Prezbiter – svećenik u hrvatskoj pokoncilskoj teološkoj literaturi (1965.-2010.)

Crnić, Danijel

Doctoral thesis / Disertacija

2013

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:222:777677

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Repository of the Catholic Faculty of Theology
University of Zagreb

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

Danijel Crnić

Prezbiter – svećenik u hrvatskoj pokoncilskoj teološkoj literaturi (1965.-2010.)

Doktorski rad

Mentor:
prof. dr. sc. Josip Baloban

Zagreb, 2013.

Informacije o mentoru

Josip Baloban rođen je 17. svibnja 1949. godine u *Brebrovcu*, župa Slavetić, Zagrebačka nadbiskupija. Osmogodišnju školu pohađao je u Slavetiću i Petrovini (1956.-1964.). Klasičnu gimnaziju završio je na Interdijecezanskoj srednjoj školi za spremanje svećenika u Zagrebu 1968. godine. Studij dvije godine filozofije i jednu godinu teologije završio je na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu (1968.-1971.). Studij teologije nastavio je na Ludwig-Maximilianovom sveučilištu u Münchenu, gdje je i diplomirao 1974. godine. 11. kolovoza 1974. godine zaređen je za svećenika Zagrebačke nadbiskupije. 1976. godine tadašnji zagrebački nadbiskup Franjo Kuharić šalje ga na poslijediplomski i doktorandski studij u München, gdje je i doktorirao 1981. godine. Naslov disertacije bio je „**Kirche in einer sozialistischen Gesellschaft**. *Analyse der gegenwärtigen pastoralen Situation in der Erzdiözese Zagreb (Nordkroatien) unter besonderer Berücksichtigung der distanzierten Kirchlichkeit*“. Disertacija je objavljena na njemačkom jeziku 1982. godine u nizu *Studien zur Praktischen Theologie*, Band 24. 1981. godine vraća se u Hrvatsku, te biva imenovan subsidijarom u župi sv. Luke Travno-Zagreb (1981.-1984.), zatim u župi sv. Mateja u Dugavama-Zagreb (1984.-1986.). Od 1981. do danas predaje na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (odsada KBF-u), najprije 1981. na Katehetskom institutu, a zatim od 1982. kao asistent na filozofsko-teološkom šestogodišnjem studiju. U prvih dvadeset godina predaje predmete iz teologije i katehetike. Na istom Fakultetu se habilitirao 1990. godine s knjigom “**Hrvatska kršćanska obitelj na pragu XXI. st**.”, koja je iste godine tiskana u Zagrebu. Iste godine izabran je za sveučilišnog docenta, 1994. godine za izvanrednog profesora, 2000. godine za redovitog profesora, a 2005. godine za redovitog profesora trajno. Od 1993. godine Pročelnik je Katedre pastoralne teologije, a od 1994. voditelj VI. specijalizacije na KBF-u, gdje vodi magistarske i doktorske radove. Na njegov prijedlog osnovana je Katedra religiozne pedagogije i katehetike na KBF-u 1996. godine. Bio je i njezin prvi Pročelnik od 1996. do 1998. godine. Voditelj je poslijediplomskoga specijalističkog studija «*Management neprofitnih organizacija i socijalno zagovaranje»(2003.).* Od 1993. do 2000. godine bio je Tajnik Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike na KBF-u. Od 1996. do 1998. godine bio je član Matičnog povjerenstva za područje humanističkih znanosti, polje filozofije i teologije.

U tri mandata bio je dekan Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (2002.-2005. i 2007.-2008.). Bio je član Radne grupe Senata Sveučilišta u Zagrebu za izradu prijedloga Zakona o znanstveno-istraživačkoj djelatnosti i visokom obrazovanju; član Odbora

za poslovanje Senata Sveučilišta u Zagrebu; član Radne skupine za pisanje Statuta Sveučilišta u Zagrebu; član Radne skupine za prosudbu i analizu Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH-e. Još uvijek je član *Odbora za Statutarna pitanja Sveučilišta u Zagrebu.*

Član je *Odbora za podjelu državnih nagrada za znanost* i istodobno je *Predsjednik Stručnog povjerenstva za područje društvenih znanosti* (2004.-). Član je *Nacionalnog vijeća za visoko obrazovanje (2004.-).* Bio je član različitih vijeća Biskupske konferencije i Zagrebačke nadbiskupije, a trenutno je član je Pripremnog Povjerenstva Druge sinode zagrebačke nadbiskupije u kojem je Voditelj Skupine *Mjesto i zadaća župe u Crkvi i društvu* za Drugu sinodu Zagrebačke nadbiskupije, te član Prezbiterskog vijeća Zagrebačke nadbiskupije i član Poslovnog odbora Prezbiterskog vijeća Zagrebačke nadbiskupije. Od 2001. dekretom nadbiskupa Josipa Bozanića imenovan je kanonikom Prvostolnog kaptola zagrebačkog. 2007. godine izabran je za dekana Prvostolnog kaptola. Dekretom nadbiskupa Josipa kardinala Bozanića imenovan je 2008. arhiđakonom Karlovačko-goričkog arhiđakonata.

Član je Konferencije pastoralnih teologa njemačkog govornog područja i član je Udruženja pastoralnih teologa Srednje i Istočne Europe. Svojim izlaganjima sudjelovao je na raznim znanstvenim teološkim skupovima u domovini i inozemstvu. U akad. god. zim. sem. 1992./1993. bio je gost profesor na Teološkoj fakulteti u Ljubljani i Mariboru (na poslijediplomskom studiju). Od 1997. do 2001. godine sudjelovao je u međunarodnom znanstvenom projektu "Pastoralna teologija u postkomunističkim zemljama Europe;" od 1997. do 2000. godine u multidisciplinarnom projektu "Aufbruch"; od 1998. do 2000. u projektu "Kako Hrvati žive i vjeruju?" 2000. godine, zajedno s prof. dr. sc. Perom Aračićem, bio je voditelj europskog istraživanja Priester-2000. Bio je voditelj za Hrvatsku međunarodnog znanstvenoistraživačkog projekta "European Values Study"- 1999.-2002. Zatim od 2003. do 2005. voditelj međunarodnog projekta «Komparativna europska studija vrednota: Hrvatska i Europa». Sudjelovao je u međunarodnom projektu «EU-Erweiterung. PosT-Forschungs- und Lernprojekt der mittel- und osteuropäischen Pastoraltheologinnen und Pastoraltheologen". Sada je voditelj međunarodnog znanstvenog projekta „Europsko istraživanje vrednota: Hrvatska u Europi" (2007.-)

SAŽETAK

U prvome poglavlju doktorskog rada *1. Teologija prezbiterata prema Drugome vatikanskom koncilu*, iščitava se i donosi teologija prezbiterata prema Drugom vatikanskom koncilu i tekstovima postkoncilskog učiteljstva. Zatim se pretresa postkoncilsko učenje o prezbiterima u Sinodama biskupâ, te u postkoncilskim dokumentima crkvenog Učiteljstva, u kojima se iznosi problematika prezbitera u poveznici sa koncilskim nacrtom teologije prezbiterata, uz naznačavanje pojedinih odmaka od koncilske misli.

U drugome poglavlju *2. Raspravljanje i pisanje o prezbiteru – svećeniku u Hrvatskoj poslije Koncila*, na temelju postkoncilske teološke literature u Hrvatskoj istražuje se i pokazuje da je Drugi vatikanski koncil uvelike oblikovao prezbitera u Hrvatskoj. Da bi ispunili očekivanja Drugoga vatikanskog koncila hrvatski su prezbiteri trebali izvršiti prementalizaciju svoga lika od posrednika i kultnog službenika u prezbitera služitelja zajednici, evangelizatora, sabiratelja, pratitelja i prijatelja, čemu je pridonijela hrvatska postkoncilska teološka periodika, a na poseban način *Bogoslovska smotra*. Katolički tjednik u Hrvatskoj *Glas Koncila* odigrao je veoma važnu ulogu u informiranju i formiranju crkvene javnosti, a napose prezbiterâ. Od svoga osnutka *Kršćanska sadašnjost* je uvelike utjecala na oblikovanje koncilskog lika prezbitera u Hrvatskoj.

U trećem poglavlju doktorskog rada *3. Prezbiterov – svećenikov identitet na kušnji*, najprije se obrađuje postkoncilska kriza u Crkvi, koja se uglavnom manifestirala u obliku krize identiteta te krize svećeničkog ministerija kod jednog dijela prezbitera. Zatim se obrađuje svećenička anketa (1971.) i druga istraživanja kojima je za cilj bilo pomoći prezbiterima snaći se u izmijenjenom crkveno-povijesnom i kulturološko-civilizacijskome kontekstu. U četvrtome poglavlju *4. Sadašnje stanje nedovršenosti koncilskog lika prezbitera u Hrvatskoj*, analizom se pokazuje da se prema pisanju suvremenih hrvatskih teologa, kod jednog dijela hrvatskih prezbitera, primjećuje nedovršenost njihova lika kao navjestitelja Božje riječi, te kao slavitelja euharistije i djelitelja sakramenata. Nedovršenost lika kod hrvatskih prezbitera kao voditelja zajednice Božjega naroda hrvatski teolozi uočavaju kroz redukcionističko shvaćanje prezbiterske službe, zatim kroz opasnost funkcionalizma i individualizma u shvaćanju i življenju svoga poslanja.

Autor se služi kritičko-analitičkom metodom, a dobivene spoznaje obrađuje metodom sinteze i komparacije. Znanstveni doprinos ovog doktorskog rada sastoji se u analizi i zaokruženom prikazu koncilske teologije prezbiterata u Hrvatskoj, njezinog ostvarivanja, te njezinih plodova u životu i poslanju hrvatskih prezbitera.

WIDENED SUMMARY
PRESBYTER – PRIEST IN CROATIAN POSTCOUNCIL THEOLOGICAL LITERATURE
(1965. – 2010.)

In the first Chapter of the dissertation entitled *The Theology of the Priesthood According to the Second Vatican Council and Texts of the Post-Council Teaching*, the author primarily presents the Decree on the Ministry and Life of Priests (*Presbyterorum ordinis*) as the draft of the Council's theology of the priesthood, explaining, at the same time, previous drafts as well as reviews of the final document. By putting the *ministry*, instead of the priest's *life*, in the first place, *Presbyterorum ordinis* ceases the previous dichotomy between the sainthood of the priest's life and his work, which is a strongly present characteristic of the theology of the priesthood before the Council. In the key doctrinal elements that are important to the theology of the priesthood, The Decree on the Ministry and Life of Priests follows the dogmatic constitution of the church *Lumen gentium*. The first and pillar characteristic of the Council's theology of the priesthood is its Christocentricity, that puts the ministerial priesthood within the common framework of the universal priesthood, representing both; a major *novum* and, at the same time, a drift away from the theology of the priesthood before the Council. The author also recognizes the theocentric accent on the priest's existence within the Council's theology of the priesthood. In the context of the priest's existence, the Council's fathers strongly emphasize the basic importance of evangelization, as well as give an impetus to the search for a new identity of the priest, suitable for his own time. Council's Croatian theologian Tomislav Šagi-Bunić believes that, in this way, the Council creates the possibility of a pluralistic concept of the priest of the future. Speaking of the spiritual life of the priest, the Decree especially points out the importance of the study and homily of the Word of God, i.e. it appeals to the Council's priest to promote dynamic evangelization and to give witness to sainthood. The Council also notices the danger of the priest's inability to face numerous requests of his ministry and fears the dichotomy between the priest's spiritual life and his pastoral work. By raising the issue of priestly celibacy, the Decree, and also the Council's theology of the priesthood, do not accept the unsupported celibacy but, instead, accept and explain it within both contexts; the context of its ecclesiastical and eschatological selfhood, and especially within that of the undidivided heart on the path of inheritance. Within the Council's theology of the priesthood in *Presbyterorum ordinis*, great importance is paid to the permanent education of priests. *Presbyterorum ordinis* does not try to formulate a complete theology of the priesthood, but instead forms firm foundations and outlines the direction of its

future development. The draft of the Council's theology of the priesthood is especially evident in the Decree because of the fact that it raises the issue of the dignity of the ministerial priesthood as part of Christ's priesthood, and within the context of the spirituality of priesthood and the appeal to sainthood that are related to priestly ministry. The writing about the priest's cooperation and obedience to the bishop, while the priests are the first co-workers and councillors to bishops, also cannot be omitted. Furthermore, according to Šagi-Bunić, the Council's definition of the relationship between the bishop and the priest, within which the priests are necessary assistants, co-workers and councillors to bishops, is the basic theological acknowledgement of the very nature of both; episcopacy and priesthood. The Decree moves forward in encouraging the establishment of priests' councils, in redefining the relationship between the priest and the bishop and the priest and the lay people, as well as between the priest and non-Catholics. The great novelties of the Decree are: the great care paid to the permanent priestly training and the emphasis put on the pastoral engagement above the parish level, then, the declared care about the remuneration of priests and their old age care, and especially the care for priests who have abandoned the church. It could be stated that this document has certainly encouraged the post-Council analysis of the tensions within the priest's identity, his introspection, in the context of his ministry and life in general. Certainly, the Decree on the Ministry and Life of Priests represents a significant example of diversity and progress that the Council's work has produced and brought out for the benefit of the church.

The author represents the Decree on the Ministry and Life of Priests *Optatam totius* as an enrichment to the theology of the priesthood. It is the beginning of the new age in the history of upbringing and formation of Catholic priests. It is important to add that, with this Decree, the Council does not intend to make a revolution in the upbringing of Catholic priests, but to make a reform in its continuity. The Decree also does not represent the final model that should be followed in carrying out the Council's reform of priestly upbringing and formation; it establishes only general principles, leaving to national and regional bishops' conferences to deal with details and modalities of the reform in accordance with the proclaimed principles, suggesting certain plurality in priestly formation. Surely, the novelty of the Decree is the decentralisation of priestly upbringing. The Decree gives a great deal of importance to the integration of celibacy into the priest's personality through the process of gradual maturing of all of its components (intellectual, spiritual and affective-emotive). The author shows that, with the Decree *Optatam totius*, the Council introduces *aggiornamento* to

both: the upbringing and formation of future priests and to seminaries and theological studies, respectively, with an emphasis on necessary Council's renewal of the People of God in its entirety. In this, the Council limits itself to the general norms, leaving to nations and regions, i. e. bishops' conferences to issue their own documents on priestly upbringing and training (*Ratio institutionis sacerdotalis*). In this manner, the Council points out that an open dialogue between bishops and theologians around the world is of utmost importance and need.

Under the title *Post-Council Teaching on Priests in Bishops' Synods,* the author analyzes the discourse on priesthood by synod fathers, and shows the accents and problems that they notice in priesthood. Thus, in the First General Assembly of the Synod of Bishops (1967), many synod fathers warn about the identity crisis in a certain number of priests. In its final document *The Ministerial Priesthood and Justice in the World,* the Second General Assembly of the Synod of Bishops strongly emphasizes the unity of evangelization and sacramental life as the quintessence of ministerial priesthood, expecting the priest to be a shrewd interpreter of the signs of the times in the spirit of the Gospel and Christ, as well as the minister and an authentic witness to God’s Word. The Third General Assembly of the Synod of Bishops (1974) expects the priests to be plausible evangelizers and builders of unity, who by life's testimony on the one hand, and by service to the People of God on the other, show their faithfulness to God. The fourth Synod of Bishops (1977), though not particularly talking about priests, points to them as the immediate co-workers of their bishops, and as the first responsible for catechetical ministry. The fifth General Assembly of the Synod of Bishops (1980), through synod fathers, appeals to priests to become more conscious, as far as possible, of their responsibility for the pastoral care of the family. The sixth General Assembly of the Synod of Bishops (1983) talks about the reconciliation and penance in the mission of the church today, viewing the priest as the confessor who, as the minister of reconciliation, brings the presence of Christ the Good Shepherd, doctor, teacher and merciful judge, and from whom the testimony of life is requested and expected. The Seventh General Assembly of the Synod of Bishops (1987) encourages priests to engage in the process of catechetical, theological and spiritual formation of the faithful lay people. The eight General Assembly of the Synod of Bishops (1990), talking about the upbringing and training of priests, analyzes again the issue of priestly identity in crisis. According to the Synod, the priest of the third millennium must be the minister, and not the master, who in his ministry unites the testimony of life and the dialogue with everybody. Human, spiritual, theological and pastoral dimensions are united in him and harmonized in an integral formation process.

The Tenth General Assembly of the Synod of Bishops (2001.) dealt with the Episcopal ministry, among others, in particular emphasizing the need for closeness and attachment to the bishop to his priests. The Eleventh General Assembly of the Synod of Bishops on the Eucharist (2005.) has devoted much attention to the connection between the Eucharist and the sacraments of Holy Orders. The Twelfth General Assembly of the Synod of Bishops on the Word of God (2008.) wanted to show the inseparable connection between the Eucharist and the Word of God in the life and mission of the Church.

Under the title *Teaching on the Priest in the Post-Council Documents of the Teachings of the Church*, certain documents of the Teachings of the Church related to the problems of priesthood and in connection with the Council's draft of the theology of the priesthood, are analyzed, while drifts away from the Council's thought are underlined. Thus for example, with regard to the Council's theology of priesthood, the document by the Sacred Congregation for Catholic Education *Basic Norms for Priestly Formation - Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis, 1970*, while considering the spiritual formation of priestly candidates, makes a shift in defining general principles, and at the same time goes back to the pre-Council formulation of the identification with Christ to the extent of the candidate's becoming *(alter Christus)* another Christ. Another document by the Congregation for Catholic Education, *The Theological Formation of Future Priests (1976)*, talks for the first time about the priest's ministry in terms of theological ministry. The Apostolic Exhortation of Pope John Paul II, *Pastores dabo vobis* – I Shall Give You Shepherds (1992), counts on priests as the new evangelizers, especially emphasizing the urgency to intensify the pastoral work for religious vocations, as well as the formation for emotional maturity in the candidate to the priesthood. The document by The Congregation for the Clergy, *Priest and the Third Christian Millennium: Teacher of the Word, Minister of the Sacraments, and Leader of the Community* (2003), views the priest in the ministry of the new evangelization, which is the task of the entire Church and the co-responsibility of priests, taking in account that their role in the mission of evangelization, indeed, cannot be replaced. The document also tries to help in finding the model for the ministry that would be in accordance with the circumstances of the time. The document is against the identification of the managing aspect of the ministry with a bureaucratic-organizational task, which turns the minister into a clerk and a manager. The next document by The Congregation for the Clergy *The Priest, Pastor and Leader of the Parish Community* (2004), among others, warns that, in some places, a multifaceted typology of the priesthood has occurred, ranging from the priest sociologist to the therapist, from the

worker to the politician, from the manager to the retired priest. The document emphasizes that the priest of the third millennium has to be conscious of dangers such as bureaucratization, functionalism, democratism, or planning that focuses more on management than on pastoral activities. The priest of today is invited to face the challenges of this time and to live his own identity through a generous pastoral engagement, which would not be spared of crisis. Under the subtitle *The Post-Council Teaching on the Priesthood in the Documents of the Teaching in Croatia,* the author analyzes the document by the bishops of former Yugoslavia *Odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata* (The Upbringing and Training of Priestly Candidates, 1986), as well as the document by the Croatian Bishops' Conference *Na svetost pozvani* (Called to Sainthood), in which Croatian bishops put an accent on the reflection with regard to the concept of Croatian priest for the third millennium, in the context of his pastoral ministry.

In the second Chapter of the dissertation entitled *Consideration and Writing on the Post-Council Priest in Croatia,* the author shows the extent to which the Second Vatican Council, in the context of its theology of the priesthood and as analyzed in the first Chapter, has influenced the theological understanding, consideration and writing on the priesthood in Croatia. The period of the first few years after the Council, when the discussion and writing on the priest is enthusiastic, is first analyzed. In the first post-Council years, very up-to-date and brisant texts, explaining the Council's decisions and the spirit of the Council in the church, are published in *Svesci* (Volumes), as translations taken from foreign, primarily Western European philosophical and theological periodicals, and which influence the concept of the post-Council priest in Croatia. The first post-Council years of enthusiasm in post-Council renewal, as well as of enthusiasm related to the theological and ecclesiastical shift in the understanding of the priest's ministry and life, are not left out of Croatian theological periodicals, primarily *Bogoslovska smotra* (Theological Review). In those years, the Review publishes a few significant and very important articles for the renewal of the Council's theology of the priesthood in Croatia. In the first post-Council years, an effort is made to embed the priest's ministry in contemporary social environment, that neither the church nor the clergy are allowed to exclude themselves from. Within this environment which often includes all the negative, social, cultural and political conditions, the Church must continue to apply the doctrine of the Teaching, thus enlightening, forming and leading conscience of the faithful by the path of dialogue and prudence. The theological and pastoral week in Zagreb, first in the capacity of a pre-Council, and then as the Council's incomparable and permanent institution for priestly training in the Croatian language, has strived to form the Council's

concept of the priest over the period of more than fifty years. The Week is organized by the Catholic Theological Faculty in Zagreb, in order to provide an opportunity for the priests to learn about new post-Council theological achievements and tendencies. The Week continues to enrich the Church in Croatia with new self-knowledge about its own nature and mission, its current position, and certainly about its obligations towards God and man.

A valuable contribution to the post-Council concept of the priest is given by the theological review *Bogoslovska smotra*. It speaks about the Council's Christocentric faith of the priest, and then about *communio* and collegiality understanding of the priest's mission and life. The Theological Review also contributes to diaconal understanding of the priest's authority. The Croatian theological thought as presented in the Theological Review, which recognizes the situation in Croatia at that time as the locus of evangelization, remains in accordance with the Council's shift that puts an accent on the priest as the evangelizer. The post-Council evangelization in Croatian theological thought starts from the man, requesting from evangelizers a demanding and authentic life and testimony, while it remains open to a meeting with Muslims and a dialogue with atheists. Through the Theological Review, Croatian priests become conscious that, with regard to the renewal of the understanding and celebration of the Eucharist, the priority has to be given to the gathering and formation of the liturgical community, as well as to the integration of the parish community – which actually means the creation of an atmosphere of a communal and brotherly feeling. It may be stated that the Theological Review, as the then, and today's leader of theological thought in its specific manner forms the priest for the third Christian millennium, for whom it would no longer be sufficient to retain his former habitus of the pastor, but who would have to become enabled for the relationship with an environment which includes other co-workers, both other priests and lay people.

In order to live up to the expectations of the Second Vatican Council, Croatian priests are expected to accomplish an autometamorphosis, i. e. a prementalization from a mediator and a cult minister to the minister of the community, the evangelizer, the shepherd, the companion and the friend, something that the rest of Croatian post-Council periodicals have also contributed to. A special accent is put on permanent training of the priest. The Croatian post-Council pastoral and theological reality becomes mature and conscious of the fact that the aims of priestly permanent training cannot be arbitrarily chosen, or momentum-dependent,

but that they are eminent theological, pastoral and *ipso facto* ecclesiastical aims, which have to reflect the requirements of the life of Church as the instrument of salvation.

Besides Croatian theological periodicals, another contribution to the creation of the post-Council priest in Croatia, is made by *Bogoslovska koncilska tribina* (Theological Council Panel), which soon proves to be an irreplaceable instrument and locus for communicating the Council's thought, and at the same time an entirely specific instrument for the Council renewal among the students of theology in Zagreb. The priest, as its inevitable topic, is analyzed by official bulletins of Croatian Archdioceses and Dioceses, including the most outstanding contribution by Zagreb's Archbishop and Cardinal Franjo Kuharić who almost drafts the concept of Croatian Council priest. Therefore, it can be stated that the eminent characteristic of Kuharić's concept of the priest is his Christocentricity, which, at the same time, is an important feature of the Council's theology of the priesthood. Furthermore, under the undoubtable influence of Archbishop Frane Franić, *Vjesnik splitsko – makarske nadbiskupije* (Bulletin of Archdiocese of Split and Makarska) abounds in valuable contributions that try to define the concept of the Council priest, thus helping priests in acquiring not only the Council's directions, but also in making the spirit of the Council real. In the period after the Second Vatican Council, in the Bulletin of the Diocese of Đakovo and Srijem, a gradual comprehension and awareness of the new identity of the priest, in the spirit of the Council's theology, occurs. Apart from official archdiocesal and diocesal bulletins, as the first and untiring voice of the Second Vatican Council's events, *Glas Koncila* (The Voice of the Council) as the only Catholic weekly in Croatia, plays an important role in informing and forming Church's public, and notably priests, while current and brisant topics of Croatian church are occasionally analyzed, especially at the Round Tables, with an intention to explore Croatian Church situation in a more free and prudent manner while bringing Church's problems into the light.

From its beginning, *Kršćanska sadašnjost* (Christian Present) in its capacity of an outstanding post-Council, Croatian, Catholic and people's institution gives a basic perspective for a serious development of the original theological research on the one hand, and for the writing and publishing scientific and theological works in the Croatian language, on the other. Surely, *Kršćanska sadašnjost* has given its greatest contribution to the development of Croatian theological culture, and indeed, through its numerous publications has played very important role in search and formation of the Council's concept of the priest. Furthermore,

numerous books and manuals by Croatian theological writers like Živan Bezić, Tomislav Janko Šagi-Bunić and other theologians have largely contributed to the formation of the concept of Council's priest in Croatia.

In the third Chapter of the dissertation entitled *The Priest's Identity in Crisis*, the author first analyzes the post-Council crisis in Croatia that has been incited by the new spirit of the Council, as a consequence of a great enthusiasm among Catholics and non-Catholics on the one hand and strong Council's changes on the other. The abovementioned crisis is mainly manifested through the difficulty to face new circumstances. The crisis is by no means created by the Second Vatican Council, since it has existed even before the Council, but instead the Council has made it evident to everybody. It can be said that the crisis has occurred as the logical consequence of everything before the Council. Resulting in the crisis of priestly ministry, the post-Council crisis has an entirely specific impact on priests. It can be said that in the post-Council situation, the crisis of the priest's role and the crisis of his identity and then his ministry, is caused by the transformation of cultural values. Thus, the priest finds himself in a very changed social environment that continues to change rapidly, which makes him insecure with regard to his former status and the status he has previously enjoyed in the society. In Croatian post-Council theological literature, an outstanding contribution to issues and problems of the crisis of the ministry is given by Vjekoslav Bajsić, Tomislav Janko Šagi-Bunić and Rudolf Brajčić. Vjekoslav Bajsić analyzes the occurred crisis attentively and gives principle solutions for its mitigation, while Tomislav Janko Šagi-Bunić, amongst other, talks about theological aspects of the contemporary crisis of the priesthood. In the post-Council period, Croatian priests feel overly burdened with challenges and demands, as well as pastoral tasks requested from them by the overall Council's renewal. At the same time, they feel an inability to accomplish the task of the Church, i.e. to transfer the faith, since they are used to the pre-Council model that proves to be inefficient in the post-Council context. The post-Council years are, at the same time, the years of tensions and conflicts in the Catholic Church in Croatia. Then in Croatia, as everywhere else in the world, different 'cases' occur inside the Church, although not so intense and not to such a degree as in some churches in Western Europe. The greatest tensions and conflicts occur in the environments where Church’s groups that live together are mutually opposed with regard to the concept of the accomplishment of the Council's renewal and the evangelization of the contemporary world. Tensions inside Croatian Church occur at multiple levels, mostly and primarily between conservative and progressive, i. e. between traditional and avant-garde priests. It is not easy to make a critical

judgement and an objective evaluation of tensions and conflicts occurring in the post-Council years in Croatia, but it can be stated for sure that these situations have also helped the Church to implement a stronger Council renewal and to become mature through the dialogue even with those who do not accept the novelties of the Council with excitement.

Following the recommendations submitted by the Second Vatican Council, the Catholic Church in former Yugoslavia, as part of European Church, makes a detailed survey among priests and carries out an anonymous anquette, with an intention of getting acquainted with the situation and issues of the priesthood in the then Yugoslavia. The purpose is not to research the specific problems in the lives of priests, but to collect as much data as possible on real situations in priests' lives, their work and their positions towards different issues of life and pastoral work. The anquette results in great reaction among priests, confirming that the then priests pay a great deal of interest in its results. Almost three decades after the Priestly Research in 1971, the Church in Croatia, through the Zagreb Archdiocese and the Diocese of Đakovo and Srijem, took part in the international research *Priester 2000* that researched the identity of priests faced with the stress of modernization. The aim of this research was to help priests in dealing with ecclesiastical-historic and cultural-civilizational contexts as well as possible. The four types of priests that resulted from the study of the research (the out of time cleric, the man of God open to modernity, the man of the Church close to modernity and the contemporary leader of the community) are mutually different in their own positions and in their positions towards contemporary world. However, the study warns that none of the four models is entirely present in one priest, but rather that the elements of more than one model are present in a single priest. The study warns about the phenomenon of a new defensive clericalism that young priests are struck with, to a greater extent, and that occurs in correlation with the lack of priests on the one hand and the increase of pastoral laity on the other hand. With the new defensive clericalism, and as the second neuralgic point of this research, problems among priests are caused by the unsupported celibacy. The authors of the study come to the conclusion that the life style in celibacy of a large number of priests has modernized, since the majority of them take into account the crisis of celebratory life, as well as the expected and normal process of growth and maturing. The common characteristic of these priestly types, i. e. of their priestly and pastoral identities is the conviction that priesthood is not a private property, but a charisma granted by God and an entrusted mission. Each one of these four types represents a pastoral identity that is idiosyncratic to its type, while the consciousness about their mission and responsibility for the people entrusted to

them is common. The priests, as ministers of basic missions of evangelization, of the celebration of sacraments and of the leadership of Christian communities within the Catholic Church, are the subject of the scientific research *Vjera i moral u Hrvatskoj* (Faith and Morality in Croatia), carried out by the Professor Marijan Valković. Special attention within the project is directed towards the perception of the reality and role of Catholic priests among the citizens of the Republic of Croatia. This Croatian research shows the extraordinary importance of authenticity and plausibility of the priest's life and work that have to be entirely testimonial, since Croatian Catholics expect from their priests to be more transparent and more involved in the overall life of the believers' communities. The citizens' perception of priests with regard to their performance of some public and social functions, was researched in the scientific project *Modernizacija i identitet hrvatskog društva* (Modernization and the Identity of Croatian Society) in 2004, on the representative sample of 2200 people in Croatia. The mentioned research shows that, with regard to the changes of religiousness in the Croatian society (the processes of individualization and privatization of religion), one of the significant indicators of secularization that is manifested in different forms of a liberalized behaviour, can be the position of Croatian citizens towards priests on the one hand, and priests' conduct and positions towards their own mission on the other hand. The partial perception of the closeness of priests to the People of God in parish communities in the Diocese of Đakovo and Srijem, was researched by a questionnaire by Croatian pastoral theologian Pero Aračić, yet in 1989. For priests, the results of this questionnaire are very challenging, since they urge priests to closeness with their believers in accordance with the Council's incentives in *Presbyterorum ordinis* No.3, and, at the same time, they warn priests about the need to re-examine their relationship with the faithful entrusted to them.

In the first post-Council years, the analysis of the priest's identity is part of Croatian theological reality. The influence of Western European theologians, especially the work of Jean Galot *Visage noveau du prétre (Un nuovo volto del prete) in 1970,* is evident in the consideration and definition of the Council's identity of the priest in Croatia. The question is raised as to what makes priestly ministry specific compared to the apostolate of lay people, and likewise certain tension is created between particular circles of priests and bishops. In Croatian theological literature, the identity of the Council's priest is analyzed by Vladimir Merćep, Ivan Fuček, Albin Škrinjar and Ljudevit Rupčić. The first who raises the phenomenon of the endangered identity of Croatian priests is Croatian pastoral theologian Josip Baloban, who explains social, inter-ecclesiastical and personal factors that endanger the

identity of Croatian priests. Amongst recent theological considerations on priestly identity, we choose Milan Špehar, who views the identity of the priest from the point of view of communion ecclesiology. Croatian theologian and assistant bishop of the Archdiocese of Đakovo and Srijem Đuro Hranić, when raising the issue of the priest's identity, begins with its ecclesiastical dimension, which is recognized and emphasized as extending to the very service to the church's community. The theological and pastoral week in 2010 considered the contemporary identity of the priest in the framework of the Year for Priests. The authors - speakers at the Week begin with the fact that the priest of the present day must not live outside his time. Thus, Josip Baloban is focused on the priest who continues to be interesting to the theological public, but in spite of this, the discourse on the identity of the priest in Croatia remains unfinished. Alojzije Hoblaj analyzes priestly identity with regard to his catechetical ministry, while Mihály Szentmártony begins with the pastoral and psychological point of view.

The fourth Chapter of the dissertation entitled *The Current State of the (In)Completeness of the Council's Concept of the Priest in Croatia* deals with the priest with regard to the incompleteness of his conceptualizaton, while two types of priests are especially considered: Šimunović's concept of the priest – the priest capable to change and characterized by a dialogical approach to other priests and his bishop, as well as to the faithful lay people, who acts inspired by the Council's communion ecclesiology. The other is Kušar's concept – the priest who faces polarizations and tensions. Despite different tensions and polarizations that the priest's existence is burdened with, according to Kušar the meaning of priestly ministry lies in the transfer of the truth of salvation through ministerial and testimonial ministry, acting and evangelization, while Jesus Christ is the measure of the life with and for the others. The point of synthesis of the second concept is precisely in the performance of the ordained ministry, i. e. in his dedication and consecration to the historic identity of the real Church through pastoral love.

The author shows that, according to the writings of contemporary Croatian theologians, the incompleteness of the evangelizer of God's Word is noticed in a number of Croatian priests, while the ministry of evangelization is the true reflection of the contemporary Croatian priest. A part of Croatian priests show insufficient sensibility to the improvement of the evangelization and homiletic ministry, which brings them closer to a clerk's mentality, and, at the same time, alienates them from the authenticity of their mission

of evangelization. The incompleteness of the concept of Croatian priest is also demonstrated with regard to his role as a liturgist, i. e. the minister of the Eucharist, where a certain lack of consciousness about the central place of the Eucharist in his life and overall pastoral activity is observed. Theologian and psychologist Ivan Štengl considers the incompleteness of the priest's spiritual aspect with regard to his psycho-emotional dimension, especially pointing out the conditions of the priest's life and activity that largely influence his psychological and somatic well being, and also adds that the priest of today is expected to be unrealistically perfect, which frustrates him and hinders his enthusiasm. Ivica Raguž considers the incompleteness of the priest's spiritual aspect through the issue of problem-and-crisis-ridden celibacy, and warns that the authentic celibatory life is endangered by perception of power and the spirit of pride. The incompleteness of Croatian priests in their capacity of the leaders of the community of the People of God, Croatian theologians find in a reductionist understanding of the ministry, then in the danger of functionalism and individualism in understanding and living one's ministry. The incompleteness of Croatian priest is also evident in the relationship between the bishop and the priest. These relations in Croatia are mainly endangered by wrong positions by both: priests and bishops. The incompleteness of the priest as a leader and a manager is evident in their relationship towards money in general, and especially towards the management of material goods. An inadequate relationship towards money endangers priests by putting them in contradictions with their theological existence. At the end of the chapter, the author compares the Council's concept of the priest from *Presbyterorum ordinis* with the contemporary concept of the priest in Croatia, once again warning about Croatian priest's incompleteness.

KLJUČNE RIJEČI

Prezbiter, teologija prezbiterata, Drugi vatikanski koncil, prezbiterov identitet, evangelizator, prementalizacija prezbiterova lika, koncilski lik prezbitera.

SADRŽAJ:

0. Uvod

1. TEOLOGIJA PREZBITERATA PREMA DRUGOM VATIKANSKOM KONCILU I TEKSTOVIMA POSTKONCILSKOG UČITELJSTVA

1.1. *Dekret o službi i životu svećenika „Presbyterorum ordinis“ kao nacrt koncilske teologije prezbiterata*

1.2. *Dekret o odgoju i izobrazbi svećenika „Optatam totius“ kao obogaćenje teologije prezbiterata*

1.3. *Postkoncilsko učenje o prezbiteru u Sinodama biskupa*

1.3.1. Prva opća Sinoda biskupa

1.3.2. Druga opća Sinoda biskupa – Ministerijalno svećeništvo i pravda u svijetu

1.3.3. Treća opća Sinoda biskupa o evangelizaciji u suvremenom svijetu

1.3.4. Četvrta opća Sinoda biskupa o katehezi u našem vremenu

1.3.5. Peta opća Sinoda biskupa o kršćanskoj obitelji

1.3.6. Šesta opća Sinoda biskupa o pomirenju i pokori u poslanju Crkve danas

1.3.7. Sedma opća Sinoda biskupa o laicima

1.3.8. Osma opća Sinoda biskupa o odgoju i obrazovanju prezbitera u sadašnjim prilikama

1.3.9. Deseta opća sinoda biskupa o biskupu služitelju evanđelja Isusa Krista za nadu svijeta

1.3. 9.1. Jedanaesta opća sinoda biskupa o Euharistiji izvoru i vrhuncu života i poslanja Crkve

1.3.9.2. Dvanaesta opća sinoda biskupa o Riječi Božjoj u životu i poslanju Crkve

1.4. Učenje o prezbiteru u postkoncilskim dokumentima crkvenog Učiteljstva

1.4.1. *Caelibatus sacerdotalis* – Enciklika o svećeničkom celibatu

1.4.2. Temeljne odredbe o svećeničkom odgoju i obrazovanju – *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*

1.4.3. *Teološka formacija budućih svećenika*

1.4.3.1. *Upute za formaciju budućih svećenika o problemima vezanim uz ženidbu i obitelj*

1.4.3.2. *Smjernice za korištenje psihološke struke u primanju i odgoju svećeničkih kandidata*

1.4.4. *Pastores dabo vobis*
1.4.5. *Direktorij za službu i život prezbitera*
1.4.6. *Prezbiter – navjestitelj Riječi, služitelj sakramenata i voditelj zajednice kršćanskoga trećeg tisućljeća*
1.4.7. *Svećenik u laičkim udruženjima*
1.4.8. *Naputak o nekim pitanjima suradnje vjernikâ laikâ u svećeničkoj službi*
1.4.9. *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice*
1.5. Postkoncilsko učenje o prezbiteru u dokumentima Učiteljstva u Hrvatskoj
1.5.1. Odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata
1.5.2. *Na svetost pozvani*
1.5.3. Formacija svećeničkih kandidata – načela i smjernice

2. RASPRAVLJANJE I PISANJE O PREZBITERU – SVEĆENIKU U HRVATSKOJ POSLIJE KONCILA

2.1. *Entuzijastičko raspravljanje i pisanje o prezbiteru u prvim postkoncilskim godinama*
2.2. *Teološko-pastoralni tjedan u Zagrebu formira koncilski lik prezbitera hrvatskog govornog područja*
2.3. *Doprinos „Bogoslovske smotre“ novome postkoncilskome liku prezbitera*

2.3.1. Koncilska kristocentrična vjera prezbitera
2.3.2. Komunitarno i kolegijalno shvaćanje prezbiterove službe i života
2.3.3. Razumijevanje vlasti kao služenja kod prezbitera
2.3.4. Koncilska prezbiterska duhovnost
2.3.5. *Bogoslovska smotra* formira prezbitera evangelizatora
2.3.6. *Bogoslovska smotra* potiče koncilsko razumijevanje euharistije kod prezbitera
2.3.7. *Bogoslovska smotra* formira prezbitera voditelja, sabiratelja i pratitelja zajednice
2.3.8. Doprinos *Bogoslovske smotre* stvaranju lika prezbitera za treće tisućljeće

2.4. Doprinos ostale hrvatske teološke periodike koncilskome liku prezbitera

2.4.1. U potrazi za prezbiterom evangelizatorom i služiteljem Riječi Božje
2.4.2. U potrazi za prezbiterom slaviteljem euharistije
2.4.3. Svetost koncilskog prezbitera

2.4.4. Permanentno obrazovanje koncilskog prezbitera
2.4.5. Doprinos seminara za permanentno obrazovanje prezbitera Vrhbosanske metropolije

2.5. Doprinos „Bogoslovske tribine“ koncilskome liku prezbitera

2.6. Tematiziranje teologije prezbiterata-svećeništva u službenim vjesnicima pojedinih (nad)biskupija

2.6.1. Doprinos *Službenog vjesnika nadbiskupije zagrebačke*, a posebno zagrebačkog nadbiskupa i kardinala Franje Kuharića koncilskome liku prezbitera
2.6.2. Doprinos *Vjesnika splitsko-makarske nadbiskupije* koncilskome liku prezbitera
2.6.3. Doprinos *Vjesnika đakovačke i srijemske biskupije* stvaranju koncilskoga lika prezbitera

2.7. Doprinos „Glasa Koncila“ koncilskoj teologiji prezbiterata

2.8. Doprinos „Kršćanske sadašnjosti“ stvaranju koncilskoga lika prezbitera

2.9. Pretresanje koncilske teologije prezbiterata u knjigama hrvatskih teologa
2.9.1. Koncilski lik prezbitera u pastoralnoj trilogiji Živana Bezića
2.9.2. Doprinos Tomislava Janka Šagi-Bunića koncilskome liku prezbitera

3. PREZBITEROV – SVEĆENIKOV IDENTITET NA KUŠNJI

3.1. Postkoncilska kriza u Crkvi

3.1.1. Kriza svećeničkog ministerija

3.2. Pojedina postkoncilska previranja u nekim skupinama prezbitera u Hrvatskoj
3.2.1. Đakovački slučaj
3.2.2. Riječki slučaj
3.2.3. Zadarski slučaj
3.2.4. Odjek i odgovor na pojedine rezolucije XI. Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike u Zagrebu
3.2.5. Postkoncilsko pretresanje krize prezbiterata u Hrvatskoj
3.2.5.1. Tomislav Janko Šagi-Bunić u promišljanju krize prezbiterata u Hrvatskoj

3.2.5.2. Vjekoslav Bajsić u promišljanju krize prezbiterata u Hrvatskoj

3.2.5.3. Rudolf Brajčić u promišljanju krize prezbiterata u Hrvatskoj

3.3. Poruka svećeničke ankete 1971.

3.3.1. Crkvene strukture

3.3.2. Osobni odnosi

3.3.3. Celibat

3.3.4. Pastoralna djelatnost

3.3.5. Studij

3.3.6. Duhovni život

3.3.7. Materijalno stanje

3.3.8. Neke specifičnosti među ispitanim prezbiterima

3.3.9. Neki odjeci na svećeničku anketu

3.4. Poruka međunarodnog istraživanja među svećenicima Priester 2000©

3.4.1. Izvanvremenski klerik

3.4.2. Čovjek Božji otvoren suvremenosti

3.4.3. Čovjek Crkve blizak suvremenosti

3.4.4. Suvremeni voditelj zajednice

3.4.5. Neke neuralgične točke kod suvremenih prezbitera

3.5. Poruka istraživanja prezbiterâ s obzirom na očekivanja građana u Republici Hrvatskoj

3.6. Percepcija prezbiterâ od strane građana s obzirom na vršenje nekih javnih uloga u društvu

3.7. Predodžbe vjernika o prezbiterima u Đakovačkoj i srijemskoj biskupiji

3.8. U potrazi za identitetom i poslanjem koncilskog prezbitera

3.8.1. Utjecaj zapadno-europskih teologa na promišljanje o identitetu i poslanju prezbitera u Hrvatskoj

3.8.2. Ugroženost identiteta suvremenih prezbitera u Hrvatskoj prema Josipu Balobanu

3.8.2.1. Društveni čimbenici koji ugrožavaju identitet prezbitera u Hrvatskoj

3.8.2.2. Unutar-crkveni čimbenici koji ugrožavaju identitet prezbitera u Hrvatskoj

3.8.2.3. Osobni čimbenici koji ugrožavaju identitet prezbitera u Hrvatskoj

3.8.3. Recentna teološko-pastoralna promišljanja o identitetu prezbitera u Hrvatskoj

3.8.4. Teološko-pastoralni tjedan (TPT) 2010. promišlja o identitetu prezbitera danas

4. SADAŠNJE STANJE (NE)DOVRŠENOSTI KONCILSKOG LIKA PREZBITERA U HRVATSKOJ

4.1. Poteškoće i izazovi koji utječu na lik prezbitera u Hrvatskoj

4.2. Novi lik prezbitera prema Milanu Šimunoviću – prezbiter sposoban za promjene

4.3. Kušarov lik prezbitera – prezbiter suočen sa polarizacijama i napetostima

4.4. Nedovršenost lika prezbitera – navjestitelja Božje Riječi

4.5. Nedovršenost lika prezbitera – slavitelja euharistije

4.6. Nedovršenost duhovnog lika prezbitera

4.7. Nedovršenost lika prezbitera – voditelja zajednice Božjega naroda

4.8. Komparacija koncilskog sa suvremenim likom prezbitera u Hrvatskoj

Zaključak

Životopis autora sa popisom objavljenih radova

UVOD:

Pretkoncilska teologija prezbiterata svećenika je promatrala, a onda i tumačila unutar ideala svetosti oslanjanog na asketsko-monaški duhovni ideal koji se pokazao deficitarnim u životnoj primjeni i za svećenike u Hrvatskoj počevši već u drugoj polovici XIX. stoljeća, pa sve do Drugoga vatikanskog koncila. Svećenika se doživljavalo prije svega kao službenika kulta i pukog izvršitelja obreda sakramenata i mise. Obrede je morao točno izvršavati prema propisanoj kanonsko-rubricističkoj deontologiji. To je dovelo do svojevrsne dihotomije između svećenikova duhovnog lika te njegovog pastoralnog djelovanja i poslanja. Istodobno, radi ovakvog poimanja svećenika unutar pretkoncilske teologije prezbiterata razvio se kultni teocentrizam u svećeničkoj egzistenciji. Njegov je lik bivao sve više opterećen prevelikom usmjerenošću na ostvarivanje vlasti koju je primio na ređenju, a shvaćao ju je kao posebnu obdarenost kojom se uzdiže iznad zajednice vjernika. Toj zajednici (župi), pretkoncilski svećenik dolazio je sa zadatkom upoznati je s vjerozakonskom stvarnošću, a samim time postići dušobrižničku svrhu – slavu Božju i spasenje duša.

Evangelizacijsko poslanje svećenika bilo je reducirano na homiletsko i katehetsko poučavanje, koje je pretkoncilska teologija stavljala na drugo mjesto, odmah nakon prikazivanja misne žrtve. Pretkoncilski svećenik svoju vlastitost učitelja, propovjednika i katehete nije toliko temeljio na služenju u evangelizacijskome poslanju u Crkvi, i Crkve, što je koncilska karakteristika svećenika, nego ju je vezivao uz shvaćanje svoga staleža kao izvršavanje vlasti dobivene svetim redom. Radi ovako impostirane homiletske službe pretkoncilski svećenik nije primjećivao nespremnost slušatelja, tj. vjerničke zajednice za recepciju naviještane Riječi. Kao kateheta pretkoncilski svećenik bio je svjestan da o kvalitetnoj, sustavnoj te metodički dobro organiziranoj katehizaciji ovisi odgoj u vjeri mladih i budućih naraštaja. Usprkos tome katehizacija je bila opterećena neoskolastičkom shemom s apsolutiziranim katekizmima i moralnim usavršavanjem kao svrhom katehiziranja. Od svećenika-katehete zahtijevala se visoka obrazovanost na teološko-katehetskom, pedagoško-didaktičkom i psihološkome području. Istodobno je svetu misu doživljavao kao žrtvu te kao svoje individualno djelo, a koju kao drugotni služitelj u logici *alter Christus* prinosi Bogu. Na taj je način, usprkos velikom pastoralnom angažmanu (pretkoncilskog) svećenika, misa i dalje za veliku većinu vjernika ostala nešto veoma strano i nerazumljivo, velikim dijelom i

tajanstveno, te ujedno obvezujuće jer su joj bili dužni prisustvovati nedjeljom i blagdanom. Sakramenti su za pretkoncilskog djelitelja predstavljali temelj kršćanskoga življenja. Posebno je sakrament pokore, odnosno ispovijedi, za dušobrižnika predstavljao čitavo područje za individualno duhovno vodstvo. Pretkoncilskog su ispovjednika resile četiri ispovjedničke karakteristike. To su bile karakteristike dobrog oca, liječnika, učitelja i sakramentalnog suca. U ispovjednoj praksi najčešće je nastupao u svojstvu suca i učitelja.

Lik pretkoncilskog svećenika je snažno obilježavala i svećenička duhovnost koja je bila na tragu asketsko-monaškog duhovnog ideala. Duhovnost je svećeniku služila kao sredstvo svladavanja napasti, a cijeli mu se život pretvarao u neprestanu duhovnu borbu u kojoj nije smio pasti. Svoju vodstvenu službu doživljavao je i obnašao na način ravnanja i upravljanja drugima, naime povjerenim vjernicima odnosno župljanima. Dušobrižništvo je promatrao gotovo isključivo kao *tehnologiju izvršavanja sakralnih funkcija*, a premalo kao posvemašnju brigu ili pastoralnu skrb za vjernike, te svesrdno nastojanje oko spasenja i posvećenja čitavog čovjeka. Uslijed naglašenog individualizma spasenja, kako u tadašnjoj pastoralnoj, tako i u moralnoj teologiji, nije bilo moguće promišljati i govoriti o pastoralu župe kao zajednice koja je bila subjekt. Spomenuto shvaćanje individualizma spasenja rezultirao je razvijanjem individualnoga dušobrižničkog vođenja kojim se zahvaćalo sve staleže vjernika, odnosno pojedince u njima. Dušobrižnički vodstveni susreti odvijali su se uglavnom unutar ispovijedi, a bili su koncentrirani na izvršavanje Božjih zapovijedi, odnosno vjerskih staleških dužnosti. Dušobrižničko vodstvo izvan ispovjedne prakse gotovo da i nije postojalo upravo radi svećenikove prevelike distanciranosti od vjerničke baze.

Drugi vatikanski koncil (1962. – 1965.) u svojoj teologiji prezbiterata svjesno ne polazi više od paradigme *alter Christus*, kao polazišta za tumačenje prezbiterovog lika i služenja, nego ističe da prezbiter djeluje *in persona Christi*. Tako koncilski dekret *Presbyterorum ordinis* snažno ističe kolegijalnu i komunitarnu narav svećeništva, prema kojoj svećenik više ne nastupa s pozicije vlasti, nego s pozicije služenja braći i sestrama u vjeri. Time je otupljena oštrica kultne teocentričnosti svećenikovog života, a sav je njegov život teocentrično usmjeren kao život služenja. Također je utihnuo prijepor o prvenstvu euharistijske celebracije pred evangelizacijskim poslanjem, jer Drugi vatikanski koncil donosi sintezu u kojoj euharistija ostaje središnjim momentom prezbiterove službe i života. Prezbiterov lik više se ne promatra prema modelu individualnog žrtvovatelja mise i bogoslužnog stručnjaka kojemu nije nužno potrebna zajednica vjernika, nego ga se tumači u dinamici sabiranja i trajnog okupljanja zajednice Božjega naroda u slavljenju, življenju i rastu u Kristu. *Presbyterorum ordinis* čini veliki zaokret od svećenikove pretkoncilske

distanciranosti od prema vjernicima i potiče svećenika na blizinu s njima. Tako je prezbiter brat ne samo po milosti dioništva na Božjem sinovstvu, nego i po ljudskom prihvaćanju kako vjerničke, tako svoje vlastite naravne uvjetovanosti te društveno-povijesne ambijentalnosti. Na Koncilu se također događa veliki zaokret od svećenika upravitelja, nadziratelja i vođe kršćanskoga puka u prezbitera voditelja zajednice naroda Božjega i sabiratelja, te pratitelja iste zajednice kao bratske, usmjerene prema jedinstvu. Izgradnja kršćanske zajednice, a ne više puko upravljanje i administriranje njome, predstavlja prioritet koncilske obnove prezbiterove hodegetske službe. Prezbiter biva graditeljem i promicateljem zajedništva s Kristom. Vidljivi su i novi naglasci u definiranju svećeničkih zadaća, pri čemu se može ustvrditi da je naviještanje Evanđelja, propovijedanje Božje riječi i katehetsko poučavanje duboko urezano u lik pretkoncilskog svećenika, a na Drugome vatikanskom koncilu jače je istaknuto kao služenje braći i sestrama u vjeri.

Teologija prezbiterata Drugoga vatikanskog koncila svećeničku egzistenciju ne promatra individualistički, nego ministerijalno, polazeći od toga da je jedino posredništvo u Crkvi Kristovo, iz kojeg se izvodi povezanost svećenika s Kristom, odnosno kristološka utemeljenost prezbiterata. Snažno se ističe i suradnički odnos biskupa sa svojim prezbiterima, pri čemu se odnos između prezbitera i biskupa ne smije više temeljiti na *slijepoj* poslušnosti. Uz govor o poslušnosti biskupu *Presbyterorum ordinis* ističe važnost iskrene ljubavi u kojoj prezbiteri trebaju prianjati uz svoga biskupa, te pastoralnoj ljubavi kojom trebaju ljubiti svekoliku povijesnu Kristovu Crkvu naroda Božjega. Koncilska definicija svećeničkog zajedništva smjera rastu u sakramentalnom bratstvu s ciljem izgrađivanja Tijela Kristova, bez obzira na to koju službu pojedini prezbiter vršio. Na taj način je prevladano pretkoncilsko čuvanje pravnog minimuma komunitarnosti i kolegijalnosti među svećenicima, te naglašeni paternalizam. Koncilska ekleziologija nadalje, pretpostavlja bratski suodnos prezbitera s laicima koji je prije Koncila bio pridržan uglavnom samo za klerike. Poslanje ministerijalnog svećeništva ne shvaća se više kao vladanje nad općim svećeništvom, nego kao služenje njemu. Pri tom se, barem teoretski, premošćuje jaz između klerika i laika. Koncil u sebi nosi snažan poziv na svetost, ali ne poput pretkoncilskoga duhovnog ideala koji je rezultirao dihotomijom svećeničkog duhovnog života i pastoralnog poslanja. Koncilski ideal svetosti temelji se upravo na služenju braći i sestrama, te ne pretpostavlja više bijeg od svijeta (*fuga mundi*), nego ostajanje i svjedočenje u svijetu. Dok je pretkoncilska teologija prezbiterata celibat tumačila kao odabranu uzvišenu osamljenost, te kao tešku obvezu samozataje, koja se prihvaća radi uzvišenosti staleža kojem se pripada, a drugotno tek poradi kraljevstva Božjeg,

dotle je koncilsko tumačenje svećeničkog celibata pozitivno intonirano kao predanje u služenju zajednici, te kao dar cijeloj Crkvi.

Drugi vatikanski koncil intenzivno je i snažno zaokupio hrvatske teologe u proučavanju i tumačenju njegovih dokumenata, ali i u poticanju na primjenu koncilskih smjernica u Crkvi u Hrvata. Recepcija Koncila u hrvatskoj Crkvi odvijala se u razdoblju totalitarnog komunističkog režima, dok Hrvatska nije bila još neovisna država (1965.-1991.). Ubrzo nakon Koncila, koncilski dokumenti prevedeni na hrvatski jezik. Uz vodeće tadašnje hrvatske teologe i većinu tadašnjih biskupa može se smatrati koncilskim entuzijastima koji su odmah prionuli sa saborskom obnovom organizacijskih struktura u biskupijama, osnivanju prezbiterskih vijeća, a najjače se osjećao angažman oko liturgijske obnove. Kler, osobito mlađi, sa živim je interesom pratio koncilske ideje, što pokazuju i mnogobrojna okupljanja svećenika u raznim hrvatskim nadbiskupijama i biskupijama. Svećenikova služba se u prvim postkoncilskim godinama nastojala promatrati i analizirati smještena u suvremeni društveni ambijent, iz kojega se Crkva i kler nisu željeli isključivati. Entuzijazam i žar za koncilskom obnovom Crkve u Hrvata vidljiv je osobito u osnivanju nekih institucija u Hrvatskoj poput *Teološko-pastoralnog tjedna* u Zagrebu (1961.), pokretanju *Glasa Koncila* (1962.), te iznimnoj aktivnosti *Kršćanske sadašnjosti* (1968.). U prvim postkoncilskim godinama održavaju se mnogobrojni skupovi, tribine, osnivaju se teološki instituti, piše se i raspravlja o prezbiteru. Teološka učilišta i teološki časopisi, među kojima je neporecivo predvodnica bila i ostala *Bogoslovska smotra*, formirali su prezbitere i ostale pastoralne djelatnike. Na taj se način koncilska obnova širila među hrvatskim svećenstvom, no unatoč tome nije dolazilo do stvaranja sustavne (post)koncilske teologije prezbiterata u Hrvatskoj. U hrvatskoj je postkoncilskoj pastoralno-teološkoj zbilji sazrijevala svijest o tome da je od krucijalne važnosti permanentno obrazovanje prezbiterâ, koje mora biti eminentno teološko i pastoralno.

Ubrzo nakon Koncila počela su pojedina previranja u nekim dijecezanskim skupinama prezbitera koja su nerijetko završavala napuštanjem svećeničke službe određenog broja prezbitera. To su bile više sporadične pojave i nisu znatnije utjecale na ostale prezbitere. Ipak se mora konstatirati da nisu sve grupe unutar hrvatskog klera Drugi vatikanum prihvatile s istim oduševljenjem. U duhu koncilskih smjernica u hrvatskoj teološkoj javnosti kolegijalnost i komunitarnost probijala se među prezbiterima, unatoč generacijskog jaza starijeg i mlađeg klera, te unatoč konzervativnog i progresivnog dijela među njima. Hrvatska Crkva živjela je omeđena i specifičnim socio-političkim samoupravnim komunističkim sustavom koji je potencirano isticao negativnu ulogu religije pa i samog prezbitera u društvu, kojeg se smatralo ideološkim protivnikom, a nerijetko i ideološkim neprijateljem. Može se reći da u prvim

postkoncilskim godinama u Hrvatskoj lik konkretnog budućeg prezbitera u smislu koncilske obnove nije jasan i određen. Lik i profil koncilskog prezbitera-svećenika do sada u Hrvatskoj nije sustavno znanstveno obrađen, a također nije pokazan prijelaz iz pretkoncilskog u koncilski lik prezbitera.

Drugi vatikanski koncil sa svojom obnovljenom ekleziologijom, te svojom teologijom prezbiterata uvelike je utjecao na svećenike u Hrvatskoj, koji su u velikoj većini prihvatili koncilsku obnovu. Istodobno se *prementalizacija*, odnosno preoblikovanje prezbiterovog identiteta iz pretkoncilskog u koncilski odvijala sporije i teže. U postkoncilskome se razdoblju tragalo za novim likom hrvatskog prezbitera koji bi odgovarao tadašnjoj teološkoj, eklezijalnoj društvenoj i nacionalnoj ambijentalnosti i situaciji u kojoj se Hrvatska nalazila. Fenomen opadanja svećeničkih zvanja sredinom 70-ih godina 20. Vijeka također je alarmantno upozoravao na krizu. Kriza svećeničkih zvanja javljala se kao odraz krize svećeničke funkcije. Prezbiter se počeo osjećati izoliranim, kako u svijetu, tako i u Crkvi. Kao mogući izlaz iz krize preporučivala se promjena mentaliteta, odnosno prementalizacija samih prezbitera. Kriza prezbiterovog identiteta koja traje od Koncila u uskoj je povezanosti sa krizom crkvene zajednice kao takve, koja se do danas nije uspjela u punini ostvariti, a tako ni zaživjeti koncilski duh. Danas se evidentnim pokazuje da je biti prezbiter veoma zahtjevno, te da se život prezbitera nerijetko odvija u mnogoobličnim poteškoćama, a ponekad i u svojevrsnim proturječjima.

Cilj doktorskog rada je na temelju postkoncilske teološke literature u Hrvatskoj, upotpunjene i komparirane s europskom teološkom literaturom analitičko-kritički iščitati teologiju prezbiterata u Hrvatskoj. Kroz istraživanje se želi pokazati da je prezbitera u Hrvatskoj uvelike oblikovao Drugi vatikanski koncil. Puno je učinjeno na oblikovanju prezbiterovog koncilskog identiteta, ali su i dalje ostale određene nedovršenosti recepcije koncilske teologije kod prezbitera u Hrvatskoj, a istodobno i nedovršenosti unutar njegovog lika i identiteta. Doktorski rad ukazuje i na svojevrsnu premorenost i zasićenost unutar življenja optimalne koncilske teologije prezbiterata. Upozorava i na nedovršenost diskusije o prezbiterovu identitetu u Hrvatskoj. Prvi dio rada progovara o koncilskoj teologiji prezbiterata prema tekstovima Drugoga vatikanskog koncila i crkvenog Učiteljstva. Drugi dio fokusira se na raspravljanje i pisanje o prezbiteru u Hrvatskoj poslije Drugoga vatikanskog koncila. Treći dio doktorskog rada pretresa prezbiterov identitet u kontekstu njegove krize i nedovršenosti. Četvrti dio rada analizira sadašnje stanje (ne)dovršenosti koncilskog lika prezbitera u Hrvatskoj, inzistirajući na krucijalnom pitanju: Kako učinkovito pomoći ugroženom

suvremenom prezbiteru, te kako doći do adekvatnog lika, odnosno profila prezbitera koji bi odgovarao zahtjevima sadašnje i sutrašnje Crkve?

1. TEOLOGIJA PREZBITERATA PREMA DRUGOM VATIKANSKOM KONCILU I TEKSTOVIMA POSTKONCILSKOG UČITELJSTVA

1.1. Dekret o službi i životu svećenika „Presbyterorum ordinis" kao nacrt koncilske teologije prezbiterata[1]

Na Drugom vatikanskom koncilu *Pripravna komisija za disciplinu klera i kršćanskog puka* izradila je nacrt pod naslovom *De clericis*, uvažavajući poslane primjedbe koncilskih otaca[2]. Tijekom zasjedanja od 18. do 27. studenog 1963. godine Komisija je na temelju 464 primjedbe dobivene od koncilskih otaca izradila i usvojila novu verziju nacrta pod naslovom *De sacerdotibus*[3]. Komisija za koordinaciju je 23. siječnja 1964. godine odredila da se sadržaj Nacrta o svećenicima treba svesti na nekoliko sažetih propozicija[4], tako je na temelju

---

[1] Završni tekst vidi u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dokumenti, *Decretum de presbyterorum ministerio et vita – Dekret o službi i životu prezbitera* ***Presbyterorum ordinis***, VII. izdanje popravljeno i dopunjeno, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, veljača 2008.

[2] Prvi nacrt dekreta o svećenicima, pod nazivom *De clericis* sadržavao je 43 propozicije. Prvih četrnaest propozicija progovarale su o savršenosti svećeničkog života u kontekstu poziva na svetost. Dok se od 15. do 26. propozicije govorilo o svećenikovome permanentnom pastoralnom obrazovanju. Od 27. do 39. propozicije obrađivalo se ispravna uporaba vremenitih dobara, a posljednje četiri propozicije bavile su se raspodjelom klera. Usp. SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, Typis poliglotis vaticanis, (1974.), vol. III/4, 825-846.

[3] Drugi nacrt Dekreta o svećenicima pod nazivom *De sacerdotibus* imao je deset propozicija. U prvoj je bilo riječi o temeljima svećeničke svetosti. Druga je pretresala svećeničke zadaće za postizavanje svetosti. Treća propozicija ocrtavala je svećenički život po evanđeoskim normama. Četvrta se bavila studijem kao bitnom komponentom svećeničke egzistencije. Peta propozicija isticala je pastoralnu znanost (scientia pastoralis) kao nužno potrebnu svećeniku. Šesta se bavila raspodjelom svećenika, sedma granicama do kojih dopiru dobra u Crkvi. Osma je obrađivala prihode prezbitera koje dobivaju s naslova službe, a deveta ravnomjernom raspodjelom službi, te završna deseta prihodima koje ostvaruju biskupije. Usp. SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, (1974.), vol. III/4, 846-849.

[4] Propozicije su uvelike izmijenile i teološki nadogradile tekst prijašnjeg nacrta *De sacerdotibus*. Tako je primjerice prva propozicija sasvim nova, a nastala je zaslugom relacija koncilskih otaca njemačkog govornog područja i Skandinavije, a progovara o svećenikovu odnosu prema laicima. Druga propozicija je također uvelike nadopunjena, i to tekstom koji prezbitera definira kao onog koji participira na biskupskome redu, odnosno progovara o prezbiteru kao biskupovu suradniku na jednome Kristovu svećeništvu. Treća propozicija prezbitera poziva na svetost, na koju je pozvan milošću svetog reda, te koju je dužan očuvati molitvom časoslova, euharistijom, klanjanjem i pobožnošću prema Mariji. Četvrta propozicija potiče prezbitere na bratsko služenje i ljubav prema evanđeoskoj *novoj zapovijedi* (Iv 13, 34-36). Peta propozicija naglašava potrebu studiranja Biblije, budući da prezbiteri naviještaju riječ u svojem dušobrižničkome djelovanju, a tako i potrebu poznavanja humanističkih znanosti poput sociologije i psihologije, kako bi što bolje shvatili konkretnu ljudsku situaciju. Šesta se propozicija također bavi prezbiterskom permanentnom izobrazbom, koja mora ići dalje od samog proučavanja katehetike, liturgike i sociologije. Sedma propozicija je u potpunosti nova, a u njoj se ističe definiranje prezbitera kao suradnika na biskupskome redu u smislu da participiraju na brizi za Crkvu, te im se na srce stavlja briga za zvanja. Osma propozicija progovara o raspodjeli klera, imajući pred sobom pastoralne

dobivenih primjedaba komisija na početku trećeg zasjedanja u rujnu 1964, godine izradila novu redakciju koja je uz predgovor sadržavala dvanaest propozicija, a izmijenjen je i naslov u: *De vita et ministerio sacerdotali*[5]. Taj je nacrt stavljen na diskusiju od 13. do 15. listopada 1964. godine. Koncilski oci su žustro raspravljali o predloženom Nacrtu, posebice o naravi svećeništva, o problemima[6] i izazovima[7] s kojima se susreću svjetovni svećenici u svijetu, prigovarajući da Nacrtu nedostaje dovoljno teološko utemeljenje, te da je odviše paternalistički[8], a da bi mogao govoriti o evangelizacijskome poslanju Crkve u kontekstu diskursa o svećeničkoj ulozi[9]. Veoma opsežan doprinos Nacrtu dao je nadbiskup Baltimorea Lawrence Joseph Shehan, govoreći o konceptu autentične svetosti prezbitera[10]. Najveću kritiku Nacrta izrekao je kardinal Albert Gregor Meyer, nadbiskup Chicaga, govoreći u ime biskupa Sjedinjenih Američkih Država, zamjerajući Nacrtu njegovu banalnost, juridizam, i nepastoralnost, te je zatražio novi Nacrt koji će odgovarati očekivanju njegovih svećenika[11]. Koncil je dana 19. listopada većinom od 1199 glasova izglasao da komisija sastavi novi Nacrt

situacije pojedinih naroda i krajeva, gdje je potrebno mnoge pastoralne probleme rješavati s puno pastoralne razboritosti. Deveta propozicija govori o prezbiterovu odnosu prema vremenitim dobrima, dok se deseta bavi prihodima prezbitera koje dobivaju s naslova službe. Jedanaesta propozicija bavi se raspodjelom klera, a posljednja, dvanaesta prihodima koje ostvaruje biskupija, te brigom za dolično uzdržavanje prezbitera. Usp. SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, (1974.), vol. III/4, 225-233.

[5] Usp. ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, (1974.), vol. III/4, 225.

[6] Tako je primjerice pomoćni biskup Detroita John Donovan koncilske oce upoznao sa problemom svećenika koji se radi svojih psihičkih smetnji moraju liječiti u psihijatrijskim klinikama, ukazujući na svu širinu ove problematike. Usp. ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, (1974.), vol. III/4, 263-265.

Na problem prezbiterata u to doba upozorio je kardinal Julius Döpfner, nadbiskup münchenški, obraćajući se u ime 65-orice koncilskih otaca njemačkoga govornog područja i Skandinavije, kritizirajući nacrt Dekreta da premalo posvećuje pažnje suvremenim problemima koji pritištu onodobne svećenike. Vidi u: ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, (1974.), vol. IV/4, 764-766.

[7] Smatram da je veoma zapažen bio nastup tada pomoćnog zagrebačkog biskupa Franje Kuharića, koji se u diskusiji zalagao za uvođenje svećeničkih duhovnika, koji bi ih pratili ne samo duhovno, nego bi doista bdjeli nad njima očinskom subratskom ljubavi. Jednako tako je odjeknula sljedeća rečenica Franje Kuharića u istom njegovom interventu: *Episcopo prae primis maxima cum responsabilitate pro animabus sacerdotum curandum est.* U: ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, (1974.), vol. III/4, 269.

[8] Paternalizam je Nacrtu posebice zamjerao nadbiskup Fernando Gomez dos Santos u ime brazilskih koncilskih otaca, te u ime112-orice biskupa iz Južne Amerike. Vidi u: ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, (1974.), vol. III/4, str. 420-426. Vidi i u: René LAURENTIN, *L' Enjeu du Concile – Bilan de la Troisième session*, Éditions du Seuil, Paris, 1965., 150.

[9] Kroniku rasprave vidi u: René LAURENTIN, *L' Enjeu du Concile – Bilan de la Troisième session*, 145-149.

[10] Nadbiskup Shehan u svome interventu polazi od sveopćeg poziva na svetost, tumačeći kršćanski koncept autentične svetosti. Zatim prelazi na temeljna načela za postizavanje prezbiterske svetosti, pri čemu razlaže posebni karakter svećeničke svetosti, osvrćući se na otežavajuće okolnosti tadašnjeg vremena koje prezbiterima otežavaju njezino postizavanje. Postizavanje svetosti neodvojivo je od izvršavanja svećeničkih dužnosti koje svećenici unutar svoga pastoralnog služenja obavljaju. Usp. ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, (1974.), vol. III/4, 636-647.

[11] Usp. ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, (1974.), vol. III/4, 244-246. Usp. René LAURENTIN, *L' Enjeu du Concile – Bilan de la Troisième session*, 152.

dekreta[12]. Dekret *Presbyterorum ordinis* je predložen i prihvaćen na posljednjem zasjedanju Drugoga vatikanskoga koncila, dana 7. prosinca 1965. godine[13].

Iako dekret nosi naziv *Presbyterorum ordinis*, ipak ne ostaje na tek pravnim i disciplinskim okvirima o službi i životu prezbitera, nego sadrži bogati nacrt koncilske teologije prezbiterata, progovarajući o prezbiterima u kontekstu poslanja Crkve (br. 2-3.), o njihovoj službi (br. 4-11.), te o njihovu životu (br. 12-21.)[14]. Stavljanjem *službe* ispred *života* Dekret već u naslovu sugerira dokinuće dotadašnje dihotomije između svetosti prezbiterova života i njegovog rada, budući da se njegova svetost više ne shvaća na tragu pretkoncilske monastički fundirane svećeničke svetosti. Razrješenje te dihotomije već u samom naslovu Dekreta od temeljne je važnosti za Crkvu nakon Koncila. Veoma je bitno uočiti da se u ključnim doktrinarnim elementima neophodnim za izradu teologije prezbiterata Dekret oslanja na dogmatsku konstituciju o Crkvi *Lumen gentium* , osobito br. 28.

Kao prva karakteristika koncilske teologije prezbiterata iznijeta u *Presbyterorum ordinis* ističe se njezina kristocentričnost, budući da nam bez razumijevanja otajstva Krista nije moguće razumjeti ni Crkvu, ni svećenika u njoj[15]. Za kristološko utemeljenje Dekret ne uzima euharistiju, nego za svoje polazište uzima poslanje svekolike Crkve, odnosno poslanje Božjega naroda, uz napomenu da se to nipošto ne smije razumijevati kao alternativa euharistiji. Dekret u prvome poglavlju koje nosi naslov: *Prezbiterat u poslanju Crkve*, polazi od teologije općeg kraljevskog svećeništva svih vjernika[16], prema kojoj svi i svaki član Crkve ima svoju ulogu u poslanju čitavoga tijela Crkve[17].

Ministerijalno svećeništvo koncilska teologija prezbiterata smješta unutar zajedničkog okvira općeg svećeništva, uz napomenu da prezbiteri ne prestaju biti dionici općeg svećeništva svih vjernika, budući da ostaju zajedno sa svim vjernicima učenici Gospodinovi i udovi istoga Tijela, te braća među braćom[18], što je ne samo veliki *novum* i odmak od pretkoncilske teologije prezbiterata, nego i temeljna oznaka poslanja čitave Crkve koja je

---

[12] Usp. René LAURENTIN, *L' Enjeu du Concile – Bilan de la Troisième session*, 153.

[13] Usp. Karl RAHNER – Herbert VORGRIMLER, *Kleines Konzils-Kompendium, alle Konstitutionen, Dekrete und Erklärungen des Zweiten Vaticanums in der bischöflich genehmigten Übersetzung*, Herder, 1968., 553.

[14] O dekretu *Presbyterorum ordinis* vrijedno je konzultirati u: *Lexikon für Theologie und Kirche*., Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2006., achter Band, 543., a tako i: Vatican council II, Decree on the Ministry and Life of priests, u: *New Catholic Encyclopedia*, Volume XIV, Zha to Zwi, 570.

[15] Prema *Presbyterorum ordinis* br 1: *Prezbiteri su, naime, po svetom ređenju i poslanju, koje primaju od biskupa, promaknuti u službu Kristu Učitelju, Svećeniku i Kralju; oni su dionici njegove službe, po kojoj se ovdje na zemlji Crkva neprestano izgrađuje u Božji narod, u Kristovo Tijelo i u Hram Duha Svetoga.*

[16] O važnosti definicije općeg (krsnog) svećeništva svih vjernika, vidi u: Otto Hermann PESCH, *Das Zweite Vatikanische Konzil (1962 – 1965), Vorgeschichte Verlauf – Egrebnisse der Nachgeschichte*, Echter Verlag, 3. Auflage, Würzburg, 1994., 173-174.

[17] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 2, 1.

[18] Usp. ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, (1974.), vol. III/4, 234.

eminentno misionarska i koja svoje poslanje vrši po Kristu. Stoga prezbiterovo specifično svećeništvo, premda se podjeljuje zasebnim sakramentom[19], pretpostavlja opće svećeništvo[20], odnosno prema Šagi Buniću i Antoinu Wengeru pretpostavlja sakramente kršćanske inicijacije po kojima se postaje dionikom općeg svećeništva[21]. Po milosti sakramenta svetog reda prezbiteri se po pomazanju Duhom Svetim suobličuju Kristu svećeniku, da bi bili u stanju djelovati u osobi Krista Glave. Iz ove koncilske formulacije proizlazi da prezbiteri participiraju u Kristovu djelovanju kao njegovo živo oruđe upravo po evangelizaciji i euharistiji. Svećeničko se služenje na taj način u Crkvi pokazuje kao služba čiji je cilj da se svekolika Crkva u Kristu i po Kristu, kao njegovo mistično tijelo[22] pojavi pred Bogom kao vječna žrtva[23]. Nesumnjivo je da je svećenička egzistencija prema teologiji prezbiterata izrečena u *Presbyterorum ordinis* teocentrična, budući da prezbiterova služba i život smjeraju proslavi Boga Oca u Kristu. Dekret tu teocentričnost tumači antropocentričnošću, jer se ta *slava Božja* sastoji upravo u tome da po njihovom djelovanju i životu koji su okrenuti služenju ljudima, prezbiteri svjesno, slobodno i zahvalno prihvate Božje djelo spasenja izvršeno u Kristu, te da ga očituju u svojim životima[24]. Kao mjesto sinteze teocentričnosti prezbiterove uloge i njegove antropocentričnosti ističe se upravo euharistijska celebracija, pri čemu prezbiter svoju teocentričnost ostvaruje tim više ukoliko je uspio ostvariti antropocentričnost svoje uloge, pod njezinim pastoralno-liturgijskim vidom. Odnosno, ukoliko je uspio senzibilizirati vjerničku zajednicu koja zajedno s njime sudjeluje u slavljenju euharistije, da bude njegovim životnim svjedočenjem potaknuta na teocentričnost, antropocentričnost i teoafirmativnost, iz čega proizlazi i njezina antropoafirmativnost.

Budući da su koncilski oci unutar svećeničke egzistencije snažno istakli temeljnu važnost evangelizacije, koja u svojoj misionarskoj dinamici nužno pretpostavlja odnos prema svijetu, onda se ni u Dekretu taj odnos nije mogao izbjeći. U Dekretu nema pojma *mundus*, nego se u trećem broju govori o prezbiterovom odnosu prema ljudima. Tu se ističe njegova

---

[19] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 2, 3.

[20] Iako se specifikum prezbiterata tumači kroz sudioništvo u biskupskom (apostolskom) redu i njegovoj hijerarhijskoj službi, svejedno se tim tumačenjem ne dokida dioništvo prezbiterâ na općem svećeništvu svojstvenom Božjemu narodu. Stoga i nije neobično što doktrinarno poglavlje Dekreta o prezbiterima započinje odsjekom posvećenim općem svećeništvu. Na taj je način Dekret nastojao smanjiti jaz i ublažiti suprotnosti koje su do Koncila postojale između svećenika i laika.

[21] Usp. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1971., 35. Veoma slično poput Tomislava Šagi Bunića o ministerijalnome svećeništvu koje pretpostavlja krsno svećeništvo promišlja i Antoine Wenger u: Antoine WENGER, *Vatican II Première session* , Éditions du Centurion, Paris, 1963., 103.

[22] Vidi: Otto Hermann PESCH, *Das Zweite Vatikanische Konzil (1962 – 1965), Vorgeschichte Verlauf – Egrebnisse der Nachgeschichte*, 1994., 161-173.

[23] Usp. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 37.

[24] Presbyterorum ordinis u br. 2, 4. donosi: *Stoga prezbiteri, bilo da se predaju molitvi i klanjanju, bilo da propovijedaju riječ, bilo da prikazuju euharistijsku žrtvu i podjeljuju ostale sakramente ili ljudima na druge načine služe, pridonose i povećanju Božje slave i napredovanju ljudi u božanskome životu.*

neodjeljiva i neodijeljena povezanost s ljudima koja proizlazi iz same naravi njegove službe i svetoga reda prezbiterata. Isticanjem potrebe prezbiterove blizine s ljudima[25] želi se potaknuti na prementalizaciju pretkoncilske statičnosti unutar teologije prezbiterata, koja nije dopuštala promjenu duhovnog i sociološkog lika svećenika, a koja se sada inicira, ohrabrujući potragu za novim identitetom prezbitera, koji će odgovarati svome vremenu i konkretnom svijetu[26]. Tomislav Šagi Bunić smatra da je Koncil ovim mjestom htio *iz sociološkog oblika svećeništva izagnati svaki trag kastinskog mentaliteta bilo koje vrste i pod bilo kojom izlikom ili opravdanjem*[27]. Autor također iz ovog koncilskog mjesta čita otvaranje za mogućnost određenog pluralizma u budućem liku svećenika[28].

Drugo poglavlje dekreta, *Prezbitersko služenje*, najprije progovara o prezbiterovim zadaćama, među kojima prvenstvo ima naviještanje Evanđelja, budući da predstavlja prvotnu službu novozavjetnog svećeništva, odnosno naviještanje riječi Božje kao neophodan preduvjet za primanje sakramenata. Naviještanje evanđelja uvijek pretpostavlja stvaranje zajedništva u Božjemu narodu, a dovršenje nalazi u slavlju euharistije, kao dovršenju općeg svećeništva i kao sakramentalno prinošenje Kristove žrtve u ime Crkve[29]. Prezbitere se u kontekstu njihovih zadaća definira kao biskupove suradnike,[30] iz čega je zamjetna paralela sa dogmatskom Konstitucijom o Crkvi (*Lumen gentium* br. 21 i 24), dok progovara o biskupima kao služiteljima Božje riječi. Veoma je izražen apel prema kojem svećenici u mnogostrukosti naviještanja i tumačenja Božje riječi i crkvenoga nauka, nipošto te sadržaje ne smiju naviještati kao svoju mudrost, nego kao Božju riječ, primjenjujući vječnu istinu evanđelja na konkretne životne okolnosti ljudi, pozivajući ih strpljivo na obraćenje i svetost. Peti broj Dekreta započinje govor o svećeničkoj posvetiteljskoj službi koja se ispunja u liturgiji. Pri podjeljivanju svih sakramenata prezbiteri su na različite načine hijerarhijski povezani s biskupom[31], jer pod njegovim autoritetom vrše službu posvećivanja i vode povjerene im

---

[25] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 3, 1.

[26] Iznimno je važno na ovome mjestu u Dekretu uočiti jedan novi zaokret, a taj je napuštanje pretkoncilske paradigme svećenikove odijeljenosti od ljudi. Ovdje je prezbiter duboko ljudski dimenzioniran bez pokušaja sociološkog i svakog drugog odvajanja od ljudi kojima je poslan i postavljen služiti.

[27] Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 41.

[28] Usp. *Isto*, 44.

[29] Karl RAHNER – Herbert VORGRIMLER, *Kleines Konzils-Kompendium*, 554.

[30] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 4, 1.

[31] U prezbiteralnoj službi prema petom broju Dekreta postoji upućenost na biskupsku službu, no s obzirom na formulaciju koja kaže: *Pri podjeljivanju svih sakramenata prezbiteri su na različite načine hijerarhijski povezani s biskupom, kako je to već u vrijeme Pracrkve posvjedočio blaženi mučenik Ignacije; tako oni biskupa na neki način čine prisutnim u pojedinim zborovima vjernika*. U biblijsko teološkom i povijesno ekleziološkom, pa i pastoralno teološkom smislu, uvijek je Krist onaj kojeg bi pri podjeljivanju sakramenata prezbiter trebao uprisutnjivati. No, treba biti veoma oprezan u tumačenju ovoga mjesta Dekreta, te pritom imati u vidu da se možda malo manje spretnim izričajem htjelo upozoriti na nužnost sprječavanja autokratičnosti kako mjesne zajednice (župe), tako i mjesne Crkve (biskupije) budući da ni jednu ni drugu nije moguće misliti mimo i onkraj

vjernike[32]. Zatim se govori o sakramentima koji svoje ispunjenje nalaze u euharistiji, te prema njoj smjeraju, budući da je euharistija izvor i vrhunac cjelokupne evangelizacije i središte zajednice vjernika. Šesti broj progovara o pastirskome prezbiterskom služenju kojemu je cilj odgajanje ljudi za kršćansku zrelost[33]. Pastirske zadaće prezbitera mogu se sumirati pod zajednički nazivnik sabiranja i izgrađivanja prave kršćanske zajednice, te vođenja Bogu Ocu, pri čemu prezbiteri nikada ne smiju biti u službi neke ideologije ili stranke, nego kao glasnici Evanđelja Božjeg oni su uvijek u službi čovjeka[34].

Drugi dio drugog poglavlja (br. 7 – 10.) govori o odnosu prezbitera prema drugima, gdje je riječ o participaciji na jednome Kristovome svećeništvu po kojoj je svaki prezbiter u zajedništvu sa cijelim biskupskim kolegijem i sa svim prezbiterima u Crkvi, a tako i sasvim konkretno u zajedništvu sa svojim mjesnim biskupom i sa prezbiterijem mjesne Crkve[35]. Dekret najvažnijim smatra činjenicu da su prezbiteri biskupima nužni pomoćnici i savjetnici u njihovoj zadaći poučavanja, posvećivanja i vođenja Božjega naroda[36]. Ovdje se može zaključiti da biskupi bez prezbitera ne mogu u potpunosti izvršavati svoje zadaće. Biskupi su glavni nosioci službi u Crkvi, no oni ne smiju i ne mogu zanemariti pomoćničku ili suradničku ulogu prezbitera, jer se ona temelji na daru Duha Svetoga kojeg su prezbiteri ređenjem dobili. Biskup neprestance mora biti svjestan da se sa svojim prezbiterima nalazi u zajedništvu svećeništva i služenja, te da zajedno participiraju na jednome Kristovu svećeništvu. Zato *Presbyterorum ordinis* poziva biskupe da sa svećenicima postupaju kao sa braćom i prijateljima[37]. To se smatra temeljnom teološkom spoznajom o samoj naravi prezbiterata i episkopata s obzirom na njihov međusobni odnos, smatra Šagi Bunić[38]. No, svejedno u *Dekretu* se osjeća da je nedovoljno obrađen teološki, odnosno sakramentalno-otajstveni temelj za tumačenje odnosa između prezbitera i biskupa, jer ostaje pomalo nejasno da *pri podjeljivanju svih sakramenata prezbiteri su na različite načine hijerarhijski povezani s biskupom, kako je to već u vrijeme Pracrkve posvjedočio blaženi mučenik Ignacije;*[13] *tako oni biskupa na neki način čine prisutnim u pojedinim zborovima vjernikâ.*[39] Ovdje se dobiva

---

uklopljenosti u sveopću Crkvu. Na to je mjesto veoma rano upozorio i Jozef Ratzinger u: Joseph RATZINGER, Prilog pitanju o smislu svećeničke službe 2. u: *Svesci* 15 (1969.), 24.

[32] Ovdje se također primjećuje podudarnost teksta dekreta sa *Lumen gentium*, br. 28.

[33] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 6, 2.

[34] Usp. Karl RAHNER – Herbert VORGRIMLER, *Kleines Konzils-Kompendium*, 555.

[35] Ovakva impostacija odnosa ne čudi, budući da je prezbiterska služba organska stvarnost u Crkvi, a Dekret ju definira u njezinome dvostrukome odnosu: prema općem svećeništvu s jedne, i prema svećeništvu biskupâ s druge strane, što se javlja kao polazište doktrinarnog poglavlja (br. 2.).

[36] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 7, 1.

[37] Usp. *Isto.*

[38] Usp. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 61.

[39] *Presbyterorum ordinis*, br. 5, 1.

dojam da se u drugi plan stavlja isticanje da prezbiter slaveći euharistiju i sakramente uprisutnjuje Krista u zajednici, što je eminentno na tragu koncilske teologije, te da se daje prednost hijerarhijskoj predimenzioniranosti biskupske službe, odnosno episkopalizmu. Bilo bi svakako pogrešno na ovom mjestu paušalno tumačiti koncilsku hermeneutiku odnosa svećenika prema biskupu. Nesumnjivo je da prezbiter u svome služenju zajednici uprisutnjuje Krista, te da to čini snagom svetog reda kojeg je primio, uz napomenu da nije poput biskupa primio puninu Reda. Zato prezbiteri u obnašanju svoje službe na određeni način ovise o biskupu, a u isto vrijeme s njime su čvrsto povezani svećeničkom čašću, te se na sliku Krista, vrhovnog i vječnog svećenika kao pravi svećenici Novoga zavjeta posvećuju za propovijedanje evanđelja, za vođenje vjernika i za vršenje službe Božje, svjesni da na svojem stupnju reda imaju udjela u službi jedinoga posrednika Krista.[40] Time se prezbiteru ne osporava direktna relacija prema Kristu, koja je u pretkoncilskoj teologiji prezbiterata bila veoma isticana, a također se teološki svećenika ne ostavlja nejasnim, smještajući ga negdje između općeg svećeništva svih kršćana i punine reda u biskupskoj službi, nego ga se stavlja unutar dioništva na biskupskoj punini Reda u vidu suradništva. Veoma je važno spomenuti odnos promatrati kristološko-eklezіološki, te pastoralno-teološki, a ne isključivo kao hijerarhijski strukturiran, jer bismo se u protivnom vratili korak unazad na pretkoncilsko poimanje tog odnosa.

Presbyterorum ordinis pretpostavlja osnivanje senata svećenika, odnosno prezbiterskog vijeća[41], koje će pred biskupom predstavljati cjelokupni prezbiterij i savjetima mu djelotvorno pomagati u upravljanju biskupijom. Prema Šagi Buniću Vijeće ne bi smjelo monopolizirati ili blokirati dijalog između biskupa i prezbitera na uski krug svojih članova, s jedne strane, jednako tako biskup, s druge strane ne bi smio svoju savjest umirivati kanonskim pravom, nego bi joj morao pronalaziti smiraja u unutarnjoj *poslušnosti Duhu, koja će ga siliti i na to da poradi oko mijenjanja pravnih normi kad one više nisu pomoć nego zapreka za*

[40] Usp. *Lumen gentium*, br. 28.

[41] Sukladno koncilskome nauku Kongregacija za kler izdala je Okružnicu o svećeničkim vijećima godine 1970. Polazi se od koncilskog nauka prema kojemu u svakoj biskupiji postoji između biskupa i prezbitera hijerarhijsko zajedništvo koje ih tijesno povezuje, čineći od njih jednu obitelj kojoj je biskup otac. Želja Kongregacije za kler je da iz tog zajedništva doista nastane jedinstvo srdaca koje se temelji na uzajamnoj ljubavi. Svrha i zadaća biskupijskog prezbiterskog vijeća kojeg Kongregacija propisuje proizlazi iz postojećeg hijerarhijskog zajedništva između biskupa i njegovih prezbitera. Prezbitersko vijeće zastupnički predstavlja cijeli biskupijski prezbiterij, a u nadležnosti mu je savjetima pomagati biskupu u upravljanju biskupijom, te da kao takvo promiče dobro same biskupije. Premda je vijeće po svojoj naravi tek savjetodavno tijelo bez prava donošenja odluka koje bi obvezivale biskupa, ipak jer vijeće po svojoj konstitutivnosti traži dobro biskupije, a biskup bi ga trebao saslušati i prijedloge uvažiti. Vidi: KONGREGACIJA ZA KLER, *Litterae circulares de consiliis presbyteralibus – Okružnica o svećeničkim vijećima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970. Usp. *Codex Iuris canonici – Zakonik kanonskog prava*, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II, 1983., Glas Koncila, Zagreb, 1988. can. 495 § 1.

rascvat snaga Duha koje su u Crkvi[42]. Osmi broj govori o najprisnijem svećeničkome bratstvu unutar jednoga prezbiterija u koje se ontološki ulazi ređenjem, a samim time i participacijom na jednome Kristovu svećeništvu. Tu se ne radi tek o moralnoj obvezi, nego o ontološkoj realnosti.

Dekret različito diversificira pojedine funkcije prezbitera prema konkretnim potrebama Crkve u određeno vrijeme i na određenim mjestima te podnebljima, a tako i prema prirodnim sposobnostima pojedinaca, nabrajajući tako paradigmatski: službu u župnoj zajednici, znanstvenoistraživački rad, poučavanje, manualni rad, te druge poslove usmjerene prema apostolatu[43]. No, bez obzira na funkcije i poslove koje u Crkvi obavljaju, uvijek pritom kao svoju eminentnu funkciju vrše jedno prezbitersko služenje ljudima kojemu je cilj izgrađivanje Tijela Kristova[44]. Ne baš marginalno, spominje se i prijedlog neke vrste zajedničkog života prezbitera (vita communis) ili neki oblik života u bliskoj povezanosti[45], što se ne smije shvaćati kao imitacija redovničkih oblika zajedničkog života. Komunitarnu dimenziju prezbiterova života i služenja u hrvatskoj je teološkoj misli razvijao koncilski teolog Tomislav Janko Šagi-Bunić, uz poticaje tadašnjeg nadbiskupa splitsko-makarskog, Frane Franića, te teologa Josipa Sabola[46]. Deveti broj Dekreta doziva cijeloj koncilskoj Crkvi u pamet da je prezbiter sa vjernicima laicima brat, te da su zajedno braća i učenici Gospodinovi. Pritom prezbiteri moraju priznavati i promicati dostojanstvo laika i njihov posebni udio u poslanju Crkve kao takve, brinući se za njihovu slobodu i dostojanstvo te respektirajući njihove darove[47]. Koncilskoj teologiji prezbiterata svakako pripada i briga za svećenička zvanja, iznesena u broju 11, ali se mora spomenuti da briga za zvanja nije isključivo briga prezbitera, nego treba biti briga cijeloga Božjeg naroda, odnosno cijele Crkve.

Zadaća prezbitera je poučavati Božji narod o tome i poticati ih na angažman u pastoralu zvanja[48].

---

[42] Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 65.

[43] Za umetanje ovog odsjeka u završni tekst dekreta najzaslužniji je svakako bio nadbiskup Torina, Michael Pellegrino. Usp. ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, (1978.), vol. IV/5, str. 200-205. Prema Koncilu prezbiterov manualni radi se ne preporučuje tek kao lijek za slobodno vrijeme ili kao svjedočanstvo evanđeoskog siromaštva, kao što je to bio slučaj u pretkoncilskoj teologiji prezbiterata. Koncil prezbiterov rad shvaća kao jednu od specijalizacija koju zahtijeva samo svećeničko poslanje.

[44] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 8, 1.

[45] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 8, 3.

[46] Komunitarna dimenzija prezbiterova života u Hrvatskoj obrađena je u podnaslovu 2.3.2. *Komunitarno i kolegijalno shvaćanje prezbiterove službe i života*.

[47] Usp. Karl RAHNER – Herbert VORGRIMLER, *Kleines Konzils-Kompendium*, 556.

[48] *Ponajprije, dakle, neka bude prezbiterima najviše na srcu da službom riječi i vlastitim svjedočanstvom života – koji otvoreno očituje duh služenja i pravu vazmenu radost – vjernicima stavljaju pred oči uzvišenost i nužnost*

Treće poglavlje Dekreta obrađuje život prezbitera, sa osobitim pozivom na savršenstvo, koje se temelji već u samom ređenju, kojim su postali živim oruđem Kristovim te osposobljeni djelovati na mjestu same Kristove osobe. Odatle proizlazi obveza za prezbitera da uvijek iznova teži za što većom osobnom svetošću. Koncilska teologija prezbiterata, promišljajući o svećeničkoj svetosti koju će oni postizati i živjeti na sebi svojstven način, iskreno i neumorno vršeći svoje dužnosti u Kristovu Duhu[49], želi učiniti značajan odmak od pretkoncilskog modela prema kojemu se monastička tipologija svetosti zahtijevala i od prezbitera, što je neprestano rezultiralo dihotomijama i krizama. Snažan se naglasak u opisivanju postizanja osobne svetosti stavlja na proučavanje i naviještanje Božje riječi, pa se stoga može reći da su koncilski prezbiteri pozvani na svojevrsnu dinamičku *evangelizacijsku* i *svjedočiteljsku* svetost, za razliku od pretkoncilske statičke[50]. Iz ovoga je veoma razvidno da Koncil naznačuje dimenzije prezbiterske duhovnosti.

Dekret u broju 14. uočava opasnost nesnalaženja svećenika pred mnoštvom zahtjeva koje im njihovo služenje postavlja, na što su u koncilskim raspravama posebno upozorili koncilski oci Julius Döpfner, Bernardus Johannes Alfrink i Leo Joseph Suenens, osobito u pogledu spajanja svećenikovih vanjskih djelatnosti s unutrašnjim duhovnim životom[51]. Drugim riječima, Koncil se boji dihotomije između svećenikova duhovnog života u težnji za svetošću i njegovoga pastoralnog rada, koja je proteklih stoljeća snažno obilježavala svećenika. Dok je pretkoncilskome svećeniku duhovnost služila kao sredstvo svladavanja napasti, a cijeli mu se život pretvarao u neprestanu duhovnu borbu u kojoj nije smio pasti, dotle teologija prezbiterata Drugog vatikanskog koncila ide za tim da koncilskome prezbiteru duhovnost integrativno pomaže postizavanju ne samo moralno-duhovno-emotivnog ekvilibrija, nego i postizavanju jedinstva života u kojemu se nerazdruživo spaja duhovnost i pastoralno služenje u pastoralnu ljubav[52], prevladavajući na taj način onu dugotrajnu dihotomiju. Dekret u nastavku govori o svećeničkoj poslušnosti kao o poniznoj spremnosti da u dušobrižništvu ne stavlja svoju volju ispred Božje, nego da u svemu traži Božju volju. Koncil od prezbitera zahtijeva odgovornu svjesnost i slobodnu poslušnost prema onima koji u

---

svećeništva; one pak, bilo mlade, bilo odraslije, koje su razborito prosudili prikladnima za tako veliku službu, neka pomažu ne plašeći se ni briga ni teškoća da se pravo pripreme te ih – uz poštovanje njihove pune vanjske i unutrašnje slobode – biskupi mogu jednog dana pozvati. Presbyterorum ordinis, br. 11, 1.

[49] Usp. *Presbyterorum ordinis,* br. 13, 1.

[50] Dekret na taj način prevladava monaško shvaćanje svećeništva, jer svećenika definira prema specifičnome shvaćanju svećeničke službe kao služenja ljudima u Isusu Kristu. Drugi vatikanski koncil ne umanjuje pri tom zahtjev svetosti koju nalaže svećenička služba, nego ga specificira, jasnije ocrtava i pobliže određuje.

[51] Ukratko rečeno, duhovni život prezbitera oblikovan je uvelike njegovom službom koja je zapravo služenje.

[52] Ovdje je važno uočiti nakanu Dekreta koji unutar govora o pastoralnoj ljubavi naglašava prezbiterov rad u zajedništvu s biskupom i drugim prezbiterima kao osobiti zahtjev same pastoralne ljubavi. Vidi: *Presbyterorum ordinis,* br. 14, 3.

upravljanju Crkvom obnašaju glavnu ravnateljsku službu. Neki mogu ovaj broj Dekreta smatrati teološki siromašnim, ali se ne smije previdjeti da je on namijenjen kleru i njihovome rastu u vjeri, u zreloj slobodi djece Božje i poslušnosti po uzoru na nesebičnu Isusovu poslušnost Ocu i njegovoj volji. Unutar koncilskog nacrta teologije prezbiterata *Presbyterorum ordinis* govori i o beženstvu (celibatu)[53] koje veoma odgovara svećeništvu, jasno ga shvaćajući kao osobiti Božji dar, odnosno karizmu *propter regnum caelorum*. Dekret govori također da samo svećeništvo po svojoj naravi ne zahtijeva celibatarski život, što pokazuje i dokazuje praksa Istočnih Crkva, te sasvim otvoreno ističe da *beženstvo koje se s tih razloga, utemeljenih u Kristu i njegovu poslanju, svećenicima isprva preporučivalo, bilo je u Latinskoj crkvi kasnije svima koji su imali primiti sveti red zakonom nametnuto*[54]. U prilog celibatu ide njegovo *dobro pristajanje*[55] uz svećeništvo unatoč njegovoj težini, odnosno njegovoj zahtjevnosti, posebice u današnje vrijeme. Stoga Dekret potiče svećenike da uz celibat pristaju kao uz dar, odnosno vrijednost, te da zajedno s vjernicima se Bogu mole za ustrajnost u vjernosti tom daru, koji je ne samo dar njima osobno, nego i dar cijeloj Crkvi. Koncilska teologija prezbiterata ne želi da celibat bude shvaćan kao izbor ili nametanje neke uzvišene osamljenosti, kao što je to bio slučaj u pretkoncilskome shvaćanju celibata, nego da ga se prihvaća unutar jedne ekleziološke i eshatološke širine. U *Presbyterorum ordinis* se govori i o prezbiterovom odnosu prema materijalnim dobrima u slobodi od navezanosti na njih, pri čemu su pozvani na dragovoljno siromaštvo po uzoru na Krista[56]. Veoma je važno istaći da Dekret uz prezbitere poziva i biskupe da se klone svakoga oblika taštine[57].

Treći dio Dekreta[58] pruža smjernice za prezbiterov život, te se tako u 18. broju govori o tradicionalnim pomagalima u svećeničkome životu poput svakodnevne euharistije i razmatranja Svetog pisma te molitve. Koncilska teologija prezbiterata veliku pažnju posvećuje permanentnome obrazovanju prezbitera, pri čemu se biskupima povjerava briga za permanentnu znanstveno-teološku, pastoralnu i duhovnu izobrazbu[59]. O svećeničkoj pravednoj plaći govori 20. broj Dekreta imajući neprestano na umu siromašne kojima su prezbiteri dužni uvijek pomagati. O svećeničkome zdravstvenome osiguranju i zbrinjavanju starih svećenika govori 21. broj Dekreta, stavljajući biskupima na srce spomenutu brigu za prezbitere. Završni 22. broj Dekreta govori o svećeničkoj situaciji danas, u kojoj se svećenici

[53] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 16.
[54] *Presbyterorum ordinis*, br. 16, 3.
[55] Latinski tekst ovoga mjesta glasi: *Coelibatus vero multimodam convenientiam cum sacerdotio habet*.
[56] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 17, 4.
[57] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 17, 5.
[58] Treći dio dekreta čine brojevi 18-22.
[59] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 19.

nerijetko osjećaju kao stranci u svijetu *koji se tjeskobno pitaju kojim će prikladnim sredstvima i riječima moći s njime komunicirati*[60]. Koncil je svjestan razočaranja koja u prezbiterima proizvode uvijek nove zapreke koje se vjeri postavljaju na put, zatim prividna jalovost obavljena posla i gorka osamljenost koju proživljavaju iz dana u dan, što ih može dovesti u opasnost da klonu duhom. Koncilski oci na kraju Dekreta tješe svećenike pozivajući ih na posvemašnje pouzdanje u Gospodina Isusa, zahvaljujući im za njihovo služenje.

Presbyterorum ordinis ne pretendira pružiti dovršenu i zaokruženu koncilsku teologiju prezbiterata, ali zato svakako novoj teologiji prezbiterata postavlja snažne temelje i zacrtava smjer njezinog budućeg razvoja, ne čineći posao teologâ suvišnim, nego ih potiče na trajno, sustavno i zauzeto promišljanje i stvaranje pokoncilske teologije prezbiterata na sigurnim osnovama i postavkama koje je Dekret zacijelo dao. Nacrt koncilske teologije prezbiterata u Dekretu je osobito vidljiv upravo stoga što je progovorio o dostojanstvu svećeničkog ministerija kojim oni participiraju na Kristovoj svećeničkoj službi, te u kontekstu govora o prezbiterskoj duhovnosti i pozvanosti na svetost u povezanosti sa njihovim služenjem. Neizostavno je i pisanje o svećeničkoj suradničkoj poslušnosti prema biskupu, pri čemu su prezbiteri biskupovi prvi suradnici i savjetnici, zatim u poticanju svećeničkih vijeća, redefiniranju odnosa svećenika prema biskupu i prema laicima, te prema nekatolicima. Velika briga za permanentnu izobrazbu prezbitera i naglasak na nadžupnome pastoralnom angažmanu, zatim iskazana briga koncilskih otaca za uzdržavanje svećenika, te za njihovo zbrinjavanje u starosti, a napose briga Crkve za one svećenike koji su napustili službu, velika su novost u Dekretu. Može se reći da je ovaj Dokument u svakom slučaju potaknuo pokoncilsko pretresanje napetosti svećenikovog identiteta, njegove samorazumljivosti, u kontekstu njegovog služenja i života kao takvog. Dekret o službi i životu prezbitera zasigurno predstavlja znakoviti primjer raznolikosti i napretka kojeg je koncilski rad iznjedrio i iznio na dobrobit Crkve.

1.2. Dekret o odgoju i izobrazbi svećenika „Optatam totius“ kao obogaćenje teologije prezbiterata

Nacrt Dekreta o odgoju i izobrazbi svećenika *De Institutione sacerdotali*[61] je uz predgovor dobio 19 kratkih propozicija. Ovaj Nacrt je svoje poboljšanje doživio upravo u jačem isticanju pastoralne dimenzije odgoja, zatim u isticanju obilježja duhovnog odgoja koji

[60] *Presbyterorum ordinis*, br. 22.
[61] Usp. ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, vol. III/7, (1975.), str. 502-503.

mora biti kristocentrično, biblijski, liturgijski i eklezijalno usmjeren[62]. Disciplina se u ovome trećem Nacrtu shvaća pozitivno u doticaju sa stvarnošću i suglasju sa pedagogijom. Naređuje se brižni ispit svećeničkih kandidata s psihološkog gledišta, potiče se odgajanje ljudskih kreposti, duh odgovornosti i inicijative, te sposobnost suradnje[63]. Radi učinjenih promjena u tekstu, te primjedbi koncilskih otaca i Biskupskih konferencija, Komisija za sjemeništa učinila je kompromis u smislu da je dodala tri nova broja: br. 3. *O malim sjemeništima*, br. 10. *O celibatu* i br. 17. *O metodi viših studija*.

Završni je Nacrt stavljen na koncilsku raspravu 12. studenoga 1964. godine, a sama je rasprava potrajala do 17. studenoga 1964. godine[64]. Nakon rasprave pristupilo se dotjerivanju teksta, a 28. listopada 1965. godine na javnome zasjedanju i u nazočnosti pape Pavla VI., glasovalo se o Dekretu, pri čemu je od 2321 nazočnih otaca njih 1218 glasovalo sa *placet*, dok

---

[62] Može se reći da je povijest Dekreta o odgoju i izobrazbi svećenika započela 02. srpnja 1960. godine, kada je generalni tajnik koncila Perikle Felici dobio nalog od pape Ivana XXIII da predloži Pripravnoj komisiji *De Studiis et Seminariis* teme za izradu dokumenta. Pripravna komisija je do srpnja 1962. godine izradila dvije verzije nacrta: *De vocationibus ecclesiasticis fovendis* i *De sacrorum alumnis formandis*. U siječnju 1962. godine obje su verzije nacrta predane Središnjoj Papinskoj komisiji na ispitivanje. Zatim je prijedloge Središnje komisije ispitala Pripravna komisija koja se zalagala da tema o svećeničkome odgoju svakako dođe na Koncil, te da svećenički odgoj mora biti pastoralno intoniran. Komisija Kongregacije za kršćanski odgoj *De Seminariis, de Studiis et Educatione catholica* revidirala je nacrt Pripravne komisije te izradila novi, sažetiji u kojem se nastojalo izbjeći *trihotomiju* između duhovnog, intelektualnog i pastoralnog vida odgoja. Snažno je naglašeno da svrha svećeničkoga odgoja mora biti usmjerena prema pastoralnome odgoju. Novi Nacrt istaknuo je važnost obitelji za svećenička zvanja, te je predlagao reformu teološkog studija u smislu izbjegavanja mnoštva predmeta i predavanja. Koordinacijska komisija je odlučila svesti Nacrt o svećeničkome odgoju na kratke propozicije, o kojima bi koncilski oci davali svoja mišljenja. Usp. Giuseppe BALDANZA – Pietro BROCARDO – Giovenale DHO – Agostino FAVALE – Agostino MAYER, *Il Decerto sulla formazione sacerdotale, Genesi storica, testo latino e traduzione italiana, Esposizione e commento*, Elle di CI, Torino-Leumann, 1967., str. 17-22.
verzija nacrta *De sacrorum alumnis formandis* obuhvaćala je šest poglavlja: *1. De Seminarorum ordinatione generali, 2. De Institutione spirituali, 3. De Disciplina in Seminariis, 4. De Studiorum ratione in Seminariis, 5. De Institutione pastorali in Seminariis, 6. De Formatione post Seminarium perficienda*. Temeljne ideje bile su ponajprije definirati svrhu sjemeništa, istaknuti potrebu međusobne i međusjemenišne suradnje sjemenišnih poglavara, staviti naglasak na duhovni odgoj, inicirati obnovu studija, te snažan naglasak staviti na pastoralni odgoj kojeg treba nastaviti i nakon ređenja. Usp. ACTA ET DOCUMENTA CONCILIO OECUMENICO VATICANO II apparando, Series II (praeparatoria),, vol. II/4, (1968.), str. 24-110.

[63] Usp. Giuseppe BALDANZA – Pietro BROCARDO – Giovenale DHO – Agostino FAVALE – Agostino MAYER, *Il Decerto sulla formazione sacerdotale*, str. 32-36.

[64] Među mnogobrojnim interventnima koncilskih otaca tijekom rasprave, svakako valja istaknuti barem neke. Tako se primjerice kardinal Albert Gregor Meyer, nadbiskup Chicaga požalio što Nacrt dovoljno ne uzima u obzir jednu prikladnu i dovršenu ljudsku i kršćansku izobrazbu na koju je svaki budući svećenik itekako obvezatan. Vidi u: ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, vol. III/4, (1974.), str. 244-246.
Kardinal Julius Döpfner, nadbiskup Münchena, pohvalio je brigu Dekreta za njegovanje solidnijega duhovnog odgoja i izobrazbe, ali je kritizirao br. 10 koji govori o celibatu, napominjući da nije dosta bogoslovima govoriti o opasnostima za njihovu čistoću, nego ih treba pozitivnim pristupom, uz pomoć psihologije i antropologije usmjeravati prema izrastanju u ekvilibrirane mlade osobe kako na intelektualnom, duhovnom, tako i na emotivnom području. Vidi u: ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, vol. III/7, (1975.), str. 808-810.
Biskup iz Poitiersa Henricus Vion istaknuo je tri nezaobilazna vida u formaciji budućih svećenika: a) sposobnost dijaloga; b) učenje (vježbanje) živjeti s drugima; c) potreba njegovanja čvrstog kontakta s laicima. Vidi u: ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, vol. III/8, (1976.), str. 351-354.

su sa *non placet* glasovala svega trojica otaca[65]. Potom je Papa svečano proglasio Dekret. Od toga dana započelo je novo razdoblje u povijesti odgoja i izobrazbe katoličkih svećenika. Važno je napomenuti da Koncil ovim Dekretom nije htio napraviti revoluciju u odgoju katoličkih svećenika, nego učiniti reformu u kontinuitetu. Dekret također ne predstavlja konačni model prema kojemu bi se koncilska reforma odgoja i obrazovanja svećenika imala provoditi, nego postavlja samo opća načela, a detaljniju reformu i načine reforme u skladu sa proklamiranim načelima prepušta biskupskim konferencijama[66] pojedinih naroda i krajeva[67]. Dekret zasigurno donosi jednu novost, a to je decentralizacija svećeničkog odgoja[68].

Potrebom upornijega promicanja svećeničkih zvanja bavi se drugo poglavlje Dekreta, koje dužnost promicanja i brigu za zvanja proteže na cijelu crkvenu zajednicu[69]. Ovim proširenjem brige za zvanja isključuje se do tada nerijetka sebična uskogrudnost pojedinih biskupija, redovničkih zajednica i naroda, a pastoralu zvanja se u zadatak stavlja stvaranje mentaliteta koji opaža i uvažava potrebe univerzalne i partikularne Crkve. Iz teksta drugog poglavlja Dekreta izranja trostruka temeljna karakteristika zvanja: 1) zvanje je djelo Božje i Božji dar; 2) zvanje predstavlja odgovor koji osoba u punoj slobodi i odgovornosti daje Božjoj voji; 3) promicanje zvanja djelo je čitave Crkve[70]. Broj 3 drugog poglavlja govori o svrsi „malih sjemeništa“[71], odnosno o prirodnoj dinamici zvanja, donoseći neke praktične

---

[65] Usp. Giuseppe BALDANZA – Pietro BROCARDO – Giovenale DHO – Agostino FAVALE – Agostino MAYER *Il Decerto sulla formazione sacerdotale*, str. 48.

[66] Biskupske konferencije se kod izrade programa za odgoj i izobrazbu budućih svećenika trebaju poslužiti savjetima stručnjaka, svećenika i laika, što su izrijekom zatražila 53 koncilska oca, koji su potpisali i prijedlog (Modus). Koncilska je Komisija na taj prijedlog odgovorila da tekst Dekreta takvu vrstu savjetovanja već u sebi implicira, pa ga stoga nije potrebno posebno naglašavati. Usp. ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, MCMLXXIV, vol. IV/4, (1977.) Resp. Ad. Num. 1, Modus I, str. 49.

[67] Usp. *Optatam totius*, br. 1, 1.

[68] Sama decentralizacija svećeničkog odgoja podrazumijeva i reformu Kongregacije za sjemeništa i sveučilišta. U tom smislu se u ime 70 koncilskih otaca kardinal Gabriel-Marie Garrone, nadbiskup Toulousa obratio koncilskim ocima 17. studenoga 1964., zahtijevajući da Rimska kongregacija koja se do sada bavila svećeničkim odgojem, postane središnje mjesto suradnje sa sjemeništima svih zemalja. U tu svrhu Garrone u svome interventu napominje da ubuduće Kongregacija mora poznavati situaciju svećenika u svim zemljama, pratiti razvoj znanosti današnjega vremena, savjetovati se sa stručnjacima s različitih znanstvenih područja, a sve s ciljem da bi svećenički odgoj mogao odgovarati uvijek novim potrebama pojedinih naroda i krajeva. Vidi: ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, vol. III/8. (1976.), str. 172-173.

[69] Dužnost promicanja svećeničkih zvanja pripada svoj kršćanskoj zajednici, a ne više samo svećeniku i biskupu, kao što je to slučaj bio do Drugoga vatikanskog koncila. Zajednica treba promicati brigu za zvanja ponajprije punim kršćanskim životom. Usp. *Optatam totius*, br. 2, 1.

[70] Usp. Giuseppe BALDANZA – Pietro BROCARDO – Giovenale DHO – Agostino FAVALE – Agostino MAYER *Il Decerto sulla formazione sacerdotale*, str. 163-173.

[71] U svezi „malih sjemeništa“ na Koncilu se uistinu žustro raspravljalo, a kulminacija te žustrine bila je kod konačnoga glasovanja, dana 11. listopada 1965. godine, kada su čak 95-orica koncilskih otaca uskratila svoj *placet* trećem poglavlju. Oci su tražili da se Crkvi ne nameće ustanova malih sjemeništa. Vidi u: ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, vol. IV/4, (1977.), str. 55-57.

norme za odgajanje zvanja. Budući da je zvanje, uistinu, dinamična stvarnost sa svojim različitim elementima (kvalitetom, nakanama, željama, prepoznavanjem i prihvaćanjem Božje volje), ono je na putu dozrijevanja tijekom cijeloga života. Prema Koncilu posebno mjesto u odgoju za zvanja zauzima duhovno vodstvo. Kada se govori o malim sjemeništima ne stavlja se naglasak na očuvanje zvanjâ, nego na kultiviranje klice zvanjâ, uz jasnu distinkciju malih sjemeništa od bogoslovija s posebnim naglaskom na pedagogiju zvanja koja itekako mora uključivati povezanost s roditeljima, odnosno s obitelji. Naglasak Dekret stavlja i na hvalevrijedan doprinos pedagogije i psihologije procesu dozrijevanja zvanja unutar procesa dozrijevanja osobe kao takve[72]. Nadalje kontakt kandidata za svećeništvo sa stvarnim svijetom mora biti omogućen, jer on predstavlja nužni element u njihovome socijalnome dozrijevanju kao osoba i kao mladih kršćana, što svakako predstavlja veliki novum u teologiji prezbiterata, a posebno u teologiji zvanja.

Treće poglavlje Dekreta donosi opće norme za uređenje bogoslovija, pri čemu se jasno naglašava nužnost bogoslovija za izobrazbu svećenika[73]. Svrha odgoja u bogoslovijama se nipošto ne sastoji u tome da se kandidati za svećeništvo izgrađuju u čiste intelektualce, ili samo kontemplativce, a niti samo u radom opijene aktiviste, nego da se izobrazi i odgoji buduće uravnotežene pastire po uzoru na Isusa Krista, Učitelja, Svećenika i Pastira[74]. Svrha odgoja u bogoslovijama je eminentno pastoralna, a to znači da u bogoslovu mora što bolje ostvariti uravnoteženu osobnost u paradigmi njegovog dioništva na Kristovoj trostrukoj službi *učitelja*, *svećenika* i *pastira*, odnosno unutar teološko-eklezijalnih odrednica svake od ove tri pojedine službe. Za ostvarivanje tih općih normi, a posebice za realizaciju pastoralnih ciljeva u bogoslovijama trebaju brinuti biskupi[75], dok svećenici u bogosloviji trebaju prepoznati *srce biskupije* i pomagati joj[76].

Četvrto poglavlje Dekreta ističe potrebu njegovanja solidnijega duhovnog odgoja i izobrazbe, dajući pritom doktrinarne norme i prijedloge za ostvarivanje ove prevažne zadaće. Duhovni odgoj svakako mora biti povezan sa znanstvenim i pastoralnim, a sam mora biti kristocentričan, budući da kristocentričnost proizlazi iz sakramentalne, ontološke veze

---

[72] Usp. *Optatam totius*, br. 3, 1.
[73] Usp. *Isto*, br. 4, 1.
[74] Usp. Giuseppe BALDANZA – Pietro BROCARDO – Giovenale DHO – Agostino FAVALE – Agostino MAYER *Il Decerto sulla formazione sacerdotale*, str. 205.
[75] *A biskup neka naprestanom skrbi punom ljubavi bodri one koji rade u sjemeništu, a prema samim bogoslovima neka se pokaže pravim ocem u Kristu. Optatam totius*, br. 5, 2.
[76] Na tragu da je bogoslovija „srce biskupije“ išao je i prijedlog u ime 53 koncilska oca koji su predlagali sastanke biskupa i laika s poglavarima bogoslovija, a u svrhu što boljeg koordiniranja odgojnog rada na svim razinama, no Modus, nažalost, nije usvojen. Vidi: ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, vol. IV/4, (1977.) Resp. Ad num. 1, Modus 1, str. 49.

budućeg svećenika s Kristom[77]. Nadalje, duhovna formacija mora biti unificirana i koordinirana. Duhovnost bogoslova polazi od otajstva jedinstva u ljubavi, te dolazi do otajstva predanja Crkvi[78]. Duhovni odgoj bogoslova dobiva posebno obilježje po crkvenome duhu, za što je potrebno dobro poznavati sliku Crkve kako ju izlaže saborska konstitucija *Lumen gentium*, pri čemu se mora iskorijeniti iz duše bogoslova svaka lažna slika svećeništva kao povlaštenoga staleža, te svaki karijerizam[79]. Odgajanje za poslušnost želi odgojiti za svećeničku poslušnost, a jednako tako i za siromaštvo te za duh odricanja. Da bi se svećenički kandidat mogao na što adekvatniji način osposobiti za svećeničko služenje, ne smije mu se tijekom formacije ništa prikrivati što se tiče obveza i poteškoća svećeničkoga života[80]. Ovaj je odsjek uvršten u konačnu verziju teksta na zahtjev 25-orice koncilskih otaca[81].

Naredna bitna crta duhovne formacije je i odgoj za celibat[82], te stoga u br. 10 Dekret navodi temeljne smjernice. Veoma opravdanu i potrebnu kritiku, br. 10, koji govori o celibatu, dao je G. Méndes Arceo, biskup Cuernavaca u Meksiku, napominjući ambivalentnost tumačenja čistoće, čiji razlozi su psihološke naravi povezani sa nesigurnošću hvatanja u koštac sa celibatarnim načinom života[83]. U Dekretu se ističe kristološka dimenzija celibata, te se u nastavku teksta nastoji evocirati i eshatološka dimenzija celibata, da bi se konačno došlo do sigurne, pastoralne dimenzije, po kojoj će u prezbiterskoj službi svima biti sve[84]. Tekst u nastavku brzo prelazi preko juridičkog aspekta celibata i dolazi do karizmatske

---

[77] Usp. *Optatam totius*, br. 8, 1.

[78] Vidi: Giuseppe BALDANZA – Pietro BROCARDO – Giovenale DHO – Agostino FAVALE – Agostino MAYER *Il Decerto sulla formazione sacerdotale*, str. 320-327.

[79] *Neka bogoslovi posve jasno shvate kako nisu namijenjeni za vladanje i za časti, nego da se posve trebaju predati u službu Bogu i pastoralnom služenju.* u: *Optatam totius*, br. 9, 1.

[80] *Bogoslove valja upoznati s obvezama koje će preuzeti, a da se ne zataji ni jedna teškoća svećeničkog života. Optatam totius*, br. 9, 2.

[81] Usp. ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, vol. IV/4, (1977.), Modus 6, Resp. Ad. num. 9, Modus 6, str. 82-83.

[82] U središtu odgoja za celibat kojeg provode poglavari u bogoslovijama mora biti svakako pozitivni pristup prema afektivnom i seksualnom životu bogoslova s jedne, te osiguravanje kvalitetnog vremena za njihovo postupno dozrijevanje, s druge strane. Svjestan činjenice prema kojoj svećeničko zvanje nije jedna već dovršena i potpuno oblikovana stvarnost, nego ponajprije klica koju treba odgajati i voditi prema zrelosti, Dekret već u 5. broju govori o dinamici svećeničkog zvanja prema kojoj se afektivnost i seksualnost tumače afirmativnim pristupom kao vrhunski darovi od Boga – tvorca naravi darovani čovjeku.

[83] Stoljećima se o celibatu govorilo odviše juridički, a kada se o njemu nastojalo progovarati teološki, shvaćalo ga se kao odricanje od bračne ljubavi u ime uzvišenosti svećeničkoga staleža. Méndes smatra da bi se bogoslovima o celibatu ponajprije trebalo govoriti onako kako o njemu progovara Objava, a posebice apostol Pavao koji ga smatra slobodnim izborom učinjenim da bi se posvema posvetilo Bogu i bezuvjetno mu se stavilo u službu. Méndes, nadalje, napominje da bi jasno trebalo istaći da su najveće opasnosti za celibatarski život upravo samoća, kriza identiteta koja se ponajprije javlja kao manjak osobnosti, odsutnost apostolskoga žara, te gubitak smisla osobnog posvećenja Bogu. Vidi: ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, vol. III/8, (1976.) str. 174-176. O toj problematici veoma je vrijedno konzultirati djelo: Il *Concilio Vaticano II. Cronache del Vaticano II, a cura di Giovanni CAPRILE, Terzo periodo (1964-1965)*, vol. IV, Edizione La Civiltà cattolica , Roma 1965., str. 445.

[84] Usp. *Optatam totius*, br. 10, 1.

dimenzije[85]. Veliku važnost Dekret polaže na integraciju celibata u osobnost samog svećenika na način postupnog dozrijevanja svih komponenti njegove osobnosti. Svećenik, kao i svaki drugi normalan muškarac, mora svoje ispunjenje, općenito gledano, pronaći u životu u kojem slobodno odabire. To pak u celibatarskom načinu života podrazumijeva, da svećenik svu deficitarnost celibata kao takvog, mora moći integrirati u svoje životne navike, a samim time i u svoju osobnost.

Peto poglavlje Dekreta donosi temeljne opće smjernice za reformu crkvenih studija, pri čemu se posebno vodilo računa o tome da bogoslovi steknu dovoljnu humanističku i znanstvenu izobrazbu. Veoma važnim Dekret drži poznavanje latinskoga jezika, te poznavanje liturgijskog jezika svog obreda, a također i dolično poznavanje biblijskog grčkog te hebrejskog jezika[86]. Crkveno obrazovanje valja započeti *uvodnim tečajem* koji će bogoslovima pokazati smisao, raspored i pastoralno usmjerenje crkvenih studija, te im poslužiti za oživljavanje vjere te za shvaćanje i prihvaćanje opsega zadaća svećeničkog zvanja. U svome 16. broju Dekret je posvećen svrsi teološke naobrazbe i predmetima koji služe ostvarivanju te svrhe, pri čemu se naglasci stavljaju na proučavanja Svetog pisma. Koncil u postavljanju općih načela reforme crkvenih studija itekako u obzir uzima razvoj teologije unutar dva prijekoncilska desetljeća kako bi što bolje promovirao životvornost i organičku povezanost filozofsko-teološke svećeničke formacije. Reformom crkvenoga studija želi teologiju što više otvoriti za davanje odgovora na probleme i izazove tadašnjeg (sadašnjeg) vremena. Upravo radi toga Dekret ističe uzajamnu povezanost filozofskog i teološkog studija[87], te traži stvaranje nove strukture dogmatskih traktata i obnovu svih teoloških disciplina u smislu da se što više naglase njihovi biblijski, otački, liturgijski, duhovni i pastoralni vidovi. Obnova želi doći do suzvučja unutar teoloških disciplina. Šesto poglavlje progovara o promicanju uže pastoralne izobrazbe nakon završenih studija, pri čemu se jasno naglašava da pastoralna briga mora prožimati sav odgoj bogoslova[88], a dobra pastoralna priprava[89] za budući svećenički rad danas je nezamisliva bez poznavanja modernih

---

[85] *Neka duboko osjećaju s kakvom se zahvalnošću treba prihvatiti taj stalež, i to ne samo kao propis Crkvenoga zakona nego i kao dragocjeni Božji dar koji treba ponizno isprositi; neka mu nastoje slobodno i velikodušno odgovoriti uz pobudu i pomoć milosti Duha Svetoga. Optatam totius*, br. 10, 1.

[86] Usp. *Optatam totius*, br. 13.

[87] *Kod obnove crkvenih studija treba u prvom redu nastojati voditi računa o boljoj usklađenosti filozofskih i teoloških predmeta kako bi skladno pridonosili da se dušama bogoslova sve više otkriva otajstvo Krista koje zahvaća čitavu povijest ljudskog roda, neprestano utječe na Crkvu i poglavito djeluje po svećeničkoj službi*. *Optatam totius*, br. 14, 1.

[88] U Dekretu se uočava da se uopće ne spominje pastoralna teologija kao teološka disciplina koja bi trebala zauzimati vidno i važno mjesto u kontekstu odgoja i obrazovanja budućih svećenika.

[89] Dekret na ovome mjestu implicira da pastoralni odgoj koji treba biti uistinu sveprisutan mora obuhvaćati praktične vježbe koje posreduju iskustvo. Time se Dekret obračunao sa tada dosta raširenom tendencijom

sredstava naviještanja. Sedmo i završno poglavlje govori o usavršavanju izobrazbe nakon završenih studija.

Općenito se može zaključiti da je Dekretom *Optatam totius* Koncil *aggiornamento* uveo u odgoj i izobrazbu budućih svećenika, odnosno u sjemeništa i bogoslovije s naglaskom na potrebu koncilske obnove svega naroda Božjeg. Pritom se Koncil ograničio na općenite norme, ostavivši pojedinim nacijama i krajevima, odnosno Biskupskim konferencijama da donose vlastite dokumente o odgoju i izobrazbi svećenika (Ratio institutionis sacerdotalis). Time je Koncil pokazao uistinu veliku važnost i potrebu otvorenog dijaloga između biskupa i teologa širom svijeta[90].

1.3. Postkoncilsko učenje o prezbiteru u Sinodama biskupâ

1.3.1. Prva opća Sinoda biskupâ

Prva opća Sinoda biskupâ, održana je u Rimu od 29. rujna do 29. listopada 1967. godine. Ta Sinoda, uz ostale aktualne teme, govorila je i o obnovi sjemeništâ. Mnogi su sinodalni oci u svojim interventima upozoravali na krizu u kojoj se diljem svijeta nalaze mnoga sjemeništa[91], te na krizu identiteta kod određenog broja prezbitera u pojedinim krajevima[92]. Kod prezbitera se kriza manifestira kao nesigurnost u pogledu naravi njihovog svećeništva, odnosno, koliko se njihovo poslanje primljeno svetim redom razlikuje od obične službe? Nadalje, nesigurnosti postoje u svezi razlikovanja ministerijalnog i vjerničkog općeg svećeništva, pri čemu se prezbiteri pitaju: U kojem smislu se razlikuje njihov pastoralni angažman od pastoralnog angažmana laika kojima je povjerena određena služba apostolata? Sinodalni oci primijetili su žalosnu pojavu osiromašenja duhovnosti[93] i zamiranja duha molitve kod pojedinih prezbitera, a tako i poteškoće u poslušnosti ordinarijima, te u

---

odgajanja budućih svećenika prema asketsko-monaškom duhovnom modelu podržavanom unutar pretkoncilske teologije prezbiterata koja je svećenika promatrala, a onda i tumačila unutar ideala svetosti oslanjanog na asketsko-monaški duhovni ideal koji se pokazao deficitarnim u svojoj životnoj primjeni za svećenike.

[90] Temeljna nakana Koncila ovdje bila je uspostaviti novu platformu već zamrlog dijaloga između biskupa i teologa unutar pojedinih nacija, biskupija i krajeva, upravo na izradi nacionalnih *Rationes institutionalis sacerdotalis.*

[91] *Problem obnove bogoslovija nerazdruživo je povezan sa svećeničkim služenjem u Crkvi našega vremena, budući da je bogoslov danas, sutra svećenik*, istaknuo je u svome interventu kardinal Leo Jozef Suenens izrečenom na 12. općoj skupštini 13. listopada 1967. godine. Vidi: Giovanni CAPRILE, Il *Sinodo dei vescovi,* Prima assemblea generale (29 settembre – 29 ottobre 1967.), Edizioni La civiltà cattolica, Roma, 1968., 272.

[92] O krizi identiteta kod svećenika koji su odgojitelji u bogoslovijama, progovorio je veoma otvoreno John Francis Dearden, detroitski nadbiskup. Usp. Giovanni CAPRILE, Il *Sinodo dei vescovi,* Prima assemblea generale, 305-306.

[93] Pojavom osiromašenja svećeničke duhovnosti posebno su se u svojim nastupima bavili kardinali Alfred Bengsch iz Berlina, te Bernard Jan Alfrink iz Utrechta (Nizozemska), naglasivši da buduća obnova svećeničke formacije mora biti osjetljiva za duhovne specifičnosti i običaje pojedinih krajeva i mentaliteta. Usp. Giovanni CAPRILE, Il *Sinodo dei vescovi,* Prima assemblea generale, 252-253; 272.

prihvaćanju discipline. Te manifestacije svakako su jednim dijelom i plod mentaliteta koji je zahvatio društvo, osobito u Zapadnoj Europi, Sjevernoj Americi i Australiji. Sinodalni su oci također raspravljali o svećeničkoj formaciji[94].

1.3.2. Druga opća Sinoda biskupâ – Ministerijalno svećeništvo i pravda u svijetu

Za Sinodu se pripremala čitava Crkva po biskupijama i biskupskim konferencijama. Tako je Biskupska konferencija tadašnje Jugoslavije (BKJ) na svojem zasjedanju u svibnju 1971. godine, između ostalog, odlučila svojim prezbiterima poslati dokument o svećeništvu sa upitnikom (anketom)[95].

Sama Sinoda počela je s radom 30. rujna 1971. godine u Sikstinskoj kapeli svečanim obredom otvaranja, a održavala se u novoizgrađenoj koncilskoj auli. U sklopu svoje prve opće skupštine, održane istoga dana, iznesena je *Panorama života Crkve danas*[96]. Završni dokument Sinode *Ministerijalno svećeništvo – pravda u svijetu*[97] nakon uvodnoga dijela donosi doktrinarna načela pri čemu postulira Krista jedinim posrednikom između Boga i ljudi. Pristup Kristu događa se u Crkvi u kojoj je on nazočan i preko koje djeluje u svijetu kao Spasitelj, *tako da se uzajamno usklađuju ljubav koju Bog pruža ljudima i njihov odgovor*[98]. Porijeklo i narav hijerarhijske službe snažno je biblijski fundirano i pokrepljeno koncilskim naukom iz *Lumen gentium* 10, pri čemu se vidi da je jednim dijelom usvojen ranije spomenuti intervent kardinala Döpfnera. Vrhuncem svećeničke službe doktrinarni dio drži slavljenje

---

[94] Kardinal Suenens je progovorio o prezbiterovom služenju koje se mora prilagoditi svijetu u kojem prezbiter živi, ali uz napomenu da to služenje mora ostati u kontinuitetu s prošlošću. Nadalje progovara o specifičnoj prezbiterskoj duhovnosti temeljenoj upravo na služenju, a ne na monastičkome stilu života. Na pastoralnome planu više se ne traži svećenik koji bi radio sve sam, nego onaj koji pastoral shvaća kao zajedništvo u služenju. Radi toga mu je potrebna i pedagoška formacija, te formacija za poslušnost, otvorenost i dijalog, te za odgovornost i suodgovornost sa vlastitim biskupom i subraćom prezbiterima. Usp. Giovanni CAPRILE, Il *Sinodo dei vescovi*, Prima assemblea generale, 272-273.

[95] Vijeće za kler Biskupske konferencije Jugoslavije (BKJ) odaslalo je svim svećenicima na teritoriju SFR Jugoslavije *Svećeničku anketu*. Sama anketa novi je pokušaj da se prikupe podaci o službi i životu svećenika, kako bi biskupi predstavnici BKJ na II Sinodi biskupa mogli dati krajevni doprinos što boljem rasvjetljavanju krize svećeništva koja je općeprisutna u Katoličkoj Crkvi. Vidi: AKSA, (Aktualnosti KS Informativni bilten), 57/71, od 8. svibnja 1971. Centar za koncilska istraživanja, dokumentaciju i informacije *Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, str. 4.

[96] Na unutarcrkvenom području *Panorama* priznaje postojanje krize klera, kako svjetovnog, tako i redovničkog. Sve biskupske konferencije zamjećuju fenomen napuštanja svećeničke službe i napuštanja redovničkog života, što ozbiljno narušava brojno stanje svećenika i redovnika, pretvarajući se u krizu pomanjkanja klera. Pri kraju drugog dijela *Panorame* priznaje se postojanje krize identiteta kod prezbitera. Usp. Giovanni CAPRILE, Il *Sinodo dei vescovi*, Seconda assemblea generale (30 settembre – 6 novembre 1971.), Parte prima, Edizioni La civiltà cattolica, Roma, 1972., 574-596.

[97] II. SINODA BISKUPA, *Ministerijalno svećeništvo – pravda u svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 35, Zagreb, 1972.

[98] *Isto*, br. 3.

euharistije u smislu *Lumen gentium* br. 28., a u službi zajednice, gdje se snažno ističe da svećenik djeluje u Kristovoj osobi – in persona Christi[99].

Drugi dio Dokumenta donosi najavljene opće smjernice za svećenički život i službu[100]. U prezbiterskome poslanju evangelizacija ima primat pred sakramentalizacijom, iako se u samome Dokumentu one shvaćaju i tumače veoma komplementarno u skladu sa koncilskim učenjem[101]. Kao vlastitost ministerijalnog svećeništva ističe se jedinstvo evangelizacije i sakramentalnoga života koje svaki prezbiter mora imati pred očima[102]. Identitet prezbitera Dokument sugerira pronalaziti i učvršćivati u življenju poslanja Crkve u punini, te u njegovome izvršavanju u zajedništvu s cijelim Božjim narodom. Dokument stavlja naglasak na uzvišeno percipiranje prezbiterske službe, koja se ne smije smatrati tek jednom od ljudskih djelatnosti, budući da se njezina puna vrijednost može spoznati jedino svjetlom vjere. Prezbiterskome se pastoralnom služenju posvećuje puno vrijeme, te se zato sudjelovanje u svjetovnim aktivnostima ne smije smatrati glavnim ciljem prezbiterskoga služenja. S obzirom na prezbiterov angažman na svjetovnome području Dokument napominje da su prezbiteri zajedno sa Crkvom obvezni izabrati sasvim određeni pravac djelovanja *kada je riječ o obrani osnovnih čovjekovih prava, o cjelovitom promicanju razvoja osobe, o promicanju mira i pravednosti – razumije se – to moraju činiti sredstvima koja su uvijek u skladu s evanđeljem*[103]. S obzirom na kontigentnost političkih opredjeljenja prezbiter kao svjedok buduće zbilje mora sačuvati određenu distancu[104] od bilo kakve političke angažiranosti[105].

---

[99] Usp. *Lumen gentium*, br. 28.

[100] Ovdje je veoma bitno uočiti da se na prvo mjesto stavlja *svećenički život*, a ne više *svećenička služba*, kao što je to bio slučaj u *Presbyterorum ordinis*, koji je dekret o službi i životu prezbitera. Stavljajući na prvo mjesto život prezbitera, želi se snažnije naglasiti ideal svetosti na koji su prezbiteri pozvani, odnosno opet se naglašava određeni duhovni obrazac prema kojem bi prezbiteri trebali živjeti. Ovdje se implicite nazire svojevrsno vraćanje na pretkoncilsko shvaćanje svećeničkog ideala svetosti kao životnog ostvarenja svećeničke egzistencije i identiteta u potpunosti. Iako za koncilsku teologiju prezbiterata ne postoji više dihotomija između svećenikovog duhovnog života i njegovog pastoralnog djelovanja, ovdje se ipak zamjenom mjesta služba i život u život i služba događa svojevrsni korak unatrag.

[101] Usp. *Sacrosanctum concilium*, br. 10 i br. 59.

[102] Usp. II. SINODA BISKUPA, *Ministerijalno svećeništvo – pravda u svijetu*, str. 19.

[103] II. SINODA BISKUPA, *Ministerijalno svećeništvo – pravda u svijetu*, str. 22.

[104] U tom kontekstu smatram važnim spomenuti dva interventa sinodalnih otaca: *prvi*, belgijskog kardinala Lea Jozefa Suenensa kojeg je iznio u sklopu 12. opće skupštine održane 11. listopada 1971. godine u kojem je iznio prijedloge Biskupske konferencije Belgije, ističući prezbiterovu dužnost naviještanja evanđeoskih vrednota, pri čemu kao i svaki građanin, prezbiter ima puno pravo izražavati svoje osobno političko mišljenje, ali nadahnuto evanđeljem. Prezbiter, smatra Suenens, ne bi trebao sudjelovati u političkoj kampanji, nego kao Kristov služitelj treba i u svome političkome angažmanu djelovati kao promotor jedinstva i zajedništva, potičući laike koji se bave politikom da odgovorno vrše svoje poslanje. Usp.: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi,* Seconda assemblea generale, Parte prima, 346-347.

[105] *Drugi* intervent je onaj nadbiskupa Franje Kuharića koji je u sklopu iznošenja prijedloga Biskupske konferencije Jugoslavije na 13. općoj skupštini u pogledu političkog angažmana prezbitera naglasio promicanje dobra i izbjegavanje zla, te upozorio na opasnost od instrumentalizacije prezbitera od strane političara i ideologija. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi,* Seconda assemblea generale, Parte prima, 378.

Kada progovara o duhovnome životu[106] Dokument se naslanja na *Presbyterorum ordinis* br. 14, koji od prezbitera zahtijeva suobličavanje Kristu svećeniku[107], koji se posvećuje razmatranju Božje riječi, te prosuđivanju svakodnevnih događaja u svjetlu evanđelja[108]. Drugim riječima, od pokoncilskog prezbitera se očekuje da bude vješt čitatelj znakova vremena u evanđeoskome i isusovskome duhu, te da tako od slušatelja Božje riječi postane njezin autentični poslužitelj i svjedok. Jasan se naglasak stavlja na osobno predanje u molitvi, službi časova[109], čestome pristupanju sakramentu pomirenja[110], te na pobožnost prema euharistijskome otajstvu i Mariji[111]. Dokument Sinode u nastavku obrađuje veoma kompleksno pitanje celibata, nastojeći ostati što vjerniji koncilskome učenju, prema kojemu je svećenički celibat u potpunosti u skladu s pozivom apostolskog nasljedovanja Krista[112]. Prihvaćanje celibatarnog stila života uvijek mora biti osobno i slobodno opredjeljenje, koje će jedino tada doprinijeti potpunijoj prezbiterskoj zrelosti i cjelovitosti ljudske osobe[113]. Unutar suvremenog kulturnog konteksta u kojem su duhovne vrednote u krizi i gdje im je isprevrnuta ljestvica, prezbiter upravo svojim autentičnim življenjem celibata mora omogućiti ljudima doživjeti prisutnost Boga koji nas poziva na obnavljanje na svoju sliku i sličnost, na koju smo i stvoreni. O vrednoti celibata progovara se kao o eshatološkome znaku. U nastavku teksta

---

[106] Tijekom generalnih skupština i rasprava sinodalni oci zaključuju da bez žive vjere, potpomognute molitvom i mrtvljenjem svećenički duhovni život i celibat bivaju nemogućima za ostvarivanje. Najčešće postavljano pitanje bilo je o slici mladog svećenika koji bi ujedno bio primjer i poticaj današnjoj sekulariziranoj mladeži. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi,* Seconda assemblea generale, Parte prima, 246-254.

[107] S obzirom na suobličavanje Kristu u kontekstu duhovnog života prezbitera, važno je spomenuti intervent kardinala Karola Wojtyle sa četvrte opće skupštine, gdje je naveo važnost reflektiranja nad svojim zvanjem kojim se odgovara na Kristov poziv, te se u evanđeoskome duhu ostavlja sve da bi ga se slijedilo. U tom iskrenom predanju u suobličavanju Kristu prezbiter pronalazi svoj osobni identitet, a tako i svoje mjesto u današnjem društvu. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi,* Seconda assemblea generale, Parte prima, 171.

[108] Usp. II. SINODA BISKUPA, *Ministerijalno svećeništvo – pravda u svijetu*, str. 23.

[109] Govoreći o važnosti osobne molitve, razmatranja, čitanja Svetog pisma te službe časova svoj doprinos završnoj redakciji teksta dokumenta Sinode svakako je dao i nadbiskup Franjo Kuharić u svome obraćanju na trinaestoj općoj skupštini. Vidi: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi,* Seconda assemblea generale, Parte prima, 379.

[110] Potrebu čestog pristupanja prezbitera sakramentu pomirenja osobito je snažno istaknuo kardinal Karol Wojtyla na petnaestoj općoj skupštini pozvavši se na svijetle primjere Ivana Marije Wianeya i Maksimilijana Kolbea. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi,* Seconda assemblea generale, Parte prima, 420.

[111] Usp. II. SINODA BISKUPA, *Ministerijalno svećeništvo – pravda u svijetu*, str. 24.

[112] Usp. *Isto*, 25.

[113] Najveću kritiku s obzirom na prihvaćanje celibatarnog stila života pri čemu se tvrdi da se sve ostavlja, dao je Théo van Asten na 6. općoj skupštini 12. listopada, kada je upitao: *Kada Crkva onima koji izabiru svećeništvo brani sklapanje ženidbe, zašto im u isto vrijeme ne brani i stjecanje dobara, dobivanje crkvenih počasti jer postoji u evanđelju ljestvica vrednota koja se mora poštivati. Nego im je radije dopustila da budu karijeristi i da zgrću blago što nerijetko dovodi do skandala. Ne bi li manje bilo skandalozno i manje protivno evanđelju kada bi svećenik imao obitelj umjesto da bude bogati karijerist? Ovime se ne želi ići protiv zakona celibata, ali se traži pojašnjenje radi ovog urušavanja unutar ljestvice vrednota. Uistinu, što znači svjedočanstvo odricanja u celibatu, ako se nije odreklo bogatstva karijerizma, te crkvenih titula i časti? Živjeti ideal celibata, a ne biti pritom voljan odreći se časti, bogatstva i karijerizma znači živjeti suprotno evanđeoskom zahtjevu savršenstva. Dosta je samo promotriti što se sve događa u „klerikalnome svijetu", kolike frustracije, kleričke zavisti, čežnja za častima.* Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi,* Seconda assemblea generale, Parte prima, 404-405.

govori se o nužnosti očuvanja celibata u latinskoj Crkvi, pri čemu se objašnjava, da iako Crkva traži celibat kao *conditio sine qua non* za svećeništvo[114], ona ipak ne smatra da je on jedini put postizanja svetosti. Potvrđuje se zakon o celibatu koji ostaje[115], a kandidate za prezbiterat se upozorava da ga ne smiju primati kao nešto izvana nametnuto, nego kao očitovanje vlastitog slobodnog predanja koje Crkva prima i po biskupu potvrđuje[116].

Dokument dotiče i odnos Crkve prema svećenicima koji su napustili vršenje službe[117], predlažući da se prema njima postupa pravično i bratski[118], no, premda mogu pomagati u službi Crkve, neka im se ne dopusti vršenje svećeničkih djelatnosti[119]. U svezi pitanja ređenja oženjenih muškaraca za prezbitere povela se veoma živa rasprava[120], a na glasovanje su predložena dva obrasca, pri čemu je obrazac A dobio više glasova (107), za razliku od obrasca B koji je dobio 87 glasova[121].

---

[114] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 16.

[115] Koliko je polemika oko celibata u to vrijeme bila aktualna i žestoka, svjedoči i činjenica da se u tekstu sinodalnog dokumenta donosi rezultat glasovanja: *Zakon celibata koji je na snazi u latinskoj Crkvi, valja u cjelini sačuvati. (rezultat glasanja: placet 168; Non placet 10; Placet iuxta modum 21; suzdržani 3.* II. SINODA BISKUPA, *Ministerijalno svećeništvo – pravda u svijetu*, str. 28. Iako malobrojni, neki sinodalni oci zalagali su se za opcionalni celibat, među njima je najeksponiraniji bio Samuel Carter, biskup Antila. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Seconda assemblea generale, Parte prima, 380-381.

[116] Usp. II. SINODA BISKUPA, *Ministerijalno svećeništvo – pravda u svijetu*, str. 27.

[117] Veoma je značajno da je biskup Johann Weber na sinodalnoj raspravi govorio o fenomenu napuštanja službe kao o simptomu duboke krize prezbiterata koja je zahvatila mnoge krajeve svijeta i mnoge prezbitere. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Seconda assemblea generale, Parte prima, 401.

[118] Za ovu dosta ublaženu formulaciju teksta može se zahvaliti interventima: kardinala Lea Jozefa Suenensa, koji se zalagao da se Crkva prema prezbiterima koji su napustili vršenje službe, pokaže blagom nastojeći razumjeti njihove teškoće i kušajući im pomoći da pronađu jedno humano rješenje za daljnji život. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Seconda assemblea generale, Parte prima, 344.

Théo van Asten skrenuo je pažnju sinodalnim ocima na osobne psihološke drame kroz koje prolaze prezbiteri koji napuštaju službu, koje ne mogu biti svedene na formulacije koje će shema donijeti u završni tekst Sinode i koje se ne mogu riješiti, apelirajući tek na dobru volju, ili preporukom obavljanja duhovnih vježbi. Van Asten smatra nadalje nepravednim što se tim prezbiterima zabranjuje poučavanje vjeronauka ili katehiziranje, te vođenje katoličkih škola. Ne bi bilo dobro kada bi se institucionalna Crkva ovim i sličnim zabranama tim svećenicima osvećivala, jer je to Crkve nedostojno. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Seconda assemblea generale, Parte prima, 404.

[119] Usp. II. SINODA BISKUPA, *Ministerijalno svećeništvo – pravda u svijetu*, str. 28.

[120] Veći dio sinodalnih otaca je smatrao da ređenje oženjenih muškaraca ne bi riješilo temeljne probleme i krize u Crkvi, a tako ni pomanjkanje zvanja. Neki su se bojali da bi tada došlo do tragične podjele klera, na kler prve i druge kategorije. Bilo je i onih koji su podržavali ideju prezbiterskog ređenja oženjenih muškaraca, primjerice dio skandinavskih biskupa, u ime kojih je govorio John Gran. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Seconda assemblea generale, Parte prima, 393.

Kardinal Leo Jozef Suenens je naglasio da je velika većina klera, a napose laika u Belgiji podržala ređenje oženjenih za prezbitere. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Seconda assemblea generale, Parte prima, 344-345.

U ime Austrijske biskupske konferencije biskup Johann Weber iznio je slaganje austrijskih biskupa oko ređenja oženjenih muškaraca. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Seconda assemblea generale, Parte prima, 401.

Joachim N'Dayen je kao delegat biskupa Srednjoafričke republike založio se također sasvim otvoreno za prezbitersko ređenje oženjenih upravo u kontekstu sprečavanja manjka prezbitera. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Seconda assemblea generale, Parte prima, 312.

[121] Obrazac A: *Poštujući pravo Vrhovnog svećenika, neka se ne dopusti prezbitersko ređenje oženjenih ljudi ni u posebnim slučajevima.* Obrazac B: *Spada jedino na Vrhovnog svećenika da u posebnim slučajevima, iz*

U nastavku Dokument Sinode pretresa odnos prezbitera i biskupa[122], sukladno onom opisanom u *Presbyterorum ordinis* 7, pri čemu se podrazumijeva da se autoritet biskupa izvršava u duhu služenja. Nadalje se potiče na pronalaženje novih oblika hijerarhijskog zajedništva između biskupa i prezbitera *čime će se postići šira mogućnost uzajamnog dodira između mjesnih Crkava; valja tražiti oblike suradnje prezbitera s biskupima u organima i pothvatima koji su nad-biskupijskog značaja*[123]. S obzirom na odnose među prezbiterima II. Sinoda potiče svećenička udruženja koja su u duhu crkvenoga zajedništva i koja su priznata od nadležne crkvene vlasti, a jednako tako se i zalaže za jačanje odnosa svećenika redovnika s dijecezanskim prezbiterima, kako bi se među njima uspostavilo istinsko svećeničko bratstvo.

Na kraju Sinoda je raspravljala ekonomsko pitanje prezbitera uopće[124] s naglaskom na evanđeosko siromaštvo[125], te uklanjanje nejednakosti u visini nagrade i potrebu socijalnog osiguranja za prezbitere[126].

1.3.3. Treća opća Sinoda biskupâ o evangelizaciji u suvremenom svijetu

Treća opća Sinoda biskupâ o evangelizaciji u suvremenom svijetu održavala se od 27. rujna do 26. listopada 1974. godine u Rimu. U otvorenosti Duhu Svetome, Crkva postaje svjesna da svijetu nudi Evanđelje koje u sebi nosi dinamiku koja je kadra transformirati socio-kulturalni ambijent[127], te stoga i njezini navjestitelji moraju životom biti vjerodostojni blagovjesnici[128]. Svjedočanstvo života se kroz čitavu Sinodu provlači kao bitan preduvjet za

---

pastoralne nužnosti, a imajući u vidu sveopće dobro Crkve, dopusti prezbitersko ređenje oženjenih ljudi, zrele dobi i prokušana života.

[122] Biskup Johann Weber iz Austrije upozorio je na četvrtoj općoj skupštini sinodalne oce na veliki problem krize povjerenja biskupa prema svojim prezbiterima. Weber smatra nepravednim što se na Sinodi raspravlja o prezbiterima bez da se ista pitanja prije raspravilo s njima. Upozorio je subraću biskupe da neka ne postupaju sa svećenicima kao sa nezrelom djecom, nego kao sa svojom braćom i suradnicima. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Seconda assemblea generale, Parte prima, 185.

[123] III. SINODA BISKUPA, *Ministerijalno svećeništvo – pravda u svijetu*, str. 30.

[124] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 20.

[125] Théo van Asten je i u pogledu sinodalne rasprave o ekonomskom pitanju prezbitera, nastojao biti sasvim konkretan i rezolutan, skrenuvši pažnju sinodalnim ocima da je uzaludno od prezbitera očekivati da brinu samo za pastoralno služenje, kada se njihove zajednice i pojedinci u njima itekako brinu za zadovoljenje svojih materijalnih potreba. Naglasio je potrebu financijske reforme u Crkvi koja se mora odvijati u pastoralnoj perspektivi, na način da se prednost dade osobama u koje se ulaže, a ne objektima, te je naglasio potrebu reforme nekih tradicionalnih formi vezanih uz nadarbine i ostale naslijeđene načine stjecanja materijalnih dobara koja se danas pokazuju kao kontraproduktivni. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi,* Seconda assemblea generale, Parte prima, 406-407.

[126] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 21.

[127] O bitnim aspektima evangelizacije progovorio je kardinal Leo Jozef Suenens na petoj općoj skupštini održanoj 02. listopada 1974. godine, napominjući da se Crkva svijetu mora predstaviti kao vjerodostojna navjestiteljica Radosne vijesti. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Terza assemblea generale (27 settembre – 26 ottobre 1974.), Edizioni La civiltà cattolica, Roma, 1975., 239-241.

[128] Usp. PAVAO VI, *Evangelii nuntiandi – Naviještanje evanđelja*, Apostolski nagovor o Evangelizaciji u suvremenom svijetu, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 50, Zagreb, 1975., br. 76.

novu evangelizaciju[129]. U tom su kontekstu pastiri Crkve, s papom na čelu, pozvani odvažno i mudro pronalaziti prilagođene i djelotvorne načine za prenošenje evanđeoske poruke ljudima današnjeg vremena. Za evangelizaciju sekulariziranog i raskršćanjenog svijeta, posebnu odgovornost snose biskupi, kojima se u službi evangelizacije kao odgovorni u posebnom smislu pridružuju prezbiteri, od kojih se očekuje da budu vjerodostojni blagovjesnici[130] te graditelji jedinstva[131] u službi istine. Sinodalni oci upozorili su na gorući problem konstantnog opadanja broja svećeničkih zvanja[132], te na činjenicu da se mnogi prezbiteri osjećaju nestabilnima i nesigurnima u svome služenju. Za plodnost evangelizacije suvremenog svijeta potrebno je ispuniti veoma bitan preduvjet, a to je da biskupi, prezbiteri, redovnici i redovnice moraju svjedočanstvom svoga života u služenju pokazati istodobno i komplementarno svoju vjernost Bogu, Evanđelju i čovjeku, te da kršćani našeg vremena opet pronađu svoj identitet i specifikum kršćanskoga zajedništva. Zaključno se može reći da je Sinoda u Crkvi primijetila određeni napredak u pastoralnome radu, ali se također počelo uviđati da Drugi vatikanski koncil još nije uspio iznutra zahvatiti Crkvu i polučiti duboku njezinu nutarnju obnovu života. Na Sinodi su se na ispitu našli odnosi između hijerarhije i laikata u krilu Božjega naroda. U duhu Koncila raspravljalo se o tome da biskupsko služenje postane uistinu kolegijalno služenje puno ljudskosti, iz kojega se može iščitavati Očeva blagost prema čovjeku.

1.3.4. Četvrta opća Sinoda biskupâ o katehezi u našem vremenu

Četvrta opća sinoda biskupâ održana je u Rimu od 30. rujna do 29. listopada 1977. godine, a bavila se obnovom kateheze u Crkvi. Stanje kateheze i mogućnosti katehetske obnove u Jugoslaviji izložio je splitski nadbiskup Frane Franić[133]. Nakon Sinode papa Ivan

---

[129] Vidi: II. – DE EVANGELIZATIONE MUNDI HUIUS TEMPORIS (Instrumentum laboris), pars altera, Themata quedam theologica cum experientiis conexa clarificantur, num. 33, 34. De testimonio, u: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Terza assemblea generale, 924-926.

[130] Kada je riječ o biskupima i prezbiterima, te u njihovoj ulozi u evangelizaciji suvremenoga svijeta, nipošto se na prvo mjesto ne smiju stavljati njihova prava ili privilegije, nego se naglasak mora staviti na zajedničku snagu djelovanja i uzajamnog pomaganja u evangelizaciji, smatra biskup Johann Weber. Vidi: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Terza assemblea generale, 285.
Johann Weber također je ukazao na propust Sinode, što na njoj nije nazočio nitko od prezbitera, što je poslalo u svijet zbunjujuću poruku, kao da se evangelizacija ne tiče samih prezbitera. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Terza assemblea generale, 629.

[131] *Mi kao blagovjesnici nipošto ne bismo smjeli ljudima davati sliku ljudi koji su razdijeljeni, raznim svađama i podjelama kojima se ništa ne gradi, već sliku ljudi utvrđenih u vjeri, ljudi koji su kadri za susret iznad stvarnih napetosti na temelju zajedničkog, iskrenog i nesebičnog traženja istine.* PAVAO VI, *Evangelii nuntiandi*, br. 77.

[132] *Sa mladima koje Crkva više ne zanima nećemo imati služitelje (prezbitere); a sa prezbiterima koji u pitanje stavljaju svoje svećeništvo ne možemo druge obvezivati da slijede naš put.* Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Terza assemblea generale, 143.

[133] Nadbiskup Franić je svoj intervent iznio na trećoj općoj skupštini, održanoj 03. listopada 1977. godine u nazočnosti pape Pavla VI., gdje je u kratkome prikazu pojasnio da se u Jugoslaviji stvara novo marksističko

Pavao II. je, koristeći bogatu sinodalnu građu, a tako i materijale svojih prethodnika Pavla VI. i Ivana Pavla I., donio dana 16. listopada 1979. godine posinodalnu apostolsku pobudnicu *Catechesi tradendae*. Tematika prezbitera i prezbiterata na Sinodi nije posebno obrađivana, ali su prezbiteri itekako apostrofirani kao neposredni suradnici svojih biskupa, koji su prvi odgovorni za katehetski ministerij[134]. Prezbitere je papa Ivan Pavao II. u *Catechesi tradendae* pozvao da budu odgojitelji u vjeri na način da ulažu svoje najbolje napore za rast svojih zajednica u vjeri[135]. Crkva od prezbitera očekuje da budu solidno pripravljeni za katehetsko služenje u Božjemu narodu, da ništa ne zanemare u dobro sastavljenoj i dobro usmjerenoj katehezi, te da budu vjerni i odgovorni za katehetsko služenje koje im je povjereno[136]. Župnu zajednicu, uz obitelj i školu, većina sinodalnih otaca smatra centrom katehetske djelatnosti, uz napomenu da katehetsko služenje proizlazi iz zajednice, a velika katehetska važnost pridaje se i nedjeljnoj homiliji, koja se događa po svećeniku i biskupu.

1.3.5. Peta opća Sinoda biskupâ o kršćanskoj obitelji

Peta opća Sinoda biskupâ održana je u Rimu od 26. rujna do 25. listopada 1980. godine, a cijela je posvećena kršćanskoj obitelji u suvremenom svijetu. Sinodalni diskurs o prezbiterima uglavnom se odvijao na tragu njihovog potrebnog angažmana u kontekstu reforme i intenziviranja pastorala s obiteljima, pri čemu je pastoral braka i obitelji s posebnim naglaskom na priježenidbeni pastoral[137] istaknut kao onaj vid pastoralne djelatnosti koji mora

---

društvo u kojemu je ateizam snažno propagiran i podržavan od vlasti na svim područjima. Katehizacija je dopuštena, odnosno bolje reći tolerirana, u crkvenim prostorijama, a uglavnom se provodi unutar župa. Biskupi unutar BKJ zahvaljuju autorima kateheza i pastoralno-katehetskih priručnika na ogromnoj pomoći, osobito u rasvjetljavanju nauka Učiteljstva. Budući da je praktični ateizam, konzumizam, liberalizam i sekularizam istočnog tipa uspio rezultirati smanjenjem broja svećeničkih i redovničkih zvanja, biskupi smatraju da je u takvim okolnostima najefikasnija kateheza upravo ona u obiteljima. Franić preporuča da sinodalni oci snažnije razmotre važnost priježenidbene kateheze u okviru priježenidbenog pastorala. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Quarta assemblea generale (30. settembre – 29. ottobre 1977.), Edizioni La civiltà cattolica, Roma, 1978., 70.

[134] O odgovornosti biskupa i prezbitera za katehetsko služenje u Crkvi na osmoj je općoj skupštini 05. listopada 1977. godine progovorio Bernard Hubert biskup Saint-Jèrôme de Qebec u Kanadi. O njihovoj odgovornosti progovara kroz njihovu temeljnu zadaću slušanja, pozivanja, tumačenja i bodrenja. Njihov se autoritet, koji je neosporan, mora prepoznavati više u služenju i potpori, te u njihovome autentičnom životu po evanđelju, a ne toliko u izdavanju zapovijedi i odredbi. U tom se kontekstu Crkva mora više pokazati kao ona koja djeluje na ljudsko srce i obraća ga Bogu, a ne samo kao ona koja izvrsno funkcionira na paternalistički i administrativni način. Stoga su nositelji katehetske odgovornosti dužni stvoriti *edukativni ambijent* za rast u vjeri. Vidi: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Quarta assemblea generale, 143-144.

[135] Usp. IVAN PAVAO II, *Catechesi tradendae*, apostolska pobudnica Njegove Svetosti pape Ivana Pavla II. biskupima, svećenicima i vjernicima cijele Crkve o vjerskoj pouci u naše vrijeme, pretisak iz glasa Koncila, br. 24/1979., Glas Koncila, Zagreb, 1994., br. 64.

[136] Usp. Intervent kardinala Johna Josepha Wrighta u ime Kongregacije za kler, u: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Quarta assemblea generale, 241.

[137] Potrebu reforme priježenidbenog pastorala snažno su zastupali: nadbiskup Duranga (Meksiko), Antonio López Aviña; vidi: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Quinta assemblea generale (26. settembre – 25. ottobre 1980.), Edizioni La civiltà cattolica, Roma, 1981., 88.; zatim nadbiskup Liverpoola (Engleska), Derek

imati prednost pred drugim angažmanima[138]. Tu prednost ističe i papa u *Familiaris consortio* br. 73[139]. Sinodalni su oci apelirali na svećenike da što više postanu svjesni svoje odgovornosti za obitelji koju dijele s biskupima, te da se ulože napori oko pronalaženja novih pastoralnih i katehetskih metoda i modela u radu s obiteljima[140]. Problematizirana je divergencija nekih prezbitera u pogledu crkvenog moralnog nauka o seksualnosti s obzirom na *Humanae vitae,* a u kontekstu trenutnog stanja obitelji u suvremenom svijetu, što može dovesti do opadanja povjerenja u Crkvu[141]. Također je istaknuta potreba priprave budućih svećenika za obiteljski pastoral unutar njihovog odgoja i obrazovanja[142]. Papa je u završnom govoru na svečanom zatvaranju sinode 25. listopada 1980. pozvao biskupe, prezbitere, đakone i sve djelatne u pastoralu s obiteljima na zbiljsko služenje obitelji[143].

1.3.6. Šesta opća Sinoda biskupâ o pomirenju i pokori u poslanju Crkve danas

Sinoda je predstavljala dinamičan događaj koji je sakrament pomirenja i pokore nanovo prikazao Crkvi i svijetu u svjetlu poslijesaborske obnove, te u duhu novog Reda pokore. Već predpripravni dokument Sinode (*Lineamenta*) u svome prvom dijelu progovara o svijetu i čovjeku u potrazi za pomirenjem[144], pri čemu je evidentno da je suvremeni čovjek izgubio osjećaj za grijeh, a tako i za Boga, dok se u isto vrijeme uvelike povećao osjećaj krivnje[145]. O svećenicima je Sinoda promišljala kao o služiteljima sakramenta pomirenja

---

Worlock; vidi: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Quinta assemblea generale, 105-106.; biskup Saint Claudea (Francuska), Gilbert Duchêne; vidi: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Quinta assemblea generale, 162.; te Bernardino Piñera Carvallo, biskup Temuca iz Čilea, vidi: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Quinta assemblea generale, 209.

[138] Usp. Intervent biskupa Gorozówa u Poljskoj, Wilhelma Plute, iznesenog na 17. općoj skupštini 14. listopada 1980. godine, u: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Quinta assemblea generale, 410.

[139] IVAN PAVAO II., *Obiteljska zajednica – Familiaris consortio*, Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svjetu, Kršćanska sadašnjost, dokunmenti 64, Zagreb, 1981.

[140] *Katehiziranje obitelji je primarna dužnost biskupâ i prezbiterâ. Današnje teškoće unutar kršćanskih obitelji reflektiraju se i na naše pastoralne metode, uglavnom temeljene na katekizmima za odrasle, na povremenim posjetima obiteljima, te na podržavanju obiteljskih susreta i udruga. Hitno se svakako moraju pronaći nove metode za efikasnu katehezu obitelji. Biskupi i svećenici moraju biti svjesni svoje odgovornosti u katehezi obitelji u smislu „Cathechesi tradendae" br. 68.* Iz interventa kardinala Silvia Oddia, prefekta Kongregacije za kler, održanog na 22. općoj skupštini, dana 20. listopada 1980. godine. Vidi u: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Quinta assemblea generale, 493-494.

[141] Usp. Intervent Josepha Louisa Bernardina, nadbiskupa Cincinnatija (SAD), u: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Quinta assemblea generale, 79-80.

[142] Usp. Intervent kardinala Williama Wakefielda Bauma, prefekta Kongregacije za katolički odgoj sa 16. opće skupštine, dana 14. listopada 1980., u: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Quinta assemblea generale, 404. Njegov je prijedlog uvelike utjecao da je u *Instrumentum laboris* ušlo poglavlje VII, *Praeparatio seminaristarum, sacerdotium, religiosorum, religiosarum catechistarum et laicorum ad munus suum in pastorali familiali exercendum*, vidi: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Quinta assemblea generale, 733.

[143] Usp. *Isto*, 539-530.

[144] Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1983*., sesta assemblea generale (29. settembre – 29. ottobre 1983.), Edizioni *La civiltà cattolica*, Roma 1984., 629-636.

[145] Usp. *Zaključna relacija kardinala Carla Marije Martinija*, u: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1983*., Sesta assemblea generale, 317.

unutar njihovog ispovjedničkog ministerija. Pitajući se pritom kako postići što bolje pastoralno služenje na području pokorničkog pastorala, te kako uobličiti i provoditi trajnu formaciju ispovjednika. Diskurs o prezbiteru uvijek polazi od njegovog ispovjedničkog ministerija kojeg je primio na ređenju, a od kojeg se traži svjedočanstvo života[146] i spremnost da bude na raspolaganju vjernicima kao služitelj pomirenja koji uprisutnjuje Krista Dobrog pastira, liječnika[147], učitelja i milosrdnog suca u bratskom susretu s penitentom. Na Sinodi je župna zajednica snažno istaknuta kao mjesto pomirenja i pokore, te kao mjesto gdje se mora provoditi kateheza o pokori[148]. Poput Sinode i apostolska posinodalna pobudnica *Pomirenje i pokora* ističe katehezu o pomirenju i katehezu o savjesti, te njezinom oblikovanju kao sastavni i nužni dio pastorala pokore i pomirenja[149]. Prezbiteri su kao služitelji pomirenja i pokore suradnici u biskupovom ispovjedničkom ministeriju, pri čemu se njihovo zajedništvo smatra neophodnim uvjetom za ostvarivanje autentičnog pastorala pomirenja. Duboka socio-kulturalna transformacija društva utjecala je i na prezbitere kao služitelje pomirenja, te je u nekim krajevima primijećena površnost i nemar kod prezbitera u njihovoj ispovjedničkoj praksi[150]. Nadalje je istaknuta potreba formacije prezbitera[151] sa svrhom unapređenja njihovog pastoralnog služenja u ispovjedničkom ministeriju. Sinodalni oci podržali su reformu ispovjedničke formacije prezbitera[152]. Papa je u posinodalnoj pobudnici snažno podcrtao

---

[146] Autentično životno svjedočenje samih prezbitera najbolja je reforma i odgovor na krizu sakramenta pokore i pomirenja, te na sveprisutni trend gubljenja osjećaja za grijeh, smatraju mnogi sinodalni oci, među kojima: Patrick Fernandez Flores, nadbiskup San Antonia, SAD, vidi: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1983*., Sesta assemblea generale, 201; Arturo Rivera Damas, nadbiskup San Salvadora, vidi: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1983*., Sesta assemblea generale, 205.; Marcel André Gervais, pomoćni biskup Londona u Kanadi, vidi: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1983*., Sesta assemblea generale, 216.

[147] Terapeutsko značenje pomirenja, te ulogu ispovjednika kao liječnika u svome je interventu snažno naglasio kardinal Tomás O' Fiaich, nadbiskup Armagha u Irskoj. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1983*., Sesta assemblea generale, 199.

[148] Vidi: *Instrumentum laboris*, br. 41., u: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1983*., Sesta assemblea generale, 736-737.

[149] Usp. IVAN PAVAO II, *Pomirenje i pokora - Reconciliatio et paenitentia*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 74, Zagreb, 1985., br. 26.

[150] Usp. *Zaključna relacija kardinala Carla Marije Martinija*, u:, Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1983*., Sesta assemblea generale, 317.

[151] O trajnoj formaciji prezbitera koji su djelatni u pokorničkom pastoralu i služitelji sakramenta pomirenja progovara broj *Instrumentum laboris* u broju 43., naglašavajući potrebnu njihovu kompetenciju u moralnoj teologiji i duhovnosti, u psihologiji, te sasvim općenito da budu ekvilibrirane osobe u svome prezbiterskom služenju i životu. Vidi: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1983*., Sesta assemblea generale, 743-744.

[152] Smatram potrebnim istaknuti neke od prijedloga sinodalnih otaca u pogledu ispovjedničke formacije prezbitera. Kardinal Jaime Lachica Sin, nabiskup Manile sa Filipina isticao je veliku odgovornost, koje biskupi i prezbiteri moraju biti svjesni unutar služenja sakramenta pomirenja i pokore: *Biskupi i svećenici neka se često ispituju kako vrše ispovjednički ministerij, koliko se u tom vršenju suobličuju Kristu, svjesni svojih ograničenja i slabosti, ali puni sućuti, te da nipošto ne dopuste da ih njihove mane sprječavaju u iskazivanju milosrđa prema grešnicima.* Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1983*., Sesta assemblea generale, 376-377.
François Faureau, biskup Nantesa u Francuskoj apostrofirao je da se svećenike nipošto ne može promatrati kao tek mehaničke djelitelje odrješenja, nego kao posrednike milosti i opraštanja. Vidi: *Isto*, 379.

potrebu prezbitera da i sami redovito pristupaju sakramentu pomirenja[153], te se zauzeo za prezbitere koji su napustili službu kako se ne bi osjećali napuštenima od Crkve[154].

1.3.7. Sedma opća Sinoda biskupâ o laicima

Sedma opća sinoda biskupâ održana je u Rimu od 01. do 30. listopada 1987. godine na temu: *Poziv i poslanje laika u Crkvi u svijetu*. Na sinodi se tek implicite raspravljalo o prezbiterima, i to u kontekstu razlikovanja općeg od ministerijalnog svećeništva[155]. Također se raspravljalo o prezbiterima u kontekstu formacije laika[156], pri čemu se naglasilo da svi prezbiteri moraju biti uključeni u proces katehetske, duhovne i teološke formacije vjernika laika[157]. Za to poslanje Crkvi su potrebni dobro formirani prezbiteri, te prezbiteri koji su kadri formirati ne samo laike, nego i druge prezbitere[158], a prvotno mjesto formacije laika pridržano je župi[159]. Nadalje, veoma važnim se u *Instrumentumu laboris* smatra da u sklopu

---

Joseph Pfab, vrhovni general redemptorista napominjao je da služitelji pokore moraju biti formirani kako moralno, asketski tako i znanstveno, a nadasve pastoralno. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1983*., Sesta assemblea generale, 150-151.

Splitski nadbiskup Frane Franić je u svome interventu isticao potrebu konsenzusa između autentičnog učiteljstva biskupa i znanstvenog učiteljstva teologa kao bitni preduvjet reforme ne samo pastorala pomirenja i pokore, nego i drugih važnih pitanja u Crkvi. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1983*., Sesta assemblea generale, 157.

[153] Usp. IVAN PAVAO II, *Pomirenje i pokora - Reconciliatio et paenitentia*, br. 31.

[154] *Istodobno osjećam dužnost da zajedno sa sinodom potaknem crkvene zajednice, a osobito biskupe, da svu moguću pomoć pruže svećenicima koji se, odustavši od teških obaveza preuzetih na vlastitom ređenju, nalaze u iregularnim situacijama. Ni jedan se od te braće ne smije osjetiti od Crkve napuštenim.* IVAN PAVAO II, *Pomirenje i pokora - Reconciliatio et paenitentia*, br. 34.

[155] Isus Krist je u svojoj Crkvi ustanovio ministerijalno svećeništvo da bude na služenje općem svećeništvu svih krštenih, te da ih milošću sakramenata i euharistije pomaže. Ministerijalno se svećeništvo uvijek mora promatrati u suodnosu sa općim svećeništvom. Usp. *Lineamaenta*, br. 18, u: Giovanni CAPRILE, *Il sinodo dei vescovi 1987*, Settima assemblea generale ordinaria (1-30 ottobre 1987), Edizioni *La civiltà cattolica*, Roma, 1989., 592.

[156] Ministerijalno svećeništvo u krilu Božjega naroda ima zadaću biti animatorom općeg svećeništva, isticao je kardinal Józef Glemp, nadbiskup Gniezna, a sami prezbiteri ne mogu biti dobri pastiri ukoliko ne čuvaju i podržavaju svezu pravog zajedništva s laicima. Od veoma je velike važnosti za biskupe i prezbitere slušati laike, odnosno osluškivati sensus fidelium, kako bi se što bolje prepoznalo njihove potrebe i shvatilo inicijative. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il sinodo dei vescovi 1987*, Settima assemblea generale ordinaria, 268.

[157] Usp. Instrumentum laboris, br. 77, u: Giovanni CAPRILE, *Il sinodo dei vescovi 1987*, Settima assemblea generale ordinaria, 672-673.

[158] Vidi intervent Josepha Lescrauwaeta, pomoćnog biskupa Harlemskog iz Nizozemske, u: Giovanni CAPRILE, *Il sinodo dei vescovi 1987*, Settima assemblea generale ordinaria, 286.

[159] U svome interventu venecijanski patrijarh, kardinal Marco Cé založio se za davanje više prostora edukativnom i formacijskom momentu župnog pastorala s ciljem rasta u vjeri članova župne zajednice, te poticanja i podržavanja dijaloškog odnosa između laika i klera. *Župa mora postati škola formacije za laike koji su pozvani posvećivati se i živjeti evanđelje u ambijentalnosti župe. Župa je za mnoge jedina pratiteljica na putu prema nebeskoj domovini, u njoj se podjeljuju milosni darovi Gospodinovi u euharistiji, u njoj se živi kršćanska inicijacija, slavi se sakrament pomirenja, živi se i podupire milost braka i obitelji. Župa je nadalje mjesto na kojem se oživotvoruje ljubav prema braći i sestrama, u njoj se uči moliti, tu se iskusuje bratsko zajedništvo u trenucima patnje, sumnje i traženja…* Giovanni CAPRILE, *Il sinodo dei vescovi 1987*, Settima assemblea generale ordinaria, 343-344.

Kardinal Tomás O' Fiaich, nadbiskup Armagha u Irskoj otvoreno je progovorio o župnim pastoralnim vijećima kao veoma važnim gremijima bez kojih je koncilski pastoral nezamisliv, te bez kojih je progovarati o mjestu laika u Crkvi danas također nezamislivo. Kritički se osvrnuo na biskupe koji su još uvijek premalo skloni dijalogizirati, te supsidijarno povjeravati mnoge poslove i zadatke kompetentnim laicima. Po njemu, laici su

svoje formacije svećenicima treba omogućiti intenzivnu formaciju u pogledu izgradnje i podržavanja njihovih budućih odnosa i suradnje s laicima. Želja Sinode bila je da budući prezbiteri doista postanu pastiri (1 Pt 5, 3) koji nisu usred puka da im se služi, nego da oni služe i da svoj život daju za spasenje mnogih (Mt 20, 28). Tako na najbolji način pružaju svjedočanstvo bogatstva života koje je u Kristu, te ujedinjuju svoje snage s laicima, radeći na ostvarenju jedinstvenog poslanja Crkve[160]. Može se reći da je želja sinodalnih otaca bila svim vjernicima komunicirati živu svijest o njihovome svećeničkom dostojanstvu, što je svakako učinio papa Ivan Pavao II u svojoj posinodalnoj apostolskoj pobudnici *Christifideles laici*, od 30 prosinca 1988.[161].

1.3.8. Osma opća Sinoda biskupâ o odgoju i obrazovanju prezbitera u sadašnjim prilikama

Sa obnovljenom sviješću o svećeničkim zvanjima i njihovome poslanju u Crkvi pristupilo se izradi *Instrumentum laboris* za Osmu opću Sinodu biskupâ održanu u Rimu od 30. rujna do 28. listopada 1990. godine. Sam Dokument poslužio je kao referencijalna točka za sinodalne rasprave i diskusije. U prvome poglavlju progovarajući o svećeničkoj formaciji, Sinoda u Dokumentu pretpostavlja obnovljenu svijest o aktualnoj situaciji u Crkvi i svijetu. Kulturalne promjene i socio-kulturalne okolnosti, koje nerijetko dovode u pitanje kršćanske vrednote,[162] zahtijevaju da se Crkva ozbiljno pozabavi formacijom prezbitera[163]. Služba i

---

veliki neiskorišteni potencijal Crkve. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il sinodo dei vescovi 1987*, Settima assemblea generale ordinaria, 258-259.

[160] Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dokumenti, *Dekret o apostolatu laika – Apostolicam actuositatem*, br. 6

[161] Vidi: IVAN PAVAO II, *Christifideles laici – Vjernici laici, O pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 93, Zagreb, 1990.

[162] Nadbiskup Dublina Desmond Connell je u svome interventu dao veoma sažet i precizan opis triju kulturoloških utjecaja koji stvaraju posebne teškoće u svećeničkome poslanju. Ti utjecaji jesu: *upitnost poslušnosti autoritetu*, *materijalistički duh*, te *antropocentrizam današnje kulture*. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1990* – Ottava assemblea generale ordinaria (30 settembre – 27 ottobre 1990), Edizioni *La civiltà cattolica*, Roma, 1991., 128-129.

[163] Svjestan važnosti formacije prezbitera kardinal Lucas Moreira Neves, relator osme opće Sinode, postavio je šest pitanja na koja je dao i odgovore: *1. Koga treba formirati? Ne samo bogoslove i kandidate za prezbiterat nego sve prezbitere, bez obzira na dob. 2. Zašto ih treba formirati? Temeljni razlog za nužnost formacije je teološki, budući da je zvanje ipak na neki način nadnaravno. 3. U čemu ih valja formirati? Da slave Boga, da naviještaju evanđelje, da sabiru narod, da budu učitelji istine, da slave euharistiju, da posvećuju zajednicu, da budu pastiri, vođe, proroci i poticatelji jedinstva. Treba ih formirati ne samo zato što će obavljati svećeničke funkcije, nego upravo zato što će biti svećenici. 4. Što se to u njima mora formirati? Formacija mora dovesti do ljudske zrelosti, stoga im treba formirati karakter, svijest, psihu, itd. 5. Tko ih treba formirati? Svatko ponajprije treba formirati samog sebe, no formatori svakako jesu: rektor, vicerektor i duhovnik, te ispovjednici u bogosloviji, a tako i obitelj budućeg svećenika. 6. Kojim sredstvima ih valja formirati? Tri su bitna elementa formacije: duhovni život, teološki studij i s njim ujedinjena i harmonizirana pastoralna aktivnost.* Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1990* – Ottava assemblea generale ordinaria, 77.

život prezbitera podložni su utjecajima kako izvana tako i iznutra, što je između ostalog dovelo do krize identiteta prezbitera i njegove uloge u društvu[164].

Drugo poglavlje obrađuje identitet[165] i poslanje prezbitera, pri čemu polazi od dvostruke dimenzioniranosti svećeništva – odnosno od poslušnosti Očevoj volji s jedne, te identifikaciji s potrebama čovječanstva svih vremena i epoha s druge strane[166]. Na Kristovom svećeništvu participira svaki član Crkve kao član Božjega naroda – svećeničkog naroda, a po Kristovoj želji, posebnim dioništvom po sakramentu Reda participiraju oni muškarci koje je izabrao da po njima nastavi biti prisutan u poslanju Crkve po raznim službama i ministerijalnim činima, a posebno po Euharistiji. Takva identifikacija i poslanje zahtijeva specifičan stil života koji se temelji na harmoničnosti između života i službe, a pretpostavlja ravnovjesje i harmoničnost života i srca samog svećenika. *Instrumentum laboris* se nadalje zalaže za solidnu svećeničku duhovnost usmjerenu na osobu Isusa Krista, te na euharistiju i pobožnost prema Mariji. Duhovna dimenzija mora u životu prezbitera imati prednost pred ostalim dimenzijama. Iako postoji razlika unutar prakticiranja duhovnosti između biskupijskih i redovničkih prezbitera, i jedni i drugi pozvani su zajedno raditi na svim pastoralnim područjima kao članovi istog biskupijskog prezbiterija u zajedništvu i u poslušnosti biskupu[167].

Treće poglavlje progovara o prezbiterskoj formaciji kao cjeloživotnome procesu kojeg Sinoda snažno ističe, te koji zahtijeva suradnju različitih grupa i pojedinaca, kao i čitave Crkve u cjelini. Formacija mora obuhvaćati ponajprije duhovnu formaciju sa osobitim naglaskom na euharistiju, slavljenje sakramenata i liturgiju časova, te osobnu molitvu prožetu pobožnošću prema Mariji. Formacija prezbitera mora obuhvaćati i ljudsku izgradnju koja će pomoći razvijanju u zrele osobe, karakterne ljude milosrdnog srca. Puno se pažnje mora posvetiti odgoju za zahtjeve celibata[168], odnosno odgoju za emotivnu i afektivnu zrelost.

---

[164] Usp. *Instrumentum laboris – La formazione dei sacerdoti nelle circostanze attuali*, u: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1990* – Ottava assemblea generale ordinaria, 573-584.

[165] Da bi se bolje razumjela briga i zabrinutost biskupa na Sinodi s obzirom na krizu identiteta s kojom se bori jedan dio prezbitera, sinodalni oci su u sklopu svoga završnog obraćanja Božjemu narodu, svećenicima između ostalog poručili sljedeće: *Predragi svećenici, tijekom Sinode postali smo još više svjesni da moramo zajednički kročiti prema savršenom ostvarenju našega svećeničkog identiteta*. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1990* – Ottava assemblea generale ordinaria, 711. Iz ove je izjave evidentno da biskupi sami priznaju da je zajednički identitet kako prezbitera tako biskupa, te da je kao takav dospio u krizu.

[166] Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1990* – Ottava assemblea generale ordinaria, 585-593.

[167] Kardinal Edmund Casimir Szoka, predsjednik Prefekture za ekonomske poslove Svete Stolice, progovorio je na petoj općoj skupštini o važnosti poslušnosti u prezbiterovom životu, osvrćući se na *Instrumentum laboris*, a progovorio je o poslušnosti koja je povezana sa sakramentom Reda i koja je recipročna u smislu da je biskup ili viši redovnički poglavar dužan biti otvoren za dijalog sa svojim prezbiterima. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1990* – Ottava assemblea generale ordinaria, 98-99.

[168] Vidi intervent Fredericka Bernarda Henrya, pomoćnog biskupa Londona u Kanadi, u: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1990* – Ottava assemblea generale ordinaria, 130. Vidi i intervent Harrya Josepha Flynna,

Nakon ljudske slijedi i intelektualna formacija koja mora biti organička i treba uključivati cjelovitu teološku naobrazbu, uz poseban naglasak na ekumenizam i inkulturaciju evanđelja. Pastoralna formacija također je neizostavni i sastavni dio formacije prezbitera, a oslanja se na ljubav Isusa Dobrog pastira. Poseban naglasak Sinoda ovdje stavlja na formaciju za pravi apostolski i misionarski duh, na svijest za promicanje socijalnog nauka Crkve, te shvaćanje sredstava društvenog priopćavanja i njihove uloge u pastoralu i evangelizaciji, te na umijeće komuniciranja[169]. Pastoralna formacija pretpostavlja različite stupnjeve suradnje prezbitera i laika, te praktično *pastoralno naukovanje* koje treba i verificirati. Ne smije se zaboraviti i dimenzija komunitarnosti u formaciji kandidata[170] sa istaknutom personaliziranom i interioriziranom formacijom koja ponajprije zahtijeva kvalitetno duhovno vodstvo. U cjelokupnoj su formaciji biskupi i redovnički poglavari prvi odgovorni[171], a prezbiteri, obitelji, župna zajednica, škola i crkveni pokreti značajno pridonose njezinome ostvarivanju[172].

Četvrto poglavlje obrađuje trajnu formaciju prezbitera koja je kao nužna prepoznata već na Drugome vatikanskome koncilu. *Instrunmentum laboris* je promatra kao trajni proces obraćenja koji je od velike pomoći u procesu svećeničkoga sazrijevanja na ljudskome, duhovnome, intelektualnome i pastoralnome području. Trajna formacija potrebna je svim prezbiterima bez iznimke s ciljem da se odgovori na mnoga životna pitanja s kojima se oni u

---

biskupa Lafayetta (SAD), u: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1990* – Ottava assemblea generale ordinaria, 190.

[169] U sklopu diskursa o pastoralnoj formaciji prezbitera nadbiskup Toronta, Aloysius Matthew Ambrozic napominjao je da mladi prezbiteri moraju biti u formaciji osposobljeni kritički se osvrtati na današnju kulturu, te na negativni utjecaj sredstava priopćavanja, uvijek pronalazeći načine da otvaraju prostor naviještanju evanđelja. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1990* – Ottava assemblea generale ordinaria, 123.

[170] Upravo je princip komunitarnosti u formaciji prezbitera zastupao Alejandro Goić Karmelić, pomoćni biskup Concepcióna iz Čilea, naglasivši da formatori moraju biti ljudi ogromnog pastoralnog iskustva, ljudi molitve, otvoreni za sve ljudsko, sretni u svome svećeništvu, te uvijek spremni na sasvim otvoreni dijalog. Njihova je zadaća pomoći bogoslovima u njihovome sazrijevanju poštujući princip postupnosti i komunitarnosti. Treba uzeti u obzir da i formatori moraju biti formirani, a za formaciju formatora također se moraju pobrinuti biskupi. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1990* – Ottava assemblea generale ordinaria,113-114.

[171] S obzirom na odgovornost biskupa u procesu trajne formacije prezbitera veoma je zapažen bio intervent koparskog biskupa Metoda Piriha, koji je inzistirao da biskup mora osobno poznavati svakog svog prezbitera, kao što to preporuča Drugi vatikanski koncil u *Christus Dominus* br. 23., budući da mu prezbiteri ekleziološki jesu najbliži suradnici braća i prijatelji. Biskup, nadalje, mora poznavati njihovu narav, sklonosti, potrebe, talente, i u svemu tome pronaći vremena i volje da im iziđe ususret. Kao što svakoga dana prezbiteri u misi mole za svoga biskupa, tako i on svakoga dana mora moliti za svoje prezbitere. Usp. Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1990* – Ottava assemblea generale ordinaria, 127.

[172] Iako *Instrumentum laboris* ne govori explicite o doprinosu profesora teologije formaciji prezbitera, završno obraćanje sinodalnih otaca Božjemu narodu ih izrijekom spominje u sklopu obraćanja prezbiterima uključenima u formaciju budućih prezbitera: *Mislimo i na vas profesori koji se brinete za solidnu doktrinarnu formaciju naših bogoslova na fakultetima. Potičemo vas da izvršavate svoje poslanje u punome zajedništvu s Crkvom i u sinovskome prianjanju sa njezinim naučavanjem.* Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1990* – Ottava assemblea generale ordinaria, 712.

svome životu i služenju susreću i koja ih pogađaju[173]. *Instrumentum laboris* uvelike je usmjerio i olakšao diskusiju u sinodalnoj auli, gdje su sinodalni oci potpunoma svjesni neophodnosti prezbiterske suradnje i njihova jedinstvenog dostojanstva bili ujedinjeni u zajedničkome traženju boljih te prikladnijih načina i sredstava za formaciju prezbitera u sadašnjim prilikama[174]. Prezbiter za treće tisućljeće prema Sinodi mora biti služitelj, a ne gospodar, koji u svome služenju ujedinjuje svjedočanstvo života i dijalog sa svima. Ljudska, duhovna, teološka i pastoralna dimenzija kod njega su ujedinjene i harmonizirane u integralnom procesu formacije. Valja naglasiti da *Instrumentum laboris*, premda ne predstavlja sinodalni priručnik ili direktorij za formaciju današnjih prezbitera, u velikoj mjeri je sintetizirao i produbio argumentaciju sinodalnih otaca iznesenih na Sinodi, te uvelike pomogao Papi u izradi posinodalne pobudnice *Pastores dabo vobis*[175].

1.3.9. Deseta opća sinoda biskupa o biskupu služitelju evanđelja Isusa Krista za nadu svijeta

Sinoda je održana u Rimu od 30. rujna do 27. listopada 2001. Godine. Tijekom zasjedanja oci su se fokusirali na osobu i ulogu biskupa u svojoj biskupiji na početku trećeg tisućljeća. Kao rezultat Sinode papa Ivan Pavao II. izdao je postinodalnu apostolsku pobudnicu *Pastores gregis* (Pastiri stada) 2003. Godine, u kojoj osobito ističe potrebu biskupove blizine i privrženosti prema svojim prezbiterima[176]. Biskupova skrb i briga za svoj prezbiterij spada među prvotne biskupove zadaće[177], a osobito briga za trajnu formaciju te duhovni život i rast svojih prezbitera[178]. Iako je progovarala o biskupu, kao pastiru, Sinoda se

---

[173] Usp. *Isto*, 619-628.

[174] Veoma vrijedan doprinos tome traženju dao je biskup biskupije Graz-Seckau Johann Weber, kada je sasvim otvoreno upozorio sinodalne oce da je svećenicima danas prilično teško budući da im njihove vjerničke zajednice pružaju sve manju podršku u njihovom celibatarnom životu. *Često puta oni rade do iznemoglosti a plod svoga rada rijetko vide. Mi puno znamo o svojim zadaćama, a pritom veoma malo znamo tko smo zapravo mi. Teškoće svagdanjeg prezbiterskog života su se povećale. Trebamo tražiti model prezbitera na novim konturama, temeljenim na permanentnoj teološkoj formaciji. Prezbiter mora moći podijeliti svoje radosti i nade, te muke i probleme sa čovjekom današnjice. Biskup se pak prema svojim prezbiterima mora ophoditi sa povjerenjem, a prezbiteri moraju osjetiti da biskup na njih misli i s njima računa. Biskup i svećenik se zajedno trebaju usavršavati, trajna formacija ne smije zaobići biskupe.* Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1990* – Ottava assemblea generale ordinaria,184.

[175] IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis – Dat ću vam pastire*, Apostolska postsinodalna pobudnica kleru i vjernicima o svećeničkoj izgradnji (formaciji) u sadašnjim prilikama, Nadbiskupski duhovni stol – Glas Koncila, Zagreb, 1992.

[176] *Biskupova posebna privrženost prema svojim svećenicima očituje se kao očinska i bratska prisutnost na glavnim etapama njihova ministerijalnog puta, počevši od prvih koraka u pastirskoj službi*. IVAN PAVAO II. *Pastores gregis – Pastiri stada*, Posinodska apostolska pobudnica o biskupu služitelju evanđelja Isusa Krista za nadu svijeta, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., br. 47.

[177] Usp. IVAN PAVAO II. *Pastores gregis – Pastiri stada*, br. 47.

[178] Usp. SINODO DEI VESCOVI – X. ASSEMBLEA GENERALE ORDINARIA – Il vescovo servitore del Vangelo del Gesù Cristo per la speranza del mondo, Instrumentum laboris, Città del Vaticano, 2001., num. 88.in:http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20010601_instrumentum-laboris_it.html. Zadnje pretraživanje 20. 12. 2012.

bavila i odnosom biskupa prema prezbiterima, ističući duboku ontološku povezanost biskupa sa prezbiterima koja se temelji na dioništvu, iako ne na istome stupnju, ali zato u jednome i jedinom Kristovu svećeništvu, te na istome apostolskome poslanju[179]. U broju 31. *Lineamenta* govori da i dalje ostaje istinom da prezbiteri milost sakramenta Reda primaju preko biskupa, te da je istodobno ta milost njima dana u svjetlu podređene suradničke uloge koju prezbiter u odnosu na biskupa ima u svome apostolskome poslanju[180]. *Instrumentum laboris* ublažava ovo mjesto, ne spominjući više pojam *podređena suradnička uloga* (subordinata cooperazione), nego govori o milosti koja se po biskupskoj službi širi na prezbitere, omogućujući da oni budu biskupovi suradnici u apostolskome poslanju[181]. U svome 33. broju *Lineamenta* potiče biskupe da se u svojim svakodnevnim naporima moraju posvetiti pomaganju svim prezbiterima, prihvaćajući ih i dajući im do znanja da nisu izolirani ili ostavljeni, nego da su članovi i dionici jednog Kristovog svećeništva. Upravo radi toga biskupi moraju veoma ozbiljno uzimati u obzir prezbiterska vijeća i ostale prezbiterske strukture[182].

1.3. 9.1. Jedanaesta opća sinoda biskupa o Euharistiji izvoru i vrhuncu života i poslanja Crkve

Sinoda je zasjedala od 02. do 23. listopada 2005. godine sa temom euharistije. Kao izravni plod Sinode nastala je postsinodalna pobudnica pape Benedikta XVI. *Sacramentum caritatis* (Sakrament ljubavi), kojom Papa želi oživjeti bogatstvo i raznolikost promišljanja proizašlih iz sinode. Uvažavajući *Lineamenta*, *propositiones*, *Instrumentum laboris*, te *Relationes*, a tako i intervente sinodalnih otaca, Benedikt XVI. želi pobudnicom u povijesnoj Kristovoj Crkvi pobuditi temeljne smjernice za jačanje novog euharistijskog impulsa i žara[183]. Iako je govor o euharistiji sam po sebi povezan sa zaređenim slaviteljima euharistije,

---

[179] Usp. SINODO DEI VESCOVI – X. ASSEMBLEA GENERALE ORDINARIA – Il vescovo servitore del Vangelo del Gesù Cristo per la speranza del mondo, Lineamenta, Città del Vaticano, 1998., num. 31.,in:http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_07071998_x-ass-ord-lineamenta_it.html. Zadnje pretraživanje 20. 12. 2012.

[180] Usp. *Isto*.

[181] Usp. SINODO DEI VESCOVI – X. ASSEMBLEA GENERALE ORDINARIA – Il vescovo servitore del Vangelo del Gesù Cristo per la speranza del mondo, Instrumentum laboris, num. 87.

[182] *Pri tome biskupi moraju biti potpunoma svjesni da je o afektivnom i efektivnom zajedništvu između biskupa i njegovih prezbitera ovisi, kao kolateralni efekt, živo zajedništvo u partikularnoj Crkvi na svim njezinim razinama*. SINODO DEI VESCOVI – X. ASSEMBLEA GENERALE ORDINARIA – Il vescovo servitore del Vangelo del Gesù Cristo per la speranza del mondo, Lineamenta, num. 33.

[183] Usp. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis – Sakrament ljubavi*, Postsinodalna apostolska pobudnica svetoga Oca Benedikta XVI. o euharistiji izvoru i vrhuncu života i poslanja Crkve, upućena biskupima, kleru, osobama posvećena života i vjernicima laicima, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007., br. 5.

sinodalni oci posvetili su puno pozornosti povezanosti euharistije i sakramenta svetog reda[184]. Povezanost je osobito vidljiva u misi koju predslavi biskup ili prezbiter u osobi Krista – Glave (in persona Christi Capitis)[185]. Papa ističe da zaređeni službenik u ime čitave Crkve prinosi euharistijsku žrtvu, te da nipošto sebe ne smije stavljati pritom u prvi plan[186], jer se to protivi svećeničkome identitetu. Sinodalni oci povezali su euharistiju sa svećeničkim celibatom, ističući da ministerijalno svećeništvo koje se podjeljuje ređenjem, zahtijeva puno suobličenje Kristu kojega katolička Crkva prepoznaje u vrednoti celibata[187]. Na sinodi je diskutirana i teška situacija pomanjkanja klera koja pogađa mnoge biskupije, pri čemu je Papa upozorio biskupe da pomno i primjereno razlučuju kandidate za svećeništvo, budući da će *nedovoljno formirani klerik pripušten ređenju bez dužnog razlučivanja teško moći ponuditi svjedočanstvo koje je sposobno u drugima potaknuti želju da velikodušno odgovore na Kristov poziv*[188]. Benedikt XVI. poziva prezbitere da brižljivo pripremaju homilije na temelju primjerenog poznavanja Svetog pisma, te da Božju riječ u naviještanju nastoje dovesti u uski odnos sa sakramentalnim slavljem, te sa životom zajednice[189]. Papa podsjeća da je potrebna osobita jasnoća glede specifičnih zadaća svećenika u euharistijskome slavlju kojim on na nezamjenjiv način predsjeda u cjelini, počevši od pozdrava na početku pa sve do završnog blagoslova[190]. Euharistija je temeljna duhovnost prezbitera jer je svećenička duhovnost bitno euharistijska, a on je pozvan biti autentičnim bogotražiteljem[191]. Upravo radi toga, Papa zajedno sa sinodalnim ocima preporuča svećenicima da dnevno slave svetu misu, čak i ako u njoj ne sudjeluju vjernici[192]. Euharistija je za prezbitere uvijek formativna, a oni su pozvani da iz euharistije crpe snagu i poticaj za svoj osobni i zajednički hod posvećenja[193].

1.3.9.2. Dvanaesta opća sinoda biskupa o Riječi Božjoj u životu i poslanju Crkve

---

[184] Usp. SINODO DEI VESCOVI – XI. ASSEMBLEA GENERALE ORDINARIA – L' Eucaristia: Fonte e culmine della vita e della missione della Chiesa, Instrumentum laboris, Città del Vaticano 2005., num. 15-18. in: http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20050707_instrlabor-xi-assembly_it.html Zadnje pretraživanje 20. 12. 2012.

[185] Usp. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis – Sakrament ljubavi*, br. 23.

[186] *Prema tome, nužno je da svećenici budu svjesni kako njihova služba u bilo kojem segmentu nikada ne smije stavljati u prvi plan njih same ili njihova vlastita mišljenja, nego Isusa Krista*. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis – Sakrament ljubavi*, br. 23.

[187] Zato nije dovoljno shvaćati svećenički celibat u pukim funkcionalnim kategorijama i pojmovima. Celibat zapravo predstavlja posebno suobličenje životnom stilu samog Krista. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis – Sakrament ljubavi*, br. 24.

[188] *Isto*, br. 25.

[189] Usp. *Isto*, br. 46.

[190] Usp. *Isto*, br. 53.

[191] Usp. *Isto*, br. 80.

[192] Usp. *Isto*.

[193] Usp. *Isto*, br. 94.

Sinodalna zasjedanja trajala su od 05. do 26. listopada 2008. godine, a sinodom se htjelo ostati u kontinuitetu sa XI. sinodom o Euharistiji iz 2005. godine te pokazati neodjeljivu povezanost euharistije i Božje riječi u životu i poslanju Crkve. Papa Benedikt XVI. dana 30. listopada 2010. izdao je postsinodalnu pobudnicu *Verbum Domini – Riječ Gospodnja*, gdje ističe da je Božja riječ neophodno potrebna za oblikovanje srca prezbitera, poslužitelja Riječi. Papa poziva prezbitere da razvijaju bliskost s Božjom riječju[194], a to isto čini i *Instrumentum laboris*[195]. Poznavanje i bliskost s Božjom riječju od prvotne su važnosti za prezbitere u njihovu pozivu služenju evangelizaciji.

1.4. Učenje o prezbiteru u postkoncilskim dokumentima crkvenog Učiteljstva

Ovdje se obrađuju pojedini dokumenti crkvenoga Učiteljstva koji iznose problematiku prezbitera u poveznici sa koncilskim nacrtom teologije prezbiterata uz naznačavanje eventualnih odmaka od koncilske teološke misli.

1.4.1. Caelibatus sacerdotalis – Enciklika o svećeničkom celibatu

Prvi dokument neposredno nakon Drugoga vatikanskog koncila koji govori o svećeniku, a kojeg je crkveno Učiteljstvo uputilo prezbiterima i biskupima, je enciklika pape Pavla VI. *Caelibatus sacerdotalis* – Svećenički celibat[196] iz 1967. godine. Na pisanje ove enciklike Papa je bio potaknut: …*izričitom voljom nekih da privole Crkvu neka preispita ovu svoju karakterističnu ustanovu*[197]. Svrha Enciklike bila je, prije svega, još jednom naglasiti razloge za celibat, i to iz usta i pera vrhovnog autoriteta u Crkvi. U broju 3. Enciklika priznaje veličinu i težinu problema svećeničkog celibata, te se posebno osvrće na prigovore protiv celibata, polazeći od onog da se u Novome zavjetu od crkvenih službenika ne zahtijeva celibat, nego se o njemu govori više u smislu slobodnog pokoravanja posebnom pozivu i

---

[194] *Stoga, sam svećenik treba prvi razviti veliku osobnu bliskost s riječju Božjom: nije mu dovoljno poznavati njezin jezični i egzegetski aspekt, što je dakako potrebno; potrebno mu je pristupanje Riječi s poučljivim i molećim srcem, da bi ona prodrla do dna njegovih misli i osjećaja i da bi stvorila u njemu novi mentalitet – 'misao Kristovu'*. BENEDIKT XVI., *Verbum Domini – Riječ Gospodnja*, Postsinodalna apostolska pobudnica Svetoga Oca Benedikta XVI. biskupima, svećenicima, posvećenim osobama i vjernicima laicima o Riječi Božjoj u životu i poslanju Crkve, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011., br. 80.

[195] *Time što su svakodnevno u doticaju s Božjom riječju prezbiteri se odupiru suobličavanju mentalitetu ovoga svijeta, te primaju sposobnost mudro razlučivati kako osobne tako i zajedničke situacije u povjerenim im zajednicama, na način da u svome apostolskom dinamizmu revno mogu voditi Božji narod*. SINODO DEI VESCOVI, XII. ASSEMBLEA GENERALE ORDINARIA – La Parolla di Dio nella vita e nella missione della Chiesa, Instrumentum laboris, Città del Vaticano, 2008., num. 49., u:http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20080511_instrlabor-xii-assembly_it.html. Zadnje pretraživanje 21. 12. 2012.

[196] PAVAO VI., *Caelibatus sacerdotalis – Svećenički celibat, Enciklika o svećeničkom celibatu*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 4, Zagreb, 1967.

[197] PAVAO VI., *Caelibatus sacerdotalis*, br. 1.

naročitoj karizmi (Mt 19, 11-12)[198]. Drugi prigovor na kojeg se Papa osvrće jest da su razlozi koje crkveni oci i patristika navode za čistoću zaređenih službenika ponekad nadahnuti pretjeranim pesimizmom s obzirom na ljudsko tijelo, te da stari razlozi nisu u skladu sa svim socijalnim i kulturalnim sredinama u kojima je danas Crkva pozvana djelovati preko svojih prezbitera[199]. Papa spominje i prigovor koji pita o opravdanosti udaljavanja iz prezbiterata onih koji imaju zvanje za službu prezbitera, ali ne i za život u celibatu[200]. Sam je Koncil konstatirao da u nekim krajevima Crkva pati od velikog pomanjkanja prezbitera[201], a sljedeći prigovor sugerira da zadržavanje celibata u Crkvi nanosi veliku štetu spomenutim krajevima[202]. Naredni prigovor smatra da bi oženjeni prezbiteri u Katoličkoj Crkvi kako uklonili prigodu za nevjeru, nerede i otpade, tako istodobno pridonijeli potpunijem svjedočanstvu o kršćanskome životu i to s obzirom na obitelj[203]. U broju 10. Enciklika se osvrće na prigovor koji celibat smatra štetnim za psihološki i emotivni ekvilibrij, te kao i za sazrijevanje prezbiterove ljudske osobnosti, radi nasilja nad prirodom koje celibat uzrokuje. Posljednji prigovor kojeg Papa spominje je onaj s obzirom na neadekvatan odgoj u bogoslovijama koji kod pripravnika za prezbiterat potiču na pasivno prihvaćanje celibata, namjesto na njegovo obdržavanje autentičnom osobnom odlukom[204].

Unatoč niza spomenutih prigovora Papa još jednom potvrđuje valjanost i obvezatnost celibata. Nadalje, jasno priznaje da je karizma prezbiterskog zvanja koja je usmjerena na službu Božju, vjersko i pastoralno dobro naroda Božjega, te istodobno služenje tom narodu, različita od karizme koja vodi k izboru celibata. Ipak crkvenome autoritetu ostaje pridržano pravo da utvrđuje kakvi moraju biti ljudi i njihove osobine koji bi u Crkvi mogli biti prikladni za vjersku i pastoralnu službu[205]. Enciklika se u mnogočemu oslanja na koncilsko učenje o celibatu iz *Presbyterorum ordinis*, te na kristološku fundiranost prezbiterske službe iz *Lumen gentium*[206]. U nastojanju opravdavanja celibata Enciklika najprije polazi od kristološke impostacije celibata prema kojoj se on promatra kroz lik svećeništva Isusa Krista – Posrednika, a primordijalni motiv mu je kraljevstvo nebesko, dok se na odaziv na celibat gleda kao na odaziv na puninu ljubavi[207]. Nakon kristološkog vida, celibat se nastoji prikazati,

---

[198] Usp. *Isto*, br. 5.
[199] Usp. *Isto*, br. 6.
[200] Usp. *Isto*, br. 7.
[201] Vidi: Dokumenti Drugog vatikanskog koncila: *Christus Dominus*, br. 35.; *Apostolicam actuositatem*, br. 1.; *Presbyterorum ordinis*, br. 10. i 11.; *Ad Gentes*, br.19. i 38.
[202] Usp. PAVAO VI., *Caelibatus sacerdotalis*, br. 8.
[203] Usp. *Isto*, br. 9.
[204] Usp. *Isto*, br. 11.
[205] Usp. *Isto*, br. 15.
[206] Vidi: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dokumenti, *Lumen gentium*, br. 28.
[207] Usp. PAVAO VI., *Caelibatus sacerdotalis*, br. 25.

a onda i opravdati eklezиološki, postulirajući kao polazište Kristovu i prezbiterovu ljubav prema Crkvi, ističući pritom da je neoženjeni prezbiter u zajednici vjernika *prisutni Krist*[208] kojemu celibat omogućava *najveću pastoralnu djelotvornost i najbolje psihološke i osjećajne uvjete za trajno vršenje one savršene ljubavi*[209] koja će mu omogućiti da se, sukladno Pavlovoj teologiji u (2 Kor 12, 15), sav istroši na korist svih[210]. Prelazeći na eshatološki vid celibata naglašava se prvotni razlog za celibat – *propter regnum caellorum*. Papa pritom ističe vjernost Zapadne Crkve vlastitoj tradiciji, prema kojoj ona ne može popustiti u pitanju celibata, a korijen globalnog problema pomanjkanja svećenika i svećeničkih zvanja on ne vidi u strogoj i nametnutoj praksi obveze celibata, nego prije svega u slabljenju i gubitku osjećaja za Boga i sveto, kako kod pojedinaca, tako i kod obitelji.

Treće poglavlje prvog dijela Enciklike progovara o celibatu i ljudskim vrednotama, pri čemu, unatoč činjenici što celibatarni život sa sobom nosi niz teških odricanja, velikih teškoća i problema, on svejedno nije u sukobu ili u neskladu sa na Koncilu proklamiranim ljudskim vrednotama[211]. Papa se zalaže za stvarno upoznavanje teškoća celibata, ali se protivi onima koji tvrde da je celibat protuprirodan. Još jednom celibat prikazuje kao stanje koje integralno uzdiže čovjeka i djelotvorno pridonosi njegovome usavršavanju[212].

Drugi dio Enciklike započinje govor o odgoju svećeničkih kandidata[213] koji mora biti usmjeren na izvršavanje koncilskih normi[214], a u celibat se ulazi slobodnom odlukom i potpunim predanjem. Život prezbitra mora biti intenzivno duhovan koji će znati gajiti muževnu askezu[215], podržavati i živjeti prezbitersko bratstvo. U trećem poglavlju drugog dijela enciklike Papa progovara o bolnim otpadima[216], te o razlozima za podjeljivanja oprosta. Pri tome ne zaboravlja pružiti i riječi utjehe ohrabrenja i opomene. Posebno upečatljiv dio

---

[208] Usp. *Isto*, br. 31.
[209] Usp. *Isto*, br. 32.
[210] Ovdje je veoma važno postaviti sljedeće pitanje: Tko treba prezbiteru omogućiti uvjete za trajno življenje celibata u zajednici vjernika, te tko podržava prezbitera u ovakvom specifičnom njegovom životnom stilu?
[211] Usp. PAVAO VI, *Caelibatus sacerdotalis*, br. 50.
[212] *Izbor celibata ne uključuje nepriznavanje ili prezir prema spolnom nagonu i osjećajnosti, jer bi to štetilo fizičkoj i psihičkoj ravnoteži svećenika, već traži jasno shvaćanje, pažljivo gospodstvo nad sobom i mudru sublimaciju vlastite psihe na jedan viši plan.* PAVAO VI, *Caelibatus sacerdotalis*, br. 55.
[213] Papa ističe da se u odgoju za celibat itekako mora voditi računa o biološkim i psihološkim osobinama pripravnika. Usp. PAVAO VI, *Caelibatus sacerdotalis*, br. 63.
[214] Ovdje se misli na Dekret *Optatam totius* , br. 3-11; i *Perfectae caritatis*, br. 12.
[215] *Svećenički život, da bi se živjelo od Duha i njemu se upriličilo (Gal 5, 25), zahtijeva pravi i sigurni intenzitet duhovnog života, unutarnju i vanjsku istinski muževnu askezu u kojoj je svećenik, pripadajući na poseban način Kristu, u njemu i radi njega raspeto tijelo s njegovim strastima i njegovim prohtjevima (Gal 5, 24), ne oklijevajući da se suoči s teškim i dugotrajnim iskušenjima (usp. 1 Kor 9, 26-27).* PAVAO VI, *Caelibatus sacerdotalis*, br. 78.
[216] Odgovornost za napuštanja prezbiterske službe papa ne prebacuje na celibat kao takav, nego na nedovoljnu i nerazboritu ocjenu pripravnikovih svojstava, te na način kako prezbiteri žive svoje posvećenje. Vidi: PAVAO VI, *Caelibatus sacerdotalis*, br. 83.

Enciklike su upravo brojevi 91. do 95. koji progovaraju o potrebnom očinstvu biskupa unutar kojeg prezbiteri mogu pronaći nezamjenjivu i veoma snažnu pomoć za preuzimanje i življenje svih preuzetih dužnosti, a osobito u pogledu življenja teške obveze celibata[217]. Na taj način Papa biskupe čini izravno odgovornima za uspješno ili neuspješno vođenje i boderenje, pomaganje i potporu u življenju celibata kod njihovih prezbitera. Na kraju Papa upućuje poziv svim laicima da mole za svoje svećenike, te da im budu potpora[218].

1.4.2. Temeljne odredbe o svećeničkom odgoju i obrazovanju – Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis

U svjetlu dekreta *Optatam totius* i ostalih koncilskih dokumenata nastao je i dokument *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*[219] koji predstavlja normu za sastavljanje svih nacionalnih i krajevnih dokumenata o odgoju i obrazovanju svećenika s nakanom da se u duhu Koncila sačuva jedinstvo s jedne, te dopusti zdrava raznolikost s druge strane. Sam Dokument donosi općenita temeljna načela, ne kočeći, nego potičući inicijative u izradi nacionalnih i krajevnih temeljnih odredbi. Kod izrade ovog Dokumenta Kongregacija za katolički odgoj je poseban naglasak stavila na jasnoću, univerzalnost i suvremenost diskursa o svećeničkom odgoju i obrazovanju, a sam je Dokument sasvim prožet duhom Drugoga vatikanskog koncila. Dvostruka svrha Dokumenta izražava se u nastojanju da se kroz opće norme pruži platforma prema kojoj bi se obnavljalo odgoj i izobrazbu kandidatâ za svećeništvo u bogoslovijama s jedne, te očuvalo jedinstvo i koncilski lik svećenika s druge strane[220]. Dokument polazi od djelovanja i života svećenika u današnjim prilikama, te poput *Presbyterorum ordinis* i *Optatam totius* brigu za svećenička zvanja proteže na cjelokupnu kršćansku zajednicu[221]. Zamjetan zaokret u definiranju općih načela nalazimo na mjestu gdje Dokument progovara o duhovnoj formaciji kandidata, pri čemu se vraća na pretkoncilsku formulaciju identifikacije s Kristom u toj mjeri da kandidat postane (alter Christus) drugi

---

[217] *Ljudska osamljenost svećenika, koja nije najmanji izvor obeshrabrenja i napasti, neka bude prije svega ispunjena vašom bratskom i prijateljskom prisutnošću i akcijom. Prije negoli pretpostavljeni i suci, budite svojim svećenicima učitelji, očevi i prijatelji i dobra milosrdna braća, spremna da shvate, suosjećaju, pomažu. Hrabrite na sve načine svoje svećenike na osobno prijateljstvo i povjerljivu otvorenost prema vama.* PAVAO VI, *Caelibatus sacerdotalis*, br. 93.

[218] Usp. *Isto*, br. 97.

[219] KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* – Temeljne odredbe o svećeničkom odgoju i obrazovanju, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 28, Zagreb, 1970.

[220] Uvod u dokument predstavlja svojevrsni kompendij koncilskog učenja o svećeniku, i o potrebi reforme svećeničkog odgoja i obrazovanja. Usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Ratio fundamentalis institutionis*, str. 10-31.

[221] Usp. *Isto*, br. 8.

Krist[222]. Da bi se celibat doista slobodno izabrao, bogoslovi moraju uz unutarnju i vanjsku psihološku slobodu posjedovati potreban stupanj afektivne zrelosti[223], ali im se pritom treba omogućiti i odgovarajući seksualni odgoj[224], što svakako predstavlja novum unutar dosadašnjeg promišljanja o svećeničkome odgoju i izobrazbi. Dok u *Optatam totius* nailazimo na izostanak spominjanja pastoralne teologije i njezine važnosti, dotle u *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* se pastoralna teologija uz pastoralnu formaciju snažno ističe. Pastoralna formacija se nužno mora prilagoditi posebnim prilikama raznih naroda i krajeva, a svakako treba obuhvatiti katehetiku i homiletiku, podjeljivanje sakramenata, duhovno vodstvo osoba, upravljanje župom, pastoralni dijalog s nekatolicima i nekršćanima[225]. Pastoralna formacija nadalje obuhvaća pouku o raznim oblicima modernog apostolata, s ciljem da se s njima uspostavi plodan dijalog[226]. Dokument dužnu pažnju posvećuje ispravnom odgajanju za zdrave i ispravne odnose prema ženama[227]. Svećenička formacija ne završava izlaskom iz bogoslovije, a niti ređenjem, nego se nastavlja kroz različite oblike permanentne formacije svećenika, o čemu progovara stoti broj dokumenta.

1.4.3. Teološka formacija budućih svećenika

Kongregacija za Katolički odgoj je ovaj dokument – *Teološka formacija budućih svećenika*[228], direktno vezala uz *Ratio fundamentalis*, te uz koncilsko naučavanje sadržano u *Presbyterorum ordinis* i *Optatam totius*. Dokument je upućen biskupima i svim odgovornima za teološku formaciju kandidata za svećeništvo. Temeljna nakana bila je još jednom naglasiti pravu narav i specifično poslanje teološke nastave, s ciljem da se budućim učiteljima vjere osigura doktrinarna formacija. Naglasak se stavio na život usklađen sa Božjom riječi, radi jačanja autentične prezbiterske duhovnosti. Samom obnovom teološke priprave kandidata

---

[222] *Duhovna formacija, koja je usmjerena na savršenstvo ljubavi, mora nadasve težiti da pitomac na poseban način postane drugi Krist, ne samo snagom svega svoga svetog ređenja, nego i intimnim zajedništvom života; nadahnut Kristovim Duhom, dok slavi tajnu smrti Gospodinove, treba da bude uistinu svjestan onoga što čini, da nasljeđuje ono što obavlja, ide za onim koji nije došao da mu služe, nego da on služi (usp. Mt 20, 28).* KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, br. 44.

[223] Usp. PAVAO VI., *Caelibatus sacerdotalis*, br. 65. i br. 66.

[224] Taj se veoma potrebni seksualni odgoj prema *Ratio fundamentalis* mora sastojati više u formaciji za čistu ljubav prema osobama, negoli u tegobnoj muci izbjegavanja grijeha. Usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, br. 48.

[225] Usp. *Isto*, br. 94.

[226] Usp. *Isto*, br. 95.

[227] *Dužnu pažnju treba, nadalje posvetiti, pripravi pitomaca za ispravne i zdrave odnose prema ženama, da dobro poučeni o njihovoj posebnoj naravi i psihologiji izmognu njima, već, prema njihovu različitom životnom stanju i dobi, pružiti u izvršavanju pastoralne službe uspješniju duhovnu pomoć i prema njima se ponašati s onom ozbiljnošću i razboritošću koja dolikuje Kristovim slugama.* KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, br. 95.

[228] KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Teološka formacija budućih svećenika*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 51, Zagreb, 1976.

htjelo se potaknuti oživljavanje bogoslovija, te ujedno pružiti čvrsti temelj duhovnome životu kandidata i njihovom budućem pastoralnome služenju. Radi pomanjkanja svećeničkih zvanja, u obzir se uzima proširenje pastoralne odgovornosti koja od prezbitera zahtijeva daleko veću teološku upućenost i doktrinarnu sigurnost[229]. Svoje služenje prezbiteri vrše u Crkvi koja je neprestano u pokretu kako *ad intra*, tako i *ad extra*, u težnji da se prilagodi novim potrebama. Upravo stoga obnova teologije predstavlja nezaobilazni temelj za ispravno tumačenje znakova vremena, te za suočavanje sa novim situacijama. Kongregacija primjećuje da su porasli zahtjevi pastoralne sredine, na način da prezbiteri moraju djelovati među kritičnijim i obrazovanijim ljudima unutar sveprisutnog ideološkog pluralizma, te unutar uznapredovale teološke kulture mnogih laika. Stoga je veoma važno spomenuti da ovaj Dokument po prvi puta u pokoncilskome razdoblju progovara o *teološkoj službi* prezbitera[230]. Biskupima i svima koji su involvirani u proces odgoja i obrazovanja budućih svećenika žele se približiti nove zadaće teologije u suvremenome svijetu, među kojima je prvotna – *učiniti evanđelje razumljivim suvremenome čovjeku*[231]. Učiteljstvo je postalo svjesno da i sam život Crkve postavlja teologiji mnoga pitanja, te stoga ponovno daje važnost pastoralnoj djelatnosti, koja: *izazivlje teološko razmišljanje, potiče teološku nastavu, da bi ne gubeći na svojoj samostojnosti – bila što životnija i suvremenija*[232]. Nadalje, Učiteljstvo priznaje teološki pluralizam, pri čemu suvremena teologija ima zadaću zacrtavati granice tom pluralizmu[233].

Drugi dio Dokumenta progovara o zahtjevima teološke nastave koji proizlaze iz same naravi teologije, uz naglašen utjecaj teologije na duhovni život kandidata[234], te njezino smještanje u službu pastoralnog služenja čovjeku. Treći dio Dokumenta formulira neka usmjerenja, bilo s obzirom na teološku nastavu općenito, bilo s obzirom na teološke grane. Tako, primjerice pridaje posebnu pozornost nastavi pastoralne teologije, za koju smatra da treba sačinjavati dimenziju svih teoloških disciplina, a kao posebna znanost treba tumačiti i poticati zdrava pitanja pastoralne službe, i u smislu vjere, te u svjetlu Objave oblikovati pravovremene odgovore[235]. Dokument pastoralnu teologiju locira u opći okvir teologije, napominjući da pastoral mora ostati u dodiru sa problemima prezbiterskog služenja i sa

---

[229] *Snagom svoje vlastitosti svećenici će izbližega biti pridruženi pastoralnim brigama svojih biskupa, te će poduzimati sve složenije zadaće i sudjelovati u sve svestranijim dijecezanskim i izvandijecezanskim pothvatima.* KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Teološka formacija budućih svećenika*, br. 4.

[230] *Od svećenika se očekuje da u kršćanskoj zajednici ispunja pravu teološku službu, makar stoga i ne morao biti teolog profesionalac*. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Teološka formacija budućih svećenika*, br. 8.

[231] Usp. *Isto*, br. 10.

[232] KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Teološka formacija budućih svećenika*, br. 12.

[233] Usp. *Isto*, br. 15.

[234] Usp. *Isto*, br. 25.

[235] Usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, br. 79.

rješenjima tih problema. Pastoralnoj se teologiji pridaje autentična vrijednost unutar svećeničke formacije[236]. Unutar četvrtog dijela donose se praktične norme koje odgovornim autoritetima za formaciju svećenika, ali i samim kandidatima progovaraju o njihovim dužnostima, uz naglašenu vjernost Kristu i Crkvi, teološki pluralizam, interdisciplinarnost te pastoralni cilj teološke nastave[237].

1.4.3.1. Upute za formaciju budućih svećenika o problemima vezanim uz ženidbu i obitelj

Kongregacija za katolički odgoj smatrala je da se problemi vezani uz brak i obitelj trebaju intenzivnije i sveobuhvatnije nego do sada obrađivati u sklopu priprave za prezbiterat, te da se u tom kontekstu zahtijevaju nova doktrinarna, moralna, duhovna i pastoralna razlaganja. S tim u svezi izdala je i dokument *Upute za formaciju budućih svećenika o problemima vezanim uz ženidbu i obitelj*[238]. U Dokumentu se ističe da je obiteljski pastoral zadaća koja se ne tiče samo malog broja prezbitera, nego se danas smatra sveprisutnom dimenzijom kršćanskog apostolata koju su pozvani ostvarivati svi prezbiteri na različite načine i u različitim stupnjevima odgovornosti.

1.4.3.2. Smjernice za korištenje psihološke struke u primanju i odgoju svećeničkih kandidata

Iako svaki kršćanski poziv dolazi od Boga, Crkva je ipak mjerodavna donijeti sud o zvanju i prikladnosti kandidata za prezbitersku službu, te je stoga Kongregacija za katolički odgoj i izdala dokument *Smjernice za korištenje psihološke struke u primanju i odgoju svećeničkih kandidata*[239], pri čemu se vodila dvama načelima: *očuvanju dobra vlastitog poslanja,* i *očuvanju dobra kandidatâ*[240]. Naslanjajući se na apostolsku pobudnicu *Pastores dabo vobis,* br. 68. u Dokumentu se velika pažnja posvećuje izobrazbi i formaciji odgojitelja. Novost ovoga Dokumenta je u tome što ozbiljno uzima u obzir doprinos psihologije u prosuđivanju i formaciji kandidata, kako u sklopu početnog razlučivanja, tako i s obzirom na kasniju formaciju, te u traženju stručnog mišljenja uz poštovanje kandidatove intime.

---

[236] Usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Teološka formacija budućih svećenika,* br. 104.
[237] Usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis,* br. 94.
[238] KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Upute za formaciju budućih svećenika o problemima vezanim uz ženidbu i obitelj*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 135, Zagreb, 2003.
[239] KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Smjernice za korištenje psihološke struke u primanju i odgoju svećeničkih kandidata*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 156, Zagreb, 2009.
[240] Usp. *Isto,* br. 1.

1.4.4. Pastores dabo vobis

Postsinodalna pobudnica *Pastores dabo vobis*[241] pape Ivana Pavla II, računa s prezbiterima kao s novim evangelizatorima u novoj evangelizaciji, čiju nužnost Crkva sve više shvaća, očitujući snažno povjerenje u Božju providnost s jedne, te kritičku svijest o problemima i odgovornostima s obzirom na prezbitere i njihovu formaciju s druge strane. Već u prvome poglavlju Papa nastoji protumačiti ambijentalnost, odnosno opće kulturološke te svjetonazorske uvjetovanosti[242] unutar kojih Crkva provodi i obnavlja formaciju svojih prezbitera. Uz opće društvene, Papa detaljno navodi i unutarcrkvene zabrinjavajuće pojave[243] koje ambivalentno utječu na život i službu prezbitera, rezultirajući pritom porastom individualizma te subjektivizacijom vjere[244]. Tomu Papa pridodaje i veoma raširenu pojavu diferencirane distanciranosti od Crkve, odnosno pojavu sve djelomičnije i uvjetovanije pripadnosti Crkvi[245] koja negativno utječe na rađanje novih zvanja za prezbiterat, te na samo prezbitersko služenje i život.

Drugo poglavlje Dokumenta daje zaokruženi prikaz naravi i poslanja ministerijalnog svećeništva kao odgovor na krizu identiteta kod prezbitera[246]. Suglasan sa sinodalnim ocima, Papa izvorište svećeničkome identitetu pronalazi u Presvetome Trojstvu, napose u specifičnome odnosu sa Kristom Glavom i Pastirom[247], te unutar odnosa sa biskupom[248] i sa

---

[241] IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis* – Dat ću vam pastire, Apostolska postsinodalna pobudnica kleru i vjernicima o svećeničkoj izgradnji (formaciji) u sadašnjim prilikama, Nadbiskupski duhovni stol – Glas Koncila, Zagreb, 1992.

[242] Govoreći o uvjetovanostima, Papa posebno skreće pozornost na novi egzistencijalistički i praktički ateizam koji se poistovjećuje sa sekularističkim pogledom na život i ljudsku sudbinu, te na raspadanje obiteljske zajednice, zatim na iskrivljenje ispravnog shvaćanja seksualnosti, te povećanje društvenih nepravdi. Usp. IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis – Dat ću vam pastire*, br. 7.

[243] *I u crkvenome se području zapažaju negativne i zabrinjavajuće pojave koje usmjeruju utjecaj na život i na službu svećenika. tako: vjersko neznanje koje je prisutno u mnogim vjernicima, oskudni utjecaj kateheze koja biva gušena proširenijim i zamamljivijim porukama sredstava društvenoga priopćavanja; krivo shvaćen teološki, kulturni i pastoralni pluralizam koji, polazeći ponekad od dobrih nakana, konačno otežava ekumenski dijalog i ruši tako potrebno jedinstvo vjere; ustrajnost na nepovjerenju i gotovo na nesnošljivosti prema hijerarhijskom Učiteljstvu; jednostrani i suženi poticaji evanđeoskoga bogatstva koji navještaj i svjedočanstvo vjere pretvaraju u isključivi čimbenik ljudskoga i društvenoga oslobođenja ili u otuđujuće utočište praznovjerja ili religioznosti bez Boga.* IVAN PAVAO II, *Pastores dabo vobis*, br. 7.

[244] Na subjektivizaciju vjere te njezino parcijalno prihvaćanje u demokratskoj i neovisnoj Hrvatskoj, rezultiranu većim dijelom kao posljedicu europskih trendova, s jedne, te polastoljetnog ideološkog ozračja komunizma s druge strane, prvi je upozorio hrvatski teolog Stjepan Kušar, u: Stjepan KUŠAR, Djelomično prihvaćanje vjere, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2 – 3, 319-345.

[245] Na hrvatskoj teološkoj sceni probleme diferencirane distanciranosti i stupnjevite crkvene pripadnosti prvi je pretresao hrvatski pastoralni teolog Josip Baloban, u: Josip BALOBAN, Stupnjevita crkvenost današnjeg kršćanina: realnost i opasnost, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2 – 3, 403-422.

[246] *Ispravno i produbljeno shvaćanje naravi i poziva ministerijalnog svećeništva put je koji treba slijediti, Sinoda ga je uistinu slijedila da bi izišla iz „krize“ svećeničkog identiteta: „Ova je kriza – rekao sam u govoru na završetku Sinode – rođena u godinama neposredno nakon Koncila. Temeljila se na pogrešnomu, ponekad i hotimično pristranom shvaćanju koncilskog učiteljskog nauka. Ovdje se bez sumnje nalazi uzrok mnogih gubitaka koje je tada podnijela Crkva, gubici koji su teško pogodili pastoralnu službu i svećenička zvanja, a na osobit način misionarska zvanja.* IVAN PAVAO II, *Pastores dabo vobis*, br. 11.

[247] Usp. *Isto*, br. 13.

ostalim prezbiterima, a tako i u odnosu sa Božjim narodom. Kao zaređeni službenici koji predstavljaju Krista usred Božjega naroda oni su služitelji i graditelji Crkve, te služitelji Kristovi koji je prisutan u otajstvu Crkve, njezinoj komunitarnosti i misijskome poslanju. Posebno se ističe komunitarna forma zaređenih služitelja, u kojoj je prezbiter čovjek zajedništva, poslanja, dijaloga koji treba ostvarivati novi stil pastoralnog života[249].

Treće poglavlje postsinodalne pobudnice bavi se duhovnim životom prezbitera pri čemu se veoma oslanja na *Lumen gentium* i *Presbyterorum ordinis* Drugoga vatikanskog koncila, koji su zacrtali koordinate te istaknuli specifičnost duhovnog života prezbitera. U diskursu o duhovnom životu prezbitera mora se polaziti od Isusa Pastira i Glave Crkve, te u nasljedovanju njegovog služenja u pastoralnoj ljubavi pronalaziti životnu sintezu te načine kako se postaviti i djelovati kao prezbiteri. Pastoralna ljubav nutarnje je i dinamičko načelo koje je sposobno ujediniti mnogovrsne prezbiterske aktivnosti. Odnos između službe i služenja mora biti prožet pastirskom ljubavlju koja svećeničko služenje prožima kao *službu ljubavi – amoris officium*[250], u čijem je temelju Isusova smrt i uskrsnuće. Stoga se može reći da *Pastores dabo vobis* njeguje i potiče jedan prisni nutarnji odnos duhovnog života prezbitera s vršenjem njegove službe, što je samo potvrda da je koncilska teologija prezbiterata već u *Presbyterorum ordinis* ukinula dihotomiju između svećenikovog duhovnog života i pastoralnog angažmana. Nadalje, pozivajući se na nauk Drugog vatikanskog koncila[251], postoji veoma prisni odnos između prezbiterovog duhovnog života i njegove trostruke službe: evangelizacije, sakramentalizacije i življenja pastoralne ljubavi[252]. Papa Ivan Pavao II. navodi najpotrebnije kreposti za prezbitersku službu: poslušnost, čistoću[253] i siromaštvo[254], pri čemu poslušnosti uz njezin komunitarni i svojevrsni asketski vid dodaje i pastoralni karakter. Duhovni život postkoncilskog prezbitera mora duboko biti prožet misionarskim dinamizmom iako je življen u partikularnoj Crkvi[255].

---

[248] Usp. *Isto*, br. 12.
[249] Usp. *Isto*, br. 18.
[250] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 23.
[251] Usp. *Isto*, br. 4 – 6; br. 13.
[252] Usp. IVAN PAVAO II, *Pastores dabo vobis*, br. 26.
[253] Govoreći o celibatu papa i sinodalni oci ostaju nadahnuti koncilskim učenjem za koje celibat predstavlja dar Crkvi, te kao pozitivno obogaćenje svećeništva. Vidi, IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis*, br. 29.
[254] Unutar govora o prezbiterskoj kreposti siromaštva, važno je uočiti proročki vid kojeg postsinodalna pobudnica ističe: *Ne smije se zaboraviti niti proročko značenje svećeničkoga siromaštva, osobito u bogatim potrošačkim (konzumističkim) društvima: „Stvarno siromašan svećenik istinski je znak odijeljenosti, odricanja a ne podvrgavanje ugnjetavanju suvremenoga svijeta koji svoje povjerenje stavlja u novac i materijalnu sigurnost.* IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis*, br. 30.
[255] Usp. IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis*, br. 33.

Četvrto poglavlje pretresa svećenički poziv u pastoralu Crkve, gdje snažno apostrofira pastoral zvanja kao osobito važan dio cjelokupnog pastorala Crkve[256]. Poziv na svećeništvo Papa promatra u dijaloškoj logici Božjeg poziva i čovjekovog odaziva, odnosno odgovora. Budući da kriza prezbiterskih zvanja kojom je Crkva pogođena svoje duboke korijene ima u kulturološkome ozračju koje je opisano u uvodu Dokumenta, nameće se hitnost intenziviranja pastorala zvanja kao usmjeravanje na obnovu kršćanskoga duha, a što se namjerava postići novom evangelizacijom. Cijela Crkva odgovorni je subjekt brige za svećenička zvanja[257], uz napomenu da prvotna odgovornost za pastoral usmjeren prema svećeničkim zvanjima pripada biskupu[258]. Peto poglavlje bavi se izgradnjom kandidata za svećeništvo. Govoreći o dimenzijama svećeničke izgradnje Ivan Pavao II, kao i sinodalni oci naglasak stavljaju na antropološku izgradnju kao temelj svekolike svećeničke formacije[259]. Unutar naglašene ljudske izgradnje veoma važno mjesto zauzima odgoj za afektivnu zrelost[260] kao svijest o središnjosti ljubavi u ljudskome životu. Uz ljudsku istaknuta je i duhovna izgradnja[261] kao temelj toliko potrebne pastoralne izgradnje, a tako i intelektualna izgradnja[262] kao jamstvo poznavanja i shvaćanja vjere. Među dimenzijama svećeničke izgradnje posebno mjesto Dokument daje pastoralnoj dimenziji[263]. Šesto, ujedno i posljednje poglavlje uzima u obzir jedan od prvotnih zahtjeva Drugoga vatikanskog koncila izraženog već u *Presbyterorum ordinis* 19, a to je trajna formacija prezbitera, koja postaje izraz nužnosti u kontekstu nove evangelizacije. Papa veoma detaljno opisuje trajnu formaciju polazeći od različitih teoloških perspektiva i motivacija, pri čemu u središtu uvijek treba biti pastoralna ljubav[264]. Također precizira aspekte i dimenzije permanentne formacije, inzistirajući na povezanosti formacije

---

[256] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 11.
[257] Usp. *Optatam totius*, br. 41.
[258] Usp. IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis*, br. 41.; usp. *Christus Dominus*, br. 15.
[259] Usp. IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis*, br. 43.
[260] *Odgoj za odgovornu ljubav i za afektivnu zrelost osobe prijeko su potrebni za onog koji je, kao prezbiter, pozvan na celibat, što znači prinijeti puninu svoje ljubavi i svoje zauzetosti Isusu Kristu i Crkvi milošću Duha i slobodnim odgovorom vlastite volje.* IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis*, br. 44.
[261] Duhovna izgradnja sastoji se i od traženja Krista u ljudima, s ciljem da se u smislu nove evangelizacije unutar današnje kulture obilježene sekularizmom i hedonizmom, neumorno naviješta primat Boga i njegovog evanđelja.
[262] Intelektualna izgradnja je širi pojam koji podrazumijeva teološku izgradnju budućih prezbitera. Teološka izgradnja mora biti osjetljiva i pozorna na suvremene teološke izazove i probleme. Kandidat unutar svoje teološke izgradnje mora znati razlikovati definirani nauk vjere od teološkog pluralizma mišljenja. Jednako tako mora se jasno razgraničiti odnos između teološke znanstvene strogosti i njezinog pastoralnog usmjerenja. Pastoralnost teologije ne znači, pri tom, teologiju koja bi bila manje znanstvena, nego znači da teologija osposobljava buduće prezbitere naviještati evanđeosku poruku upravo u uvjetovanosti ovoga vremena i kulturološkog sklopa, te sukladno tome postavljati i usmjeravati pastoralnu praksu. Vidi: IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis*, br. 51-53.; vidi: Franjo kardinal ŠEPER, Teološka izobrazba svećenika prema II. vatikanskom koncilu, u: *Bogoslovska smotra* 36 (1966.) 2, 157-169.
[263] Usp. IVAN PAVAO II, *Pastores dabo vobis*, br. 57-59.
[264] Usp. *Isto*, br. 70.

prije i nakon ređenja[265]. Nadalje, Papa naglašava ljudski vid svećeničke izgradnje, zatim njezinu duhovnu te intelektualnu dimenzioniranost, uz uvjet da ih sve prožima pastoralna dimenzija[266]. Permanentna formacija je proces koji se nastavlja i traje kroz čitav svećenički život dovodeći ga preko jednostavnosti i poniznosti do unutarnjeg jedinstva, te zrelosti[267]. Veliki doprinos Papa daje u produbljivanju trajne formacije s obzirom na njezin eklezijalni vid, osvrćući se na rizike i probleme koji pritom mogu nastati, poput svećeničke samoće i osamljenosti[268]. Trajna formacija mora postati modusom koji će potaknuti novu svježinu u cijeloj Crkvi, upravo na tragu nove evangelizacije, a sama mora duboko biti uglavljena u srcu i životu svakog prezbitera, bez obzira na njegovu životnu dob[269]. Na kraju Dokumenta se jasno progovara o odgovornima za trajnu formaciju, pri čemu je svaki prezbiter najodgovorniji za svoj hod i rast, a nositelj eklezijalne odgovornosti, svakako je biskup, kojemu se stavlja na srce da svojim prezbiterima omogućava ne samo prostore i vrijeme za permanentnu formaciju, nego je biskup u njoj pozvan sudjelovati osobno, iskreno i uvjerljivo[270].

1.4.5. Direktorij za službu i život prezbitera

Kongregacija za kler sastavila je *Direktorij za službu i život prezbitera*[271], kojemu nije cilj pružiti iscrpno izlaganje o prezbiteratu s jedne, niti biti na razini pukog ponavljanja dosadašnjeg učenja, s druge strane. Direktorij odgovara na doktrinarnoj, disciplinskoj i pastoralnoj razini na pitanja koja prezbiterima nameće zadatak nove evangelizacije. Direktorij obilato koristi cijele navode iz posinodalne Apostolske pobudnice *Pastores dabo vobis*, a oslanja se i na teologiju prezbiterata sadržanu u *Presbyterorum ordinis*, *Optatam totius*, i *Lumen gentium* Drugoga vatikanskog koncila.

U prvome poglavlju Direktorij progovara o prezbiterskom identitetu unutar njegove trinitarne dimenzioniranosti, odnosno unutar trojstvene dinamike spasenja[272]. Progovarajući o

---

[265] Usp. *Isto*, br. 71.
[266] Usp. *Isto*, br. 72.
[267] *Hod prema zrelosti ne traži od svećenika samo nastavak produbljivanja izgradnje, nego još više da znade što je moguće skladnije međusobno ujediniti sve njezine vidove, postizavajući postupno „nutarnje jedinstvo“: upravo to će omogućiti pastoralna ljubav.* IVAN PAVAO II, *Pastores dabo vobis*, br. 72.
[268] Usp. *Isto*, br. 74.
[269] *Trajna izgradnja mora, upravo stoga što je „trajna“ uvijek pratiti svećenike, dakle, u svakom razdoblju njihova života i u svim prilikama, kao i na svim razinama crkvene odgovornosti: svakako sa svim onim mogućnostima i oznakama koje su povezane s promjenom dobi, životnih okolnosti i povjerenih služba.* IVAN PAVAO II, *Pastores dabo vobis*, br. 76.
[270] Usp. *Isto*, br. 79.
[271] KONGREGACIJA ZA KLER, *Direktorij za službu i život prezbitera – Tota Ecclesia*, IKA – Zagreb, 1994.
[272] Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Direktorij za službu i život prezbitera*, br. 4-11.

ekleziološkom vidu svećeničkog identiteta Direktorij ističe univerzalnost svećeništva[273], misionarsko poslanje[274], te vršenje autoriteta kao *amoris officium*. U nastavku se Direktorij bavi svećeničkim zajedništvom kojega također trinitarno impostira s naglaskom na hijerarhijsko zajedništvo[275], o kojem progovara unutar hijerarhijske podređenosti prezbitera biskupu. Direktorij se ne naslanja toliko na učenje o odnosu biskupa i prezbitera iz *Presbyterorum ordinis* br. 15, nego, više pod utjecajem *Pastores dabo vobis* br. 65 ističe hijerarhijsku subordinaciju. Veoma je signifikativan govor o prezbiteriju kao mjestu posvećenja, odnosno o prezbiteriju kao povlaštenoj sredini u kojoj bi svećenik trebao naći posebna sredstva posvećenja i evangelizacije, te pomoć u slabostima vlastitima svojoj naravi[276].

Drugi dio Direktorija posvećen je svećeničkoj duhovnosti, sa njezinim posebnim zahtjevom za tumačenjem znakova vremena u svjetlu evanđelja, kao i sa zahtjevom nove evangelizacije, u kojoj je prezbiter pozvan biti glasnikom nade. Uz naglašenu prezbiterovu pastirsku ljubav, Direktorij izdvaja i upozorava na opasnost funkcionalizma koji predstavlja osiromašenje svećeničkog identiteta[277]. Veliku pažnju Direktorij posvećuje isticanju svećeničkog celibata, nastojeći ga prikazati kao čvrstu odluku Crkve, te dati teološko-duhovne razloge za prihvaćanje celibata[278]. Sasvim je razumljivo da Dokumentu poput ovog pripada progovoriti o svećeničkoj poslušnosti, ali ovdje se govor o poslušnosti gotovo svodi na parafraziranje odredbi Zakonika kanonskog prava o hijerarhijskoj poslušnosti[279]. U trećem dijelu Direktorij obrađuje permanentno obrazovanje prezbitera kao prijeku potrebu unutar sekulariziranog društva, a sa svrhom očuvanja svoga identiteta te što adekvatnije pripremljenosti za izazove i zahtjeve nove evangelizacije. Zanimljivo je što Direktorij permanentno obrazovanje dovodi u vezu sa izbjegavanjem dihotomije između svećenikovog duhovnog života i njegovog pastoralnog djelovanja, koja ga je stoljećima opterećivala, a koju

---

[273] *Pripadnost, dakle, nekoj određenoj područnoj Crkvi po inkardinaciji ne smije svećenika zatvoriti u izdvojeni i partikularistički mentalitet, nego ga otvoriti također služenju drugim Crkvama, jer je svaka takva Crkva područno ostvarenje jedine Crkve Isusa Krista, tako da univerzalna Crkva živi i ispunjava svoje poslanje u područnim Crkvama i one u djelatnoj suradnji s njom.* KONGREGACIJA ZA KLER, *Direktorij za službu i život prezbitera*, br. 14.

[274] *Treba također reći da univerzalna otvorenost, koja je svojstvena svećeničkoj službi i stoga neporeciva, nalazi podudarnost u sociokulturalnim značajkama suvremenoga svijeta u kome se osjeća potreba uklanjanja ograda koje dijele narode i države, i nadasve uzajamnim utjecajem kultura, zbratimiti narode unatoč zemljopisnim udaljenostima koje ih dijele.* KONGREGACIJA ZA KLER, *Direktorij za službu i život prezbitera*, br. 15.

[275] *Nema svećeničkog služenja izvan zajedništva s vrhovnim svećenikom i biskupskim zborom, napose s vlastitim dijecezanskim biskupom prema kojemu treba gajiti „sinovsko poštovanje i poslušnost“, obećane u obredu ređenja.* KONGREGACIJA ZA KLER, *Direktorij za službu i život prezbitera*, br. 22.

[276] Ovdje Direktorij želi izbjeći subjektivističko shvaćanje i življenje svećeništva.

[277] Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Direktorij za službu i život prezbitera*, br. 44.

[278] Izvor na kojem se ovdje Direktorij nadahnjuje je *Presbyterorum ordinis*, br. 16 i *Pastores dabo vobis*, br. 29.

[279] Usp. Zakonik kanonskoga prava, kan. 274, § 2; kan. 273; kan. 381, § 1; kan. 333, § 1.

Direktorij naziva *dubokim izvorom svake krize*[280]. Direktorij zahtijeva da permanentno obrazovanje bude potpuno[281], što u praksi znači da mora biti: humanističko, duhovno, intelektualno, pastoralno, sustavno te uosobljeno[282]. S obzirom na organizaciju samog permanentnog obrazovanja Direktorij preporuča česte svećeničke susrete, pastoralnu godinu nakon prezbiterskog, ili đakonskog ređenja. Permanentno obrazovanje ne prestaje nakon prvih nekoliko godina svećeništva, nego se nastavlja kroz cijelo svećeničko služenje, sve do u odmaklu dob[283]. Direktorij je svjestan da nova evangelizacija potrebuje nove evangelizatore, za koje želi da to budu prezbiteri.

1.4.6. Prezbiter – navjestitelj Riječi, služitelj sakramenata i voditelj zajednice kršćanskoga trećeg tisućljeća

Nakana dokumenta *Prezbiter – navjestitelj Riječi, služitelj sakramenata i voditelj zajednice kršćanskoga trećeg tisućljeća*[284] je, sažimajući koncilsko učenje o prezbiteru, te obilato koristeći pokoncilske dokumente Učiteljstva koji progovaraju o prezbiteru, još jednom dati zaokruženo promišljanje o njegovome identitetu i poslanju u Crkvi. Teološko ishodište njegova identiteta svakako je poistovjećivanje s Kristom Glavom i Pastirom. Ukupnost crta prezbiterovog ministerija artikulira se i u ovome Dokumentu u trostrukoj Kristovoj službi (tria munera): *proročkoj*, *svećeničkoj* i *kraljevskoj*, koja se ostvaruje u trostrukoj prezbiterskoj službi: *učiteljskoj* (munus docendi), *posvetiteljskoj* (munus consacrandi) i *upravljačkoj* (munus regendi). Prezbiteri kao navjestitelji Riječi trebaju biti svjesni da im cjelokupni *munus pastorale* mora biti u znaku služenja, a osobito služenjem mora biti impregnirana njihova služba naviještanja. Djelujući u osobi Krista Glave, *in persona Christi capitis*, prezbiter upravlja Božji narod prema svetosti, upravo slavljenjem i posluživanjem sakramenata, pri čemu je slavljenje euharistije postulirano kao samo središte prezbiterovog života. Nova evangelizacija od prezbitera zahtijeva i pastoralno nastojanje da se vjernike približi

---

[280] Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Direktorij za službu i život prezbitera*, br. 71.

[281] *To obrazovanje treba obuhvatiti i uskladiti sve dimenzije svećeničkog odgoja; tj. treba nastojati pomoći svakom svećeniku: da se razvije u zrelu ljudsku osobnost u duhu služenja drugima, koju god dužnost primio; da bude intelektualno upućen u teološke i humanističke znanosti povezane s osobnim služenjem, kako bi djelotvornije vršio službu vjerskog svjedočenja; da vodi duboki duhovni život, hranjen intimnošću s Isusom Kristom i ljubavlju za Crkvu; da razvija svoje pastoralno služenje odgovorno i odano.* KONGREGACIJA ZA KLER, *Direktorij za službu i život prezbitera*, br. 74.

[282] Uosobljenost permanentnog obrazovanja prezbitera pretpostavlja da se prezbiter mora moći osjećati ohrabrenim, kako riječju, tako još više primjerom svoga biskupa, i svoje braće u prezbiteratu, da bi na sebe preuzeo odgovornost za vlastito obrazovanje. Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Direktorij za službu i život prezbitera*, br. 80.

[283] Usp. *Isto*, br. 95.

[284] KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter – navjestitelj Riječi, služitelj sakramenata i voditelj zajednice kršćanskoga trećeg tisućljeća*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 122, Zagreb, 2003.

sakramentu pomirenja[285], a kao nužni preduvjet obnove u pastoralnoj praksi pomirenja Dokument ističe potrebu redovitog pristupanja sakramentu samih prezbitera. Ostvarujući svoj trovrsni ministerij po misteriju Krista, prezbiter je pozvan biti pastir koji ljubi svoje stado, na način da biva živi znak i nositelj milosrđa Božjega. U svojoj upravljačkoj službi (munus regendi – munus pascendi) prezbiter se treba pokazivati kao sluga Božje ljubavi prema ljudima i kao služitelj milosrđa[286]. Prezbiter je nadalje pozvan u zajedništvu s biskupom i svim vjernicima, izbjegavati uvoditi u svoju pastoralnu službu oblike improviziranog autoritarizma i načina demokratičnog upravljanja[287], stranih najdubljoj stvarnosti službe, koji vode posvjetovnjačenju prezbitera i klerikalizaciji laika[288].

1.4.7. Svećenik u laičkim udruženjima bit i poslanje

Papinsko vijeće za laike je od svoga osnutka bilo zaokupljeno pitanjem o biti i poslanju svećenika u laičkim udruženjima i savezima. Stoga je vijeće izdalo i dokument *Svećenik u laičkim udruženjima bit i poslanje*[289], koji će regulirati službu prezbitera kao duhovnog asistenta u laičkim udruženjima. Za ovaj rad Dokument je zanimljiv jer progovara između ostalog o konturama svećeničke službe danas, odnosno o prezbiterovu specifičnome identitetu. Ovdje se naglašava da prezbiter djeluje u osobi Isusa Krista, te da iz osobne blizine s Gospodinom smije vjerovati da je Krist prisutan u njegovim naporima i da nadomješta njegove nemoći. Nadalje, prezbiter mora računati i sa pastoralnim neuspjesima, a u svome pastoralnome služenju, a tako i u duhovnome životu te osobnom ponašanju koje mora drugima biti egzemplarno budući da prezbiter postaje ljudima most za susret s Kristom[290].

1.4.8. Naputak o nekim pitanjima suradnje vjernikâ laikâ u svećeničkoj službi

Interdikasterijalni naputak[291] je za naše istraživanje bitan utoliko jer nam između ostalog pruža rekapitulaciju temeljne diferencijacije općeg i ministerijalnog svećeništva, pri

---

[285] Usp. *Isto*, br. 42.
[286] Usp. *Isto*, br. 53.
[287] Dokument na određeni način zazire od demokratskih načela koja pomalo zahvaćaju neke dimenzije unutarcrkvenog života, nadahnute koncilskom communio ekleziologijom.
[288] Usp. KONGREGACIJA ZA KLERIKE, *Direktorij za službu i život prezbitera*, br. 19.
[289] Vidi: PAPINSKO VIJEĆE ZA LAIKE, *Svećenik u laičkim udruženjima, bit i poslanje*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 95, Zagreb, 1990.
[290] Usp. *Isto*, br. 32-36.
[291] Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, PAPINSKO VIJEĆE ZA LAIKE, KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, KONGREGACIJA ZA BOGOŠTOVLJE I DISCIPLINU SAKRAMENATA, KONGREGACIJA ZA BISKUPE, KONGREGACIJA ZA EVANGELIZACIJU NARODA, KONGREGACIJA ZA INSTITUTE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŠTVA APOSTOLSKOG ŽIVOTA, PAPINSKO VIJEĆE ZA TUMAČENJE ZAKONSKIH TEKSTOVA, *Naputak o nekim pitanjima suradnje vjernikâ laikâ u svećeničkoj službi - Ecclesiae de mysterio*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 110, Zagreb, 1998.

čemu o različitosti progovara kao o onoj koja se odnosi na način sudjelovanja u Kristovu svećeništvu. Svećeničko služenje kao *munus docendi, sanctificandi et regendi* postulira se kao bit pastoralne službe, pritom različite zadaće službenika sačinjavaju nedjeljivo jedinstvo, i ne mogu se promatrati odvojeno, nego u njihovoj uzajamnoj podudarnosti i nadopunjavanju. Na taj se način ministerijalno svećeništvo pokazuje kao potrebno za postojanje same zajednice kao Crkve, jer ako u zajednici nedostaje svećenika, ona je lišena djelovanja i sakramentalne funkcije Krista Glave i Pastira. Radi toga je ministerijalno svećeništvo apsolutno nezamjenjivo[292].

1.4.9. Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice

U ovom dokumentu Kongregacije za kler *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice*[293] obrađuje se i odnos između ekleziološko-pneumatološke dimenzije prezbiterske službe, te ekleziološko-pastoralne koja pomaže shvatiti značenje njegove osobite funkcije. Posebnu pozornost posvećuje se prezbiterima koji obnašaju dragocjenu službu župnikâ, koji su unatoč brojnim teškoćama uvijek unutar stada kojeg vode. Dokument se u svjetlu naučavanja Drugoga vatikanskog koncila i apostolske pobudnice *Pastores dabo vobis* kontinuirano naslanja na *Direktorij za službu i život prezbitera*, te na interdikasterijalni naputak *Ecclesiae de mysterio*, a tako i na okružnicu *Prezbiter, navjestitelj riječi, služitelj sakramenata i voditelj zajednice kršćanskog trećeg tisućljeća*. Posebnu pozornost Dokument posvećuje među središnjim sastavnicama službe i života prezbitera upravo njegovome identitetu, kojega razmatra unutar njegove trostruke dimenzioniranosti, odnosno propituje njegovu pneumatološku, kristološku i ekleziološku dimenziju[294]. Svećenikov život i službu, odnosno njegovo *biti i djelovati* Dokument drži teološki nerazdvojivim stvarnostima kojima je cilj služenje u poslanju Crkve za vječno spasenje svih ljudi. Priznaje se da je posljednjih desetljeća Crkva doživjela iskustvo problema svećeničkog identiteta. Prezbitere se poziva da svoj identitet prepoznaju u Dobrome Pastiru, a potvrđuju ga primjerom vlastitih života u nasljedovanju Dobrog Pastira[295]. U tom se kontekstu upozorava da je prezbiter nositelj ontološkoga posvećenja, a identitet mu valja tražiti u biljegu koji je primio sakramentom Reda, na kojemu se razvija bogata pastoralna milost. Uslijed krize identiteta kod prezbitera, mnogi od njih osjećaju da je njihova služba na marginama života društva i pojedinca. Veliki

---

[292] Usp. *Naputak o nekim pitanjima suradnje vjernikâ laikâ u svećeničkoj službi*, str. 18.
[293] KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 131, Zagreb, 2004.
[294] Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice*, br. 5.
[295] Usp. *Isto*, br. 9.

broj prezbitera je pogođen tom krizom i napustio vršenje službe[296]. Ministerijalni se dinamizam nerijetko pretvara u aktivizam koji ne biva uvijek poduprt zdravom duhovnošću[297].

1.5. Pokoncilsko učenje o prezbiteru u dokumentima Učiteljstva u Hrvatskoj

Na opću vjersku situaciju u Hrvatskoj, koja je tada bila jedna od republika SFR Jugoslavije, utjecao je prodorne procese sekularizacije i sekularizma koji nisu štedjeli svećenički poziv, nego su pojedincima otežavali da ga velikodušno prihvate, a zajednicama da stvaraju uvjete za pastoral zvanjâ. Negativni utjecaj dolazio je i od strane marksističko-ateističkog službenog državnog poretka te materijalističkog svjetonazora. Unatoč tim otežavajućim okolnostima je od Drugoga vatikanskog koncila do danas, puno učinjeno kako na dubljem upoznavanju temeljnih značajki svećeništva, tako i na traženju načina njegova življenja i ostvarivanja u skladu s potrebama našega vremena.

1.5.1. Odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata

Dokument biskupske konferencije Jugoslavije sastavljen je po uzoru na *Optatam totius* i *Ratio fundamentalis*, a s naslovom *Odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata*[298] obrađuje četiri pitanja u šest poglavlja: *lik svećenika u Božjem narodu, pastoral zvanja, malo sjemenište, bogoslovno sjemenište, katolički bogoslovni fakulteti i permanentno pastoralno-teološko obrazovanje svećenika*. Likom svećenika u Božjemu narodu bavi se prvo poglavlje Dokumenta prikazujući prezbitera u crtama i konturama koncilske teologije prezbiterata. Prezbiter je tako dionik Kristova svećeništva povezan sa svećeništvom svih kršćana, pri čemu se u Dokumentu želi doći do jasnog poimanja lika svećenika, njegova života i djelovanja na tragu *Presbyterorum ordinis*. Biskupi osobiti naglasak stavljaju na ekumensku osjetljivost prezbitera te na njegovu spremnost na međureligijski dijalog, te dijalog sa ateistima[299].

---

[296] Među brojnim razlozima napuštanja službe navode se: nedovoljna formacija, pomanjkanje bratstva u biskupijskome prezbiteriju, osobno isključivanje, nedostatak potpore samog biskupa i zajednice, osobni problemi, te ogorčenje zbog nenalaženja odgovora, nepovjerenje prema askezi i napuštanje unutarnjeg života, te pomanjkanje vjere. Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice*, br. 11.

[297] Važnost prezbiterske duhovnosti za pastoralno služenje Dokument snažno ističe kada napominje: *Najvažnije pastoralno djelo nesumnjivo je duhovnost. Bilo koji pastoralni plan, bilo koji misijski naum, bilo koji dinamizam u evangelizaciji, koji ne bi vodio računa o primatu duhovnosti i božanskoga bogoštovlja, bio bi određen za propast.* KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice*, br. 11.

[298] BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata i drugi dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 79, Zagreb, 1986.

[299] *U svom radu svećenik će paziti da ne bude pastir samo „svojih“, nego da bude pažljiv prema svim ljudima, pa i onima koji nisu u Katoličkoj Crkvi, prema drugim kršćanima, nekršćanima i onima koji ne vjeruju. Velikodušno će osluškivati potrebe i riječi svakog čovjeka. ... Neka i bezvjerci vide u svećeniku čovjeka toliko*

Osobno životno svjedočanstvo doprinosi njegovoj vjerodostojnosti, te vjerodostojnosti njegova služenja. Završno poglavlje Dokumenta progovara o permanentnom obrazovanju prezbitera u Hrvatskoj i Jugoslaviji, pritom vjerno sljedeći koncilske i pokoncilske smjernice. Svećenike se nastoji osposobiti za vršenje crkvene službe i poticati ih na dalje razvijanje ljudskih, profesionalnih i duhovnih sposobnosti kako bi bili kadri vršiti zadaće Crkve u suvremenom svijetu. Permanentnim obrazovanjem koje obuhvaća teološko, pastoralno i duhovno područje hrvatski prezbiteri stječu teološku kvalificiranost, sposobnost za vrednovanje pastoralne prakse, stručna umijeća, razvijaju sposobnost za timski rad te oblikuju uravnotežen osobni i stručni identitet[300].

1.5.2. Na svetost pozvani

Hrvatski su biskupi u neovisnoj i demokratskoj Hrvatskoj izdali prvi dokument s naslovom *Na svetost pozvani*[301]. Ovim Dokumentom nastojali su potaknuti Crkvu u Hrvatskoj na intenzivnije i cjelovitije pastoralno djelovanje u perspektivi svetosti. Prvotnom zadaćom kako biskupa tako i prezbitera u Hrvatskoj postavlja se naviještanje Božje riječi sukladno *Lumen gentium* br. 28, pri čemu se naviještaj događa u ime Crkve, a ne kao privatno[302]. Ispravno vršenje propovjedničke službe zahtijeva trostruku vjernost: *Crkvi*, *Svetom pismu*, te *čovjeku*, a u tom kontekstu hrvatski biskupi upozoravaju da se u Hrvatskoj već duže vrijeme osjeća stanovita kriza propovjedničke službe[303]. Unutar prezbiterovog pastoralnog poslanja nezaobilaznu vrijednost i nužnost svakako ima i njegov katehetski ministerij kojega ovaj Dokument ističe s velikom pažnjom[304]. S obzirom na posvetiteljsku svećeničku službu, odnosno slavljenje sakramenata, hrvatski se biskupi posebno obraćaju prezbiterima u pogledu slavljenja sakramenta pomirenja, sakramenta euharistije, te sakramenta svetog reda. Ovdje biskupi upozoravaju na zabrinjavajuću činjenicu opadanja broja svećeničkih kandidata, na

---

plemenita i poštena da im iščeznu sve moguće predrasude te osjete, da iza tog čovjeka stoji Netko. BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata i drugi dokumenti*, br. 7.

[300] Dokument donosi konkretne prijedloge za unaprjeđenje permanentnog obrazovanja prezbitera na različitim razinama: a) na razini nacionalne i krajevne Crkve preko pastoralno-teoloških instituta čije se osnivanje predlaže; b) na biskupijskim razinama preko organiziranja višednevnih tečajeva, svećeničkih tribina te svećeničkih dana; c) na razini arhiđakonata i dekanata u obliku rekolekcija i korona; d) na osobnoj razini privatnim studijem; e) opremanjem župnih knjižnica suvremenom teološko-pastoralnom literaturom. Usp. BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata i drugi dokumenti*, br. 142.

[301] HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani – pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća*, Glas Koncila, Zagreb, 2002.

[302] Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani*, br. 17.

[303] *Njezini su pokazatelji govor i stil koji su strani današnjemu čovjeku, stavljanje raznih zahtjeva pred slušatelje, a da se njihova utemeljenost nije pokazala djelotvornom u stvarnosti osvijetljenoj Božjom riječi, kao i povremena upotreba propovjedaonice za ciljeve kojima ona ne smije služiti itd.* HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani*, br. 20.

[304] Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani*, br. 25.

probleme njihove formacije, zatim na sve stariju dob hrvatskih prezbitera, te na njihov osjećaj nemoći pred rastućim pastoralnim zahtjevima[305]. U promišljanju o liku hrvatskog prezbitera za treći milenij biskupi stavljaju naglasak na njegovu pastirsku službu, te na njegov odnos prema biskupu. Prema hrvatskim biskupima, suobličavanje Kristu kako za biskupa, tako i za prezbitera predstavlja nužni uvjet za autentično vršenje pastirske službe. Biskupi pozivaju hrvatske prezbitere – kako dijecezanske, tako i redovničke – da u zajedništvu s biskupima njeguju sinovsko zajedništvo, apelirajući na međusobno poštivanje i uzajamno uvažavanje te skladno vrednovanje svih opravdanih i pozitivnih različitosti u prezbiteriju[306]. Prezbiter će potaknut pravom pastirskom ljubavlju nastojati biti istinski nazočan među ljudima, usmjeravajući ih prema Kristu, uz istodobno izbjegavanje navezivanja na vlastitu osobu. Nadalje, nova evangelizacija sa svojim zahtjevom izgradnje autentične kršćanske zajednice neodgodivi je i nedokidljivi zadatak hrvatskih prezbitera. U tom vidu prezbiteru kao pastiru pripada i briga za promicanje službi vjernika laika u Crkvi i svijetu, koja je integralni dio svećeničkoga identiteta i u samom središtu prezbiterskoga služenja[307]. Promicanje službi vjernika laika u Crvi u Hrvatskoj poslije Drugoga vatikanskog koncila nije bilo na zavidnoj razini. Intenzivnije teološko-pastoralno promišljanje o službama koje bi obnašali vjernici laici u Crkvi u Hrvatskoj dogodilo se tek u sklopu četrdeset i drugog Teološko-pastoralnog tjedna u Zagrebu 2002. godine, gdje se pretresalo temu *Službe u Crkvi – crkvenost službâ*. Tjedan je potvrdio da je Crkva u Hrvatskoj potrebna hrabrog iskoraka u smislu odgovornog suočavanja s uvođenjem novih laičkih službi[308]. Veoma se konstruktivno raspravljalo i promišljalo o novim pastoralnim službama[309], kao o imperativu te kairosu Crkve i društva, bez obzira bile one profesionalne ili se bazirale na volonterstvu.

---

[305] Usp. *Isto*, br. 57.
[306] Usp. *Isto*, br. 78.
[307] Usp. Isto, br. 83.
[308] *Isteklo je vrijeme teorijskog govorenja i pisanja o svekolikoj odgovornosti i suradnji svih krštenih, jer je to vrijeme započelo s II. vatikanskim koncilom, a nastupilo je vrijeme strukturalnih ustanovljenja, posvemašnjeg kleričko-laičkog povjerenja i hrabrih hijererhijskih poteza, te svekolikih zajedničkih pastoralnih općedruštvenih ostvarenja. … S tim imperativom mora se već sada suočiti svaki biskup, svaki svećenik i svaki vjernik. U odnosu na to tko u Crkvi obnaša višu i veću službu ima sada i veću odgovornost*. Josip BALOBAN, Govor na zatvaranju Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike u Zagrebu, 24. siječnja 2002., u: *Bogoslovska smotra* 72 (2002.), br. 2 – 3, 470.
[309] Za proučavanje problematike laičkih službi u Crkvi, korisni su radovi: Rebeka Jadranka ANIĆ, Otvorenost Crkve za poslanje žene, u: *Bogoslovska smotra* 72 (2002.), br. 2 – 3, 383-403.; Ante VUČKOVIĆ, Služenje kao susretište crkvenih i društvenih službi, u: *Bogoslovska smotra* 72 (2002.), br. 2 – 3, 405-421.; Gordan ČRPIĆ, Volonterstvo kao novi oblik crkvenog služenja, u: *Bogoslovska smotra* 72 (2002.), br. 2 – 3, 423-433.; Pero ARAČIĆ, Nove pastoralne mogućnosti crkvenih službi, u: *Bogoslovska smotra* 72 (2002.), br. 2 – 3, 445-468.

1.5.3. Formacija svećeničkih kandidata – načela i smjernice

Kongregacija za katolički odgoj *Rationis institutionis sacerdotalis Jugoslaviae*, odnosno dokument *Odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata* iz 1986. godine, odobrila na razdoblje od šest godina. Hrvatski biskupi iskoristili su održavanje Osme opće Sinode biskupa (1990.), te objavljivanje postsinodalne pobudnice Ivana Pavla II. *Pastores dabo vobis* (*Dat ću vam pastire*) izdane 1992. godine kako bi se podrobno posavjetovali međusobno te sa rektorima sjemeništa, istražujući pritom što u svjetlu iskustava iz proteklog razdoblja može poslužiti obnovi prezbiterske formacije u Hrvatskoj. Napokon je nakon potrebnih usuglašavanja i predanog rada Hrvatska biskupska konferencija na svome 44. redovitom plenarnom zasjedanju, održanom 18. travnja 2012. godine jednoglasno odobrila dokument *Formacija svećeničkih kandidata – načela i smjernice* (*Ratio fundamentalis nacionalis Croatiae*)[310].

Hrvatski biskupi u predgovoru Dokumenta polaze od činjenice da su se od vremena objavljivanja dokumenta *Odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata* u Hrvatskoj dogodile veoma značajne i dalekosežne društveno-političke promjene te da su na razini opće Crkve objavljeni novi dokumenti o tim pitanjima[311]. Hrvatski biskupi ova načela i smjernice namjenjuju prije svega onima kojima je povjerena neposredna formacija budućih prezbitera, odnosno sjemenišnim odgojiteljima i profesorima na teološkim učilištima, ali i svim prezbiterima, te vjernicima laicima. Pastoralni subjekt i nositelj pastorala zvanja svekolika je crkvena zajednica u svim svojim oblicima i izričajima. U prvom poglavlju hrvatski biskupi analiziraju situaciju svećeničkih zvanja u Hrvatskoj, uočavajući pozitivne i negativne vidove. Drugo poglavlje progovara o svećeničkom identitetu, osobito se zalažući za ispravno poimanje svećeništva kao *conditio sine qua non* za razvijanje pastoralne djelatnosti promicanja i raspoznavanja svećeničkih zvanja, te formacije pozvanih na službu zaređenih[312]. Poput pobudnice *Pastores dabo vobis* ovaj dokument hrvatskih biskupa izvorište identitetu prezbitera prepoznaje u Presvetom trojstvu. Tako su prema hrvatskim biskupima prezbiteri za Crkvu i svijet sakramentalno posadašnjenje Isusa Krista, Glave i Pastira[313]. Pod utjecajem apostolske pobudnice *Pastores dabo vobis*, ističe se pastoralna ljubav koja izvire iz euharistije, te koja treba oživljavati i voditi duhovni život prezbitera kao nutarnje i dinamično

---

[310] HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Formacija svećeničkih kandidata – načela i smjernice* (*Ratio fundamentalis nacionalis Croatiae*), Glas Koncila, Zagreb, 2012.
[311] Usp. *Isto*, str. 17.
[312] Usp. IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis*, br. 11.
[313] *Oni postoje i djeluju da naviještaju evanđelje svijetu i da izgrađuju Crkve u ime i u osobi Krista, Glave i Pastira. Na taj način svećenici sudjeluju u jedincatom Kristovom svećeništvu*. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Formacija svećeničkih kandidata – načela i smjernice*, br. 7.

načelo, ujedinjujući mnogovrsne svećenikove djelatnosti[314]. Upravo savjesno i vjerno obavljanje svećeničke službe, po mišljenju hrvatskih biskupa postaje putem ispravne prezbiterske duhovnosti. Hrvatskog se prezbitera u Dokumentu prepoznaje kao služitelja Božje riječi i to ne samo u naviještanju te propovijedanju, nego i u slavljenju sakramenata[315]. Osobitu pozornost u ocrtavanju identiteta prezbitera, hrvatski biskupi posvećuju svjedočanstvu sakramentalne suobličenosti Kristu u evanđeoskom radikalnom življenju evanđeoskih savjeta[316]. Hrvatske prezbitere njihovi biskupi pozivaju na usku povezanost sa svim vjernicima, koja je temelj uspješnog vršenja svećeničkog poslanja, te spremnog dijeljenja teškoća i muka sa povjerenim im Božjim narodom[317]. Treće poglavlje progovara o pastoralu zvanja, te o biskupu kao ocu i prijatelju svojih svećenika[318]. Kršćanske obitelji u župnim zajednicama hrvatski biskupi drže prvim mjestom rađanja zvanja[319], a priznaju također doprinos teologije te katoličkih bogoslovnih fakulteta djelu zvanja[320]. Pastoral zvanja svoj životni prostor nalazi i u pastoralu mladih, stoga se hrvatski biskupi zalažu za organiziranu brigu o zvanjima, kako na biskupijskim, tako i na nacionalnoj razini. Četvrto poglavlje Dokumenta obrađuje *Malo sjemenište* kao stoljetnu hrvatsku baštinu, priznajući da su se u posljednjih nekoliko desetljeća mala sjemeništa u Hrvatskoj nalazila u krizi, no unatoč tome, ona ostaju dragocjene ustanove koje omogućuju mladićima koji posjeduju klicu zvanja razvijanje pozitivnih ljudskih svojstava. Mala sjemeništa nastoje pomoći pitomcima u oblikovanju zrele kršćanske osobnosti, upravo kroz Riječ Božju, liturgiju i euharistiju, te sakrament pomirenja. Sjemeništarce se unutar duhovnog vodstva odgaja za crkvenost i za djelatnu ljubav, pri čemu je osoba Isusa Krista središte svekolikog sjemenišnog života[321]. Peto poglavlje bavi se *bogoslovnim sjemeništem* te njegovom zadaćom i cijevima. Pripravnicima

---

[314] Usp. *Isto*, br. 10.

[315] *Ako je ispravno shvaćamo i prihvaćamo, riječ Božja vodi sakramentima i kršćanskom životu, koji se ostvaruje u vidljivoj crkvenoj zajednici. Sakramente naime dijeli svećenik uz naviještanje riječi Božje, da oni tako pospješe vjeru koju milošću učvršćuju*. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Formacija svećeničkih kandidata – načela i smjernice*, br. 12.

[316] *Pastirska ljubav, tj. sakramentalno suobličenje Kristu, Velikom Pastiru, temelj je svećeničkog izbora života u evanđeoskoj radikalnosti, poslušnosti, siromaštvu i celibatu*. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Formacija svećeničkih kandidata – načela i smjernice*, br. 13.

[317] Usp. *Isto*, br. 14.

[318] Usp. *Isto*, br. 22.

[319] Usp. *Isto*, br. 26.

[320] *Snažan doprinos djelu zvanja pružaju profesori teologija i katoličkih bogoslovnih fakulteta. Filozofsko-teološki studij ucjepljuje se u sam mentalitet i osjetljivost svećeničkih kandidata, on je hrana njihovog duhovnog života i njihovih pastoralnih pogleda, no taj studij treba uskladiti sa sveukupnim odgojnim procesom. Treba uspostaviti čvrste oblike suradnje između akademskih vlasti, profesora bogoslovnih fakulteta i sjemenišnih odgojitelja*. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Formacija svećeničkih kandidata – načela i smjernice*, br. 28.

[321] Vidi: *Isto*, br. 45-55.

za svećeništvo bogoslovno sjemenište pomaže u: produbljivanju iskustva evanđeoskog života; u vjernome poučavanju evanđeoskog nauka; u vjerodostojnome upoznavanju vlastite karizme celibata; u uvođenju u različita područja buduće pastoralne službe[322]. Šesto poglavlje dokumenta *Formacija svećeničkih kandidata – načela i smjernice* obrađuje trajnu formaciju prezbitera, kojoj je cilj osposobljavanje prezbitera za vršenje crkvene službe i kojom prezbiter stiče sposobnost za vrednovanje pastoralne prakse te doprinosi svome uravnoteženom osobnom i stručnom identitetu[323]. Sedmo poglavlje predstavlja *Ratio studiorum*, odnosno donosi program studija u velikim sjemeništima u Hrvatskoj[324].

[322] Usp. *Isto*, br. 65.
[323] Usp. *Isto*, br. 144.
[324] Vidi: *Isto*, str. 175-223.

2. RASPRAVLJANJE I PISANJE O PREZBITERU – SVEĆENIKU U HRVATSKOJ POSLIJE KONCILA

2.1. Entuzijastičko raspravljanje i pisanje o prezbiteru u prvim postkoncilskim godinama

Drugi vatikanski koncil u kontekstu svoje teologije prezbiterata u puno čemu je utjecao na teološko shvaćanje, raspravljanje i pisanje o prezbiteru u Hrvatskoj. Kao svojevrsna anticipacija koncilske teologije zasigurno je i Rahnerova studija objavljena u *Bogoslovskoj smotri* već 1965. godine pod naslovom *Vjera današnjeg svećenika*[325]. Rahnerova nakana bila je senzibilizirati svećenike za shvaćanje i prihvaćanje vjere kakvu od njih očekuje njihova suvremenost, odnosno Bog u današnjici[326]. Prezbitera treba, prije svega, karakterizirati bratski karakter vjere[327], koji pretpostavlja bratski odnos s ljudima, duboko urezan u prezbiterov habitus. Rahner ovdje anticipira *Presbyterorum ordinis* br. 3 gdje se čini veliki zaokret od svećenikove pretkoncilske distanciranosti od ljudi prema koncilskoj služiteljskoj i svjedočiteljskoj blizini. Nadalje, Rahner svećenike želi ne samo upozoriti nego i pripremiti za svjetonazorski i kulturološki pluralizam[328]. Novost na koju hrvatski svećenik u dotadašnjoj teološkoj literaturi nije nailazio bila je Rahnerovo isticanje potrebe obraćenja odnosno pročišćenje svećenikove vjere od svih *nebratskih natruha*[329] i od klerikalne nadmoći iz koje se paternalistički motri na vjeru vjernika. Svećenicima se preporuča promicanje temeljnih vrednotâ kršćanskoga življenja, te napuštanje neoskolastičkih razglabanja o vjeri, čije formulacije suvremeni čovjek nije kadar ni razumjeti, a kamoli u život provoditi[330].

O bratskom karakteru svećeničkoga drugovanja, a pod vidom njihovog sakramentalnog bratstva unutar jednoga prezbiterija, posebno je oduševljeno pisao Stanko Weissgerber, promatrajući Teološko-pastoralne tečajeve (kasnije tjedne) kao izraze komunitarne duhovnosti prezbitera, te kao sasvim osobitu školu svećeničkoga bratstva[331].

---

[325] Usp. Karl RAHNER, Vjera današnjeg svećenika, u: *Bogoslovska smotra*, 35 (1965.) 1, 6 – 29.
[326] Usp. *Isto*, 9
[327] *Budimo dakle i sami pred sobom i pred kršćanskim pukom ono što jesmo: ljudi koji traže, ljudi koji pitaju, ljudi koji jecaju u podvojenosti vlastitoga srca, ljudi kojima duša toliko puta uskipi gorčinom i koji moraju sa svjetovnjacima moliti: „Vjerujem Gospodine, pomozi nevjeri mojoj!“ Nemojmo u svom vjerovanju glumiti čvrstoću i vedrinu, ako nam srce nije takvo! Nemojmo nastupati bezobzirno kao da bi nam sve pojedinosti iz svijeta vjere bile jednako važne i kao da bi ih sve trebalo jednako provoditi u život, jer da su sve redom od Boga objavljene.* Karl RAHNER, Vjera današnjeg svećenika, 12.
[328] Vidi: *Isto*, 12-13.
[329] Usp. *Isto*, 14.
[330] Usp. *Isto*, 22.
[331] Stanko WEISSGERBER, U školi svećeničkog bratstva, u: *Vjesnik đakovačke biskupije*, 96 (1967.) 2, 29-30.

Uz Rahnera, kao vrsni poznavalac i sudionik Drugoga vatikanskog koncila i kardinal Franjo Šeper dao je iznimni doprinos upoznavanju prezbitera sa koncilskim dekretom *Optatam totius* u svome članku *Teološka izobrazba svećenika prema II. vatikanskom koncilu*[332]. Šeper je svojim izlaganjem upoznao slušatelje na TPT-u ne samo s koncilskim Dekretom i zahtjevima koji iz njega za prezbitere proizlaze, nego i sa duhom samog Drugoga vatikanskog koncila. Osobito mu je bilo stalo do pastoralne usmjerenosti cjelokupne teološke nastave, pri čemu se zalagao da i profesori teologije u Hrvatskoj posjeduju adekvatno pastoralno iskustvo, u skladu s *Optatam totius* br. 5. Šeper napominje da pastoralnim usmjerenjem teologija nipošto neće biti manje znanstvena, nego će svijetu i čovjeku biti približena i osposobljena za uspostavu dijaloga s njime[333]. Šeper implicite najavljuje koncilski zaokret u odgoju u zagrebačkoj bogosloviji kada kaže: *Kada se dakle radi o izobrazbi svećenika u bogoslovijama, ne bi bilo na mjestu izgrađivati i braniti neki apstraktni sistem zbog samoga sistema, a uz to zanemariti prave i urgentne životne probleme*.[334] Pastoralno usmjerenje teološkog studija za Šepera znači otvaranje Crkve i novi početak njezine aktivne prisutnosti u pojedinim krajevima svijeta, nasuprot dotadašnjoj naglašenoj uniformiranosti, a posebice u pogledu odgoja svećenika. Govoreći o nekim posebnim koncilskim odredbama o teološkom studiju Šeper ističe *svrsishodnu raznovrsnost* prema kojoj će se formacija prezbitera morati provoditi u skladu s pastoralnim potrebama onih krajeva u kojima će ti prezbiteri vršiti službu[335]. U duhu *Optatam totius* br. 14, kardinal Šeper zalagao se za uvođenje *uvodnog tečaja – Cursus introductorius*, svjestan pritom da će u početku biti *stanovitog tapkanja* u toj stvari dok se u praksi ne iskristalizira sadržaj i domet ovog tečaja u smislu nakana samog Koncila[336]. Kardinal Šeper je izvrsno uočio dinamizam dokumenta *Optatam totius*, kada je isticao da se teološka izobrazba prezbitera ne smije razumijevati kao puko posredovanje i primanje zaokružene i dovršene znanstvene materije, nego treba studenta teologije iznutra formirati da bi mogao samostalno teološki promišljati, tražeći rješenja

---

[332] Franjo kardinal ŠEPER, Teološka izobrazba svećenika prema II. vatikanskom koncilu, u: *Bogoslovska smotra* 36 (1966.) 2, 157-169.

[333] *I ne radi se nipošto o tome da teologija sada postane u manjoj mjeri znanost i teološka izobrazba manje znanstvena, kao da će sada biti dosta iznositi pred slušače samo neke nagovore i retoričke izljeve kao neku tobožnju „pastoraliziranu“ teologiju. ... Pastoralna usmjerenost teologije znači da teolog mora također stalno istraživati i proučavati svijet kome se obraća i kome želi saopćiti božansku istinu, tako da ono božansko ostane neokrnjeno, a da ipak svijetu bude rečeno i posredovano na način kako on može razumjeti. Pastoralni značaj teologije, na kojemu inzistira Koncil, zahtijeva tu dvostruku vjernost: i predanoj baštini istine i konkretnom čovjeku kojemu je ta istina potrebna.* Franjo kardinal ŠEPER, *Teološka izobrazba svećenika prema II. vatikanskom koncilu*, 161.

[334] Franjo kardinal ŠEPER, *Teološka izobrazba svećenika prema II. vatikanskom koncilu*, 161.

[335] Usp. *Isto*.

[336] Usp. *Isto*, 163.

ljudskih problema i izazova u svijetlu Objave[337]. Koncilski lik prezbitera za kardinala Franju Šepera je ponajprije biti čovjek koji promišlja iz dna duše, a istodobno je neumoran slušatelj Božje riječi, te zrela i samostalna osoba na koju se njegov poglavar i sama Crkva može uvijek sa povjerenjem osloniti. Posebni senzibilitet Šeper je posvetio permanentnome obrazovanju prezbitera, misleći pritom da tu zadaću mogu ispuniti Teološko-pastoralni tečajevi (kasnije Tjedni) koje je on osobno inicirao. Još jedan sudionik Drugoga vatikanuma, tada pomoćni biskup zagrebački, Franjo Kuharić na Teološkome tečaju na Šalati, godine 1967., održao je nagovor svećenicima na temu *Harmonija svećeničke ličnosti u životu i djelovanju*. Kuharić se posebno koristio koncilskim dokumentom *Presbyterorum ordinis*, i naglasio potrebu ekvilibriranosti svećenikove osobnosti kao nužni preduvjet za plodonosni pastoralni angažman u skladu sa koncilskim smjernicama[338].

U prvim pokoncilskim godinama veoma aktualni i brizantni tekstovi koji tumače koncilske odluke i koncilski duh u Crkvi objavljivani su u *Svescima* kao prijevodi iz stranih, prije svega zapadnoeuropskih filozofsko-teoloških časopisa, a koji su utjecali na oblikovanje koncilskog lika prezbitera u Hrvatskoj. Nezaobilazan je u tom smislu članak Josepha Ratzingera, sadašnjeg pape Benedikta XVI. *Prilog pitanju o smislu svećeničke službe*[339] u kojemu Ratzinger pretpostavlja krizu svećeničke svijesti[340], pred kojom i u kojoj se Crkva i prezbiteri nalaze. Ratzinger polazi od dva konvergentna polazišta: biblijskih tekstova s jedne i teksta *Presbyterorum ordinis* s druge strane, ističući neke teološke aspekte prezbiterske službe u Crkvi. Na taj način želi doći do jasnoće o tome gdje je potrebna revizija dotadašnjega, a gdje je moguće trasiranje novog hoda u pogledu prezbiterske službe u Crkvi. Pretkoncilska slika svećenika je na Drugome vatikanskom koncilu neopozivo razbijena, odnosno demitologizirana[341], a koncilsku sliku prezbitera Ratzinger kristološki utemeljuje, konkretizirajući je u pojmu apostola i apostolstva, odnosno primljenog poslanja, nasuprot

---

[337] Usp. Franjo kardinal ŠEPER, *Teološka izobrazba svećenika prema II. vatikanskom koncilu*, 166.

[338] *Skladna svećenička ličnost je živa umjetnina ali neizrecivo uzvišenijeg reda. Ne nastaje odmah! Treba mnogo strpljivosti, vjernosti, napora, da bi se u njoj odrazila ljepota Kristova.* Franjo KUHARIĆ, *Vjesnik đakovačke biskupije*, 97 (1968.) 10, 174.

[339] Joseph RATZINGER, Prilog pitanju o smislu svećeničke službe, u: *Svesci*, 14 (1969.) 17-22.; Joseph RATZINGER, Prilog pitanju o smislu svećeničke službe 2. u: *Svesci*, 15 (1969.) 23-27.

[340] *Kriza svećeničke svijesti pred kojom se danas nalazimo, ima mnoge korijene: sociološke, idejno-povijesne i posebno unutarteološke. Svi skupa sačinjavaju teško razmrsiv splet, tako da se nikada ne može pojmiti jedan bez drugoga. Stoga bi bilo isto tako krivo htjeti iz neke teološke uskoće gledanja vidjeti samo teološke razloge, kao što bi bilo i obratno promašeno: svoditi sve na materijalizam naše prirode i na opadajući idealizam današnjeg mladog čovjeka.* Joseph RATZINGER, *Prilog pitanju o smislu svećeničke službe*, 17.

[341] Nedvojbeni doprinos demitologizaciji pretkoncilske slike svećenika u kontekstu koncilske teologije prezbiterata, a u skladu sa novozavjetnim shvaćanjem prezbiterske službe i poslanja dao je Ferdinand Klostermann, pokazavši da se od prezbitera ne traži drukčija vjera od vjere kršćanina, a niti mu je neka druga moguća, *…osim one pritješnjene, pobijene, ugrožene, nesigurne vjere svakoga kršćanina. Ni on nema na raspolaganju nekih drugih jamstava. I on može samo moliti: „Vjerujem, Gospodine, pomozi moju nevjeru" (Mk 9, 23).* Ferdinand KLOSTERMANN, Demitizacija svećeničkog zvanja i poziva, u: *Svesci*, 2 (1967.) 55-60.

sacerdotalnog pretkoncilskog shvaćanja s prenaglašenom starozavjetnom tipologijom u pozadini. Promišljajući o učiteljskoj i svećeničkoj službi koje se međusobno prožimaju, odnosno unutarnje jedinstvo riječi i sakramenata ističe se kao eminentna karakteristika kršćanskog štovanja Boga, s time da se naglasak stavlja na egzistencijalno te cjelovito naviještanje riječi Božje, što od nas zahtijeva hrabrost suprotstaviti se samozadovoljnom tradicionalizmu unutar nas samih i unutar Crkve[342]. Koncilski je prezbiter za Ratzingera ponajprije evangelizator, a evangelizacijsko poslanje je definitivno jedno od nosivih konstrukcijskih elemenata prema kojima *Presbyterorum ordinis* razumijeva prezbitera i njegovu službu.

Prve postkoncilske godine entuzijazma u koncilskoj obnovi, te entuzijazma s obzirom na teološko-eklezijalni zaokret u shvaćanju prezbiterove službe i života nisu mimoišle ni hrvatsku teološku periodiku u kojoj je zasigurno prednjačila *Bogoslovska smotra*, u kojoj je tih godina objavljeno nekoliko iznimno bitnih i za koncilsku obnovu teologije prezbiterata u Hrvatskoj veoma važnih članaka. Unutar liturgijske koncilske obnove zacrtane u Konstituciji o svetoj liturgiji – *Sacrosanctum concilium*, prezbiter je trebao postati svjestan osobnog uživljavanja u liturgijsko otajstvo na način da i sam postane prožet duhom i snagom liturgije, te njezin učitelj[343]. Ulogu koncilskog svećenika u liturgiji na temelju Konstitucije protumačio je Jure Radić[344], pri čemu je istaknuo prezbiterovu ulogu u organiziranju liturgijske zajednice s ciljem da ona doista bude liturgijski subjekt[345]. Radić se nije ustručavao uputiti kritiku liturgijskoj obnovi u Hrvatskoj, spočitavajući joj nesustavnost[346], snažno se zalagao za organizirano i sustavno provođenje obnove i adekvatno informiranje dušobrižnika u toj prevažnoj stvari. Svećenikova služba se u prvim postkoncilskim godinama nastojala prikazati lociranom u suvremeni društveni ambijent, iz kojega se Crkva ni kler ne smiju isključivati, nego trebaju unutar tog ambijenta i svih društveno-kulturološko-političkih uvjetovanosti, koje su često bile negativnog predznaka nastavljati primjenjivati nauk Učiteljstva prosvjetljujući i

---

[342] Usp. Joseph RATZINGER, *Prilog pitanju o smislu svećeničke službe*, *2*, 23.

[343] DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dokumenti, *Constitutio de sacra liturgia* – Konstitucija o svetoj liturgiji *Sacrosanctum concilium*, br. 14.

[344] Vidi: Jure RADIĆ, Dušobrižnik i liturgijski život vjernika, u: *Bogoslovska smotra* 36 (1967.) 2, 199-205.

[345] *Veliki je to nedostatak ako je liturgijski sastanak samo grupa pojedinaca, a ne vidljiva pojava Crkve – živog organizma. A upravo u tom je uloga svećenika u liturgiji da bude glava od koje dolazi jedinstvo tijela.* Jure RADIĆ, *Dušobrižnik i liturgijski život vjernika*, 201.

[346] *Kod nas, na nažalost, organizacija liturgijskog apostolata na interdijecezanskom području ne funkcionira kako bi trebalo. Postoji doduše Liturgijski odbor biskupskih konferencija i Interdijecezanski liturgijski odbor, ali gotovo samo na papiru. Negdje dijecezanski liturgijski odbori lijepo rade, negdje drijemaju, negdje uopće ne postoje. I tako se u većini slučajeva pojedinci moraju sami snalaziti.* Jure RADIĆ, *Dušobrižnik i liturgijski život vjernika*, 204.

oblikujući, te vodeći savjesti vjernika putem dijaloga i razboritosti[347]. Prezbitere se poticalo na susretljivost prema svakome uz poštivanje tuđe individualnosti, ne bi li se osposobili aktivnom ljubavlju omogućiti ljudima da budu *potreseni*[348] njima možda još nepoznatim sadržajem kršćanstva[349]. Drugim riječima: prezbiter se treba otvoriti svijetu i čovjeku u njemu, postajući mu istodobno bliz u njegovim potrebama i traženjima, a da pritom ne prestane biti svećenik, tj. ono što jest po svom pozivu i ređenju. Sukladno tome, prezbiter otvoren svijetu i čovjeku ne smije biti samo teolog koji kuša teoretski razumjeti svijet i čovjeka, nego mu se mora dijaloški konkretno približiti. Jednako tako ne smije biti samo organizator ili činovnik koji se veoma lako pretvara u ambicioznog karijeristu koji živi od svoga zvanja, a ne za svoje zvanje. Još manje smije biti pretkoncilski upravitelj župnoga gazdinstva s feudalnom *formom mentis*. Prezbiter otvoren svijetu i čovjeku posjeduje ispravnu temeljnu dispoziciju u svome služenju Bogu i ljudima, te na mnogostruke načine živi teologiju susreta u susretu[350]. U duhu koncilske teologije prezbiterata u Hrvatskoj se promišljalo i o idealu komunitarnog života prezbitera[351].

U prvim se postkoncilskim godinama u Hrvatskoj progovaralo i o milosnoj posebnosti svećeničkog poziva i zvanja[352], unatoč demitologizaciji koju je zagovarao Ferdinand Klostermann. Uz napomenu da se nije odviše isticala pretkoncilska sacerdotalnost, premda je bila zamjetna. Šimun Šipić je za razliku od Klostermanna smatrao da put kojim će se povećati broj i kvaliteta prezbitera nije kristijanizacija svećeničkog poziva i zvanja, nego praktična kristijanizacija krštenika[353]. Diskurs o prezbiteru i njegovome poslanju u zapadnoj Europi se u prvim pokoncilskim godinama uvelike oslanjao na koncilske dokumente *Presbyterorum ordinis* i *Optatam totius*. Upravo stoga je važno istaknuti da se u Hrvatskoj teološkoj javnosti o prezbiteru promišljalo i s aspekta *Lumen gentium*, osobito u pogledu dubljeg obrazlaganja prezbiterskog zvanja, koje je za koncilsku teologiju prezbiterata, eminentno *apostolsko zvanje*[354]. Značajan doprinos u osvjetljavanju i približavanju Drugoga vatikanskog koncila

---

[347] Usp. Raimondo SPIAZZI, Služba svećenika u suvremenom društvenom životu, u: *Bogoslovska smotra*, 37 (1967.) 1 – 2, 61-71., ovdje, 66.
[348] Usp. Ante KUSIĆ, Svećenik u kršćanskom „susretu“ s egzistencijalno doživljenim tendencijama našega doba, u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1967.) 2, 467.
[349] Usp. *Isto*.
[350] Usp. Ante KUSIĆ, Svećenik u kršćanskom „susretu“ s egzistencijalno doživljenim tendencijama našega doba, 470.
[351] Vidi: Frane FRANIĆ, Komunitarni život svećenika u svjetlu nauke II vatikanskog koncila, u: *Bogoslovska smotra*, 38 (1968.) 1, 63-82.
[352] Vidi: Šimun ŠIPIĆ, Milosna specifičnost svećeničkog zvanja i poziva, u: *Bogoslovska smotra*, 37 (1968.) 3 – 4, 425-432.
[353] Usp. *Isto*, 432.
[354] Usp. Petar RIBINSKI, Svećenik u Konstituciji o Crkvi, u: *Vjesnik đakovačke biskupije*, 94 (1965.), 11, 203-205.

prezbiterima u Hrvatskoj i šire, nesumnjivo je dao koncilski teolog Tomislav Janko Šagi-Bunić u knjizi *Ali drugog puta nema*.[355] Veoma je bitno uočiti entuzijazam kojim Šagi-Bunić svećenike u Božjem narodu, zajedno s tim istim narodom upoznaje sa Koncilom. Iako se Koncil svećenicima posvetio posljednjima, Šagi-Bunić ističe da će upravo na njima počivati najveći dio odgovornosti i zadataka da se veliko djelo koje je Drugi vatikanski koncil poduzeo ostvari, budući da se svećenike ne tiče samo Dekret koji o njima govori, nego čitavi Koncil i njegov duh[356]. Šagi-Bunić je svjestan da je koncilski nauk o biskupijskome prezbiteriju i njegovu značenju u Hrvatskoj još u začecima[357], te da su hrvatski prezbiteri još uvijek mahom pretkoncilski prezbiteri i pastoralni individualci[358]. Reflektirajući koncilski dekret *Optatam totius*, Šagi-Bunić neumorno napominje da moramo itekako uvažavati promijenjenu paradigmu svijeta o kojoj je Koncil obilato progovorio u pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes*, a koja zahtijeva izmijenjeni, odnosno prilagođeni lik prezbitera, osobito *antropološki*, *sociološki* i *eklezijalno*. Može se zaključiti da u prvim postkoncilskim godinama u Hrvatskoj lik konkretnog budućeg prezbitera u smislu i ambijentu koncilske Crkve u obnovi nije jasan i određen[359]. Šagi-Bunić upozorava svećenike da se koncilska obnova ne odvija *samo u izmjeni nekih sitnih liturgijskih propisa, pogotovo ako to netko shvati kao zamjenu jednog formalizma drugim, već u dubokoj duhovnoj i misaonoj obnovi*[360].

2.2. Teološko-pastoralni tjedan u Zagrebu formira koncilski lik prezbitera hrvatskog govornog područja

Već više od pedeset godina Teološko – pastoralni tjedan u Zagrebu (TPT), isprva kao pretkoncilska, a zatim kao koncilska neusporediva i kontinuirana ustanova permanentne

---

[355] Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema* – Uvod u misao Drugog vatikanskog koncila, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969.

[356] *Bez obzira jesu li stari ili mladi, da li im je kosa sijeda a ruke drhtave, ili laka koraka i gipkih kretnji stupaju pred narod Božji na oltar i na propovjedaonicu, svećenici moraju prvi usvojiti, upiti u sebe sav Koncil, oni ga moraju u sebi proživjeti, nositi ga u svojoj krvi i u svome disanju, da bi postao zbilja i stvarnost u narodu Božjemu i u svijetu.* Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema*, 147.

[357] Uslijed prisutne individualističke teologije prezbiterata u prvim se pokoncilskim godinama u Hrvatskoj uviđa da je eklezijalni i komunitarni vid svećeništva, kojega Koncil ističe, utopljen u individualističku dimenziju.

[358] U svijestima tadašnjih hrvatskih svećenika živjela je individualistička teologija prezbiterata. Prema toj se svećeništvo ostvaruje na razini individualnog odnosa između pojedinog svećenika i Gospodina Boga, te se stječe dojam da za definiranje tog odnosa i za izražavanje njegove habitualne naravi nije nužno potrebna zajednica vjernika, a tako ni drugi svećenici, odnosno biskupijski prezbiterij.

[359] *Jasno: mi znamo dogmatski što je svećenik – premda i tu može biti produbljivanja – ali ne znamo kakav će biti lik budućeg svećenika sociološki, u odnosu na njegov konkretan život i rad u svijetu koji nastaje. Budući svećenik nipošto ne može biti jednostavna kopija jučerašnjeg: on mora biti svećenik za svoje vrijeme. Jer se svećeni postavlja „za ljude“. Mi taj lik budućeg svećenika zapravo tražimo.* Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema*, 153.

[360] Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema*, 158.

edukacije prezbitera hrvatskog govornog područja[361], okuplja prezbitere i biskupe, te određen broj laika. Tjedan organizira Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu s nakanom pružiti prezbiterima mogućnost upoznavanja s novim pokoncilskim teološkim dostignućima i stremljenjima. Iz njega Crkva u Hrvata neprestano izlazi obogaćena novim spoznajama o sebi, svojoj naravi i svome poslanju, o svome današnjem položaju, te svakako o svojim obavezama prema Bogu i čovjeku. Hrvatski pastoralni teolog Josip Baloban, detaljno iščitavajući povijest TPT-a[362], ističe da je zagrebački nadbiskup Franjo Šeper već prije Drugoga vatikanskog koncila veoma dobro uvidio probleme između Crkve i društva, te čovjeka i znanosti, te je svojom inicijativom suočio svećenike, a preko njih i mjesnu Zagrebačku crkvu, a i šire s novim problemima i izazovima, a tako i sa mogućim pastoralnim rješenjima[363]. Smije se reći da je istančanom i iznimno dalekosežnom pastirskom brigom Šeper započeo jedno novo razdoblje u povijesti Crkve u Hrvatskoj upravo tom svojom pastoralno-teološkom inicijativom, koja je nadživjela njega samoga i koja je već više od pedeset godina značajni čimbenik u hrvatskom crkvenome životu. Tako su u dogovoru između kardinala Šepera i Rimokatoličkog bogoslovnog fakulteta, ljeti 1960. godine utanačene teme, vrijeme i mjesto održavanja prvog tečaja za svećenike[364], koji je zasigurno jedna novost hrvatskog katolicizma, ali i šire. Prvi teološki tečaj održan je od 21. do 24. veljače 1961. godine u Nadbiskupskom bogoslovnom sjemeništu u Zagrebu. Drugi pastoralno–liturgijski tečaj održan je također u Nadbiskupskom bogoslovnom sjemeništu u Zagrebu od 20. do 22. veljače 1962. godine, na kojem je nadbiskup Šeper održao predavanje o pastoralnoj važnosti liturgije, naglasivši osobito važnost liturgijskog života i potrebu aktivnog sudjelovanja vjernika u liturgiji, te što veći angažman svećenika u obnovi liturgijskog života po župama[365]. Tečaju je prisustvovalo oko 400 svećenika, a radovi s tečaja objavljeni su u zborniku u izdanju *Interdijecezanskog*

---

[361] Usp. Josip BALOBAN, Teološko-pastoralni tjedan u (ne)dovršenoj perspektivi Drugoga vatikanskog koncila, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 721.

[362] Povijest Teološko – pastoralnog tjedna za svećenike u Zagrebu započinje dopisom tadašnjega zagrebačkoga nadbiskupa koadjutora i Velikog Kancelara Franje Šepera Rimokatoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu od 05. studenog 1959. godine. Kardinal Šeper piše: *Već sam više puta pomišljao na to da bi bilo potrebno omogućiti našem pastoralnom kleru da osvježi i upotpuni svoje teološko znanje. Teološka znanost napreduje, dolaze novi problemi, iznalaze se nova rješenja, Rim daje nove smjernice. Sve je to za velik dio klera nepoznanica, jer mu pastoralni rad ne daje vremena za studij. ... Stoga bi bilo od prijeke potrebe da se za vrijeme ljetnih mjeseci, ili u rujnu prije početka školske godine, svake godine održi neka vrst tečaja za svećenike kroz jednu sedmicu s nekoliko predavanja dnevno i diskusijom. Da ta predavanja budu na doličnoj visini, držim da su najpozvaniji da ih drže profesori i nastavnici Bogoslovskog fakulteta… Siguran sam da bi takovi tečajevi bili od vrlo velike koristi za sve koji bi im prisustvovali.* Nadbiskupski duhovni stol, B5-17/K, Dr. Franjo Šeper, nadbiskup koadjutor i veliki kancelar, Dekanatu Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, 5. studenoga 1959.

[363] Usp. Josip BALOBAN, Teološko-pastoralni tjedan u (ne)dovršenoj perspektivi Drugoga vatikanskog koncila, 706-707.

[364] Usp. Antun IVANDIJA, Kronika, u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1966.) 2, 518-524., ovdje 518.

[365] Vidi: Franjo ŠEPER, Pastoralna važnost liturgije, u: *Zajednička žrtva. Zbornik pastoralno – liturgijskog tečaja u Zagrebu 1962*., I. izdanje, Makarska, 1963., 140-144.

liturgijskog odbora (ILO)[366]. Treći liturgijski tečaj održan je na istome mjestu, a obrađivao je temu: *Teorija i praksa homiletsko-liturgijske problematike*. Kroničar Antun Ivandija napominje da je bilo prisutno oko 600 svećenika, a radovi su objavljeni u zborniku *Božja riječ zajednici*[367] koji predstavlja doista pravu riznicu za dublji studij i permanentnu edukaciju propovjednika[368]. Temeljna svrha bila je svećenicima otvoriti dobro obrazložene vidike propovijedanja i ukazati na njihovu suvremenu aplikaciju.

Četvrti svećenički tečaj održan je na promijenjenoj lokaciji, naime, u Dječačkom sjemeništu u Zagrebu, na Šalati, od 18. do 20. veljače 1964. godine. Kao tema obrađivana je koncilska konstitucija o svetom bogoslužju *Sacrosanctum Concilium*, a izlagali su je sami saborski oci, neki naši biskupi[369]. Ivan Škreblin je ovaj tečaj nazvao „liturgijskom inicijacijom klera" napominjući da upravo ovaj liturgijski tečaj svojim dimenzijama ulazi među događaje, koji nadilaze mnoge vedre pojave katoličkog života u nas.[370] Na tečaju je sudjelovalo oko 900 svećenika iz tadašnje države Jugoslavije, što je za onodobne prilike bio uistinu rekordan broj[371]. Peti svećenički tečaj također je održan u Dječačkom sjemeništu na Šalati od 23. do 25. veljače 1965. godine, a kao temu je pretresao *Odnos liturgije i kateheze*, sudjelovalo je opet oko 900 svećenika, a radovi s ovog tečaja nisu objavljeni[372].

S obzirom na Šeperove sugestije[373] članovi Fakultetskog vijeća su tijekom akademske godine 1965./66. opširno raspravljali o dopisu Velikog Kancelara s obzirom na strukturu, sadržaj i mjesto održavanja predavanja Teološkog seminara ili tečaja, te su izradili *Nacrt statuta Teološkog seminara*, odnosno *Teološkog tečaja za svećenike*[374]. Šesti teološko –

---

[366] *Zajednička žrtva. Zbornik pastoralno – liturgijskog tečaja u Zagrebu 1962*., I. izdanje, Makarska 1963.

[367] INTERDIJECEZANSKI LITURGIJSKI ODBOR, *Božja riječ u zajednici. Zbornik liturgijskog tečaja, II*., Zagreb 1963.

[368] O važnosti ovog zbornika za naše dušobrižnike svjedoči recenzija zbornika u *Bogoslovskoj smotri* koju je napisao dr. Stjepan Doppelhammer. Vidi u: *Bogoslovska smotra*, 34 (1965.) 2, 321-322.

[369] Usp. Antun IVANDIJA, Kronika, u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1966.) 2, 519.

[370] Usp. Ivan ŠKREBLIN, Dva svećenička tečaja, u: *Bogoslovska smotra*, 34 (1964.) 1, 164.

[371] Radovi s tečaja objavljeni su u: DIJECEZANSKI LITURGIJSKI ODBOR (DLO), *Liturgijska obnova zajednice. Zbornik liturgijskog tečaja*, III., Zagreb 1964.

[372] Usp. Antun IVANDIJA, Kronika, u: *Bogoslovska smotra* 36 (1966.) 2, 519.

[373] S obzirom na organizacijska pitanja tečaja, veliki kancelar i nadbiskup Franjo Šeper piše dana 03. lipnja 1965. Vijeću Rimokatoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu sljedeće: *1. sporazuman sam s tim da se Seminar redovito održava u mjesecu veljači, budući da postoje objektivne poteškoće za održavanje Seminara u rujnu, kako je bilo predviđeno; 2. glede predsjedanja Liturgijske sekcije treba se sporazumjeti s predsjednikom ILO-a; 3. u pogledu tema koje bi se obrađivale na Seminaru smatram da bi bilo zgodnije da bude više tema, tj. s područja različitih teoloških disciplina. Time bi se privukao veći broj učesnika. Osim toga bi se pastoralni kler u kraće vrijeme mogao upoznati s najnovijim dostignućima na različitim područjima teoloških znanosti. Ipak ne bih htio pridavati apsolutnu vrijednost ovoj direktivi, jer se tečajem vremena može ustanoviti da je potrebno na jednom ili drugom seminaru iscrpno i svestrano obraditi jednu centralnu temu.* (citirano prema) Antun IVANDIJA, Kronika, u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1966.) 2, 520.

[374] Time je Vijeće pri Rimokatoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu osnovalo *Teološki tečaj* kao svoj trajni organ, nastavljajući na taj način inicijativu započetu još 1960. godine. Statut je izražen kao pravni instrument koji treba omogućiti daljnji razvoj tečajeva. Vijeće je predložilo dr. Ivana Škreblina za tehničkog

pastoralni tečaj bio je ujedno i prvi pokoncilski, a održan je u Dječačkom sjemeništu na Šalati od 15. do 18. veljače 1966. godine, bitno prestrukturiran i temeljito obnovljen, te opet u organizaciji Rimokatoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. Tečaj je obrađivao temu: *Koncilska misao i djelo*, što mu je dalo izrazito teološko obilježje, a prvo predavanje održao je sam nadbiskup Franjo Šeper na temu: *Teološka izobrazba svećenika prema II. vatikanskom koncilu*[375]. Čini se da je već na ovom Tečaju sudionicima postalo jasno da je Crkvi u Hrvata neophodno potreban takav tečaj za prezbitere koji je kadar osposobljavati ih za koncilsko, odgovorno i stvaralačko suočavanje sa cjelokupnom tadašnjom hrvatskom pastoralnom problematikom. Veliki pomak učinjen je upravo na tom teološko – pastoralnom tečaju, naime, svi su radovi, predavanja i priopćenja u sekcijama, prvi put objavljeni u *Bogoslovskoj smotri*[376].

Deseti Teološko-pastoralni tjedan za svećenike održan je od 27. do 30 siječnja 1970. godine na temu *Dan Gospodnji – svetkovanje nedjelje danas u našem selu i gradu*. Kroz predavanja i diskusiju došlo se do zaključka da se problem kršćanske obnove u postkoncilsko vrijeme u Hrvatskoj gotovo može svesti na zajednički nazivnik problema nedjelje. Organizatori i sudionici Teološko-pastoralnog tjedna u velikom su se broju nastavljali odazivati, shvaćajući ga kao *instrument koncilske obnove* koji pred kler stavlja sve više novih zadataka i izazova. Tadašnji dekan Rimokatoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, Tomislav Šagi-Bunić u uvodnoj riječi prilikom otvaranja desetog TPT-a rekao je da s velikim ganućem pozdravlja svakog osobno i zahvaljuje što *ste još i pohrlili ovamo da svi skupa pregnemo kako bismo te zadatke koncilske obnove izvršavali sa što više svijetlog razumijevanja i žarčeg zalaganja, te ste tako, svaki sa svoje strane, priredili ovu zajedničku „radost susreta i poživljenja skupne nade“ da će se naš narod zaista obnoviti u Kristu Isusu kako to želi Bog kroz događaj Koncila*[377]. Tomislav Šagi-Bunić govoreći u zaključnoj riječi o nedjelji kao povlaštenom vremenu povijesti spasenja, istaknuo je potrebu uvođenja trajnog đakonata u hrvatskoj Crkvi, stavljajući tako pred okupljene svećenike i biskupe tu koncilsku

---

organizatora Tečaja, te dr. Vjekoslava Bajsića za njegovog pomoćnika. Tečaj će ubuduće imati sedam sekcija: dogmatsku, biblijsku, moralnu, pravnu, filozofsko-znanstvenu, liturgijsko-katehetsku i sekciju za crkvenu povijest i umjetnost. Teološki tečaj pratila je gotovo od početka njegovog održavanja izložba crkvenih predmeta. Na taj način je Teološki tečaj za svećenike u Zagrebu i institucionalno obnovljen, te je određeno da se ima održavati svake godine pod pokroviteljstvom Velikog kancelara Rimokatoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, naime, zagrebačkoga nadbiskupa, a pod vodstvom profesora istoga Fakulteta. Usp. Antun IVANDIJA, *Kronika*, 520.

[375] Usp. Franjo ŠEPER, *Teološka izobrazba svećenika prema II. vatikanskom koncilu*, 157-168.

[376] Vidi: Zbornik radova s teološkog tečaja za svećenike – Zagreb 15-18. II. 1966. u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1966.) 2.

[377] Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Uvodna riječ, u: *Bogoslovska smotra*, 40 (1970.) 1, 3.

novost na promišljanje[378]. Radne grupe sastavljene od svećenika sudionika sastavile su rezolucije (zaključke) koje su diskutirali na plenarnoj diskusiji[379].

Godine 1971. TPT se održavao od 26. do 29. siječnja s temom *Svećenik u kršćanskoj zajednici*. Predavači, a tako i sudionici, njih više od 900, četiri su dana intenzivno promišljali i diskutirali o tome kakav bi trebao biti lik prezbitera u kršćanskoj zajednici u pokoncilskome vremenu. Uz hrvatske prezbitere tjednu su prisustvovali i oni iz slovenskih biskupija. Za ovu je temu kler u Hrvatskoj bio veoma zainteresiran i dobro pripremljen, budući da se posljednjih mjeseci o istoj temi vodila burna diskusija oko *Okruglog stola*[380].

Veoma živahno raspravljalo se u radnim skupinama u kojima su se pretresala egzistencijalna pitanja vezana uz svećeničko služenje, među kojima i pitanje celibata. Oko problematike celibata osobito se angažirala zadarska skupina svećenika[381]. Ovaj Teološko-pastoralni tjedan izazvao je do tada najviše reakcija u krilu hrvatske Crkve, ali i izvan nje, o čemu će biti riječi unutar trećeg poglavlja doktorskoga rada.

Petnaesti Teološko-pastoralni tjedan za svećenike u Zagrebu održan je od 28. do 31. siječnja 1975. godine na temu *Evangelizacija u suvremenom svijetu*. Ova je tema na neki način bila nadahnuta zasjedanjem Treće Sinode biskupa u Rimu 1974., o evangelizaciji u suvremenom svijetu. Crkva je osjećala veoma velike poteškoće u evangeliziranju suvremenog svijeta. Svećenike na Tjednu je tema zaokupljala te su veoma živo pratili predavanja i aktivno sudjelovali u radu radnih i dinamičkih grupa, te u plenarnoj diskusiji, a sve u vidu svoje trajne teološko-pastoralne izobrazbe. Tjedan je te godine okupio oko 800 svećenika, među kojima i brojne biskupe.

Sedamnaesti Teološko-pastoralni tjedan za svećenike održan je od 25. do 28. siječnja 1977. godine s temom *Savjest – jezgra i svetište čovjeka*, nadahnut koncilskom teologijom osobito pastoralnom konstitucijom *Gaudium et spes*. Sudionici i organizatori Tjedna su slušali, promišljali i raspravljali o savjesti koja je sržno pitanje kršćanskog shvaćanja o čovjeku, pritom svjesni krize ispravnog poimanja savjesti, od koje se suvremeni čovjek

---

[378] Usp. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Zaključna riječ, u: *Bogoslovska smotra*, 40 (1970.) 1, 129.

[379] Radne grupe sa svojim rezolucijama bile su sljedeće: 1. radna grupa: *Teološki problemi nedjelje*, 2. radna grupa: *Svetkovanje nedjelje u gradu*, 3. radna grupa: *Svetkovanje nedjelje na selu*, 4. radna grupa: *Katehizacija o nedjelji*, 5. radna grupa: *Posvećivanje obitelji nedjeljom*, 6. radna grupa: *Nedjelja kao dan kršćanske ljubavi*, 7. radna grupa: *Filozofija igre i odmora*, 8. radna grupa: *Religiozni tisak*. Vidi u: *Bogoslovska smotra*, 40 (1970.) 1, 113-124.

[380] Više o toj problematici pretresanoj na *Okruglom stolu*, vidi u: 2.7. *Doprinos Glasa Koncila koncilskoj teologiji prezbiterata*.

[381] Usp. Adalbert REBIĆ, Teološko – pastoralni tjedni u službi permanentnoga obrazovanja prezbitera, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 813.

nerijetko dispenzira i koju zamjenjuje *jezovitim posluhom prema sasvim ljudskom autoritetu*[382].

Osamnaesti Teološko-pastoralni tjedan za svećenike na temu *Krštenje – početak kršćanskog života*, održan je od 24. do 27. siječnja 1978. godine u Zagrebu. Tjednu je nazočilo oko 1000 sudionika. Teološko-pastoralni tjedan svakako je već opetovano pokazao i dokazao da ima značenje *dopunskog teološkog studija*[383]. Važno je napomenuti da je Tjedan po samoj zamisli imao eminentno pastoralno značenje, više negoli ikoji dotadašnji. Na Tjednu je izneseno mnoštvo problema, zacrtano je više teoretskih pojašnjenja, izdiferencirano nekoliko ključnih točaka koje se hrvatskoj Crkvi nameću kao žarišne točke i kao pastoralni imperativ. Na taj se način TPT pokazao kao doista nezamjenjiv u svome nastojanju pokoncilske svekolike obnove kako biskupa i prezbitera, tako i Božjega naroda kojeg su ovi potonji dio i kojemu su pozvani i poslani služiti.

Dvadeset i prvi Teološko-pastoralni tjedan za svećenike održan je od 27. do 30. siječnja 1981. godine s veoma aktualnom temom *Euharistija – čin Božjega naroda.* Predavači su se trudili o euharistiji progovarati u njezinoj dubokoj stvarnosti, koja uvijek ostaje identična kroz sva vremena Crkve, dok se način izražavanja otajstva i načini doživljavanja euharistijskog događanja prilagođuju zahtjevima čovjeka u vremenu, a da se pritom ne izgubi ništa od otajstvenosti, znakovitosti i njezine jedinstvene stvarnosti.

Kao iznimni doprinos permanentnoj pokoncilskoj edukaciji hrvatskih prezbitera, a tako i onih iz Bosne i Hercegovine i Slovenije, održan je od 24. do 27. siječnja 1984. godine dvadeset i četvrti Teološko-pastoralni tjedan na temu *Novi zakonik Crkve.* Tjednu je nazočilo oko 900 sudionika[384]. Predavači su ukazivali na nerazdruživu povezanost Drugoga vatikanskog koncila s Novim kodeksom, jer je on nastavljen na novi, kristološko-eklezіološki stožer, naime na trostruku Kristovu ulogu: *svećeničku, proročku* i *kraljevsku*. Svima je na Tjednu postalo jasno da upravo kao što Drugi vatikanum zahtijeva prementalizaciju, tako je zahtijeva i novi Kodeks. Novi Kodeks traži da na nov način vrednujemo i odgajamo u sebi određeni „sensus iuridicus“, sa osobitim naglaskom na pravednost. Tada će nam Kodeks moći biti od pomoći osjetiti da se u Crkvi poštuje, cijeni i promiče svaka pojedina osoba.

Jubilarni, dvadeset i peti Teološko-pastoralni tjedan za svećenike održan je od 22. do 25. siječnja 1985. godine s temom: *Kultura i kršćanstvo kao zadatak suvremene Crkve.* Tjednu je nazočilo više od 900 sudionika, a na kraju Tjedna održan je *okrugli stol* na temu

---

[382] Usp. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Govor na otvorenju Teološko-pastoralnog tjedna, u: *Bogoslovska smotra*, 47 (1977.) 2-3, 148.
[383] Usp. Adalbert REBIĆ, Kronika tjedna, u: *Bogoslovska smotra*, 48 (1978.) 1 – 2, 153.
[384] Usp. Adalbert REBIĆ, Kronika tjedna, u: *Bogoslovska smotra*, 54 (1984.) 2 – 3, 458.

Pastoralni djelatnik i kultura pod vodstvom Antuna Benvina[385]. Na okruglom je stolu postalo razvidno da je svaki pojedini pastoralni djelatnik pozvan na svoj način doprinositi prevladavanju raskoraka između Evanđelja i kulture. Ovom temom kao veoma važnim doprinosom jubilarni je TPT obogatio dotadašnju susljednu tematiku Tjedana, koji su u proteklih dvadeset i pet godina bili usredotočeni na produbljivanje koncilskih smjernica. Teološko-pastoralni tjedni su kontinuirano sve prethodne godine tumačili koncilske ideje i isticali njihova ostvarenja[386].

Nastavljajući već lijepi broj godina iznimnu korisnu tradiciju permanentne edukacije prezbitera u projektu Teološko-pastoralnog tjedana za svećenike, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu organizirao je od 24. do 26. siječnja 1995. godine svoj trideset i peti TPT. Tema tjedna bila je veoma intrigantna i aktualna: *Uloga i mjesto Crkve u novim društvenim okolnostima.* Kroničar Josip Baloban zapazio je da je Tjednu nazočilo oko 650 sudionika[387]. Trideset i pet godina u kontinuitetu Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu nastoji crkvenu, ali i svekoliku hrvatsku javnost upoznavati sa teološkim aktualnostima i primjenom kršćanskih načela za svakodnevni život. Na Tjednu se snažno osjetilo da i hrvatski teolozi itekako žele pridonijeti oblikovanju demokratskog društva progovarajući o sustavnoj djelatnosti Crkve u godinama i desetljećima koja nadolaze. Tadašnji TPT je želio na neki način trasirati ciljeve svekolike religiozno-socijalne obnove u Hrvatskoj, trudeći se ispravno iščitavati znakove vremena, otvarajući tako put novoj evangelizaciji nakon mračnih desetljeća totalitarističkog bezbožnog režima.

Godine 1996. održan je trideset i šesti TPT za svećenike od 16. do 18. siječnja s temom: *Kršćanin u Hrvatskoj: Izazovi i dileme*. Na Tjednu se kroz predavanja i diskusije, osobito kroz plenarnu diskusiju raspravljalo o ulozi i mjestu dušobrižnika i vjernika katolika u novim okolnostima nakon povijesnih promjena u Europi i u Hrvatskoj 1989./90. U novim društvenim i pastoralnim okolnostima hrvatskoj Crkvi potreban je novi lik dušobrižnika, koji će se odmaknuti od još uvijek prevladavajućeg paternalističkog i autoritarnog dušobrižništva. Prezbiter-dušobrižnik morat će biti osposobljen za odnos s pluralnim društvenim ambijentom[388]. Dušobrižnik će osobito morati biti graditelj zajedništva, evangelizator,

---

[385] Usp. Adalbert REBIĆ, Kronika tjedna, u: *Bogoslovska smotra*, 55 (1985.) 3 – 4, 476.
[386] Usp. Josip BALOBAN, *Teološko-pastoralni tjedan u (ne)dovršenoj perspektivi Drugoga vatikanskog koncila*, 713-716.
[387] Usp. Josip BALOBAN, Kronika – Teološko-pastoralni tjedan 1995. *Uloga i mjesto Crkve u novim društvenim okolnostima*, u: *Bogoslovska smotra*, 65 (1995.) 2 – 4, 627-629.
[388] Vidi: Bono Zvonimir ŠAGI, Dušobrižnik u vrtlogu društvenih promjena, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1997.) 2 – 3, 373-385.

promicatelj novih laičkih crkvenih službi, svjedok vjere, komunikator i duhovni terapeut[389]. Sukladno koncilskoj ekleziologiji bit će potrebno pojam dušobrižništva shvaćati šire, protežući ga od ministerijalnog svećeništva na vjernike laike, počevši od vjeroučitelja i kateheta, pa sve do drugih laičkih crkvenih službi[390]. Tjednu je prisustvovalo više od 500 sudionika, uglavnom svećenika iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine[391].

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu je, u neprekinutom nizu, organizirao jubilarni četrdeseti Teološko-pastoralni tjedan za svećenike u Zagrebu, od 25. do 27. siječnja 2000. godine na temu: *Crkva u Hrvatskoj, bilanca, izazovi i perspektive*. Više od 600 sudionika je nazočilo Tjednu. Primijećeno je da prema dobnoj strukturi uglavnom stariji svećenici prisustvuju Tjednu[392]. Nadbiskup Bozanić je prisutne svećenike pozvao na obnovljeno shvaćanje veličine dara Koncila uz poticaj da se ponovno iščitavaju, studiraju i razmatraju dokumenti Drugoga vatikanskog koncila, kako bi s njima uspoređivali nove situacije u Crkvi i društvu, odnosno da bi ih shvatili u njihovu nepromjenjivom značenju i uvijek otvorenom i plodnom dinamizmu[393]. U nastavku govora nadbiskup Bozanić pozvao je sve u školu Koncila da bi nas Koncil očistio i osposobio za novu evangelizaciju u trećem tisućljeću.

Od 23. do 25 siječnja 2001. godine održan je četrdeset i prvi Teološko-pastoralni tjedan za svećenike sa okvirnom temom: *Kriza vrednota u današnjemu hrvatskom društvu*. Na Tjednu je sudjelovalo više od 600 sudionika[394]. U svojem uvodnom i pozdravnom govoru nadbiskup Bozanić je napomenuo da je kriza svih kriza upravo strah od suočavanja s izazovima budućnosti[395]. Kao zaista veoma potrebno istaknuo je svećeničko permanentno obrazovanje ovim riječima: *Zbog toga je možda ovdje dobro – jer ja ovdje govorim kao svećenik, kao biskup pred svećenicima – naglasiti jednu vrednotu. Potrebno je – upravo u ovom vremenu krize vrednotâ – gajiti jednu vrednotu koja je, kako bi rekao kardinal Šeper,*

---

[389] Vidi: Milan ŠIMUNOVIĆ, Mijenja li se slika dušobrižnika u Crkvi?, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1997.) 2 – 3, 387-402.

[390] Nužnost zaokreta današnje dušobrižničke prakse prema osobi Isusa iz Nazareta i njegovoj praksi ophođenja s ljudima, a tako i polazište same pastoralne prakse od konkretnog čovjeka i njegove situacije, te njegove diferencirane crkvenosti prvi je, zajedno sa potrebom šireg shvaćanja dušobrižništva, u hrvatskoj teološkoj misli razvio i pretresao hrvatski pastoralni teolog Josip Baloban u: Josip BALOBAN, Isus mjerodavni kriterij svake dušobrižničke prakse, u: *Bogoslovska smotra*, 61 (1991.) 1 – 2, 61-75.

[391] Usp. Josip BALOBAN, Kronika – XXXVI. Teološko-pastoralni tjedan za svećenike Zagreb 16.-18. siječnja 1996., u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2 – 3, 505-507.

[392] Usp. Josip BALOBAN, Kronika – XL. Teološko-pastoralni tjedan za svećenike Zagreb 25.-27. siječnja 2000., u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 3 – 4, 877-878.

[393] Usp. Pozdravni govori na otvaranju XL. Teološko-pastoralnog tjedna – mons. Josip BOZANIĆ, nadbiskup zagrebački, Zagreb-Šalata, 25. siječnja, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 3 – 4, 530-531.

[394] Ivan DUGANDŽIĆ, XLI. Teološko-pastoralni tjedan za svećenike Zagreb, 23.-25. siječnja 2001. „Kriza vrednota u hrvatskom društvu“, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 3 – 4, 442-445.

[395] Usp. Pozdravi na otvaranju XLI. Teološko –pastoralnoga tjedna – mons. Josip BOZANIĆ, nadbiskup zagrebački i predsjednik HBK, u: *Bogoslovska smotra*, 71 (2001.) 2 – 3, 230.

„osmi sakrament“ za svećenika, a to je vrednota stalnoga studija. Mi se trebamo, suočiti s krizama vrednota stalnim, permanentnim studijem koji će nam pomoći da pronađemo klicu novoga[396]. Četrdeset i drugi TPT održan je od 22. do 24. siječnja 2002. godine na okvirnu temu: *Službe u Crkvi – crkvenost službâ*. Na Tjednu se pokazalo da Crkva sa svojim službama ima snage za ustroj od kojega i društvo može učiti. Stoga su se predavači, a i sudionici u raspravi složili da je u Hrvatskoj potrebno stvarati preduvjete za izgradnju crkvene prepoznatljivosti s obzirom na laičke službe. Naglašena je teološka i pastoralna dimenzija Tjedna. Neki su prigovarali da je Tjedan postao previše teološki, a premalo pastoralan. S druge strane organizatori su primijetili zbunjujuću negativnu konstantu nedostatka mlađih svećenika među sudionicima. Zapažena je antiteza teologija-pastoral koja ne bi smjela postojati, ni kao zapreka, ni kao dilema, već samo kao međuovisnost, jer pastoral koji nije prožet teologijom, ne može polučiti dobre plodove u Crkvi[397]. Kroničar Ivan Šaško smatra da u hrvatskoj Crkvi možda još postoje neke nedopustive kočnice za zauzetost laika u crkvenim službama, ali se ne radi o ideološkome zatvaranju mogućnosti, nego o nemaru i nepostojanju eklezijalne strategije[398]. Tjedan je zasigurno dao mnoge korisne impulse za reformiranje i osvježenje postojeće pastoralne prakse u hrvatskoj Crkvi u kojoj se, smatra Josip Baloban, osjeća velika, hitna potreba za otvaranjem službi vjernicima laicima, a sâmo otvaranje prema laicima i njihovo angažiranje u cjelokupnoj djelatnosti Crkve, zapravo bi bilo ispravno čitanje znakova vremena[399]. U svakom slučaju Katolička Crkva u Hrvatskoj nalazi se pred ozbiljnom zadaćom uspostavljanja različitih laičkih crkvenih službi.

U prostorijama Međubiskupijskoga sjemeništa na Šalati je od 25. do 27. siječnja 2005. održan četrdeset i peti Teološko-pastoralni tjedan za svećenike, koji se bavio temom *Četrdeseta obljetnica završetka Drugoga vatikanskog sabora: očekivanja – ostvarenja – izazovi*. Skupu je prisustvovalo više od 500 sudionika[400]. Kroz predavanja je pojašnjeno da Koncil nije tek odbacio stare naslage koje su okoštale Crkvu, nego je itekako zacrtao put djelovanja, stvorivši sliku Crkve otvorene prema svijetu i čovjeku, spremne na dijalog i unutarnju obnovu. No, taj veliki plan obnove kao da je zastao na pola puta, ili bolje reći da je doista puno učinjeno na institucionalnoj razini Crkve, a puno manje na lokalnoj razini Crkve

---

[396] Govori na zatvaranju XLI. Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike – završna riječ: mons. Josip BOZANIĆ, nadbiskup zagrebački i predsjednik HBK, u: *Bogoslovska smotra*, 71 (2001.) 2 – 3, 441.
[397] Usp. Ivan ŠAŠKO, Izviješće o XLII. Teološko-pastoralnome tjednu za svećenike u Zgrebu, 22.-24. siječnja 2002., u: *Bogoslovska smotra*, 72 (2002.) 2 – 3, 475-478.
[398] Vidi: *Isto*, 477.
[399] Usp. Josip BALOBAN, Pozdravni govor dekana KBF-a Sveučilišta u Zagrebu na otvaranju Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike u Zagrebu (2002.), u: *Bogoslovska smotra*, 72 (2002.) 2 – 3, 257.
[400] Usp. Ivan ŠAŠKO, Izviješće o XLV. Teološko-pastoralnome tjednu za svećenike u Zagrebu (25. – 27. siječnja 2005.) u: *Bogoslovska smotra*, 75 (2005.) 3, 941-951.

Božjega naroda. Stoga i ne čudi što opća ocjena mnogih analitičara glasi da je Koncil velikim dijelom ostvaren *ad extra*, a puno manje *ad intra*. Nadbiskup Bozanić je u svojem pozdravnom govoru prezbitere nazvao *neophodnim suradnicima biskupskoga reda*[401], bez kojih Crkva ne može ni na početku trećega tisućljeća živjeti temeljnu poslušnost koja je vlastita njezinoj biti.

Četrdeset i šesti Teološko-pastoralni tjedan za svećenike, koji doista predstavlja perjanicu permanentne edukacije svećenika, održan je od 24. do 26. siječnja 2006. godine na temu: *Pastoral pred pitanjima suvremene znanosti*. Na Tjednu se okupilo više od pet stotina sudionika, uglavnom prezbitera[402]. Nakana TPT-a je uz permanentnu edukaciju prezbitera i senzibilizirati ih za interdisciplinarnost teologije, filozofije i ostalih humanističkih znanosti sa svim ostalim znanstvenim područjima, upravo u perspektivi pastoralnog djelovanja.

Četrdeset i osmi Teološko-pastoralni tjedan za svećenike u Zagrebu, održan od 23. do 25. siječnja 2008. godine s temom *Pastoral u susretu s novim crkvenim pokretima.* Nakana Tjedna bila je pokazati zbilju i životnost susretanja, ali susretanja kojemu je potrebno teološko-pastoralno osvjetljenje i refleksija kako bi nastojanja pokretâ i zajednicâ u Crkvi bila životno protkana jednom Istinom i istim poslanjem, premda življenim u raznolikosti Božjih darova[403]. Sudionici tjedna, uglavnom prezbiteri, njih oko 650, čuli su poticaje za izvršavanje obveze i zadaće, da s jedne strane ne gase Duha Božjeg unutar pokretâ i zajednicâ, a s druge strane sve prosuđuju i dobro podržavaju[404].

Pedeseti, jubilarni Teološko-pastoralni tjedan održan je od 26. do 28. siječnja 2010. godine. Tema tjedna bila je *Identitet svećenika danas: očekivanja i pastoralna zbilja*. Izbor upravo ove teme ne samo da je bio opravdan, nego nadasve i nužan, budući da pitanje identiteta u sadašnjem vremenu svakako dolazi u krizu u raznim svojim segmentarnostima. Tjednu je nazočilo oko 500 sudionika[405]. Predavači na Tjednu nedvosmisleno su isticali da svećenički identitet treba u sebi nužno uključivati kristološku i ekleziološku dimenziju koje bi trebale biti usmjerene prema svećeničkoj proročkoj službi, koja bi prezbitera današnjice, ali i

---

[401] Vidi: Pozdravi na otvaranju XLV. Teološko-pastoralnog tjedna (25. siječnja 2005. godine), Josip Kardinal Bozanić, Nadbiskup i metropolit zagrebački, predsjednik HBK-e i Veliki kancelar KBF-a, u: *Bogoslovska smotra*, 75 (2005.) 3, 650.

[402] Usp. Ivan ŠAŠKO, Izvješće o XLVI. Teološko-pastoralnome tjednu u Zagrebu (24.-26. siječnja 2006.), u: *Bogoslovska smotra*, 76 (2006.) 2, 479.

[403] Usp. Ante CRNČEVIČ, Uvodnik, Novi crkveni pokreti u poslanju Crkve, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.) 2, 228.

[404] Usp. Govori i pozdravi na svečanom otvaranju XLVIII. Teološko-pastoralnog tjedna 22. siječnja 2008., Josip Baloban, v.d. dekana Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.) 2, 237.

[405] Usp. Nenad MALOVIĆ, Izvješće o 50. Teološko-pastoralnom tjednu u Zagrebu, 26.-28. siječnja 2010., u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 697.

sutrašnjice trebala usmjeravati na „opće dobro“ zajednice i društva u vidu boljeg međusobnog razumijevanja i dobrobiti svih ljudi. Da bi prezbiter mogao biti autentičan samom navještaju kojeg naviješta, ne smije živjeti izvan datosti svoga vremena, nego mora biti uvelike svjestan da Crkva svoj „danas“ ali i svoj „sutra“ živi i živjet će u svome eonu i to u uvjetima sasvim specifičnog ozračja sa različitim sekularizacijskim i globalizacijskim procesima na djelu, koji u konačnici za prezbitera i Crkvu predstavljaju izazov. Prezbiter se tom (iza)zovu ne smije oglušiti, nego na njega može odgovoriti jedino svojom zrelom i odgovornom svećeničkom osobnošću, u kojoj se njeguje i živi autentični isusovski svećenički identitet.

Teološko-pastoralni tjedni za svećenike u Zagrebu trudili su se ispuniti, a nastavljaju ispunjavati i dalje ulogu koju su im namijenili osnivači, nadbiskup Šeper i Katolički bogoslovni fakultet, s jedne, te dokumenti Drugoga vatikanskog koncila s druge strane. Hrvatski teolozi okupljeni oko TPT-a, odnosno uglavnom profesori Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu vjerovali su, da nauk Drugoga vatikanskog koncila, u granicama tada u kontekstu komunističkog ideološko-političkog i društvenog okruženja, mogućeg i ostvarivog približavaju prezbiterima i svekolikome narodu Božjemu i čitavome hrvatskome društvu[406]. Može se zaključiti da je Teološko-pastoralni tjedan u Zagrebu bio veliki poticaj za organiziranje sličnih teološko-pastoralnih skupova u drugim hrvatskim biskupijama. Nadbiskup zagrebački Josip Bozanić je na otvaranju Tjedna 2003. godine dao veoma dobru definiciju TPT-a, rekavši da je: *Teološko pastoralni tjedan nacionalna ustanova Katoličke Crkve u hrvatskome narodu čiji je glavni cilj trajna formacija, a svećeničko okupljanje u gradu Zagrebu odiše i posebnim duhom susretanja, zajedništva i povezivanja*[407]. Tijekom svojih pola stoljeća postojanja TPT-Zagreb je posredstvom svojih predavanja, diskusija, plenarnih rasprava, okruglih stolova, te kroz rad u radnim i dinamičkim skupinama, a posebice, preko svojih rezolucija pridonio kristalizaciji koncilske misli u Hrvatskoj. Tjedan je osim svoje primarne uloge da bude iz godine u godinu eminentno mjesto permanentne edukacije prezbitera postao i ostao omiljenim mjestom osobnih i prijateljskih susretanja i druženja prezbitera hrvatskog govornog područja, neovisno djeluju li u tuzemstvu ili inozemstvu.

---

[406] Usp. Josip BALOBAN, *Teološko-pastoralni tjedan u (ne)dovršenoj perspektivi Drugoga vatikanskog koncila*, 715.

[407] Vidi: Pozdravi na otvaranju XLIII. Teološko-pastoralnog tjedna (21. siječnja 2003. godine), mons. Josip Bozanić, Nadbiskup zagrebački, predsjednik HBK i Veliki kancelar KBF-a, u: *Bogoslovska smotra*, 73 (2003.) 2 – 3, 260.

2.3. Doprinos „Bogoslovske smotre“ novome postkoncilskome liku prezbitera

Kada se govori o *Bogoslovskoj smotri*, važno je polaziti od njezine sveobuhvatnosti i njezinog jedinstvenog značenja u kontekstu hrvatske teološke misli u tadašnjem vremenu[408], te ju s pravom možemo nazvati promicateljicom teologije u Hrvatskoj, koja neumorno tumači i posadašnjuje nauk Drugoga vatikanskog koncila, te koja je usmjerena i na permanentno obrazovanje te formaciju prezbitera. *Bogoslovska smotra* je od svojih početaka[409], te početkom dvadesetoga vijeka kao jedan od svojih ciljeva postavila sebi i teološko obrazovanje svećenika, te njihovu teološko-pastoralnu formaciju, što je istaknuto i u pojedinim uvodnicima ranijih njezinih godišta[410]. Postkoncilska situacija u Crkvi sve je više neodgodivo nametala potrebu permanentne izobrazbe i formacije prezbitera koju je *Bogoslovska smotra* preko svojih autora prepoznala kao znak vremena, a čija se važnost i hitnost na najizvrsniji način u Hrvatskoj može pratiti tijekom neprekinutog niza od pedeset Teološko pastoralnih tjedana, čiji radovi su od 1966. godine sustavno objavljivani u *Bogoslovskoj smotri*, te predstavljaju *pravu riznicu suvremene teološko-pastoralne informacije*[411]. Na doprinos *Bogoslovske smotre* trajnoj formaciji prezbitera na specifičan način ukazao je Tomislav Janko Šagi-Bunić, koji se zalagao da *Smotra* posebnu pažnju posvećuje pastoralno-teološkim problemima, te u tom smislu pruža adekvatnu pomoć prezbiterima[412]. No unatoč tome *Smotra* se ne smije pretvoriti u neki zatvoreni klerički list, ili

---

[408] Veoma je rječito, a ujedno i teološki jezgrovito viđenje *Bogoslovske smotre* kod hrvatskog teologa Stjepana Kušara: *Zamišljam Bogoslovsku smotru kao mjesto smotre i suočavanja teologijske misli koja vodi o tome računa pa u središte svoje pozornosti stavlja nerazdruživu povezanost vjere i vremena, vjere koja je solidarna sa svojim vremenom „hic et nunc“…* Stjepan KUŠAR, Teologija solidarna sa svojim vremenom, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 679.

[409] O povijesnim okolnostima pokretanja časopisa *Bogoslovska smotra*, vidi: Adalbert REBIĆ, Sedamdeset godina i pedeset godišta Bogoslovske smotre, u: *Bogoslovska smotra*, 50 (1980.) 1, 2-9.; Valerija MACAN, Povijesni pogled na prijelomna razdoblja Bogoslovske smotre, u: *Bogoslovska smotra*, 81 (2011.) 1, 29-50.

[410] Tako uprava i uredništvo dok progovara o tome da niti četvrtina hrvatskog klera nisu *predbrojnici* (pretplatnici) *Smotre*, izričito kaže: *Nijedan hrvatski bogoslov, nijedan svećenik ne bi smio biti bez „Bogoslovske smotre“. Tko svoga znanja ne proširuje i novim gradivom ne osvježava, brzo će zaboraviti ono, što je nekoć u teologiji naučio. A što je danas svećenik bez stručnog znanja, dok sav svijet čovjeka – i svećenika sudi po tom, što za pravo znade*. UPRAVA I UREDNIŠTVO, Pretplatnicima i čitaocima „Bogoslovske smotre“, u: *Bogoslovska smotra*, 6 (1915.) 2, 100.

Fran Barac u svome predgovoru jubilarnom dvadeset i petom godištu *Smotre*, sasvim nedvosmisleno potvrđuje njezinu svrhu permanentne izobrazbe klera te teološko-pastoralne formacije, kada piše: *Svećenik treba da je razvijene inteligencije i gorljiva srca. On treba da gleda na goleme poljane ljudskoga umovanja sa željom da uživa u studiju, u metodičkom radu i da sebi izradi umijeće, kako će točno i razgovjetno drobiti svojim slušateljima, što je sam duboko proučio i shvatio. Tada ga ne će potresti ni kakav napredak, niti će ga smesti bilo kakova poteškoća suvremenih struja. Svećenik mora da posegne i za težim naučnim filozofskim i bogoslovnim štivom. U izvorima i na izvorima bogoslovskih znanosti, u širem značenju riječi, mora da traži i da nađe istinske i duboke odgovore na suvremene probleme*. Fran BARAC, U dvadeset i peto godište…, u: *Bogoslovska smotra*, 25 (1937.) 1, 11.

[411] Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, Apel čitateljima „Bogoslovske smotre“, u: *Bogoslovska smotra*, 47 (1977.) 4, 369.

[412] Usp. *Isto*, 369.

staleško svećeničko glasilo, upozorava Šagi-Bunić[413]. Hrvatski prezbiteri su od *Bogoslovske smotre* očekivali da trajno produbljuje senzibilitet za konkretne pastoralne i teološke probleme u našoj Crkvi, te da im pruži adekvatno proučavanje spomenutih problema. Adalbert Rebić u uvodniku jubilarne sedamdesete obljetnice *Smotre* još je jednom podsjetio na njezin cilj permanentne formacije i edukacije prezbitera[414]. Uredništvo *Smotre* je povremeno uvrštavalo pojedine članke koji su pod raznim vidovima obrađivali problematiku prezbitera u optici njegove službe i života[415]. Članci su pretresali različite probleme i izazove s kojima se koncilski hrvatski prezbiter susretao te s kojima se i danas susreće. Pomnom analizom tih tekstova nastojat ćemo pokazati doprinos *Bogoslovske smotre*, a time i doprinos

---

[413] Usp. *Isto*, 369-370.

[414] *Doista bi bilo opasno kad bi se suvremeni svećenik zadovoljio samo profanom laičkom i lakom literaturom, a poslije svršena studija više ne bi pratio razvoj teološke znanosti ili uopće više ne bi čitao bogoslovske odnosno teološke radove. ... Zar da danas samo svećenik – nositelj i podupiratelj hrvatske kulture u prošlosti – više ne osjeća potrebu za stručnim usavršavanjem obogaćivanjem cijelog svog života?! Bilo bi to ne samo opasno nego za svećenika i pogibeljno! Ta o njegovu znanju, o njegovoj stručnoj spremi ovisi duhovna sudbina mnogih ljudi koji su mu povjereni*. Adalbert REBIĆ, *Sedamdeset godina i pedeset godišta Bogoslovske smotre*, u: *Bogoslovska smotra*, 50 (1980.) 1, 9.

[415] U *Bogoslovskoj smotri* objavljeni su od Drugoga vatikanskog koncila do 1990. godine sljedeći članci o svećeniku: Karl RAHNER, Vjera današnjeg svećenika, u: *Bogoslovska smotra*, 35 (1965.) 1, 6-29.; Jordan KUNIČIĆ, Celibat i psihička defektnost, u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1966.) 1, 94-102.; Franjo ŠEPER, Teološka izobrazba svećenika prema II. vatikanskom koncilu, u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1966.) 2, 157-169.; Jure RADIĆ, Dušobrižnik i liturgijski život vjernika, u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1967.) 2, 199-205; Ivan KOPIĆ, Unum presbyterium, u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1967.) 2, 362-370.; Ante KUSIĆ, Svećenik u kršćanskom »susretu« s egzistencijalno doživljajnim tendencijama našega doba, u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1967.) 2, 463-472.; Raimondo SPIAZZI, Služba svećenika u suvremenom društvenom životu, u: *Bogoslovska smotra*, 37 (1967.) 1-2, 61-71.; Šimun ŠIPIĆ, Ispovjednik i izbor zvanja, u: *Bogoslovska smotra*, 37 (1967.) 1-2, 206-210.; Josip SALAČ, Župnik i svećenička zvanja, u: *Bogoslovska smotra*, 37 (1967.) 1-2, 239-243.; Šimun ŠIPIĆ, Milosna specifičnost svećeničkog zvanja i poziva, u: *Bogoslovska smotra*, 37 (1968.) 3-4, 425-432.; Frane FRANIĆ, Komunitarni život svećenika u svijetlu nauke II. vatikanskog koncila, u: *Bogoslovska smotra*, 38 (1968.) 1, 63-82.; Anđelko MILANOVIĆ, Svećenik, pjevački zbor i narod u svečanom bogoslužju, u: *Bogoslovska smotra*, 39 (1969.) 1, 34-42.; Marijan KOPIĆ, Pitanje svećeničkih i redovničkih zvanja za Hrvate izvan domovine, u: *Bogoslovska smotra*, 39 (1969.) 1, 146-150.; Franjo JURAK, Nedjelja u svećeničkoj egzistenciji, u: *Bogoslovska smotra*, 40 (1970.) 1, 70-79.; Vjekoslav BAJSIĆ, Značaj i dimenzije današnje svećeničke krize u Crkvi, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 13-22.; Josip SABOL, Kolegijalna i komunitarna narav novozavjetnog svećeništva, u: *Bogoslovska smotra* 41 (1971.) 1, 54-63.; Adalbert REBIĆ, Pojam i služba svećenika u Svetom pismu Staroga i Novoga zavjeta, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 23-45.; Stanko WEISSGERBER, Svećenik kao odgojitelj zajednice, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 76-84.; Hadrijan BORAK, Komponente svećeničke duhovnosti, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 67-75.; Bonaventura DUDA, Kristovo svećeništvo prema Poslanici Hebrejima, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 44-53.; Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Lik svećenika kroz povijest, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 83-84.; Franjo JURAK, Socijalni položaj svećenika, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 85-96.; Ljubo KRASIĆ, Svećenikovo služenje između stalne i pokretljive zajednice, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 97-115.; Marko MAJSTOROVIĆ, Svećenička briga za osobe prikraćene od života unutar zajednice, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 116-123.; Stella TAMHINA, Odgoj svećeničkih kandidata za međuljudske odnose, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 124-133.; Tomislav ŠAGI BUNIĆ, Svećenikovo služenje je misterij, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 147-149.; Marin SRAKIĆ, Svećenik – pokornik i ispovjednik, u: *Bogoslovska smotra*, 45 (1976.) 4, 397-411.; Karmelo ZAZINOVIĆ, Svećenik odgojitelj kršćanskih savjesti, u: *Bogoslovska smotra*, 47 (1977.) 2-3, 334-336.; Ćiril KOS, Savjest svećenika, u: *Bogoslovska smotra*, 47 (1977.) 2-3, 337-343.; Josip MARCELIĆ, Misa u životu svećenika, u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.) 2-3, 229-238.; Ivan ŠEŠO, Stari i bolesni svećenici, u: *Bogoslovska smotra*, 53 (1984.) 4, 316-321.; Bono Zvonimir ŠAGI, Župa i župnik u novom Kodeksu, u: *Bogoslovska smotra*, 54 (1984.) 2-3, 373-379.; Pero ARAČIĆ, Svećenik u Božjem narodu, u: *Bogoslovska smotra*, 58 (1989.) 4, 132-142.

pokoncilske hrvatske teološke misli obnovljenoj teologiji prezbiterata, a unutar nje i novome pokoncilskome liku prezbitera u Hrvatskoj. S pastoralnim teologom Josipom Balobanom smije se ustvrditi da je prezbiter u pokoncilskoj Crkvi u Hrvatskoj bio u fokusu teološke javnosti, a samim time bio je zanimljiv za pastoralno-teološku, crkvenu ali i društvenu zbilju[416].

2.3.1. *Bogoslovska smotra* potiče koncilsku kristocentričnu vjeru kod prezbiterâ

Proplamsaj i razvoj teološke misli na Drugome vatikanskom koncilu, te njegov radikalni pastoralni zaokret u teološkom smislu, a tako i zahtjev za *aggiornamentom* (posadašnjenjem) počeo je otvarati gotovo neslućena prostranstva novih pitanja i izazova koja su stavljana pred Crkvu na njezinom putu koncilske obnove. Među mnoštvom pitanja koja su se neposredno nakon Koncila, a uslijed dubokog proučavanja koncilskog nauka Crkve, postavljala i koja su ispunjala teološka promišljanja mnogih teologa, bilo je i pitanje ministerijalnog svećeništva, odnosno prezbiterata. To pitanje, dakako, nije zaobišlo ni tadašnju hrvatsku teološku zbilju. Ubrzo je i u Hrvatskoj postalo razvidno da dotadašnja slika svećenika ne odgovara koncilskome nauku, te da dotadašnje razumijevanje svećenikove službe i života nipošto nije u skladu sa koncilskom teologijom prezbiterata. Dok je pretkoncilska teologija prezbiterata promatrala svećenika dominantno kao službenika kulta, te bogoslužnog izvršitelja obreda mise kao savršene žrtve i sakramenata kao vidljivih znakova nevidljive milosti, koji djeluju *ex opere operato*[417], dotle je koncilska teologija prezbiterata istaknula kristocentričnost kao svećenikovu prvu karakteristiku[418]. Sukladno koncilskoj kristocentričnosti prezbiterove egzistencije, s Kristom se ne uspostavlja samo veza u kontekstu svećenikove vlasti koja se sakramentom svetog reda i kanonskim poslanjem prenosi na svakog prezbitera, te koju on zatim vrši kao Kristov zamjenik (*alter Christus*), budući da Koncil nije preuzeo formulaciju *svećenik – drugi Krist*[419]. Koncilska kristocentričnost prezbiterove egzistencije ocrtana je kao živa, uska i trajna povezanost s Kristom koja nastaje

---

[416] Usp. Josip BALOBAN, *Teološko-pastoralni tjedan u (ne)dovršenoj perspektivi Drugoga vatikanskog koncila*, 718.

[417] O pretkoncilskome svećeniku kao čovjeku kulta i bogoslužnom stručnjaku, vidi: Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 26-27.; te vidi: Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, druga knjiga, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1982., 237-241.

[418] *Prezbiteri su, naime, po svetom ređenju i poslanju, koje primaju od biskupâ, promaknuti u službu Kristu Učitelju, Svećeniku i Kralju; oni su dionici njegove službe, po kojoj se ovdje na zemlji Crkva neprestano izgrađuje u Božji narod, u Kristovo Tijelo i u Hram Duha Svetoga*. u: *Presbyterorum ordinis*, br. 1.

[419] Iako Drugi vatikanski koncil kada unutar teologije prezbiterata govori o teologiji posredništva, više je ne izražava formulacijom prezbiter – *alter Christus*. Ipak se ta formulacija ponovo vraća u dokumente crkvenoga učiteljstva i to u: KONGREGACIJA ZA KLER, Direktorij za službu i život prezbitera *Tota Ecclesia* (31. siječnja 1994.), br. 7., te KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice*, 24.

sakramentalnim posvećenjem, ali je istodobno dinamična i osobna, za razliku od pretkoncilskoga statičnog i nespontanog shvaćanja, te tvori ontološku i egzistencijalnu orijentaciju prezbitera, koja za njega postaje temeljem specifične deontologije uz pretpostavku dara Duha Svetoga[420]. U tom kontekstu može se govoriti i o kristocentričnosti prezbiterove vjere koja hrabro mora izići u susret novonastaloj, koncilskoj zbilji. Već je prije samog završetka Drugoga vatikanuma Karl Rahner upozorio na neželjeni fenomen prema kojem se kod mnogih svećenika vjera *zabarikadirala u nekakav skučeni ghetto, u tjeskobnu konzervativnost, u nabrusiti ressentiment, u farizejsku učmalost, u buržujsku neuviđavnost, u naduto uvjerenje: „mi sve već imamo i znamo“*[421]. Rahnerov tekst objavljen u *Bogoslovskoj smotri* imao je nakanu potaknuti hrvatske prezbitere na prementalizaciju u svezi njihove vjere, odnosno želio ih je ujedno pogoditi i osvijestiti u prepoznavanju krize, koje pretkoncilski svećenik nije bio svjestan. Prezbiter nakon Koncila trebao je moći priznati sasvim otvoreno i iskreno svoju ugroženu inherentnu sposobnost vjerovanja,[422] koja mu je otežavala da njegova vjera postane vidljivom usred Božjega naroda koji mu je povjeren. Sve to samo je potvrđivalo činjenicu da ni nakon Koncila nije sasvim prevladana pretkoncilska dugotrajna dihotomija između svećenikovog duhovnog života u težnji za svetošću s jedne, te njegovog pastoralnog angažmana s druge strane.

2.3.2. Komunitarno i kolegijalno shvaćanje prezbiterove službe i života u *Bogoslovskoj smotri*

Koncilski dekret *Presbyterorum ordinis* potvrđuje i razlaže dinamičnu kristocentričnost kada ističe da čitava Crkva, tj. mistično Tijelo Kristovo ima dioništvo na posvećenju i poslanju po Duhu Svetom[423], koje je Krist primio od Oca. To predstavlja temelj za tumačenje i shvaćanje općeg svećeništva svih kršćana koji su pozvani na svetost[424] i koji imaju svoju ulogu u poslanju cijele Crkve.

---

[420] Usp. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 33-35.
[421] Karl RAHNER, *Vjera današnjeg svećenika*, 9.
[422] *Koliko se puta zbog toga dešava da mi svećenici namjesto istinske vjere u srcu nosimo tek izvana pokrov teološke i pastoralne rutine? Nerado to priznajemo, ali zar nije tako? Koliko se puta naša vjera – baš kao i kod svjetovnjaka – izrodi u suptilnu ideološku nadgradnju, kojom lukavo pokrivamo svoj ponekad profanirani život i svoj poganizirani nazor na zbiljnost? Zar da ni sami sebi to ne priznamo? Nema li, dakle, u nama katkad namještenosti i „službenog“ licemjerja?* Karl RAHNER, *Vjera današnjeg svećenika*, 17.
[423] Sa koncilskim učenjem o Crkvi u prvim pokoncilskim godinama prezbitere u Hrvatskoj neumorno i sustavno je upoznavao Tomislav Janko Šagi-Bunić. Vidi: Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, Crkva u suvremenosti po Konstituciji „Lumen gentium“ Drugog vatikanskog koncila, u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1967.) 2, 181-191.
[424] Usp. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Poziv svih kršćana na svetost po konstituciji „Lumen gentium“ II. vatikanskog koncila, u: *Bogoslovska smotra*, 35 (1965.) 2, 191.

Ovakva sakramentalna strukturiranost Crkve, naroda Božjega [425], određuje kolegijalnu i komunitarnu narav novozavjetnog svećeništva, prema kojoj prezbiter ne smije svoju službu više obnašati s pozicije vlasti. U pretkoncilskoj teologiji prezbiterata s naglašenim soteriološkim individualizmom teško se probijala potreba shvaćanja komunitarne soteriološke dimenzije, a jednako tako i govor o solidarnosti svećenika u spasenju s drugima. Tako je čitava kršćanska sfera života i vjerovanja promatrana isključivo u vidu borbe protiv individualnih grijeha s ciljem postizanja spasenja. Za takvu se teologiju prezbiterata sasvim opravdano može reći da je bila individualistička, prema kojoj se svećeništvo ostvarivalo na razini individualnog odnosa između pojedinog svećenika i Boga, te se stječe dojam da za definiciju tog odnosa i za izražavanje njegove habitualne naravi nije nužno bila potrebna zajednica vjernika, a tako niti drugi svećenici. Time je bilo posve uočljivo da je eklezijalni i komunitarni vid svećeništva bio utopljen u individualističku dimenziju. Misterijski vid svećenikovog djelovanja, tj. da Krist sada u njemu i po njemu djeluje, bio je tek nominalno prisutan u vidu prvotnoga žrtvovatelja Krista i svećenika kao Kristovog zamjenika. Time se preslabo isticalo da prezbiterat po svojoj biti ne uključuje samo kultnu ulogu, nego i evangelizacijsku, te pastoralnu. Evangelizacijsko i pastoralno poslanje bilo je izmješteno iz njegove ontološke biti te stavljeno u njegovu službu, koja se ravna prema deontologiji propisanoj kanonskim poslanjem unutar konteksta kanonske poslušnosti, a ne dobiva se samim sakramentom reda. Koncilskoj prezbiterskoj svijesti postajalo je razvidno da prije svakog kulta i liturgijske celebracije treba biti okupljena, formirana i integrirana vjernička zajednica Božjega naroda. Eklezijalni i komunitarni aspekt prezbiterata izložen u *Presbyterorum ordinis* pomogao je svećenicima shvatiti da uz svoju pretkoncilsku prenaglašavanu kultnu ulogu po svojoj biti svećeništvo uključuje i evangelizatorsku te pastoralnu dimenziju. Posvješćivanje komunitarne dimenzije prezbiterata u Hrvatskoj je pionirski i neumorno započeo, a zatim i nastavio Tomislav Janko Šagi-Bunić svojim kapitalnim djelom *Svećenik kome da služi*. Kolegijalna i komunitarna narav novozavjetnog svećeništva utemeljena je na zajedničkom svećeništvu svih vjernika, a tako i participacijom svih prezbitera na jednome Kristovu svećeništvu, koje utemeljuje njihove međusobne kolegijalne i komunitarne odnose. Živeći kolegijalnost u komunitarnosti prezbiter ne gubi

[425] U prvim postkoncilskim godinama hrvatski su teolozi u stopu pratili recentnu europsku teološku misao, pa je tako nauk o sakramentalnosti Crkve prezentiran u *Lumen gentium* veoma brzo dospio do naših prezbitera, odnosno do naše teološke javnosti. Vidi: Josip KOLANOVIĆ, Sakramentalnost Crkve, u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1967.) 2, 324-332.

ništa od svoje osobnosti, nego ju dapače još više učvršćuje[426]. Nadbiskup splitsko – makarski Frane Franić bio je snažni koncilski zagovornik komunitarnog modela prezbiterovog života, nasuprot sve prisutnijeg, još iz vremena prije Koncila naslijeđenog individualizma kod prezbitera[427], te se veoma živo zalagao za pronalaženje novih modela komunitarnosti prilagođenim suvremenim prilikama i pastoralnome poslanju samih prezbitera, kritizirajući pritom unutarcrkveno udaljavanje od evanđeoskog ideala siromaštva[428], ne ustručavajući istodobno priznati da je Crkva u određenoj mjeri sama skrivila udaljavanje ljudi od vjere[429]. Ideal prezbiterske komunitarnosti za Franića bio je komunitarni život svećenika, kao duhovnog oca s Božjim narodom[430]. Unutar njegovog modela prezbiterske komunitarnosti isticala se potreba za zajedničkim pastoralnim planovima na razini gradova, dekanatâ te biskupijâ. Nadalje, Franić se zalagao za formiranje prezbiterskih katehetskih timova ustrojenih po principu koncilske komunitarnosti[431]. U duhu koncilskih smjernica u hrvatskoj se teološkoj javnosti kolegijalnost i komunitarnost probijala među prezbiterima, unatoč generacijskog jaza starijeg i mlađeg klera, te unatoč konzervativnog i progresivnog tabora među svećenicima.

2.3.3. Razumijevanje vlasti kao služenja kod prezbitera u *Bogoslovskoj smotri*

Koncilski prezbiter kršćanskoj zajednici više ne dolazi poput pretkoncilskog svećenika izvana sa zadatkom da je upozna, pokori i podvrgne višoj vlasti. On se sada osjeća članom zajednice, koji zdušno radi na izgradnji i rastu te svoje zajednice[432]. Hrvatski teolog Marijan Valković je odmah nakon završetka Drugoga vatikanskog koncila hrvatsku teološku javnost

---

[426] *Čovjek, postavši svećenikom, nije izgubio svoju osobnost. Istina jest da su njemu kao svećeniku dodijeljene određene službe koje on mora vršiti. Ali način i intenzitet vršenja tih službi nije mu dan niti propisan, već će to biti uvjetovano njegovom osobom*. Josip SABOL, Kolegijalna i komunitarna narav novozavjetnog svećeništva, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 62.

[427] *Mislim da nema na svijetu takvih individualista kao što smo to mi, vanjski svećenici, kojima osobna sloboda nije ograničena ni obiteljskom ni redovničkom zajednicom. Mi smo upravo tip individualista. To smo postali silom (ne)prilika, jer su nas pastoralne potrebe, malo-pomalo, izolirale u našim župnim kućama. Župnik u svojoj župi, u svojoj crkvi, u svojoj kući postaje mali papa. Biskup je pun obzira (pa i straha) pred tom tvrđavom. U nju je teško, a često i nemoguće prodrijeti.* Frane FRANIĆ, Komunitarni život svećenika u svjetlu nauke II vatikanskog koncila, u: *Bogoslovska smotra*, 38 (1968.), 1, 71.

[428] *Kako će ljudi vjerovati svećeniku koji se u ime osobne slobode bori da neograničeno ostane na unosnoj župi, koji živi čisto buržujski? Danas riječi takva svećenika neće više imati odjeka u dušama vjernika, jer je vrijeme velečasne, prečasne, presvijetle, preuzvišene i velemožne gospode prošlo.* Frane FRANIĆ, *Komunitarni život svećenika u svjetlu nauke II vatikanskog koncila*, 73.

[429] *Skrivili smo i svaki dan skrivljujemo djelomično udaljavanje i otpad svijeta od Crkve: svojim vladanjem, koje nije dovoljno ni humano, ni komunitarno. Pravedno je da za to udaljavanje i za taj otpad jedan dio krivice uzmemo na sebe.* Frane FRANIĆ, *Komunitarni život svećenika u svjetlu nauke II vatikanskog koncila*, 75.

[430] Usp. *Isto*, 71.

[431] Usp. *Isto*, 72.

[432] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 9, 1.

upozoravao da se vlast u Crkvi ne smije promatrati u kategorijama ljudske vlasti, nego u njezinoj inherentnoj i imanentnoj logici *diakonie*, odnosno služenja[433].

Upravo koncilska communio ekleziologija, koja itekako u obzir uzima odnose između hijerarhije i zajednice vjernika, zatim između ministerijalnog i općeg svećeništva zahtijeva vršenje vlasti u Crkvi u optici služenja, za što se Valković zdušno zalagao u pokoncilskoj obnovi Crkve u Hrvatskoj[434]. Vjeran koncilskoj ekleziologiji, prezbiter svoju vlast kao svećenik jedino potpuno i svrsishodno ostvaruje kroz služenje u krilu vjerničke zajednice[435]. Odavde se ne smije pretenciozno zaključivati da se unutar diskursa o komunitarnosti i shvaćanju vlasti u Crkvi kao služenja, može govoriti o demokraciji u Crkvi u formalnom smislu. Ministerijalna vlast i punomoć (jurisdikcija), koju doduše dodjeljuju biskupi ontološki ne proizlazi od njih, niti od naroda Božjega, nego od Krista. No, smije se govoriti o određenim demokratskim principima u unutarcrkvenom životu i djelovanju koji počivaju na bratstvu, temeljnoj jednakosti i istome cilju svih njezinih članova, koji su u koncilskoj Crkvi daleko zastupljeniji nego što su bili u pretkoncilskoj[436]. Josip Sabol u *Bogoslovskoj smotri* donosi konkretne prijedloge u cilju uspostave demokratskih formi u Crkvi koje je javnosti iznio kardinal Leo Jozef Suenens[437], što samo govori u prilog otvorenosti ne samo *Bogoslovske smotre* i dotičnog autora, nego i hrvatske teološke javnosti konkretnom promišljanju na temelju koncilske ekleziologije.

Važno je ovdje zaključiti da su hrvatski prezbiteri, prateći koncilsku obnovu i hrvatsku teološku misao donesenu u *Bogoslovskoj smotri*, postajali sve svjesniji da prezbiter ne treba zadaću vršenja vlasti unutar pastoralnog i duhovnog vodstva jedne vjerničke zajednice Božjega naroda ispunjavati nagomilavanjem funkcija, nego razboritim pastoralnim

---

[433] Usp. Marijan VALKOVIĆ, Vlast u Crkvi kao služenje (diakonia), u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1967.) 2, 353-361, ovdje 354.

[434] *Unutrašnja struktura Crkve traži od sviju duh požrtvovnosti i služenja, bez obzira da li se radi o hijerarhiji ili o svjetovnjacima*. Marijan VALKOVIĆ, *Vlast u Crkvi kao služenje (diakonia)*, 355.

[435] U zaključnoj riječi, na završetku jedanaestog TPT-a, održanog od 26. do 29. siječnja 1971. godine u Zagrebu na temu *Svećenik u kršćanskoj zajednici*, tadašnji dekan Rimokatoličkoga bogoslovnog fakulteta, Tomislav Šagi-Bunić je tematiku služenja u Crkvi ovako slobodno interpretirao: *Divno bi bilo kad bismo rješavanje svećeničkog problema i svećeničke krize provodili u natjecanju oko toga tko će više i bolje služiti, a ne možda toliko tko će i koliko imati udjela u vlasti, utjecaja na komandiranje, društvene i javne sigurnosti, što apsolutnije zbrinutosti. Sve to, dakako, ima svoje mjesto; ne mislim ja to, braćo, nijekati; ali mislim da je ipak evanđeoski najcentralnija stvar „služenje“: služiti moraju kapelani, ali i župnici; župnici, ali i biskupske kurije pa i biskupi; biskupi, ali i rimska kurija pa i papa*. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Zaključna riječ – Svećeničko služenje je misterij, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 149.

[436] Usp. Josip SABOL, *Kolegijalna i komunitarna narav novozavjetnog svećeništva*, 58.

[437] Najznačajniji prijedlog svakako je onaj pod brojem 4 koji glasi: *Važan i odlučujući korak bio bi uvođenje prava izbora, tj. da budući nosioci crkvenih službi budu birani. Kako će se to provesti, ovisi o pojedinoj situaciji, vremenu i mjestu. Da pravi demokratski izbor pape, biskupa i župnika nije u povijesti Crkve neka nečuvena novost, za to imademo dovoljno svjedočanstava iz najranijih vremena Crkve*. Citirano prema: *Die Einheit der Kirche in der Dynamik des II. Vatikanischen Konzils*, ein Intervju mit Kardinal Suenens, u: *Orientierung*, od 15. svibnja 1969., str. 99-100.

koordiniranjem i integracijom različitih službi, čiji nosioci mogu biti različite osobe s odgovarajućom kompetencijom, prema načelu supsidijarnosti[438].

Značajan doprinos pokoncilskome diskursu o hijerarhijskom vršenju vlasti u Crkvi dao je i zagrebački nadbiskup Franjo Kuharić u svome tekstu objavljenom u *Bogoslovskoj smotri* pod naslovom *Svrhunaravna dimenzija auktoriteta u Crkvi*[439], naglasivši pritom upravo autoritet kao služenje[440]. Iz toga se može zaključiti da kao što ne postoji prezbiterij ako nije ujedinjen u biskupu, jednako tako ne bi smjela postojati ni služba biskupa kao načelo jedinstva partikularne Crkve bez svoga vlastitog prezbiterija. Zagrebački nadbiskup i kardinal Franjo Kuharić bio je uistinu *pastir dobri* koji je u svojoj osobi i službi ujedinjavao autoritet i služenje respektirajući i ljubeći svoje prezbitere kao svoje prve suradnike.

2.3.4. Koncilska prezbiterska duhovnost u *Bogoslovskoj smotri*

Pretkoncilsku svećeničku duhovnost obilježilo je shvaćanje svećenika unutar specifičnog ideala svetosti temeljenog na asketsko-monaškom duhovnom modelu prema kojem svećenik treba težiti i kojeg mora živjeti. Svećenička je duhovnost prema toj nauci bila sva koncentrirana na osobu Isusa Krista, Svećenika Novoga zavjeta, a svećeništvo je promatrano kao temeljno Kristovo svojstvo[441]. Duhovnost je pretkoncilskome svećeniku služila kao sredstvo svladavanja napasti, a svekoliki mu se duhovni život pretvarao u neprestanu duhovnu borbu u kojoj nije smio pasti. Naglašavanje, odnosno prenaglašavanje tog modela duhovnoga života, u kontekstu postridentske teologije prezbiterata rezultirao je dugotrajnom dihotomijom između svećenikova duhovnog života u težnji za svetošću i njegovoga pastoralnog rada.

Drugi vatikanski koncil je u kontekstu teologije prezbiterata htio doći do one komponente prezbiterske duhovnosti koja bi se mogla postulirati kao počelo jedinstva u životu prezbitera. Dekret *Presbyterorum ordinis*, progovarajući o sadržaju službe prezbitera, naglasio je da se ona sastoji od naviještanja i kulta. Evangelizaciju, odnosno naviještanje Boga Isusa i njegovog evanđelja, tj. propovijedanje Božje riječi, Drugi vatikanski koncil stavlja na prvo mjesto s obzirom na svećenikovu ulogu u Crkvi, dok je pretkoncilska teologija

---

[438] Usp. *Lumen gentium*, br. 33.

[439] Franjo KUHARIĆ, Svrhunaravna dimenzija auktoriteta u Crkvi, u: *Bogoslovska smotra*, 39 (1969.) 1, 22-31.

[440] *U Crkvi – Mističnom stadu – poglavar je zaista produženje Isusa, dobrog pastira. U Crkvi – Božjem narodu – on je prosvijetljen i siguran vodič. U Crkvi – Obitelji – on ima biti stariji brat, otac. Postavljen je da bude svjetlo, sol središte zajednice, srce eklezijalnog bratstva. Njegov auktoritet je auktoritet služenja, zajedništva koje ne umrtvljuje, ne guši, ne gasi stijenja što tinja, nego usmjeruje, ohrabruje, oduševljava, podiže, potiče, pobuđuje, ocjenjuje vrijednosti, usklađuje, ujedinjuje*. Franjo KUHARIĆ, Svrhunaravna dimenzija auktoriteta u Crkvi, u: *Bogoslovska smotra*, 39 (1969.) 1, 27.

[441] Usp. Hadrijan BORAK, Komponente svećeničke duhovnosti, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 65.

evangelizacijsko poslanje svećenika stavljala na drugo mjesto, odmah nakon euharistijske žrtve[442]. Može se reći da je po pitanju postavljanja temelja prezbiterskoj duhovnosti Drugi vatikanum objedinio teocentričnu i antropocentričnu dimenziju prezbiterova života[443], odnosno da je najuže povezao prezbiterovu službu sa njegovim životom. U dekretu *Presbyterorum ordinis* razrađeno je pitanje jedinstva u životu prezbitera te je postulirana svojevrsna duhovnost životne sinteze. Preopterećeni mnogim obavezama i dužnostima prezbiteri su se netom nakon Koncila našli u dilemi kako sa svojom pastoralno-dušobrižničkom vanjskom djelatnošću spojiti u jedinstvo svoj unutarnji duhovni život. Koncil napominje da se to jedinstvo života ne može postići pukim vanjskim obavljanjem pastoralnih obveza, nego prihvaćanjem volje Božje. Borak ističe da Koncil od prezbiterâ traži snažnu vjeru i vjernost, bez koje neće moći prihvatiti ni pothvate, a ni izazove koje od njih zahtijeva prihvaćanje volje Božje[444]. Koncil je u *Presbyterorum ordinis* br. 13 – 15 postavio temelje autonomnoj prezbiterskoj duhovnosti koja je strukturirana prema koncilskom shvaćanju njihove službe, pri čemu je upravo celibat, koji inače zadaje prezbiterima najviše poteškoća, promatran kao konstruktivni element nadnaravne antropologije[445]. U susretu s ovim promišljanjima hrvatski je pokoncilski prezbiter sve više postajao svjestan da Crkva u koncilskoj obnovi od njega zahtijeva vlastitu i specifičnu duhovnost, oslobođenu od pretkoncilske dihotomije i spremnu na služenje u jedinstvu pastoralnog djelovanja i nutarnjeg duhovnog življenja. Specifična prezbiterska duhovnost više ne smije biti personalistička, nego biblijska, liturgijska, eklezijalna i komunitarna, te bitno kristocentrična.

---

[442] Usp. *Bogoslovje pastirsko po Jerolimu Andriću,* u: *Bogoslovje pastirsko po Jerolimu Andriću kamenotiskom Julija Hühna tiskano u Zagrebu godine 1862*., pretisak Teologija u Đakovu, Đakovo 2004., 33.;
Katoličko pastirsko bogoslovje, napisao dr. Martin Štiglić, jav. red. Profesor pastirskoga bogoslovja, pedagogike i katehetike na kr. Sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu, počastni kanonik sv. Jeronima u Rimu i prisjednik Biskupskoga stola senjskoga. Odobrile nadbiskupske oblasti zagrebačka i vrhbosanska te biskupske djakovačka i križevačka, svezak prvi, Tiskara Scholz i Kralj, Zagreb, 1886., 26.;
SCHÜCH–POLZ, *Pastirsko bogoslovlje*, Njemačko sedamnaesto izdanje preveli i priredili: Stjepan Gjanić, počasni komornik njegove svetosti Pape i duhovnik u Samostanu sestara milosrdnica; i Bogoljub Strižić, profesor pedagogike na Ženskoj učiteljskoj školi sestara milosrdnica u Zagrebu, Zagreb, tisak Kralj. zemaljske tiskare, 1917., 45.;
Dragutin KNIEWALD, *Pastirsko bogoslovlje, Dušobrižnik*, tisak „Tipografije“ d. d. Zagreb, svezak I., 1943., 60.

[443] To sjedinjenje do Koncila dviju razdvojenih dimenzija kod svećenika, koje su rezultirale i dihotomijom, Borak veoma jasno opisuje kada piše: *Na toj razini, gdje se nerazrješivo sjedinjuju ljubav prema Ocu i ljubav prema svim ljudima, služba se svećenika manifestira sa svojim antropocentričkim i teocentričkim komponentama. Zato pastoralna ljubav obuhvaća čitav život svećenika i tako može postati izvorom jedinstva njegova života.* Hadrijan BORAK, *Komponente svećeničke duhovnosti*, 67.

[444] Usp. *Isto*, 70.

[445] Usp. *Isto*, 71.

2.3.5. *Bogoslovska smotra* formira prezbitera evangelizatora

Evangelizacijsko poslanje prezbitera na poseban način ističe Drugi vatikanski koncil u *Presbyterorum ordinis* br. 9, 1, pri čemu je koncilski zaokret najvidljiviji upravo u kontekstu poimanja prezbiterovog služenja koje polazi od evanđeoskog navještaja. Nerazdruživo su sada povezani evangelizacija i sakramentalizacija. Ovdje je evidentno da Koncil svećeništvo ne shvaća tek ritualno i kultno, nego nužno uključuje evangelizatorsku dimenziju.[446]

Koncilski prezbiter nije tek služitelj sakramenata,[447] nego i evangelizator[448] koji najprije propovijedanjem riječi Božje pomaže roditi ili potaknuti vjeru kod ljudi, a potom im dijeli sakramente[449]. Vjerna koncilskome zaokretu s naglaskom na prezbiteru kao evangelizatoru, te nadahnuta zaključcima Treće opće Sinode biskupâ o evangelizaciji u suvremenom svijetu, a tako i posinodalnim papinim dokumentom *Evangelii nintiandi*[450], ostaje i hrvatska teološka misao iznijeta u *Bogoslovskoj smotri*, koja našu situaciju prepoznaje mjestom evangelizacije. Evangelizacija u Hrvatskoj teološkoj misli polazi od čovjeka[451], te traži zahtijevan autentični život i svjedočenje samih evangelizatora[452], ostajući otvorenom susretu s muslimanima[453] i dijalogu s ateistima[454]. U hrvatskim (ne)prilikama evangelizacija se provodila u komunističkome režimu, u kojem je Crkva djelovala u društvu koje je programatski i planski ateizirano, te je duboka svijest zajedništva, uz angažiranu vjeru evangelizatora, bila itekako poželjna i potrebna[455]. U hrvatskoj se teološkoj misli razvijala svijest o važnosti kršćanske zajednice u evangelizacijskome procesu, pri čemu je Tomislav

---

[446] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 5, 2.

[447] *Sakramentalna slavlja, u kojima prezbiteri djeluju kao Kristovi službenici, sudjelujući na osobit način u njegovu duhovnom svećeništvu, predstavljaju obredne prigode od jedinstvene važnosti za novu evangelizaciju.* u: *Prezbiter – navjestitelj riječi, služitelj sakramenata i voditelj zajednice kršćanskog trećeg tisućljeća*, 36.

[448] Vjerno koncilskoj teologiji prezbiterata, crkveno Učiteljstvo javlja se na izmaku prošlog tisućljeća dokumentom Kongregacije za kler, *Prezbiter – navjestitelj riječi, služitelj sakramenata i voditelj zajednice kršćanskog trećeg tisućljeća*, još jednom naglasivši ključne točke koncilske teologije prezbiterata, te stavivši veoma snažan naglasak na novu evangelizaciju kao zadaću čitave Crkve, unutar koje svećenici imaju nužnu i nezamjenjivu ulogu. Usp. *Prezbiter – navjestitelj riječi, služitelj sakramenata i voditelj zajednice kršćanskog trećeg tisućljeća*, 10-20.

[449] Istu koncilsku sintezu nastavlja u svojim tumačenjima i II. Sinoda biskupa, usp. II. SINODA BISKUPA, *Ministerijalno svećeništvo – pravda u svijetu*, 18-21.

[450] Usp. PAVAO VI, *Evangelii nuntiandi – Naviještanje evanđelja*, Apostolski nagovor o Evangelizaciji u suvremenom svijetu, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 50, Zagreb, 1975.

[451] Usp. Ratko PERIĆ, Naša situacija kao mjesto evangelizacije, u: *Bogoslovska smotra*, 45 (1975.) 2 – 3, 193.

[452] Usp. *Isto*, 195.

[453] Usp. *Isto*, 196.

[454] Usp. *Isto*, 198.

[455] Vidi: Mato ZOVKIĆ, Obraćenje i obnova Crkve kao uvjet i pratnja evangelizaciji, u: *Bogoslovska smotra*, 45 (1975.) 2 – 3, 233.

Ivančić posebno isticao da sva evangelizatorska snaga kršćanstva proistječe iz zajednice, jer je ona ujedno evangelizator i cilj evangelizacije[456].

2.3.6. *Bogoslovska smotra* potiče koncilsko razumijevanje euharistije kod prezbitera

Teološko – pastoralni tjedan s Euharistijom kao svojom centralnom temom održan je 1981. Godine u Zagrebu, te je za prezbitere diljem Hrvatske te Bosne i Hercegovine predstavljao iznimnu prigodu za obnovu i utvrđivanje koncilskog razumijevanja euharistije, a tekstovi s TPT-a objavljeni u *Bogoslovskoj smotri* postali su nezaobilazno štivo hrvatskih prezbitera[457]. Temeljna svrha koncilske liturgijske obnove bila je privesti sve ljude punom, svjesnom i djelatnom sudjelovanju u liturgijskome slavlju[458]. Već u samom definiranju svrhe, koncilska liturgijska obnova intonirana je pastoralno, a pitanje sudjelovanja u euharistiji kako ga ocrtava Drugi vatikanum, postalo je povlašteno pitanje velike većine hrvatskih prezbitera u njihovom svakodnevnom i konkretnom oblikovanju pastoralne prakse. Kroz uspješno sudjelovanje vjernika u euharistiji prezbiteri su provjeravali konkretne oblike svoga pastoralnog djelovanja. Samim time, postalo je jasno da se glavnina koncilske liturgijske obnove mora odvijati unutar samih kršćanskih (župnih) zajednica. Zadaća svakog prezbitera, a osobito dušobrižnika u župama bila je nastojati što vjernije i kreativnije unositi nove liturgijske propise i upute[459] u svakodnevnu životnu praksu konkretne vjerničke zajednice. Prezbiteri su bili pozvani u duhu koncilske obnove tražiti i pronalaziti priključke liturgijskih propisa i uputa na konkretni život zajednice, na način da euharistija bude središte kršćanskoga života u kršćanskoj zajednici[460], te da bude vidljiva i ponajprije u funkciji izgrađivanja svekolikog života župne zajednice[461].

---

[456] Vidi: Tomislav IVANČIĆ, Zajednica kao evangelizator i cilj evangelizacije, u: *Bogoslovska smotra*, 45 (1975.) 2 – 3, 249-258.

[457] Postkoncilskoj obnovi shvaćanja i slavljenja euharistije osobito je pridonijela studija Bonaventure Dude, *Euharistija – čin Božjega naroda*, koja je definitivno razbila ostatke pretkoncilskog shvaćanja euharistije, pružajući jasnu viziju komunitarnosti u slavljenju koje se događa u ozračju vjere. Vidi: Bonaventura DUDA, Euharistija – čin Božjega naroda I., u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.) 1, 18-30., te: Bonaventura DUDA, Euharistija – čin Božjega naroda II., u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.) 2 – 3, 167-183. Tomislav Janko Šagi – Bunić je pred hrvatsku teološku javnost, a napose pred hrvatske prezbitere stavio poizbor tumačenja najrelevantnijih crkvenih otaca koji su svojedobno intenzivno promišljali i pisali o slavljenju i blagovanju euharistije. Vidi: Tomislav Janko ŠAGI – BUNIĆ, Euharistija u životu Crkve u doba crkvenih otaca, u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.) 2 – 3, 184-212.

[458] Usp. *Sacrosanctum concilium*, br. 14.

[459] Obnovljeni Rimski misal, iz kojega progovara euharistijska vjera i pobožnost Crkve, te napose njezina pastoralna skrb za duhovni napredak Božjega naroda, hrvatskim je prezbiterima približio Vladimir Zagorac, u: Vladimir ZAGORAC, Novi naglasci u obnovljenom Rimskom misalu, u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.) 2 – 3, 272-280.

[460] Usp. Drago ŠIMUNDŽA, Euharistija i kršćanska zajednica, u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.) 2 – 3, 481.

[461] Veliki doprinos tumačenju euharistije kao središta života Crkve, napose pod vidom teološkog tumačenja Kristove prisutnosti u njoj, a s ciljem da hrvatski prezbiteri što više urone u sadržaj otajstva euharistije, dao je hrvatski teolog Aldo Starić u svome članku: *Teološko tumačenje euharistijske Kristove prisutnosti*, u: Aldo

U kontekstu liturgijske pokoncilske obnove u Hrvatskoj učinjeno je puno, primjerice, izmijenjena je pretkoncilska institucionalna slika liturgije prema kojoj je svećenik bio promatran gotovo isključivo kao kultni službenik, te pri čemu je cilj liturgije bio: izvanjskom službom Božjom promicati nutarnje pobožnosti. Misu su svećenici tumačili kao savršenu žrtvu[462] koju oni prinose Bogu u stilu individualne celebracije, dok unutar tadašnje ekleziologije Crkva kao narod Božji, odnosno zajednica, nije nalazila svoje mjesto jer je bila isključivo gledana kao mistično tijelo Kristovo u kojem Isus Krist svakom pojedinom članu daruje plodove svoga otkupljenja što ga je izvršio žrtvom na križu. U takvoj teologiji prezbiterata s naglašenim soteriološkim individualizmom teško se probijala potreba shvaćanja komunitarne soteriološke dimenzije, a jednako tako i govor o solidarnosti svećenika u spasenju s drugima. Tako je čitava kršćanska sfera života i vjerovanja promatrana isključivo u vidu borbe protiv individualnih grijeha s ciljem postizanja spasenja. To je pogodovalo razvijanju svijesti o kultnom teocentrizmu unutar naglašenog soteriološkog individualizma. Biti svećenik (misnik), značilo je biti žrtvovatelj. Svećenik je bio toliko bolji, koliko je „pobožnije služio misu“, koju je shvaćao kao svoje individualno djelo.

Imajući u vidu pretkoncilsko shvaćanje euharistije, a posebno soteriološki individualizam, koncilski je prezbiter pozvan pastoralno-liturgijski odgajati vjernike da se sakrament pokore i pomirenja te euharistija promatraju ne kao dvije potpune i u sebi zatvorene stvarnosti, nego kao tijesno povezane koje zajedno otkrivaju jedinstvo Kristova otajstva[463]. U pokoncilskoj je obnovi u Hrvatskoj uklonjena i jezična barijera koja je uvelike sprječavala aktivno sudjelovanje Božjega naroda u liturgiji, a učinjeno je puno i na približavanju liturgijskoga govora vjernicima[464]. Hrvatski pastoralni teolog Bono Zvonimir Šagi pitao se je li uistinu koncilska liturgijska reforma dovoljno snažno zahvatila same kršćanske zajednice, *tako da bi odatle nastajao onaj duhovni preporod kojemu su se koncilski oci s pravom nadali*[465]*?* Stječe se dojam da je liturgijska obnova zastala na vanjštini, a prezbiteri su se našli usred obnove *zahvaćeni nekom čudnovatom površnošću u odnosu na*

STARIĆ, Teološko tumačenje euharistijske Kristove prisutnosti, u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.), 2 – 3, 239-255.

[462] Usp. Martin Štiglić, *Katoličko pastirsko bogoslovje*, 2

[463] Vidi: Marin SRAKIĆ, Euharistija i oproštenje grijeha, u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.) 2 – 3, 352-372.

[464] Zahtjevnu obnovu euharistijskoga govora koji predstavlja priopćavanje i komuniciranje euharistijskog predanja Kristova, te koji svojom imanentnom dinamikom teži uprisutniti Božji govor ljudima, *da ga ovi doista čuju i razumiju, da se s njime slože i vide da ima pravo te mu (i danas) povjeruju, a kad mu povjeruju, da u suglasnosti i posluhu njemu prihvate njegovu ponudu te sklope s njime vječni Savez, spremni i na zajedničku žrtvu s Kristom u njegovu Duhu*, hrvatskoj je teološkoj javnosti i prezbiterima približio Antun Benvin. u: Antun BENVIN, Naš euharistijski govor, u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.) 2 – 3, 281-307.; ovdje 304.

[465] Bono Zvonimir ŠAGI, Preduvjeti i mogućnosti slavljenja euharistije, u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.) 2 – 3, 326.

svoju liturgijsku službu[466]. Izmijenjen je liturgijski jezik, ali se pritom, smatra Šagi, nije prilagodila niti do kraja objasnila i recipirala liturgijska simbolika. Tragalo se za doživljajnim u liturgiji, ulazeći pritom u opasnost da se izgubi smisao za duboko vjersku, teološko-povijesnu dimenziju[467]. Postalo je ubrzo, ne samo hrvatskim teolozima, nego i velikoj većini klera jasno da je u pastoralu neprekidno potrebno nastojati oko produbljivanja svekolike pastoralne i liturgijske djelatnosti. Bono Zvonimir Šagi donio je bitne preduvjete za ispravno shvaćanje i plodno slavljenje euharistije, ističući pritom nutarnje raspoloženje, vjeru[468], crkveno zajedništvo, spremnost na slavljenje te povezanost sa životom[469]. Iz navedenoga je vidljivo da je pokoncilski prezbiter u Hrvatskoj u pogledu obnove shvaćanja i slavlja euharistije imao nezaobilaznu i nimalo jednostavnu zadaću. Svojevrsni prioritet u toj zadaći bilo je organiziranje i oblikovanje liturgijskoga skupa – što zapravo znači stvaranje atmosfere u kojoj se osjeća komunitarno i bratsko ozračje[470]. Hrvatski teolog Marijan Valković isticao je društvene implikacije euharistije upravo unutar njezine komunitarne i bratske dimenzije, oslanjajući se na konstituciju *Gaudium et spes* Drugoga vatikanskog koncila[471]. Prezbiter je u oblikovanju liturgijske zajednice dolazio do izražaja kao pastir, čija svekolika pastirska dimenzija izvire iz euharistije i u nju se slijeva[472]. Euharistija je također uvelike određivala i izgrađivala prezbiterovu duhovnost[473].

Nerijetko je kod organiziranja i oblikovanja liturgijskoga skupa prezbiter upadao u opasnost aktivizma, smatrajući da sve mora učiniti sam, ne vodeći pritom dovoljno računa o svim posebnostima sudionika. Ukoliko je prezbiter propuštao oformiti liturgijsku zajednicu tada su slavlja ostajala krnja. Najbolji primjer osnivanja novih pokoncilskih župnih zajednica u Hrvatskoj, koji istodobno predstavlja svojevrsnu pastoralno-teološku novost jedinstvenu u svijetu, jest osnivanje župnih zajednica u južnome dijelu Zagreba (Novi Zagreb) sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetoga vijeka[474]. Veoma je bitno navesti da je Bono Šagi već početkom osamdesetih godina prošlog vijeka primijetio da postoje vjernici koji se u savjesti olako dispenziraju od slavlja nedjeljne euharistije, te oni koji joj pristupaju iz krivih

---

[466] Bono Zvonimir ŠAGI, *Preduvjeti i mogućnosti slavljenja euharistije*, 327.
[467] Usp. *Isto*, 327.
[468] Jedan od prvih izraza euharistijske vjere je činjenica „biti zajedno“ unutar euharistijskog slavljenja, neumorno je isticao Bonaventura Duda u: Bonaventura DUDA, *Euharistija – čin Božjega naroda II*., 170.
[469] Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, *Preduvjeti i mogućnosti slavljenja euharistije*, 327-330.
[470] *Crkva treba da postane drag, udoban i ugodan okoliš bratskoga i prijateljskoga druženja*. u: Bonaventura DUDA, *Euharistija – čin Božjega naroda II*., 172.
[471] Vidi: Marijan VALKOVIĆ, Za život svijeta euharistija i društveni angažman, u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.) 2 – 3, 308-324.
[472] Usp. Bonaventura DUDA, *Euharistija – čin Božjega naroda II*., 171.
[473] Vidi: Josip MARCELIĆ, Misa u životu svećenika, u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.), 2 – 3, 235-237.
[474] Usp. Josip BALOBAN, Pokoncilski pastoralno-teološki pomaci, u: *Bogoslovska smotra* 70 (2001.) 3 – 4, 570.

motivacija[475]. Već se početkom osamdesetih godina dvadesetog vijeka u hrvatskoj teološkoj javnosti počelo promišljati i diskutirati o krnjoj ili nepotpunoj identifikaciji s Kristom[476] i Crkvom, te vjerničkom zajednicom, što će u vidu stupnjevite i distancirane crkvenosti te parcijalne identifikacije s Crkvom postati veoma brizantna tema sredinom devedesetih godina prošloga stoljeća[477]. Bono Šagi smatra da je u pastoralno-liturgijskoj euharistijskoj pokoncilskoj obnovi u Hrvatskoj učinjen određeni propust, naime, nisu se dovoljno utemeljivale euharistijske zajednice unutar vjerničkih zajednica (župa). A same župne zajednice nisu u dovoljnoj mjeri stekle novu kršćansku samosvijest dovoljnu za kršćansku identifikaciju. Radi toga se nova evangelizacija otežano provodila, a euharistija se nije uvijek prepoznavala kao vrelo, nadahnuće i znak raspoznavanja u suvremenom i tada već sekulariziranom hrvatskom društvu[478]. Svojevrsni pastoralni koncilski pomak načinila je HBK s idejom formiranjem *živih vjerničkih krugova*, odnosno posebnih manjih zajednica unutar župne zajednice[479]. To dokazuje da je postkoncilska crkvena obnova u Hrvatskoj prepoznala upravo u toj inicijativi šansu za obnovu župne zajednice.

2.3.7. *Bogoslovska smotra* formira prezbitera voditelja, sabiratelja i pratitelja zajednice

Svjestan posebnosti svećeničkog poslanja, te njihove *uzetosti* od ljudi radi njihove *postavljenosti* za ljude[480], Koncil se protivi odijeljenosti prezbitera od zajednice Božjega naroda, te svjestan njezine unutarnje dijalektike, pokušava napraviti zaokret od spomenute odijeljenosti ka potpunoj posvećenosti čovjeku[481]. Koncilskome prezbiteru bitna je bliska

---

[475] *Danas postoje kršćani koji uopće ne smatraju da im nešto nedostaje ako ne slave euharistiju. Zapovijed kojoj je crkvena vlast pribjegla u određeno doba, danas ne pomaže ništa. Naš sadašnja praksa prolazi kroz rascjep dvaju teških pitanja: da li i kako slaviti euharistiju sa svima koji dođu na naša liturgijska mjesta nepovoljno ili pogrešno motivirani i što s onima koji ne dolaze ili ne osjećaju potrebe za to?* Bono Zvonimir ŠAGI, *Preduvjeti i mogućnosti slavljenja euharistije*, 335.

[476] Bonaventura Duda je isticao da je u euharistiji prisutna Crkva koja je *sva usredotočena na Krista, kao učenica na Učitelja, vjernica na Vjerovanoga, spašenica na Spasitelja, iščekivateljica na Iščekivanoga, zaručnica na Zaručnika*. u: Bonaventura DUDA, *Euharistija – čin Božjega naroda II*., 170.

[477] O toj problematici vidi: Josip BALOBAN, Stupnjevita crkvenost današnjeg kršćanina: realnost i opasnost, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2 – 3, 403-422.; Stjepan KUŠAR, Djelomično prihvaćanje vjere, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2 – 3, 319-345.

[478] Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, *Preduvjeti i mogućnosti slavljenja euharistije*, 335.

[479] Vidi: HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, (izradili Milan Šimunović i Bernardin Škunca), NKU, HBK, HILP, Zagreb-Zadar, 2000.

[480] Koncilsku misao, nadahnutu na (Heb 5, 1) prema kojoj je svećenik od ljudi uzet da bi ljudima bio darovan, veoma podrobno pretresa apostolska pobudnica *Pastores dabo vobis* locirajući svećenika u suvremeni kontekst, pritom upozoravajući na zapreke u naviještanju evanđelja danas, a s osobitim naglaskom na mlade koji se nalaze pred svećeničkim pozivom i izgradnjom. Vidi: *Pastores dabo* vobis, 11-26.

[481] *Ne bi mogli biti Kristovi služitelji kad ne bi bili svjedoci i djelitelji nikojega drugog života osim zemaljskoga, ali isto tako ne bi mogli služiti ljudima kad bi ostali otuđeni od njihova života i od njihova stanja.* u: *Presbyterorum ordinis*, br. 3, 1.

prisnost s Božjim narodom kojega je i sam dio. Upravo radi toga je potrebno poznavati svoje vjernike, ali ne tek u smislu pretkoncilskoga teoretskog poznavanja iz kartoteka, s ciljem da nad njima provede neku dušobrižničku akciju[482], nego u smislu iskustvenog poznavanja s participacijom u njihovim životnim uvjetima i situacijama, jednom riječju u njihovom egzistencijalnom kontekstu, da bi što potpunije ostvario svoje kristovsko služenje njima.

Koncilska novost u odnosu prezbitera prema vjernicima je u odnosu s njima kao braćom, ali ne tek braćom po milosti i dioništvu na Božjem sinovstvu, nego i kao braćom po ljudskom prihvaćanju njihove naravne uvjetovanosti ukorijenjene u konkretnu povijesnu ambijentalnost, te s obzirom na njihovo krsno svećeništvo[483]. Prezbiter je prema Bonaventuri Dudi pozvan proročki vrednovati ne samo svoje dostojanstvo i poziv, nego također i dostojanstvo i poziv u Kristu svih kršćana[484]. To, pak, od prezbitera zahtijeva obnovu kršćanske inicijacije, *dublje i svestranije poniranje u dostojanstvo i poziv svakoga „čovjeka u Kristu", novo i cjelovitije vrednovanje i propovijedanje duhovnog života i profesionalnog morala te osmišljenje kršćanske svakidašnjice i angažmana u svijetu i za svijet, itd.*[485]. Koncilski prezbiter, smatra Bonaventura Duda mora se obući u Koncil, da bi mogao što bolje uvoditi laike u dublje poznavanje svoga vlastitog poziva i poslanja[486].

Postkoncilski prezbiter svakako je pozvan biti odgojitelj kršćanske zajednice[487], a da bi to mogao biti, morao se transformirati od distanciranog pretkoncilskog kultnog službenika u prezbitera koji je uz svoju kultnu ulogu i voditelj, pratitelj te sabiratelj zajednice Božjega naroda. Dok je pretkoncilski svećenik svoju vodstvenu ulogu koja je proizlazila iz vlasti upravljanja ili pastirske vlasti doživljavao i izvršavao kao ravnanje, nadziranje i upravljanje drugima[488], dotle koncilsko tumačenje vodstvene službe stavlja nove naglaske kada ističe:

---

[482] Usp. France UŠENIČNIK, *Pastoralno bogoslovje*, drugi zvezek, 721.; SCHÜCH–POLZ, *Pastirsko bogoslovlje*, 686.

[483] Hrvatski teolog Bonaventura Duda posebno se zalagao za ispravno vrednovanje općeg vjerničkog krsnog svećeništva u odnosu na ministerijalno svećeništvo, ali i u odnosu i s obzirom na sve ono što krsnom svećeništvu kao takvome pripada. Vidi: Bonaventura DUDA, Udio svih kršćana u trostrukoj Kristovoj zadaći – svećeničkoj, proročkoj, kraljevskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 57 (1988.) 3 – 4, 179-202.

[484] *I naša je najveća dužnost da i njima pomognemo te sami sebe i svoje djelovanje i proročki vrednuju i svećenički zažive, unoseći se – kraljevskim poslom – u svijet, u prožimanje svega stvorenoga i vremenitoga Duhom Evanđelja*. Bonaventura DUDA, *Udio svih kršćana u trostrukoj Kristovoj zadaći – svećeničkoj, proročkoj, kraljevskoj*, 200.

[485] Bonaventura DUDA, *Udio svih kršćana u trostrukoj Kristovoj zadaći – svećeničkoj, proročkoj, kraljevskoj*, 201.

[486] Usp. Bonaventura DUDA, *Udio svih kršćana u trostrukoj Kristovoj zadaći – svećeničkoj, proročkoj, kraljevskoj*, 201.

[487] U prvim je postkoncilskim godinama u Hrvatskoj sazrijevala ideja i istodobno se osjećala prijeka potreba da prezbiteri budu što više odgojitelji kršćanskih zajednica. Prezbitera kao odgojitelja, u hrvatskoj je teološkoj literaturi obradio Stanko Weissgerber, uz osobito isticanje odgoja u sklopu prezbiterovog katehetskog ministerija. Usp. Stanko WEISSGERBER, Svećenik kao odgojitelj zajednice, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.), 74-82.

[488] Usp. *Isto*, 378.

Vršeći u skladu s dijelom svoje vlasti službu Krista Glave i Pastira, prezbiteri u biskupovo ime okupljaju Božju obitelj kao bratsku zajednicu usmjerenu prema jedinstvu, te ju po Kristu u Duhu dovode k Bogu Ocu[489]. Ovdje je istaknuta novost u naglašenosti sabiranja i dovođenja zajednice Bogu Ocu. Stoga je razvidno da se prezbiterova koncilska pastirska, odnosno vodstvena uloga kreće i dalje od temelja njegovog osposobljenja i opunomoćenja koje je primio ređenjem, ali ne više kao *vođenje ljudi u nebo*, u kojemu je on vođa koji ih uči kako će živjeti[490], nego od njegovog poslanja za pastoralno djelovanje koju je primio ređenjem. Koncilski je prezbiter sabiratelj Božje obitelji, te okupljatelj braće i sestara u jednodušnosti[491], a ujedno voditelj i pratitelj Božje obitelji[492]. Ovdje valja napomenuti da prezbitersko posvećenje njemu ne daje nikakvih osposobljenja ili ovlasti za kakva druga vođenja, nego jedino za vođenje ljudi k Bogu Ocu[493]. Koncil time želi isključiti dosadašnju instrumentalizaciju svećeničke službe na neke ovozemne ciljeve[494].

Dok je pretkoncilski svećenik svoju hodegetsku funkciju vršio na način upravljanja, nadziranja, te ravnanja dušama, koncilski prezbiter je eminentno sabiratelj zajednice koji ju sabire i oblikuje, stvara, te izgrađuje kao autentičnu. U tom kontekstu sam se prezbiter sada osjeća dijelom te zajednice, odnosno on je unutar nje, njezin član, a ne više onaj koji s naslova svoje uzvišene službe upravlja poslušnim stadom. Izgradnja autentične kršćanske zajednice stavlja u središte euharistiju kao stožer kršćanskog zajedništva[495]. Svećenik kao graditelj i promicatelj zajedništva s Kristom više se ne smatra uzdignutim iznad zajednice, a pojam vlasti kojim je snažno bila obojena pretkoncilska teologija prezbiterata sada se zamjenjuje pojmom služenja braći u vjeri[496]. On nije *Alter Christus*, nego je znak Krista, odnosno

---

[489] *Presbyterorum ordinis*, br. 6, 1.
[490] Usp. PRVA SINODA NADBISKUPIJE ZAGREBAČKE, 176.
[491] Smatram veoma važnim istaknuti da su se koncilske odrednice uopće, a tako i one o obnovljenoj teologiji prezbiterata u Crkvi u Hrvata među biskupima živo diskutirale i donosile kao smjernice. *U Duhu Svetom okupljen Božji narod svećenik vodi i oblikuje u kršćansku zajednicu koja će svjedočiti istinitost i spasenjsku moć Evanđelja te ižarivati Krista u svojoj sredini. Zato svećenik ne živi izvan zajednice vjernika, već u njoj kao brat s braćom. Po krštenju je naime postao brat svim krštenicima i to nije prestao biti kad je svećeničkim ređenjem bio osposobljen za njihova vođu, animatora i duhovnog oca. To vodstvo posebno je vidljivo u slavljenju euharistijske žrtve. U njoj, usred Božjeg naroda i u ime tog naroda, na sakramentalan način uprisutnjuje jedinstvenu Kristovu životnu žrtvu.* BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata*, Zagreb, 1986., 27.
[492] Usp. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 46-47.
[493] O značenju ređenja vidi u: PAPINSKO VIJEĆE ZA LAIKE, *Svećenik u laičkim udruženjima – bit i poslanje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990., 34-36.
[494] *U izgrađivanju kršćanske zajednice, prezbiteri nikada nisu u službi neke ideologije ili neke ljudske stranke, nego kao glasnici evanđelja i pastiri Crkve svoj napor ulažu u duhovni rast Kristova Tijela. Presbyterorum ordinis*, br. 6, 5.
[495] O toj tematici vidi podnaslov: 2.3.6. *Bogoslovska smotra* potiče koncilsko razumijevanje euharistije.
[496] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 2, 4.

instrument kojim se Krist služi na korist čitave zajednice[497]. Poglavita prezbiterova zadaća unutar kršćanske zajednice je služenje[498] jedinstvu i miru Crkve[499]. Polazeći od teološko-biblijskog poimanja karizme i njezine uloge u Crkvi, prezbiter dopušta i mogućnost pluralizma[500], te ne shvaća svoju vodstvenu ulogu u njegovom suzbijanju i uspostavljanju uniformizma, kao što je to činio pretkoncilski svećenik.

Koncilsko poimanje odnosa prezbitera s laicima više se ne opisuje kao odnos pretpostavljenog i podložnika, a niti više sa stajališta vlasti poučavanja i upravljanja s jedne, te dužnosti slušanja i pokoravanja s druge strane. Koncilska communio ekleziologija pretpostavlja bratski suodnos, te temeljnu jednakost i isto dostojanstvo svih kršćana, uz dodatnu različitost na osnovu različitih službi u Crkvi[501]. Bratski odnos je prije Koncila bio rezerviran uglavnom samo za klerike[502], a sada u bratskom odnosu prezbiteri trebaju iskreno priznavati i promicati dostojanstvo laikâ, te poseban udio koji laici imaju u poslanju Crkve[503]. Laike prezbiteri moraju rado saslušati priznajući im iskustvo i mjerodavnost na različitim područjima ljudske djelatnosti da bi zajedno s njima mogli razabirati znakove vremena[504]. Usred laika, a ne više nad njima, prezbiteri su postavljeni voditi sve k jedinstvu ljubavi, tako usklađujući različita mišljenja da se u zajednici vjernikâ nitko ne osjeća tuđincem, pokazujući se kao branitelji zajedničkoga dobra za koje se brinu u biskupovo ime, kao odlučni branitelji istine[505]. Prema tome se zadaća i poslanje ministerijalnog svećeništva definira ne više kao

---

[497] Usp. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 51.; Usp. Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, knjiga druga, 244.

[498] Pod vidom služenja kao stava i temeljnog opredjeljenja unutar prezbiterskog pastoralnog ophođenja i djelovanja, hrvatski pastoralni teolog Živan Bezić donosi sažeto koncilski profil prezbitera: *Crkveni je pastir, dakle, samo službenik (minister sacer) svoje zajednice, a njegov se rad zove služba ili služenje (ministerium). U njegovu službu, doduše, spada da on vodi svoju zajednicu, da je ujedinjuje i okuplja, da joj naviješta Evanđelje, da je uči i odgaja u vjeri, da je hrani svetim sakramentima, da je prati, čuva i pomaže u njezinim duhovnim potrebama te da je hrabri u vjerskim teškoćama. No isto je tako dužan svoju pastvu ljubiti, poštivati, ispunjavati svoje obveze prema njoj, pitati je za savjet i dogovarati se oko zajedničkih akcija. Nadasve je dužan svijetliti svima dobrim primjerom i uzornim kršćanskim životom. U tome je tajna njegove svećeničke misije i cijena pastoralnih uspjeha*. Živan BEZIĆ, Nema župe bez župljana, u: *Bogoslovska smotra* (1987.) 1 – 2, 49.

[499] Usp. *Lumen gentium*, br. 10., 23., 28., 32.

[500] Usp. Josip SABOL, *Kolegijalna i komunitarna narav novozavjetnog svećeništva*, 61.

[501] *Naime, sa svima koji su u krsnome vrelu preporođeni, prezbiteri su braća među braćom, jer su udovi jednog te istoga Kristova Tijela, čija je izgradnja svima povjerena*. *Presbyterorum ordinis*, br. 9, 1.

[502] *Uopće treba da je življenje župnika i kapelana povezano kršćanskom ljubavi i bratskim poštovanjem. Jedan im je cilj, zajedničke dužnosti, ojednaka odgovornost. Čast jednoga odsijeva na drugom, sramota jednoga pada drugome na obraz. Treba dakle da se uzamjence popunjuju kao udovi jednoga mističkoga tijela Kristova, u kojem vazda trpi glava – a to je Krist Gospodin – ako su udovi bolesni.* PRVA SINODA NADBISKUPIJE ZAGREBAČKE, 204.

[503] Razlikovanje općeg i ministerijalnog svećeništva, te njihova povezanost veoma su sažeto i jasno opisani u: PAPINSKO VIJEĆE ZA LAIKE, *Naputak o nekim pitanjima suradnje vjernikâ laikaâ u svećeničkoj službi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998., 12-21.

[504] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 9, 2.

[505] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 9, 3.

vladanje nad općim svećeništvom, nego kao služenje njemu[506]. Prije svakog kulta i liturgijske celebracije Koncil pretpostavlja okupljenu i formiranu vjerničku zajednicu, tako da prezbiter može svoju *vlast konsekriranja i prikazivanja* u punoj mjeri ostvariti jedino unutar crkvene zajednice. Komunitarni aspekt svećeništva[507] veoma snažno dolazi do izražaja u određivanju lika svećenika u koncilskom dekretu *Presbyterorum ordinis*, te barem teoretski premošćuje jaz do tada teološki neosnovanog odvajanja klera od laika.

2.3.8. Doprinos *Bogoslovske smotre* stvaranju lika prezbitera za treće tisućljeće

U Hrvatskoj su se u posljednjih dvadeset godina dogodile duboke političko-društveno-gospodarske promjene te društveno-etičke promjene, a prezbiter kao nositelj zaređene crkvene službe našao se u situaciji koja od njega traži da osobito vješto zna čitati znakove vremena, odnosno analizirati i uočavati zbivanja u društvu, procese i promjene, te biti sposoban donijeti teološki utemeljen sud o tome[508].

Veoma je izazovno i kompleksno pitanje identiteta današnjeg prezbitera, upravo iz razloga jer se njegovo mjesto i uloga prilagođavaju povijesnim okolnostima i naglascima u Crkvi u pojedinom vremenu[509]. Unatoč promjenama, polazište i temelj za pastoralno djelovanje mora u svakom vremenu biti i ostati Isus iz Nazareta, jer je u središtu njegovog zanimanja uvijek konkretni čovjek sa svojom konkretnom životnom situacijom. *Kao temelj i glava Crkve Isus je jedinstven i mjerodavni kriterij svakog kršćanskog, crkvenog i dušobrižničkog razmišljanja i djelovanja, neovisno o svim mogućim povijesnim uvjetovanostima i ograničenostima u kojima se događa čovjekovo spasenje i prakticira dušobrižnička praksa*[510]. Vidljivo je da se u promijenjenim okolnostima mijenja i pastoralni identitet prezbitera, koji obuhvaća identitet naravi, identitet vjere te identitet crkvene službe[511]. Dok je još do nedavno u župi svećenik bio jedini i neporecivi teološki i crkveni

---

[506] Usp. BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata*, 21.; vidi: Bonaventura DUDA, *Udio svih kršćana u trostrukoj Kristovoj zadaći – svećeničkoj, proročkoj, kraljevskoj*, 179-202.

[507] Komunitarni aspekt prezbiterova života i djelovanja u hrvatskoj su pokoncilskoj teološkoj misli razvijali u *Bogoslovskoj smotri* mons. Frane Franić i Josip Sabol. Vidi podnaslov: 2.3.2 Komunitarno i kolegijalno shvaćanje prezbiterove službe i života.

[508] Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, Dušobrižnik u vrtlogu društvenih promjena, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1997.) 2 – 3, 381.

[509] Usp. Milan ŠIMUNOVIĆ, Mijenja li se slika dušobrižnika u Crkvi, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1997.) 2 – 3, 387.

[510] Josip BALOBAN, Isus mjerodavni kriterij svake dušobrižničke prakse, u: *Bogoslovska smotra*, 61 (1991.) 1 – 2, 61.

[511] Usp. Pero ARAČIĆ, Duhovna zvanja i službe u našoj Crkvi, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1997.) 2 – 3, 350-353.

stručnjak[512], te je s tog naslova uživao neupitni crkveni ali i društveni ugled, dotle sada prezbiter više nije jedini kompetentni teolog u župi. U profil, a onda i identitet prezbitera mora se moći upisati proces osobnog rasta i trajne formacije[513], pri čemu se kao temeljna crta mora istaknuti njegova dijalogalnost. U potrazi za novom slikom prezbitera ne smijemo se u toj mjeri zanositi pretkoncilskim uzorima svećeničkog života da se vraća na staro, tražeći pritom uzore u prošlosti, a ne priznati aktualnu *duhovnu eroziju* crkvenih zajednica[514]. Milan Šimunović smatra da novu sliku svećenika moramo tražiti unutar slike Crkve koju je zacrtao Drugi vatikanski koncil, a to je Crkva unutar communio ekleziologije, koja je sva subjekt slušanja i navještaja Božje riječi, otajstvo i zajednica na putu kroz povijest spasenja u svome poslanju. Sukladno takvoj slici Crkve prezbiter za treće tisućljeće treba biti sav okrenut Kristu u zajednici Božjega naroda – Crkvi u kojoj ljudima pomaže da smislenije i u punini žive prema Božjemu spasenjskome naumu[515].

U nabrajanju važnih karakteristika koje trebaju resiti prezbitera za treće tisućljeće, na prvo mjesto Šimunović stavlja prezbitera kao čovjeka dijaloga, od kojega se očekuje veliki napor prijelaza iz pastoralne strategije koja je bila usmjerena na „obranu i očuvanje“ prema strategiji „novih dostignuća i pastoralnog stvaralaštva“[516]. Ovdje se naglasak stavlja na timski pastoralni rad[517], te na dijalošku povezanost prezbiterâ unutar prezbiterata mjesne Crkve, nasuprot pretkoncilskome individualističkome tipu. Prezbiter za treće tisućljeće nužno mora biti čovjek otvorenog dijaloga i nesebične suradnje, koji ukoliko želi biti uspješan u pripremanju i ostvarivanju pastoralnih susreta bilo s pojedincima ili grupama, mora uvijek u obzir uzimati stupanj vjere, odnosno crkvenosti tih pojedinaca i skupinâ[518].

Od novog lika prezbitera očekuje se da bude graditelj zajedništva, koji će znati prevladavati još uvijek vidljivu dvodijelnost u Crkvi (klerici i laici), upravo zalažući se oko izgradnje zajedništva u povjerenju, suradnji i suodgovornosti, gradeći autentične međuljudske

---

[512] Takav je svećenik u svome pastoralnom djelovanju primjenjivao pastoralni model „narodnocrkvene zajednice“ – Volkskirchliche Gemeinde, pri čemu je bio u povlaštenom položaju, a princip upravljanja bio je autoritativni. Vidi: Josip BALOBAN, Pastoralni model na snazi u našoj Crkvi, u: *Bogoslovska smotra*, 56 (1986.) 1 – 2, 44.

[513] Svrhu trajne formacije prezbitera Crkva vidi u sustavnom rastu na humanističkom, duhovnom i intelektualnom području kod prezbiterâ, s ciljem da njegovo *biti i djelovati*, odnosno da njegov život i služba postignu što veći stupanj harmoničnosti.

[514] Usp. Milan ŠIMUNOVIĆ, Mijenja li se slika dušobrižnika u Crkvi, 388.

[515] Vidi: *Isto*, 389.

[516] Usp. *Isto*, 390.

[517] Potrebu timskog pastoralnog rada naglašava i hrvatski pastoralni teolog Pero Aračić kada piše: *Već je očito da je svećenik kao predvodnik zajednice upravljen na timski rad. Za takav stil rada nama koji smo već više godina svećenici trebat će novi odgoj, a mladi i novi svećenici bi trebali na našim teološkim učilištima biti formirani za rad u pastoralnom timu.* Pero ARAČIĆ, *Duhovna zvanja i službe u našoj Crkvi*, 351.

[518] Usp. Josip BALOBAN, *Isus mjerodavni kriterij svake dušobrižničke prakse*, 72.

odnose[519]. Kao graditelj zajedništva prezbiter zapravo doprinosi integraciji kršćanske župne zajednice u kojoj je on dio te zajednice sa razvijenim osjećajem za solidarnost. Usred kršćanske zajednice koja mu je povjerena, prezbiter je njezin liturg i evangelizator te učitelj. Od novog se lika svećenika očekuje da premisli svoj dosadašnji rad na način da se usmjeri prema odraslima kao prvim adresatima Evanđelja[520]. Taj će zaokret od njega tražiti da se odrekne, te da bude oslobođen niza poslova[521], da bi se posvetio učiteljskoj i posvetiteljskoj službi u kontekstu nove evangelizacije, odnosno da postane spreman u službi nove evangelizacije pridonijeti prijelazu iz *župe servisa* u *župu evangelizacijskog angažmana* [522]. Prezbiter za novo tisućljeće treba biti animator koji senzibilizira i animira vjernike u župnoj i biskupijskoj zajednici da se prema svojim sposobnostima, karizmama i kompetencijama stave u službu nove evangelizacije. Prezbiter, nadalje treba biti koordinator[523] različitih pastoralnih, duhovnih i socijalnih inicijativa[524], pri čemu se stvara povjerenje između klera i laika, te se uvelike prevladava klerikalna slika Crkve, a usvaja se slika Crkve kao naroda Božjega, otajstva i Tijela Kristova. Prezbiter mora veoma dobro paziti da uslijed mnogobrojnih dužnosti i obaveza koje ga opterećuju[525], nekadašnju paternalističku sliku svećenika ne zamijeni upadanjem u aktualnu opasnost birokratsko-funkcionalne slike[526] sa racionalno-znanstvenim pristupom[527]. Jednako tako mora se čuvati da ne kuša u pukom pastoralnom

---

[519] Usp. *Isto*, 73.

[520] Usp. Milan ŠIMUNOVIĆ, *Mijenja li se slika dušobrižnika u Crkvi*, 393.

[521] *Da bi pastoralni djelatnik ovdje bio na visini zadatka, morat će prije ili kasnije neke stvari ostaviti neučinjenima kako bi se mogao zdušnije posvetiti bitnim duhovno-pastoralnim momentima svoga služenja*. Stjepan KUŠAR, Djelomično prihvaćanje vjere – kršćanstvo po izboru, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2 – 3, 340.

[522] U hrvatskoj je teološkoj javnosti, te upravo u *Bogoslovskoj smotri*, o pastoralnome modelu župne zajednice kao servisne stanice za pružanje vjerskih usluga, pisao Josip Baloban, još 1986. godine. Pritom je upozoravao na štetnost tog pastoralnog modela koji distancirane vjernike ostavlja i utvrđuje u njihovoj distanciranosti, umjesto da pridonosi smanjenju njihove distanciranosti od Crkve. Vidi: Josip BALOBAN, *Pastoralni model na snazi u našoj Crkvi*, 45.

[523] Usp. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 39.

[524] Ovdje se, kada je riječ o prezbiteru koordinatoru i organizatoru valja čuvati opasnog mentaliteta menadžera, koji nerijetko fascinira prezbitere, jer se kao što uspješniji organizatori oni osjećaju važnima i korisnima u sekulariziranom društvu koje im je ionako oduzelo osjećaj moći i društvene korisnosti. Vidi: Milan ŠPEHAR, Svećenik između evanđelja i izazova suvremenosti, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1997.) 2 – 3, 278.

[525] Već je početkom devedesetih, hrvatski pastoralni teolog Josip Baloban upozorio na negativnost povećavanja obima dušobrižničkog rada kod prezbitera, koji se u posljednjim desetljećima kvantitativno povećao, te kod mnogih prezbitera, pridonio psiho-somatskom opterećenju. Stoga se Baloban opravdano pita: *Koliko je suvremeno dušobrižništvo određena vrsta profesionalne rutine u kojoj prevladava razum i besprijekornost funkcioniranja zadanih „uloga“ uz neznatno prisutan angažman srca, a koliko je to isto dušobrižništvo spasenjski pomažući odnos koji doista pomaže čovjeku u njegovim životnim situacijama, te uspostavlja pomirenje s Bogom i čovjekom, i uspostavlja pravdu i mir u svijetu?* Josip BALOBAN, *Isus mjerodavni kriterij svake dušobrižničke prakse*, 70.

[526] Usp. Milan ŠPEHAR, *Svećenik između evanđelja i izazova suvremenosti*, 277.

[527] *Sadašnja dušobrižnička praksa permanentno je u opasnosti da se previše kreće u vodama racionalno-znanstvenog nastojanja, koristeći pojam i riječ pomoću kojih posreduje sadržaje objave, namjesto da za polazište uzima antropološku bazu na koju nacjepljuje objavu, i to ne samo pomoću riječi nego istodobno i u jednakoj mjeri slikom i usporedbom*. Josip BALOBAN, *Isus mjerodavni kriterij svake dušobrižničke prakse*, 71

aktivizmu tražiti izlaz iz krize[528]. Nova slika prezbitera, sukladno koncilskoj ekleziologiji zajedništva, podrazumijeva veoma razvijenu svijest kod prezbiterâ o promicanju duhovnih zvanja, te onih crkvenih službi[529] koje će biti sposobne preuzeti različite odgovornosti u Crkvi[530]. Šimunović od prezbitera očekuje da bude komunikator i terapeut, odnosno da je sposoban ljudima u njihovim teškim duhovnim situacijama pružiti adekvatnu duhovnu pomoć i utjehu[531]. Jedna od najtežih karakteristika novog lika prezbitera, zasigurno je ova, biti vizionar za treće tisućljeće, jer od njega zahtijeva uz kompetenciju i hrabrost svjedočenja, koja će mu pomoći formulirati projekt župne zajednice, koja će biti mjesto autentičnog življenja Evanđelja[532]. Prezbiteru za novo tisućljeće neće više biti dovoljno posjedovati dosadašnji dušobrižnički habitus, nego će morati postati osposobljen i za odnos s ambijentom u kojem zajedno s njime djeluju suradnici, kako drugi prezbiteri, tako i laici.

Nadalje, prezbiter će morati jače i sustavnije razvijati mistagošku dimenziju svoga djelovanja, a od njega će se sve više očekivati i zahtijevati osobna vjerodostojnosti. Manjak pastoralne discipline uz pastoralnu neujednačenost i samovolju u pastoralnom postupanju, postat će pitanjem duhovne vjerodostojnosti samih prezbitera. Svoje snage će hrvatski prezbiter za treće tisućljeće trebati usmjeriti na traženje, nalaženje i stvaranje novih društvenih i individualnih prostora za kršćansko iskustvo života i vjerovanja u Boga.

2.4. Doprinos ostale hrvatske teološke periodike koncilskome liku prezbitera

Da bi ispunio očekivanja Drugoga vatikanskog koncila dotadašnji pretkoncilski svećenik trebao je izvršiti svojevrsnu metamorfozu[533] od posrednika i kultnog službenika u prezbitera služitelja zajednici, evangelizatora, sabiratelja, pratitelja i prijatelja. Koncilsku raspravu o svećeniku[534], a i sam Koncil hrvatskoj je teološkoj sceni prvi približio hrvatski teolog Tomislav Janko Šagi-Bunić objavljujući mnoge tekstove u *Glasu Koncila* te u

---

[528] O krizi unutar prezbiterskog života i služenja bit će govora u trećem poglavlju disertacije.
[529] O potrebi profesionalnih i volonterskih crkvenih službi u pastoralnom djelovanju u Hrvatskoj. Usp. Pero ARAČIĆ, *Duhovna zvanja i službe u našoj Crkvi*, 347-349.
[530] Vidi: IVAN PAVAO II., *Evangelii nuntiandi*, br. 73.; vidi: Josip BALOBAN, *Djelovanje Crkve u novim društvenim uvjetima*, Zagreb, 1995., 131-134.
[531] Usp. Milan ŠIMUNOVIĆ, *Mijenja li se slika dušobrižnika u Crkvi*, 397.
[532] Usp. *Isto*, 400.
[533] Usp. Benjamin IVANČIN, Imamo li saborski lik svećenika?, u: *Obnovljeni život*, 34 (1979.), 1, 1.
[534] Veoma je značajan nastup Tomislava Janka Šagi-Bunića na radio Vatikanu, dana 20. listopada 1965. u kojem je hrvatskoj javnosti ukratko približio koncilsku raspravu o svećeniku. Citirano prema: Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema*, 147-150.

emisijama na hrvatskom jeziku na radio Vatikan[535]. Veoma je bitno naglasiti da Šagi-Bunić ne ostaje tek na referiranju i komentiranju, nego da u svemu slijedi *koncilsku nit* te teološki produbljuje problematiku, dajući time veliki osobni doprinos koncilskoj obnovi u Hrvatskoj. Pod ovim naslovom istražujemo na koji je način onodobna hrvatska teološka periodika doprinijela stvaranju koncilskog lika prezbitera u Hrvatskoj.

Karl Rahner je postavljanje pitanja o značenju Koncila s obzirom na njegovu recepciju u krajevnoj Crkvi smatrao sasvim prihvatljivim[536], upravo radi toga što svaka krajevna Crkva neizbježno utjelovljuje dio određenog socio-kulturalnog konteksta te mu doprinosi. U tadašnjoj se hrvatskoj teološkoj misli osjećao veliki naboj entuzijazma[537] i oduševljenja za Koncil s jedne, ali i doza opreza i straha, hoćemo li ga, i u kojoj mjeri uspjeti ostvariti, s druge strane. Već je godine 1965. u Đakovu na poticaj biskupa Bäuerleina preveden koncilski dekret o ekumenizmu, a nadbiskup Franić je u Vjesniku biskupije splitske i makarske objavio prijevod Dogmatske konstitucije o Crkvi. Među prvim animatorima koncilske recepcije svakako je katolički tjednik *Glas Koncila* čiji se prvi i osnovni doprinos sastojao u izvještavanju o događajima na Drugom vatikanskom koncilu. Svećenici, a tako i vjernici su upravo posredstvom Glasa Koncila bivali upućivani u duh Koncila preko tumačenja pojedinih koncilskih dokumenata od strane vrlih hrvatskih teologa: Tomislava Šagi-Bunića (1923. – 1999.)[538]; Vjekoslava Bajsića (1924. – 1994.); Josipa Turčinovića (1933. – 1990.) te Bonaventure Dude. *Kršćanska sadašnjost*, kao izdavačka kuća, a još više kao centar za teološko istraživanje, izrasla je iz svijesti da je koncilska obnova dugotrajni proces koji zahtijeva pomno studiranje koncilskih dokumenata, te teoloških gibanja u svijetu, Europi i u Hrvatskoj. *Kršćanska sadašnjost* je godine 1968. počela objavljivati koncilske dokumente u svom nizu *Dokumenti*. U Splitu je godine 1965. pokrenut teološki časopis *Crkva u svijetu*, s ciljem da prati pojave i probleme u Crkvi i svijetu, *ali tako da se naša domaća Crkva sačuva*

---

[535] Tomislav Šagi-Bunić je da bi izišao ususret željama velikog broja vjernika laika, a napose svećenika sabrao svoje tekstove o koncilskoj problematici u zasebnom volumenu: *Ali drugog puta nema*, s ciljem da postanu korisno pomagalo u provođenju koncilske obnove u Hrvatskoj. Nakanu knjige Šagi-Bunić je ovako opisao: *Knjiga ima, najvećim dijelom, nakanu da saopći i protumači koncilsku nauku i koncilska stanovišta u užem smislu*. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema*, VIII

[536] Usp. Karl RAHNER, U čemu je trajno značenje Drugog vatikanskog koncila, u: *Obnovljeni život*, 40 (1985.) 3, 318.

[537] Prve *pokoncilske godine u Hrvatskoj bile su prožete, s jedne strane, s velikim zanimanjem i oduševljenjem za koncilsko i novo, kako u teologiji tako i u pastoralnom djelovanju. Bilo je to doba iznimnog teološkog i pastoralnog entuzijazma na svećeničkim skupovima, na raznim tribinama i konferencijama*. Josip BALOBAN, Pokoncilski pastoralno-teološki pomaci, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.), 3 – 4, 565.

[538] Vidi: Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969., osobito podnaslov: *Uvod u misao Drugog vatikanskog sabora*. Vidi i Šagijeva djela s koncilskom tematikom: *Vrijeme suodgovornosti, knjiga prva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981.; *Vrijeme suodgovornosti, knjiga druga*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1982.; *Prema civilizaciji ljubavi*, (ur.) Tomislav Zdenko Tenšek i Andrea Filić, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998.

od mogućih devijacija na dogmatskom i pastoralnom polju u našim prilikama[539]. U Zagrebu je godine 1967. pokrenut časopis *Svesci* s nakanom da u prijevodu donosi ponajbolje teološke članke s područja egzegeze, ekleziologije, ekumenizma, odnosa prema nekršćanskim religijama te kulture, što također predstavlja eminentno koncilsku tematiku.

U svome nagovoru na otvaranju Teološko-pastoralnog tečaja u Zagrebu, godine 1966., tadašnji pomoćni biskup zagrebački Franjo Kuharić je ostvarivanje Drugog vatikanskog koncila stavio pred svećenike kao njihovu eminentnu zadaću riječima: *Započelo je postkoncilsko doba obnove, a to će u najvećoj mjeri ovisiti o svećenicima, jer oni su prva linija u ostvarenju koncilskih misli*[540].

Rudolf Brajčić je u definiranju Drugog vatikanuma, veoma koncizno, a istodobno precizno rekao: *On je bio povijesna odluka Crkve u našem „sada" na temelju prisutne prošlosti za budućnost koja dolazi*[541]. Crkva je na Koncilu pozvana neprestano izlaziti iz raznih oblika dotadašnjih sigurnosti, a za hrvatskog teologa Ljudevita Rupčića za Crkvu bi najveće zlo bilo ostaviti je i nakon Koncila nepromijenjenu i neobnovljenu[542]. Bonaventura Duda je u Drugome vatikanskom koncilu ponajprije gledao eklezіološki koncil, čija je najveća novost koncilska vizija Crkve kao Božjeg naroda, uz novi pogled na hijerarhiju, laike te univerzalan i svima obvezujući poziv na svetost, koji je za njega ujedno i cilj Crkve[543]. Drugi vatikanski koncil nesumnjivo je predstavljao veliku prekretnicu u životu Crkve, jer ju je otvorio svijetu, a svijet Crkvi[544]. Drago Šimundža napominje da je pokoncilska Crkva u Hrvatskoj pokazala upornost, pastoralnu sposobnost te izdržljivost, položivši na taj način svoj povijesni ispit[545]. Stoga ključ uspjeha pokoncilske Crkve u Hrvatskoj nije bio u prevlasti pokoncilskog nad pretkoncilskim, nego u svjesnome prihvaćanju i zajedničkome ostvarivanju izvornog kršćanskog poziva na svetost s jedne, nego i u otvaranju Crkve prema stvarnim problemima s druge strane, te istodobno u neumornom promicanju i ostvarivanju eklezijalne dimenzije vjere[546]. Može se reći da je Koncil u Hrvatskoj veoma dobro prihvaćen[547], te valja

---

[539] Frane FRANIĆ, Dvadeset godina nakon Koncila, u: *Crkva u svijetu*, 21 (1986.) 1, 99.
[540] Franjo KUHARIĆ, Apostoli postkoncilskog doba, prilog Službenom vjesniku, 3., Zagreb 1966.
[541] Rudolf BRAJČIĆ, Što je zapravo bio Koncil?, u: *Obnovljeni život*, 28 (1973.) 5.
[542] Usp. Ljudevit RUPČIĆ, Sadašnji kairos Crkve, u: *Crkva u svijetu*, 9 (1974.) 3, 205.
[543] Vidi: Bonaventura DUDA, Koncilska vizija Crkve, u: *Crkva u svijetu*, 21 (1986.) 2, 105-123.
[544] Veoma dobru sintezu koncilskog otvaranja Crkve svijetu donio je Drago Šimundža, u: Drago ŠIMUNDŽA, Perspektive i zadaci naše Crkve, u: *Crkva u svijetu*, 21 (1986.) 2, 237-247., ovdje, 237-239.
[545] Usp. *Isto*, 2, 237.
[546] U specifičnim uvjetima života Crkva u Hrvatskoj je u pokoncilskome razdoblju razvijala eklezijalnu dimenziju vjere na privatnoj, obiteljskoj i župnoj razini, što je doprinijelo učvršćivanju platforme tradicionalnog pastorala s temeljnim naglaskom na sakramentalizaciju.
[547] Nije moguće dobiti cjelovitu sliku recepcije Drugog vatikanskog koncila u Hrvatskoj bez konzultacije studije Bonaventure Dude, Bonaventura DUDA, *Prihvat II. vatikanskog koncila u Hrvatskoj. Fragmenti za buduće*

istaknuti da nije bilo javnog otpora prema Koncilu[548]. No, istodobno Crkva u Hrvatskoj prema mišljenju autora nije uspjela usvojiti duh Koncila[549]. Unutar tog neusvajanja duha Koncila Šimundža upozorava na koncilske neuspjehe koji se u Crkvi u Hrvatskoj manifestiraju u inertnosti crkvenih institucija, formalnoj primjeni slova Koncila, nepovezanosti klera i laika te ostajanju na tradicionalno seoskom karakteru pastorala, a uslijed zadržavanja piramidalne ekleziologije koja je nerijetko prenaglašavala načelo autoriteta[550] te koja je podržavala piramidalni mentalitet biskupa i prezbitera[551]. Stoga Crkvi u Hrvatskoj predstoji trajna zadaća koncilske prementalizacije.

2.4.1. U potrazi za prezbiterom evangelizatorom i služiteljem Riječi Božje

Budući da je pretkoncilska teologija prezbiterata, odnosno, bolje rečeno, pretkoncilska teologija svećeništva svećenika promatrala gotovo isključivo kao kultnog službenika, odnosno kao misnika, posvetitelja i djelitelja sakramenata, njegovo je evangelizatorsko i pastoralno poslanje bilo izmješteno iz njegove ontološke biti i gurnuto u njegovu službu koja se trebala vršiti prema deontologiji propisanoj kanonskim pravom. No, unatoč tome, naviještanje u vidu propovijedanja za njega je također predstavljalo jednu od prvotnih zadaća s prenaglašenom intelektualnom i katehetskom dimenzijom, te usmjerenošću na svećenikovu što bolju retoričku izvrsnost, a da pritom nije bio dovoljno svjestan nespremnosti zajednice za recepcijom tako naviještane riječi.

Drugi vatikanski koncil je svećenika izveo iz pretkoncilskog uskog, na svoj način krutog sacerdotalizma i predstavio ga svijetu kao Kristovog apostola, povezujući ga s općim svećeništvom vjernika dajući mu pravo mjesto unutar zajednice vjernika. Drugi vatikanski koncil naviještanje Boga Oca, Isusa i njegovog evanđelja tj. propovijedanje Božje Riječi, stavlja na prvo mjesto s obzirom na prezbiterovu ulogu u Crkvi, dok je pretkoncilska teologija

---

cjelovitije prouke, u: Nediljko A. ANČIĆ, (ur.): *Koncil u Hrvatskoj. Zbornik radova teološkog simpozija u povodu 30. obljetnice Drugog vatikanskog sabora*, Crkva u svijetu, Split, 1996., 29-77.

[548] Usp. Drago ŠIMUNDŽA, Kako smo i koliko smo ostvarili duh Koncila?, u: *Crkva u svijetu*, 14 (1979.) 2, 99-100.; vidi: Živan BEZIĆ, Suvremena teološka kretanja i njihova prisutnost u našoj Crkvi, u: *Crkva u svijetu*, 21 (1986.) 2, 172.

[549] *To je ono što nismo uspjeli ostvariti. To je zapravo što bih želio u ovom času pred sve nas, pred cijelu našu Crkvu postaviti kao primarnu dužnost i koncilski zadatak: duh komunitarnosti i disciplinirano sti, svijesti o zajedništvu i jedinstvu, o suodgovornosti i suradnji*. Drago ŠIMUNDŽA, Kako smo i koliko smo ostvarili duh Koncila?, u: *Crkva u svijetu*, 14 (1979.), 2, 100.

[550] O opasnosti prenaglašavanja načela autoriteta kada je riječ o biskupima i mogućim implikacijama te pojave, vidi u: Josip BALOBAN – Nikola DOGAN – Đuro HRANIĆ, Svećenici i biskupi – vodstvo i komunikacija u Crkvi, u: Pero ARAČIĆ, (ur.) *Jeremija, što vidiš? Crkva u hrvatskom tranzicijskom društvu*, Teologija u Đakovu, Đakovo, 2001., 10.

[551] Usp. Tomislav IVANČIĆ, Prihvaćanje Drugog vatikanskog koncila u Hrvatskoj, u: *Isto*, 45.

prezbiterata evangelizacijsko poslanje svećenika stavljala na drugo mjesto, odmah nakon euharistijske žrtve[552]. Drugi vatikanski koncil je dekret o svećenicima naslovio *Presbyterorum ordinis,* a svećenika kojeg se prenaglašeno isticalo po kultnoj dimenziji, nazvao prezbiterom, ističući da se Božji narod okuplja po riječi živoga Boga koja se očekuje iz svećeničkih usta[553]. Navještaj Božje Riječi, prema Rupčiću, ulazi u službu posvećivanja, a posvećivanje ljudi ne postiže se isključivo sakramentima, nego ponajprije vjerom do koje se dolazi naviještanjem. Za Rupčića je propovijedanje početak i središte prezbiterova djelovanja. Veoma je bitno istaknuti da je hrvatski teolog Ljudevit Rupčić u koncilskome duhu razvio dinamičan odnos između vjere i sakramenata[554], te između riječi i sakramenata[555] u kontekstu isticanja naviještanja Božje Riječi kao osnovne prezbiterove službe u kojoj se, kao uostalom ni u Kristovoj proročkoj službi ne može odvajati propovijedanje od svjedočanstva života. Prezbiter će jedino ako je sam prožet vjerom propovijedati iz iskustva vjere, pri čemu će biti više mistagog negoli tek učitelj, kako bi sâm iskusio njezinu sakramentalnu djelotvornost, te olakšao vjernicima to isto iskustvo. Sličan dinamičan odnos između riječi i sakramenata, prema kojoj prezbiterova služba riječi i služba sakramenata prelaze jedna u drugu, pri čemu se inherentno jedinstvo riječi i sakramenata javlja kao karakteristično za kršćanski kult, razvio je Joseph Ratzinger[556].

O vrijednosti Riječi u prezbiterovu životu i svjedočenju, te o važnosti propovijedanja pisali su u *Službi Božjoj* Ratko Perić[557], Ivan Nimac i France Rozman[558]. Sukladno koncilskome govoru i njegovoj misaonoj liniji o važnosti naviještanja Riječi[559] u prezbiterovu

---

[552] Usp. Jerolim ANDRIĆ, *Bogoslovje pastirsko,* Zagreb 1862., pretisak Teologija u Đakovu, Đakovo 2004., 33.; Martin ŠTIGLIĆ, *Katoličko pastirsko bogoslovje*, Zagreb, 1886., 26.; SCHÜCH–POLZ, *Pastirsko bogoslovlje,* njemačko sedamnaesto izdanje preveli i priredili: Stjepan Gjanić i Bogoljub Strižić, Zagreb, 1917., 45.; Dragutin KNIEWALD, *Pastirsko bogoslovlje, Dušobrižnik,* Zagreb, svezak I., 1943., 60.

[553] Usp. *Presbyterorum ordinis*, 4, 1.

[554] *Drugi vatikanski sabor nije definirao odnos između vjere i sakramenata, ali je sigurno da su sakramenti stvarnosti vjere. I traže i pretpostavljaju i hrane vjeru. S druge strane, sakramenti su sredstva spasenja koje se već nalazi u vjeri kao odgovor na Božju riječ (usp. Rim 10, 17)*. Ljudevit RUPČIĆ, Prezbiter – službenik riječi, u: *Crkva u svijetu*, 13 (1978.) 1, 33.

[555] *Katolička se teologija trudi da izrazi odnos između Riječi i sakramenata. Teško joj to polazi za rukom, ali je izvan sumnje da Riječ i sakrament stoje vrlo usko međusobno povezani i da su jedno na drugo upućeni. Ne tvore dvije disparatne vrijednosti. To su zapravo dvije faze jednog te istog odvijanja spasenja koje su jedna s drugom povezane i upućene jedna na drugu*. Ljudevit RUPČIĆ, Prezbiter – službenik riječi, u: *Crkva u svijetu*, 13 (1978.) 1, 39.

[556] Vidi: Joseph RATZINGER, Prilog pitanju o smislu svećeničke službe, u: *Svesci*, 14 (1969.), 21.

[557] Vidi: Ratko PERIĆ, Svećenik – propovjednik Božje riječi, u: *Služba Božja*, 16 (1976.) 1, 8-17.

[558] Vidi: France ROZMAN, Duhovnik, služabnik Božje besede, u: *Služba Božja*, 9 (1969.), 1, 3-9.

[559] Drugi vatikanski koncil izričito govori o vrijednosti Božje riječi i o naviještanju riječi u: *Dei verbum*, 2; *Sacrosanctum concilium*, 35; *Lumen gentium*, 28; *Gaudium et spes*, 44; *Christus Dominus*, 12; te *Presbyterorum ordinis*, 4 i 13.

životu isticao se Ivan Nimac[560], nazivajući pritom prezbiterovu službu upravljanja lišenu riječi Božje *funkcionarstvom*[561].

Ivan Nimac se zalagao se za duhovnu[562], teološku i komunikativnu[563] kompetenciju propovjednika. Prezbiter navjestitelj i poslužitelj Božje Riječi dužan je prenositi cjelovitu poruku spasenja ljudima[564], te ju uvijek spremno primijeniti na konkretne životne prilike ljudi[565]. No, zadaća da se Riječ učini istovremenom našemu vremenu, da ju se *posadašnji*, moguće je prema Ratzingeru samo tako da prezbiteri (navjestitelji) postanu toj Riječi istovremeni[566], pri čemu Ratzinger postulira svjedočiteljsku dimenziju autentičnog životnog svjedočenja kao uvjet ispunjenja prezbiterove navjestiteljske službe.

2.4.2. U potrazi za prezbiterom slaviteljem euharistije

Iako Drugi vatikanski koncil opisuje prezbitera ponajprije kao navjestitelja Božje Riječi, njegovu služba liturga, odnosno slavitelja euharistije i sakramenata valja promatrati u širem kontekstu evangelizacije[567], jer je euharistija za Koncil u istodobno *izvor i vrhunac cjelokupne evangelizacije*[568]. Prema tome prezbiter u slavljenju euharistije nije tek konsekrator žrtvenih darova[569], nego apostol koji se zajedno sa svojom zajednicom prikazuje

---

[560] *Služba riječi nije jednostavno govor o vjeri. Ono je više od toga. Nije samo informacija ni verbaliziranje vjerskih sadržaja i ponašanja. Propovijedanje je eminentno svećenički čin, pravo svećeničko služenje svećenika Novoga saveza koji u Kristovo ime i po njegovu nalogu vrši svećeničku službu*. Ivan NIMAC, Svećenik u službi riječi, u: *Služba Božja*, 24 (1984.) 1, 5.

[561] Usp. *Isto*, 6.

[562] Govoreći o duhovnoj kompetenciji propovjednika kao zahtjevu prezbiterskoga poziva Nimac postulira istu kao stupanj identifikacije nosioca poruke sa samim činom poruke i poslanika s onim koji ga šalje imajući pritom u vidu da moderno društvo predstavlja veliki izazov svećeničkoj službi. Usp. Ivan NIMAC, *Svećenik u službi riječi*, 7.

[563] Kod komunikativne kompetencije posebno je istaknuo razvijanje onih dijaloških sposobnosti koje omogućuju interakciju sa slušateljstvom. Usp. Ivan NIMAC, *Svećenik u službi riječi*, 8-9.

[564] *Mi smo dužni donositi cjelovitu poruku – pa i ondje gdje se ona okreće protiv nas, gdje se mač riječi Božje otkriva u svojoj nužnoj dvosjeklosti. Tako nesebičnost naviještanja znači da mi propovijed držimo sebi samima te dajemo da nas ona zasijeca. Ona, nadalje, zahtijeva da se i protiv pritiska duha vremena odvažimo kazati riječ kao poticaj na kršćanski način nonkonformizma nasuprot ovome svijetu, jednako kao i naprotiv samozadovoljnom tradicionalizmu*. Joseph RATZINGER, Prilog pitanju o smislu svećeničke službe 2, u: *Svesci*, 15 (1969.), 23.

[565] Već je u pretkoncilskoj teologiji prezbiterata u kontekstu svećenikove propovjedničke službe bila naglašavana potreba aktualizacije i primjenjivanja na konkretne životne prilike naslovnika. Cjelokupna se propovijed prilagođavala slušateljima, dotičući ih u njihovome konkretnom životu jer je tako sročena zasijecala njihov vjerski život, pružajući jasne smjernice za kršćansko življenje. Prema tome može se govoriti o svojevrsnom pretkoncilskom *aggiornamentu*. Usp. Martin ŠTIGLIĆ, *Katoličko pastirsko bogoslovje*, svezak prvi, 90-91.

[566] Vidi: Joseph RATZINGER, Prilog pitanju o smislu svećeničke službe 2, u: *Svesci*, 15 (1969.), 24.

[567] Usp. Marko BABIĆ, Prezbiter u službi oltara, u: *Služba Božja*, 23 (1983.), 3, 238.

[568] Usp. *Presbyterorum ordinis*, 5, 2.

[569] Uz samu konsekraciju, do Drugoga je vatikanskog koncila snažno je naglašavana svećenička vlast konsekracije koja je polazila od lika (forme) pretvorbe, odnosno riječi koje je misnik izgovarao. Mijenjati formu konsekracije značilo je smrtni grijeh. Misnik je prema shvaćanju tadašnje teologije ove riječi trebao izgovarati *u ime i u osobi Isusovoj*. Usp. Martin ŠTIGLIĆ, *Katoličko pastirsko bogoslovje*, svezak drugi, 32.; SCHÜCH–

Bogu kao duhovna žrtva, odnosno posvetitelj koji svijet posvećuje Isusovom istinom, uz uvjet da je i sam njome posvećen[570]. Slavljenje euharistije Koncil je uklopio u zadaću evangelizacija svijeta[571], a samog prezbitera s njegovom egzistencijom uronio u Kristovo otajstvo[572].

Presbyterorum ordinis br. 2, 4 ističe da je euharistijska žrtva cilj službe prezbitera i da se ta služba u njoj ispunjava. U tom kontekstu Marko Babić smatra da se sa sigurnošću može reći kako svećeništvo Drugi vatikanum ne izvodi prije svega iz prinošenja euharistijske žrtve, nego iz sveopćeg poslanja Kristove povijesne Crkve koja u vremenu nastavlja izvršavati od Krista joj predano poslanje[573].

2.4.3. Svetost koncilskog prezbitera

Koncilski poziv na savršenstvo i svetost snažno je kristološki utemeljen, no to nije poziv na svetost na tragu pretkoncilskoga monaškog duhovnog ideala koji je dovodio do dihotomije između prezbiterovog duhovnog života i pastoralnog angažmana. Koncilski poziv na svetost je ponajprije *opći*[574], ukorijenjen u krštenju, koje prezbitera karakterizira kao vjernika, kao brata među braćom ucijepljenog i ujedinjenog s Božjim narodom u radosti sudioništva na darovima spasenja i zajedničkome naporu hoda po mjeri Duha.

Prezbiterova svetost sada nije više svrha samoj sebi, kao što je to bila u pretkoncilskom razdoblju[575]. Koncilska svetost prezbitera u službi je posvećenja ljudi, odnosno ostvarenja Kraljevstva Božjega, a prezbiter se posvećuje posvećujući druge, smatra Ivan Dugandžić[576]. Pritom prezbiter mora biti uvijek svjestan da je samo ponizni sluga Otajstva kojega naviješta i kojemu služi, odnosno ponizni poslužitelj i tumač Božje riječi, na izgradnju zajednice Crkve, a nikako ne njezin vlasnik. Albin Škrinjar zabrinuto zapaža ograničenu simpatiju za svetost kod prezbiterâ, govoreći o ćudorednoj te ontološkoj

---

POLZ, *Pastirsko bogoslovlje*, 355.; France UŠENIČNIK, *Pastoralno bogoslovje*, drugi zvezek, 197.; Dragutin KNIEWALD, *Pastirsko bogoslovlje*, *Dušobrižnik*, svezak I., 35.

[570] Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, Svećenik kao liturg i predvoditelj vjerničke zajednice prema Novom zavjetu, u: *Nova et vetera*, 30, (1980.), 2, 49.

[571] *On je liturg ukoliko je apostol, a njegova velika liturgija, u koju mora biti uklopljeno i dijeljenje sakramenata i svako posvećivanje, jest evangelizacija svijeta i ostvarenje kraljevstva Božjega*. Ivan DUGANDŽIĆ, *Svećenik kao liturg i predvoditelj vjerničke zajednice prema Novom zavjetu*, 50.

[572] Usp. *Isto*.

[573] Usp. Marko BABIĆ, *Prezbiter u službi oltara*, 238.

[574] Usp. *Lumen gentium*, br. 40.

[575] Teologiju prezbiterata nakon Tridentinskog koncila (1545. – 1563.) obilježilo je shvaćanje svećenika unutar specifičnog ideala svetosti temeljenog na asketsko-monaškom duhovnom idealu prema kojem svećenik treba težiti i kojeg mora živjeti. Taj ideal svetog života nastao je neovisno o službi svećenika u svijetu, a izrazita karakteristika bila je *fuga mundi*. Ideal svetosti je istican kao životno ostvarivanje u totalitetu egzistencije svećenika, a svetost života sadržana u habitualnoj volji tražila je obdržavanje ćudorednih propisa.

[576] Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, *Svećenik kao liturg i predvoditelj vjerničke zajednice prema Novom zavjetu*, 46.

svetosti[577]. O ostvarivanju koncilske svećeničke svetosti u hrvatskoj je teološkoj periodici pisao Miroljub Pervan, ističući da milost svetog reda obvezuje prezbitere da ostvare svetost višeg stupnja, jer su posvećeni na novi način da budu živi instrumenti Krista, vječnog Svećenika, i jer su primili milost da teže prema savršenosti onoga koga predstavljaju u službi ljudima koji su im povjereni[578]. Autor se ovdje u svojim promišljanjima o prezbiterovoj svetosti direktno naslanja na koncilsko učenje o svetosti prezbiterâ iz *Presbyterorum ordinis* 12 – 13. i 23. Nesumnjivo je da su prezbiteri u svome životu i služenju pozvani ostvarivati svetost života unutar koncepta autentične svetosti prezbiterâ[579] o kojem govori *Presbyterorum ordinis* 13.

Koncilski se ideal svetosti za svećenike ostvaruje upravo u služenju povjerenim vjernicima i svekolikome Božjem narodu, te nije nipošto neovisan o njegovoj službi u svijetu, niti kao svoju temeljnu karakteristiku ima bijeg od svijeta, nego ostaje u svijetu po uzoru na Isusa koji je bio sav za čovjeka, odnosno bio je čovjek za druge. Na taj način prezbiter, omogućujući drugima da se posvećuju, posebno po svetim činima čiji je služitelj, zapravo pruža priliku i samome sebi da se posveti, što je i preduvjet svakog liturgijskog djelovanja u zajednici Crkve. Nadalje, taj ideal nije sadržan u habitualnoj volji koja pretpostavlja puko obdržavanje ćudorednih propisa, nego duboko zahvaća prezbitera u svekolikome njegovome djelovanju[580].

Za ostvarivanje svetosti kako je predlaže Koncil veoma je bitno jedinstvo života koje harmonizira prezbiterov život i službu u vršenje uloge Dobrog pastira u pastoralnoj ljubavi[581] hranjenoj čvrstim životom molitve[582]. U ostvarivanju svetosti koncilski je svećenik pozvan u vršenju svoje službe slijediti primjer Krista pri čemu treba biti svjestan da je nositelj ontološkoga posvećenja čiji se identitet tumači biljegom koji je primio sakramentom reda na kojemu se razvija bogata pastoralna milost.

---

[577] Usp. Albin ŠKRINJAR, *Katoličko svećeništvo*, 128.
[578] Usp. Miroljub PERVAN, *Svećenik u svjetlu II. vatikanskog koncila*, 39.
[579] Koncept autentične svetosti prezbitera nije moguće tražiti mimo koncepta sveopćeg poziva na svetost, a također niti mimo okolnosti vremena u kojem se ta svetost nastoji živjeti. Stoga je razumljivo da je postizavanje svetosti kod prezbiterâ neodvojivo od izvršavanja dužnosti unutar pastoralnoga služenja. Vidi: ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, (1974.) vol. III/4, 636.
[580] *Po samim se, naime, svakidašnjim svetim činima, kao i po svojoj cjelokupnoj službi koju obavljaju u zajedništvu s biskupom i ostalim prezbiterima, usmjeruju prema savršenstvu života*. *Presbyterorum ordinis*, br. 12, 3.
[581] *Ta pastoralna ljubav proistječe najviše iz euharistijske žrtve, koja je stoga središte i korijen čitavoga prezbiterova života, tako da svećeničko srce nastoji primijeniti na sebe ono što se zbiva na žrtveniku. To se, pak, može postići samo ako sámi svećenici molitvom sve dublje prodiru u Kristovo otajstvo.* *Presbyterorum ordinis*, br. 14, 2.
[582] Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, Naputak, *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice*, 27.

2.4.4. Permanentno obrazovanje koncilskog prezbitera

Sustavno promišljanje i bavljenje permanentnim obrazovanjem prezbiterâ započeto je Drugim vatikanskim koncilom[583]. U hrvatskoj teološkoj pokoncilskoj literaturi najiscrpnije se tom tematikom bavio hrvatski teolog Marijan Valković, koji je već 1976. godine permanentnom obrazovanju prezbitera u Hrvatskoj pristupao kao odgojnome i kulturnome zahtjevu, budući da je među prvima u Hrvatskoj Crkvi postao svjestan da problem permanentnog obrazovanja kao takvog utječe na život i djelovanje Crkve, uz primjedbu da je Crkva permanentno obrazovanje njegovala od svojih početaka, *tražeći da svi vjernici u jednom ili drugom obliku primaju vjersku pouku*[584]. Pastoralno-teološko permanentno obrazovanje pretpostavlja organizirano i kontinuirano učenje koje se proteže na čitav prezbiterov život, pri čemu se napušta shvaćanje njegovog života unutar dvije etape: etapa stjecanje znanja i kompetencija, te etapa realizacije stečenih kompetencija[585]. Nakon Koncila sve se više shvaća da je permanentno obrazovanje u teologiji i pastoralu nužna pretpostavka suvremenog prezbiterskog života i djelovanja[586]. U Crkvi u Hrvatskoj se poslije Drugog vatikanuma razvio raznoliki i snažan sustav permanentnog obrazovanja, kojemu je temelje postavio kardinal Franjo Šeper u Zagrebačkoj nadbiskupiji potaknuvši osnivanje *Teološko-pastoralnog tjedna* kao izrazitog oblika prezbiterskog permanentnog obrazovanja, nakon kojega su uslijedili i drugi oblici permanentnog obrazovanja prezbitera poput teološko-pastoralnih tečajeva u Splitu, Rijeci, Đakovu, Makarskoj, te održavanja mnogobrojnih skupova i tribina.

Marijan Valković se zalagao da permanentno obrazovanje prezbitera postane težištem formativnih napora u Crkvi u Hrvatskoj, te da ono ne smije prijeći u puki intelektualizam, *jer je ono bitno spojeno s duhovnim i apostolskim nastojanjima*[587]. Načelo permanentnog obrazovanja primjenjeno u Crkvi Valković nije shvaćao samo u užem smislu, odnosno tek kao potrebu klera, nego ga je proširio na cijeli Božji narod[588], kako bi i na taj način Crkva bila prisutna u današnjem svijetu. Za Valkovića je to predstavljalo jedini način za prevladavanje raznih *involutivnih* tokova u Crkvi, budući da su prema njegovu mišljenju problemi hrvatskih

---

583 Vidi: *Christus Dominus*, br. 16; *Presbyterorum ordinis*, br. 19 i *Optatam totius*, br. 22.

584 Marijan VALKOVIĆ, Permanentno obrazovanje i Crkva, u: *Bogoslovska smotra*, 46 (1976.) 4, 351-369., ovdje, 360.

585 Usp. Franjo Emanuel HOŠKO, Prilike i mogućnosti pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja svećenika u nas danas, u: *Služba Božja*, 16 (1976.) 3, 205.

586 Usp. Ferdinand KLOSTERMANN, *Priester für morgen*, Wien, Tyrolia Verlag, Innsbruck, 1970., s., 234.

587 Marijan VALKOVIĆ, *Permanentno obrazovanje i Crkva*, 366.

588 *Teološka dostignuća nisu problemi elite nego treba da sve više postaju svojina „širokih masa“. To ne znači da je svatko u stanju pratiti teška i zamršena teološka pitanja, ali u načelu svaki vjernik bio on muškarac ili žena, redovnik ili redovnica, svećenik ili biskup, zaposlen ili nezaposlen, na selu ili u gradu, trebao bi imati mogućnost trajne vjerske naobrazbe.* Marijan VALKOVIĆ, *Permanentno obrazovanje i Crkva*, 366-367.

sjemeništa i visokih bogoslovnih škola, te teoloških fakultetâ usko povezani s otvorenošću ili zatvorenošću teološke naobrazbe kao takve[589]. Kada se radi o permanentnome obrazovanju u Crkvi u užem smislu, odnosno o permanentnome obrazovanju prezbiterâ, Valković je smatrao da je nazočnost biskupa na tim susretima od velike važnosti, te da permanentno obrazovanje prezbitera treba biti kvalitetno planirano, organizirano i institucionalizirano, kako bi pojedini prezbiter bio aktivni sudionik obrazovnog procesa, a ne tek pasivni primatelj. Također je sugerirao da permanentno obrazovanje na biskupijskoj razini zahtijeva čovjeka koji bi se profesionalno bavio tim poslom[590]. Za Marijana Valkovića je permanentno obrazovanje i u užem i u širem smislu riječi zov tadašnjeg, ali i svakog budućeg trenutka, te se može reći da u mnogočemu njegova promišljanja i stavovi anticipiraju Opću sinodu biskupa iz 1990., te *Pastores dabo vobis* Ivana Pavla II.

Opća sinoda biskupa iz 1990. bila je veoma poticajna u pogledu permanentnog obrazovanja prezbiterâ u svome konkretnom zahtjevu produbljenja teološko-pastoralnog značenja permanentnog obrazovanja[591]. Postkoncilska trajna formacija prezbiterâ sastoji se u stvarnome prihvaćanju Koncila i njegovog duha, ona nadalje trajno propituje kakav treba biti lik i profil prezbiterâ, te njihov identitet da bi oni što više bili uspješni evangelizatori i svjedoci Kristova evanđelja.

Apostolskom pobudnicom *Pastores dabo vobis* izmijenio se dotadašnji pogled na permanentno obrazovanje prezbiterâ, budući da je ovom Pobudnicom ono stavljeno na prvo mjesto kao vrhunac za poticanje i usklađivanje svekolikog formativnog procesa kod prezbiterâ[592]. Permanentno obrazovanje, odnosno trajna formacija postala je i za hrvatske prezbitere nužni i naravni nastavak životnog puta od ređenja do smrti[593]. Duša trajne prezbiterske formacije i izgradnje je pastoralna ljubav unutar koje biti svećenik znači biti poslan izvršavati eklezijalno poslanje uz oživljavanje Kristove pastoralne ljubavi prema

---

[589] Usp. *Isto*, 367.
[590] Vidi: *Isto*, 367.
[591] Potrebu i značenje permanentnog obrazovanja koncilskog prezbitera Sinoda je stavila u integralni te bitni formativni proces koji nipošto ne smije biti odvojen od ostalih vidova svećeničke formacije. Nadalje, Sinoda je prezbiterskoj permanentnoj formaciji nastojala dati teološki smisao. Vidi: *Instrumentum laboris – La formazione dei sacerdoti nelle circostanze attuali*, u: Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1990* – Ottava assemblea generale ordinaria, 573-584.
[592] Usp. Stjepan ČOVO, Trajno svećeničko obrazovanje i svećenička služba prema pobudnici pape Ivana Pavla II. *Pastores dabo vobis*, u: *Služba Božja*, 36 (1996.), 1, 23.
[593] Usp. Luka MARIJANOVIĆ, Permanentno obrazovanje svećenika, u: *Vjesnik đakovačke i srijemske biskupije*, 117 (1989.), 9, 147-151.

Crkvi[594], pri čemu je sasvim jasno da se trajna formacija, odnosno izgradnja pred svakog prezbitera postavlja kao zahtjev i vjernost sakramentu svetog reda.

U hrvatskoj je pokoncilskoj pastoralno-teološkoj zbilji sazrijevala svijest o tome da ciljevi permanentnog obrazovanja prezbiterâ ne mogu biti proizvoljno odabirani niti uvjetovani trenutkom, nego da su oni eminentno teološki i pastoralni, a time i eklezijalni, te da moraju izražavati zahtjeve funkcioniranja Crkve kao sakramenta spasenja. Cilj permanentnog obrazovanja prezbitera Emanuel Hoško vidi u *osposobljavanju svećenika na vršenje crkvene službe, i to po daljnjem razvijanju njihovih ljudskih, profesionalnih i duhovnih osposobljenosti kako bi što bolje i uspješnije ispunjavali zadatke Crkve u suvremenom svijetu koji se mijenja, a to bi trebalo biti na takav način da ih suvremeni ljudi prihvate kao vjerodostojne navjestitelje i svjedoke kršćanske vjere*[595]. Taj se cilj postiže integracijom svećeničkoga poziva i vjere[596], te postizavanjem integracije pastoralne djelatnosti i vjere, uz uspostavu ispravnog međusobnog međuodnosa. Veoma je značajno što Hoško navodi pojedinačne ciljeve permanentnog obrazovanja prezbitera: teološku kvalificiranost, osposobljenost za valoriziranje pastoralne prakse, profesionalne vještine, *cjeloživotno učenje*, sposobnost za timski rad te izjednačenost osobnog i profesionalnog identiteta[597]. Autoevaluacija vlastitog pastoralnog djelovanja po teološkim i pastoralnim kriterijima nužna je za uspješno dušobrižništvo.

2.4.5. Doprinos seminara za permanentno obrazovanje prezbitera Vrhbosanske metropolije

Vršeći svoje misionarsko i evangelizacijsko od Krista predano i dobiveno poslanje, povijesna se Kristova Crkva u svome hodu neprestano susretala s pitanjem djelotvornog naviještanja evanđelja. Osamdesetih je godina dvadesetoga vijeka Crkva u Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini nastojala odgovarati na koncilske poticaje i izazove osobito u pogledu permanentnog obrazovanja svojih prezbitera, održavši tri seminara za permanentno obrazovanje prezbitera, te izdavši tri zbornika[598], koji predstavljaju iznimni doprinos koncilskoj teologiji prezbiterata na hrvatskom govornom području. Prvi u nizu seminara

---

[594] Usp. Stjepan ČOVO, Trajno svećeničko obrazovanje i svećenička služba prema pobudnici pape Ivana Pavla II. *Pastores dabo vobis*, 28.
[595] Franjo Emanuel HOŠKO, *Prilike i mogućnosti pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja svećenika u nas danas*, 206.
[596] Usp. Ferdinand KLOSTERMANN, *Priester für morgen*, s., 235.
[597] Usp. Franjo Emanuel HOŠKO, *Prilike i mogućnosti pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja svećenika u nas danas*, 207.
[598] Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Prezbiteri služitelji Božje riječi*, Vrhbosanska visoka teološka škola Sarajevo, Sarajevo 1987.; Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Uloga svećenika u liturgiji*, Vrhbosanska visoka teološka škola Sarajevo, Sarajevo 1988.; Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Svećenička pastirska služba*, Vrhbosanska visoka teološka škola Sarajevo, Sarajevo 1988.

održan je u Sarajevu od 23. do 25. rujna 1986. godine na temu *Prezbiteri služitelji Božje riječi*. Studijski je skup - polazeći od koncilskog nauka sadržanog u *Presbyterorum ordinis* br. - 4, nastojao osvijetliti prezbitersku službu naviještanja, uz analizu konkretnih prilika unutar kojih se ta služba odvija. Posebno je vrijedno izdvojiti članak Ante Šarića, *Prezbiter – služitelj Božje riječi*, kojim autor, koristeći recentnu literaturu, obrađuje i tumači koncilski nauk o prezbiteru poslužitelju Božje Riječi, osobito ističući prvenstvo službe Riječi sukladno koncilskome naučavanju u *Lumen gentium* br. 28 i *Presbyterorum ordinis*, br. 4., te kristocentričnost naviještanja kao sudbinsku povezanost prezbiterâ s Isusom[599], kao i eklezijalnu dimenziju naviještanja. Autoru je osobito stalo da naviještanje Riječi Božje ne bude tek ponavljanje formula u smislu indoktriniranja, nego živo Evanđelje koje egzistencijalno zahvaća ljudski život, a prezbiterov život mijenja do te mjere da on poprima obilježja proročke egzistencije.

Drugi relevantni tekst koji doprinosi shvaćanju koncilskog lika prezbiterâ u kontekstu njihovog poslanja koje žive u Kristovoj povijesnoj Crkvi je članak Franje Topića, *Prezbiter u poslanju Crkve*. Autor nastoji deducirati perspektivu dekreta *Presbyterorum ordinis*, koju prepoznaje upravo u njegovoj biblijskoj utemeljenosti. Poslanje koncilskog prezbitera Topić pretresa donoseći zaokruženi prikaz teologije poslanja, pritom se posebno zadržavajući na temi odnosa biskupa i prezbiterâ kao biskupovih suradnika, u čemu autor prepoznaje uočljiv pomak na Drugome vatikanskome koncilu. Topić veoma nijansirano tumači taj odnos ne dopuštajući da se uopće može i pomisliti da je prezbiterat derivat biskupstva, odnosno da bi biskupstvo bilo izvor prezbiterske službe. Ovisnost prezbiterata o episkopatu Topić ne promatra kao odnose među pojedincima, nego kao odnose *Ordo episcoporum* s *Ordo presbyterorum*, unutar kojih se dolazi do kolegija apostola, koji je baštinik i (pre)nositelj kako ministerijalnog svećeništva, tako i drugih službi u Crkvi[600].

Drugi seminar za permanentno obrazovanje svećenika Vrhbosanske metropolije, na kojem su prezbiteri nastojali produbiti liturgijsko znanje i umijeće s ciljem da se liturgija više njeguje i da po njihovom liturgijskom služenju povjerene im vjerničke zajednice iz dana u dan sve predanije slave Boga, održan je od 22. do 24. rujna 1987. godine u Sarajevu na temu *Uloga svećenika u liturgiji*. U svome prilogu Franjo Komarica ukazao je na bit prezbiterskog

---

[599] *Prihvaćanje Kristova poziva i poslanja znači sudbinsko vezanje uz njegovu osobu i način života. Ova sudbinska povezanost s Kristom izražena je pojmom nasljedovanje. Dijeliti sudbinu s njim znači sudjelovati na njegovu poslanju naviještanja poruke spasa, staviti svoj život u službu kraljevstva, postati mu sličan u tajni smrti i uskrsnuća.* Anto ŠARIĆ, Prezbiter – služitelj Božje riječi, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Prezbiteri služitelji Božje riječi*, Vrhbosanska visoka teološka škola Sarajevo, Sarajevo 1987., 106.

[600] Vidi: Franjo TOPIĆ, Prezbiter u poslanju Crkve, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Prezbiteri služitelji Božje riječi*, 123-126.

liturgijskog služenja unutar novozavjetne ekonomije spasenja, pri čemu je osobu prezbitera smjestio u nužni odnos spram Krista i Crkve, ističući važnost župnih *liturgijskih odbora*[601] čiji bi članovi bili adekvatno liturgijski formirani, a brinuli bi se za dostojno slavljenje bogoslužja. Na taj način prezbiter, koji je predstojnik i predvoditelj bogoslužja, može se adekvatno pripremiti za slavljenje liturgijskih bogoštovnih čina bez opasnosti da podlegne subjektivizmu i horizontalizmu u liturgiji.

Stjepan Kušar pretresao je središnje značenje nedjelje u životu Crkve i prezbiterâ, osobito potičući prezbitere da svojim naviještanjem i slavljenjem u zajednici idu za tim da u ljudima bude i njeguju osjećaj te smisao za egzistencijalno značenje nedjelje[602], zalažući se za novu kulturu nedjelje kao dana Gospodnjeg. Za Kušara je sudjelovanje na nedjeljnom euharistijskome slavlju središnji znak razlikovanja i raspoznavanja kršćanske vjere i crkvenosti svakog kršćanina.

Promišljajući o komunikaciji u liturgiji, gdje prezbiter vrši ulogu glavnog komunikatora Josip Sremić, uz otajstveno-spasenjski vid ističe važnost ljudskog djelovanja i međuljudskih odnosa u percepciji liturgijskog slavlja[603].

Tomo Vukšić naglašavao je potrebu prijelaza sa oblika liturgijskog pastorala koji je razvijao *duhovnost nedjelje*, na oblik koji će razvijati *duhovnost svakoga dana* u kojem bi nedjelja bila polazište iz kojeg bi počinjao tjedni život kršćanskog svjedočenja u svijetu, a svoju bi protežnost ta duhovnost nalazila u obiteljskoj molitvi, odnosno svojevrsnoj obiteljskoj liturgiji u kontekstu kršćanske obitelji shvaćene kao *Ecclesia domestica*[604].

Treći seminar za permanentno obrazovanje prezbitera Vrhbosanske metropolije održan je od 20. do 22. rujna 1988. godine s okvirnom temom *Svećenikova pastirska služba*. Pastirska služba povezuje i ujedinjuje prezbitersku navjestiteljsku i liturgijsku službu. Dekret *Presbyterorum ordinis* br. 6. -govoreći o pastirskoj službi prezbiterâ na prvo mjesto stavlja službu pomirenja. Ante Komadina pretresa prezbitersku pastirsku službu u okviru sveopćeg pomiriteljskog poslanja Crkve, unutar kojeg egzistira i vrši se prezbitersko pomiriteljsko poslanje. Prema autoru prezbiter je služitelj sakramenta pomirenja odnosno pokore, te je

---

601 Usp. Franjo KOMARICA, Prezbiterova liturgijska funkcija, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Uloga svećenika u liturgiji*, Vrhbosanska visoka teološka škola Sarajevo, Sarajevo 1988., 43.

602 *Umjesto da se docira kako se kršćani ne prepoznaju samo po nedjeljnoj misi, radije bismo trebali gledati na to da kršćane raspoznajemo svakako po nedjeljnoj misi te da se tako i kao takvi dajemo jedni drugima raspoznati, ne bi li onda iz tog središta zapuhao duh bratskog zajedničarenja i izvan crkvenog prostora*. Stjepan KUŠAR, Važnost nedjelje u životu Crkve, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Uloga svećenika u liturgiji*, Vrhbosanska visoka teološka škola Sarajevo, Sarajevo 1988., 61.

603 Vidi: Josip SREMIĆ, Komunikacija u liturgiji, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Uloga svećenika u liturgiji*, 69-89.

604 Vidi: Tomo VUKŠIĆ, Liturg i sudjelovanje mladih u liturgiji, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Uloga svećenika u liturgiji*, 121-129, ovdje, 127.

ujedno u samom sakramentalnom slavlju navjestitelj radosne vijesti, a istodobno je učitelj molitve, otac, liječnik i sudac. Autor uočava krizu sakramenta pomirenja kako kod pokornikâ[605], tako i kod ispovjednikâ[606]. Komadina se zalaže za model pomirenja u obliku ispovjednog razgovora, unutar kojeg postoje veće mogućnosti plodonosnog komuniciranja između prezbitera i pokornika, pri čemu se prezbiter pokorniku može lakše očitovati kao čovjekov brat, zatim milosrdan i vjeran pastir koji uvijek traži izgubljenu ovcu; liječnik koji iscjeljuje i krijepi; učitelj koji uči istinu i pokazuje Božje putove, te konačno sudac koji sudi po istini, a ne po prividu[607].

Prezbiterovom percepcijom svijeta i načinom na koji svijet percipira prezbitere bavio se Lush Gjergji, napominjući da su pokoncilski prezbiteri pozvani biti više Božji i ljudski, odnosno ljudi vjere, svjedoci i služitelji svima[608], po mjeri današnjih potreba i mogućnosti.

Prezbiterima kao (po)služiteljima siromašnih i ugroženih bavio se Ante Pavlović, polazeći od principa služenja kao od jednog od poglavitih opredjeljenja Crkve, a time i prezbiterâ. Autor poslužiteljsku ulogu prezbiterâ obrađuje u kontekstu sakramentalne, ministerijalne i evangelizacijske naravi Crkve, te sukladno koncilskoj ekleziologiji iznesenoj u *Presbyterorum ordinis* br. 6. Prezbiteri su usred vjerničke zajednice Božjega naroda nositelji odgojne, svjedočke i animacijske uloge usmjerene osvješćivanju i produbljivanju vjerničke odgovornosti pred problemom siromaštva i ugroženosti[609].

---

[605] Kod pokornikâ autor uočava nedovoljnu i nepotpunu pripravu za slavlje sakramenta koja je nerijetko plod šabloniziranog ispita savjesti, te manjkavo i usko poimanje grijeha svedeno na grijehe psovke i grijehe seksualne naravi. Nadalje, autor drži da pokornik doživljava ispovjednika previše kao suca, te da stoga teže doživljava u sakramentalnom slavlju pomirenja susret s Bogom dobrote i milosrđa. Usp. Ante KOMADINA, Svećenikova služba pomirenja, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Svećenička pastirska služba*, Vrhbosanska visoka teološka škola Sarajevo, Sarajevo 1988., 49.

[606] Fenomenologiju masovnih ispovjedi u došašću i korizmi, te u prošteništima autor smatra dijelom odgovornom za krizu kvalitete prezbiterskog služenja u slavlju sakramenta pomirenja i pokore. Usp. Ante KOMADINA, *Svećenikova služba pomirenja*, 50.

[607] Usp. IVAN PAVAO II., *Pomirenje i pokora – Reconciliatio et poenitentia*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985., br. 29.

[608] Usp. Lush GJERGJI, Apostolski rad „prema van“ svećenik i današnji svijet, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Svećenička pastirska služba*, 87.

[609] *On je u zajednici, po svom ministerijalnom poslanju i dostojanstvu, u povezanosti s biskupom, i princip njezine povezanosti s univerzalnom Crkvom. Stoga prezbiter ne može u svojoj pastoralnoj praksi djelovati iz individualističkih i solističkih pozicija, nego „osluškujući znakove vremena“ treba djelovati s Crkvom, u Crkvi i za Crkvu. To jest, iz zajednice, u zajednici i za zajednicu. Time cijela zajednica vjernika, i svaki pojedinac već prema službi, daru i karizmi, dobiva svoje dostojanstvo i prima misijsko poslanje, a prezbiter preuzima važnu odgojnu i svjedočku ulogu u odnosu na siromašne i ugrožene*. Ante PAVLOVIĆ, Svećenikova posebna briga za siromašne i ugrožene, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Svećenička pastirska služba*, 113.

2.5. Doprinos Bogoslovske koncilske tribine koncilskome liku prezbitera

Na inicijativu hrvatskog teologa dr. Josipa Turčinovića, a u suradnji sa studentima teologije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu osnovana je dana 21. siječnja 1966. godine *Bogoslovska koncilska tribina* kao samostalno tijelo. Njezin rad itekako je bio vezan uz Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu i zagrebačko Nadbiskupijsko sjemenište (bogosloviju), budući da su profesori tog Fakulteta bili, zapravo najčešći gosti tribine, koja se održavala u stoljetnoj sjemenišnoj dvorani *Vijenac*. Slušači su bili studenti Katoličkoga bogoslovnog fakulteta te Filozofsko-teološkog instituta Družbe Isusove. Pojedini susreti obuhvaćali su redovito kraće predavanje i dulju diskusiju, a održavali su se obično jednom mjesečno. Tribina se ubrzo pokazala kao nezamjenjivo sredstvo i mjesto komuniciranja koncilske misli, te istodobno sasvim specifični instrument koncilske obnove kod studenata teologije u Zagrebu. Godine 1967. Tribina mijenja ime u *Bogoslovska tribina*, no time ona nipošto ne prestaje biti koncilska, nego se još više profilira i otvara svim pitanjima studenata teologije, ne prestajući pritom registrirati pojedine probleme univerzalne Crkve[610]. Posebno mjesto zauzimala je tematika koja je pretresala pitanja u svezi novog koncilskog lika prezbitera.

Hrvatski teolog Tomislav Janko Šagi-Bunić je 03. prosinca 1970. godine na Tribini tumačio prezbiterovu služiteljsku ulogu[611] u duhu koncilske teologije prezbiterata, te osobito u duhu nacrta *Papine međunarodne teološke komisije* koja je od 5. do 10. listopada 1970. zasjedala u Rimu. Šagi-Bunić, tumačeći ontološko utemeljenje svećeništva, zaključuje da je kako prezbiteru tako i svakom kršćaninu vjerniku moguća samo participacija, a ne nezavisno posjedovanje tog Kristovog svećeništva. Tek nakon participacije svih vjernika na Kristovu svećeništvu dolazi se do hijerarhijskog ministerija i do tumačenja njegove uloge. Šagi-Bunić upozorava da Teološka komisija ne tumači biskupski i prezbiterski ministerij kao eminentno „svećenički“ time što biskupe i prezbitere smatra žrtvovateljima, nego time što oni uprisutnjuju Kristovo služenje u konkretnome povijesnom trenutku. To uprisutnjivanje Kristova služenja sastoji se upravo od učinkovitog naviještanja, stvaranja, sabiranja i vođenja

[610] Vidi: Ana BENC – Drago BOSNAR – Antun ČUK – Vilim HORVAT – Franjo KIŠ – Lajoš SOLYMOSY (ur.) *Bogoslovska tribina – Mi Crkva i drugo*, sabrani radovi od 1966-1971., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1971., V-X.

[611] *Hijerarhijski službenici, očito, čine samo izvanjske sakramentalne znakove, postavljaju ono što ide u okvir zemaljske povijesti, oni ne ostvaruju spasiteljski čin Kristov, oni kao takvi ne daju silu tog spasiteljskog čina novim generacijama: to čini Krist po svome Duhu Svetome, ali služeći se njihovom postavljanja znakova, po kojima ono nevidljivo dobiva vidljivu povijesnu dimenziju. Po tome i jest njihova funkcija služiteljska, a ne dominativna*. Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, Svećenička služba u Crkvi, u: Ana BENC – Drago BOSNAR – Antun ČUK – Vilim HORVAT – Franjo KIŠ – Lajoš SOLYMOSY (ur.) *Bogoslovska tribina – Mi Crkva i drugo*, 404.

kršćanske zajednice, te liturgije, odnosno osobito euharistije u kojoj se na jedinstven način aktualizira jedina i jedinstvena Kristova žrtva[612]. Prezbiter prema Šagi-Buniću po sakramentu svetog reda ne prima tek neku izvanjsku funkciju, nego „osebujno dioništvo“ u Kristovu svećeništvu[613]. Svekoliko prezbiterovo ministerijalno djelovanje vodi kako što efikasnijem slavljenju euharistije, tako i rastu kršćanske egzistencije, kako pojedinca, tako zajednice, a u konačnici ka eshatološkom sabiranju svih u slavlje vječnog sjedinjenja s Kristom, kojemu je sakramentalno slavljenje euharistije predokus, znak i početak[614].

Šagi-Bunić nadalje progovara o spoznaji da ministerij Novog zavjeta nužno pretpostavlja kolegijalnu dimenziju, kojom se izriče otajstvena narav ministerijalnih službi u Crkvi, prema kojoj se u vršenju tih službi itekako treba zahtijevati zajednička suradnja te suodgovornost, koju pretpostavlja i sama participacija na istom Kristovu svećeništvu. Tu spoznaju, koja se iskristalizirala na Teološkoj komisiji, autor smatra kapitalnom za svaki budući pokušaj izgrađivanja teologije ministerijalnog svećeništva, te eventualno rješavanje krize prezbiterata, ali i ostalih kriza u pokoncilskoj Crkvi[615].

Posebno su brizantna Šagi-Bunićeva upozorenja o postkoncilskim teološkim diskusijama o ministerijalnom svećeništvu, kojima autor u obliku alternativa poziva na teološko-pastoralno i teološko-eklezijalno promišljanje: 1) *Što je prvotnije u cjelini kršćanske vjere, zajednica vjernika ili njezini funkcionari, biskupi i prezbiteri*[616]*?* Ovdje autor upozorava na još uvijek prisutnu i nakon Drugog vatikanskog koncila snažnu tendenciju prema kojoj se nositelji hijerarhijskog ministerija shvaćaju kao oni koji su iznad zajednice, posebna skupina kojoj se pridaje i ime Crkva, dok se ostali dio Božjega naroda smatra mnoštvom čija se eklezijalnost uglavnom iscrpljuje u tome da sluša tu grupu koja je stavljena u „ministerium hierarchicum“. Autor smatra da je spomenuta tendencija još uvijek u pozadini velikog dijela pokoncilskih nesporazuma u Crkvi[617].

Drugu alternativu, kao logičku posljedicu prve, Šagi-Bunić oblikuje kao: *Je li prezbiter neki natkršćanin, ili je u redu onoga biti-kršćanin jednak sa svima drugim kršćanima, a ima samo neku stanovitu funkciju u tome da pomogne drugima i sebi u*

---

[612] Usp. Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, Svećenička služba u Crkvi, 409.
[613] *Hoće se reći da je ta funkcija koju kršćanin dobiva kod svećeničkog zaređenja nešto što njega osobno nekako unutarnje zahvaća i stavlja u stanovit poseban odnos prema Kristu, štoviše prema Kristovu svećeništvu, čini da on participira na osobit način Kristovu svećeničku aktivnost*. Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Svećenička služba u Crkvi*, 411.
[614] Usp. *Isto*, 413.
[615] Usp. *Isto*, 417.
[616] Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Svećenička služba u Crkvi*, 418.
[617] Vidi: *Isto*, 418-419.

ostvarivanju toga biti-kršćanin[618]*?* Autor tu tendenciju u Crkvi također smatra snažno prisutnom upravo u inzistiranju na specifičnosti prezbiterova života prema kojoj je on *Alter Christus*, ili prema kojoj se pojam svećeničkog posredništva shvaća neoplatnoski[619], a prema tome i latentno duhovno-monopolistički. Kršćanski pojam svećeničkog posredništva za Šagi-Bunića u sebi nužno sadrži dimenziju partnerstva, jer se sastoji u tome da prezbiter svojim služenjem pomaže zajednici i pojedincima u njezinu krilu doći do veće zrelosti i sposobnosti izravne komunikacije s Bogom, te da u zajedništvu svi rastu u milosnom sjedinjenju s Njime.

Stipe Bagarić je na tribini, održanoj 05. ožujka 1070. godine, pretresao odnos prezbiterâ jednih prema drugima u duhu *Presbyterorum ordinis* br. 8, te *Lumen gentium* br. 28, uz posebni naglasak na ostvarivanju prezbiterija. Autor je upozorio na raskorak koncilskih dokumenata koji je vidljiv u Dekretu o pastirskoj službi biskupa u Crkvi *Christus Dominus* br. 28, 1[620], jer se kao eklezіološka podloga prednosti uzima inkardinacija, a ne sakramentalno bratstvo i djelovanje na istom evangelizacijsko-pastoralno-misionarskom poslanju. Autor uviđa da je među prezbiterima, kako biskupijskim, tako i redovničkim u opadanju svijest da zajedno tvore jedan prezbiterij[621], te da svijest o tome treba iznova produbljivati. Korijene ove situacije Bagarić vidi u pretkoncilskoj teologiji koja je -naglašavajući hijerarhiju vlasti- sve više gubila iz vida hijerarhiju služenja, ističući pritom potrebu suradnje i međusobnog pomaganja biskupijskih i redovničkih prezbitera, jer ontološki, a onda i eklezijalno zajedno čine jedan prezbiterij u kojem trebaju vladati odnosi apostolske ljubavi, služenja i bratstva[622].

Veoma zapažena tribina s obzirom na pretresanje teme svećeništva održana je 17. lipnja 1969. Godine, na kojoj je nastupio Vekoslav Grmič, na temu *Bogoslov današnjice*, iznijevši neke karakteristike koncilskog prezbitera. Za autora je prezbiter uvijek službenik Kristove povijesne Crkve, koja živi u konkretnim povijesnim prilikama u kojima je osobito nakon Drugoga vatikanskog koncila uvelike izgubila svoj privilegirani položaj u društvu. Svoj privilegirani status izgubio je i prezbiter, budući da se rasplinuo njegov formalni autoritet, a

---

618 Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Svećenička služba u Crkvi*, 419.

619 *Svećenik-posrednik shvaćen je često tako da je on ujedno i smetalo, zapreka za dolazak ljudi k Bogu. Kao da Bog ne može nikome ništa dati direktno i kao da nitko ne može neposredno komunicirati s Bogom, nego sve komuniciranje ide samo kroz svećenstvo*. Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Svećenička služba u Crkvi*, 421.

620 *Svi prezbiteri, kako biskupijski, tako i redovnički, s biskupom su doduše dionici jednoga Kristova svećeništva i s njime ga izvršuju; stoga su i postavljeni kao brižljivi suradnici biskupskoga reda. No u dušobrižničkom djelovanju glavnu ulogu imaju biskupijski svećenici, jer se oni – inkardinirani ili pripojeni partikularnoj Crkvi – potpuno predaju njoj na službu da pastirski vode jedan dio Gospodnjega stada; stoga oni tvore jedan prezbiterij i jednu obitelj, čiji je otac biskup*. *Christus Dominus*, br. 28, 1.

621 *Očito nikome ne treba dokazivati da u ovome času dijecezanski prezbiteri i redovnici premalo vode računa o sakramentu reda prezbitera koji ih jedne s drugima povezuje i ujedinjuje, ali su puno zaokupljeni vlašću i pravicama što ih razdvajaju i vode u sukobe pa se ne može ni govoriti da već sada imaju svijest o svom koncilskom prezbiteriju*. Stipe BAGARIĆ, Popovi i fratri, u: Ana BENC – Drago BOSNAR – Antun ČUK – Vilim HORVAT – Franjo KIŠ – Lajoš SOLYMOSY (ur.) *Bogoslovska tribina – Mi Crkva i drugo*, 428-429.

622 Usp. Stipe BAGARIĆ, *Popovi i fratri*, 438.

ostao je kvalitativni autoritet prezbitera kao čovjeka i vjernika, Kristova svjedoka i apostola[623]. U pokoncilskoj se teologiji prezbiterata, prema autoru, naglasak pomiče od titule prema zadaći i poslanju, odnosno služenju u ljubavi Bogu i Božjemu narodu, pri čemu se od prezbitera traži da bude dobar poznavatelj znakova vremena na koje mora biti sposoban i odgovarati[624].

2.6. Tematiziranje teologije prezbiterata-svećeništva u službenim vjesnicima pojedinih (nad)biskupija

2.6.1. Doprinos *Službenog vjesnika nadbiskupije zagrebačke*, a posebno zagrebačkog nadbiskupa i kardinala Franje Kuharića koncilskome liku prezbitera

U Službenom vjesniku nadbiskupije zagrebačke u postkoncilskim je godinama o prezbiteru veoma malo pisano. Jedan od najznačajnijih priloga je o svećeniku evangelizatoru u duhu Sinode od Mije Škvorca, pomoćnog biskupa zagrebačkog, koji u duhu Drugoga vatikanskog koncila i Druge opće sinode biskupa, govori o smislu svećenika evangelizatora, o njegovu odgoju i njegovoj duhovnosti, te o potrebnoj suradnji svećenika evangelizatora sa drugim svećenicima, redovnicima, laicima i teolozima. Kao posebni problem ističe se opadanje duhovnih zvanja i kriza evangelizacije[625]. Veliki doprinos stvaranju lika koncilskog prezbitera dao je tadašnji zagrebački nadbiskup, a kasnije i kardinal Franjo Kuharić, preko svojih meditacija, nagovora i homilija objavljenih u Službenom vjesniku nadbiskupije zagrebačke.

Još dok je bio apostolski administrator Nadbiskupije zagrebačke Franjo Kuharić je prezbitera shvaćao kao čovjeka među ljudima, kršćanina među kršćanima kojega to *ne priječi da na sastanku i u kršćanskoj zajednici zauzima Kristovo mjesto*[626]. Takvo shvaćanje samo pokazuje da Kuharić ministerijalno svećeništvo shvaća i smješta unutar općeg svećeništva[627],

---

[623] Usp. Vekoslav GRMIČ, Bogoslov današnjice, u: Ana BENC – Drago BOSNAR – Antun ČUK – Vilim HORVAT – Franjo KIŠ – Lajoš SOLYMOSY (ur.) *Bogoslovska tribina – Mi Crkva i drugo*, 469.

[624] *Svećenika više ne predstavljaju ni naslov ni odjeća, nego ga otkriva život i rad u službi Božjeg naroda, za nj svjedoči apostolska gorljivost za posvećenje svijeta i za obnavljanje svega u Isusu Kristu. Budući da je u službi Božje riječi, koja jest i mora u svakom vremenu biti spasonosna, svećenik treba poznavati znakove vremena i odgovarati na njih*. Vekoslav GRMIČ, *Bogoslov današnjice*, 469.

[625] Usp. Mijo ŠKVORC, Svećenik kao evangelizator u duhu Sinode, u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 62 (1975.), 1, 18-25.

[626] Franjo KUHARIĆ, Ad meditandum – Kako jedan „savjet“ može postati zakon?, u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, (1970.), 4, 63.

[627] *Svećenik položen u Božji narod, u kraljevsko svećeništvo toga Božjeg naroda, ima službu da to kraljevsko svećeništvo Božjega naroda učini učinkovitim da odgaja ljude da žive svoje krštenje*. Franjo KUHARIĆ, Homilija za svećeničko ređenje, Zagrebačka katedrala, 24. 6. 1990., u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 77 (1990.), 3, 79.

premda se ono podjeljuje zasebnim sakramentom, što ga stavlja sasvim u suglasje s koncilskom teologijom prezbiterata. Već prilikom preuzimanja službe zagrebačkoga nadbiskupa Franjo Kuharić započeo je svoj vrijedan doprinos oblikovanju lika koncilskog prezbitera, ne samo unutar tadašnjih granica Zagrebačke nadbiskupije, nego i puno šire. U svome nastupnome govoru obratio se svećenicima, pritom snažno naglasivši potrebu zajedničkog zalaganja u slozi i ljubavi, unutar kojeg se mora ostvarivati *iskrena izmjena misli*[628]. Nadbiskup Kuharić posvetio se brizi za izgradnju međusobnih odnosa kod prezbiterâ, osobito između župnikâ i župnih vikara (kapelana) koji se moraju temeljiti na istinitosti, pravednosti i ljubavi, osobito onda kada je u pitanju *correctio fraterna*[629], koju Kuharić shvaća jedino u smjeru da se spasi i očuva kako pojedinac tako i zajednica. Župnik i kapelan za Kuharića su dva brata svećenika *kojima je povjerena ista zajednica vjere da joj služe u ljubavi, da je rasvjetljuju istinom i da je jačaju sakramentalnim snagama milosti*[630]. Nadbiskup Kuharić je bio svjestan da je u postkoncilskim godinama u Crkvi u Hrvatskoj bilo određenih nesporazuma[631], napetosti pa čak i kriza, koje je on nastojao prevladavati uvijek kriterijem istine i dobra.

Nadbiskup Kuharić smatra da identitet prezbiterâ ne može dospjeti u krizu jer je ontološki nepromjenjiv[632]. U krizu može doći pojedini prezbiter koji svoj identitet tada stavlja u pitanje[633]. Nadbiskup Kuharić ne odvaja prezbitersku službu od života, odnosno prezbiterovo *činiti* od *biti*, nego ih promatra u harmoničnome jedinstvu, pri čemu je i celibatarni oblik života također jedna od bitnih oznaka svećeničke egzistencije koja uvijek

---

[628] *Moramo ostvarivati iskrenu izmjenu misli. Govorimo si istinu u oči s dobronamjernošću i ljubavlju. Time će biti spriječeno širenje nezdravog i zlobnog duha kritizerstva i širenja netočnih, a koji put i neistinitih tvrdnja iza leđa*. Franjo KUHARIĆ, Braći svećenicima, redovnicima i redovnicama zagrebačke nadbiskupije, u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, (1970.), 7, 137.

[629] *Ozbiljan čovjek i ozbiljan kršćanin, a fortiori sacerdos, pristupit će iskreno, reći otvoreno i brat će vidjeti da je to izraz ljubavi. Ako ti postupci nisu uspješni, pokušat će još s kojim njegovim i svojim prijateljem pomoći bližnjemu. Ako ni to nema uspjeha onda će reći poglavaru da on pomogne, ali će poglavaru dati vjerodostojne činjenice da on može, također, iskreno i istinito razgovarati s onim koji je pogriješio*. Franjo KUHARIĆ, Dopis br. 2817-1970, od 18. rujna 1970., u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 57 (1970.), 8, 156.

[630] Franjo KUHARIĆ, Župnik – kapelan, u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 58 (1971.), 10, 230.

[631] *U Crkvi postoje nesporazumi. Ako te nesporazume ekstremno postavimo, otkrivamo diobu: konzervativci – progresisti; natražni – napredni, branitelji staroga – borci za novo. Jasno je da se iz takve dijalektike rađaju napetosti*. Franjo KUHARIĆ, Ad meditandum, u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 58 (1971.), 6, 117.

[632] *Danas želimo reći nekoliko misli o onoj stalnosti koja je nepromjenjiva jučer, danas i sutra. Ono što je svećenik bio jučer, što je danas, to će biti i sutra. Ova naša mlada braća koja će danas primiti sakrament svećeništva, doživjet će ako Bog da, i treći milenij, doživjet će i dvadeset i prvo stoljeće, ali identitet njihovog svećeništva bit će nepromjenljiv i isti, bez obzira na oblike civilizacije i na strukture društva.* Franjo KUHARIĆ, Nagovor zagrebačkog nadbiskupa o blagdanu svetih apostola Petra i Pavla – dijeljenje svetog reda prezbiterata, u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, (1975.), 7, 199.

[633] *Danas si i svećenici postavljaju pitanje svoga identiteta; žive u svijetu koji velikim dijelom gubi smisao za apsolutno, Božje, vječno. Osjećaju koji put da je svećenički poziv bačen na rub života*. Franjo KUHARIĆ, Nagovor nadbiskupa zagrebačkog – Godišnje svećeničko pokorničko slavlje prezbiterija zagrebačke nadbiskupije, katedrala, 3. prosinca 1974., u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 61 (1974.), 9, 258.

mora pokazivati na Krista i poslanje Crkve i koja od osobe prezbitera zahtijeva osobnu emotivnu i duhovnu zrelost[634].

Stoga se može reći da je eminentna oznaka Kuharićevog lika prezbitera njegova kristocentričnost, što je istodobno bitna karakteristika koncilske teologije prezbiterata. Dok dekret *Presbyterorum ordinis* za svoje kristološko utemeljenje uzima poslanje svekolike Crkve, dotle Kuharić ovdje više na liniji pretkoncilske teologije prezbiterata jer u više navrata kao polazište kristocentričnosti prezbiterske egzistencije postulira euharistiju[635].

Dok promišlja o prezbiterovom poslanju nadbiskup Kuharić ga razumijeva unutar koncilske i evanđeoske optike služenja, prema kojoj su prezbiteri po milosti svetoga reda pomazani Duhom i suobličeni Kristu svećeniku, te i djeluju u osobi Krista Glave (In persona Christi capitis)[636]. Prezbiter kojega Kuharić postulira, je čovjek Božji koji u svojoj egzistenciji odražava otajstvo Kristova križa[637]. Svećenik je za Franju Kuharića, prije svega, slavitelj i štovatelj euharistije, molitelj i učitelj molitve[638], te obilježen marijanskom pobožnošću kao jamstvom vjernosti[639].

---

634 *Sav svećenikov rad (riječ, sakramenti, zajedništvo vjere i ljubavi) je usmjeren prema tome životu u celibatu. Cijela njegova egzistencija je njime označena. Teoretski je istina da su celibat i svećeništvo dvije različite stvari. Može se pače postaviti hipoteza da ih Crkva u nekim slučajevima razdvoji za dobro vjernika. Ali ostaje da za jedinstvo jedne egzistencije jedno zove drugo, da ta egzistencija bude usmjerena prema jednome cilju, a taj je poslanje Krista i Crkve*. Franjo KUHARIĆ, Ad meditandum – Kako jedan „savjet“ može postati zakon?, u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, (1970.), 4, 63.

635 *Za svećenika najčišći izvor njegove svetosti, vjernosti, jakosti je Euharistija. On je utopljen u otajstvo Euharistije. On je neodjeljiv od Euharistije i Euharistija je neodjeljiva od njega, jer bez njega nema Euharistije. Isus Krist, da bi nam ostavio sebe kao dar, kao hranu za život vječni, da bi uprisutnio svoju žrtvenu ljubav križa u novozavjetnoj nekrvnoj žrtvi, htio je da za to bude sakramentom svećeničkog reda ovlašten taj čovjek. Tako mu povjerava svoju najveću tajnu u svoju najveću ljubav, Euharistiju*. Franjo KUHARIĆ, Homilija za svećeničko ređenje, Zagrebačka katedrala, 24. 6. 1990., u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 77 (1990.), 3, 80.

636 *U njima Isus želi nastaviti svoje djelo; u njima Isus propovijeda; po njima poručuje Evanđelje spasenja svima koji ga slušaju; po njima ostvaruje čudo otkupljenja u dušama ljudi kada dijele sakramente, svete tajne spasenja*. Franjo KUHARIĆ, Svećeničko i đakonsko ređenje – homilija, Katedrala 24. 6. 1984., u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 71 (1984.), 6, 179.

637 *Kakvog svećenika želimo? Kakvog svećenika treba suvremeni čovjek, suvremeni svijet, Crkva? Kakvog svećenika treba naš hrvatski narod u ovim prilikama? Samo onakvog koji će odražavati u sebi uistinu otajstvo Kristova križa*. Franjo KUHARIĆ, Svećeničko ređenje, u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 69 (1982.), 7, 262.

638 *Naša je dužnost da učimo ljude moliti iz našeg uvjerenja molitve, iz našeg iskustva molitve, iz bogatstva naše molitve*. Franjo KUHARIĆ, Homilija na Teološko-pastoralnome tjednu 1973., u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 60 (1973.), 8, 216.

639 *Treće jamstvo njegove vjernosti jest povezanost srdačna, duboka i intimna s presvetom Bogorodicom, Majkom Velikog i Vječnog Svećenika Isusa Krista i Majkom našeg svećeništva*. Franjo KUHARIĆ, Homilije uzoritog Nadbiskupa – svećeničko ređenje, Zagrebačka katedrala, 24. 6. 1990., u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 77 (1990.), 3, 80.
Budite Marijini svećenici. Isus je svoju Majku pridružio sebi na Kalvariji kad je trpio i umirao za nas. Franjo KUHARIĆ, Homilije uzoritog Nadbiskupa – svećeničko ređenje, Zagrebačka katedrala, 27. 6. 1993., u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 80 (1993.), 3, 119.

Sukladno koncilskoj teologiji prezbiterata Franjo Kuharić ontološki utemeljuje prezbitersko služenje, posebno pri tom ističući da je svećeništvo dar Božji koje transcendira njegovog nositelja i koje je eshatološki usmjereno[640].

2.6.2. Doprinos *Vjesnika splitsko-makarske nadbiskupije* koncilskome liku prezbitera

Pod nedvojbenim utjecajem nadbiskupa Frane Franića Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije obiluje vrijednim prilozima koji nastoje ocrtati lik koncilskog prezbitera, pomažući na taj način prezbiterima u usvajanju ne samo koncilskih smjernica, nego i ostvarivanju koncilskog duha.

Nadbiskup Franić je predavanjem na temu *O ministerijalnom svećeništvu*, koje je održao svojim prezbiterima na godišnjoj svećeničkoj skupštini u Splitu 26. travnja 1972. godine na neki način postavio okvire unutar kojih će se graditi koncilski lik prezbitera u splitsko-makarskoj nadbiskupiji. Nadbiskup Franić svojim je predavanjem nastojao dati odgovor na probleme koji su se pojavili unutar procesa koncilske obnove, poput sekularizacije kod prezbiterâ i postkoncilskog poimanja odnosa između laika i prezbiterâ, te između prezbiterâ i biskupa. Nadbiskupovo predavanje sažima teologiju prezbiterata iz *Presbyterorum ordinis* te iz Druge sinode biskupa *Ministerijalno svećeništvo – pravda u svijetu*, ističući prezbitera kao evangelizatora, služitelja Božje riječi, slavitelja euharistije i poslužitelja sakramenata, koji mora živjeti u crkvenoj disciplini celibata[641].

U Vjesniku splitsko-makarske nadbiskupije u postkoncilskim su se godinama redali prilozi koji opisuju lik prezbitera kao čovjeka, koji u ime Boga i Crkve, služi suvremenom čovjeku, i upravo tim i takvim služenjem pokazuje da ni Bog kojemu služi, niti Crkva čiji je predstavnik nisu anakronizmi, nego živa i prisutna i trajno potrebna stvarnost[642].

U Vjesniku se prezbiteri ocrtavaju kao službenici riječi Božje[643] i kao takvi su pozvani uočavati, pratiti i pomagati u rješavanju poteškoća suvremenog svijeta i čovjeka u njemu, upravo prenoseći poruku spasenja i svjedočeći prisutnost Kristovu u njegovoj povijesnoj

---

[640] *Bog poziva čovjeka da bude sin Božji, dionik Božje vječnosti, Božje ljubavi i Božje radosti. Tom spasenju čovjeka, tom preobraženju čovjeka služi svećenički poziv u vidu njegove vječne sudbine. To je stalni identitet svećenika! Svećeništvo je shvatljivo samo u vjeri. Svećeništvo je prihvatljivo samo s vjerom*. Franjo KUHARIĆ, Nagovor zagrebačkog nadbiskupa o blagdanu svetih apostola Petra i Pavla povodom dijeljenja svetog reda prezbiterata – Katedrala, 29. lipnja 1975., u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 62 (1975.), 7, 200.

[641] Vidi: Frane FRANIĆ, O ministerijalnom svećeništvu, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1972.), 3, 15-21.

[642] Vidi: Ante KUSIĆ, Preispitivanje i otkrivanje smisla svećeničke službe, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1970.), 1, 56.

[643] Usp. Petar ŠOLIĆ, Svećenička pastoralna djelatnost, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1988.), 6, 27-28.

Crkvi[644]. U Riječi Božjoj oni nalaze odgovore na sva životna pitanja suvremenog čovjeka i svijeta. Prezbiteri su i službenici sakramenata, odnosno posvetitelji Božjega naroda[645] i slavitelji euharistije. Time su na poseban način pozvani i poslani u život suvremenih ljudi unositi novi život milosti, ljubavi i prijateljstva s Bogom i čovjekom[646]. Mnogostruka kriza društva i moderne zapadne civilizacije generirala je krizu vjere, a ona je potaknula krizu unutar redova katoličkih svećenika[647]. Prezbiter se našao unutar sigurne nesigurnosti s obzirom na svoj stalež, na celibatarni život, na odnos s laicima, te je sve više počeo konfrontirati svoj socijalni položaj sa modernim mentalitetom društva u kojemu živi. Pokoncilski prezbiter se mora odreći onog društvenog ugleda koji ga je zatvarao pred svijetom, te se okrenuti suvremenom čovjeku pristupajući mu *Porukom i Sakramentom nadpovijesnog sadržaja*[648]. Vladimir Merćep upozorava na sekularizaciju i desakralizaciju prezbiterata koja se događa u zemljama Zapadne Europe i prijeti ispravnom sakramentalnom shvaćanju naravi svećeničke službe. Istodobno jasno progovara o problemu svećeničke osamljenosti i posljedicama pastoralnog neuspjeha[649]. Petar Šolić progovarao je o svećeničkoj poslušnosti u duhu koncilske teologije prezbiterata ističući njezinu dijalošku dimenziju[650], te odgovornost[651], uz napomenu da se u širokom području svoga pastoralnog služenja prezbiteri moraju uvijek spremno podložiti sudu, pa i eventualnoj oprečnoj odluci svoga biskupa.

---

644 Smatram važnim donijeti ovdje sliku Crkve kako je u svom prilogu donosi Vladimir Merćep: *I danas kao i uvijek, Crkvu tvore ljudi s mnogim ljudskim slabostima. I danas nalazimo mnoge nedostatke i u glavi i u udovima. Crkva sliči jednoj iskušanoj majci, s naboranim i uprljanim licem. Brige za svoju djecu i razočaranje nad njima ostaviše duboke brazgotine na njezinu licu. Osim toga ona mora prisustvovati činjenici, kako masovna komunikativna sredstva koja stvaraju javno mišljenje, često i sistematski izobličuju njezino naličje rušeći tako njezin auktoritet, da će i njezinim sinovima veoma teško biti još prepoznavati njezino božansko podrijetlo i njezinu pravu i vlastitu narav preko njezina vanjskog obličja*. Vladimir MERĆEP, Svećenička egzistencija u doba previranja, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1971.), 3, 13.

645 Usp. Petar ŠOLIĆ, Svećenička pastoralna djelatnost, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1988.), 6, 28-30.

646 Usp. Ante SEKELEZ, Teologija svećeništva u suvremenom svijetu, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1969.), 4, 15-20.

647 Usp. Srećko BEZIĆ, Sociologija svećeništva u suvremenom društvu, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1969.), 4, 21-32, ovdje 24.

648 Usp. *Isto*, 29.

649 Vidi: Vladimir MERĆEP, Svećenička egzistencija u doba previranja, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1971.), 3, 5-16.

650 *Svećenik je osoba zrela i odgovorna i kao takav treba da pristupa i biskupovim odredbama, razgovarajući s njim, savjetujući se, iznoseći svoje mišljenje, objekcije, uvjeravanja i slično. To je stvarno dokaz, da takav svećenik, ako iskreno i s ljubavlju sve to čini, želi pravo slušati i želi, da ta njegova poslušnost urodi plodom*. Josip ŠOLIĆ, Kršćanska i svećenička krepost poslušnosti, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1978.), 3, 13.

651 *Svećenička je poslušnost odgovorna. Ne smije primati sve pod gotov groš. Ako mu se čini, da biskupove odluke koji put nisu na mjestu, mora na to biskupa upozoriti, makar to njemu i ne bilo po volji*. Josip ŠOLIĆ, Kršćanska i svećenička krepost poslušnosti, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1978.), 3, 14.

O identitetu koncilskog prezbitera u Vjesniku je pisao Drago Šimundža, osobito ističući prezbiterov jasan smisao života, duhovnu ravnotežu osobnosti, religioznu i moralnu sigurnost, te vjernost pokladu vjere, sebi i vlastitom identitetu[652].

Veoma važno mjesto Vjesnik posvećuje euharistiji u životu prezbitera, postulirajući joj središnje mjesto u svećenikovom životu[653], a tako i njegovom pastoralnom služenju[654], budući da je euharistija izvor evangelizacije. Prezbiter je dužan poštivati žrtvenu ali i bratsku, te komunitarnu dimenziju euharistije. Napor postkoncilskog prezbitera s obzirom na euharistiju mora ići za tim da vjerničko sudjelovanje u euharistiji zadobije bratsko i apostolsko obilježje, te da se veći naglasak stavi na posluživanje Riječi Božje. Od koncilskog se prezbitera očekuje da bude euharistijski čovjek, s euharistijskim duhom u sebi, pun apostolskog žara i mladenačkog poleta[655], te da bude čovjek i učitelj molitve[656]. Osobitu pozornost prezbiteri moraju posvećivati harmonizaciji svoga pastoralnog aktivizma s molitvenim životom[657], pri čemu ne smije dolaziti do dihotomije između duhovnosti s jedne, i pastoralnog služenja braći i sestrama s druge strane.

Vjesnik je u postkoncilskim godinama posvećivao pažnju i odgoju budućih prezbitera, donoseći tekstove koji govore o odgoju budućih prezbitera, pri čemu je vjernost pojmu svećeništva što ga Crkva naučava spojena s vjernošću zakonima odgoja u kojima Crkva vidi praktično ostvarenje svoje vjere. Tako se primjerice govori o sakramentu pokore u pokoncilskome odgoju svećeničkih kandidata i o vrijednosti sakramenta pokore u životu samih svećenika[658].

---

652 Vidi: Drago ŠIMUNDŽA, Svećenik ovdje i danas, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1982.), 4, 22-25.

653 *Ako Euharistija ne bude u središtu našega mišljenja i djelovanja, malo će ostati od koncilskog zalaganja*. Vladimir MERĆEP, Euharistija u životu pokoncilskog svećenika, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1973.), 2, 39.

654 *Središnjost euharistije u svećeničkom životu nadilazi sferu osobne pobožnosti. Ona je usmjerujući kriterij i stalna dimenzija cijelog njegovog pastoralnog rada, nužno sredstvo za autentičnu obnovu kršćanskog puka*. Petar ŠOLIĆ, Euharistija – korijen svećeničkog života, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1984.), 3, 29.

655 Usp. Vladimir MERĆEP, Euharistija u životu pokoncilskog svećenika II., u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1973.), 3, 20-22.

656 Veoma je vrijedan prilog Petra Šolića koji pretresa molitvu u prezbiterovu životu kao njegovu temeljnu dimenziju. Vidi: Petar ŠOLIĆ, Svećenik – čovjek molitve, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1989.), 1, 26-30.

657 *Dok naviješta Božju riječ svećenik je sam prihvaća i živi. Dok predsjeda euharistijskom slavlju sam se susreće s Kristom i druge vodi k njemu. Dok u pastoralnoj službi sebe dariva drugima živi svoj identitet, svoju istovjetnost sa Dobrim pastirom koji daje život za svoje stado, sjedinjuje se s njegovom težnjom i predanjem za spasenje ljudi*. N. N. Svećenik između molitve i djelatnosti, u:*Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1989.), 3 – 4, 16.

658 Vidi: Sakrament pokore u pokoncilskom odgoju svećeničkih kandidata i životu svećenika, prijevod iz liturgijskog dvomjesečnika *Liturgia* 149 – 150 (1973.), 480-484., u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1974.), 1, 31-39.

Sukladno koncilskome naučavanju o prezbiterskome bratstvu unutar jednog prezbiterija, donesenom u *Presbyterorum ordinis* br. 8, u Vjesniku je obrađena prevažna tema prezbiterske solidarnosti u materijalnim dobrima, za čije se ostvarivanje ne smije polaziti samo sa socioloških nego i s teoloških polazišta, kako to, ustvari nalaže *Presbyterorum ordinis* br. 21., budući da prezbiteri u svome životu i radu, a tako i u iskazivanju solidarnosti jedni prema drugima moraju uvijek biti vođeni duhom evanđelja[659]. O prezbiterovu siromaštvu kao evanđeoskome savjetu, kojeg je nužno nasljedovati pisao je nadbiskup Franić, oštro kritizirajući one prezbitere koji se vežu za novac i bogatstvo[660].

Svega nepunu godinu dana nakon što je izdana enciklika pape Pavla VI. *Sacerdotalis coelibatus* u Vjesniku se objelodanjuje prilog koji ukratko razlaže eklezijalnu disciplinu celibata, braneći ga pred anticelibatarnim krugovima[661]. Koliko je problem i kriza celibata bila aktualna u ranim postkoncilskim godinama svjedoči i referat o celibatu Pavla Žanića, koji snažno ističe potrebu *zdravog i normalnog odgoja i razvoja bez straha i averzije prema tijelu, ljubavi i spolnosti kroz oduševljenje za Kristovu osobu i djelo*[662]. O brizantnosti i aktualnosti tematike i problematike svećeničkog celibata svjedoči nam sažeti prikaz raznih aktualnih mišljenja o svećeničkome celibatu koje je donio *L'osservatore Romano* [663]. O svećeničkome se celibatu i idućih godina nastavilo pisati i promišljati, ističući pritom zrelost[664] do koje se dolazi kroz krize.

U prevladavanju kriza neophodno je razvijati i promicati duh bratstva među prezbiterima[665] koji je prema autoru jedini pravi način odgoja za celibat. U kontekstu diskursa

---

[659] Vidi: Petar ŠOLIĆ, Svećenička solidarnost u vremenitim dobrima unutar prezbiterija, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1982.), 5, 16-21.

[660] *Svećenik, koji nije siromašan u duhu Evanđelja, zaslužuje prezir i nepouzdanje. Jer tko može povjerovati svećeniku, priljubljenu uz novac, dok naviješta iščekivanje vječnih dobara, posvetnu milost, teološke kreposti, i čistoću života, nasljedovanje Krista, ako se je zanečistio „sotoninim izmetinama", kako je novac nazivao jedan moderni pisac*. Frane FRANIĆ, Svećenici siromašni – ali ne siromašni svećenici, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1985.), 1, 5.

[661] Usp. Ljubomir BUĆAN, Za našu izgradnju – Svećenički celibat (duhovni nagovor), u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije* (1968.), 6, 23-32.

[662] Pavao ŽANIĆ, Svećenički celibat, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije* (1969.) 2, 10.

[663] Vidi: Mišljenja o celibatu prema L'osservatore Romano od 25. veljače i 4., 7. i 13. ožujka 1970., u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1970.), 2, 27-42.

[664] Usp. Vladimir MERĆEP, Celibat i personalnost, u *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1972.), 2, 22-27, ovdje 24.

[665] *Kada je neuspjeh u apostolatu na pomolu, sukob s krutom realnošću ruši snove iz sjemenišnih zidina, neshvaćanje i čak klevete okružuju svećeničku egzistenciju i njome potresaju, veliki ideali svetosti i posvećenja drugih tonu u svagdanjoj monotoniji i mlakosti, život po vjeri i težina križa bivaju sve teži i nepodnošljiviji, …baš tada, u tom presudnom času ponestaje potpora bratske ljubavi i zbog toga se mnogi zatvaraju u ogorčenu osamljenost, koja ne dopušta ni kojoj nadnaravnoj zraci svjetla da je otople i osvijetle, i zato svećenici upravljaju brižne poglede prema senzibilnoj utjehi i senzualnosti*. Vladimir MERĆEP, Celibat i personalnost, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1972.), 2, 26.

o prezbiterovoj zrelosti veliki doprinos je dao nadbiskup Frane Franić[666] ističući da specifičnu prezbitersku zrelost treba tražiti u njegovome jedinstvenome odnosu prema euharistiji, s time da prezbiterova zrelost uključuje ljudsku zrelost, koju ujedno i nadilazi. Zrela prezbiterova afektivnost zahtijeva i zrelu seksualnost.

2.6.3. Doprinos *Vjesnika đakovačke i srijemske biskupije* stvaranju koncilskoga lika prezbitera

U razdoblju nakon Drugoga vatikanskog koncila u *Vjesniku Đakovačke i Srijemske biskupije* događa se postupno otkrivanje i osvjetljavanje novog identiteta prezbitera u duhu koncilske teologije[667]. Vjesnik se trudio pratiti koncilska zbivanja, ali je u tome bio nerijetko puta selektivan i rezerviran[668].

Veoma oduševljeno o Teološko pastoralnom Tečaju u Zagrebu u Vjesniku je pisao Stanko Weissgerber, nazivajući ga *školom svećeničkog bratstva*[669]. O identitetu koncilskog prezbitera u smislu harmoniziranja njegove ličnosti u *Vjesniku* je pisao tada pomoćni biskup zagrebački mons. Franjo Kuharić, snažno naglašavajući svećenikov bratski i prijateljski odnos prema vjernicima koji poznaje i razumije njihove probleme i poteškoće[670].

O prezbiterima u sekulariziranom društvu pisao je Vladimir Merčep postulirajući kao prvotnu dužnost povećanje svijesti o njihovoj posebnoj sakralnoj dimenziji koja ih ne odvaja od ljudi nego ih mora njima još više približiti[671]. Najveći doprinos u osvjetljavanju lika koncilskog prezbitera *Vjesnik* donosi godine 1972., u svome 11. broju, osvrćući se na knjigu

---

666 Vidi: Frane FRANIĆ, Ljudska, kršćanska i svećenička zrelost, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1975.), 3, 43-52., osobito 48-52.

667 Nikola Pavičić u *Vjesniku* obrađuje i komentira dekret „Presbyterorum ordinis“, njegov nastanak i njegovo značenje za prezbitera danas, te ga veoma dobro sažeto definira riječima: *Dekret o službi i životu svećenikâ dragulj je koji su oci Drugog vat. sabora dugo i pomno brusili. Taj je dekret u svome razvoju doživio metamorfoze samog Koncila: imao je skromne početke, a vrlo važne zaključke i još važnije posljedice*. Nikola PAVIČIĆ, Svećenik u dimenziji drugog vatikanskog koncila, u: *Vjesnik Đakovačke i srijemske biskupije*, 112 (1984.), 2, 26-28. 31; 112 (1984.), 3, 47-49; 112 (1984.), 5, 97-99; 112 (1984.), 6, 109-111; 112 (1984.), 7 – 8, 142-144; 112 (1984.), 9, 155-156. 159; 112 (1984.), 10, 178. 181., ovdje: 112 (1984.), 2, 26.

668 *Više svojih stranica u to je vrijeme popunio apologetskim i polemičnim tonovima čuvajući baštinjeni identitet svećenika i Crkve iz pretkoncilskog razdoblja, a nije uspio produbljivati koncilske ideje te pozitivno izgrađivati novi lik Crkve i svećenika, usklađen s koncilskim teološkim i eklezijalnim naglascima*. Đuro HRANIĆ, Lik svećenika u Glasniku/Vjesniku Đakovačke i Srijemske biskupije, u: *Diacovensia*, 6 (1998.), 1, 248.

669 *U plavoj dvorani na Šalati nešto se rađa i nešto dozrijeva! Učimo biti braća, misliti složno, raditi skupa, Koncil pretvarati u život!* Stanko Weissgerber, U školi svećeničkog bratstva, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 94 (1967.), 2, 30.

670 Usp. Franjo KUHARIĆ, Harmonija svećeničke ličnosti u životu i djelovanju, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 95 (1968.), 7-8, 125; 9, 154-155; 10, 174-176.

671 *No svećenik se ne može i ne smije zatvoriti u svoju puževu kućicu, zavući se u svoju bogomdanu sakralnost, da bi je netaknutu i neokaljanu sačuvao, jer bi se onda njegovo „razlikovanje“ od svijeta pretvorilo u „separaciju“, u prekid sa svijetom*. Vladimir MERČEP, Svećenik u sekulariziranome društvu, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 99 (1972.), 3, 46.

Karla Rahnera, *Einübung priesterlicher Existenz*[672]. Slijedeći tijek Rahnerovih promišljanja dolazi se do karakteristika koje od prezbiterâ očekuje suvremeni čovjek. Ponajprije se od koncilskih prezbiterâ očekuje da na poseban način budu individualni apostoli koji će se uvijek boriti za svakog pojedinog vjernika, a ne tek braniti službenu kršćansku fasadu jedne kulture i civilizacije[673]. Od njih se nadalje očekuje da budu mistagozi osobne pobožnosti, koji rade na osobnoj pobožnosti svojih vjernika, a ne da budu tek religijski službenici. Od koncilskih se prezbiterâ očekuje da budu blizi čovjeku kojemu pristupaju kao maleni i jednostavni kršćani i svećenici, pritom dakako izgrađeni i obrazovani[674], ali ne i umišljeni da je stručnjak za sve. Prezbiteri moraju biti sposobni bratski pratiti vjernike u njihovim teškoćama kako u životu, tako i u vjeri[675]. Rahner prezbitere promatra kao vjerodostojne služitelje koji se neće predstavljati ljudima kao oni koji imaju rješenje za sve njihove probleme[676], nego ponajprije kao oni koji su zajedno s vjernicima spremni priznati i prihvatiti svoje slabosti i nedorečenosti, te se predati tom neshvatljivom Bogu za kojega vjeruje da je vječna Ljubav. Prezbiteri trebaju u veoma izražajnoj mjeri biti oni koji ljube i koji su kadri biti tuđim supatnicima[677]. Koncilski prezbiteri su pozvani tražiti novi način (jezik) naviještanja koji će više odgovarati suvremenome čovjeku[678]. Ovdje je vidljivo da Rahner anticipira novu evangelizaciju za kojom prezbiteri uvijek moraju osjećati inherentnu potrebu. Rahnerovski koncilski prezbiter shvaća i dopušta određeni teološko-pastoralni pluralizam u Crkvi kao

---

[672] Današnji svećenik, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 99 (1972.), 11, 191-194.

[673] *Svećenik će uvijek ostati pastir i predvoditelj vjerničke zajednice, ali ta zajednica ne mora nužno uvijek biti velika. Stoga se za svećenika može reći da je apostol pojedinačnih sudbina – i onaj koji ima hrabrost biti upravo takav, taj je svećenik. Der Priester wird immer der Hirte einer Herde sein und immer Vorsteher einer Gemeinde, aber diese Gemeinde braucht deswegen nicht sonderlich groß zu sein. Infolgedessen ist er der Apostel eines individuellen Schicksals – und wer den Mut hat, das zu sein, ist Priester*. Karl RAHNER, *Einübung priesterlicher Existenz*, Herder, Freiburg – Basel – Wien, zweite Auflage, 1971., s. 166.

[674] *Doista nam je povjerena zadaća da budemo pravi izgrađeni ljudi. To, pak, nadalje znači da naša formacija nije samo intelektualne naravi, nego ponajprije mora biti cjelovita, nutarnja i emocionalna formacija. Wir haben wirklich eine Aufgabe, echte, gebildete Menschen zu sein. Das heißt ferner, daß diese Bildung nicht bloß eine Kopfbildung sein muß, sondern eine innere Formung des ganzen, auch emotionalen Menschen*. Karl RAHNER, *Einübung priesterlicher Existenz*, s. 169.

[675] *Od svećenika se danas na poseban način očekuje da druge bez patetične sentimentalnosti, indiskrecije i neučtivosti u prijateljski i bratski prati na njihovim poteškoćama u vjeri. Man erwartet vom Priester heute in einer besonderen Weise, daß er, ohne pathetisch oder sentimental oder indiskret oder respektlos zu werden, sich irgendwie als der brüderliche Gefährte der last des Glaubens der anderen fühlt*. Karl RAHNER, *Einübung priesterlicher Existenz*, s. 169.

[676] *Kada mislimo da sve znamo, te da za ovu situaciju nemamo razumijevanja, te da će nam Evanđelje otkloniti sve životne poteškoće, kada smatramo da smo stručnjaci za sva područja ljudskog znanja, i ljudskog iskustva, tada smo već unaprijed nevjerodostojni. Wenn wir uns so geben, als hätten wir für diese Situation kein Verständnis, als wüßten wir alles, als nehme uns das Evangelium alle Last des Lebens ab, als wüßten wir sogar in allen anderen Aparten der menschlichen Erkenntnis, der menschlichen Lebenserfahrungnschon alles, dann sind wir von vornherein unglaubwürdig*. Karl RAHNER, *Einübung priesterlicher Existenz*, s. 173.

[677] *Mitträger des Leides muß der Priester sein*. Karl RAHNER, *Einübung priesterlicher Existenz*, s. 175.

[678] Usp. *Isto*, 175-176.

vjernost koncilskome nauku[679]. Nadalje, koncilski prezbiteri moraju moći jasno razlikovati bitno od nebitnoga kako u vjeri tako i u svome služenju i životu[680]. Rahnerovski prezbiter je nužno istinski pobožan i u pobožnosti vjerodostojan, te istodobno ekumenski orijentiran. On je čovjek valjanog nonkonformizma, čovjek slobodne riječi, veseo i vedar, te odgojitelj za istinsku slobodu[681].

Dvadesetak godina nakon Koncila *Vjesnik* se u potpunosti okreće koncilskim idejama ugrađujući ih u svoj sadržaj te u svoju uređivačku politiku[682]. Pišući o prezbiteru *Vjesnik* se uglavnom bavio svećeničkim celibatom[683], njegovom molitvom i duhovnošću, te poslušnošću biskupu, a također i prevažnom tematikom prezbiterskog zajedništva. Prezbiteri su prema *Vjesniku* pozvani biti molitelji, liturzi, propovjednici te zauzeti pastoralni služitelji[684], a tako i ljudi dijaloga[685] i ekumenizma.

Koncilski prezbiteri su i promicatelji duhovnih zvanja, pri čemu briga za duhovna zvanja predstavlja izraz njihove autentične duhovnosti[686] i kao jedan vid evangelizacije. Na taj način pastoral zvanja nije tek jedna od mnogobrojnih pastoralnih zadaća, nego kvasac koji mora prožimati sva područja prezbiterovog pastoralnog angažmana[687]. Pastoralni rad koncilskih prezbiterâ u *Vjesniku* je promatran kroz prizmu duhovnog očinstva[688]. Odnos prezbiterâ prema sekulariziranome i raskršćanjenom društvu i čovjeku u njemu uz sve veći senzibilitet za tog čovjeka *Vjesnik* ne zanemaruje[689], već ga naglašava, osobito kada biskupi progovaraju o prezbiterima kao navjestiteljima, graditeljima i širiteljima mira kao Božjeg dara sa samima sobom, s drugima i Bogom[690].

---

679 Usp. *Isto*, 176-177.
680 Usp. *Isto*, 177-178.
681 Vidi: *Isto*, 178-180.
682 Usp. Đuro HRANIĆ, *Lik svećenika u Glasniku/Vjesniku Đakovačke i Srijemske biskupije*, 248.
683 Najviše tekstova u *Vjesniku* svakako ima o svećeničkome celibatu kojemu se uglavnom pristupa apologetski.
684 Usp. Stanko WEISSGERBER, Naša pastoralna dimenzija, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 94 (1966.), 7 – 8 ., 134-136.
685 Usp. Mato BOGIŠIĆ, Stazom dijaloga, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 94 (1966.), 10, 183-185.
686 *Promicanje zvanja nije posljedica straha: Dođite u sjemenište, ili samostan, jer ćemo ih morati zatvoriti, a poslije njih i župe", nego je to izraz svećeničke duhovnosti: „Dođite k nama, našli smo Mesiju" (Iv 1, 41. 45).* Marin SRAKIĆ, Svećenik – promicatelj duhovnih zvanja, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 113 (1985.), 4, 50-53., ovdje 51.
687 Usp. Marin SRAKIĆ, *Svećenik – promicatelj duhovnih zvanja*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 113 (1985.), 4, 50.
688 Vidi: Stanko WEISSGERBER, Da li nas s pravom zovu „oče"?, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 96 (1968.), 7 – 8, 123-126.; Antun WEISSGERBER, Temelji duhovnog očinstva, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 98 (1970.), 10, 185-186.
689 Usp. Pero SABOLIĆ, Svećenik u očima današnjeg vjernika, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 116 (1988.), 5, 87-88.
690 Vidi: Alojzij ŠUŠTAR, ljubljanski nadbiskup i metropolita – Frane FRANIĆ, nadbiskup i metropolita splitsko-makarski – Ćiril KOS, biskup đakovački i srijemski – Metod Pirih, koparski biskup koadjutor, Svećenik navjestitelj mira, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 114 (1986.), 7 – 8, 123-139.

Đuro Hranić primjećuje da osamdesetih godina dvadesetog vijeka *Vjesnik* čini veliki zaokret od dušobrižničkog[691] prema evangelizacijskome modelu pastorala[692], pri čemu je prezbiter promatran više *kao promicatelj karizmi u Božjemu narodu, te koordinator i suradnik u poslanju Crkve,*[693] a ne jedino kao pastir, učitelj i liturg koji se u svemu mora isključivo ravnati prema propisanoj kanonsko-pravnoj deontologiji,[694] bojeći se pritom novih iskoraka, a osobito onih u pravcu služenja narodu Božjemu i pravcu nove evangelizacije.

2.7. Doprinos Glasa Koncila koncilskoj teologiji prezbiterata

Glas Koncila[695], kao ustanova koja je u formi katoličkog tjednika već pola stoljeća prisutna u Crkvi u Hrvatskoj i dijaspori svojim je radom započela dana 04. listopada 1962. godine kao ciklostilom umnoženi bilten pod nazivom *Glas s Koncila*[696]. Prvi redoviti i tiskani broj objelodanjen je 29. rujna 1963. godine pod naslovom *Glas Koncila Novo lice Crkve*. Taj isprva dvotjednik, a kasnije katolički tjednik, uistinu ubrzo postaje ustanova koja uprisutnjuje Koncil i promiče koncilske ideje u Hrvatskoj i šire. Glas Koncila je *na svojim stranicama posredovao teološki i pastoralno novo lice posaborske Crkve, koja se rađala i oblikovala teološkom i vjerničkom zauzetošću i vidovitošću koncilskih otaca*[697].

Kao prvi vjerodostojni i neumorni *glas* o događanjima na Drugome vatikanskome koncilu, te kao jedini katolički tjednik u Hrvatskoj *Glas Koncila* odigrao je veoma važnu ulogu u informiranju i formiranju crkvene javnosti, a napose prezbiterâ, osobito unutar svojih *Okruglih stolova* koji su održavani povremeno, a pretresali su tadašnje brizantne teme Crkve

---

691 Pastoralni model na snazi u Crkvi u Hrvatskoj u pokoncilskim godinama bio je dušobrižnički i sakramentalistički. Unutar tog modela izgrađivala se i prezbiterska duhovnost, kao odviše individualistično-pasivna. Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, Lik pastoralnog radnika, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 115 (1987.), 1, 18.

692 Evangelizacijski model pastorala za Zvonimira Bonu Šagija značio je vratiti se obnovi župnog pastorala, te na novi način organizirati župni pastoral kako bi župe postale subjekti u evangelizaciji, a ne tek objekti evangelizacije. Vidi: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 115 (1987.), 1, 18.

693 Đuro HRANIĆ, *Lik svećenika u Glasniku/Vjesniku Đakovačke i Srijemske biskupije*, 253.

694 Vidi: Josip KRIBL, Dušobrižnik, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 110 (1982.), 5, 87-88.; 6, 113-115.; 7 – 8, 140-141.

695 Inicijativu o pokretanju Glasa Koncila konkretizirao je franjevac Zorislav Lajoš (1921. – 1972.) sa grupom suradnika, a inicijativu je prihvatio i podržao tadašnji zagrebački nadbiskup Franjo Šeper pred svoj odlazak na prvo zasjedanje Drugog vatikanskog koncila, prihvativši ujedno da Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu bude izdavač *Glasa s Koncila*. Usp. Mato ZOVKIĆ, Recepcija Drugoga vatikanskog sabora u Crkvi u Hrvata, u: *Bogoslovska smotra*, 75 (2005.) 3, 693.

696 Usp. Glas s Koncila, Tjednik. Izdaje: Nadbiskupski duhovni stol, Zagreb. Odgovara Dragutin Hren, Zagreb, 1962. – NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL – GLAS KONCILA (izdavač), Bibliografija Glasa Koncila, 1962.-1973., Zagreb, 1973., VI.

697 Josip BALOBAN, Pokoncilski pastoralno-teološki pomaci, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 3 – 4, 563.

u Hrvatskoj s namjerom da se što slobodnije i razboritije istražuje hrvatska crkvena situacija, osvjetljavajući pritom crkvene probleme.

Prvi takav *Okrugli stol* održan je u svibnju 1969. godine na temu: *U čemu je novost i u čemu je opasnost nove teologije?* Sugovornici su bili profesori s Katoličkoga bogoslovnog fakulteta[698]. Josip Turčinović i Tomislav Šagi-Bunić upozoravali su na potrebu analiziranja stanja teologije u Hrvatskoj[699], te potrebe teoloških istraživanja[700], a osvrnuli su se i na pomanjkanje zrelog dijaloga u Crkvi. Josip Turčinović je u kontekstu koncilske obnove u Hrvatskoj postavio retoričko pitanje upućeno biskupima i prezbiterima: *Kako se može dogoditi da nema alarma, da nema uzbune zbog toga što smo tako tromi, što seizmografski ne reagiramo na potrebe ljudi oko nas, ljudi kojima smo upućeni da im služimo, da im svjedočimo, da živimo i produbljujemo vjeru, da svjedočimo spasenje u Isusu Kristu svima oko nas*[701]? Vjekoslav Bajsić je naglašavao da su upravo prezbiteri oni koji bi morali pokazivati najveće zanimanje za teologiju i postavljanje teoloških pitanja, a Tomislav Šagi-Bunić ukazivao je na važnost vjere kao preduvjeta razvijanja teološke misli kod prezbiterâ[702].

Drugi okrugli stol održan je u svibnju 1971. godine na temu: *Naviješta li se evanđelje u Zagrebu*[703]? Pastoralni djelatnici grada Zagreba su zapazili da u njihovim župnim zajednicama postoji veoma veliki broj različitih kategorija vjernika[704], te činjenicu da oni koji nisu crkveno vjenčani žele sudjelovati u životu svojih župnih zajednica. Danijel Labaš je

---

[698] Sudionici prvog *Okruglog stola Glasa Koncila* bili su: prof. dr. Vjekoslav Bajsić, prof. dr. Tomislav Šagi-Bunić, prof. dr. Bonaventura Duda, dr. Josip Turčinović, te dr. Ivan Golub. Vidi: Naš okrugli stol – U čemu je novost i u čemu je opasnost „nove teologije"? u: *Glas Koncila*, br. 9., od 4. svibnja 1969., str. 3.

[699] *Svi naši napori idu za tim da bude neke teologije, teologije kao svjesne misli u narodu Božjem s obzrom na sadašnji čas u životu toga naroda, u vezi s onim što taj narod mora ispuniti ne samo glede svoga unutarnjeg života, nego da ispuni i svoje poslanje prema svojoj sredini i vremenu u kojemu živi, koje je jedinstveno i neponovljivo. Zato mislim da bi pitanje moralo poći od toga da utvrdimo gdje se mi kao Crkva stvarno nalazimo.* Josip TURČINOVIĆ, Naš okrugli stol – U čemu je novost i u čemu je opasnost „nove teologije"?, u: *Glas Koncila*, br. 9., od 4. svibnja 1969., str. 3.

[700] *Mi teologije kao istraživanja takoreći uopće nemamo. Ne da mi sami sebe potcjenjujemo, nego moramo realno vidjeti na čemu smo. Trebali bismo, dakle, naš narod naprosto informirati o stanju teoloških istraživanja. Ali rekao bih da bismo najprije naš narod i naše svećenstvo, morali informirati naprosto o kršćanstvu*. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Naš okrugli stol – U čemu je novost i u čemu je opasnost „nove teologije"?, u: *Glas Koncila*, br. 9., od 4. svibnja 1969., str. 4.

[701] Josip TURČINOVIĆ, Naš okrugli stol – U čemu je novost i u čemu je opasnost „nove teologije"?, u: *Glas Koncila*, br. 9., od 4. svibnja 1969., str. 4.

[702] Usp. Naš okrugli stol – U čemu je novost i u čemu je opasnost „nove teologije"?, u: *Glas Koncila*, br. 9., od 4. svibnja 1969., str. 4.

[703] Na drugom okruglom stolu *Glasa Koncila* sudjelovali su sljedeći zagrebački župnici i pastoralni djelatnici: Đuro Pukec, župnik župe Svete Terezije na Miramarskoj cesti; Dragutin Kociper, župnik Krista Kralja u Trnju; Danijel Labaš, župnik župe sv. Blaža; Matija Stepinac, župnik Utrina i Zaprđa; Ivan Plenković, (dominikanac) župnik Kraljice sv. Krunice u Maksimiru, Stjepan Katulić, (isusovac) župnik Srca Marijina na Jordanovcu. Vidi: Petorica gradskih župnika za Okruglim stolom Glasa Koncila – Naviješta li se evanđelje u Zagrebu?, u: *Glas Koncila*, br. 10. od 16. svibnja 1971., str. 4.

[704] *Naš je problem navijestiti evanđelje, onima drugima, onima koji nam ne dolaze*. Danijel LABAŠ, Petorica gradskih župnika za Okruglim stolom Glasa Koncila – Naviješta li se evanđelje u Zagrebu?, u: *Glas Koncila*, br. 10. od 16. svibnja 1971., str. 4.

smatrao glavnim izazovom pastorala grada upravo stvaranje živih vjerničkih zajednica, pri čemu bi prezbiter bio animator i okupljatelj u zajednici[705]. Matija Stepinac zalagao se za lik prezbitera koji je misionar i evangelizator među ljudima i koji na taj način okuplja i gradi živu vjerničku zajednicu[706]. Kao jedan od većih pastoralnih problema pastorala grada Zagreba, sudionici *Okruglog stola* navode i manjak duhovnih zvanja u gradskim župama[707], predlažući da se pristupi korjenitim promjenama života prezbiterâ. Prezbiteri su pokazali određeno nepovjerenje prema *Anketi* koja se provodila među klerom u sklopu priprave za Sinodu biskupa na temu *Ministerijalno svećeništvo i pravda u svijetu*, smatrajući je manjkavom, te se pribojavajući da rezultati ankete neće odražavati stvarno stanje[708]. Dragutin Kociper i Ivan Plenković sasvim su otvoreno govorili o potrebi ređenja oženjenih muškaraca za prezbitere[709], osobito u područjima gdje postoji manjak duhovnih zvanja, svjesni pritom da ukidanje obveze celibata ne bi povećalo broj svećenika.

Treći okrugli stol Glasa Koncila pod naslovom: *Narod ne podnosi svećenika diktatora, a prihvaća svećenika suradnika*, održan je u Varaždinu u svibnju 1971. godine, uz sudjelovanje desetorice svećenika[710]. Veoma je važno istaknuti da su svećenici varaždinskog dekanata uvidjeli da su razlike u pastoralu između seoskih i gradskih sredina sve manje zamjetne. Praksa redovitog sastajanja prezbitera u varaždinskome je dekanatu na zavidnoj razini u duhu bratskog sastajanja i izmjenjivanja misli[711]. Nakon zagrebačkih i varaždinski su

---

[705] Usp. *Isto*, str. 4.

[706] *Pitanje je da se odlučimo: hoćemo li stvarati Crkvu kancelarije i čekati u kancelariji dok nam netko dođe, ili ćemo izaći na ulicu, u obitelji, među ljude…* Matija STEPINAC, Petorica gradskih župnika za Okruglim stolom Glasa Koncila – Naviješta li se evanđelje u Zagrebu?, u: *Glas Koncila*, br. 10. Od 16. svibnja 1971., str. 5.

[707] *Crkva, posebno svećenik, u gradu je tako neznatan društveni faktor , da ne može privući ambicije mladog čovjeka. Sa sela je sve manje zvanja, jer ni na selu svećenik više nije središnja ličnost.* Ivan PLENKOVIĆ, Petorica gradskih župnika za Okruglim stolom Glasa Koncila – Naviješta li se evanđelje u Zagrebu?, u: *Glas Koncila*, br. 10. od 16. svibnja 1971., str. 5.

[708] *Ta je anketa, po mom dubokom uvjerenju, teški promašaj. I ona pitanja koja su u anketu ušla ponajviše su tako postavljena da unaprijed određuju odgovor. Zbog toga rezultati te ankete neće biti odraz stvarnoga stanja i mišljenja naših svećenika, iako je to želio i Papa i tajništvo Sinode i naš Nadbiskup, nego će rezultati ankete biti onakvi kakvima ih žele sastavljači ankete*. Ivan PLENKOVIĆ, Petorica gradskih župnika za Okruglim stolom Glasa Koncila – Naviješta li se evanđelje u Zagrebu?, u: *Glas Koncila*, br. 10. od 16. svibnja 1971., str. 5.

[709] *Riječ je o tome da rastu zajednice vjernika koji zajedno žive vjeru i koji između sebe izdižu jednoga zrelog subrata da ga biskup zaredi, da im bude svećenik. Takav svećenik može izniknuti i može se shvatiti samo u okviru zajednice*. Ivan PLENKOVIĆ, Petorica gradskih župnika za Okruglim stolom Glasa Koncila – Naviješta li se evanđelje u Zagrebu?, u: *Glas Koncila*, br. 10. od 16. svibnja 1971., str. 5.

[710] Sudionici Trećeg *okruglog stola Glasa Koncila* bili su: Tomo Blaži, dekan i župnik u Maruševcu; Zvonimir Bono Šagi (kapucin) župnik sv. Vida u Varaždinu; Slavko Gabud, župnik u Sračincu; Dragutin Joč, župnik u Kamenici; Alojzije Domislović, župnik u Margečanu; Josip Dumbović, kapelan u Ivancu; Nikola Bašnec, kapelan u Lepoglavi; Josip Vizjak, kapelan sv. Vida u Varaždinu. Vidi: Narod ne podnosi svećenika diktatora, a prihvaća svećenika suradnika – Naši svećenici za okruglim stolom Glasa Koncila, u: *Glas Koncila*, br. 11, od 30. svibnja. 1971., str. 8.

[711] *Mi smo svakako jedna grupa koja više godina zajednički radi. Mi nastojimo svoja mišljenja usuglašavati u mnogim susretima i razgovorima. Ima zacijelo i u ovom kraju svećenika koji ponešto drugačije misle*. Bono Zvonimir ŠAGI, Narod ne podnosi svećenika diktatora, a prihvaća svećenika suradnika – Naši svećenici za okruglim stolom Glasa Koncila, u: *Glas Koncila*, br. 11, od 30. svibnja. 1971., str. 9

se prezbiteri kritički osvrnuli na svećeničku anketu, smatrajući da će se njome dobiti dezinformacije jer su odgovori apriori sugerirani. Sudionici okruglog stola jednoglasni su u tome da Drugi vatikanski koncil i njegova teologija gradi novi lik prezbiterâ koji će biti kadri biti istinski pastiri, čovjeku blizi dušobrižnici, pratitelji i suradnici[712] ljudima u vjeri, te da hrvatski vjernici upravo takve prezbitere očekuju i traže.

Godine 1983. održan je još jedan okrugli stol Glasa Koncila povodom dvadeset godišnjice tjednika i 500. broja, na temu: *Mlađi teolozi za okruglim stolom Glasa Koncila – na čemu smo nakon 20 godina?* Cilj ovog okruglog stola bio je kušati reflektirati teološku misao i pastoralnu praksu u ovome razdoblju. Sudionici su bili predstavnici mlađe generacije hrvatskih teologa u zagrebačkoj sredini[713]. Budući da je Crkva u Hrvatskoj Drugi vatikanum dočekala i njega nastojala oživotvoriti u sasvim specifičnim uvjetima komunističkog ateističkog sustava, u mnogo čemu je u Crkvi bilo usporeno akceptiranje koncilske teologije, a plodovi Koncila u Hrvatskoj zatekli su prezbitere i vjernike pomalo nespremnima[714].

Sudionici su raspravljali o potrebi da se hrvatska teološka misao što jače ucjepljuje u hrvatsku konkretnu ekleziološku i pastoralnu stvarnost upravo preko svećenikâ u pastoralu[715], koji bi i sami trebali biti verziraniji u teologiji. Istodobno teolozi bi više morali osvrtati se na probleme prakse, a ne toliko razvijati kabinetsku teologiju koja nije u kontaktu s pastoralnom praksom[716]. Od hrvatskih prezbitera očekuje se da prate barem domaću stručnu teološku literaturu i na taj način se permanentno obrazuju te ostaju u dosluhu sa suvremenim teološkim strujanjima. Pastoral grada je svakako izazov Crkvi u Hrvatskoj, ali radi pretežnog ruralnog

---

[712] *Današnji naš čovjek ne želi ni u Crkvi imati nad sobom gospodara, svećenik mu treba kao zauzeti aktivni suradnik za ostvarenje kraljevstva Božjega. Svećenik koji pokuša nastupiti kao monarh, doživljava osobito kod mlađeg svijeta da odbijaju njegove inicijative i da mu sve manje dolaze u crkvu… Drugim riječima: narod ne podnosi svećenika diktatora, a prihvaća svećenika suradnika*. Slavko GABUD, Narod ne podnosi svećenika diktatora, a prihvaća svećenika suradnika – Naši svećenici za okruglim stolom Glasa Koncila, u: *Glas Koncila*, br. 11, od 30. svibnja. 1971., str. 8.

[713] Sudionici su bili: dr. sc. Nikola Hohnjec, dr. sc. Špiro Marasović, dr. sc. Alfred Schneider, dr. sc. Stjepan Sirovec i dr. sc. Nikola Vukoja. Vidi: Mlađi teolozi za okruglim stolom Glasa Koncila – na čemu smo nakon 20 godina?, u: *Glas Koncila*, br. 5. od 27. veljače 1983., str. 10.

[714] *S Koncilom su nam došli plodovi kojima se zapravo ne možemo prikladno služiti. Drugim riječima; II. vatikanski koncil dao je odgovore prije negoli smo mi ovdje postavili pitanja*. Nikola HOHNJEC, Mlađi teolozi za okruglim stolom Glasa Koncila – na čemu smo nakon 20 godina?, u: *Glas Koncila*, br. 5. od 27. veljače 1983., str. 11.

[715] *Volio bih kad bi više naših izravnih pastoralaca bili u isto vrijeme i teolozi, da tako i naša teologija bude malo istinskije ucijepljena u našu konkretnu stvarnost, da bude u vezi s konkretnim životom vjernika, jer nam se inače može dogoditi da naša teološka misao bude samo traženje odgovora na zamišljena pitanja ili samo odgovor na neke probleme i izazove koji dolaze od onih koji su izvan zajednice vjernika*. Nikola VUKOJA, Mlađi teolozi za okruglim stolom Glasa Koncila – na čemu smo nakon 20 godina?, u: *Glas Koncila*, br. 5. od 27. veljače 1983., str. 11.

[716] *Nije riječ samo o tome da se profesionalci bave pastoralom, nego da cio stručno-teološki rad bude tako usmjeren da donosi plod za pastoral, za rad u vjerničkoj zajednici*. Stjepan SIROVEC, Mlađi teolozi za okruglim stolom Glasa Koncila – na čemu smo nakon 20 godina?, u: *Glas Koncila*, br. 5. od 27. veljače 1983., str. 11.

porijekla velike većine hrvatskih prezbitera pastoral grada u Hrvatskoj još uvijek nije dovoljno razvijen, smatra Špiro Marasović[717]. Sudionici okruglog stola dotaknuli su i potrebu stvaranja duhovnog profila koncilskog prezbitera, na kojeg uvelike utječe porijeklo svećeničkih kandidata, te činjenica da svatko od njih nosi određenu inherentnu sliku svećenika koju će nastojati reproducirati[718]. Sudionici okruglog stola pretresali su i odnos svećenika prema laicima, ističući da još uvijek ima i antagonizma i neoklerikalizma, a koncilski je prezbiter na poseban način pozvan uspostavljati i graditi zajedništvo[719]. Sudionici okruglog stola zaključili su da hrvatskoj teologiji treba životni ambijent u konkretnoj stvarnosti hrvatskih vjernika i prezbitera, unutar kojeg teologija može rasti i razvijati se, te biti znanstveno i pastoralno plodna.

2.8. Doprinos Kršćanske sadašnjosti stvaranju koncilskoga lika prezbitera

Od svoga osnutka *Kršćanska sadašnjost* je kao *izrazito pokoncilska hrvatska katolička i narodna ustanova*[720] predstavljala temeljnu perspektivu za ozbiljan razvoj izvornog teološkog istraživanja s jedne, te pisanja i publiciranja znanstvenih teoloških djela na hrvatskome jeziku s druge strane[721]. Svoj najveći doprinos KS dala je zasigurno u razvoju teološke kulture u Hrvatskoj[722]. Drugi vatikanski koncil i potreba njegove recepcije u Hrvatskoj bili su neposredni povod osnivanju KS-a[723], a tu je potrebu gotovo proročki

---

[717] Usp. Špiro MARASOVIĆ, Mlađi teolozi za okruglim stolom Glasa Koncila – Jučer – danas – sutra Drugoga vatikanskog, u: *Glas Koncila*, br. 7, Uskrs 1983., str. 9.

[718] Vidi: Mlađi teolozi za okruglim stolom Glasa Koncila – Za novi kler protiv novog klerikalizma, u: *Glas Koncila*, br. 8., od 17. travnja 1983., str. 6

[719] *Koncil želi obnoviti duh zajedništva. Odatle slijedi konkretan zahtjev: svećenik bi morao uspostavljati zajedništvo ne samo odozgora, nego još više iznutra, pronalazeći i njegujući razne oblike međusobnog povezivanja*. Alfred SCHNEIDER, Mlađi teolozi za okruglim stolom Glasa Koncila – Jučer – danas – sutra Drugoga vatikanskog, u: *Glas Koncila*, br. 7, Uskrs 1983., str. 9.

[720] Josip TURČINOVIĆ, „Kršćanska sadašnjost“ u pokoncilskoj obnovi – izlaganje na Bogoslovskoj tribini o dvadesetoj godišnjici II. vatikanskog koncila u Zagrebu, 23. ožujka 1983. u: Vlado KOŠIĆ – Anton PERANIĆ (ur.), *Jeke jednog Koncila, Radovi bogoslovske tribine o dvadesetoj godišnjici Drugog vatikanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., 153.

[721] Usp. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Deset godina „Kršćanske sadašnjosti“ (1968.-1978.), u: Bono Zvonimir ŠAGI (ur.), *Kršćanska sadašnjost u misli svojih utemeljitelja tijekom razvitka i djelovanja u vremenu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., 57.

[722] Prikaz doprinosa *Kršćanske sadašnjosti* postkoncilskoj teologiji i Crkvi u Hrvatskoj, vidi u: Adalbert REBIĆ, The Contribution of *Kršćanska sadašnjost* to the post-councilian Theology oft he Catholic Church in Croatia, u: Philippe CHENAUX – Emilio MARIN – Franjo ŠANJEK (edd.), *La Chiesa croata e il Concilio Vaticano II*, Lateran University Press, Città del Vaticano, 2011., 337-348.

[723] *Koncil je bio neposredan povod za osnivanje 'Kršćanske sadašnjosti'. Što bolja, zrelija, punija provedba Koncila bio je neposredan cilj; radinost, razborita smionost u odnosu na javne komunističke vlasti, a obzirna razboritost u izboru tematike u odnosu na neishranjenu našu vjerničku cjelinu, to su bile upute koje nam je dao naš utemeljitelj. I mi smo ga slijedili*. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, *Trideset godina „Kršćanske sadašnjosti“* – Govor prigodom obilježavanja 30. obljetnice osnutka „Kršćanske sadašnjosti“, 23. veljače 1998., u: *Kršćanska sadašnjost u misli svojih utemeljitelja tijekom razvitka i djelovanja u vremenu*, 125.

prepoznao i njezin utemeljitelj kardinal Franjo Šeper – tadašnji zagrebački nadbiskup – koji je i dana 22. veljače 1968. Dekretom osnivanja[724] utemeljio *Centar za koncilska istraživanja, dokumentaciju i informacije, Kršćanska sadašnjost*[725]. Kršćanska sadašnjost uskoro je postala središte oko kojega se okupljao veliki broj onih koji su provedbu Drugog vatikanuma smatrali svojom zadaćom. Među prvim inicijatorima KS-a bili su trojica prezbitera i profesora na Katoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu: Tomislav Šagi-Bunić, Josip Turčinović i Vjekoslav Bajsić, koje je Bonaventura Duda s pravom nazvao *karizmatičkim trolistom koji je na svojim ramenima izdržao i hrabre i mudre početke te zanose i poduzetnosti prvih stvaralačkih godina, a i tegobe susljednoga vremena u kojemu je trebalo kroz najrazličitije poteškoće provoditi začudno razgranatu djelatnost te ustanove*[726]. Ogroman doprinos Kršćanske sadašnjosti cjelokupnoj pokoncilskoj obnovi u Hrvatskoj, a onda unutar te obnove zasigurno i doprinos stvaranju koncilskog lika prezbitera u Hrvatskoj nije moguće jednostavno iščitati iz nekog djela ili članka, nego se taj doprinos prije svega i nadasve uočava u svekolikoj djelatnosti KS-a, a svojevrsna faktografija iznimno bogate izdavačke djelatnosti razvidna je iz jubilarnog *Kataloga KS-a 1968-1993.* Uz izdanje svih koncilskih dokumenata, uz više od četrdeset nizova i stotine svezaka, te veoma bogatu periodičku publikaciju (Svesci, Bogoslovska smotra, Croatica Christiana periodica, Služba riječi, Listić, Kana, Aksa) Kršćanska sadašnjost dala je izniman doprinos u traženju novih oblika pastoralne službe u Crkvi, a samim time i u traženju koncilskog lika prezbitera. Najveći doprinos KS je u hrvatskoj pokoncilskoj obnovi dala na biblijskom i liturgijskom području[727]. Činjenicu da je kler u Hrvatskoj prepoznao Kršćansku sadašnjost kao važnu postkoncilsku ustanovu

---

[724] Vidi: NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL ZAGREB, Dekret o ustanovljenju centra za koncilska istraživanja, dokumentaciju i informacije *Kršćanska sadašnjost*, br., 22-Pr/1968. od 22. veljače 1968. Usp. NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL, ZAGREB, *ŠEPER – građa za životopis*, Zagreb, 1982., str. 300-301.

[725] Nadbiskup zagrebački i kardinal Franjo Šeper bio je duboko svjestan da djelotvorna provedba koncilske obnove u Crkvi u Hrvatskoj u mnogo čemu ovisi o dubljem i širem poznavanju koncilske misli, nastojanja i gibanja, radi toga je u Dekretu ustanove Centra za koncilska istraživanja, dokumentaciju i informacije *Kršćanska sadašnjost* izrijekom postavio sljedeće zadatke novoosnovanoj Kršćanskoj sadašnjosti: *Pokretanje i izdavanje časopisa i biltena i drugih povremenih ili prigodnih tiskanih ili umnoženih stvari dokumentacionog, informativnog, ilustrativnog, istraživalačkog ili stvaralačkog i informativnog karaktera u okviru koncilske obnove i zadataka što ih Koncil stavlja pred suvremene kršćane, naročito u cilju ostvarenja pravog i iskrenog dijaloga među kršćanima samima i sa suvremenim svijetom i kulturom*. Usp. NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL, ZAGREB, *ŠEPER – građa za životopis*, Zagreb, 1982., str. 300-301.

[726] Bonaventura DUDA, Prihvat II. vatikanskog koncila u Hrvatskoj – Fragmenti za buduće cjelovitije prouke, u: Nedjeljko A. ANČIĆ, (ur.) *Koncil u Hrvatskoj – Zbornik radova teološkog simpozija u povodu 30. obljetnice Drugoga vatikanskog sabora*, Crkva u svijetu, Split, 1996., 69-70.

[727] *Velika je zasluga Kršćanske sadašnjosti što je razmjerno vrlo brzo, a može se reći i vrlo uspješno ostvarila sva potrebna izdanja liturgijskih knjiga, te pokoncilska liturgijska obnova u Hrvatskoj nije trpjela zakašnjenja.* Bonaventura DUDA, *Prihvat II. vatikanskog koncila u Hrvatskoj – Fragmenti za buduće cjelovitije prouke*, 74.

potvrđuje i 4. rezolucija 8. radne grupe: *Religiozni tisak* s Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike iz 1970 godine[728].

Valja spomenuti da je unutar Kršćanske sadašnjosti formirana *Pastoralno-katehetska služba Kršćanske sadašnjosti* (PAKS) s ciljem izdavanja pastoralno-katehetskog materijala i katehetskih priručnika, kao prijeko potrebnu literaturu za svećenike, katehete i katehistice te vjeroučitelje i vjeroučiteljice[729]. PAKS je pružao ne samo usluge za konkretan pastoralno-katehetski rad u vjeronaučnoj praksi u Hrvatskoj, nego je i mladim stručnjacima za katehetiku, te entuzijastima na tom području pružao neke mogućnosti za primjenjivanje i daljnje razvijanje njihovog stručnog znanja i iskustva, što je u Crkvi u Hrvatskoj tada bilo prijeko potrebno.

Zaključno se može ustvrditi da je *Kršćanska sadašnjost* upravo preko svojih veoma brojnih publikacija odigrala veoma značajnu ulogu u koncilskoj obnovi Crkve u Hrvatskoj, a i šire[730], a istodobno umnogome pridonijela traženju i stvaranju koncilskog lika prezbitera.

2.9. Pretresanje koncilske teologije prezbiterata u knjigama hrvatskih teologa

Na hrvatskoj se pastoralno-teološkoj sceni snažno osjećao nedostatak pastoralnih udžbenika koji bi, ne samo studentima teologije, nego i hrvatskim prezbiterima, razvidno i jasno predočili lik koncilskog prezbitera, budući da je nakon Drugoga vatikanskog koncila i sam prezbiter trebao doživjeti svojevrsnu metamorfozu svoga lika i djelovanja u skladu sa svekolikom koncilskom teologijom.

2.9.1. Koncilski lik prezbitera u pastoralnoj trilogiji Živana Bezića

Hrvatski pastoralni teolog Živan Bezić, u svome pastoralnom priručniku *Pastoralni radnik*[731] obrađuje uvodne pojmove pastoralne teologije, zatim pastoralnu ekleziologiju, te pastoralnu sociologiju. Govoreći o prezbiteru kao o nositelju pastoralnog djelovanja

---

[728] *Očita je također neodložna potreba što hitnijega stvaranja jednog fundusa barem temeljne teološke i pastoralne literature, da bi na razini misli naša Crkva što prije mogla dozreti za težinu svojih sadašnjih zadataka*. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Zaključci – rezolucije, u: *Bogoslovska smotra* 40 (1970.), 1, 123.

[729] Usp. Bonaventura DUDA, *Prihvat II. vatikanskog koncila u Hrvatskoj – Fragmenti za buduće cjelovitije prouke*, 74.

[730] *Ističem da je ta naša izdavačka kuća KS, koju je kao zagrebački nadbiskup osnovao kardinal Šeper i povjerio je ljudima u koje je s razlogom imao povjerenja, već bila odigrala važnu ulogu. Genijalnim razmišljanjem, osobito dr. Josipa Turčinovića i njegovom vještinom, KS se je rascvala u jako poduzeće s velikim značenjem ne samo za Hrvatsku nego i za druge zemlje pod komunističkom vlašću*. Franjo KUHARIĆ, Istina o teološkom društvu „Kršćanska sadašnjost“ – razgovor Živka Kustića s kard. Franjom Kuharićem, umirovljenim nadbiskupom zagrebačkim, u: Glas Koncila, 29. listopada 2000., str. 7.

[731] Živan BEZIĆ, *Pastoralni radnik – katolička pastoralka*, sv. I., Centralna Visoka Bogoslovska Škola, Split, 1969.

(dušobrižništva), Bezić polazi od teologije posredništva u kojoj prepoznaje bit svećeništva[732], pri čemu osobiti naglasak stavlja na vrednovanje svećeničkih zvanja, uz osvrt na zamjetno opadanje broja prezbitera, odnosno krizu zvanja[733]. Iako autor koncilski promišlja o prezbiteru, ipak se osjeća veliki utjecaj pretkoncilske teologije prezbiterata s jedne, te Zakonika kanonskog prava iz 1917. s druge strane[734]. Prezbitera autor previše promatra pod optikom svećeničkog staleža s naglašenim njegovim vanjskim oznakama (decorum clericale)[735]. Balansirajući između tadašnjeg Zakonika kanonskog prava s jedne, te koncilske teologije prezbiterata s druge strane, Bezić nastoji donijeti lik prezbitera s izgrađenim duhovnim profilom, te razvijenom svijesti o svome poslanju uz jasno poznavanje svojih zadaća. Unutar posredničke logike prezbiterova je egzistencija bitno usmjerena na druge, odnosno proegzistentna, stoga se smisao njegovog života iscrpljuje u životu za druge, pri čemu su egoizam i svećeništvo za Bezića inkompatibilni pojmovi[736]. Dužnost svakog prezbitera je da se u najvećoj mjeri posveti dušobrižništvu[737] s naglaskom na služenje[738]. Bezić se bavi i definiranjem lika župnika čija je eminentna služba „cura animarum". Kao i kod određivanja lika prezbitera kao takvog, tako i kod definiranja lika župnika, kao otežavajuća okolnost uočava se utjecaj neobnovljenog zakonika kanonskog prava koji je lik župnika stavljao bliže pretkoncilskome negoli koncilskome idealu[739]. Kada Bezić u drugom dijelu svoje pastoralne trilogije govori o odnosu prezbitera prema euharistiji, naglašava eklezijalnu i komunitarnu dimenziju misne žrtve[740], upozoravajući na važnost promicanja pastorala mise.

---

[732] *Bit svećeništva otkrivamo u njegovoj posredničkoj ulozi. Svećenik je posrednik između Boga i ljudi. To je bio naš prvi svećenik „Unus mediator Dei et hominum – homo Christus Iesus", to ostaje svaki svećenik. Ako je Krist bio „novi testamenti mediator" (Heb. 9, 15), posrednici su i svi oni koji sudjeluju u njegovu svećeništvu. On je „sacerdos magnus atque principalis", svi ostali su samo „sacerdotes ministeriales et cooperatores in sacerdotio eius".* Živan BEZIĆ, *Pastoralni radnik*, 166.

[733] Usp. *Isto*, 158.

[734] Tako, primjerice Bezić previše naglašava svećenikova staleška prava koja proizlaze iz njegovih staleških dužnosti, poput prava na uživanje crkvenih dobara, prava na poštivanje i posluh vjernika, te prava na prednost pred laicima.

[735] Usp. *Isto*, 162.

[736] Usp. *Isto*, 167.

[737] *Stoga je dužnost svakog svećenika – ne samo župnika kapelana i biskupa – da se posveti dušobrižništvu u najvećoj mogućoj mjeri. Svaki svećenik je po svome zvanju i poslanju bitno dušobrižnik. Najprije to i samo to! Sve ostale svoje službe: profesor, kurijalac, dignitarac, pogotovo sva profana zanimanja samo su pomoćne grane njegova pastorala. Nitko ne može biti svećenikom ako ujedno nije i pastirom*. Živan BEZIĆ, *Pastoralni radnik*, 168.

[738] *No svećenikovo vodstvo nije gospodstvo, nego služba (diakonia). A služba je služenje, ne gospodarenje. Svećenik je zaista službenik naroda i Crkve, a ne nikakav činovnik, makar i pripada hijerarhiji. Njegova služba je „ministerium", a on sam „minister" u iskonskom značenju te riječi*. Živan BEZIĆ, *Pastoralni radnik*, 168.

[739] Usp. *Isto*, 174-190.

[740] Usp. Živan BEZIĆ, *Pastoralni rad – katolička pastoralka*, sv. II., Centralna Visoka Bogoslovska Škola, Split, 1970., 182.; usp. Živan BEZIĆ, *Pastoralni rad*, II. prerađeno izdanje, sv. II., HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1983., 191.

Unutar poglavlja o sakramentu pomirenja, Bezić prezbitera promatra u ulozi suca, oca, liječnika i učitelja pokornika[741], ali i liturga, jer je pomirenje sakramentalno slavlje[742], svjestan pritom da je sakrament pomirenja nakon Drugoga vatikanskog koncila zapao u svojevrsnu krizu, za koju dio krivnje snose i sami ispovjednici[743]. Autor, stoga smatra da bi prezbiteri u pastoralu pomirenja trebali više pozornosti posvećivati eklezijalnoj i socijalnoj dimenziji grijeha[744], neumorno njegujući individualnu ispovijeda, te zajedničku pripravu i pokorničko bogoslužje, pritom jasnije koristiti čin pokajanja predložen na početku euharistijskog slavlja[745].

Kod pastorala zaručnikâ Bezić preporuča uvođenje zaručničkih tečajeva ili seminara, te ističe župničku ulogu u neposrednoj pastoralnoj pripravi zaručnikâ za ženidbu[746]. Iako drugo izdanje *Pastoralnog rada* obrađuje samo učiteljsku i svećeničku prezbiterovu službu, te je do određene mjere prerađeno i ažurirano prema novim crkvenim dokumentima i novom Zakoniku kanonskog prava, svejedno se ne opaža značajnijih pomaka u pravcu tada suvremene koncilske teologije prezbiterata. Sada Beziću barijeru više ne predstavlja Zakonik kanonskog prava, nego ponajviše inherentni pretkoncilski sklop kojega se autor ne uspijeva do kraja osloboditi. Najveći iskorak u pravcu koncilske teologije prezbiterata Bezić je napravio svojim trećim dijelom pastoralne trilogije *Pastoralna služba* gdje, obrađujući diakoniju i hodegetiku, ipak u duhu koncilske teologije prezbiterata smanjuje obim homiletike, katehetike, misiologije, pedagogike, pastoralne medicine, pastoralnu sociologije i paroikologije, sintetizirajući ih u svekoliko dušobrižništvo.

Unutar prezbiterske službe vođenja, Bezić ističe služenje[747] iz motiva ljubavi prema Bogu i pastoralne ljubavi prema bližnjemu[748], te misionarsku dimenziju prezbiterovog identiteta[749]. Bezić napušta reaktivno (pasivno) dušobrižništvo karakterizirajući ga kao

---

[741] Usp. Živan BEZIĆ, *Pastoralni rad*, sv. II., 232.
[742] Usp. Živan BEZIĆ, *Pastoralni rad*, II. prerađeno izdanje, sv. II., 240
[743] *Više nego pokornici zatajili su pokorničari, nemarnim žurnim i makinalnim ispovijedanjem, nedozrelošću teškom zadatku, ispovjednim pogreškama, nedovoljnom poukom vjernika, a u posljednje vrijeme i naopakom „teologijom ispovijedi“.* Živan BEZIĆ, *Pastoralni rad*, sv. II., 285.
[744] Vidi: Živan BEZIĆ, *Pastoralni rad*, sv. II., 285.
[745] Vidi: Živan BEZIĆ, *Pastoralni rad*, II. prerađeno izdanje, sv. II., 283.
[746] Usp. Živan BEZIĆ, *Pastoralni rad*, sv. II., 315-315.; usp. Živan BEZIĆ, *Pastoralni rad*, II. prerađeno izdanje, sv. II., 316-317.
[747] *Bit pastirske službe nije vladanje, već služenje stadu, braći. Pastir stoji u službi stada, radi stada, za stado. Ako je pravi pastir, mora biti spreman dati i život za svoje ovce. Stoga dušobrižnik treba da shvati ozbiljno svoju pastirsku službu, s punim osjećajem odgovornosti*. Živan BEZIĆ, *Pastoralna služba – katolička pastoralka*, sv. III., II. prerađeno izdanje, HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1985., 10.
[748] *Jedino iskrena pastoralna ljubav može dati svećeniku snage da izdrži sve pastirske napore i ne zataji u mnogobrojnim kušnjama*. Živan BEZIĆ, *Pastoralna služba – katolička pastoralka*, sv. III., Centralna Visoka Bogoslovska Škola, Split, 1971., 8.
[749] Usp. *Isto*, 153.

tradicionalno, autoritativno i masovno, predbacujući mu pastoralnu tromost[750]. Bezić se zauzima za aktivno dušobrižništvo i specijalizaciju pastoralnih područja[751], te ekipni pastoralni rad. Veoma je važno istaknuti da Bezić Drugi vatikanski koncil smatra glavnom pastoralnom normativom[752]. Među tipovima aktivnog dušobrižnika autor donosi vodstveni, fascinantni i idejni tip dušobrižnika, uz napomenu da se ne smije previdjeti činjenica da postoje prezbiteri koji su zatajili u svojoj vodstvenoj ulozi, te kao takvi tvore promašeni tip dušobrižnika[753].

2.9.2. Doprinos Tomislava Janka Šagi-Bunića koncilskome liku prezbitera

Pretkoncilska teologija prezbiterata promatrala je svećenika dominantno kao službenika kulta, te bogoslužnog izvršitelja obreda mise kao savršene žrtve i sakramenata kao vidljivih znakova nevidljive milosti određene od Krista za naše posvećenje, koji djeluju *ex opere operato* samim time što su točno i pravilno izvedeni prema propisanim obredima i rubrikama od strane zakonito zaređenog i vlašću opunomoćenog svećenika[754]. Za hrvatskog koncilskog teologa Tomislava Janka Šagi-Bunića, koncilski prezbiter *nipošto ne može biti jednostavna kopija jučerašnjeg: on mora biti svećenik za svoje vrijeme*[755]. Uz prenaglašenu kultnu ulogu pretkoncilskog svećenika isticana je i kristocentričnost[756], koju je preuzela i koncilska teologija prezbiterata kao svoju prvu karakteristiku[757]. Kristocentričnost je kod Šagi-Bunića ocrtana kao živa, uska i trajna povezanost s Kristom koja nastaje sakramentalnim posvećenjem, te koja je za razliku od pretkoncilskoga statičnog i nepokretno nespontanog shvaćanja, osobna i dinamična, te tvori ontološku i egzistencijalnu orijentaciju u koju se

---

[750] Usp. *Isto*, 67-68.

[751] *Aktivni župnik, koji ne želi uzalud rasipati svoje energije, nastojat će da vrši specijalizirano, kategorijalno i funkcionalno pastoralno vodstvo. neće se baviti djelatnostima koje nisu pastoralno rentabilne i neće oklijevati da preispita stare forme pastorizacije, koje više ne odgovaraju svojoj svrsi. Trudit će se da pronađe nove metode i oblike rada prikladne za nova vremena i prihvatljive raznim slojevima vjernika: koliko starim vjernim katoličkim masama toliko i mladim nemirnim grupama u Crkvi. Svoje vjernike neće tretirati kao pasivne stanovnike svog župskog teritorija, već kao aktivne individue koji imaju određenu funkciju u društvu, voljni su da zaoru vlastitim plugom na crkvenim brazdama*. Živan BEZIĆ, *Pastoralna služba*, 70-71.

[752] *Kratko rečeno: u ovom času je II vatikanski naša glavna pastoralna norma. Stoga će svaki župnik koncilske dokumente 1. nabaviti, 2. dobro proučiti i 3. dosljedno ostvariti*. Živan BEZIĆ, *Pastoralna služba*, 76.

[753] Usp. *Isto*, 83.

[754] O pretkoncilskome svećeniku kao čovjeku kulta i bogoslužnom stručnjaku, vidi: Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970., 26-27.; Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, knjiga druga, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1982., 237-241.

[755] Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema* – Uvod u misao Drugog vatikanskog Koncila, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969., 153

[756] *„Kristocentričnost" je prva karakteristika koncilske teologije prezbiterata, karakteristika koju prije svega ostaloga, mislim, moramo imati na pameti, te pravilno razumjeti što ona znači*. ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 32.

[757] *Prezbiteri su, naime, po svetom ređenju i poslanju, koje primaju od biskupâ, promaknuti u službu Kristu Učitelju, Svećeniku i Kralju; oni su dionici njegove službe, po kojoj se ovdje na zemlji Crkva neprestano izgrađuje u Božji narod, u Kristovo Tijelo i u Hram Duha Svetoga*. *Presbyterorum ordinis*, br. 1.

prezbitera stavlja i koja za njega postaje temeljem specifične deontologije koja pretpostavlja dar Duha Svetoga[758]. Sam koncilski dekret *Presbyterorum ordinis* potvrđuje i razlaže dinamičnu kristocentričnost kada ističe da čitava Crkva, to mistično Tijelo Kristovo ima dioništvo na posvećenju i poslanju po Duhu Svetom, koje je Krist primio od Oca. To predstavlja temelj za tumačenje i shvaćanje općeg svećeništva svih kršćana koji imaju svoju ulogu u poslanju cijele Crkve. Evangelizaciju, odnosno naviještanje Boga Isusa i njegovog evanđelja, tj. propovijedanje Božje riječi, Drugi vatikanski koncil stavlja na prvo mjesto s obzirom na svećenikovu ulogu u Crkvi, što Šagi-Bunić posebno ističe[759].

Koncilsko prezbitersko služenje polazi od evanđeoskog navještaja, crpeći snagu iz Kristove žrtve s težnjom da se okupljena zajednica Božjega naroda u euharistiji prinese Bogu kao univerzalna žrtva preko Velikog Svećenika Krista koji je sebe prinio za nas[760]. Šagi-Bunić smatra da koncil u dekretu *Presbyterorum ordinis* razrješuje antinomiju o kultnoj teocentričnosti svećeništva, prema kojoj je on *tim bolji što pobožnije služi misu*, te tako od nje dolazi do teocentričnosti svekolikoga njegovog života koji je život služenja. Tu se njegova egzistencija pokazuje kao ona koja teži za svrhom svoga poslanja i djelovanja, a to je *slava Božja*.[761] Stoga, za koncilsku teologiju prezbiterata ne postoji više dihotomija između bogoslužnoga svećenikovog služenja i dušobrižničkog djelovanja, kao da bi samo ovo bogoslužno bilo na slavu Božju, te radi toga uživalo primat pred njegovom pastoralnom skrbi za narod Božji, koja je smatrana drugorazrednom, pa je stoga svećenik i bio distanciran od vjerničke baze. Nasuprot pretkoncilskom prenaglašavanju svećenika kao celebranta mise i djelitelja sakramenata, Drugi vatikanski koncil donosi sintezu jednoga i drugoga[762] ističući euharistijsku celebraciju kao središnji moment njegove službe i života[763]. Koncilsko promišljanje prezbiterata prema Šagi-Buniću ne shvaća više prezbitera u logici individualnog slavitelja i prikazivatelja žrtve koji apstrahira od zajednice Božjega naroda, već ga promatra u logici i dinamici sabiranja zajednice u slavljenički liturgijski čin, odnosno sabiranje Crkve Božjega naroda, koje prožeto različitim pastoralnim nastojanjima, omogućuje vjernicima i svećeniku da budu *slava Božja*.

---

[758] Usp. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 33-35.; Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, knjiga druga, 241-244.
[759] Usp. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 35.
[760] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 2.
[761] Usp. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 37.
[762] Usp. *Isto*, 36.; Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, knjiga druga, 244-247.
[763] Na tom tragu je i III. Sinoda biskupa, koja rekapitulira nauk Drugoga vatikanskog sabora u *Presbyterorum ordinis* te *Lumen gentium*. Vidi: III. SINODA BISKUPA, *Ministerijalno svećeništvo – Pravda u svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1972., 15.

Tomislav Šagi-Bunić ističe da je koncilskome prezbiteru bitna bliska prisnost s Božjim narodom kojega je i sam dio. Upravo radi toga je potrebno poznavati svoje vjernike[764], ali ne tek u smislu pretkoncilskoga teoretskog poznavanja iz kartoteka, s ciljem da nad njima provede neku dušobrižničku akciju, nego u smislu iskustvenog poznavanja s participacijom u njihovim životnim uvjetima i situacijama da bi što potpunije ostvario svoje kristovsko služenje njima[765]. Koncilska novost u odnosu prezbitera prema vjernicima je u odnosu s njima kao braćom, ali ne tek braćom po milosti i dioništvu na Božjem sinovstvu, nego i kao braćom po ljudskom prihvaćanju njihove naravne uvjetovanosti ukorijenjene u konkretnu povijesnu ambijentalnost. Tomislav Janko Šagi-Bunić upravo odnos prezbitera s vjernicima kao s braćom smatra iznimno važnim znakom za razumijevanje dinamičnosti prezbiterove egzistencije s jedne, te za traženje lika budućeg prezbitera s druge strane, u čemu nazire mogućnost određenog pluralizma[766]. Dok je pretkoncilski svećenik svoju vodstvenu ulogu koja proizlazi iz vlasti upravljanja ili pastirske vlasti doživljavao i izvršavao kao ravnanje, nadziranje i upravljanje drugima, dotle koncilsko tumačenje hodegetske službe stavlja nove naglaske kada ističe: *Vršeći u skladu s dijelom svoje vlasti službu Krista Glave i Pastira, prezbiteri u biskupovo ime okupljaju Božju obitelj kao bratsku zajednicu usmjerenu prema jedinstvu, te ju po Kristu u Duhu dovode k Bogu Ocu*.[767] Šagi-Bunić u tumačenju novih naglasaka vodstvene službe koncilskog prezbitera ističe novost u logici i dinamici sabiranja i dovođenja zajednice Bogu Ocu[768]. Stoga je razvidno da se prezbiterska koncilska pastirska, odnosno vodstvena uloga kreće i dalje od temelja njegovog osposobljenja i opunomoćenja koje je primio ređenjem, ali ne više kao *vođenje ljudi u nebo*, u kojemu je on vođa koji ih uči kako će živjeti, nego od njegovog poslanja za pastoralno djelovanje koju je primio ređenjem[769]. Koncilski je svećenik sabiratelj Božje obitelji[770], te okupljatelj braće i sestara u jednodušnosti,[771] a ujedno voditelj i pratitelj Božje obitelji.[772] Prema Šagi-Buniću svećeničko

---

[764] Usp. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 43.
[765] *Koncil je htio ovim mjestom iz sociološkog oblika svećeništva izagnati svaki trag kastinskog mentaliteta bilo koje vrste i pod bilo kojom izlikom ili opravdanjem*. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 41.
[766] Usp. I*sto*, 44.
[767] *Presbyterorum ordinis*, br. 6, 1.
[768] Usp. Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, knjiga druga, 252-253.
[769] Usp. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 45-48.
[770] Vidi: Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, knjiga druga, 254-258.
[771] Smatram veoma važnim istaknuti da su se koncilske odrednice uopće, a tako i one o obnovljenoj teologiji prezbiterata u Crkvi u Hrvata među biskupima živo diskutirale i donosile kao smjernice. *U Duhu Svetom okupljen Božji narod svećenik vodi i oblikuje u kršćansku zajednicu koja će svjedočiti istinitost i spasenjsku moć Evanđelja te ižarivati Krista u svojoj sredini. Zato svećenik ne živi izvan zajednice vjernika, već u njoj kao brat s braćom. Po krštenju je naime postao brat svim krštenicima i to nije prestao biti kad je svećeničkim ređenjem bio osposobljen za njihova vođu, animatora i duhovnog oca. To vodstvo posebno je vidljivo u slavljenju euharistijske žrtve. U njoj, usred Božjeg naroda i u ime tog naroda, na sakramentalan način uprisutnjuje*

posvećenje prezbiteru ne daje nikakvih osposobljenja ili ovlasti za kakva druga vođenja, nego jedino za vođenje ljudi k Bogu Ocu[773].

Dok je pretkoncilski svećenik svoju hodegetsku funkciju vršio na način upravljanja, nadziranja, te ravnanja dušama, koncilski prezbiter, za Šagi-Bunića eminentno je sabiratelj zajednice koji ju sabire i oblikuje, stvara, te izgrađuje kao autentičnu[774]. U tom kontekstu sam se prezbiter sada osjeća dijelom te zajednice, odnosno on je unutar nje, njezin član, a ne više onaj koji s naslova svoje uzvišene službe upravlja poslušnim stadom[775]. Izgradnja autentične kršćanske zajednice stavlja u središte euharistiju kao stožer kršćanskog zajedništva[776]. Svećenik kao graditelj i promicatelj zajedništva s Kristom više se ne smatra uzdignutim iznad zajednice, a pojam vlasti kojim je snažno bila obojena pretkoncilska teologija prezbiterata sada se zamjenjuje pojmom služenja braći u vjeri[777]. On nije *Alter Christus*, nego je znak Krista, odnosno instrument kojim se Krist služi na korist čitave zajednice[778]. Poglavita zadaća postkoncilskih prezbitera unutar kršćanske zajednice je služenje jedinstvu i miru Crkve[779].

Može se reći da Šagi-Bunić promatra koncilski lik prezbitera kroz trodijelnu službu učitelja, svećenika i pastira, ali ne više kao zamjeničko vršenje Isusove trostruke službe prema logici *alter Christus*. Prezbitersko služenje sada polazi od naviještanja evanđelja Božjeg svim ljudima koje predstavlja njegovu primarnu zadaću, s time da vječne istine evanđelja primjenjuje na konkretne životne okolnosti ljudi. Koncilskom liku prezbitera prema Šagi-Buniću pripada biti odgojitelj u vjeri, kako bi povjereni vjernici postigli kršćansku zrelost, a u hodu do nje im prezbiteri moraju biti poslužitelji i pratitelji[780]. Tumačeći koncilski Dekret, Šagi-Bunić ističe da su prezbiterima na poseban način povjereni siromasi i slabi[781], te da je njihova evangelizacija kao znak iz kojeg se iščitava autentičnost ili pak neautentičnost konkretizacije poslanja Crkve, jer je evangelizacija siromaha vidljivi znak Kristove mesijanske prisutnosti usred Crkve[782].

---

jedinstvenu Kristovu životnu žrtvu. BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986., 27.

[772] Usp. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 46-47.

[773] Vidi: *Isto*, 47.

[774] Usp. *Isto*, 48.

[775] *Prva spoznaja koju kod toga prezbiter mora imati jest da je on „u toj zajednici", da je njezin član, a nije izvan nje, nije neki manipulator koji izvana mijesi to tvorivo, kombinira i slaže te ljude, udešava i podvrgava to poslušno stado*. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 48.

[776] Usp. *Isto*, 50.

[777] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 2, 4.

[778] Usp. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 51.

[779] Usp. *Dogmatska konstitucija o Crkvi*, *Lumen gentium*, br. 10., 23., 28., 32.

[780] Usp. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 54.

[781] Vidi: *Isto*, 54-56.

[782] Usp. Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, knjiga druga, 259-260.

Tekst Koncilskoga dekreta *Presbyterorum ordinis* u sedmoj glavi polazi od dioništva koje prezbiteri dijele s biskupima, a to je dioništvo na istom Kristovu svećeništvu i služenju. Na taj način, upozorava Šagi-Bunić, vidljivo je da se prezbiterova egzistencija ne može ispravno razumjeti ukoliko se ona promatra individualistički i isključivo posrednički. Prezbiterova se egzistencija treba promatrati ministerijalno, pri čemu je jedino posredništvo u Crkvi Kristovo. Na tom, pak, Kristovome posredništvu vidljivo participiraju biskupi i prezbiteri, kao braća i prijatelji te suradnici.[783] Među njima se treba njegovati hijerarhijsko zajedništvo[784] koje u svome izvanjskom očitovanju i ostvarivanju u služenju izvire iz unutarnjeg zajedništva u Kristovom svećeničkom djelovanju[785].

Briga za zvanja za Šagi-Bunića neizostavni je dio identiteta svakog prezbitera[786], te istodobno zajednička briga i naroda Božjeg kao takvog[787]. Biskupi u prezbiterima trebaju prepoznavati svoje pomoćnike i savjetnike u zadaći poučavanja, posvećivanja i pastirskog vođenja naroda Božjega po daru Duha Svetoga koji im je podijeljen na ređenju. Prezbiterska se služba smije nazvati pomoćničkom s obzirom na biskupsku, ali treba istaknuti da ona nikako nije i ne smije biti omeđena samo na provođenje biskupovih odredbi[788], već svoju protežnost mora nalaziti i u davanju savjeta biskupu jer je po definiciji koncilski prezbiter biskupov brat, prijatelj i suradnik.[789] U iščitavanju ovakvoga suradničkog (pomoćničkog) odnosa prezbiterâ prema biskupu Šagi-Bunić dolazi do ključne teološke novosti o samoj koncilskoj naravi prezbiterata i episkopata u kontekstu njihovog suodnosa koji treba isključivati svaki oblik despotizma i paternalizma biskupa prema prezbiterima[790]. No, svejedno Šagi-Bunić ističe da je u *Dekretu* nedovoljno obrađen teološki, odnosno sakramentalno-otajstveni temelj za tumačenje odnosa između prezbiterâ i biskupa jer ostaje pomalo nejasno da *pri podjeljivanju svih sakramenata prezbiteri su na različite načine*

---

[783] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 7, 1.
[784] Usp. Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, knjiga druga, 261-262.
[785] *Zajedništvo u izvanjskom ostvarivanju služenja proizlazi kao zahtjev iz unutarnjeg i nevidljivog zajedništva u Kristovu svećeničkom djelovanju po kojem i iz kojega izvanjska i konkretna akcija prezbitera (i biskupa) ima svoj nadnaravni spasiteljski učinak; ali već u samoj participaciji Kristova svećeništva na sakramentalnoj razini postoji upravljenost participacije svojstvene redu prezbiterata na izvršavanje pomoćništva episkopatu koji znači punu participaciju Kristova svećeništva*. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 58.
[786] *Izlazi da je temeljni, najvažniji i nezaobilazni rad za svećenička zvanja sâmo autentično proživljavanje svećeništva, vjerno i što potpunije ostvarivanje uloge prezbiterova služenja u sakramentalnom zajedništvu Kristova svećeništva prema zahtjevima konkretnog vremena i prostora*. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 75.
[787] Vidi: Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, knjiga druga, 276-277.
[788] *Prezbiteri su primili dar Duha Svetoga da mogu biti biskupovi pomoćnici (i pomoćnici, razumije se, svega biskupskog kolegija) ne samo time što nešto rade nego i time što „misle", što su redoviti – od Boga mu dani – suradnici u traženju rješenja za različite probleme, u razradi i uobličavanju sadržaja onoga što će se na kraju donijeti kao biskupova odluka*. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 61.
[789] Usp. *Isto*, 60.-61.
[790] Usp. Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, knjiga druga, 263-268.

hijerarhijski povezani s biskupom, kako je to već u vrijeme Pracrkve posvjedočio blaženi mučenik Ignacije;[13] *tako oni biskupa na neki način čine prisutnim u pojedinim zborovima vjernikâ.*[791] Ovdje se dobiva dojam da se u drugi plan stavlja isticanje da prezbiter slaveći euharistiju i sakramente uprisutnjuje Krista u zajednici, što je eminentno na tragu koncilske teologije, a da se daje prednost hijerarhijskoj predimenzioniranosti biskupske službe, odnosno episkopalizmu. Bilo bi svakako pogrešno na ovom mjestu paušalno tumačiti koncilsku hermeneutiku odnosa prezbiterâ prema biskupu. Nesumnjivo je da prezbiter u svome služenju zajednici uprisutnjuje Krista, te da to čini snagom svetog reda kojeg je primio, uz napomenu da nije poput biskupa primio puninu Reda. Zato prezbiteri u obnašanju svoje službe na određeni način ovise o biskupu, a u isto vrijeme s njime su čvrsto povezani svećeničkom čašću, te se na sliku Krista, vrhovnog i vječnog svećenika kao pravi svećenici Novoga zavjeta posvećuju za propovijedanje evanđelja, za vođenje vjernika i za vršenje službe Božje, svjesni da na svojem stupnju reda imaju udjela u službi jedinoga posrednika Krista.[792] Time se prezbiteru ne osporava direktna relacija prema Kristu, koja je u pretkoncilskoj teologiji prezbiterata bila veoma isticana, a također se istodobno teološki prezbitera ne ostavlja nejasnim, smještajući ga negdje između općeg svećeništva svih kršćana i punine reda u biskupskoj službi, nego ga se stavlja unutar dioništva na biskupskoj punini Reda u vidu suradništva. Veoma je važno spomenuti odnos promatrati kristološko-ekleziološi, te pastoralno-teološki, a ne isključivo kao hijerarhijski strukturiran, jer bismo se u protivnom vratili korak unazad na pretkoncilsko poimanje tog odnosa.

Šagi-Bunić ističe novost i važnost primata ljubavi pred samom poslušnošću u odnosima prezbiter – biskup[793], kada *Presbyterorum ordinis* veli: *Prezbiteri, pak, imajući pred očima puninu sakramenta reda koju uživaju biskupi, neka u njima poštuju autoritet Krista, vrhovnoga pastira. Neka, dakle, prianjaju uza svog biskupa iskrenom ljubavlju i poslušnošću.*[794] Samoj svećeničkoj poslušnosti Dekret daje dvije temeljne karakteristike, a to su odgovornost i suradništvo. Prema tome, koncilsko poimanje svećeničke poslušnosti ne smije više bježati pred odgovornošću koju preuzima i dijeli zajedno s biskupom.[795] Sama

---

[791] *Presbyterorum ordinis*, br. 5, 1.
[792] Usp. *Lumen gentium*, br. 28.
[793] *Taj primat ljubavi u odnosima prezbiter – biskup od fundamentalne je važnosti, i teologija ga ne smije mimoići. Na nj se oslanja sve ono ostalo što treba da bude rečeno o svećeničkoj poslušnosti, jer svećenička je poslušnost tek onda autentično proživljavana ako polazi od ljubavi*. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 66.
[794] *Presbyterorum ordinis*, br. 7, 2.
[795] U tom vidu u duhu koncilske teologije prezbiterata biskupi na III. Sinodi zaključuju: *Vršenje autoriteta s jedne strane, i vršenje aktivne poslušnosti s druge strane, valja izvršavati u duhu vjere, u uzajamnoj ljubavi, u sinovskom i prijateljskom povjerenju, neprestanim i strpljivim razgovorom tako da suradnja i odgovorni*

poslušnost proizlazi i iz ljubavi prezbiterâ prema biskupu, te pastoralne ljubavi prema svekolikoj Crkvi naroda Božjega. Suradnička dimenzija svećeničke poslušnosti podrazumijeva dinamizam i aktivitet prezbitera u traženju novih putova i pastoralnih modela za dobro Crkve[796]. Prema tome, prezbiter participira u isto vrijeme na općem svećeništvu svih kršćana snagom krštenja i potvrde, te na biskupskoj punini sakramenta svetog reda. Stoga takva teološka impostacija, te konačno i puno definiranje prezbiterâ u odnosu prema biskupu i dalje ostaje otvorenom u smjeru biskupovog prihvaćanju prezbiterâ s posebnom ljubavlju kao svojih sinova, suradnika i prijatelja koji vjerno dijelom preuzimaju biskupove zadaće[797] i skrb za zajednicu Božjega naroda u povijesnoj Kristovoj Crkvi, s jedne strane, te u smjeru prezbiterskog prianjanja uz svog biskupa iskrenom ljubavlju i bratskom poslušnošću prožetom duhom suradnje[798] unutar prezbiterija s druge strane.

Koncilski dekret *Presbterorum ordinis* veoma snažno progovara o zajedništvu prezbiterija kada kaže: *Svi su prezbiteri ređenjem postavljeni u red prezbiterata i međusobno su povezani najprisnijim sakramentalnim bratstvom; posebno, pak, u biskupiji gdje obavljaju službu pod vlastitim biskupom, oni tvore jedan prezbiterij*.[799] Dioništvo na jednom Kristovu svećeništvu prema Šagi-Buniću zahtijeva od koncilskih prezbitera da ontološko zajedništvo u koje su po ređenju ušli ostvaruju povezani sakramentalnim bratstvom[800] u svome svećeničkome služenju unutar Božjega naroda[801]. Koncilsko viđenje prezbiterskoga zajedništva ide ne samo za pozitivnim tumačenjem, nego i za pozitivnim ostvarivanjem, te rastom u sakramentalnome bratstvu. Prema tome koncilski prezbiter, bez obzira na raznovrsnost službi koje obavlja,[802] uvijek izvršava svoju prvotnu funkciju, a to je služenje ljudima koje vodi istome cilju: izgrađivanju Tijela Kristova[803]. To služenje od prezbiterâ zahtijeva suradnju i uzajamno pomaganje kako bi uvijek bili *suradnici istine*,[804] povezani ne

---

zajednički rad prezbitera s biskupom postane iskren, ljudski, a ujedno i nadnaravan. III. SINODA BISKUPA, *Ministerijalno svećeništvo – pravda u svijetu*, 29.

[796] Vidi: Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 68.

[797] Usp. *Christus Dominus*, br.16, 3.

[798] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 7, 2.

[799] *Presbyterorum ordinis*, br. 8, 1.

[800] *Participacija na jednom svećeništvu Kristovu traži od svih prezbitera da ontološko zajedništvo u koje svaki ušao sakramentalnim zaređenjem uzbiljuju u svom svećeničkom životu i radu*. Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, knjiga druga, 271.

[801] Usp. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 70.

[802] Kada Koncil govori o raznovrsnosti službi nabraja: župnu ili nadžupnu službu, znanstveno istraživanje i proučavanje, te fizički rad (svećenici radnici), te druga prema apostolatu usmjerena djela u: *Presbyterorum ordinis*, br. 8,1.

[803] *Svi prezbiteri, bez obzira koju od tih funkcija vrše kao svoju glavnu funkciju, uvijek u stvari vrše 'jedno svećeničko' služenje za ljude, jer sve to konvergira prema istom cilju, izgrađivanju Tijela Kristova*. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 71.

[804] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 8, 2.

samo u suradnji, nego i svezom ljubavi te molitve, osobito u zajedničkome slavljenju euharistije.[805]

Upravo radi tog povijesno-otajstvenog nasljeđa Dekret *Presbyterorum ordinis* ističe da stariji prezbiteri trebaju prihvaćati mlađe kao braću trudeći se razumjeti mentalitet mlađih,[806] pružajući im pomoć u njihovim prvim koracima u svetoj službi, ne osuđujući njihove inicijative i nove pastoralne pothvate. Šagi-Bunić smatra da na ovome mjestu Dekret na diskretan način osuđuje paternalistički odnos između starijeg i mlađeg klera[807]. Mlađi prezbiteri dužni su poštivati dob i iskustvo starijih, savjetujući se rado s njima i surađujući na zajedničkome poslanju.[808] Dekret nadalje predlaže i promiče u kontekstu prezbiterskog sakramentalnoga zajedništva, te u duhu svestrane suradnje određene oblike zajedničkoga života,[809] što ne predstavlja ništa strano, nego naprosto proizlazi iz same ontologije prezbiterata. Stoga se smije reći da kao što je kolegijalna i komunitarna narav novozavjetnog svećeništva u odnosu na vjernike temeljena na zajedničkom svećeništvu svih vjernika, tako je i participacija svih svećenika na jednome Kristovu svećeništvu ona koja utemeljuje njihove međusobne kolegijalne i komunitarne odnose.

Hrvatski koncilski teolog Tomislav Janko Šagi-Bunić, progovarajući o svećeničkom celibatu pred očima ima celibat radi kraljevstva nebeskog[810] s jedne, te celibat kao osobitu karizmu[811] na službu zajednici[812] s druge strane. Za Šagi-Bunića je izobličavanje kršćanskog poimanja celibata, njegovo prikazivanje i tumačenje *in via negativa*, odnosno isključivo kao odreknuće od bračne ljubavi u ime nekog osamljivanja. Prema Šagi-Buniću je iznimno važno da se celibat ne shvaća i ne prikazuje kao biranje neke uzvišene osamljenosti, nego kao prihvaćanje jedne eshatološke širine u afirmiranju smisla i spasenja drugih u kristovskom predanju braći i sestrama u Duhu[813]. Stoga problem celibata nužno postaje i ostaje problem

---

[805] *Svaki je dakle, povezan s ostalim članovima toga prezbiterija posebnim svezama apostolske ljubavi, službe i bratstva: to se već od prastarih vremena liturgijski naznačuje time što se prisutni prezbiteri pozivaju da zajedno s biskupom zarediteljem polože ruke na novog izabranika te jednodušno koncelebriraju svetu euharistiju*. *Presbyterorum ordinis*, br. 8, 1.
[806] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 8, 2.
[807] Vidi: Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 73.
[808] Usp. *Isto*.
[809] Usp. *Isto*, br. 8, 3.
[810] *Celibat 'propter regnum coelorum' uzet općenito, kao pojava kršćanskog života, kao jedan mogući način proživljavanja kršćanske egzistencije, jest nešto dano s Evanđeljem i kršćanstvom, to je jedan od nedvojbenih elemenata kršćanstva kao misterija Božjeg života s ljudima, odnosno života ljudi s Bogom*. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 80.
[811] O karizmi celibata i karizmi svećeničkog zvanja, vidi: Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, knjiga druga, 354-356.
[812] *Svećenički je celibat predanje u službu zajednici, on se proživljava u živoj kršćanskoj zajednici, on u rastu zajednice i sam raste i zori; kad postoji zajednica ljubavi u Kristu onda i dar celibata nalazi pravo ozračje i postaje žarište eshatološke vedrine Kraljevstva*. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 92.
[813] Vidi: *Isto*, 91.

Crkve kao zajednice[814], a ne tek osobni problem onih koji ga teško prihvaćaju i još teže žive[815]. Zaključno se može reći da za hrvatskog koncilskog teologa Tomislava Janka Šagi-Bunića lik koncilskog prezbitera u Hrvatskoj Crkvi, još uvijek nije jasan i do kraja određen, nego se za njim još uvijek traga[816], a osobito još se nije uspjelo otkriti kakav lik gradskog dušobrižnika treba Crkva u Hrvatskoj[817].

---

[814] Usp. *Isto*, 94.

[815] Zato se danas opravdano govori i piše o nepodupiranom celibatu. O tome će riječi biti više unutar trećeg poglavlja disertacije.

[816] *Lik konkretnog budućeg svećenika u ovom novom svijetu i u smislu one sveukupne obnove Crkve koju traži Koncil, nipošto nije jasan i već sada sa svih strana određen. Jasno: mi znamo dogmatski što je svećenik – premda i tu može biti novih produbljivanja – ali ne znamo kakav će biti lik budućeg svećenika sociološki, u odnosu na njegov konkretan život i rad u svijetu koji nastaje*. Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema*, 153.

[817] *Naše je svećenstvo većim dijelom zapravo odgojeno za klasičnu seosku pastorizaciju, za rad na župama klasičnog teritorijalnog tipa. Mi zapravo još nismo otkrili kakav bi trebao biti gradski svećenik*. Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema*, 156.

3. PREZBITEROV – SVEĆENIKOV IDENTITET NA KUŠNJI

3.1. Postkoncilska kriza u Crkvi

Istodobno s događajem Drugog vatikanskog koncila društvo u cjelini bilo je pogođeno krizom vrednotâ, koju su zaoštrili tadašnji dominantni fenomeni poput ogromnog znanstveno-tehničkog napretka i njegove neprekidne progresivne mijene, zatim ateizma[818], čije korijene Koncil dotiče u *Gaudium et spes* br. 19., uz već tada sveprisutni fenomen sekularizacije[819]. Crkva nije htjela više ostati u svojevrsnoj izolaciji, pa je s Drugim vatikanskim koncilom pristala posljedično i na rizik promjenâ, ne samo da bi od tradicionalne i svijetu daleke postala suvremena, nego ponajprije da bi svoje prvotno misijsko i evangelizatorsko poslanje u dijalogu kao specifičnom izrazu one iste ljubavi koju Crkva nosi duboko usađenu u sebi[820] sa svijetom mogla nastaviti u suvremenim prilikama, prenositi i posredovati ljudima svih vremena i naraštaja te mentalitetâ spasenjsku poruku svog Utemeljitelja Isusa iz Nazareta. Događaj Drugoga vatikanskog koncila veoma je kompleksni fenomen s kojega god da se motrišta promatra s obzirom na svoje mnogostruke posljedice na pastoralno-teološkom planu[821], te ga se s pravom sa Šagi-Bunićem može zvati pastoralnim koncilom[822]. Dok

---

[818] Podrobnije o ateizmu u kontekstu koncilskog govora, a tako i o ateizmu kao svojevrsnom znaku vremenâ vidi: Tonči MATULIĆ, *Metamorfoze kulture – Teološko prepoznavanje znakova vremenâ u ozračju znanstveno-tehničke civilizacije*, Glas Koncila, Zagreb, 2008., 260-353.

[819] Sekularizaciju ovdje treba uzeti kao povijesni trend gubitka značenja kršćanskih i na kršćanstvu utemeljenih načina života i normi pomoću kojih su ljudi nalazili i davali smisao svojem životu. Vidi: Stjepan KUŠAR, Diktat faktičnoga i ustuk normativnoga, u: *Bogoslovska smotra*, 69 (1999.) 2 – 3, 289.

[820] Za podrobnije tumačenje pojma dijalog i njegovo teološko, antropološko, etičko i ekleziološko utemeljenje vidi: Tonči MATULIĆ, *Metamorfoze kulture*, 186-202., ovdje 199. Vidi dalje: Željko MARDEŠIĆ, *Rascjep u svetome*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007., 126-131.

[821] Izvrsnu sintezu Drugog vatikanuma u smislu njegove specifičnosti i dalekosežnosti njegovog nauka nalazimo kod Tončija Matulića: *Nekome može bogohulno zazvučati tvrdnja da je zadnji Koncil zapravo prvi ekumenski koncil u povijesti Katoličke crkve na kojemu se Crkva našla sama sa sobom, dakle, neopterećena šizmatskim ili svjetovnim, poglavito strateškim i geopolitičkim čimbenicima. U odsutnosti careva, kraljeva, knezova i inih svjetovnih vladara, kao i posve oslobođena strepnje i straha od gubitka svjetovne državnosti i moći, Crkva je na Koncilu mogla napraviti povijesni ispit savjesti u svjetlu Kristove evanđeoske poruke i predložiti svima teži, ali jedini ispravni put obraćenja, dakako ne više oportunističko-političkoga nego istinskoga evanđeoskog obraćenja u hodu s vremenom. „Aggiornamento“, kad je lišen svakog ideološkog naboja, za postkoncilskog vjernika označuje imperativ „hic et nunc“ aktualizacije kršćanstva koje u prijašnjim razdobljima nije bilo ostvareno. Prema tome, uopće se ne radi o napuštanju eklezijalno tradiranoga kršćanstva, nego o povijesno kontekstualnom otkrivanju novosti Kristove evanđeoske poruke u novim društvenim okolnostima*. Tonči MATULIĆ, *Metamorfoze kulture*, 269.

[822] *Obratiti se ljudima prvenstveno s osudama i oštrom obranom svega što Crkva posjeduje, u ovim prilikama ne bi imalo mnogo smisla. To bi značilo neumjesno odjeljivanje sebe od svega ostalog svijeta, koji još i nije imao prave prilike – kakva mu se sada pruža posredstvom Koncila – da postane pozoran na kršćansku nauku i zbilju kao takvu i da je upozna u njezinu pozitivnom i stvarnom vidu. Zato je ovaj koncil izmijenio način pristupa, i to se danas naziva „pastoralnim“: pristupiti svijetu pozitivnim načinom, iznijeti kršćansku nauku i približiti kršćansku realnost ljudima putem pozitivnog i sadržajnog izlaganja*. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema*, 19.

Theodor Steeman navodi dva temeljna principa koja je Drugi vatikanum naglasio: otvaranje Crkve svijetu, te nova pozicioniranost laikâ u Crkvi[823], dotle Šagi-Bunić uz ta dva principa navodi i važnost samospoznaje Crkve[824], ekumensko otvaranje Crkve[825], otvaranje Crkve prema drugim religijama[826], te konkretno zalaganje za probleme čovjeka[827]. Crkva se na Drugome vatikanskom koncilu suvremenom svijetu predstavila s obnovljenim licem, za koje je Šai-Bunić ustvrdio da mora biti ponizno[828], te koje je s jedne strane autentično i evanđeosko, a istodobno s druge strane prihvatljivo suvremenom svijetu i čovjeku u njemu. Temeljni stav Koncilske Crkve prema svijetu je otvaranje svijetu, suradnja i dijalog sa svijetom[829], služenje svijetu u njegovim duhovnim i moralnim potrebama, a ne više gospodarenje ili zapovijedanje da joj se služi[830]. Drugi vatikanski koncil je priznao da je dotadašnji dualizam između Crkve i svijeta pogrešan, te da Koncilska Crkva živi usred sekulariziranog svijeta[831]. Crkva je postala svjesna krize tadašnjeg svijeta, ali ona tada više ne osuđuje svijet i njegove pogrješke, kao što je to činila primjerice u *Sylabusu* Pija IX., ili u enciklici *Pascendi*, Pija X. Koncilska Crkva sa svijetom, koji je bio izmučen krizama željela je podijeliti sve žalosti i tjeskobe, jer je cijenila, te cijeni i dalje zemaljske i ljudske vrednote koje su u sebi dobre. Posadašnjenje (aggiornamento) nije se toliko dogodilo na razini crkvene doktrine, koliko upravo u promjeni mentaliteta, na što je upozoravao hrvatski teolog i filozof Vjekoslav Bajsić, govoreći o toj promjeni kao o metanoji kršćanskoga života[832]. Novi koncilski duh pokrenuo je veliki entuzijazam među katolicima i nekatolicima, s jedne strane, no koncilske su promjene bile toliko snažne da su kao neizravnu posljedicu prouzročile krizu

---

[823] Usp. Theodor STEEMAN, *Conflitti nella Chiesa conciliare, Tentativo di una interpretazione sociologica,* u: La fine della Chiesa come società perfetta, Verona, IDOC, A. MONDADORI (Ed.), 1969., 232.
[824] Vidi: Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema*, 49-72.
[825] Vidi: *Isto*, 223-260.
[826] Vidi: *Isto*, 265-267.
[827] Vidi: *Isto*, 295-329.
[828] *Jedna od najvažnijih spoznaja, koja nam može poslužiti kao mjerilo da sami sebe ocijenimo koliko smo vjerni Koncilu, na prvi se pogled uopće ne čini nečim osobitim i važnim. To je spoznaja da i Crkva mora biti ponizna*. Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, knjiga prva, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981., 105.
[829] *Jedna od glavnijih originalnosti ovoga koncila, po kojima se razlikuje od prijašnjih crkvenih koncila, sastoji se u tome što je izabrao da se obrati i progovori svemu čovječanstvu, a ne samo članovima Crkve…Ovo je koncil dijaloga: uzevši globalno, Koncil je cjelokupnim svojim radom htio stvoriti pretpostavke i preduvjete za plodonosan dijalog na svim razinama u suvremenom čovječanstvu.* Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema*, 23.
[830] Usp. *Gaudium et spes*, br. 40-43.
[831] Vidi: *Gaudium et spes*, br. 2, 3, 21, 34, 40, 43, 85, 92, 93; *Presbyterorum ordinis*, br. 22; *Perfectae caritatis*, br. 25; *Apostolicam actuositatem*, br. 2.
[832] *Ako dakle želimo – a mislim da nam je to prva dužnost – provesti taj Koncil u život, onda i mi moramo početi drukčije misliti, izvršiti metanoju. Moramo izaći iz kavezâ naših dresura i navika, staviti možda u pitanje poneku dragu svakidašnju misao. Moramo zauzeti razuman kritički stav prema šablonama – a ima ih mnogo – našeg tzv. vjerskog života. Ne da opet šablonski reagiramo i otklanjamo kao nešto loše i bezvrijedno sve što je „staro“, nego da uvidimo što je na njemu nedostatno, kakve druge oblike i sadržaje traži današnje vrijeme, da sve to ispitamo na realnosti jedne istinske egzistencije po Božjem Duhu*. Vjekoslav BAJSIĆ, Metanoja kršćanskog djelovanja, u*: Svesci*, 9 (1968.), str. 28.

unutar same Crkve, koja se uglavnom manifestirala u obliku teškog snalaženja u novonastalim okolnostima, s druge strane. Iako Drugi vatikanski koncil eksplicitno ne govori o krizi u Crkvi, nego o krizi u svijetu, nije moguće nijekati utjecaj svih tih uvjetovanosti na Crkvu, budući da se Crkva – narod Božji ne nalazi izvan svijeta, nego usred svijeta, te nju istodobno pogađaju krize koje pogađaju i svijet. U postkoncilskoj Crkvi se veoma brzo opažala kriza rasta, odnosno kriza ponovnog pronalaženja vlastitog identiteta i poslanja u uvjetima koji se neprestano mijenjaju. Može se reći da čim se Crkva otvorila svijetu i približila čovjeku, već se našla na putu koji vodi u krizu, što predstavlja sasvim normalu i logičnu posljedicu njezinog otvaranja, budući da se otvoriti svijetu znači i prihvatiti posljedice koje iz toga proizlaze. Ta se kriza manifestirala i u obliku krize vrednotâ koja je svojstvena tadašnjoj socijalnoj i kulturalnoj transformaciji[833]. Kulturalne promjene i procesi transformacije društva raskinuli su sa značenjima i poimanjima vrednotâ kako ih je poimala i zastupala Crkva. Na taj je način čitavi spektar dotadašnjih vrednota i modela crkvenog ponašanja dospio u krizu, jer se na Crkvu više nije gledalo kao na jedino mjerilo kojim bi se promatralo sebe, druge i svijet. Budući da se Kristova povijesna Crkva, sastoji od dva elementa: od Božjeg vjerničkog naroda i klera koji je također dio Božjeg naroda i koji je pozvan i poslan služiti vjerničkome Božjem narodu, napetosti mogu nastati ukoliko se izgubi ravnovjesje i harmoničnost koncilskog eklezijalnog modela između ta dva elementa. Hans Küng je stoga u postkoncilskoj Crkvi upozoravao na veliki diskvilibrij i prilične napetosti između crkvenog autoriteta s jedne i vjernikâ s druge strane, pri čemu je prema njemu, u Crkvi nastupila svojevrsna kriza provođenja autoriteta u klasičnom pretkoncilskom smislu[834]. Kriza koja pritom nastaje može biti osobna, ali i kriza sustava. Sociolog religije Andreas van Melsen je mišljenja da je progresivna afirmacija pluralističkog društva značajno pridonijela krizi u Crkvi[835]. Prevladavanje krize bilo je moguće samo unutar koncilskih kategorija promišljanja, a to su svakako neophodnost dijaloga, potreba studiranja i reflektiranja nad problemima uz korištenje različitih kompetencija, te provođenje suodgovornosti svih za Crkvu u onome što se tiče svih. Situacija krize u katoličkoj Crkvi potaknuta povijesno-kulturološkim i sociološkim promjenama rezultirala je svojevrsnom *eksplozijom Crkve*, odnosno eksplozijom krize u Crkvi[836]. Drugi vatikanski koncil nipošto nije stvorio krizu, jer

[833] O kulturnoj i vrijednosnoj transformaciji koju zastupa Drugi vatikanski koncil u Hrvatskoj je prvi pisao Vjekoslav Bajsić. Vidi: Vjekoslav BAJSIĆ, Poruka Koncila i kulturne vrednote današnjice, u: *Bogoslovska smotra* 36 (1966.), 220-229.
[834] Vidi: Hans KÜNG, *Christ sein*, 4. Auflage, R. Piper & Co. Verlag, München-Zürich, 1974., 18.
[835] Usp. Andreas G. M. VAN MELSEN, Pluralismo e polarizzazione nella Chiesa, u: *Presbyteri*, 10 (1976.) 2, 89.
[836] Više o tome vidi u: François HOUTART, *Eksplozija Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1971., 155-176.

je ona postojala i prije Koncila, ali ju je zato učinio svima vidljivom. Može se reći da je kriza nastupila kao logična posljedica svega onog što je Koncilu prethodilo.

3.1.1. Kriza svećeničkog ministerija

Prije opisani fenomeni koji su doveli do krize Crkve, na sasvim su se osobiti način reflektirali na prezbitere. Kriza svećeničkog i redovničkog ministerija prerasla je u krizu velikih razmjera, a manifestirala se i kao kriza Crkve kao institucije[837]. Autor Gabriele De Rosa smatra da se tu radi više o krizi svećeništva kao takvog, a ne toliko o krizi pojedinih prezbitera, dok su u pretkoncilskoj Crkvi u krizi bili svećenici, ali ne i svećeništvo[838]. Ima autora koji smatraju da prezbiteri u krizi ne stavljaju toliko u pitanje svoje svećeništvo, koliko način na koji se ono konkretizira[839]. Kriza svećeničkog ministerija se u ranim postkoncilskim godinama pokazuje kao neporeciva činjenica i kao masovni fenomen. S jedne strane, mnogi prezbiteri napuštaju svećeničku službu[840], a s druge strane iz godine u godinu smanjuje se broj novih ređenika. Ovim dvama fenomenima pridolazi i treći, a to je sve stariji prosjek životne dobi kod aktivnih prezbitera. No fenomen postkoncilske krize prezbitera nije izolirani i dotada u povijesti nikada zabilježeni slučaj. Kriza svećeničkog ministerija je u Kristovoj povijesnoj Crkvi gotovo uvijek koincidirala sa razdobljima velikih dekadenci u Crkvi, odnosno bila je najuže povezana s krizom Crkve. Prema sociologu Silvanu Burgalassiju najkritičnije razdoblje krize svećeničkog ministerija bilo je na prijelazu iz petog u šesto stoljeće, kada se komunitarni i kolegijalni život prezbitera sve više pretvarao u individualni oblik[841]. Iduću takvu krizu povijest bilježi u vrijeme transformacije dinamičke urbane dušobrižničke prakse prve Crkve u ruralni i statički pastoral koji je započeo s Martinom Tourškim, te trajao sve do Drugoga vatikanskog koncila[842]. Naredno razdoblje krize svećeničkog ministerija događalo se u vrijeme istočnog raskola, odnosno u doba *saecula obscura* Crkve srednjeg vijeka. Burgalassi navodi i nekoliko susljednih kriza poput krize renesanse, koja je inicirala i proces sekularizacije, kojom su obilježena četiri posljednja vijeka, a čije se ozbiljne implikacije osjećaju do današnjeg vremena. Najsnažnija kriza pogodila je Crkvu u vrijeme protestantske reformacije, koja je dijelom bila i reforma službi i

---

[837] Usp. Norbert GREINACHER, *Crkvene strukture pred sutrašnjicom*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970., 17.
[838] Usp. Gabriele DE ROSA, *Preti per oggi*, Roma, La Civiltà Cattolica, 1972., 11.
[839] Vidi: Jacques DUQUESNE, Il fault „déclergifier“ le sacerdoce, u: *Informations Catholiques internationales*, br. 311, od 01. svibnja 1968., str. 22-24.
[840] Fenomen postkoncilskog masovnog napuštanja svećeničke službe nipošto se ne smije smatrati izoliranim fenomenom koji ne bi imao nikakve veze sa krizom svećeničkog identiteta i ministerija.
[841] Usp. Silvano BURGALASSI, *Preti in crisi?*, Editrice Esperienze, Fossano (Cuneo), 1970., 20.
[842] Usp. *Isto*.

služitelja u Crkvi[843]. Kao što su mnoge krize u Crkvi ipak prevladane, tako se nada i Silvano Burgalassi da će se i ova kriza prevladati, ali vjerojatno puno teže, budući da se potonja kriza svećeničkog ministerija pokazuje kao drukčija i kompleksnija od prijašnjih, jer je na neki način odraz i oživljenje svih prethodnih kriza[844]. Kod prijašnjih je kriza protivnika Crkve bilo relativno malo, primjerice antiklerikalci, iluministi, pozitivisti, racionalisti, pa je stoga i crkveni autoritet unutar još uvijek tada postojećeg kršćanskog društva (societas christianae) imao moć na veoma efikasan način intervenirati i nastojati riješiti ili barem ublažiti krizu. Situacija nakon Drugoga vatikanskog koncila radikalno je izmijenjena. Sada se s jedne strane nalaze prezbiteri koji osjećaju da su izgubili dosadašnji status i ulogu u društvu, dok se s druge strane nalazi društveni kontekst kojemu je Crkva Drugog vatikanuma otvorila vrata, te koji nije više monolitan, sakralan i kršćanski, i koji prezbiterima više ne pruža prirodnu podršku. Uzajaman utjecaj ovih fenomena doveo je do veoma duboke i kompleksne krize prezbiterskog identiteta[845]. S promjenom društvenog konteksta u pitanje je došla i ekskluzivnost prezbiterske uloge u njemu[846]. U pretkoncilskoj Crkvi svećenik je dominirao unutar vjerničke zajednice i bio je siguran u svome identitetu i statusu, te u svojoj društvenoj ulozi. Uživao je središnji položaj i na neki je način prožimao sve društvene funkcije. Bio je svjestan da uživa nedodirljivi autoritet zaštićen svojim poslanjem te svojom ulogom posrednika između Boga i ljudi. Dočim se u suvremenom tehniziranom društvu specijaliziranih funkcija svećenstvo kao stalež našlo na rubu društvenih tokova[847]. Pretkoncilski dušobrižnik je svoju vodstvenu ulogu i službu shvaćao kao odgoj za nebesa, a sebe vođom ljudi u nebo,[848] koji je učio vjernike kako trebaju živjeti, te im po sakramentima, sakramentalima, euharistiji i molitvi ulijevao u dušu nadnaravne kreposti i snagu da bi mogli živjeti u skladu s učenjem Crkve.[849] Sâmo se dušobrižništvo promatralo previše kao

---

[843] Usp. *Isto*, 21-23.
[844] Usp. *Isto*, 14.
[845] Vidi: Marc ORAISON, *Vocazione: fenomeno umano*, Edizione Dehoniane, Bologna, 1971., 117.
[846] Usp. Emile PIN, Conflitti e crisi della funzione del sacerdote nella società, u: *C'e un domani per il prete?*, Arnoldo MONDADO, editore, IDOC Documenti nuovi i grandi temi del cristianesimo moderno, 1968., 83-84.
[847] *Proučavajući krizu svećeničkih zvanja, psihosocijalna istraživanja polaze od opažanja da svako zvanje ima svoju cijenu i svoju nagradu. Ako su ove dvije vrijednosti proporcionalne, osoba je spremna platiti cijenu da bi postigla cilj. Ako je pak cijena previsoka, a nagrade preniske, osoba će se obeshrabriti. Prema nekim upravo se to dogodilo sa svećeničkim statusom nakon Koncila. Cijena svećeništva je ostala ista: celibat, molitva časova itd., a nagrade su se umanjile. Nekad je svećenik bio cijenjena osoba, vođa svoga naroda, visoko vrjednovan na društvenoj ljestvici. Danas je vrlo često svećenik bezimena rubna figura na periferiji društvenih događanja*. Mihály SZENTMÁRTONI, Putovi i stranputice izgradnje svećeničkog identiteta, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 919.
[848] Usp. PRVA SINODA NADBISKUPIJE ZAGREBAČKE. Što ju je održao sa svojim svećenstvom u prvostolnoj crkvi u Zagrebu od 24. do 28. kolovoza 1925. dr. ANTUN BAUER nadbiskup zagrebački i t. d. i t. d., u Zagrebu 1925., tisak nadbiskupske tiskare., str., 176.
[849] Usp. France UŠENIČNIK, *Pastoralno bogoslovje*, drugi zvezek, Založila Jugoslovanska knjigarna, tiskala Jugoslovanska tiskarna, Ljubljana, 1920., 719.

tehnologija izvršavanja sakralnih funkcija, a premalo kao posvemašnja briga za duše, te izrazito nastojanje oko spasenja i posvećenja čitavoga čovjeka.[850]

Shvaćanje dušobrižničkog vodstva kao nadgledništva rezultiralo je postavljanjem ciljeva koji idu za uklanjanjem zapreka spasenja, te otvaranjem vrela spasenja u župi.[851] Zapreke spasenju, te izvori propasti koje je svećenik trebao ukloniti bili su: neznanje puka, nemar, površnost i mehanizam, nećudorednost, upornost i neposlušnost, a najvećom se zaprekom smatrao loš dušobrižnikov primjer.[852]

Svećenika je pretkoncilska teologija prezbiterata htjela učiniti živom slikom i primjerom za kršćanski život svoga stada upravo prenaglašavanjem monaškog ideala svetosti koji je bio podosta stran dušobrižniku, a uvijek se iznova pokazivao deficitarnim u svojoj primjenjivosti. U profil pretkoncilskog svećenika ulazila je i odijeljenost od svijeta koja ga je trebala sačuvati u već spominjanom idealu svetosti,[853] a ujedno ga je onesposobljavala za otkrivanje potreba svoje zajednice jer je samo povećavala rascjep između njega i pasiviziranih vjernika. Evidentno je da je za pretkoncilskog svećenika predznanstveno-tehničko društvo predstavljalo idealni ambijent koji ga ni u čemu nije ugrožavao. Može se reći da je pretkoncilski svećenik bio permanentno u krizi koje nije bio svjestan. Njegova kriza sastojala se u raskoraku između njegovog lika s jedne strane, i strukture njegovog područja djelovanja s druge strane.[854]

Na Drugome vatikanskom koncilu, a napose nakon njega, svima je postalo razvidno da znanstveno tehnička civilizacija drukčije poima religiju, nego što ju je poimala predtehnička civilizacija. Veliki dio društva je indiferentan prema religiji, pa posljedično tome mnogi nakon Koncila ne razumiju lik prezbiterâ i ne cijene, ili ne traže njihove usluge, ostavljajući ga nekorisnim i besmislenim reliktom prošlih vremena[855]. Pojedinac se više ne nalazi u domeni svećenikovog pastoralnog „nadgledništva“, a napori[856] koje svećenici poduzimaju ne

---

[850] Usp. *Isto*, 3.

[851] Usp. SCHÜCH–POLZ, *Pastirsko bogoslovlje*, Njemačko sedamnaesto izdanje preveli i priredili: Stjepan Gjanić i Bogoljub Strižić, Zagreb, tisak Kralj. zemaljske tiskare, 1917., 686.

[852] Usp. *Isto*, 687.

[853] *U tom je dužan svaki svećenik slediti primjer Isusov, koji se, koliko je mogao, uklanjao svietu i kadgod je mogao, povukao se u samoću, te pozivao onamo svoje učenike. Dužan je to duhovni pastir tim više, jer to zahtieva njegova služba, koju neće moći valjano obavljati, ako ne bude rado kod kuće, u svojoj sobici, te sabran. Zahtieva to i uzvišenost njegova stališa, koji će mnogo na dostojanstvu izgubiti, ako bude prečesto i bez nužde obćio sa svietom. Nadalje čim svećenik manje sa svietom obći, tim manje ljudi poznaju njegove mahne, tim ga više štuju.* Martin ŠTIGLIĆ, *Katoličko pastirsko bogoslovje*, svezak drugi, Knjigotiskara Scholza i Kralja, Zagreb, 1887., 386.

[854] Usp. Vjekoslav BAJSIĆ, Značaj i dimenzije današnje svećeničke krize u Crkvi, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.), 1, 18.

[855] Usp. Joseph LALOUX, *Uvod u sociologiju religije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970., 175-176.

[856] *Moderno dušobrižništvo iziskuje velike napore od samih dušobrižnika, osobito u vraćanju duša k Bogu i njihova posvećenja, premda se uvijek ne vide željeni uspjesi kao posljedice tih napora*. Ivan ŠKREBLIN,

bi li ponovo zadobili izgubljeni status i mjesto u društvu bivaju osuđeni na neuspjeh[857]. Svećenik se stoga osjećao marginaliziranim i nekorisnim[858]. Društvo ga je bilo spremno prihvatiti, ne zbog toga što je on svećenik, nego ponajprije zbog njegovih osobnih, ljudskih i kulturoloških odlika. Dok je u ruralnom i predznanstveno-tehničkom društvu svećenik bio onaj kojemu su svi dolazili po savjete i pomoć u brojnim životnim situacijama, dotle se sada po pomoć uglavnom ide specijaliziranim stručnjacima[859]. Prezbiteru se dolazi jedino još tražiti vjerske usluge, a čak se i te usluge ne traže više s uvijek autentičnim religioznim potrebama i motivacijama, te ispravnom vjerom i nakanom, nego često iz tradicije i socijalnog ambijenta[860]. Taj fenomen je osobito zamjetan kod obreda prijelaza (krštenja, sklapanja braka i sprovoda), pri čemu se svećenika nerijetko doživljava kao pukog izvršitelja obredâ koji se ponekad i magijski shvaćaju[861].

Može se reći da je u postkoncilskoj situaciji krizu prezbiterove uloge i krizu njegovog identiteta, a potom i ministerija uzrokovala transformacija kulturalnih vrednota[862]. Prezbiter se tako našao usred društva koje se veoma izmijenilo i koje se veoma brzo nastavlja mijenjati, što ga je učinilo nesigurnim s obzirom na njegov dotadašnji status i ulogu koju je u društvu

---

Dušobrižnikova orijentacija, (skripta), Zagreb, 1956., str.1. Ovom tvrdnjom Ivan Škreblin je prvi i jedini među hrvatskim pretkoncilskim pastoralnim teolozima koji je izrijekom priznao da postoje i pastoralni neuspjesi, te pastoralna razočaranja kod dušobrižnika.

[857] Usp. Emile PIN, *Conflitti e crisi della funzione del sacerdote nella società*, 85-86.

[858] Usp. Gabriele DE ROSA, *Preti per oggi*, 26.

[859] Usp. Emile PIN, *Conflitti e crisi della funzione del sacerdote nella società*, 86-87.

[860] Usp. *Isto*, 27.

[861] Fenomen „Obreda prijelaza“ kao čvorišnih točaka u ljudskome životu u više različitih dimenzija, ponajprije u antropološko-religioznoj, odnosno teološkoj dimenziji, zatim u sociološko-psihologijskoj dimenziji, te dimenziji određenog civilizacijskog kruga promatrali su razni autori. Za taj razvoj je karakteristično kako još uvijek veoma visoki postotak traži da im ključni životni trenuci budu i religiozno obilježeni/praćeni. Visoki postotak participacije u obredima prijelaza pokazuju svi Europljani. To potvrđuje i Europsko istraživane vrednota (EVS-2008), u kojem je uz Hrvatsku sudjelovalo 46 europskih zemalja. Ritualna matrica sekulariziranog čovjeka nije uvijek identična ritualnoj matrici službene Crkve (Josip Baloban). To pak neizbježno dovodi do sve većeg raslojavanja crkvenosti odnosno do još većeg profiliranja distancirane crkvenosti, koja ima najrazličitije stupnjeve. O toj problematici vidi: Michael N. EBERZ, Riten des Übergangs und der Initiation: anthropologisch und soziologische gesehen, in: *Diakonia*, 24 (1993.) 4, 255-256.; Paul Michael ZULEHNER – Hans Jörg auf der MAUR – Josef WEISMAYER (Hrsg.), *Zeichen des Lebens, Sakramente im Leben der Kirchen – Rituale im Leben der Menschen*, Schwabenverlag, 2000., AG, Ostfilden, 14.; Paul Michael ZULEHNER, Zu einer verantworteten Ritenkultur, in: Beirat der Konferenz der deutschprachigen Pastoraltheologen. Fachgruppe praktische Theologie der Wisenschaftlichen Gesellschaft für Theologie (Hrsg.), in: *Pastoraltheologische Informationen*, 17 (1997.), Heft 1 – 2, Bochum, 196.; Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, Određeni aspekti crkvenosti, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, 280.; Josip BALOBAN – Alojzije HOBLAJ – Danijel CRNIĆ, Određeni aspekti crkvenosti u Hrvatskoj – rezultati i prosudbe istraživanja, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 2, 545-549.

[862] Kanadska sociologinja Janice Newson u svome je istraživanju nastojala dokazati da korijene krize svećeništva i fenomen masovnog napuštanja svećeničke službe kao direktnu posljedicu te krize moramo tražiti unutar transformacije kulturalnih vrednota modernog društva s jedne strane, te u problemima povezanim sa Crkvom kao institucijom koja regulira život i djelovanje klera, s druge strane. Usp. Janice NEWSON, Preti emarginati in Canada, u: *Concilium*, XIV (1978.) 1, 112-123., ovdje 115.

uživao[863]. Burgalassi napominje da se urušio mit o sociološkoj stabilnosti svećenikâ. A tako i mit o sociološkoj stabilnosti biskupâ, no budući da su oni daleko zaštićeniji ispod *baldahina hijerarhijske pozicioniranosti*, oni tu nesigurnost i urušavanje tog mita toliko nisu osjetili, jer nisu ni izdaleka toliko izloženi svemu onome u društvu čemu su izloženi njihovi prezbiteri u pastoralu[864]. Koncilska je obnova prouzročila neizbježne napetosti i konflikte u samoj Crkvi, stoga je veoma signifikativno da se kriza svećeničkog ministerija i identiteta zahuktala upravo u koncilskim godinama i u vremenu neposredno nakon Koncila[865]. Drugi vatikanski koncil zapravo je pokrenuo proces transformacije lika prezbitera unutar suvremene Crkve, pri čemu zasigurno nije htio u katoličkoj tradiciji svoje vlastite povijesti prouzročiti lomove.

Drugi vatikanski koncil je u svakom slučaju promjenama koje je unio u dotadašnju Crkvu, otvaranjem te Crkve prema svijetu i drugim religijama, prouzročio neizbježnu konfliktnu situaciju u Crkvi, što je kao posljedicu izazvalo sasvim posebnu krizu svećeničkog ministerija[866].

Na lik koncilskog prezbitera uvelike je utjecala i postkoncilska biblijska egzegeza, koja se referira i polazi od novozavjetnih tekstova, dok je postpatristička teologija prezbiterata uglavnom polazila od starozavjetnog ontološkog i biblijskog fundiranja svećenika kao žrtvovatelja[867]. Drugi vatikanski koncil je zatekao svećenike formirane u pretkoncilskoj teologiji prezbiterata, stoga je od njih zahtijevao svojevrsnu prementalizaciju, odnosno da u pitanje postave svoj dotadašnji način promišljanja i stil života, duhovnost, s time da istodobno prihvate mnoge nesigurnosti i nedorečenosti u kojima su se uslijed transformacije zatekli[868]. Klasični lik pretkoncilskog svećenika odjednom se zatekao pred modernim svijetom kojega do tada on i nije htio priznati u potpunosti, jer je bio uronjen u pretkoncilsku teologiju

---

[863] Usp. Silvano BURGALASSI, *Preti in crisi?*, 15.

[864] Usp. *Isto*.

[865] Već spomenuta kanadska sociologinja Janice Newton smatra da Drugi vatikanski koncil nije značajno utjecao na sveprisutnu svećeničku krizu, te da je nagli porast napuštanja svećeničke službe slučajno koincidirao s Drugim vatikanumom. Vidi: Janice NEWSON, *Preti emarginati in Canada*, 115.

[866] Opsežnu studiju o utjecaju Drugog vatikanskog koncila na fenomen masovnog napuštanja svećeničke službe izradili su na temelju istraživanja na Institutu za socioreligijska istraživanja sveučilišta u San Franciscu, isusovac Eugène J. Schallert i Jacqueline M. Kelley. Fenomenu masovnog napuštanja svećeničke službe autori su pristupili kao nedvojbenoj činjenici koja se događa u Crkvi na Koncilu i nakon Koncila. Za autore je koncilski sekularizirani prezbiter onaj koji je uvelike „dotaknut“ duhom Drugog vatikanuma, te koji istodobno prihvaća nebrojene promjene, te koji sebe nastoji razumjeti unutar spomenutih promjena. Usp. Eugène J. SCHALLERT – Jacqueline M. KELLEY, L'abandon du sacerdoce – Analyse de quelques facteurs associés à ce phénomène, u: *Lumen vitae, revue internationale de la formation religieuse*, XXV., 1970., 2, 257-290.

[867] Pretkoncilski svećenik nije svoju vlastitost učitelja, propovjednika i katehete toliko temeljio na služenju u evangelizacijskom poslanju Crkve, nego ju je veoma usko vezivao uz shvaćanje svoga staleža kao izvršavanje vlasti dobivene svetim redom. Sebe je doživljavao kao od Krista opunomoćenim izvršiteljem ovih vlastitosti, čiju je opravdanost deducirao iz Isusovog primjera, slijedeći logiku *alter Christus* koju je na sebe primjenjivao u smislu drugotnog izvršitelja.

[868] Usp. COMMISIONE TEOLOGICA INTERNAZIONALE, *Il sacerdozio ministeriale, ricerca storica e riflessione teologica*, Dehonianae, Bologna, 1972., str. 22.

prezbiterata koja je promašivala stvarnost unutar koje se moderna znanstveno-tehnička civilizacija rađala i razvijala. U hrvatskoj je postkoncilskoj teološkoj literaturi o krizi ministerijalnog svećeništva pisao Vjekoslav Bajsić[869], pomno je analizirajući i dajući načelna rješenja za njezino ublažavanje, te Tomislav Janko Šagi-Bunić, progovarajući između ostalog o teološkim aspektima suvremene krize prezbiterata[870]. Izniman doprinos ove dvojice hrvatskih teologa tematiziranju i problematiziranju krize prezbiterata će se prikazati u zasebnoj točci.

3.2. Pojedina postkoncilska previranja u nekim skupinama prezbitera u Hrvatskoj

Postkoncilska Crkva u Hrvatskoj bila je neprestano suočavana s pojavom nepovoljnog ocjenjivanja uloge vjere u društvu od strane samoupravnog socijalističkog i komunističkog režima, koji je permanentno nastojao stvoriti negativno raspoloženje javnosti prema djelovanju Crkve, a osobito klera. Crkva je bila suočena sa specifičnim međukonfesionalnim i ekumenskim odnosima, a tako i s različitim kulturalnim naslijeđem u biću hrvatskog naroda[871]. Hrvatski su se prezbiteri u postkoncilskom razdoblju osjećali prekomjerno opterećeni izazovima i zahtjevima te pastoralnim zadaćama koju je svekolika koncilska obnova pred njih postavila[872]. Istodobno su osjećali svojevrsnu nemoć da izvrše zadaću Crkve, odnosno prenošenje vjere, budući da su bili naviknuti na pretkoncilski model koji se u postkoncilskom kontekstu pokazao neučinkovitim[873]. Glavni nosioci redovitog pastorala u Hrvatskoj tada, bili su prezbiteri s kanonskim poslanjem za pastoralnu skrb pojedinih

---

[869] Vidi: Vjekoslav BAJSIĆ, Ministerijalno svećeništvo: geneza krize i znakovi obnove, u: *Svesci*, br. 19-20, (1970-1971.), str. 101-106.;Vjekoslav BAJSIĆ, Značaj i dimenzije današnje svećeničke krize u Crkvi, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 13-20. Navedeni radovi objavljeni su i u: Vjekoslav BAJSIĆ, *Na rubovima Crkve i civilizacije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972., 179-207.

[870] Vidi: Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Teološki aspekti suvremene krize svećeništva, Kratka informacija iznesena na zajedničkom sastanku Biskupske konferencije Jugoslavije s predstavnicima svećenstva, u Zagrebu dne 22. lipnja 1971., u: *Svjedočenje*, 70 (1971.), str. 3-18.

[871] Vidi: Anton BENVIN – Ivan FUČEK – Franc PERKO, Panorama Crkve u našoj zemlji, referat za raspravu na jesenskoj sjednici VNV BKJ 1977., u: *Bogoslovska smotra*, 47 (1978.) 4, 469.

[872] Hrvatski su svećenici bili suočeni sa mnoštvom pitanja koje je koncilska obnova sama po sebi pred njih stavljala: *Što je od te obnove ostvareno kod nas? Jesmo li i u kojoj mjeri u duhu Koncila obnovili čovjeka vjernika: laika, supružnika, roditelja, redovnika, pastoralnog radnika, svećenika, biskupa? Jesmo li u istom duhu premislili mjesto i zadaću vitalnih službi u Crkvi: prenošenje vjere, svjedočenje vjere, naviještanje, katehizacija, karitas? Jesmo li preispitali uspješnost sredstava kojima Crkva raspolaže: materijalna dobra, ustanove sredstva priopćavanja, hodočašća, pobožnosti, liturgija, Biblija? Što našoj Crkvi još predstoji i kako to zacrtati u budućnosti?* Anton BENVIN – Ivan FUČEK – Franc PERKO, *Panorama Crkve u našoj zemlji*, 480.

[873] *Usuđujemo se na kraju ove točke napomenuti kako nam se čini da je osnovni ton naše pastve, kad je gledamo pod vidikom prenošenja vjere Crkve, uglavnom rutinsko ponavljanje istina vjere na više-manje uvijek isti način s naglašeno moralizatorskom i autoritarnom tendencijom, a tako je odsutna svježa osobno proživljena i uvjerljivo iznesena riječ evanđelja koja je i danas kadra u slušatelja pobuditi životno osvjedočenje i pravo obraćenje*. Anton BENVIN – Ivan FUČEK – Franc PERKO, *Panorama Crkve u našoj zemlji*, 472.

vjerničkih zajednicâ, odnosno župâ. Mlađi su prezbiteri osjećali krizu[874] u nedostatku uvjeta da provode evangelizaciju koju im je Koncil dao u zadatak. Kao najvažniji koncilski i pastoralni zahtjev pred kojim se hrvatski prezbiter tada osjećao pomalo nemoćnim bila je evangelizacija koja je radi svoje uspješnosti zahtijevala koncilski i obnovljeni profil prezbitera[875].

Postkoncilske godine ujedno su bile i godine napetosti i konflikata u katoličkoj Crkvi u Hrvatskoj. Tada su se kao i posvuda u svijetu, u Hrvatskoj javljali različiti „slučajevi" unutar Crkve. Najveće napetosti i konflikti događali su se u ambijentima gdje su zajedno živjele crkvene grupe koje su međusobno bile suprotstavljene s obzirom na koncepciju ostvarivanja koncilske obnove i evangelizacije suvremenog svijeta[876]. Napetosti u Crkvi u Hrvatskoj javljale su se na više razina, ponajviše i ponajprije na liniji konzervativnih i progresivnih, odnosno između tradicionalnih i avangardnih prezbitera. Nadalje, napetosti su se javljale i na razini različitih jurisdikcija, odnosno unutar različitih poimanja i vršenja vlasti u Crkvi. Napetosti je bilo i na razini učenja vjerskih sadržaja – između hijerarhije i teologije. Te napetosti bile su svojevrsni znak vremena i katarza, kroz koje je Crkva u Hrvatskoj prolazila, uz nadu, da je i u njima moguće nazrijeti i kroz njih iznaći rješenja za budućnost[877].

---

[874] Kratki opis krize koju je osjećao hrvatski prezbiter dali su zadarski prezbiteri u svome otvorenom pismu upućenom svome nadbiskupu: *Mogli bismo ukratko reći da kriza što je kao prezbiteri osjećamo ima svoj duboki korijen u ovim dvjema činjenicama: neorganizacija rada, kruto birokratsko ophođenje i postupci i naglašavanje vlasti kao vrhovnog načela, s jedne strane, te osobne ljudske teškoće i uvjeti u kojima živimo, a koje rad čine nemogućim, s druge strane*. Otvoreno pismo šesnaestorice svećenika zadarske nadbiskupije svome nadbiskupu, u: AKSA, od. 04. rujna 1971., Prilog 1, str. 3.

[875] *Kakav profil svećenika žele vjernici, kakav sami svećenici, kakav biskupi? Lik aktiviste ili produhovljena čovjeka, čovjeka različita od drugih ili posve slična drugima, specijalistu za neke vidove pastorala ili sposobna za sve (fac. totum), tip vođe (leadera) ili animatora u Crkvi?* Anton BENVIN – Ivan FUČEK – Franc PERKO, *Panorama Crkve u našoj zemlji*, 480.

[876] Napetosti u Crkvi u Hrvatskoj sa svog su aspekta kušali opisati vjernici Zadra: *Nažalost, izgleda da kretanje unutar cijele Crkve u Hrvatskoj vodi zatvaranju, a nipošto prihvaćanju temeljnog zadatka evangelizacije današnjeg društva. Zbog toga panika koja nastaje u redovima naše hijerarhije nastoji samo očuvati postojeće oblike prisutnosti Crkve, namjesto otvorenog pristupa suvremenom čovjeku i njegovim problemima*. Otvoreno pismo gospodinu Marijanu Oblaku, zadarskom nadbiskupu, u: *Svjedočenje*, 49 (1970.), str. 4.

[877] *Radovali smo se mladom naraštaju svećenika i posebno mnogo očekivali od onih koji su pozavršavali svoje studije na evropskim (ponajviše rimskim!) učilištima, a sad odjednom upravo oni postaju glasnogovornici nezadovoljstva, stvaraju slučajeve, „štrajkaju", unose zbunjenost. Radovali smo se brojnijem vjerskom okupljanju mladih, a sada se već pribojavamo svake grupe, svakog instituta za teološku izobrazbu mladog laikata. I još mnogo toga portretira sadašnje novo lice Crkve u Hrvatskoj! Rastaču nas obiteljske svađe, zbunjuju nesuglasice između biskupa i svećenika, kapelana i župnika, vjernika i klera, redovnika i svjetovnih svećenika, smućuju nas vjerski štrajkovi i zatvaranje crkava, ucjenjivanje knjigama za koje se kaže da su „bijele", premda imaju sasvim drugu boju, a nadasve nas užasava neodgovornost i mahnita plitkoća i jednosmjernost svih tih događaja. I kad bi taj i takav portret Crkve u Hrvatskoj bio jedina istina i sva stvarnost, ovaj čas bi bio agonijski. A na radost to ipak nije, pa zato i ne puštamo da nam strah pred svim tim dopre do kostiju, da pokopa svaki tračak nadanja, da izvitoperi sliku cjelovitije stvarnosti*. Ljudevit MARAČIĆ – Nikola ROŠČIĆ, Tribina mladih vjernika, u: *Veritas*, 10 (1971.) 12, str. 319.

3.2.1. Đakovački slučaj

„Đakovački slučaj“ obilježio je konflikt između skupine prezbitera s jedne strane i biskupa Stjepana Bäuerleina s druge strane, a u svezi teške situacije u biskupiji. Nezadovoljni prezbiteri sa svekolikim stanjem u biskupiji publicirali su razloge svoga nezadovoljstva u dvije tzv. „Bijele knjige“ koje su uputili apostolskom nunciju u Beograd mons. Mariu Cagni. Ti su prezbiteri smatrali da Drugi vatikanski koncil sa svekolikom svojom novošću i obvezatnošću nimalo nije utjecao na biskupa Bäuerleina i na njegov način upravljanja biskupijom. Na „Bijelu knjigu“ reagirala je i tadašnja Biskupska konferencija Jugoslavije koja je pokušala posredovati u uspostavi dijaloga između tih prezbitera i biskupa. Uskoro je objavljena i „Nova bijela knjiga“, odnosno dokument u kojem se nabrajaju pogreške i nedostaci koje svećenici predbacuju svome biskupu. Između ostalog biskupa se prozivalo zbog toga što nije propovijedao tamo gdje se od njega očekivala propovijed, tako je primjerice prilikom podjele sakramenta potvrde biskupa pratio prezbiter koji bi umjesto njega propovijedao, dok su kler i vjernici očekivali da im biskup tumači riječ Božju. Također mu se predbacivalo da u 19 godina, otkako je postao đakovačkim biskupom, nijednom nije pastoralno pohodio nijednu župu, niti je o ičemu ikada obavijestio biskupsko vijeće, niti je ikada sazvao ekonomsko vijeće biskupije. Također se biskupu zamjeralo da je dopustio da bogoslovno sjemenište u Đakovu vode nekvalificirani prezbiteri. Kritizirali su i mnoge premještaje pojedinih prezbitera koje je biskup Bäuerlein činio. Uz prezbitere su se i skupine vjernika laika pridružila u protestu protiv biskupa svojim otvorenim pismom u kojem zauzeti vjernici laici između ostalog izražavaju zabrinutost za situaciju u svojoj dijecezi, te upozoravaju biskupa da svojim postupcima kod vjernika izaziva ne samo revolt nego i dovodi do sve veće pasivizacije većeg dijela vjernika, odnosno do pasivizacije lokalne Crkve[878], te da time samo produžuje zatvorenost klera spram vjernika laika[879]. Đakovački slučaj karakterizira s jedne strane želja, svijest i odgovornost jednog dijela klera i vjernika laika da budu odgovorni suradnici u životu svoje mjesne Crkve, a s druge strane oni hrabro očituju pomanjkanje povjerenja u svoga biskupa koji se prema mišljenju jednog dijela klera i laikata u svojim postupcima u ničem ne karakterizira kao koncilski biskup. Na đakovački slučaj reagirala je i tadašnja Biskupska konferencija Jugoslavije, zalažući se za konstruktivni i

---

[878] Usp. *Otvoreno pismo preuzvišenom g. Stjepanu Bäuerleinu, biskupu djakovačkom*, od 20. rujna 1970. godine, u: *Svjedočenje*, 50 (1970.), str. 1.

[879] *Duga zatvorenost „klera“, svećenika, crkvenih ljudi, u svoje okvire, njihova začahurenost, izoliranost od sredine u kojoj žive, a da toga možda nisu ni svjesni, u svojoj biti totalno je protivevandjeoska i prijeti da svojom inercijom u našem vremenu dovede do znatnog zaostajanja, pa i do propasti Crkve u pojedinim krajevima (medju kojima Djakovačka biskupija, tj. istočna Slavonija i Srijem, svakako nije na zadnjem mjestu)*. *Otvoreno pismo preuzvišenom g. Stjepanu Bäuerleinu, biskupu djakovačkom*, str. 2.

iskreni dijalog[880], te izražavajući žaljenje zbog tih događaja, a istodobno izražavajući radosnu činjenicu prema kojoj je *ogromna većina naših svećenika i vjernika s nama u ljubavi i u hijerarhijskoj suradnji naše crkvene zajednice iskreno sjedinjena*[881].

3.2.2. Riječki slučaj

Napetosti na razini hijerarhije s jedne strane i vjernika laika s druge, predstavlja i tzv. „Riječki slučaj“, koji je nastao konfliktom između grupe mladih vjernika *Synaxis* koje je predvodio Tihomir Zovko i riječkog nadbiskupskog ordinarijata. U Rijeci je 1969. godine u sklopu tadašnje Visoke teološke škole počeo s radom Institut za teološku kulturu laika, kojega su pohađali mladi vjernici intelektualci sa Riječkog sveučilišta. Vođenje instituta nadbiskup Viktor Burić je u rujnu 1969. godine povjerio dominikancu Tihomiru Iliji Zovku koji je nastojao unaprijediti studentske kateheze u Rijeci[882]. Ubrzo se Zovka sumnjičilo za krivo naučavanje u pogledu Presvetog Trojstva, uskrsnuća i Kristovog božanstva. Nakon toga Nadbiskup je dekretom od 20. veljače 1971. godine[883] razriješio Zovka prijašnje službe, opozvavši mu kanonsku misiju[884]. Ova Nadbiskupova odluka proizvela je snažne reakcije unutar studentske skupine *Synaxis*[885]. Nadbiskup se sastao sa mladima okupljenim u grupi *Synaxis* ne bi li im u duhu zajedništva nastojao objasniti pastoralne razloge radi kojih je Tihomiru Zovku opozvao kanonsku misiju[886]. Iz Ordinarijata je izviješteno da je Nadbiskupova odluka bila motivirana isključivo pastoralnim razlozima[887], dok je Tihomir

---

[880] *Sjećajući se toga evandjeoskog nauka Koncila izjavljujemo da je normalan način za rješavanje nastalih pitanja u životu crkvene zajednice iskren razgovor izmedju biskupa, svećenika i vjernika. Najveća opasnost prijeti danas Crkvi od zatvorenih skupina koje gube povjerenje u biskupa i crkvenu zajednicu pa svoje misli drugima nasilno nameću. Koliko je biskupu dužnost da razgovara o svim pitanjima crkvenog života sa svojim svećenicima i vjernicima, toliko je dužnost svećenika i vjernika, da o istim pitanjima razgovaraju iskreno, uljudno i s ljubavlju sa svojim biskupom*. Izjava katoličkih biskupa Jugoslavije o đakovačkom slučaju i Hercegovini, u: *AKSA*, od 11. 04. 1970., prilog II., str. 1.

[881] Izjava katoličkih biskupa Jugoslavije o đakovačkom slučaju i Hercegovini, u: *AKSA*, od 11. 04. 1970., prilog II., str. 1.

[882] Usp. Janko TORBAR, *Slučajevi studenata vjernika u Crkvi u Hrvatskoj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1971. 3-4.

[883] Tekst dekreta kojim je riječki nadbiskup oduzeo kanonsku misiju Tihomiru Iliji Zovku, objavljen je u: *AKSA*, od. 06. III. 1971., prilog IV. str. 1.

[884] Vidi: *AKSA*, od 27. II. 1971., str. 12-14.

[885] Mladi unutar grupe *Synaxis* su prema nadbiskupu Buriću reagirali izjavom u kojoj zahtijevaju vraćanje kanonske misije Tihomiru Zovku. Vidi: Izjava mladih katolika Rijeke o opozivu kanonske misije Tihomiru Iliji Zovku, u: *AKSA*, od 27. II. 1971., prilog 2, str. 1.

[886] Vidi: Susret nadbiskupa metropolite dra Viktora Burića i riječkog svećenstva sa 65 članova mladih vjernika *Synaxis* u nadbiskupskom domu u Rijeci 24. veljače 1971., u povodu opoziva kanonske misije riječkom dominikanskom prioru Tihomiru Iliji Zovku, u: *Svjedočenje*, 61 (1971.), str. 1-6.

[887] Vidi: Izjava za tisak Nadbiskupskog ordinarijata u Rijeci i povodom oduzimanja kanonske misije Tihomiru Iliji Zovku, u *AKSA*, od 06. III. 1971., prilog III., str. 1.

Zovko ostao u Rijeci kao prior samostana i javno demantirao inkriminacije za koje ga se teretilo[888].

3.2.3. Zadarski slučaj

Zadarski se slučaj manifestirao kao još jedan konflikt na razini nadbiskup – prezbiteri, koji je kulminirao napuštanjem svećeničkog služenja petnaestorice mladih prezbitera 1972. godine. Zadarski slučaj zapravo predstavlja jedan postkoncilski fenomen u kojem su s jedne strane, u pitanje stavljeni odnosi Nadbiskupa sa svojim prezbiterima, a s druge strane, odnosi u Crkvi kao takvi. Skupina mladih prezbitera u Zadarskoj nadbiskupiji s velikim je entuzijazmom radila na koncilskoj obnovi, osobito na liturgijskom području[889]. U katedralnoj župi uveden je novi obred vjenčanja, krštenja i sprovoda, te zajednička priprava roditelja i kumova za krštenje djece, kao jedan vid evangelizacije odraslih. Organizirali su pokornička bogoslužja i studentske kateheze. U župi svetog Šimuna uređene su klupske prostorije i čitaonice za studente i radničku mladež[890]. Skupina prezbitera uređivala je i mjesečnik *Služba riječi*, radili su i na izdavanju drugih edicija potrebnih za pastoralni rad i vjersku izgradnju u suradnji sa *Kršćanskom sadašnjošću* iz Zagreba[891]. Uza sav taj enormni angažman trojica prezbitera bili su i predavači na Visokoj bogoslovskoj školi. Koncilska obnova se u Zadarskoj nadbiskupiji na osobit način manifestirala u čestim radnim susretima prezbiterâ s ciljem koncilskog pastoralno-teološkog produbljivanja[892]. Sav taj angažman je tadašnji nadbiskup Garković veoma pozitivno ocjenjivao, a tako i njegov pomoćni biskup Marijan Oblak. Nakon smrti nadbiskupa Garkovića, nadbiskupom zadarskim postao je dotadašnji pomoćni biskup Marijan Oblak, koji je isprva blagonaklono gledao na koncilsku obnovu koju provodi skupina zadarskih prezbitera. Ubrzo je osnovan *Religiozni centar Poluotok-Zadar* koji je nastavio sa provođenjem koncilskih smjernica. Konflikt između Nadbiskupa i njegovih prezbitera dogodio se kada je jedan od odgojitelja u sjemeništu u Zadru od Nadbiskupa tražio da se promisli za koji se to lik prezbitera želi odgajati mlade ljude, napominjući da je dosadašnji lik

---

[888] *Čini se da nejasnoće izviru odatle što se ni sami tužitelji nisu medjusobno složili u tome za koju me stvar optužuju, osim što se slažu u jednodušnoj želji da bi me trebalo svakako ukloniti iz Rijeke. ...Vjerujem u Kristovo božanstvo i Uskrsnuće. Ispovijedam vjeru katoličke Crkve u cjelini. Napominjem da vjera nije isto što i teološka tumačenja. ...Možda je potrebno dodati i to da moj ostanak u Rijeci nije nikakav neposluh naspram Nadbiskupa, jer odredbe njegova dekreta izvršavam. Ostao sam u Rijeci kao redovnik i poglavar samostana, što je sasvim u skladu s crkvenim zakonima*. *AKSA*, od 08. IV. 1971., prilog 1, str. 1.

[889] Usp. Mirko ŠIKIĆ, *Crisi del ministero sacerdotale nella Chiesa cattolica in Jugoslavia nel periodo 1965-1975*., disert., vlastita naklada, Pontifica universita S Tommaso d' Aqvino a Roma. Facolta di scienze sociale, Roma 1981., 273.

[890] Usp. *Isto*, 277.

[891] Vidi: *Isto*, 280-281.

[892] Usp. *Isto*, 278.

prezbitera često zapreka evangelizaciji suvremenog svijeta. Sve to rezultiralo je premještanjem tog prezbitera na seosku župu. Budući da Nadbiskup nije reagirao, skupina od 148-ero vjernika laika uputila mu je otvoreno pismo[893] u kojem ga između ostalog pozivaju da što hitnije sazove prezbiterijalno vijeće i laike *da još jednom zajednički dobro promotrimo situaciju i posljedice koje bi mogle iz nje proizaći, te da pokušamo naći zajedničko rješenje*[894]. Otvoreno pismo koje su vjernici uputili bila je njihova reakcija na smjenjivanje i premještanje trojice prezbitera sa svojih prijašnjih službi. Posljednji pokušaj uspostave dijaloga s Nadbiskupom bilo je *otvoreno pismo šesnaestorice* prezbitera Nadbiskupu, kojim su iznijeli svoje viđenje problema zadarske partikularne Crkve i progovorili iz neprilika koje proživljavaju[895]. U pismu se prezbiteri žale na veoma loše uvjete u kojima ne mogu raditi, a kamoli evangelizirati[896] za što do određene mjere drže odgovornim i samog Nadbiskupa[897]. Veoma je žalosno što šesnaestorica u otvorenom pismu izrijekom u pitanje dovode svećenički celibat[898], te što Nadbiskupa smatraju jedinim krivcem za situaciju u nadbiskupiji, prozivajući ga da se protivi evangelizaciji[899], što je nepobitna neistina. Kao odgovor na to pismo uslijedilo je pismo zadarskih prezbitera okupljenih na duhovnim vježbama, u kojem su u duhu dijaloga nastojali sagledati minula događanja pozivajući prezbitere Zadarske nadbiskupije na bratski

---

[893] Vjernici veoma iskreno i otvoreno progovaraju: …*Udaljavanje iz naše sredine tih svećenika veoma nas zbunjuje i zaključujemo da Vaš potez predstavlja negativnu ocjenu njihova rada i kaznu. Poznato nam je iz razgovora s Vama da su u pitanju neki disciplinski prekršaji, posebno njihova inicijativa u borbi za novi lik svećenika koji je samostalniji i aktivniji u svom djelovanju, bliži životu suvremenog čovjeka*. Otvoreno pismo gospodinu Marijanu Oblaku, zadarskom nadbiskupu, u: *Svjedočenje*, 49 (1970.), str. 3.

[894] Otvoreno pismo gospodinu Marijanu Oblaku, zadarskom nadbiskupu, u: *Svjedočenje*, 49 (1970.), str. 4.

[895] *Gospodine Nadbiskupe, nedostatna mogućnost angažiranja na manjim župama, osamljenički i često uistinu nečovječan način života, materijalna nezbrinutost i posvemašnja nebriga za svećenike, nerazumijevanje u pokušajima da se Evanđelje navijesti današnjem čovjeku – eto to nas je poticalo da otvoreno postavljamo problem svećenika, da zastupamo i ideju o zaposlenju svećenika, o specijalizaciji i ekipnom radu, da dovedemo u pitanje i sam zakon celibata, što nam se sve pripisuje u grijeh*. Otvoreno pismo šesnaestorice svećenika zadarske nadbiskupije svome nadbiskupu, u: *AKSA*, od. 04. 09. 1971., Prilog 1, str. 4.

[896] *Osjećamo kako nam je sve teže i upravo nemoguće raditi. S jedne strane, onemogućeni smo nepovjerenjem na koje smo naišli tražeći nove putove evangelizacije, a s druge strane, neka nitko ne rekne da to nije važno, velik dio nas živi u veoma teškim i gotovo neljudskim životnim prilikama. Čini se, medjutim, da naša hijerarhija spomenute probleme ne želi niti priznati, a kamoli da bi što poduzela kako bi se riješili*. Otvoreno pismo šesnaestorice svećenika zadarske nadbiskupije svome nadbiskupu, u: *AKSA*, od. 04. 09. 1971., Prilog 1, str. 1.

[897] *Imajući dakle pred očima presudnu važnost grada Zadra u pastorizaciji naše male nadbiskupije i Vaše postupke prisiljeni smo donijeti zaključak da vama zapravo nije do evangelizacije nego da pošto-poto želite u našem središtu očuvati privid „mira i reda“ kako Vam se sa strane ništa ne bi moglo prigovoriti da se ne obdržavaju propisi ili da se što novo uvodi*. Otvoreno pismo šesnaestorice svećenika zadarske nadbiskupije svome nadbiskupu, u: *AKSA*, od. 04. 09. 1971., Prilog 1, str. 2.

[898] *S obzirom na sam celibat izjavljujemo da cijenimo celibat „radi Kraljevstva“ ali stavljamo u pitanje zakon celibata jer postavljamo sebi pitanje da li je celibat kakav se danas u Crkvi često živi i kako ga mi proživljavamo uistinu „radi Kraljevstva“ ili čuvanje i podržavanje legalizma i preživjelih struktura Crkve: pitamo se da li je tu riječ uopće o karizmi*. Otvoreno pismo šesnaestorice svećenika zadarske nadbiskupije svome nadbiskupu, u: *AKSA*, od. 04. 09. 1971., Prilog 1, str. 4.

[899] Usp. *Isto*, str. 2.

dijalog[900], te braneći Nadbiskupa od optužbi šesnaestorice[901]. Zadarski slučaj svoj vrhunac dosegao je u kolektivnom podnošenju ostavke na sve pastoralne službe šestorice prezbiterâ[902] i to namjerno svega mjesec dana prije početka Sinode biskupa u Rimu, koja se bavila problemima ministerijalnog svećeništva. Tim radikalnim potezom htjeli su privući pozornost kako Crkve u Hrvatskoj i tadašnjoj Jugoslaviji, tako i univerzalne Crkve, a posebno biskupâ sabranih na Sinodi u Rimu. Nadbiskup ih je kaznio *suspenzijom a divinis*, na što su oni reagirali kolektivnim napuštanjem svećeničke službe. Tijekom 1971. i 1972. godine u Zadarskoj nadbiskupiji svećeničku je službu napustilo 13 prezbitera, od kojih su mnogi bili simpatizeri i suradnici šesnaestorice potpisnika otvorenog pisma. Sveukupno je u razdoblju od 1970. do 1973. godine u Zadarskoj nadbiskupiji svećeničku službu napustilo 19 prezbitera.

3.2.4. Odjek i odgovor na pojedine rezolucije XI. Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike u Zagrebu

Jedanaesti Teološko-pastoralni tjedan za svećenike održan je u Zagrebu od 26. do 29. siječnja 1971. godine na temu *Svećenik u kršćanskoj zajednici*. U polustoljetnoj povijesti Teološko-pastoralnih tjedana za svećenike u Zagrebu, ovaj tjedan bio je posebno signifikativan i obećavajući susret hrvatskih prezbitera. Po prvi puta se u Hrvatskoj nakon Drugoga vatikanskog koncila, sasvim otvoreno, realno i bez apologetskog stava progovorilo o liku prezbitera te njegovoj egzistenciji i njegovome služenju u Crkvi i u tadašnjem suvremenom društvu. Na *Okruglom stolu* se veoma živo raspravljalo o problemima prezbiterâ u perspektivi Biskupske sinode koja se iste godine održala u Rimu. Na otvaranju *Tjedna* su uz više od devet stotina prezbitera, bili nazočni brojni nadbiskupi i biskupi, te tadašnji apostolski delegat u Jugoslaviji mons. Mario Cagna. Na kraju *Tjedna*, nadbiskup zagrebački i predsjednik Biskupske konferencije Jugoslavije, mons. Franjo Kuharić hrabrio je okupljene prezbitere uvjeravajući ih da će se njihove rezolucije ozbiljno uzeti u obzir, te da će se diskusije i debate na tu temu nastaviti. Rad TPT-a bio je podijeljen u osam radnih grupa od kojih je svaka formulirala zaključke u obliku osam rezolucija o kojima su svi nazočni glasovali unutar završne plenarne rasprave.

---

[900] *Pozivamo stoga sve prezbitere da se u bratskoj atmosferi sastajemo na svim zajedničkim skupovima i tu rješavamo probleme koji nas tište. Držimo da je za uspješnu obnovu Crkve potrebno trajno i temeljito mijenjati dotrajalo u Crkvi, i uz teškoće ustrajati u prezbiterskoj službi Crkve čuvajući vez jedinstva s iskupom u shvatljivom pluralizmu misli i metoda u Crkvi*. Odgovor na otvoreno pismo šesnaestorice svećenika zadarskome nadbiskupu, u: *AKSA*, od 18. 09. 1971., Prilog 1, str. 6.
[901] Usp. *Isto*, str. 2.
[902] Vidi: *AKSA*, od 25. 09. 1971., str. 6.

Unutar prve radne skupine: *Metode stvaranja kršćanske zajednice* osobito su se isticale 8.[903] i 11. točka[904]. Također je veoma brizantna bila 12. točka koja je u duhu Drugoga vatikanskog koncila predlagala ekipni pastoralni rad[905]. Veoma je važno istaknuti činjenicu da se unutar prve radne skupine po prvi puta u Hrvatskoj progovorilo i promišljalo o župnoj zajednici kao o živom plodnom i odgovornom subjektu[906], pri čemu se teritorij župe shvaćao kao neposredna misijska obveza svake pojedine zajednice[907].

Druga radna skupina pretresala je problematiku kolegijaliteta kod prezbiterâ, te nije donijela dokument studijske ili znanstvene naravi, nego je ponajprije željela pružiti svojevrsno radno polazište za daljnja pastoralno-teološka promišljanja i produbljivanja. Kolegijalnost je druga radna skupina temeljila na komunitarnoj naravi Crkve, uz isticanje da je prezbiterska kolegijalnost snažna eklezijalna vrednota. U svojim praktičnim izvodima se napominje da se u formaciji budućih prezbitera svakako mora gajiti svijest i duh svećeničke kolegijalnosti[908]. Posebno se zanimljivom pokazala 3. točka koja pretpostavlja kolegijalno i komunitarno izvršavanje poslanja unutar mjesne Crkve uz studiranje i poznavanje pastoralnih prilika[909]. Unutar svijesti o važnosti principâ kolegijalnosti i komunitarnosti, veoma se veliko značenje dalo prezbiterijalnome vijeću koje treba predstavljati jamstvo reprezentativnosti prezbiterija mjesne Crkve, te održavati sakramentalnu povezanost, suradnju i suodgovornost prezbiterâ sa svojim biskupom. Zatim se, kao zahtjev vremena, postuliralo da kolegijalnost prezbitera dođe do izražaja u biranju biskupa mjesne Crkve, po uzoru na praksu prve Crkve. Članovi druge radne skupine su kolegijalnost protegnuli na svoju subraću koja su stjecajem

---

[903] Točka 8. *Uznastojati da što prije zajednica može imati udjela u izboru svoga prezbitera i ostalih službenika. Metoda udjela zajednice može biti putem natječaja, o kojem odlučuje župno vijeće (i eventualno drugi susjedni prezbiteri) u zajednici s biskupom, odnosno kojom drugom demokratskom metodom*. Adalbert REBIĆ, Crtice, zaključci – rezolucije, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 136.

[904] Točka 11. *Prezbiter i drugi službenici imaju obveza prema zajednici da bi mogla ispravno funkcionirati: moraju biti stručno spremni i savjesno zauzeti za život i rast zajednice, što će pokazati angažiranošću i nesebičnom prisutnošću u njoj zajednica se neće moći stvarati niti živjeti ako se i prezbiteri i biskupi stvarno ne zauzmu za svoju preformaciju. Tome mogu dobro poslužiti radni sastanci svećenika i ostalih službenika zajednice. Kao i poraditi na osnivanju prezbiterskih tribina*. Adalbert REBIĆ, Crtice, zaključci – rezolucije, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 136.

[905] Usp. *Isto*.

[906] O župnoj zajednici kao subjektu pastorala hrabro je progovorio Zvonimir Bono ŠAGI u svojoj reakciji na rezolucije teološko-pastoralnog tjedna: *Ako želimo da zajednica bude funkcionalna, živa, djelotvorna, onda ona mora postati svjesna sebe. To pak znači, da se unutar sebe organizira, uočava svoje potrebe, probleme i rješava ih zajedničkim razgovorom i odlučivanjem (t. 5). Dakako ne misli se tu na nepovezanost s biskupom. No biskup mora i sa zajednicom računati kao sa subjektom. On mora biti i s njom povezan, a ne samo ona s njim*. Zvonimir Bono ŠAGI, Konkretna ostvarljivost ili futurizam u rezolucijama svećeničkog tjedna u Zagrebu 1971., u: *Svjedočenje*, 66 (1971.) str. 4.

[907] Usp. *Isto*, str. 4.

[908] Usp. Adalbert REBIĆ, Crtice, zaključci – rezolucije, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 137.

[909] Točka 3. *U izvršavanju zajedničke misije mjesne Crkve (biskupije) sudjeluju svi prezbiteri na čelu sa svojim biskupom „kolegijalno“:u zajedničkom dogovaranju, planiranju, uvidu u zbivanja i kretanja, izučavanju problematike, što sve pretpostavlja i iziskuje temeljito studiranje pastoralnih prilika*. Adalbert REBIĆ, Crtice, zaključci – rezolucije, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 138.

životnih okolnosti prestali vršiti svećeničku službu[910], a to su učinili i u trećoj radnoj skupini[911].

Treća radna skupina sastavila je rezoluciju o tipovima prezbiterskog služenja za tadašnje vrijeme. Osobito je naglašeno da suvremene prilike u postkoncilsko vrijeme traže diferencijaciju prezbiterske službe kao i uvođenje specijaliziranih službi koje bi međusobno bile dobro koordinirane. Rađa se potreba da se, uz dotadašnji klasični tip svećenika-župnika (dušobrižnika) koji postaje sve manje uspješan, razviju i drugi specijalizirani tipovi vršenja svećeničke službe koji će odgovarati postkoncilskome vremenu[912]. Rezolucija donosi neke tipove prezbitera za koje se smatra da će u budućnosti odgovarati zadaćama Crkve u hrvatskom narodu, a posebice u urbanoj sredini: a) prezbiter koji ima i neko drugo građansko zanimanje[913]; b) prezbiter misionarskog tipa.

Nadalje 5. točka iste rezolucije također je izazvala mnoštvo reakcija, jer je predlagala ređenje oženjenih ljudi za prezbitere[914]. Unutar 6. točke predložen je pluralizam u prezbiterskoj formaciji, a u 7. točci zauzimalo se za odgoj vjerničkih zajednica u istinskom evanđeoskom poimanju prezbiterske službe, te u odgovornosti za evangelizaciju, dok se u 8. točci naglašavao značaj služenja, a ne vlasti u kontekstu prezbiterske službe[915].

Četvrta radna skupina obrađivala je problematiku ekonomskih pitanja svećenikove službe, pomno analizirajući socijalni status prezbitera, unutar kojeg je dominirala ekonomska nesigurnost koja se odražavala i na efikasnost njegovog pastoralnog djelovanja, te na dosta opterećene odnose na relaciji prezbiter – biskup i prezbiter – zajednica[916]. Kao moguća rješenja predlagalo se: a) potreba jasnijeg definiranja uloge biskupijskih prezbiterijalnih vijećâ; b) preuzimanje određenih funkcija od strane vjerničkih zajednica; c) olakšavanje prelaženja dijecezanskog klera iz biskupije u biskupiju, te odgovornije angažiranje redovničkog klera u pastoralu; d) napuštanje nadarbinskog sustava; e) stvaranje jedinstvene centralne biskupijske blagajne; f) omogućiti svim svećenicima mirovinsko i zdravstveno

---

[910] Usp. *Isto*, 138.

[911] *Svećenike koji su radi ženidbe napustili prezbiterijalnu službu treba prihvatiti s kršćanskom ljubavlju i, ukoliko su u crkvenoj zajednici uredili svoj status, uključiti ih prema mjesnim prilikama u život kršćanske zajednice ako daju svjedočanstvo kršćanskog života*. Adalbert REBIĆ, Crtice, zaključci – rezolucije, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 141.

[912] Usp. *Isto*, 139.

[913] Takav tip prezbitera naročito je prikladan za veće gradove i uopće za urbanizirane sredine.

[914] Točka 5. *Cijeneći karizmu celibata radi kraljevstva nebeskog i poštujući sadašnju praksu Zapadne Crkve, u onim mjesnim zajednicama gdje postoji potreba može se dopustiti, u savezu sa sveopćom Crkvom, ređenje za prezbitere onih oženjenih ljudi koji su svoju vjeru i ljubav životom zasvjedočili*. Adalbert REBIĆ, Crtice, zaključci – rezolucije, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 141.

[915] Usp. *Isto*, 141.

[916] Usp. *Isto*, 141-142.

osiguranje; g) osigurati pravedniju naknadu za one prezbitere koji iz bilo kojeg razloga napuštaju svećeničku službu[917].

Prva snažna kritička reakcija na pojedine rezolucije pojavila se u obliku napisa *Burni svećenički tjedan*[918] gdje se optužuje instituciju Teološko-pastoralnog tjedna da je potpala pod određene devijacije, te da se radi o „grupici svećenika"[919] koji su poveli kamufliranu akciju protiv celibata, te da se mnogi svećenici pribojavaju nekih dijelova treće rezolucije. Druga snažna reakcija na sporne rezolucije ubrzo je došla od skupine svećenika tradicionalista početkom mjeseca ožujka 1971. godine u obliku anonimnog napisa *Gdje smo*? *Kamo idemo*? Ovdje *tradicionalisti* optužuju prezbitere *moderniste i progresiste* da su izdali katoličku vjeru. Ne samo da se napada institucija *Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike*, kao takva, odnosno njezina treća rezolucija sa svojim protagonistima, nego i izdavačka kuća *Kršćanska sadašnjost* te *Glas Koncila* kao nositelji progresističkih ideja[920].

Tadašnja Biskupska konferencija Jugoslavije proučavala je rezolucije i reagirala na njih sa svog proljetnog zasjedanja od 20. do 23. travnja 1971. godine, pohvalivši hrvatski kler za ozbiljnost kojom su pristupili tako važnim pitanjima svećeničke egzistencije[921], ističući da je slika Crkve i prezbitera iznesena prilično opširno i u jednoj idealiziranoj perspektivi[922]. U svome osvrtu na rezolucije sa svećeničkog tjedna BKJ nije nijekala da će se mnoge od iznesenih ideja i željâ u budućnosti i moći ostvariti, ali i istodobno upozorila na neke točke koje smatra da se na njih mora kritički osvrnuti. *Biskupska konferencija zapaža da se neke od najkritičnijih točaka nalaze u rezolucijama prvih triju radnih grupa. Tako na primjer: Biskupska konferencija smatra da izbor predsjednika župske zajednice (župnika) ne odgovara saborskim zaključcima, koji daju biskupu vlast i odgovornost da prema svojim razlozima uredjuje personalna pitanja biskupije (I, 8). …Biskupska konferencija smatra da je na svećenike pojam kolegijaliteta protegnut bez dovoljnog distingviranja. Drugi vatikanski sabor govorio je o kolegijalitetu biskupa i o prezbiteriju. No ne mogu se iste prerogative davati kolegiju biskupa kao vodstvenom i učiteljskom tijelu Crkve i prezbiteriju. Svećenici po svome hijerarhijskom karakteru ostaju uvijek –izdignuti nad komunitarno svećeništvo vjernika laika*

---

[917] Vidi: *Isto*, 142.
[918] *Usp.* Stanko WEISSGERBER, Burni svećenički tjedan, u: *Vjesnik đakovačke biskupije*, 2 (1971.) ??
[919] Veoma je simptomatično da je unutar treće radne grupe koja je elaborirala sporne rezolucije sudjelovalo oko 200 svećenika, što je otprilike trećina svih nazočnih svećenika na tadašnjem *Tjednu*. Također je potrebno istaknuti da je treća rezolucija prihvaćena velikom većinom nazočnih. Usp. Kronika XI. Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike, u: *Bogoslovska smotra* 41 (1971.) 1, 153.
[920] Usp. *AKSA*, od 13. III. 1971., str. 6-7.
[921] *Biskupska konferencija proučivši rezolucije ovogodišnjeg svećeničkog tečaja u Zagrebu odaje priznanje iskrenim naporima našega klera da veoma važna pitanja svećeničke egzistencije u nas razmotri s potrebnom ozbiljnošću*. AKSA, od 24. IV. 1971., Prilog II, str. 1.
[922] Usp. *AKSA*, od 24. 04. 1971., Prilog II, str. 1.

– nužni suradnici biskupima u njihovu apostolskom poslanju. Isto tako, BK ne isključuje mogućnost da svećenici na način po Crkvi odredjen sudjeluju u izboru biskupa (II – 1, 6). Biskupi ne mogu po općim pokoncilskim normama prihvatiti prisustvovanje klera na sastancima BK kao permanentnu ustanovu, ali će nastojati da Biskupska konferencija ostvari povremene susrete s klerom (II, 9). Biskupska konferencija uvidja da se u svijetu zbivaju promjene koje iziskuju neke nove oblike u životu svećenika, iako se svećeništvo u svojoj biti ne mijenja. Ali u našim konkretnim prilikama još je preuranjeno govoriti o mogućnosti svećenika koji bi preteći dio vremena i rada posvećivali svjetovnom zvanju i ujedno vršili svećeničku službu (III, 4, 4a, 4b)[923]. S obzirom na one koji su napustili vršenje prezbiterske službe, reakcija BK je veoma obazriva i brižna: *Episkopat će uvijek s ljubavlju postupati i s onim svećenicima koji su zbog bilo kojih razloga napustili svećeničku službu (III, 5). Njihov odlazak iz svećeničkog staleža uvijek je žalost Božjeg naroda. No oni prema crkvenim propisima ne mogu vršiti nikakvu svećeničku službu*[924]. Na kraju osvrta BK itekako daje do znanja da uvelike cijeni napor prezbitera okupljenih na Teološko-pastoralnim tjednima oko sastavljanja rezolucija, kojima je cilj zajedničko dobro Crkve te njezina postkoncilska obnova. Biskupska konferencija stoga predlaže*: Bilo bi dobro kad bi sve rezolucije svećeničkih tečajeva bile upućene kao izraz zajedničke misli i želje na daljnje razradjivanje stručnjacima i na odobrenje BK*[925].

Nije lako donijeti kritički sud i objektivno vrednovati napetosti i konflikte koji su se događali u postkoncilskim godinama u Crkvi u Hrvatskoj, ali se zasigurno može ustvrditi da su i te situacije pomogle Crkvi da još snažnije provodi koncilsku obnovu i da u njoj sazrijeva nošena dijalogom i sa onima koji nisu sa oduševljenjem prihvaćali novine koje je Koncil donio.

3.2.5. Postkoncilsko pretresanje krize prezbiterata u Hrvatskoj

Kriza prezbiterata se pokazivala kao kriza prezbiterskog identiteta u korelaciji sa krizom kršćanske zajednice. U krizu je dospjelo samo shvaćanje naravi prezbiterata, prezbiterova ljudska i eklezijalna formacija, njegova religiozna i apostolska funkcija, njegova hijerarhijska i sociološka pozicioniranost, te njegovo poslanje u suvremenom svijetu kao takvo. Hrvatski je prezbiter, pogođen općom krizom prezbiterata, sa svojim hrvatskim specifičnostima osjećao nesigurnost svoje pozicije u suvremenom svijetu, tražeći svoj *Sitz im*

[923] *AKSA*, od 24. 04. 1971., Prilog II, str. 1-2.
[924] *AKSA*, od 24. 04. 1971., Prilog II, str. 2.
[925] *AKSA*, od 24. 04. 1971., Prilog II, str. 2.

Leben, kako u krilu crkvene zajednice, tako i u kontekstu društva unutar kojega je djelovao. U prvim se postkoncilskim godinama tragalo za novim likom hrvatskog prezbitera koji je nužno vezan uz podneblje, hrvatsku vjersku, kulturnu, društvenu pa i političku situaciju, što je neizbježno dovelo do kritika dotadašnjih struktura unutar kojih se promatralo prezbiterov život i djelovanje. Fenomen opadanja svećeničkih zvanja također je alarmantno upozoravao na krizu. Kriza svećeničkih zvanja nadošla je kao odraz krize svećeničke funkcije[926]. Prezbiter se počeo osjećati izoliranim, kako u svijetu, tako i u Crkvi. Kao mogući izlaz iz krize preporučala se promjena mentaliteta[927] u smjeru *nadvladavanja klerikalne sistematizacije koja vjernicima predstavlja lice vjere bez pravog čovještva, moralizam kojega je teško ljubiti*[928].

Na hrvatskoj su se postkoncilskoj teološkoj sceni u koštac sa krizom prezbiterata uhvatili veoma hrabro i otvoreno trojica hrvatskih teoloških mislioca, Tomislav Janko Šagi-Bunić, Vjekoslav Bajsić i Rudolf Brajčić. Neki drugi autori tek su izdaljega pisali o fenomenu krize svećeništva, pribojavajući se zauzeti jasan stav i postaviti dijagnozu[929], prebacujući krizu svećeništva na dogmatsko područje[930], te obračunavajući se sa Šagi-Bunićem[931].

3.2.5.1. Tomislav Janko Šagi-Bunić u promišljanju krize prezbiterata u Hrvatskoj

Tomislav Šagi-Bunić je smatrao da je teološka kriza prezbiterata nadošla kao logična posljedica neriješene sociološke krize koja se pokazala kao izazov da se o svećeništvu iznova promišlja[932]. Šagi-Bunić se veoma snažno zalagao za teologiju prezbiterata koja bi nastojala ne samo opisati lik prezbitera danas, nego koja bi bila kadra odgovoriti na suvremene probleme i izazove koji se postavljaju pred hrvatske prezbitere[933].

---

[926] Usp. Emile PIN, Svećenik u suvremenom društvu, u: *Svjedočenje*, 54 (1971.), str. 3

[927] Najiscrpniji opis mentaliteta kojeg treba mijenjati daje Jakov Jukić kada piše: *Trebalo bi sad označiti neka od obilježja mentaliteta u Crkvi: gubljenje vjerničkog, redovničkog, i svećeničkog identiteta, religiozna ravnodušnost, moralna bezvoljnost, pastoralna zamorenost i iščeznuće velikih životnih ciljeva kršćana*. Jakov JUKIĆ, Vjernik u svijetu različitih ideologija i mentaliteta, u: *Bogoslovska smotra*, 57 (1988.), 2 – 4, 275.

[928] Yves CONGAR, Mojoj braći svećenicima – svjedocima evanđelja u samoći, u: *Služba Božja*, 6 (1966.), 1, 6.

[929] *Teško je pronaći sve uzroke i stvoriti točnu dijagnozu ovom činjeničnom i zabrinjavajućem stanju. Neki promatraju čitavo to stanje pod aspektom celibata, drugi odgoja i formacije, treći sa stajališta kulturno-socioloških okolnosti, pozivajući se na nezaustavljivi proces sekularizacije, na oporbu prema svakoj vrsti sistema, antiinstitucionalnu tendenciju, deideologizaciju i demistifikaciju na svim područjima, na ekumenske obzire itd*. Nikola Mate ROŠČIĆ, Svećenik danas, u: *Crkva u svijetu*, 6 (1971.), 3, 208-209.

[930] *Jer ono prvotno i bitno što je danas u krizi jest dogmatska vrijednost svećeništva, koja se pritajeno ali smiono niječe. I prema tome, nije prvotno važno kako ćemo raskrstiti sa starim balastom, nego kakva je naša teologija o svećeniku*. Nikola Mate ROŠČIĆ, Svećenik danas, u: *Crkva u svijetu*, 6 (1971.), 3, 210.

[931] Vidi: *Isto*, 210.

[932] Usp. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Teološki aspekti suvremene krize svećeništva, Kratka informacija iznesena na zajedničkom sastanku Biskupske konferencije Jugoslavije s predstavnicima svećenstva, u Zagrebu dne 22. lipnja 1971., u: *Svjedočenje*, 70 (1971.), str. 3. Vidi također: Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, knjiga druga, 297-298.

[933] Usp. *Isto*, 8.

Prezbitera se prema Šagiju ne smije promatrati u onome u čemu se službom i poslanjem razlikuje od laika[934], jer je takvo promatranje povezano s prenaglašenim poimanjem vlasti koja ne poznaje služenje kao koncilsku kategoriju, a takav pristup neizbježno rađa krizom i redukcionističkim shvaćanjem prezbitera samo kao službenika kulta[935]. Nespremnost prezbiterâ da laicima povjere one službe koje im pripadaju, ali i njihovu nespremnost da prihvate da su vjernici laici prema Drugom vatikanumu evangelizatori[936], prema autoru još više razdvaja prezbitere od vjernika laika u Hrvatskoj. Stoga Šagi-Bunić smatra ključnim, u kontekstu koncilske teologije prezbiterata, otkrivati načine i modalitete koji će odgovarati potrebama i okolnostima postkoncilske Crkve[937]. Šagi-Bunić, nadalje ontološki fundira prezbitera, smještajući ga u osobiti ontološko-akcidentalni odnos prema Bogu i prema zajednici vjernika, pri čemu se dva pola tog odnosa ne smiju razdvajati. Veoma važnim autor smatra pitanje: je li svećeništvo jedan specifični modus kršćanske egzistencije, ili tek modus kršćanskog djelovanja u Crkvi[938]. Upravo radi spomenute ontološke utemeljenosti prezbiterata Šagi-Bunić mu pripisuje povijesnu i otajstvenu dimenzioniranost, a samu svećeničku egzistenciju promatra eminentno proegzistentno, odnosno u službi zajednice[939].

3.2.5.2. Vjekoslav Bajsić u promišljanju krize prezbiterata u Hrvatskoj

Drugi istaknuti hrvatski teološki pregalac Vjekoslav Bajsić progovarao je o krizi prezbiterata imajući pritom na umu da se ni prezbiter, a niti njegov lik ne može zaustaviti u njegovu razvoju kroz povijest, a jednako tako i njegova se služba ne može promatrati izdvojeno od zajednice,[940] kojoj je poslan i pozvan služiti[941]. Bajsić prezbitera uvijek

---

[934] Usp. *Isto*, 9.

[935] *Takvo teološko postavljanje u tridentinsko doba nije bilo opasno, jer se situacijom, kakva je bila, moglo održati u samoj teoriji, ali danas, ako se Drugi vatikanski koncil shvaća ozbiljno i ako se istinski želi što veće i što svestranije uklapanje svih vjernika u razgranati život Crkve, takvo postavljanje neminovno povlači za sobom stješnjavanje svećenika sve više u samo kultno područje, a i na kultnom području u sve uži i uži prostor onoga što je jedino njemu moguće, za njega jedinoga rezervirano*. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, *Teološki aspekti suvremene krize svećeništva*, 9.

[936] *Time smo se mi izdvojili iz zajednice, time smo mi sebe stavili u položaj Boga koji kompetentno prosuđuje koliko će tko za Kraljevstvo privrijediti, time što smo mi zatvorili vrata i uzeli ključ od znanja, time smo onemogućili svaki istinski napredak Crkve, onemogućili da Bog u zajednici podiže karizmatike koje hoće. A tim samim smo ukrutili svoje proživljavanje svećeništva i svoju teologiju o svećeništvu u oblike koji imaju samo privid crkvenosti i evandjeoskosti, a u stvari su imitacija stare zemaljske vlasti knezova i vlasti birokracije u današnjem društvu*. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, *Teološki aspekti suvremene krize svećeništva*, 12.

[937] Usp. *Isto*, 13.

[938] Usp. *Isto*, 15.

[939] Usp. *Isto*, 18.

[940] *Kako svećenik ne živi sam i ne postoji radi sebe samoga, ne može se promatrati bez svoga bitnog odnosa prema Crkvi, i to prema konkretnoj Crkvi, zajednici kojoj služi. To je potrebno naglasiti da ne bismo u svećeniku gledali samo ono što je vječno i kod toga upali u opasnost da neku stanovitu povijesnu sliku svećenika nehotice proglasimo trajnom i tako konkretne interese današnjih ljudi i današnje Crkve žrtvujemo svojoj navici ili svome*

promatra u nužnoj korelaciji sa vjerničkom zajednicom, a krizu prezbiterata u korelaciji sa krizom crkvene zajednice[942], a krizu crkvene zajednice u povezanosti suuvjetovanosti sa njezinim odnosom prema svijetu unutar kojega crkvena zajednica i egzistira[943]. Analizirajući postkoncilsku krizu prezbiterata Bajsić se osvrće na manjak prezbitera, pri čemu ga brine spoznaja prema kojoj hrvatski postkoncilski prezbiter više živi od sjemenišnih egzorti, nego li od teologije[944]. Bajsić se snažno zalagao za racionalizaciju znanstvenog odgoja u sjemeništima, za unaprjeđivanje teoloških biblioteka, za stvaranje znanstvenog profesorskog teološkog kadra, te za intenziviranje dijaloga prezbiterâ s laicima intelektualcima. Autor upozorava i na krizu autoriteta[945] koja rezultira napetostima.

U svrhu boljeg upoznavanja s krizom prezbiterata *ad intra* u hrvatskoj Crkvi, Bajsić je preporučao provođenje podrobne ankete. Trajno rješenje krize prezbiterata prema autoru ovisi o reformi odnosa binoma prezbiter – zajednica, te o promjeni mentaliteta na objema polovima spomenutog binoma[946]. Vjekoslav Bajsić je svjestan da je postkoncilski lik prezbitera u Hrvatskoj problematičan i u mnogome nejasan, te da je među mlađom generacijom prezbitera *problematičan i celibat, za koji je, kako se iz prakse vidi sve teže dati subjektivno dostatne motive*[947]. Tadašnji lik prezbitera u Hrvatskoj prema Bajsiću nema mnogo budućnosti, navlastito radi rapidnog opadanja zvanja i prijelazima ad *statum laicalem*, koji su u postkoncilskim godinama bili u porastu.

---

preuskom gledanju ili neupućenosti. Vjekoslav BAJSIĆ, Značaj i dimenzije današnje svećeničke krize u Crkvi, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 13

[941] Usp. Vjekoslav BAJSIĆ, Ministerijalno svećeništvo: geneza krize i znakovi obnove, u: *Svesci*, 19-20 (1970-1971.), 102.

[942] Tako *se zapravo kriza svećenika svodi na krizu crkvene zajednice, na raskorak između onoga što doista jesmo i onoga što bi ta zajednica morala od nas imati kad bi doista potpuno egzistirala kao zajednica*. Vjekoslav BAJSIĆ, *Značaj i dimenzije današnje svećeničke krize u Crkvi*, 15

[943] Usp. Vjekoslav BAJSIĆ, *Ministerijalno svećeništvo: geneza krize i znakovi obnove*, 102.

[944] *Mnogima rezultati teologije – pogotovo biblijske znanosti – ovih zadnjih desetljeća nisu uopće poznati; svećenik često živi od egzorti koje je dobio u sjemeništu, a ne od svoje teologije. Nije zato čudno što se ne nalazi tako lako čovjek koji bi bio prikladan za gradsku pastvu, za vjeronauk među studentima, za dijalog sa znanošću i filozofijom*. Vjekoslav BAJSIĆ, *Ministerijalno svećeništvo: geneza krize i znakovi obnove*, 103.

[945] *Kriza se u zadnje vrijeme pojavljuje također generalno na liniji autoriteta, tako da postoje napetosti između laika i svećenika (pogotovo aktivnih laika), svećenika i biskupa. Možda bi trebalo pripaziti na tendenciju što se Božji narod sve više horizontalno strukturira: biskupi zajedno, svećenici zajedno, laici (premda daleko manje) zajedno, dok bi se očekivalo da se sav Božji narod jedne biskupije drži skupa. Možda su vertikalni razmaci još uvijek neadekvatni pa stvaraju napetosti*. Vjekoslav BAJSIĆ, *Ministerijalno svećeništvo: geneza krize i znakovi obnove*, 104.

[946] Usp. *Isto*, 105.

[947] Vjekoslav BAJSIĆ, *Ministerijalno svećeništvo: geneza krize i znakovi obnove*, 106.

Autor je mišljenja da se spomenuti fenomeni moraju veoma ozbiljno uzeti u obzir[948], pri čemu se treba usredotočiti na obnovu formacije budućih prezbitera, te na otvoreniju i intenzivniju suradnju s vjernicima laicima[949], a ne na futurološke projekcije u tom smjeru. Za Vjekoslava Bajsića se kriza prezbiterata sastoji ponajprije *u raskoraku između lika prezbitera i strukture njegova polja djelovanja s jedne strane i zahtjeva konkretne crkvene zajednice, ukoliko ta doista postoji i ukoliko se tek u autentičnom obliku ima oblikovati, s druge strane*[950]. Upravo radi toga postkoncilski prezbiter koji živi i djeluje u modernom društvu i suvremenoj zajednici mora, prema autoru, zauzimati daleko širi spektar unutar svoga poslanja, osobito u vidu specijalizacije pojedinih prezbiterovih službi[951] te diferencijacije pastoralnih aktivnosti[952], nego što je to bio slučaj do Drugog vatikanuma. Krizu prezbiterata Bajsić raščlanjuje na nekoliko podkriza: 1) kriza kompetencije; 2) kriza podjele rada; 3) ekonomska kriza; 4) kriza podmlatka. Autor je protiv toga da se za nastalu krizu krivi bilo konzervativni ili progresivni prezbiterski tabor, nego upozorava na sveprisutnu krizu povjerenja među samim prezbiterima, te među prezbiterima i biskupima, upućujući apel da sa svećeničkim kapitalom raspolažu racionalno, humano i kršćanski[953].

3.2.5.3. Rudolf Brajčić u promišljanju krize prezbiterata u Hrvatskoj

Za Rudolfa Brajčića kriza prezbiterata je mnogooblična jer zahvaća teološko, antropološko, sociološko i pastoralno područje, a posljedično, prezbiter tom krizom pogođen traži svoj teološki smisao, svoju ljudskost, svoj položaj u društvu te nove modalitete svoga pastoralnog rada[954]. Demitologizacijom sociološkog položaja svećenikâ, njihova se egzistencija doista našla u krizi koju nije moguće rješavati remitologizacijom, niti

---

[948] *Kakav god se tomu razlog tražio ili davao, moramo imati toliko snage da činjenice u svoj ozbiljnosti prihvatimo kao činjenice i da se ne zavaravamo da stvari nisu ili još uvijek nisu tako ozbiljne. A ako su stvari ozbiljne, onda treba poduzeti i neke vrlo ozbiljne odluke i prestati s polovičnostima*. Vjekoslav BAJSIĆ, *Ministerijalno svećeništvo: geneza krize i znakovi obnove*, 106.

[949] *Konkretno: Trebalo bi, što se tiče formacije klera i već postojećeg i budućeg, postaviti neke „petogodišnje" planove da dođemo do potrebnih kadrova; treba stvoriti kler za potrebe vremena a ne formirati ga po nekom kalupu, gdje nitko ne zna zašto se to zapravo tako radi. Posebno bi napor morao ići prema suradnji s aktivnim laicima, jer je tu budućnost Crkve. Taj bi proces trebalo pratiti izučavati i usmjeravati. Tu bi se možda taj binom svećenik-zajednica mogao preoblikovati, jer je nemoguće preoblikovati svećenika bez zajednice i zajednicu bez svećenika*. Vjekoslav BAJSIĆ, *Ministerijalno svećeništvo: geneza krize i znakovi obnove*, 106.

[950] Vjekoslav BAJSIĆ, *Značaj i dimenzije današnje svećeničke krize u Crkvi*, 18.

[951] O potrebi primjene principa diferencijacije i specijalizacije u svećeničkome služenju pisao je Emile Pin. Vidi: Emile PIN, Svećenik u suvremenom društvu, u: *Svjedočenje*, 54 (1971.) str. 6

[952] Usp. *Isto*, 18.

[953] *Ukoliko pak dobra volja može nešto, molili bismo one kompetentne da baš u ovoj krizi nastoje svećeničkim kapitalom koji još posjedujemo raspolagati racionalno, humano i kršćanski, tj. uz svu nadnaravnu pomoć upotrijebiti i sva naravna sredstva da im omoguće što plodniji i radosniji rad na širenju radosne vijesti i utvrđivanju kraljevstva Božjega na dobro sviju ljudi*. Vjekoslav BAJSIĆ, *Značaj i dimenzije današnje svećeničke krize u Crkvi*, 20.

[954] Usp. Rudolf BRAJČIĆ, Čvorišta svećeničke krize, u: *Obnovljeni život*, 26 (1971.) 1, 339.

neomitologizacijom, nego usvajanjem koncilske teologije prezbiterata. *Mitovi* u kojima je prezbiter živio, a koji su se rasplinuli na Drugome vatikanskom koncilu i nakon njega, višestruki su kao i sama kriza prezbiterata. Brajčić nabraja nekoliko mitova: *mit dominacije, mit socijalne artikulacije, mit monolitnosti kršćanskog društva, mit kultne univerzalnosti, mit sveznadarstva, mit nepromjenjivosti teoloških tumačenja, mit jednodimenzionalnosti svećeničkog bitka, mit neophodne potrebe* te *mit dovršene kristijanizacije*. Unutar demitologizacije mita dominacije opravdanim se javlja pitanje: Je li svećenik izbačen iz društva kao svećenik ili kao dotadašnji dominantni dirigent javnog života, osobito u ruralnim sredinama[955]? Nesigurnost unutar socijalne pozicioniranosti kao posljedica propasti mita socijalne artikulacije neće prema Brajčiću pogađati pastoralno, apostolski te evangelizatorski angažiranog i predanog prezbitera, nego svećenika-činovnika[956] koji ne uspijeva u suvremenom socijalnom kontekstu naći svoje neugroženo i neosporeno mjesto. Raspadom mita o monolitnosti kršćanskog društva prezbiter je prema Brajčiću pozvan na izgradnju svoje zajednice vjernika *logikom kvasca*[957]. Upravo padom mita o kultnoj univerzalnosti svećenika uslijed sekularizacije, prezbiter je danas stiješnjen u kultno područje svoga poslanja. Prema autoru upravo ta getoizacija[958] u kultno kod prezbitera rezultira antropološkom[959] i teološkom krizom, koja svoje rješenje mora tražiti u sve ostvarivanijoj kristolikosti, na koju je prezbiter pozvan i unutar koje se prepoznaje kao autentičan[960]. Mit svećenikovog sveznadarstva urušio se potrebom za specijalizacijom pojedinih prezbiterovih službi, te diferencijacijom pastoralnih aktivnosti.

---

[955] Usp. *Isto*, 340.
[956] Usp. *Isto*, 341.
[957] Usp. *Isto*, 342.
[958] *Osjećajući se kao čovjek prikraćen u građanskom životu, pita se da li je on još potpun čovjek. Svaki naime čovjek sudjeluje i u kultnom, moli se, pohađa Crkvu, dakako, ukoliko se moli i ujedno se bavi profanim zanimanjem. Tako se čovjek doživljava integriran kultnim i radnim (profanim) elementom. Svećenik se pak bavi samo kultnim, a profana zanimanja ne obavlja (sjetimo se profane umjetnosti, profane znanosti, profane tehnike itd). stoga se postavlja pitanje, danas više nego ikada, može li teologija opravdati takvu situaciju svećenika?* Rudolf BRAJČIĆ, Čvorišta svećeničke krize, u: *Obnovljeni život*, 26 (1971.) 1, 342.
[959] *Više nego ikad traži smisao svoje svećeničke egzistencije, i to pod vidom da ga ona kao čovjeka usavršuje, a ne samo jednolinearno, milosno ili duhovno uz žrtvu napuštanja njegove čovječnosti. K tome dolazi problem celibata. Tvrdnja da celebs nije potpun čovjek danas je možda najjača karta pristalica dokidanja celibata. Prethodno nam kaže kakvu rezonanciju ta tvrdnja ima u današnjem svećeniku, koji se doživljava osakaćenim čovjekom već po svojoj svećeničkoj funkciji*. Rudolf BRAJČIĆ, Čvorišta svećeničke krize, u: *Obnovljeni život*, 26 (1971.) 1, 342.
[960] Usp. *Isto*, 343.

Napominjući implikacije urušavanja mita nepromjenjivosti teoloških tumačenja, Brajčić uočava sveprisutni teološki sukcesivni pluralizam s kojim se prezbiteri netom nakon Drugoga vatikanskog koncila teško nose[961]. Urušavanjem mita o jednodimenzionalnosti svećeničkog bitka od postkoncilskog se prezbitera očekuje da bude ne samo dobar svećenik, nego i kršćanin i čovjek[962], pri čemu je za sva tri područja mjerilo njegovo svećeništvo[963]. Padom mita o dovršenoj kristijanizaciji prema Brajčiću se pred prezbitera postavljaju veliki zahtjevi evangelizacije kako onih već u Crkvi, tako i onih izvan nje[964]. Stoga je za Brajčića jedino rješenje krize svećeničkog ministerija moguće unutar obnove mentaliteta i duha za svećeničko služenje u evanđeoskoj originalnosti evangelizacije[965].

3.3. Poruka „Svećeničke ankete" 1971.

Katolička Crkva u bivšoj Jugoslaviji, kao dio europske Crkve, a samo nekoliko godina nakon provedenih opsežnih istraživanja među prezbiterima u Sjedinjenim Američkim Državama (1968.), te istodobno u nekim europskim zemljama (SR Njemačka, Švicarska, Austrija, Španjolska i Italija)[966], te na tragu preporuka Drugoga vatikanskog koncila[967] provela je opsežno ispitivanje među prezbiterima, što samo progovara o senzibilitetu Crkve za stvarno stanje svojih prezbitera. Vijeće za kler Biskupske konferencije Jugoslavije sa svoga je proljetnog zasjedanja, dana 19. travnja 1971. godine uputilo anonimnu anketu[968] svim dijecezanskim i redovničkim prezbiterima s nakanom upoznavanja stanja i problematike prezbiterâ u Jugoslaviji. Ovom se anketom htjelo omogućiti svakom pojedinom prezbiteru

---

[961] *Taj proces primjećuju i vjernici, katkad prije nego sami svećenici, pa se u svojoj „krizi" vjere obraćaju svećeniku, koji se i sam našao u situaciji čovjeka kome je potrebna orijentacija. I to danas svećenika također čini nestalnim i pojačava u njemu osjećaj nedoraslosti u svećeničkoj službi. U onim providnijim stvara osjećaj manje vrijednosti u kontaktu sa znanstveno izobraženim ljudima, jer ne posjeduje svoje teologije kontekstirane s modernim znanostima*. Rudolf BRAJČIĆ, Čvorišta svećeničke krize, u: *Obnovljeni život*, 26 (1971.) 1, 345.

[962] *Kao svećenik on je otac, kao kršćanin on je brat, kao čovjek on je bližnji ljudima. Uloga svećenika ne iscrpljuje cjelokupne kršćanske i ljudske egzistencije. Te su egzistencije šire od svećeničke i ne prestaju primanjem sv. reda pa njihova obveza tereti svećenika. On je višeslojno biće. Problem je danas: kako te slojeve harmonično povezati*. Rudolf BRAJČIĆ, Čvorišta svećeničke krize, u: *Obnovljeni život*, 26 (1971.) 1, 346.

[963] Usp. *Isto*, 346.

[964] Usp. *Isto*, 348.

[965] Usp. *Isto*, 348.

[966] Usp. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se" (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi* –Rezultati studije Svećenici 2000., (Priester 2000©), Josip Baloban/Pero Aračić, Predgovor hrvatskom izdanju, Zagreb/Đakovo, 2001., 5-6.

[967] Relevantnost socioloških istraživanja Crkva je prepoznala već na Drugome vatikanskome koncilu kada se koncilski oci u pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu istaknuli: *Neka se u pastoralnoj skrbi dovoljno priznaju i primjenjuju ne samo teološka načela nego i otkrića profanih znanosti, u prvom redu psihologije i sociologije, tako da se i vjernici dovedu k čišćem i zrelijem vjerskom životu*. u: *Gaudium et spes*, br. 62, 2.

[968] Kako bi se zajamčila potpuna anonimnost, svaki prezbiter ispunjenu anonimnu anketu slao je u Zagreb na adresu Tajništva BKJ, a omotnice je otvarala posebna komisija koja je iste odmah zatim i uništavala. O tome vidi u: *AKSA*, od 24. 04. 1971., str. 11.

upoznavanje mišljenja i prijedloga svoje subraće za rješavanje vlastitih problema, te pružiti Biskupskoj konferenciji podatke o stanju svećenstva. Nadalje, ova anketa trebala je pomoći tadašnjim biskupima, delegatima na Rimskoj biskupskoj sinodi da što realnije prikažu stanje, probleme i perspektive katoličke Crkve u tadašnjoj državi, te na taj način daju svoj doprinos rasvjetljavanju tada općeprisutne krize prezbiterata. Drugim riječima, anketa nije za cilj imala istražiti neki određeni problem svećeničkog života, nego prikupiti što više podataka o realnom stanju prezbiterâ, njihovu djelovanju, te o njihovim stavovima s obzirom na različita pitanja života i pastoralnog djelovanja. Anketu je ispunilo više od dvije trećine (više od 2500) katoličkih prezbitera tadašnjoj državnoj zajednici. Katolička Crkva u Hrvatskoj u toj je anketi najzastupljenija, budući da su u njoj sudjelovale sve tadašnje hrvatske nadbiskupije i biskupije. Tako je primjerice anketu ispunilo: 56,5% prezbitera Zagrebačke nadbiskupije; 64% prezbitera Splitske nadbiskupije; 85,2% prezbitera Riječke nadbiskupije; 54,3% prezbitera Zadarske nadbiskupije; 59,4% prezbitera Đakovačke biskupije; 57,5% prezbitera Šibenske biskupije; 80,2% prezbitera Porečke biskupije; 94,6% prezbitera Krčke biskupije; 78,6% prezbitera Hvarske biskupije; 75% prezbitera Dubrovačke biskupije i 53,4% svećenika Križevačke biskupije[969]. Dvije trećine svih prezbitera potječe sa sela, a 57,4% svih odgovora dali su prezbiteri koji djeluju na župama (župnici i kapelani). Sam anketni upitnik sadrži 104 pitanja i veoma je ekstenzivan, a neka je pitanja BKJ ispustila iako ih je Vijeće za kler BKJ predložilo kao sastavni dio anketnog upitnika[970]. Prezbiteri su anketi pristupili puni povjerenja i očekivanja da će na temelju podataka i analize stanja možebitno doći do nekih promjena u općim stavovima i praksi Crkve kako u Jugoslaviji, tako i u Hrvatskoj. Jedan dio tog povjerenja izgubio se veoma dugotrajnom obradom podataka, te odugovlačenjem objavljivanja onih dijelova ankete koji su u međuvremenu bili obrađeni[971]. Anketa obrađuje nekoliko velikih područja života prezbiterâ: crkvene strukture, osobni odnosi, celibat, pastoralna djelatnost, studij, duhovni život i materijalno stanje.

---

[969] Vidi: Ljudevit PLAČKO, Svećenička anketa vijeća za kler BKJ – 1971., u: *Svesci*, 21-24 (1972.-1973.), 39-202., ovdje 33.

[970] Tako je primjerice ispušteno cijelo 14. pitanje koje glasi: *Prema vašem mišljenju župnika treba da postavlja: a) biskup imenovanjem; b) putem natječaja, a posebna ga komisija izabire; c) župska zajednica ga predlaže, a biskup potvrđuje; d) imenuje ga biskup uz konzultaciju prezbiterijalnog i župskog vijeća; e) bez određenog mišljenja*. Ispušteno je i 39. pitanje: *Smatrate li da i laike treba uključiti u propovijedanje riječi Božje i u celebraciju sakramenata, ukoliko se za to ne traži svećenički red?* iz seta pitanja o svećeničkom celibatu izostavljena su sljedeća: *Smatrate li da je svećenički celibat za svećeničko djelovanje prikladan?; svećenikov celibat svećenika približava svijetu; svećenikov celibat svećenika otuđuje svijetu*. Vidi: *AKSA*, od 08. 05. 1971., str. 4.

[971] Usp. Ljudevit PLAČKO, *Svećenička anketa vijeća za kler BKJ – 1971*., 197.

3.3.1. Crkvene strukture

U anketi je izrijekom postavljeno pitanje o baričnoj crkvenoj instituciji, župi i to s obzirom na njezinu tipologiju kao gradsku, prigradsku, seosku ili dijasporsku, te s obzirom na njezine granice. Granice župa su za 39,4% prezbitera pastoralno prikladne, a za 37,3% prezbitera donekle pastoralno prikladne, dočim ih kao pastoralno neprikladnima drži 14,4% prezbitera[972], što upućuje na činjenicu da je pitanje župnih granica s obzirom na što veću pastoralnu funkcionalnost u postkoncilskoj Crkvi u Hrvatskoj još uvijek otvoreno pitanje. Šesnaesto anketno pitanje odnosilo se na trajanje župničke službe, pri čemu je 32,6% prezbitera zauzelo stav da služba treba trajati određeni broj godina, a više od trećine prezbitera dopisalo je odgovore koji idu za tim da ordinarij treba poštivati i uvažavati okolnosti i prilike u kojima se pojedini župnik nalazi, kada je riječ o trajanju župničke službe[973]. Osamnaesto pitanje ankete propitivalo je zadovoljstvo prezbiterâ sa župskim vijećima, pri čemu je došlo do izražaja statistički značajno, a pastoralno pomalo zabrinjavajuće nezadovoljstvo prezbiterâ pojedinih biskupija sa župskim vijećima. Sa župskim vijećima nezadovoljno je 16,2% prezbitera Zagrebačke nadbiskupije, 25% prezbitera Splitske nadbiskupije, 23,5% prezbitera Zadarske nadbiskupije, te 16,2% prezbitera Đakovačke biskupije, dok ostale biskupije u Hrvatskoj ne odstupaju od prosjeka[974]. Dvadeseto pitanje svećeničke ankete istraživalo je mogućnost ekipnog rada među prezbiterima, pri čemu je veoma zamjetna razlika bila u odgovorima unutar pojedinih hrvatskih biskupija, a trećina ukupno anketiranih prezbitera smatrala je da bi sa ekipnim radom ponajprije trebalo započeti u gradskim sredinama. Tako je primjerice 29,6% prezbitera Porečke biskupije, te 13,8% Đakovačke biskupije smatralo da je ekipni rad svuda moguć, dočim je to isto smatralo tek 12% prezbitera Zagrebačke nadbiskupije i tek 9,5% prezbitera Šibenske biskupije. Ovdje je veoma zanimljivo naglasiti da su svi redovnici iznad prosjeka smatrali da je ekipni rad svugdje moguć[975]. Vijeće za kler BKJ htjelo je dobiti odgovor na pitanje da li institucionalizirani odnos između župnika i kapelana (župnog vikara) odgovara očekivanju, ili bi njihov odnos trebalo mijenjati i drukčije definirati, primjerice u smislu ekipnog rada, ili u smislu svećeničkoga radnog tima na većim župama. Čak 44,1% prezbitera je smatralo da se taj odnos treba promijeniti u ekipni rad, pri čemu je 8,5% prezbitera Dubrovačke biskupije najmanje zadovoljno dotadašnjim odnosom župnik – kapelan, a čak

[972] Usp. *Isto*, 44-46
[973] Usp. *Isto*, 47.
[974] Usp. *Isto*, 50.
[975] Usp. Ljudevit PLAČKO, *Svećenička anketa vijeća za kler BKJ – 1971.*, 55.

24,8% prezbitera Zagrebačke nadbiskupije bilo je najviše zadovoljno tim istim modelom[976]. Set pitanja o dekanatu i izboru dekana (22-24) u prezbiterskim odgovorima pokazuje da je 77% ispitanika bilo mišljenja da dekana trebaju predložiti prezbiteri, a biskup ga zatim imenuje, pri čemu se željelo postići da dekan bude predstavnik prezbitera djelatnih u pojedinom dekanatu pred biskupom, a ne da bude predstavnik biskupa u dekanatu kao što je to primjerice željelo 23,5% splitskih prezbitera[977]. U postkoncilskom pretresanju prezbiterske službe, puno se pisalo i govorilo o mogućnosti, ali i potrebi da prezbiteri uz svoju eminentno pastoralnu, odnosno evangelizatorsku te liturgijsku službu vrše i neku drugu koja nije strogo svećenička. Slično pitanje postavljeno je u anketi, te je 45,5% ispitanika odgovorilo da prezbiter može vršiti koju drugu službu ukoliko mu to dopuštaju prilike i zajednica, dok je trećina ispitanika, njih 28,6% bila mišljenja da bi prezbiter trebao vršiti samo službu povezanu s njegovim poslanjem, dakle svećeničku službu u užem smislu riječi. Ovdje je zanimljivo da su ispitanici iz Đakovačke biskupije (47,1%) i Zagrebačke nadbiskupije (40,6%) najviše bili protiv toga da se prezbiter, uz svećenički, bavi nekim drugim poslom[978].

3.3.2. Osobni odnosi

Set postavljenih pitanja koja dotiču osobne odnose veoma je osjetljiv, ali zato rezultati ankete daju prilično vjernu sliku osobnih odnosa prezbiterâ prema biskupu i prezbitera međusobno. Ispitujući odnos prezbiterâ prema biskupu došlo se do rezultata koji pokazuju da je za 34,3% ispitanika odnos s biskupom pun povjerenja, dok je istodobno za njih 42,9% odnos korektan, a za njih 6,6% odnos je prožet napetostima. Najviše povjerenja u svog biskupa izrazili su prezbiteri Krčke biskupije (51,9%); Hvarske biskupije (41,9%); zatim Zagrebačke nadbiskupije (44%), a najmanje prezbiteri Šibenske biskupije (18,6%); Riječke nadbiskupije (17,9%); Zadarske nadbiskupije (16,3%) i Porečke biskupije tek 6,8%[979]. Kada je u pitanju odnos prezbitera prema Ordinarijatu[980], odnosno Duhovnom Stolu, iz odgovora ispitanika je proizašlo da ih 29% ima odnos pun povjerenja, a njih 51,1% korektan odnos, pri čemu najviši postotak pozitivnog odnosa prema Ordinarijatu postoji u Krčkoj (94,2%) te Dubrovačkoj biskupiji (92,4%). Veoma je indikativno da upravo svećenici Riječke (80,4%), te Zadarske nadbiskupije (76,4%) i oni iz Šibenske biskupije (78,4%) gaje u najmanjoj mjeri

[976] Usp. *Isto*, 57-58.
[977] Vidi: *Isto*, 60-61.
[978] Usp. *Isto*, 65.
[979] Usp. *Isto*, 69-70.
[980] *Kod velikih je biskupija Ordinarijat, prilično veliko administrativno tijelo, u kojem svećenici rijetko kada sretnu biskupa osobno. Dok je u malim biskupijama Ordinarijat gotovo poistovjećen sa biskupom, pa je pitanje o odnosu svećenika prema Ordinarijatu samo ponavljanje pitanja o odnosu svećenika prema biskupu*. Ljudevit PLAČKO, *Svećenička anketa vijeća za kler BKJ – 1971.*, 71.

pozitivan odnos prema Ordinarijatu[981]. Vijeće za kler BKJ dvama je pitanjima (36. i 37.)[982] nastojalo sa terena dobiti mišljenja o međusobnim osobnim odnosima prezbitera koji na svećeničku egzistenciju imaju znakovit i značajan utjecaj. Tako su međusobni osobni odnosi svećenika za 73,4% ispitanika dobri; za 18,7% korektni, a za svega 3% hladni. Osobni odnosi su među prezbiterima dobri ponajviše u Đakovačkoj (84,1%), zatim u Porečkoj biskupiji (79,5%), a najlošiji u Zadarskoj nadbiskupiji (72,1%)[983], te Šibenskoj biskupiji (67,4 %)[984]. Osobne odnose između dijecezanskih i redovničkih prezbitera u anketi je okarakterizirala dobrima polovicu ispitanika, dok ih je ne baš najboljima smatrala jedna četvrtina, a lošima 8,8% ispitanika. Sastavljači ankete su u 37. pitanju prezbitere pitali što misle o oblikovanju prezbiterskih zajednica u smislu *Presbyterorum ordinis* br. 8, u kojima bi prezbiteri zajedno živjeli i na taj način lakše timski pastoralno djelovali, ali i posljedično tome na adekvatan način rješavali problem nesređenog domaćinstva. Čak 23,7% ispitanika smatra potrebnim osnivanje takvih zajednica, a njih 40% korisnim, dok ih je čak 21% ostalo bez određenog mišljenja, što nagoviješta da kod određenog dijela prezbiterâ do određene mjere još uvijek postoji pretkoncilski mentalitet. Pozitivni stav prema formiranju prezbiterskih zajednica kod prezbitera hrvatskih biskupija najviše izražavaju oni iz Krčke biskupije (78,2%) te Porečke (73,1%), dok je najmanji postotak u Zagrebačkoj nadbiskupiji (49,1%) te Šibenskoj biskupiji (47,7%).

3.3.3. Celibat

Set pitanja o celibatu, propituje o egzistencijalnim motivima za odabir života u celibatu, zatim koliko vjernička zajednica radi celibata prezbitera više cijeni. Vijeću za kler bilo je važno doznati i koji sve agensi prezbiterima otežavaju život u celibatu, te što treba učiniti da se život u celibatu olakša, te smatraju li prezbiteri ređenje oženjenih muškaraca (viri probati) u skladu sa sveopćom Crkvom. Motive za celibat je 16,8% ispitanika definiralo eshatološkim svjedočenjem za Kraljevstvo, dok ih je 14,2% kristološki pristupilo definiciji motivacije, a 20,9% motiv za celibat vidi u nepodijeljenoj ljubavi prema Bogu. Najveći postotak prezbitera (37,8%) motiv za celibat prepoznalo je kroz uspješnije služenje zajednici.

---

[981] Usp. *Isto*, 72.

[982] Pitanje 36: *Kakvi su Vaši odnosi prema subraći svećenicima: (susjednim župama, svećeničkim, redovničkim zajednicama…): 1) dobri (prijateljski); 2) korektni; 3) hladni; 4) loši; 5) zašto*; Pitanje 37: *Smatrate li da je oblikovanje svećeničkih zajednica u smislu dekreta PO, 8 radi radi zajedničkog života i rada: 1) potrebno; 2) korisno; 3) nepotrebno; 4) bez određenog mišljenja*. *Isto*, 19.

[983] Ovako visoki postotak loših međusobnih osobnih odnosa među prezbiterima Zadarske nadbiskupije do određene mjere se može tumačiti specifičnim prilikama u Nadbiskupiji, odnosno tzv. *Zadarskim slučajem*. Vidi podnaslov u disertaciji: 3.1.3. Zadarski slučaj.

[984] Usp. Ljudevit PLAČKO, *Svećenička anketa vijeća za kler BKJ – 1971.*, 75.

Značajno je da je 10% ispitanika pripisalo svoje osobne odgovore, od kojih najveći dio pripada otvorenom protivljenju zakonu celibata[985]. Veoma je indikativno da čak tri četvrtine ispitanika smatra da ih radi celibata vjerničke zajednice više cijene[986], dok je zanemarivo mali postotak onih koji su uvjereni u suprotno. Ređenje oženjenih muževa za prezbitere podržavalo je čak 63,8% ispitanika, među njima najviše iz Križevačke biskupije (80%), zatim iz Porečke (81,9%) ispitanika[987]. Na pitanje što najviše otežava život u celibatu pristiglo je 2853 odgovora, pri čemu ih 28,3% osjeća da im osobna osamljenost[988] najviše otežava život u celibatu. Osamljenost najviše otežava celibatarni život prezbiterima Dubrovačke biskupije (42%), zatim prezbiterima Riječke nadbiskupije (40,7%), te prezbiterima Krčke biskupije (39,7%), dok je među prezbiterima Zagrebačke nadbiskupije taj postotak (23,6%). Na pitanje što bi trebalo učiniti da se olakša život u celibatu (29,8%) ispitanika je odgovorilo da treba povećati povezanost svećenika s drugima, dok ih se 23,6% založilo za intenzivniji duhovni život, a 12,8% odgovorilo je da bi celibat trebalo biti fakultativni[989]. Među hrvatskim biskupijama najviše su za fakultativni celibat prezbiteri Šibenske biskupije (44,7%), te oni iz Riječke nadbiskupije (31,1%), a najmanje prezbiteri iz Zagrebačke nadbiskupije (10,8%).

3.3.4. Pastoralna djelatnost

Pastoralna djelatnost prezbitera ispitivana je setom pitanja od kojih su bila najznačajnija ona o zadovoljstvu sa sadašnjim načinom propovijedanja evanđelja, pri čemu je 28,9% ispitanika nezadovoljno, a među njima najviše prezbiteri Porečke (41,1%) i Šibenske biskupije (39,5%)[990]. Za 60,7% ispitanika poznavanje koncilskih smjernica je donekle dovoljno, a za 10,8% njih nedovoljno. Najzadovoljniji svojim poznavanjem koncilskih smjernica bili su prezbiteri Hvarske biskupije (36,7%), a najmanje su zadovoljni Riječki prezbiteri (9,1%)[991]. Set pitanja o katehizaciji pokazao je da među ispitanicima 55,3% župnika održava župnu katehezu, 22,2% kapelana te 18,5% časnih sestara katehistica i tek 2,5% laika. Tijekom cijele pastoralne i školske godine katehizira 79,3% ispitanika, što je

---

985 Vidi: *Isto*, 81.
986 Usp. Ljudevit PLAČKO, *Svećenička anketa vijeća za kler BKJ – 1971.*, 83.
987 Usp. *Isto*, 86.
988 *Tu se u prvom redu misli na osobnu osamljenost koju osjeća svećenik bilo zbog toga što živi sam u kući, makar mu i neka osoba vodila kućanstvo, ali nema koga s kim bi se porazgovorio, kome bi se povjerio. Tu se misli i na osamljenost koju osjeća zbog slabe povezanosti svećenika među sobom, zbog hladnoće na koju nailazi u ordinarijatima i u razgovoru s ordinarijem, na slabu povezanost sa župljanima koji ga ostavljaju sama, jer ga smatraju strancem.* Ljudevit PLAČKO, *Svećenička anketa vijeća za kler BKJ – 1971.*, 88-89.
989 Usp. *Isto*, 102.
990 Usp. *Isto*, 113-114.
991 Usp. *Isto*, 114-116.

veoma visoki prosjek koji pokazuje da su postkoncilski prezbiteri veliki naglasak stavili na evangelizacijsko-katehizacijsko poslanje.

3.3.5. Studij

Veoma je ohrabrujuće da čak 68,3% ispitanika smatra permanentno obrazovanje prezbitera u vidu produbljivanja teološkog studija neophodnim, a 31,4% korisnim, a među njima prednjače prezbiteri Porečke biskupije sa 77,8%, dok prezbiteri Đakovačke (57,4%), Riječke nadbiskupije (54,5%) i Zagrebačke (51,3%) ostaju nešto manje skloni produbljivanju svoga teološkog studija. Zabrinjavajuće je da samo 36,2% ispitanika, kao način daljnje prezbiterske izobrazbe, preporuča održavanje teološko-pastoralnih tečajeva (tjedana)[992].

3.3.6. Duhovni život

Duhovni život anketa je propitivala s nekoliko indikatora: duhovne vježbe, svakidašnja molitva, vršenje svećeničke službe i posvećenje. Duhovne vježbe u postkoncilskoj Crkvi i dalje ostaju jednim od temeljnih sredstava obnove duhovnog života i prvotne svećeničke revnosti u pastoralnoj djelatnosti, budući da je 45,9% ispitanika duhovne vježbe željelo učiniti dijaloškima i u njih više uključiti komunitarnu komponentu kako u razmatranja tako i u molitvu[993]. Svakidašnja molitva u svojim se raznolikim oblicima (molitva časoslova, čitanje Svetog pisma, meditacija i privatna osobna molitva) pokazala jednom od temeljnih sastavnica života prezbitera, budući da je 40,4% ispitanika molitvu časoslova smatralo neophodnom, 59,8% smatralo je čitanje Svetog pisma neophodnim, a meditaciju njih 61,1,%, te privatnu osobnu molitvu 79%. Također se veoma bitnim pokazao utjecaj svećeničkog služenja na osobni rast i posvećenje te rast u kršćanskoj zrelosti, budući da je 54,4% ispitanika smatralo da im vršenje svećeničke službe mnogo doprinosi osobnome posvećenju[994].

3.3.7. Materijalno stanje

Materijalno se stanje pokazalo velikim problemom svećeničke egzistencije, budući da je svaki treći prezbiter (33,2%) izjavio da su mu prihodi ispod prosjeka i to naviše u Porečkoj (64,4%) i Šibenskoj biskupiji (60,4%), pri čemu ih je čak 36,3% u Splitskoj nadbiskupiji, te

---

[992] Usp. Ljudevit PLAČKO, *Svećenička anketa vijeća za kler BKJ – 1971.*, 150-152.
[993] Usp. *Isto*, 156.
[994] Usp. *Isto*, 163.

25,6% u Zadarskoj bilo prisiljeno da sami vode župno domaćinstvo[995]. Veoma je važno da je 31,4% ispitanika izjavilo da je bezuvjetno potrebno da prezbiteri primaju jednake plaće, dok ih 38,3% taj prijedlog smatralo korisnim, ali je istodobno zabrinjavajući postotak njih 22,5% koji su ostali bez određenog mišljenja[996].

3.3.8. Neke specifičnosti među ispitanim prezbiterima

Anketa pokazuje da su se među ispitanim prezbiterima veoma jasno diferencirale tri dobne skupine: mlađi od 40 godina, oni između 40 i 60 godina te oni stariji od 60 godina. Ta diferencijacija najviše je došla do izražaja u iznošenju različitih stavova. Mlađi prezbiteri tako su primjerice bili skloniji ekipnom pastoralnom djelovanju. Te su u većoj mjeri zastupali mišljenje da bi prezbiter mogao obavljati i neke nesvećeničke poslove te da bi to koristilo njegovu pastoralnom služenju. Mlađi prezbiteri manje od druge dvije dobne skupine ocijenili su svoj odnos s biskupom kao „pun povjerenja“, a najsnažniji motiv za celibat za njih je „uspješnije služenje zajednici“. Više od ostalih dobnih skupina mlađi prezbiteri predlagali su veće međusobno povezivanje kao pomoć u celibatarnom životu. Mlađi su također bili nezadovoljniji dotadašnjim načinom evangelizacije i istodobno su bili veoma skloni permanentnom usavršavanju. Mlađi, nadalje, manje od starijih kolega, smatrali su da dovoljno poznaju koncilske smjernice, te su relativno nezadovoljni svojim mjesečnim primanjima[997].

Druga specifičnost koja se iz ankete uočava je ona unutar hrvatskih nadbiskupija i biskupija Zagrebačke te Đakovačke i Srijemske s jedne, te hrvatskih priobalnih nadbiskupija i biskupija s druge strane. Tako primjerice prezbiteri Zagrebačke nadbiskupije i Đakovačko i Srijemske biskupije (danas Đakovačko-osiječka nadbiskupija) u velikoj mjeri smatrali su da bi odnos između župnika i kapelana trebao ostati nepromijenjen. Nadalje, znatno manje od općeg prosjeka držali su da je ekipni rad među prezbiterima moguće posvuda organizirati. Đakovački i zagrebački prezbiteri nisu bili baš uvjereni da bi nesvećenički poslovi pomogli u njihovu pastoralnome služenju. Također smatrali su da kršćanska zajednica prezbitera radi njegovog celibata više cijeni, i u veoma malom broju izjavili su da bi u Crkvu trebalo uvesti fakultativni celibat. Sve to čini ih konzervativnijima nego što su to primjerice prezbiteri hrvatskih priobalnih nadbiskupija i biskupija. Prezbiteri hrvatskih priobalnih nadbiskupija i biskupija u velikoj mjeri smatrali su da nesvećeničke službe prezbiteru pomažu u njegovu pastoralnome poslanju, a u veoma maloj mjeri su izražavali zadovoljstvo sa dotadašnjim

---

[995] Usp. *Isto*, 172.
[996] Usp. *Isto*, 192.
[997] Usp. Ljudevit PLAČKO, *Svećenička anketa vijeća za kler BKJ – 1971.*, 197-199.

odnosom između župnikâ i kapelanâ. Oni su također manje od zagrebačkih i đakovačkih prezbitera smatrali da ih vršenje svećeničke službe osobno posvećuje. Ti indikatori, dakako uz mnoge druge, hrvatske priobalne nadbiskupije i biskupije, odnosno njihove prezbitere svrstavaju u nešto modernije i liberalnije[998].

3.3.9. Neki odjeci na svećeničku anketu

Odjeci i reagiranja na anketu samo potvrđuju da je među prezbiterima tada vladalo veliko zanimanje za rezultate[999]. Jedna od kritika govori da je anketa svojom shematizacijom pitanja išla za svojevrsnom manipulacijom odgovora, a time i za iskrivljavanjem stvarne slike o prezbiterima. Kritičari ankete išli su u svojim kritikama tako daleko da su smatrali da je anketa izigravanje želje Rimske biskupske sinode jer su prema njihovu mišljenju važnija pitanja postavljana na način koji je tako proračunat da se može dati samo već unaprijed planirani odgovor. Dio prezbitera smatrao je da anketa polazi sa stajališta da je stanje u Crkvi koje propituje uglavnom nepromjenjivo, a samo se želi znati koliko su se prezbiteri s tim stanjem kadri suživjeti. Nadalje kritičari ankete ističu da ona potpuno ignorira Teološko-pastoralni tjedan 1971., održan na zagrebačkoj Šalati s temom *Svećenik u kršćanskoj zajednici* i njegove rezolucije. Skupina prezbitera koja je kritizirala anketu smatra da ona prešućuje neke veoma važne probleme, primjerice, izbor i postavljanje biskupa, te izbor i postavljanje župnika, zatim ulogu vjernika laika u pastoralu. Za pitanja o celibatu kritičari kažu da su postavljena na uvredljiv način kao da svećenici nisu dovoljno zreli da im se to pitanje otvoreno postavi. Među prezbiterima je bilo i onih koji radi zamjerki iz protesta na nju nisu odgovarali.

3.4. Poruka međunarodnog istraživanja među svećenicima „Priester 2000©“

Crkva u svakom vremenu i društvu, odnosno kulturi mora *biti spremna suočiti se sa svjetlima i sjenama svoje stvarnosti, kako bi na svjetlima planirala i gradila, a na sjenama korigirala svoju sadašnjost, a jednako tako i budućnost*[1000]. Gotovo tri desetljeća nakon Svećeničke ankete 1971., Crkva u Hrvatskoj uključila se preko Zagrebačke nadbiskupije te

---

[998] Valja biti svjestan da je sedamdesetih godina dvadesetog vijeka među prezbiterima u Hrvatskoj bila veoma aktualna polarizacija na konzervativne i liberalne, a ticala se ponajprije koncilske obnove i njezinog shvaćanja, a tako i provođenja.

[999] Usp. AKSA, od 22. 05. 1971., str. 1; Ljudevit PLAČKO, Svećeničko pitanje, u: *Svesci*, 19-20 (1970.-1971.) str. 119.

[1000] Josip BALOBAN – Pero ARAČIĆ, Predgovor hrvatskom izdanju, u: Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi* –Rezultati studije Svećenici 2000., (Priester 2000©), Zagreb/Đakovo, 2001., 5-6.

Đakovačke i Srijemske biskupije u međunarodno istraživanje[1001] *Priester 2000*©[1002] koje je istraživalo identitet prezbitera suočenih s modernizacijskim stresom, s ciljem pomoći prezbiterima da se što bolje snađu u crkveno-povijesnom i kulturno-civilizacijskom kontekstu. Voditelji za Hrvatsku bili su Josip Baloban i Pero Aračić, koji su napisali i predgovor hrvatskom izdanju knjige *Hode i ne more se (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi* koja donosi rezultate studije. Za Crkvu u Hrvatskoj ovo istraživanje je od iznimne važnosti, budući da se ono provodilo u vrijeme novog pozicioniranja Crkve unutar hrvatskog društva nakon demokratskih promjena[1003]. Pozicija prezbitera, odnosno njegovo mjesto i djelovanje u novonastalom društveno-kulturološkom kontekstu također se pokazuje zanimljivom za istraživanje, gdje se naglasak stavlja na njegovo snalaženje, odnosno nesnalaženje. Hrvatski prezbiteri (prezbiteri Zagrebačke nadbiskupije te Đakovačke i Srijemske biskupije) njih 333 odgovorili su na anketni upitnik i time pokazali da hrvatski prezbiter participira na crkvenoj i civilizacijskoj sudbini europskog prezbiterata[1004]. Studija je razvila i razradila tipologiju prezbiterata polazeći od prezbiterovog odnosa prema Kristu, prema zajednici, te s obzirom na utemeljenje odnosno porijeklo prezbiterske službe u četiri tipa: *izvanvremenski klerik*, *čovjek Božji otvoren suvremenosti*, *čovjek Crkve blizak suvremenosti* i *suvremeni voditelj zajednice*[1005] uz napomenu da se ne može govoriti ni o jednom posve čistom tipu. Naime u svakom prezbiteru ima elemenata od svakog tipa, dok od jednog prevladavaju.

3.4.1. Izvanvremenski klerik

Rezultati studije pokazuju da ovaj tip prezbitera svoju službu poima pretkoncilski i kristomonistički, te se može zaključiti da njega nije zahvatilo odlučujuće premještanje

---

[1001] U istraživanju su sudjelovale sljedeće nadbiskupije i biskupije: Đakovo, Eisenstadt (Željezno), Erfurt, Graz, Innsbruck, Limburg, Linz, Magdeburg, Passau, Salzburg, St. Gallen, Wien (Beč) i Zagreb. Niz upitanih biskupija odbio je sudjelovati u ovome projektu, što samo pokazuje stajalište odgovornih crkvenih predstojnika prema sociologijskim istraživanjima, pri čemu autori studije navode da je odbijanje dolazilo uglavnom od katedralnih kaptola ili od samih mjesnih biskupa. Vidi: Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi* –Rezultati studije Svećenici 2000., (Priester 2000©), (s njemačkoga preveo Ivan Šaško), Zagreb/Đakovo, 2001., 16

[1002] Rezultati studije na njemačkome jeziku objavljeni su u: Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Sie gehen und werden nicht matt“ (Jes 40, 31), Priester in heutiger Kultur. Ergebnisse der Studie Priester 2000*, Ostfildern 2001.

[1003] Više o problemu i fenomenu nedovršenog repozicioniranja Crkve u postkomunističkim (tranzicijskim) zemljama srednje i istočne Europe, vidi: Josip BALOBAN, Pozicija i uloga Crkve u srednjoj i istočnoj Europi 20 godina nakon urušavanja komunističkog sustava, u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 4, 739-754.

[1004] Josip BALOBAN – Pero ARAČIĆ, Predgovor hrvatskom izdanju, *„Hode i ne more se“*, 8-9.

[1005] Usp. *Isto*, 9.

naglasaka svećeniče službe koje se dogodilo na Drugome vatikanskom koncilu[1006]. Veoma je značajno da 25% ispitanih prezbitera iz zapadnoeuropskih zemalja[1007] koje su sudjelovale u ispitivanju odgovara upravo tipu prezbitera *izvanvremenskog klerika*, dok se u istočno-europskim zemljama (Hrvatska i Poljska) u taj se tip može svrstati oko trećina ispitanika[1008]. Taj tip svećenika sebe doživljava kao *alter Christus*, a svoju službu kao *representatio Christi*. U svojoj bezuvjetnoj povezanosti s Kristom izvanvremenski klerik teologijom ministerijalne službe objašnjava da Crkva proizlazi od Krista i da se u njemu ukorjenjuje[1009]. Euharistija i sakrament pomirenja kod njega su na prvome mjestu. U velikoj mjeri svoju službu izvanvremenski klerici vide u funkciji duhovnog rasta Crkve. Sebe smatraju iznad zajednice a svoju hodegetsku službu promatraju i shvaćaju kao vođenje ljudi Bogu unutar kontura ivanovske slike Dobroga pastira[1010]. Izvanvremenski klerik nevoljko tolerira sekularizam unutar Crkve. Prezbiteri koji pripadaju ovom tipu snažno se identificiraju sa svojim zvanjem koje ih prožima i oblikuje u potpunosti. On je čuvar poklada vjere koji se trajno opire promjenama, jer mu promjene donose nesigurnost i rizik koji ga plaši[1011].

3.4.2. Čovjek Božji otvoren suvremenosti

Ovaj tip prezbitera obilježava proročki naglasak u shvaćanju samoga sebe, a više od polovice prezbitera koji pripadaju ovom tipu odlikuje briga za slabe i ugrožene[1012], što ih uvelike razlikuje od ostalih tipova. Trećina onih prezbitera koji pripadaju ovome tipu ne boji

---

[1006] Najevidentnije pomicanje naglasaka unutar duhovnih zahtjeva u životu pretkoncilskog u odnosu na koncilski lik prezbitera dogodio se upravo s obzirom na shvaćanje i tumačenje celibata. Veoma velika razlika između pretkoncilskog i koncilskog lika svećenika također je vidljiva je i u odnosu prema svijetu, prema kojoj je koncilski svećenik pozvan biti poučljiv za slušanje božanskoga glasa u svakidašnjem životu, odnosno za ponizno i pozorno iščitavanje znakova vremena, da bi u slobodi i poučljivosti gradio ispravan stav prema svijetu i zemaljskim dobrima. Drugi vatikanski sabor je ublažio dijalektiku i napetost svećeničkog života prema svijetu upravo priznavanjem autonomije zemaljskim stvarnostima. Time je uvelike otupljena dotadašnja karakteristična bipolarnost Bog-svijet, a onda i svećenik-svijet.

[1007] Austrija, Njemačka i Švicarska

[1008] Usp. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 32.

[1009] Vidi: Paul M. ZULEHNER, *Priester im Modernisierungs-Stress, Forschungsbericht der Studie Priester 2000©*, Schwabenverlag AG, Ostfildern, 2001., 79-80.

[1010] Svećenikovo katehetsko, homiletsko i liturgijsko djelovanje biva upotpunjeno njegovom vodstvenom ulogom koja svoj pralik i uzor nalazi u Isusu Dobrome Pastiru. Svoju vodstvenu službu pretkoncilski svećenik doživljavao je, a onda i obnašao kao *ravnanje* i *upravljanje* drugima, čiji je preduvjet *ravnanje samoga sebe*. Osim ravnanja dušobrižnik je i nadzirao one koji su povjereni njegovoj skrbi vodeći ih kao zajednicu, *da se učiteljskom službom navješćivana istina uz pomoć milosti dijeljene svećeničkom službom uistinu u život privede i da svi provodeći bogumili život postignu vječno blaženstvo.* SCHÜCH–POLZ, *Pastirsko bogoslovlje*, 682.

[1011] Vidi: Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 31-36.

[1012] *Dijeliti radost i nadu, žalost i tjeskobu ljudi od rođenja do smrti i biti im blizak u njihovim brigama, to čovjek Božji otvoren suvremenosti iz studije „Svećenici 2000.“ (Priester 2000©) vidi kao zadaće koje su mu veoma važne i koje on doživljava kao jake strane svoga djelovanja.* Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 46-47.

se očitovati u svezi neprilika u Crkvi i društvu. Studija pokazuje da *Čovjek Božji otvoren suvremenosti* svoju službu doživljava pontifikalno[1013], te njome spaja Crkvu i svijet. Ovaj tip prezbitera zapravo je veliko otkriće istraživanja jer se pokazuje kao integracijski tip, smještajući se s više motrišta u sredinu, a da pri tom ne gubi ništa od jasnoće svog profila[1014]. Od svećeničkih djelatnosti veoma su mu važne euharistija, duhovni razgovori i propovijedanje, te dijalog i suvremeno naviještanje Evanđelja. *Čovjek Božji otvoren suvremenosti* veoma važnim smatra prepoznavati i iščitavati znakove vremena, te ga istodobno resi velika osjetljivost za suvremeno[1015], te želja da sukladno znakovima vremena i suvremenosti koja ga zanima oblikuje evanđeoski navještaj[1016].

3.4.2. Čovjek Crkve blizak suvremenosti

Čovjek Crkve blizak suvremenosti svoj poziv shvaća veoma ozbiljno, a povremeno se udaljava od svoje službe na određeno vrijeme, odnosno veoma strogo odjeljuje posao od slobodnog vremena, svoje zvanje od privatnog života[1017]. Poziv mu postaje zanimanjem, a njegovo poimanje prezbiterske službe je vokacijsko[1018]. Uspješno se nosi sa raznolikošću ulogâ koje se postavljaju pred njega. Svijest o pozvanosti i osjećaj, te uvjerenost da djeluje *in persona Christi* za njega je ključno, ali pritom on istodobno priželjkuje profesionalno izgrađivanje[1019], i taj ga profil interesa razlikuje od ostalih tipova prezbiterâ. Čovjek Crkve blizak suvremenosti cijeni vjernike laike kao profesionalce na njihovu području. Studija *Priester 2000©* potvrđuje da ovaj tip prezbitera gaji manje sklonosti prema zajednici, pokazujući jasnu tendenciju da se čak i zapostavi zajednica u korist Crkve[1020]. Unutar

---

[1013] *Pomoću svoje pontifikalne jake strane, u svojoj svećeničkoj službi gradi most između Krista i zajednice; između Boga i ljudi; između obilježja izvanvremenskoga, s jedne, i povijesna razvoja s druge strane.* Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se" (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 51.
[1014] Usp. *Isto*, 48.
[1015] Vidi: Paul M. ZULEHNER, *Priester im Modernisierungs-Stress*, 81.
[1016] Usp. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se" (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 51.
[1017] Usp. *Isto*, 36.
[1018] *Zbog toga on može vršiti svoje zvanje, a da mu nije najvažnije da se usidri u nekoj zajednici, i u dubini svoga srca, on ne treba zajednicu da bi sebe smatrao svećenikom. Osobni Božji poziv na služenje u Crkvi njegov je siguran temelj*. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se" (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 37.
[1019] *Komunikacijski management i management u sukobljenostima, vodstvo i timski rad, raspodjela vremena i samostojni management te uvođenje u crkvenu upravu – to su područja u kojima on vidi najveće vrijednosti koje se traže. Tako i ekumenizam, psihologija i pedagogija, gospodarstvo, sociologija, sve je to na njegovu popisu želja postavljeno veoma visoko, kao i duhovno vodstvo*. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se" (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 39.
[1020] *On može – i to je njemu najveća prijetnja – od čovjeka Crkve bliska suvremenosti postati „liberalni gospodin župnik", ovdje označen negativno. Tada „usamljeni vuk" postaje stolujući dostojanstvenik sa samovoljnim potezima u vladanju koji župnome pastoralnom vijeću dopušta raditi i odlučivati, a onda ipak čini ono što je sam oduvijek htio. On je netko tko ima glavnu riječ, ali ništa ne dopušta sebi reći, niti od strane ljudi iz župne*

institucije župe on se doživljava namjesnikom[1021], a kao dobru stranu svoga svećeničkog poziva za taj se tip ističe činjenica da vjernike prati na njihovim važnim životnim prekretnicama, osobito u obredima prijelaza, gdje se pokazuje solidarno prisutnim[1022].

3.4.3. Suvremeni voditelj zajednice

Sukladno studiji, ovaj tip prezbitera u sebi nosi eklezijalno poimanje svećeničke službe, pri čemu je jača strana uvažavanje komunitarnog svećeništva svih kršteni[1023]. *Suvremeni voditelj zajednice* posebnu pozornost poklanja karizmatskome u Crkvi, uz snažno razvijenu tendenciju prema dijakoniji. Upravo se na tim dvama vrelima napaja njegova duhovnost. Suvremeni voditelji zajednice ne vole u Crkvi vršiti upravljačke službe[1024], a posebnu pažnju posvećuju dijalogu unutar zajednice, čime stvaraju dobre pretpostavke za razvijanje principa sinodalnosti unutar njihovih zajednica. Kao najveću opasnost za suvremenog voditelja, Studija prepoznaje u činjenici da se on nerijetko u zajednici smješta na istu razinu s ostalim članovima[1025], što za posljedicu može imati slabljenje senzusa za svoju svećeničku službu usred zajednice[1026]. To pak dovodi do situacija u kojima on više nije kadar nastupati ministerijalno niti kada je ugroženo bilo sinkronijsko, bilo dijakronijsko jedinstvo zajednice[1027].

3.4.5. Neke neuralgične točke kod suvremenih prezbitera

Četiri tipa prezbitera koje donosi studija najviše se međusobno razlikuju u svojem i stavu prema suvremenom svijetu[1028]. Studija upozorava na fenomen novog *obrambenog*

---

zajednice, a pogotovo ne od strane odgovornih iz biskupijskoga vodstva. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 40-41.

[1021] Vidi: Paul M. ZULEHNER, *Priester im Modernisierungs-Stress*, 82.

[1022] Usp. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 41.

[1023] *Promicati svijest da su međusobno bez nadređenosti i podređenosti – u povjerenju u zajedničku pripadnost Kristu – braća i sestre, svećenici ovoga tipa svećeničke službe vide kao svoju zadaću. Oni misle ozbiljno kada govore o temeljnoj jednakosti svih članova Crkve, kao što je opisano u „Lumen gentium“ (br. 32), a da pri tome nisu na bilo koji način kriptoklerikalni*. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 42.

[1024] *Oni su znatiželjni i hrabri, s malo povezanosti sa središtima moći. Suvremenim voditeljima zajednica je teško napraviti unutarcrkvenu karijeru, a to – ako je moguće – i ne žele*. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 45.

[1025] Za ovaj tip prezbitera karakteristično je da svoju službu doživljava više kao *representatio comunii*, nego li kao *representatio Christi*. Vidi: Paul M. ZULEHNER, *Priester im Modernisierungs-Stress*, 82-83.

[1026] Usp. *Isto*, 45.

[1027] Usp. *Isto*, 46.

[1028] *Izvanvremenski klerici su „otklonjeni“ od svijeta, Božji ljudi otvoreni suvremenosti „okrenuti“ su prema svijetu, ljudi Crkve bliski suvremenosti „naklonjeni“ su svijetu, a suvremeni su voditelji zajednice „srodni“ svijetu*. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 71-72.

klerikalizma[1029] koji u većoj mjeri pogađa mlađe prezbitere, a koji se javlja u korelaciji sa manjkom prezbitera s jedne i porastom pastoralnih laičkih zvanja s druge strane[1030]. Zasigurno je to razlog koji potencira novi obrambeni klerikalizam kod mlađih prezbitera u Austriji, Njemačkoj i Švicarskoj, ali za njegovo javljanje u Hrvatskoj uzroci vode u drugom smjeru, naime smještaju se u područje nesigurnosti unutar prezbiterovog identiteta.

Studija nadalje jasno pokazuje da je prezbiterska služba u kontekstu manjka prezbitera u opasnosti od osiromašenja u kontekstu individualnog dušobrižništva, koje se u današnje vrijeme pokazuje kao zahtjev vremena[1031]. Slavljenje liturgijskih čina za sve je upitane prezbitere najdublje vrelo za njihovu ukorijenjenost u Bogu, zatim osobna spontana molitva, te osobna vjera, dok su institucionalni oblici poput časoslova i duhovnih vježbi najveća pomoć u životu i radu kod izvanvremenskih klerika, a u određenoj mjeri i za Božje ljude otvorene suvremenosti, te za ljude Crkve bliske suvremenosti. Duhovnost suvremenih voditelja zajednice veoma je malo institucionalizirana i samim time manje unaprijed oblikovana[1032], budući da je za njih služenje ljudima vrelo njihove duhovnosti[1033]. Istraživanje pokazuje da prezbiteri doživljavaju samoću u različitim situacijama i kontekstima, pri čemu se uočava korelacija između osjećaja samoće i celibata tek u činjenici da oni koji iz svog vlastitog temeljnog doživljaja naginju prema samoći imaju i poteškoće s celibatom[1034].

Uz novi obrambeni klerikalizam, kao druga neuralgična točka ovog Istraživanja među prezbiterima probleme stvara *nepodupirani celibat*[1035]. Istraživanje pokazuje da odluka za beženstvo kod suvremenih prezbitera sve više postaje pitanje osobne zrelosti, te pitanje uspješne integracije seksualnosti u vlastitu osobnost, a manje oblik kompromisnog

---

[1029] *Svećenici koji su bili postavljeni i za to da ljudima budu pratitelji u njihovim životnim povijestima povezanostima s Evanđeljem, pred takvim se razvojem osjećaju deprimiranima i razočaranima. I to razočaranje kod nemaloga broja okreće stranicu prema sekundarnome obrambenom klerikalizmu. On se nalazi u mlađih ređeničkih godišta i u nadolazećih svećeničkih kandidata*. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 81-82.

[1030] Usp. Paul M. ZULEHNER, *Priester im Modernisierungs-Stress*, 34-36.

[1031] Usp. Paul M. ZULEHNER, *Priester im Modernisierungs-Stress*, 179-181.

[1032] Recentni pokušaj postavljanja temelja prezbiterovoj duhovnosti unutar njegove liturgijske dimenzioniranosti i služenja nalazimo kod dvojice njemačkih teologa. Vidi: George AUGUSTIN, Priesterliches Zeugnis und Liturgie – Perspektiven für einen neuen spirituellen Aufbruch, u: George AUGUSTIN (Hg.) *Priester sein in Christus*, Bonifatius Verlag, Paderborn, 2010., 57-75.; Manfred PROBST, Priesterliche Spiritualität aus der Quelle der Liturgie, u: *Isto*, 75-87.

[1033] Usp. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 85.

[1034] Stoga smatraju autori studije da bi *bilo potrebno prije prihvaćanja celibata u okviru današnjih crkvenih disciplinskih uvjeta vidjeti može li netko dobro podnijeti samoću i je li u stanju pred neizbježnim samoćama razviti produktivan način života – zadaću koju u konačnici moraju svladati i oženjeni*. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 92.

[1035] Vidi: Paul M. ZULEHNER, *Priester im Modernisierungs-Stress*, 32-34.

oportunizma koji je zamjetan među prezbiterima srednje generacije[1036]. Autori Studije dolaze do zaključka da se kod velikog broja prezbitera modernizirao stil života u celibatu, budući da ih većina računa s krizama u celibatarskome životu, kao s očekivanim i normalnim procesom rasta i sazrijevanja[1037]. Modalitet na koji suvremeni prezbiteri žive beženstvo, za njih sve više postaje osobna stvar[1038]. Spomenuti modalitet uglavnom je rezultat osobne prezbiterove opredijeljenosti i (ne)integrirane osobne zrelosti. Iako katolička Crkva od svojih prezbitera zahtijeva celibatarni oblik života, istraživanje *Priester 2000©* pokazuje da taj oblik nije poduprt niti od strane suvremenog društva, a tako ni od strane same Crkve[1039]. Drugim riječima, Studija je jasno i nedvosmisleno pokazala da su prezbiteri u svome celibatu i društveno i eklezijalno prepušteni samima sebi[1040]. Istodobno se u kontekstu istraživanja celibatarnog života u rezultatima Studije pokazuje i dvostruka snažna korelacija između prezbitera koji njeguju duhovni život i žive svoju prezbitersku komunitarnost, jer oni lakše podnose svoj život u celibatu od onih koji manje ulažu u duhovnost te koji ne njeguju svećeničko zajedništvo. Do sličnih zaključaka došla je i *Svećenička anketa 1971*[1041].

Većina anketiranih prezbitera traži *novu pastoralnu usmjerenost*, što se kao neizbježnim pokazuje u postkomunističkim zemljama[1042]. Prezbiteri, nadalje žele biti dionici u suodlučivanju, osobito unutar prezbiterskog vijeća, za koje smatraju da nema značajniji utjecaj na odluke biskupâ[1043]. Pritom se postavlja pitanje, jesu li sami prezbiteri prema nižim

---

[1036] Usp. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 94-95.

[1037] *Krize u celibatarskome životu su – kao i u braku – postale očekivanim normalnim slučajem. Izgradnja za življenje u celibatu stoga postaje sve više uputa, kako se (kako muškarac) može živjeti s krizama. Upravo je to, općenito gledano, za muškarce u našoj kulturi umjetnost koju treba usvojiti*. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 95.

[1038] *Ako pak neki svećenik uđe u taj podvojeni rubni oblik života u bliskoj navezanosti pod krovom celibata, tada, s velikom vjerojatnošću, ima veoma visok stupanj modernosti. Zapravo, i takvi suvremeni svećenici biraju „najsuvremeniji oblik odnosa“, naime, neobvezujuću vezu*. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 96.

[1039] Usp. *Isto*, 97.

[1040] *Ovdje se pojavljuje sljedeći poticaj: ili ga poduprijeti, ili ga više ne zahtijevati. Crkveni celibat koji nije široko poduprt u suvremenim je uvjetima cinički*. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 98.

[1041] Usp. Ljudevit PLAČKO, *Svećenička anketa vijeća za kler BKJ – 1971.*, 102.

[1042] Usp. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 101.

[1043] *U činjenicu da djelovanje prezbiterskog vijeća ima trajan utjecaj na odluke biskupa, niti jedan jedini od deset svećenika nije potpuno uvjeren. Trećina u zapadnim zemljama koje su ispitivane (Austrija, Zapadna Njemačka) i polovina u istočnim zemljama (Hrvatska, Istočna Njemačka) ne misli da ima ikakva utjecaja*. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 103.

razinama tako otvoreni za savjete, kao što to očekuju od viših razina, drugim riječima radi se o *neprohodnoj* supsidijarnosti u unutarcrkvenom životu[1044].

Prezbiteri su, kako pokazuje Studija, u biti zadovoljni svojim zvanjem, poslanjem te službom. Što je prezbiter duže u službi, to je zadovoljniji. Uočljiva je korelacija izlaganja modernizacijskome stresu sa (ne)zadovoljstvom[1045]. Život prezbiterâ obilježen je i opterećenjima. S jedne strane, to su prevelika očekivanja i zahtjevi koje suvremeni kontekst njima postavlja, zatim slabljenje vjerskog duha na unutarcrkvenom području, a nekima opterećenje predstavlja „Rim"[1046], odnosno neki stavovi Učiteljstva u svezi bračnog i spolnog morala, te izostanak otvorene rasprave o vjerskim pitanjima. Ovdje je veoma važno napomenuti da se to odnosi više na mlađe prezbitere Zapadne Europe, nego li na prezbitere iz Hrvatske i Poljske koji u veoma maloj mjeri pokazuju da imaju problema sa direktivama iz Rima[1047]. Veoma je indikativno da su potonjim najviše opterećeni prezbiteri zaređeni između 1961. i 1970. godine[1048].

Uz neizbježna opterećenja kod prezbitera su prisutna i obogaćenja, koja više od polovice njih prepoznaje u živosti Crkve danas, dok ih tri četvrtine obogaćenje vidi u zauzetosti žena u Crkvi. Dvije trećine prezbitera bogatstvo iščitava iz ekumenskih nastojanja, te unutar međureligijskog dijaloga, a tako i u socijalnome angažmanu Crkve, odnosno unutar njezine preferencijalne opcije za siromašne koja se najviše prepoznaje kroz Caritas.

Zaključno se može reći da se tipovi prezbitera: *Božji ljudi otvoreni suvremenosti*, *ljudi Crkve bliski suvremenosti* i *suvremeni voditelji zajednica* moraju učiti živjeti s opterećenjima koja su neizbježna u susretu Evanđelja sa suvremenom kulturom. Snagu za izdržati u tim opterećenjima moraju više tražiti u duhovnosti i međusobnoj povezanosti, odnosno unutar prezbiterske komunitarnosti. Zajednička crta ovih tipova prezbitera, odnosno ovih prezbitersko-pastoralnih identitetâ je uvjerenje da svećeništvo nije *privatno vlasništvo*, nego

---

[1044] O načelu supsidijarnosti u unutarcrkvenom kontekstu u Hrvatskoj su pisali i pišu: Stjepan BALOBAN, Mogućnosti supsidijarnosti u crkvenom životu, u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 1, 147-163.; Stjepan BALOBAN, Primjena supsidijarnosti u crkvenom životu vjernika laika u Hrvatskoj prema empirijskom istraživanju o supsidijarnosti, u: *Bogoslovska smotra*, 81 (2011.) 4, 839-874.; Špiro Marasović, Supsidijarnost kao teološki problem, u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 1, 63-90.

[1045] Usp. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se" (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 115-116.

[1046] *No, svakako da – s gledišta ispitivanih svećenika – trenutačno najjača opterećenja uzrokuje „Rim": četvorica od desetorice osjećaju se „Rimom" veoma opterećeni, dok se četvorica daljnjih osjeća jako opterećenima*. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se" (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 118.

[1047] Usp. Paul M. ZULEHNER, *Priester im Modernisierungs-Stress*, 371.

[1048] *U tome je naraštaju nada za promjenama preko Koncila bila najveća, a ujedno i danas postoji najveći broj „razočaranih koncilskih obnovitelja" koji smatraju da su perspektive, doduše dobre, ali da je ostvarenje nezadovoljavajuće*. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se" (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 118-119.

je od Boga dobivena karizma i povjereno poslanje. Svaki od ovih četiri tipa na svoj način dočarava pastoralni identitet svojstven svome tipu, ali im je svima zajednička svijest o poslanju i svijest o odgovornosti za ljude koji su im povjereni.

3.5. Poruka istraživanja prezbiterâ s obzirom na očekivanja građana u Republici Hrvatskoj

Prezbiteri, kao glavni nositelji temeljnih službi naviještanja, slavljenja sakramenata i predvođenja kršćanskih zajednica u Katoličkoj Crkvi bili su dio znanstvenoistraživačkog projekta *Vjera i moral u Hrvatskoj*[1049], čiji je voditelj bio prof. ddr. Marijan Valković. Posebna pozornost unutar projekta usmjerena je na viđenje stvarnosti i uloge katoličkih prezbitera iz perspektive građana Republike Hrvatske. Autore-istraživače zanimalo je na koji način hrvatski građani percipiraju prezbitere, s ciljem da se jasnije iznesu i istraže fenomeni koji se u prezbiterskom životu uočavaju, a da se istodobno ponude poticaji za primjerenije i svrsishodnije oblikovanje prezbiterskog života i rada[1050].

Autori su u prvom redu htjeli istražiti što hrvatski katolici misle o usklađenosti propovijedanja i života svojih prezbitera, pritom je čak 45% ispitanih građana izjavilo da tu postoji određena diskrepancija[1051]. Istodobno oko 40% ispitanika smatra da bi ljudi općenito imali više povjerenja u siromašne prezbitere, što implicitno daje do znanja da su prema mišljenju ispitanika hrvatski prezbiteri previše imućni[1052]. Budući da prezbiter, ukoliko želi biti vjeran svome poslanju u vjernosti Bogu i čovjeku, mora se osjetiti pozvanim reagirati na mnogovrsne potrebe svojih vjernika – od materijalnih pa sve do duhovnih. Ovdje se ispitivalo u kojoj mjeri hrvatski kršćani osjećaju da se u svojim potrebama mogu osloniti na prezbitere. Njih oko 45% smatra da se u svojim potrebama s povjerenjem mogu obratiti prezbiterima, dok ih četvrtina ne dijeli taj stav, pri čemu oko 40% ne misli da posebnost života prezbiterâ predstavlja poteškoću u razumijevanju njihovih životnih problema[1053]. Zatim je ispitivano na koji način hrvatski ispitanici doživljavaju vjeru prezbiterâ. Rezultati pokazuju da oko 30%

[1049] Znanstvenoistraživački projekt *Vjera i moral u Hrvatskoj* izvrsno je empirijski istražio najveću krizu unutar europskog kontinenta, a onda i unutar hrvatskog društva, naime krizu tradicionalne crkvenosti uz zamjetan porast indiferentnosti, skepticizma, areligioznosti i ateizma, iako se o tome na teološko-teorijskoj razini pisalo i prije. Ovim je projektom po prvi puta u slobodnoj i neovisnoj Hrvatskoj empirijski istražena i proučena vjera i moral u hrvatskoj društvenoj zbilji, te su istodobno prepoznati, zatim iščitani toliki znakovi vremena.

[1050] Usp. Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR – Nikola KUZMIČIĆ, Aspekti viđenja katoličkih svećenika iz perspektive građana Hrvatske, u: *Bogoslovska smotra*, 69 (1999.) 4, 493-664., ovdje 495.

[1051] Usp. *Isto*, 497.

[1052] Usp. *Isto*, 498.

[1053] Usp. Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR – Nikola KUZMIČIĆ, *Aspekti viđenja katoličkih svećenika iz perspektive građana Hrvatske*, 500-501.

ispitanika smatra da prezbiter više vjeruje u Boga od ostalih vjernika, dok ih 50% ne dijeli to mišljenje[1054].

Autori zatim istražuju kako Hrvati percipiraju prezbitere kao službenike Crkve koji su i liturzi, pri čemu se veoma indikativnim pokazuje da dvije trećine ispitanika smatra euharistiju kojom predsjeda „dobar“ prezbiter vrednijom od one kojom predsjeda „loš“ – *koliko god ostalo do kraja nejasno što sve u detaljima ulazi u karakterizaciju „dobar“ i „loš“*[1055]. Ovaj rezultat nam pokazuje da osoba prezbitera, odnosno njegova ljudska, vjernička i služiteljska vjerodostojnost ima iznimno značenje i ulogu u njegovoj službi i poslanju. Odatle se jasno ukazuje na važnost formacije prezbiterove osobnosti već u bogoslovijama, a tako i u sklopu permanentne formacije (osobito mladih prezbitera). Jedna od bitnih sastavnica prezbiterove službe je i služenje, odnosno slavljenje sakramenta pomirenja[1056], pri čemu većina hrvatskih građana smatra da su prezbiteri u ispovijedi blagi i strpljivi s njima kao penitentima, dok se tek 10% ispitanika s time ne slaže, a čak 30% ovdje ostaje bez mišljenja[1057]. S obzirom na katehetsku pripravu za primanje sakramenata inicijacije, oko četvrtina ispitanika misli da prezbiteri traže previše župne kateheze za sakramente, dok ih se 40% s tim ne slaže, a istodobno je čak 30% onih koji se ne mogu ovdje odrediti.

Kako je u suvremenome svijetu više nego evidentna kriza autoriteta[1058], ona ne zaobilazi ni Crkvu, odnosno unutarcrkveno područje. U kontekstu istraživanja o prezbiterima, postavljeno je pitanje koliko Hrvati smatraju da bi prezbiter mogao biti jedan od orijentira, odnosno savjetnika u važnim životnim pitanjima. Tek 30% ispitanika izjavljuje da bi za savjet pitali prezbitera, dok ih čak 40% sumnja da im on može dati adekvatan savjet i biti im orijentir za bolje snalaženje u životu. Autori ovdje dobivene rezultate tumače pomoću dva moguća devijantna pristupa i viđenja svećeničke profesije: činovničko poimanje, te magijsko

---

[1054] Usp. *Isto*, 502.

[1055] Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR – Nikola KUZMIČIĆ, *Aspekti viđenja katoličkih svećenika iz perspektive građana Hrvatske*, 504., (istaknuo autor).

[1056] *Budući da živimo u vremenu velikih i vrlo dinamičnih promjena koje duboko utječu na ljude čineći ih nesigurnima, napetima, s niskim pragom tolerancije, često stavljenima ili zatečenima u situacijama u kojima je teško ostati pravednim, a ponekad i prepoznati što je dobro, ili barem manje zlo, sakrament ispovijedi nameće se kao iznimno bitan sakrament pomoći vjernicima da ponovo pronađu snage za bogat vjernički, a time i ljudski život, te da se snađu u složenosti životnih situacija i uvjeta koji ih okružuju*. Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR – Nikola KUZMIČIĆ, *Aspekti viđenja katoličkih svećenika iz perspektive građana Hrvatske*, 505.

[1057] Usp. *Isto*, 505-506.

[1058] *Ta je kriza jedna od sastavnica doba koje se običava nazivati „postmodernim“. Ipak, i u tom dobu čovjek traži čvrsto uporište, možda „novu metodu“ s pomoću koje će se moći pouzdanije orijentirati i odlučivati u složenoj životnoj stvarnosti u koju je uronjen*. Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR – Nikola KUZMIČIĆ, *Aspekti viđenja katoličkih svećenika iz perspektive građana Hrvatske*, 507.

poimanje svećeničke službe[1059]. Intenzivniji oblici prisutnosti prezbitera među vjernicima zasigurno bi doprinijeli realnijem percipiranju njihove službe i lika, smatraju autori[1060].

Unutar seta pitanja o zvanjima indikativnim se pokazuje da preko 70% ispitanika smatra da duhovna zvanja osobe ne biraju poglavito iz nemogućnosti autorealizacije na nekom drugom području života, nego naprosto zato jer je to njihov slobodni životni odabir. To svakako govori u prilog tome da u Hrvatskoj još uvijek postoji relativno pozitivna klima za duhovna (svećenička) zvanja, ali su pritom mlađi ispitanici rezerviraniji spram izbora duhovnog zvanja, što nagoviješta nepovoljnu klimu za zvanja u skoroj budućnosti[1061]. Rezerviranost pokazuju obrazovaniji i imućniji, te oni iz urbanih sredina[1062].

Istraživanje pokazuje da se oko 55% ispitanih Hrvata slaže s time da se prezbiterima dopusti sklapanje braka, dok ih je 22% protiv. No, uzme li se u obzir dobivena negativna korelacija između različitih indikatora religioznosti i spremnosti da se odobri brak za svećenike, tada se pokazuje da su praktični vjernici manje tome skloni, od primjerice distanciranih[1063]. Autori-istraživači upozoravaju da postoji realna opasnost od nesnalaženja prezbitera u novonastalim socio-kulturalnim prilikama što može imati negativne posljedice na evangelizacijsko-pastoralnom području[1064]. Osim toga, njihovo nesnalaženje vjernici mogu potpisati pod neautentičnost unutar lika, djelovanja i života prezbitera, pa će vjerničko prihvaćanje onog od prezbitera posredovanog biti još selektivnije. Postoji također opravdana bojazan da su prezbiteri u pojedinim hrvatskim krajevima u veoma skromnoj mjeri uspjeli mladim generacijama približiti i posredovati poželjan lik prezbitera, što samo indicira da je identitet prezbitera u Hrvatskoj u krizi, a neuspjeh u pastoralu zvanja samo ide tome u prilog.

Ovo hrvatsko istraživanje je pokazalo iznimnu važnost autentičnosti i vjerodostojnosti prezbiterovog života i rada koji sav mora biti svjedočiteljski, budući da hrvatski katolici od svojih prezbitera očekuju više transparentnosti, zatim sve veću uronjenost prezbitera u svekoliki život zajednicâ vjernika[1065].

[1059] Usp. Isto, 507-508.
[1060] Usp. *Isto*, 509.
[1061] Usp. *Isto*, 509-510.
[1062] Usp. *Isto*, 516.
[1063] Usp. *Isto*, 511.
[1064] *Postoji realna opasnost da se svećenici ne snađu pravo u toj situaciji te pod utjecajem inercije iz prošlog sustava ostanu nekako „na rubu“ zbivanja, orijentirani na sebe, stvarajući tako sliku Crkve kao „firme“ koja nudi religijske usluge na tržištu i zadovoljava religijske potrebe građana kako je to i dosad činila*. Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR – Nikola KUZMIČIĆ, *Aspekti viđenja katoličkih svećenika iz perspektive građana Hrvatske*, 513.
[1065] *Svećenik treba biti ondje – i to cijeli i posve- gdje su i njegovi vjernici. Njegovo povlačenje u administriranje ili u neki navodno superiorni položaj u društvu, ili pak u neku nedodirljivu privatnost bit će, blago rečeno, pastoralno kontraproduktivno*. Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR – Nikola KUZMIČIĆ, *Aspekti viđenja katoličkih svećenika iz perspektive građana Hrvatske*, 515.

3.6. Percepcija prezbitera od strane građana s obzirom na vršenje nekih javnih uloga u društvu

U sklopu znanstvenoistraživačkog projekta *Modernizacija i identitet hrvatskog društva* provedenom 2004. godine na reprezentativnom uzorku od 2220 ispitanika u Hrvatskoj[1066]. Posebno se zanimljivim za ovaj doktorski rad o identitetu prezbiterâ pokazuju rezultati s obzirom na pitanje poželjnosti nekih svjetovnih aktivnosti prezbitera, te o njihovoj ženidbi. Unutar Projekta htjelo se doznati kako hrvatski građani doživljavaju eventualno novu ulogu prezbiterâ, doduše definiranu kao do sada neuobičajenu aktivnost prezbiterâ u društvu. Radi se naime o sljedećim ulogama: *ministar u vladi, rektor sveučilišta, aktivnost u političkoj stranci, zastupnik u saboru, predsjednik Hrvatskog olimpijskog odbora te član nadzornog odbora javnog poduzeća*. Rezultati su pokazali da je poželjna sekularna uloga za prezbitera rektor sveučilišta (23,6%), zatim zastupnik u Hrvatskome saboru (12, 2%), te ministar u Vladi (11, 2%), predsjednik Hrvatskog olimpijskog odbora (9,2%), svećenik aktivan u političkoj stranci (8,5%), svećenik kao član nadzornog odbora javnog poduzeća (8,1%) [1067]. Nepoželjna sekularna uloga prezbitera za hrvatske građane je: svećenik aktivan u političkoj stranci (75,3%), svećenik kao član nadzornog odbora javnog poduzeća (74,7%), svećenik kao predsjednik Hrvatskoga olimpijskog odbora (71,9%), svećenik kao zastupnik u Saboru (70,5%), svećenik kao ministar u Vladi (70,1%), svećenik kao rektor sveučilišta (53,1%). Neutralnim navedene sekularne uloge prezbitera smatra: svećenik kao rektor sveučilišta (23,2%), svećenik kao predsjednik Hrvatskog olimpijskog odbora (19,0%), svećenik kao ministar u Vladi (18,6%), svećenik kao član nadzornog odbora javnog poduzeća (17,3%), svećenik kao zastupnik u Saboru (17,0%), svećenik aktivan u političkoj stranci (16,2%)[1068]. Ove rezultate odnosno fenomen nepoželjnosti sekularnih uloga prezbitera autor tumači obrascem koji pretpostavlja utjecaj tradicije jednim dijelom baštinjene iz prošlog komunističkog sustava[1069]. U istraživanje je ugrađena i varijabla koja dosada nije bila propitivana u socio-religijskim istraživanjima u Hrvatskoj, a to je varijabla ženidbe prezbitera. Rezultati su pokazali da ženidbu prezbitera poželjnom smatra 48, 7% ispitanika, a

[1066] Rezultate istraživanja vidi u: Ivan CIFRIĆ, Svećenici, Crkva i društvo: moguće promjene. Javna uloga svećenika i odnosi između vjerskih zajednica, u: *Sociologija sela*, 43 (2005.) 168 (2), 439-470.
[1067] Usp. *Isto*, 449.
[1068] Usp. *Isto*.
[1069] *Ako je riječ o „nepoželjnosti", može se ponuditi obrazac koji pretpostavlja utjecaj tradicije među vjernicima i društvu na percepciju svećeničkog zanimanja. U njoj su svećenici , naročito u socijalističkom razdoblju, bili izvan javnog života. Takva se percepcija zadržala sve do danas, vjerojatno kod najvećeg broja vjernika i ispitanika. Takva tradicija negativno utječe na promjenu percepcije aktivnosti svećenika*. Ivan CIFRIĆ, Svećenici, Crkva i društvo: moguće promjene. Javna uloga svećenika i odnosi između vjerskih zajednica, 449.

nepoželjnom 27, 5%, dok ih se oko četvrtine pokazalo neutralnima[1070]. Ovakva distribucija rezultata s obzirom na ženidbu prezbitera iznenađuje autora, budući da hrvatski građani, a među njima napose vjernici prezbitera uglavnom poimaju kao neoženjenog, odnosno celibatarca. Cifrić drži da s obzirom na promjene unutar religioznosti u hrvatskome društvu (procesi individualizacije i privatizacije religioznosti)[1071], kao jedan od pokazatelja sekularizacije koja se manifestira u različitim formama liberalizacije ponašanja može biti i stav hrvatskih građana prema prezbiterima s jedne, i ponašanje prezbitera te njihovi stavovi prema vlastitome pozivu, s druge strane[1072].

3.7. Predodžbe vjernika o prezbiterima u Đakovačkoj i srijemskoj biskupiji

Parcijalnu percepciju bliskosti prezbiterâ u narodu Božjem unutar župnih zajednica u Đakovačkoj i srijemskoj biskupiji anketom je ispitivao hrvatski pastoralni teolog Pero Aračić još 1989. godine[1073]. Autor polazi od teze da se brzim mijenjanjem mentaliteta osobito s obzirom na autoritet i vlast, predodžbe o prezbiterima kod vjernika, a navlastito kod mladih nalaze više u stalnom dinamičnom razvoju, nego li u jednoj statičnoj dovršenosti. Slijedom toga, veoma se ohrabrujućim pokazao rezultat ankete prema kojem čak 72, 2% vjernika prema svome prezbiteru gaji prijateljski i srdačni odnos, dok ih 15% ima službene odnose[1074]. Kod srednjoškolske je populacije zamjetno da ih čak 73, 9% sa prezbiterima koji su im često i katehete gaje prijateljski odnos, dok ih službeni odnos podržava tek njih 10, 6%. Studenti su pak pokazali da u manjem broju gaje prijateljski odnos (54, 3%), što autor tumači njihovim izbivanjem iz rodnih župa radi studija, što za posljedicu zasigurno ima i manju povezanost sa tamošnjim prezbiterima[1075]. Na anketno pitanje idu li vjernici prezbiteru na savjetovanje i razgovor dobiveni su zanimljivi rezultati, pri čemu ih *prema potrebi* ide 34, 5%; *vrlo rijetko* njih 13, 6%; *nikada* 21, 1%; *odlaze na razgovor ali ne na savjet*, njih 11%, a *odu samo kad svećenik treba njih* 18, 5%[1076]. Rezultati pokazuju da se određeni broj vjernika ipak distancira od prezbitera na način da ga oko 40% vjernika ne smatra pogodnom osobom za razgovor i savjetovanje, što samo upućuje da je u Crkvi u Hrvatskoj prisutna kriza autoriteta. Za same

---

[1070] Usp. *Isto*, 454.
[1071] *Privatizacija i individualizacija religioznosti kao svojevrsno odstupanje od tradicionalne religioznosti, utječe na prihvaćanje „moderniziranih" stajališta o mjestu i ulozi svećenika u lokalnoj zajednici i društvu*. Ivan CIFRIĆ, Svećenici, Crkva i društvo: moguće promjene. Javna uloga svećenika i odnosi između vjerskih zajednica, 451.
[1072] Usp. *Isto*, 450.
[1073] Vidi: Pero ARAČIĆ, Svećenik u Božjem narodu, u: *Bogoslovska smotra*, 58 (1989.) 4, 132-142.
[1074] Usp. *Isto*, 135.
[1075] Usp. *Isto*.
[1076] Usp. *Isto*, 138.

prezbitere rezultati ove ankete su veoma izazovni, budući da ih potiču na bliskost sa svojim vjernicima u skladu sa koncilskim poticajima u *Presbyterorum ordinis*, br. 3, ali istodobno upozoravaju prezbitere na preispitivanje svoga odnosa prema povjerenim im vjernicima[1077].

3.8. U potrazi za identitetom i poslanjem koncilskog prezbitera

Hrvatska teološka zbilja u prvim je postkoncilskim godinama promišljala o identitetu prezbitera. U *Svescima* je godine 1969. objavljen članak Josepha Ratzingera koji je pretresao probleme identiteta i lika koncilskog prezbitera, smatrajući da je prijeko potrebna revizija njegovoga dotadašnjeg poimanja lika i identiteta[1078]. Hrvatski su teolozi bili svjesni da bez jasno definiranog identiteta, te bez teologije prezbiterata[1079], prezbiteri neće biti kadri shvatiti i prihvatiti zahtjeve koje im Koncil i Crkva postavljaju[1080]. Veoma je važno uočiti da su se hrvatski teolozi u teološkom promišljanju identiteta prezbitera neprestano vodili koncilskom teologijom, ne zapostavljajući proučavati i tumačiti dogmatsko i ontološko utemeljenje prezbiterata[1081]. Za hrvatske teologe prezbiteri su ponajprije službenici Isusa Krista[1082], pri čemu jasno podcrtavaju kristološku dimenziju prezbiterata[1083], te važnost prezbiterove kristocentrične osobne vjere[1084]. Ulogu ministerijalnog svećeništva za kršćansku zajednicu uvijek promatraju u optici koncilske teologije prezbiterata, odnosno u okviru zajedničkog svećeništva svih vjernika[1085]. Sasvim je sigurno da se novi lik prezbitera ne može graditi, a još

[1077] *Koliko nas vjernici, napose srednjoškolci i studenti, doživljavaju kao one koji znaju slušati i čuti, razumjeti, uzeti vrijeme i darovati pažnju koja oslobađa čovjeka prema izlaženju iz samoga sebe? Ili možda nervozom, nepažnjom, prekidanjem…djelujemo blokirajuće, a koji put i ponižavamo druge. Podaci bi trebali biti za nas svećenike izazov: koliko smo i sadržajem prakticirane životne mudrosti Isusa Krista, načinom pristupa i u cjelini naše osobnosti onaj „drugi znakoviti", za drugoga osoba koja privlači i pokreće*. Pero ARAČIĆ, Svećenik u Božjem narodu, u: *Bogoslovska smotra*, 58 (1989.) 4, 142.

[1078] Vidi: Joseph RATZINGER, Prilog pitanju o smislu svećeničke službe, u: *Svesci*, 14 (1969.), 17.

[1079] *Smatram da i nas mora prvenstveno zanimati baš teologija svećeništva, jer bez tog temelja nikakve strukturalne promjene ne mogu opravdati naše cjelovito prianjanje uz Krista, naš poziv, našu svećeničku egzistenciju*. Nikola Mate ROŠČIĆ, Svećenik danas, u: *Crkva u svijetu*, 6 (1971.) 3, 210.

[1080] *Bez jasne vizije o svećeništvu nećemo se moći odazvati najurgentnijem pozivu II. vatikanskog sabora, naime pozivu na svetost, niti biti u mogućnosti započeti s reformama spomenutoga Koncila, niti biti kadri voditi međusobni, još manje ekumenski ili eventualni dijalog sa svijetom*. Vladimir MERĆEP, Svećeniče, što si?, u: *Crkva u svijetu*, 5 (1970.) 3, 274.

[1081] Usp. Nikola Mate ROŠČIĆ, Svećenik danas, u: *Crkva u svijetu*, 6 (1971.) 3, 210.

[1082] *Snaga svećenika nije ni osobna vrijednost ni povoljne vanjske okolnosti za apostolat, nego Krist*. Miroljub PERVAN, Svećenik u svjetlu Drugog vatikanskog koncila, u: *Dobri pastir*, 17 – 18 (1968.) 1 – 4, 35.

[1083] Usp. Mato JOVIĆ, Novi lik svećenika, u: *Služba Božja*, 11 (1971.) 3, 149.

[1084] *Kako god se mogla (ili morala) diverzificiranom koncipirati svećenička formacija i specijalizacija u pastoralnom djelovanju, svećenik sutrašnjice, kao i svećenik današnjice i svećenik svakog vremena, prije svega je čovjek vjere, to jest čovjek koji, još više životom negoli riječju, navješćuje zajednici – i kroz nju svijetu dar Božji, poziv na vječno zajedništvo ljubavi Božje*. Sandro VITALINI, Svećenik sutrašnjice, u: *Svesci*, 17/18 (1970.) 41.

[1085] Posebno je u tom kontekstu vrijedno tumačenje razlike između pojma *svećenik* i *prezbiter*, koje donosi Miroljub Pervan, polazeći od pojma *svećenik* koji u širem smislu označava kako kronološki tako i ontološki svećeništvo koje svaki vjernik posjeduje, dok pojam *prezbiter* pridržava specifičnom ministerijalnome

manje temeljiti isključivo na zahtjevima vremena ili pastoralnim potrebama i izazovima, nego ponajprije na zdravoj biblijskoj i teološkoj osnovi.

3.8.1. Utjecaj zapadno-europskih teologa na teološko promišljanje o identitetu i poslanju prezbitera

Na promišljanje i određivanje koncilskog lika i identiteta prezbitera u Hrvatskoj u postkoncilskim godinama utjecalo je djelo Jeana Galota *Visage noveau du prêtre (Un nuovo volto del prete)*, iz 1970. godine. Na neki način se stekao dojam, smatra Galot, da je Drugi vatikanski koncil ostavio nedovršenim lik i identitet prezbitera, što je ubrzo dovelo do ozbiljne krize, budući da su prezbiteri osjećali da se na Koncilu raspravljalo o njima bez njih[1086]. Postavljalo se pitanje u čemu se sastoji specifičnost svećeničke službe u odnosu na laički apostolat, a jednako tako stvorila se određena napetost između određenih krugova svećenika i biskupâ[1087]. Rješenje ovog problema Galot vidi u snažnoj primjeni načela prezbiterske kolegijalnosti, što bi vrlo vjerojatno bilo popraćeno dubokom transformacijom u vršenju biskupske vlasti[1088].

Tada se puno više nego danas preispitivao se položaj prezbitera[1089] u Crkvi i pluralističkome, te sve više sekulariziranome društvu[1090], koji je izgubio veći dio svoje pozicioniranosti u kontekstu tradicionalnog društva. Prezbiterska egzistencija se u ovakvom antropocentričnome društvu koje najviše njeguje znanost postavlja kao izazov, pri čemu se upozorava da je redukcionistička funkcionalna interpretacija prezbitera pogrešna[1091]. Pri tom

---

(zaređenome) svećeništvu. Vidi: Miroljub PERVAN, Svećenik u svjetlu Drugog vatikanskog koncila, u: *Dobri pastir*, 17/18 (1968.) 1 – 4, 36.

[1086] *Ne bi se moglo reći da je Drugi vatikanski koncil propustio uzeti u obzir prezbiterat kao takav. Nikada do sada u povijesti jedan Koncil nije elaborirao tako složen nauk upravo o svećenicima i njihovu mjestu u Crkvi. Međutim nelagoda se kod svećenika samo još povećala. Jedan od razloga za to, čini se, leži u činjenici što su koncilski dekreti bili sastavljani pod ingerencijom i utjecajem biskupa. Svećenici kao takvi, nisu dobili priliku da se njihov glas čuje, te su se trebali zadovoljiti dokumentima koji su redigirani i dovršavani bez njihova sudjelovanja. Svećenici, nadalje nisu dobili priliku izraziti i prezentirati svoje probleme i poteškoće. Koncil je, doduše na njih mislio, ali bez da se interesira za njihovo mišljenje.* Jean GALOT, *Un nuovo volto del prete*, 6-7.

[1087] *To je posljedično dovelo do razvoja skupina nezadovoljnih svećenika, budući da konzultacije s prezbiterima u svezi njihovih problema nisu organizirane u dostatnoj mjeri, oformljavale su se neformalne skupine svećenika u mnogim biskupijama, unutar kojih su nezadovoljni svećenici iznosili svoja mišljenja i tvrdnje, nerijetko nastupajući i na dramatičan način. To protestiranje ubrzo je na vidjelo iznijelo činjenicu da postoje određene napetosti u odnosima tih svećenika i njihovih biskupa*. Jean GALOT, *Un nuovo volto del prete*, 7.

[1088] Usp. *Isto*, 8.

[1089] Sandro Vitalini, čiji članak iz *Choisira*, 11 (1970.) donose Svesci, napominje da će položaj prezbitera uvijek biti paradoksalan, a njegova riječ, te život će onima koji ne vjeruju biti ludost i sablazan. Usp. Sandro VITALINI, Svećenik sutrašnjice, u: *Svesci*, 17 – 18 (1970.), str. 41.

[1090] Usp. Vladimir MERĆEP, Svećenik u sekulariziranome društvu, u: *Vjesnik Đakovačke biskupije*, (1972.) br. 2, 34-36; i br. 3, 46-48.

[1091] Usp. Robert SPAEMAN, Svećenička egzistencija – izazov modernom svijetu, u *Nova et vetera*, 31 (1981.) 1 – 2, 323.

se nastojalo jasno definirati što je to svećeništvo i što znači biti prezbiter. Prezbitera se promatralo u kristološkoj perspektivi unutar teologije prezbiterata.

Ratzingerov tekst o smislu svećeničke službe, prije Galota donosi pred hrvatske teologe snažnu kristocentričnu dimenzioniranost koncilskoga prezbitera, kojemu je osnovni zadatak: *posvjedočiti Isusa Krista pred ljudima*, a da bi to mogao, mora ga moći i poznavati, odnosno, *živjeti iz prebivanja s njime*, te *nalaziti pravo mjesto egzistencije u prebivanju kod njega*[1092]. Galotova teologija posredništva[1093] znatno je utjecala na teologa Albina Škrinjara i njegovo shvaćanje Kristovog posredništva, odnosno na tumačenje prezbitera kao posrednika između Boga i grešnika[1094].

Ovdje je vrijedno istaknuti da za razliku od Galota, Ratzinger prezbiterovo posredništvo promatra pod vidom *vikarijata*[1095], ukazujući na vikarski karakter prezbiterske službe unutar koje su prezbiteri zastupnici istinskog Svećenika Krista. To pak znači da po prezbiterima djeluje sam Krist Gospodin koji je ujedno jamac naše djelotvornosti unatoč naše nedostatnosti i grješnosti[1096].

Značenje i vrijednost sakramenta svetoga reda više se ne promatra pretkoncilski statično, nego se sve više uočava da sveti red u sebi nosi dinamizam koji zahvaća cijelu osobu prezbitera, a angažiranost čitave osobe za kraljevstvo nebesko se prema Galotu uzima kao bit svećeništva[1097], koja se mora moći očitovati u njegovu životu i služenju.

Koncilska teologija prezbiterata poznaje važnost starozavjetne Mojsijeve tipologije koja je kroz povijest liturgijskih obrazaca stalno bila prisutna u euhološkim tekstovima ređenja prezbitera, te je ušla i u posvetnu molitvu kod ređenja koncilskog prezbitera u kojoj je snažno istaknuta ovisnost prezbitera o biskupu[1098].

[1092] Vidi: Joseph RATZINGER, Prilog pitanju o smislu svećeničke službe, u: *Svesci*, 14 (1969.), str. 19.

[1093] Jean Galot nastoji teološki opravdati da jedan posrednik Isus Krist ne isključuje posredništvo svakog vjernika, a posebice katoličkog svećenika. Usp. Jean GALOT, *Un nuovo volto del prete*, 111-124.

[1094] Vidi: Albin ŠKRINJAR, Katoličko svećeništvo, u: *Obnovljeni život*, 30 (1984.), 1, 118.

[1095] *Posljednja razmišljanja su nas izvela preko misli o poslanju i razotkrila jedan daljnji osnovni element novozavjetne službe: ona je po svojoj strukturi vikarijat, stanje namjesto nekoga drugoga, naime namjesto Isusa Krista. Time se ona još jednom presudno ističe pred svakom nekršćanskom sacerdotalnom službom. Tamo je pojedinac „samostalni“ nosilac svoje službe, on je „sami“ brahman, sacerdos, posrednik između Boga i ljudi. On ne upućuje na nekoga drugoga. Kršćanski svećenik naprotiv nije nikada samostalni posrednik, on ne stoji nikada za sebe, on ostaje uvijek vikar – ma koje titulature konačno on sebi zaslužio. On ostaje samo zastupnik, koji ne govori niti djeluje za sebe već za onoga koji je sve nas zastupao i zastupa, i koji sad hoće da po nama bude zastupan*. Joseph RATZINGER, *Prilog pitanju o smislu svećeničke službe*, 20.

[1096] *On hoće da bez osvrtanja i računanja u poniznosti stavimo na raspolaganje svoju slabost i ono što možemo, a inače nedostatnost drugih i svoju vlastitu u vjeri i nadi prepustimo njemu, istinskome velikosvećeniku, koji nas jedini može neprestano obdarivati da vršimo svoju svećeničku službu*. Joseph RATZINGER, *Prilog pitanju o smislu svećeničke službe*, 21.

[1097] Usp. Jean GALOT, *Un nuovo volto del prete*, 139-145.

[1098] Marko Babić smatra da je unutar posvetne molitve ređenja nepravedno prešućena uloga prezbiterâ kao biskupovih savjetnikâ, što se veoma jasno iščitava iz Hipolitove molitve posvećenja, koja moli Gospodina *da novorođenom prezbiteru udijeli Duha snage i starješinskog savjeta da pomogne upravljati narodom*…koja

U potrazi za identitetom koncilskog prezbitera nipošto se ne smije zaobići izgrađivanje njegove osobnosti, budući da se od njega očekuje da ga resi ljudska, kršćanska i prezbiterska zrelost[1099] koja je presudna za uspostavu kvalitetnog odnosa s ljudima koji su mu povjereni[1100]. Autor Merćep polazi od temeljne ljudske zrelosti, pa preko specifično kršćanske sve do prezbiterske, koju definira kao intimno sudjelovanje na proročkom, posvetiteljskom i pastirskom poslanju Krista svećenika[1101], dok Ivan Fuček na svećeničku zrelost gleda više pastoralno, povezujući je s apostolskim uspjehom u prezbiterovu životu[1102], upozoravajući pritom da ima onih koji su nezreli primili sveti red[1103]. Za Albina Škrinjara identitet prezbitera sastoji se u njegovoj ontološkoj posvećenosti Bogu, unutar kojeg razlikuje četiri temeljne svećeničke funkcije, među kojima prvo mjesto zauzima *sakramentalno-žrtvena* funkcija[1104], čija je razrada pod snažnim utjecajem već spominjanog Jeana Galota, a tako i pretkoncilske teologije prezbiterata i njezinog kultnog teocentrizma. Druga svećenička funkcija koja ulazi u korpus njegovog identiteta je *propovjednička* funkcija[1105], unutar koje svećeničko služenje polazi od evanđeoskog navještaja, crpeći snagu iz Kristove žrtve, s težnjom da se okupljena zajednica Božjega naroda prinese Bogu kao univerzalna žrtva preko Velikog Svećenika Krista koji je sebe prinio za nas.[1106] Naredna funkcija koja sačinjava prezbiterov identitet za Škrinjara je *pastoralno-upraviteljska* funkcija svećeničkog života, kojoj on prenaglašava autoritet[1107], opet pod utjecajem Jeana Galota[1108], premda se osjeća i umjereni utjecaj Waltera

---

predstavlja temelj obnovljenom obredu ređenja. Vidi: Marko BABIĆ, Prezbiter u službi oltara, u: *Služba Božja*, 23 (1983.) 3, 239.

[1099] Usp. Vladimir MERĆEP, Zrela svećenička ličnost, u: *Obnovljeni život*, 30 (1975.), 1, 235.

[1100] Tematiziranje odnosa prezbitera s ljudima veoma je dobro koncilski ocrtao i to prije završetka Koncila Miroljub Pervan, pri čemu je pokazao da prezbiter treba poznavati svoje vjernike u smislu iskustvenog poznavanja s participacijom u njihovim životnim uvjetima i situacijama da bi što potpunije ostvario svoje kristovsko služenje njima. Vidi: Miroljub PERVAN, Svećenik među ljudima, u: *Dobri pastir*, 13 – 15 (1964.) 1 – 4, 59-72.

[1101] Ovdje se autor obilato koristi dokumentom Kongregacije za katolički odgoj: CONGREGAZIONE PER LA EDUCATIONE CATHOLICA, Orientammenti educativi per la formazione al celibato sacerdotale, Roma, 1974., n. 29-30.

[1102] Usp. Ivan FUČEK, Ljudska, kršćanska i svećenička zrelost, u: *Obnovljeni život*, 46 (1991.), 1, 64.

[1103] Usp. *Isto*, 63.

[1104] *Ta funkcija ne postiže ono što mora postići ako ne znamo da sjedinimo svoje svećeničke patnje s Isusovom mukom, kako da sebe kao žrtvu spojimo s Isusovom žrtvom*. Albin ŠKRINJAR, Katoličko svećeništvo, u: *Obnovljeni život*, 30 (1984.), 1, 119.

[1105] Albin Škrinjar je ovdje i pod utjecajem Karla Rahnera koji u svome teološkom polazištu u promišljanju i određivanju biti ministerijalnog svećeništva, polazi od dvije temeljne funkcije, evangelizacijske (propovjedničke) i kultne (obredno-sakramentalne). Usp. Karl RAHNER, Le premier point de départ théologique d' une recherche pour déterminer l' essence du sacerdoce ministériel, u: *Concilium*, 43 (1969.), 1, 77-82.

[1106] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 2.

[1107] *Upraviteljska svećenička funkcija bez autoriteta jest nesmisao. Zato ga moramo visoko cijeniti, braniti, biti poslušni nosiocima autoriteta, mnogo se moliti za njih, ne na njih gomilati toliko prigovora da bi pod takvim teretom propala država*. Albin ŠKRINJAR, Katoličko svećeništvo, u: *Obnovljeni život*, 30 (1984.), 124.

[1108] Usp. Jean GALOT, *Un nuovo volto del prete*, 102-108.

Kaspera[1109]. Posljednja funkcija koja ulazi u bit prezbitera je za Škrinajra *pastirska* služba, koju autor promatra ponajprije ontološki, kao intimnu vezu prezbitera pastira s Bogom, pri čemu Krist postavlja prezbitere za zamjenike i pomoćnike te suradnike[1110], da budu voditelji povjerenih im duša i vjerna slika samoga Krista[1111]. Albin Škrinjar je nesumnjivo obogatio teološko postkoncilsko promišljanje o prezbiteru u Hrvatskoj svojim pisanjem, a posebno sintezom u kojoj zaključuje da četiri oznake Crkve (apostolstvo, svetost, univerzalizam i jedinstvo) moraju postati i oznakama svakog katoličkog prezbitera[1112].

Bit i identitet prezbitera Joseph Ratzinger vidi u njegovome poslanju koje je u svojoj biti proegzistentno[1113]. O posebnom poslanju prezbitera koje je ukorijenjeno u poslanje Krista i njegove Crkve, u Hrvatskoj je pisao Ljudevit Rupčić, oslanjajući se čvrsto na teologiju prezbiterata Drugoga vatikanskog koncila[1114]. Glavni naglasak svojih promišljanja stavljao je na bitno i nerazrješivo prezbiterovo poslanje koje ga čini dionikom Kristova poslanja i služenja[1115]. Prezbiterovo poslanje Rupčić promatra kao osobno i dinamičko događanje te posebno strukturiranje iz kojega nastaje specifični odnos pošiljatelja i poslanika. Ovdje se Rupčić približava zamjeničkoj logici kakvu zastupa Jean Galot[1116], te kakva je bila prenaglašavana u pretkoncilskoj teologiji prezbiterata. Poslanje od Krista autor izjednačuje sa posvećenjem[1117], pri čemu prezbiteri već samim ređenjem sudjeluju u Kristovu poslanju.

3.8.2. Ugroženost identiteta suvremenih prezbitera u Hrvatskoj prema Josipu Balobanu

O fenomenu ugroženosti identiteta hrvatskih prezbitera u teološkoj javnosti prvi je progovorio hrvatski pastoralni teolog Josip Baloban, održavši dana 18. lipnja 1996. godine na desetom plenarnom zasjedanju Hrvatske biskupske konferencije u Zagrebu predavanje na temu *Ugroženost svećenikovog identiteta u Crkvi u Hrvata*[1118]. Josip Baloban polazi od

---

[1109] Njemački se teolog Walter Kasper u prvim pokoncilskim godinama zauzimao za definiranje biti prezbiterskog služenja polazeći od komunitarnosti upraviteljske funkcije uvijek u službi crkvenoga jedinstva. Usp. Walter KASPER, Accents noveaux dans la compréhension dogmatique du service sacerdotal, u: *Concilium*, 43 (1969.), 1, 31-34.

[1110] Usp. Albin ŠKRINJAR, *Katoličko svećeništvo*, 124.

[1111] Ovdje se također primjećuje utjecaj Jena Galota. Usp. Jean GALOT, *Un nuovo volto del prete*, 124-126.

[1112] Usp. Albin ŠKRINJAR, *Katoličko svećeništvo*, 128.

[1113] *Ako je svećenički bitak biti u poslanju, poslanost – onda to znači da je za svećenika biti – za drugoga – konstitutivno*. Joseph RATZINGER, *Prilog pitanju o smislu svećeničke službe*, 20.

[1114] Usp. Ljudevit RUPČIĆ, Prezbiter – službenik riječi, u: *Crkva u svijetu*, 13 (1978.) 1, 30-41., ovdje 31.

[1115] *Ono je tako realno, iako nema vlastite samostalnosti, da Krist bez njega ne može sam ispuniti svoja poslanja spasitelja, učitelja, svećenika i kralja. Zato su poslanje i služba prezbitera u Crkvi nenadomjestivi*. Ljudevit RUPČIĆ, *Prezbiter – službenik riječi*, 31.

[1116] Usp. Jean GALOT, *Un nuovo volto del prete*, 111-124.

[1117] *Bez obzira što znači „kanonska misija" koju prezbiteri primaju od biskupa (PO 7), oni su direktno „poslani od Krista" (PO 12) posvećenjem*. Ljudevit RUPČIĆ, *Prezbiter – službenik riječi*, 32.

[1118] Josip BALOBAN, *Ugroženost svećenikovog identiteta u Crkvi u Hrvata*, predavanje održano na Desetoj plenarnoj sjednici Hrvatske biskupske konferencije (18.-20. lipnja 1996.) u prostorijama nadbiskupskog dvora u

stvarnosti prema kojoj je prezbiterov identitet doista u krizi[1119]. Hrvatske biskupe Baloban je upoznao sa društvenim, unutar-crkvenim, te osobnim razlozima i čimbenicima koji ugrožavaju i razaraju prezbiterov identitet[1120].

3.8.2.1. Društveni čimbenici ugrožavanja identiteta prezbitera u Hrvatskoj

Autor polazi od povijesne spoznaje sukladno kojoj se položaj prezbitera u društvima i Crkvama Zapadne Europe, a u velikoj mjeri i u hrvatskome društvu i Crkvi, pomiče prema društvenoj marginalizaciji, pri čemu je svećenikov ugled u trajnome opadanju[1121]. Tome pridonose s jedne strane, elektronski mediji, a s druge strane, uznapredovali proces posvemašnje liberalizacije društva, koji svojim snažnim društvenim čimbenicima ugrožava identitet suvremenog prezbitera, sekularizirajući ga u mnogim elementima[1122]. Među ugrožavajuće društvene čimbenike ulazi i prigovaranje kao i kritike prezbiterâ sa strane naroda Božjega, što nehotice i neizravno umanjuje prezbiterovu navjestiteljsku i uopće pastoralnu uspješnost. Autor zatim upozorava na svojevrsno bježanje prezbitera u autoritarnog hijerarha, ili pak u birokratskog funkcionara, koji nesvjesno i nespretno odgovara na društvene čimbenike ugrožavanja vlastitog identiteta.

3.8.2.2. Unutar-crkveni čimbenici ugrožavanja identiteta prezbitera u Hrvatskoj

Josip Baloban napominje da postoje unutar-crkveni čimbenici koji identitet prezbitera ugrožavaju već za vrijeme njegovog utemeljivanja i oblikovanja, a jednako tako i u daljnjim fazama prezbiterova života[1123]. Kao prvi čimbenik koji na unutar-crkvenome području ugrožava identitet, J. Baloban navodi propuste u odgojno-obrazovnome procesu svećeničkih kandidata[1124] s jedne, te preveliki utjecaj župnika na bogoslove, s druge strane[1125]. Nadalje,

---

Zagrebu, na Kaptolu 31. (tekst do sada neobjavljen). Vidi: *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, Tajništvo Hrvatske biskupske konferencije, br. 1(1996.) 4, str. 14.

[1119] *Imajući pred očima samo europske društvene i crkvene prilike, bez okolišanja smijemo priznati da govorenje o krizi identiteta svećenika i doživljavanje te krize nadilazi obične retoričke rečenice. De facto svećenikov identitet jest u krizi. Te krize su svjesni, ponajprije sami svećenici, a zatim kršćani i ostali ljudi koji nisu kršćani. Ta spoznaja i činjenica, dakako još ništa ne govori protiv svećenika, a najmanje protivu biskupa*. Josip BALOBAN, *Ugroženost svećenikovog identiteta u Crkvi u Hrvata*, str.1.

[1120] O ugroženosti identiteta suvremenih prezbitera Baloban je progovorio i na svećeničkoj rekolekciji održanoj dana 04. studenoga 2009. godine u Zadru**.** Vidi: *Vjesnik Zadarske nadbiskupije*, Nadbiskupski ordinarijat Zadar, br. 11-12 (2009.), str. 88-89. O istoj problematici autor je progovorio na duhovnim vježbama koje je u Würzburgu od 08. do 11. ožujka 2010. godine održao hrvatskim prezbiterima u hrvatskoj inozemnoj pastvi u Njemačkoj, Austriji, Švicarskoj, Francuskoj, Nizozemskoj i u skandinavskim zemljama. Vidi u: *Živa zajednica* (Lebendige Gemeinde), List hrvatskih katoličkih zajednica u Njemačkoj – izdaje Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt am Main, travanj (2010.), br. 4 (203), str. 6-7.

[1121] Usp. Josip BALOBAN, *Ugroženost svećenikovog identiteta u Crkvi u Hrvata*, str. 3.

[1122] Usp. *Isto*, str. 3.

[1123] Usp. *Isto*, str. 5.

[1124] *Čini se da se ipak u današnjem odgojno-obrazovnom procesu ne čini dovoljno u smislu izgradnje samostalnog, postojanog i uvjerljivog svećeničkog identiteta, koji fascinira druge i ne ostavlja ih ravnodušnim. Dimenzija biti čovjek za druge, biti svećenik za zajednicu nedovoljno je prisutna. Odgaja se ljude za život u*

na prezbiterov identitet utječe česta bratska i suradnička komunikacija između biskupa i prezbitera, a šteti mu odviše formalna i službena komunikacija[1126]. S ovim je povezan još jedan čimbenik, a to je površno shvaćanje permanentne duhovne i intelektualne te pastoralne formacije. Autor ne izostavlja ni naredni unutar-crkveni čimbenik, naime problem župnog domaćinstva i egzistencijalne samoće prezbitera. Prema J. Balobanu, upravo ta dva elementa, ukoliko nisu adekvatno riješena, postaju čimbenicima ugrožavanja ponajprije *nedovršenog svećenikovog identiteta, ali isto tako i s ljubavlju i odlučnošću življenog svećenikovog identiteta*[1127].

3.8.2.3. Osobni čimbenici ugrožavanja identiteta prezbitera u Hrvatskoj

Autor Josip Baloban upozorava na površno shvaćanje i razvijanje intelektualne, duhovne i afektivne dimenzije tijekom svećeničke formacije, a što je prema njemu veoma značajan osobni čimbenik koji ugrožava identitet suvremenih prezbitera[1128]. Veoma važnom za suvremenog prezbitera J. Baloban smatra svećenikovu ispravnu ukorijenjenost[1129], te otvorenost i poslušnost Božjoj riječi. *Dobiva se dojam da se današnji svećenik, doduše svakodnevno, ali odviše formalno i rutinirano, susreće s Božjom riječi u časoslovu, sakramentima i u liturgiji općenito. Premalo se suočava i dijalogizira s tom Božjom riječi izravno i osobno, slobodno i trajno u smislu da mu je ta Riječ izazov i poticaj, kriterij i korektiv kako osobnog duhovnog stava tako i trajnog pastoralnog djelovanja*[1130]. Idući važni osobni čimbenik koji podupire ili pak ugrožava identitet prezbitera je jasnoća ili nejasnoća u svezi s celibatom[1131]. Josip Baloban zaključuje sa konstatacijom prema kojoj: *Svećenikova trostruka vjernost Bogu i Crkvi, čovjeku i vlastitom identitetu, postaje iz dana u dan sve težom*

---

zajednici (sjemenišnoj), a oni će biti velikim dijelom samci i voditelji zajednice. Josip BALOBAN, *Ugroženost svećenikovog identiteta u Crkvi u Hrvata*, str. 5.

[1125] *Usuđujem se misliti da je utjecaj župnika na terenu odlučniji od utjecaja sjemenišnih odgojitelja i profesora teologije. I to u pozitivnom i negativnom smislu. Ta ambivalentnost župnikovog utjecaja je danas još sudbonosnija iz dva razloga. Prvi, odgojitelji i profesori mogu se smatrati u nekom povlaštenom i zaštićenom životnom okruženju. A župnici žive stvarnu i tvrdu svakidašnjicu. Stoga je župnikov život realniji, a za bogoslova je odlučniji*. Josip BALOBAN, *Ugroženost svećenikovog identiteta u Crkvi u Hrvata*, str. 5.

[1126] *Opravdano je pitanje koliko su biskupi -biskupi za svećenike, a koliko su biskupi sa svećenicima. Ako su svećenici prvi biskupovi suradnici, a to jesu u svakom pogledu kako teološkom, eklezіološkom tako i pastoralnom, onda se ti suradnici premalo susreću, pitaju, nadopunjuju, i premalo se uvažavaju*. Josip BALOBAN, *Ugroženost svećenikovog identiteta u Crkvi u Hrvata*, str. 6.

[1127] Josip BALOBAN, *Ugroženost svećenikovog identiteta u Crkvi u Hrvata*, str. 6.

[1128] Vidi: Josip BALOBAN, *Ugroženost svećenikovog identiteta u Crkvi u Hrvata*, str. 6-7.

[1129] *Latentna i permanentna opasnost je traženje krive ili lažne ukorijenjenosti. Bilo u svojim prirodnim sposobnostima i u svome teološkom znanju. Bilo u imperativu životnog i svećeničkog uspjeha pod svaku cijenu. Bilo u materijalnim dobrima ili u navezanosti na neku osobu.* Josip BALOBAN, *Ugroženost svećenikovog identiteta u Crkvi u Hrvata*, str. 7.

[1130] Josip BALOBAN, *Ugroženost svećenikovog identiteta u Crkvi u Hrvata*, str. 7.

[1131] Usp. *Isto*, str. 7-8.

i odgovornijom, a svećeniku se nerijetko čini sve neplodnijom[1132]. Uslijed svega navedenog, autor smatra da bi bilo potrebno među prezbiterima u Hrvatskoj provesti sociološko istraživanje s ciljem jasnijeg i egzaktnog uvida u stvarno stanje života hrvatskih prezbitera, a samim time i njihovog pastoralnog rada *ad intra* i *ad extra*[1133]. Time je autor, možda i nesvjesno, nagovijestio istraživanje među hrvatskim prezbiterima u sklopu studije *Priester 2000©*, koje je provedeno u Zagrebačkoj nadbiskupiji, te u Đakovačko-srijemskoj biskupiji, a objavljeno na hrvatskom[1134] i njemačkom[1135] jeziku.

3.8.3. Recentna teološko-pastoralna promišljanja o identitetu prezbitera u Hrvatskoj

Identitet prezbitera unutar Božjega naroda, prema *Lumen gentium* i *Presbyterorum ordinis* sastoji se najviše u vršenju njegovog poslanja, odnosno u: naviještanju Božje riječi[1136], okupljanju Božje obitelji[1137], prinošenju euharistijske žrtve[1138], dijeljenju sakramenata[1139] te pastirskom vođenju povjerene zajednice[1140]. Hrvatski teolog Milan Špehar drži da krizu identiteta kod prezbiterâ izaziva između ostalog i njihova služba[1141], unutar koje se prezbiteri osjećaju nekorisnima i nepotrebnima suvremenome čovjeku s jedne strane, dok istodobno crkvena hijerarhija za svoje prezbitere te za njihove osobne potrebe i brige pokazuje nedovoljno razumijevanja s druge strane. Kod samih prezbitera se u pastoralu pokazuje prenaglašeni individualizam uz siromašnu povezanost kako sa subraćom prezbiterima, tako i sa vjernicima laicima[1142]. Prema Špeharu prezbiteri pogođeni krizom identiteta nastoje pronaći izlaz u aktivizmu koji ih posljedično pretvara u duhovne menadžere i funkcionare[1143],

---

[1132] Josip BALOBAN, *Ugroženost svećenikovog identiteta u Crkvi u Hrvata*, str. 8.
[1133] Usp. *Isto*, str. 9.
[1134] Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi* –Rezultati studije Svećenici 2000., (Priester 2000©), (s njemačkoga preveo Ivan Šaško), Zagreb/Đakovo, 2001.
[1135] Paul M. ZULEHNER, *Priester im Modernisierungs-Stress, Forschungsbericht der Studie Priester 2000©*, Schwabenverlag AG, Ostfildern, 2001.
[1136] Usp. *Lumen gentium*, br. 28, 1.
[1137] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 2, 4.
[1138] Usp. *Isto*, br. 5, 1.
[1139] Usp. *Isto*, br. 2, 4.
[1140] Usp. *Isto*, br. 6, 1.
[1141] *Osim svega ovoga krizu identiteta kod svećenika izaziva i njegova služba koja je danas zahtjevnija. Drastično smanjenje broja svećenika uzrokom je da jedan nosi teret za nekoliko njih. Zato se svećenik osjeća izgubljenim*. Milan ŠPEHAR, Svećenik između evanđelja i izazova suvremenosti – od apologetike prema antropologiji, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1997.) 2 – 3, 275.
[1142] Usp. Milan ŠPEHAR, *Svećenik između evanđelja i izazova suvremenosti – od apologetike prema antropologiji*, 274.
[1143] *Stoga se lako događa da čovjek uslijed aktivnosti zaboravlja i na samoga Boga. Dalje sve počinje još samo „funkcionirati“: misa, propovijedi, podjeljivanje sakramenata. Sve postaje ritualizam, ustvari pauza između radova (koji su važniji od mise)*. Milan ŠPEHAR, *Svećenik između evanđelja i izazova suvremenosti – od apologetike prema antropologiji*, 278-279.

što ne rješava krizu nego ih uvlači u napasti ponosa, uspjeha i moći[1144]. Izlaz iz krize identiteta kod prezbitera autor vidi u ponovnom otkrivanju identiteta u harmoniji života i rada koja će rezultirati *stvarateljskim dušobrižništvom*[1145] u kojem dušobrižnik, noseći svoj križ, biva istodobno predan u služenju pojedincima i zajednici kojoj je poslan[1146]. To će moći oni kojima je služenje, kao eminentna koncilska kategorija, postalo sastavnim dijelom kako mentaliteta, tako i prezbiterskog identiteta.

O identitetu dijecezanskog prezbitera promatranog u optici *communio* ekleziologije pisao je Josip Vrančić. Autor smatra da se identitet prezbitera rađa i iz pripadnosti prezbiteriju jedne mjesne Crkve kojoj je biskup temelj jedinstva[1147], uz naglasak na prezbitersku odgovornost za zajednicu i prema zajednici kojoj je od biskupa poslan služiti[1148]. O prezbiterskoj duhovnosti kao najvažnijem integrativnom čimbeniku prezbiterskog identiteta, u koji navlastito ulazi antropološka datost da je prezbiter ponajprije samo čovjek, te joj zatim pridolazi realnost pozvanosti, sakramentalne posvećenosti i poslanja, pisao je Mijo Nikić[1149].

Važan doprinos razumijevanju prezbiterova identiteta promatranog na temelju odabranih euholoških odlomaka iz liturgije prezbiterskog ređenja donio je hrvatski liturgičar Ante Crnčević[1150]. Autor je nastojao odgovoriti na pitanje, kako je danas moguće o svećeništvu govoriti iz liturgijske perspektive, a pritom ne upasti u stereotipnost diskursa o svećeništvu[1151]. Autor pokazuje kako se na temelju inherentne liturgijske i teološke logike

---

[1144] Usp. *Isto*, 278.

[1145] *Danas i sutra potrebno je ne uspješno, nego stvarateljsko dušobrižništvo, a to je ono koje je oslobođeno svih grčeva, svih recepata za uspjehe u pastoralu, dušobrižništvo koje računa s Bogom. Tako u dušobrižniku nećemo imati funkcionara nego čovjeka Božjega koji nije drveni svetac nego živa osoba koja živo računa na Boga i čovjeka*. Milan ŠPEHAR, *Svećenik između evanđelja i izazova suvremenosti – od apologetike prema antropologiji*, 280.

[1146] Usp. *Isto*, 286-288.

[1147] *Sve ovo dosada rečeno navodi nas samo na jedan zaključak: identitet dijecezanskog svećenika mora se tražiti, pronalaziti i razvijati, kako unutar zajedništva prezbiterija kao takvoga, tako i u uronjenosti prezbiterove službe u službu biskupa (što nije nešto „ad libitum" nego ono što pripada jednom od temeljnih uvjeta i preduvjeta govora o identitetu dijecezanskoga prezbitera) kojemu je povjerena posebna uloga u služenju narodu Božjemu, i to sve unutar tajne postojanja Crkve kao communio*. Josip VRANČIĆ, Identitet dijecezanskog prezbitera u svjetlu govora o Crkvi kao *communio*-zajedništvo, u: *Ex popolo pro popolo – Iz naroda za narod*. Zbornik radova svećenika studenata Papinskoga hrvatskog zavoda svetoga Jeronima u Rimu u svećeničkoj godini, Papinski hrvatski zavod svetoga Jeronima, Roma, 2010., 25.

[1148] *S druge strane, jedan od bitnih preduvjeta za izgradnju identiteta dijecezanskog svećenika jest odgovornost prema zajednici kojoj služi u perspektivi ugrađivanja sebe u njezin rast i napredak, na službu izgrađivanja crkvenog jedinstva*. Josip VRANČIĆ, *Identitet dijecezanskog prezbitera u svjetlu govora o Crkvi kao communio-zajedništvo*, str. 25.

[1149] Vidi: Mijo NIKIĆ, Svećenička duhovnost – integrativni čimbenik svećeničkog identiteta, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 847-868.

[1150] Vidi: Ante CRNČEVIĆ, Liturgijske slike prezbiterske službe. Teološki naglasci iz liturgije ređenja, u: *Diacovensia*, XVIII (2010.) 2, 279-289.

[1151] *Nadalje, ne vode li liturgijske teme o svećeništvu u stereotipnost, priječeći aktualnost govora o suvremenim eklezijalnim i pastoralnim paradigmama koje svećenika određuju na nov način, dajući mu sa svakom društvenom i kulturalnom promjenom nove zadaće i novi okvir za redefiniranje identiteta?* Ante CRNČEVIĆ, *Liturgijske slike prezbiterske službe. Teološki naglasci iz liturgije ređenja*, 279-280.

euholoških tekstova svećeničkog ređenja, koja pomaže bistrenju prezbiterske slike u Crkvi, može teološki oblikovati i ocrtati prezbiterov identitet koji se uvijek mora relacijalno iščitavati[1152]. Crnčević upozorava da je ovakvo liturgijsko tumačenje prezbiterata ostalo zatvoreno u liturgijsku obrednost, te je ta zatvorenost polučila mnoge povijesne redukcionizme[1153] od kojih je najočitiji redukcionizam prezbiterske duhovnosti na osobnu duhovnost.

Hrvatski teolog i pomoćni biskup Đakovačko-osječke nadbiskupije Đuro Hranić, progovarajući o identitetu prezbitera, polazi od njegove eklezijalne dimenzije, čiju protežnost prepoznaje i naglašava upravo u služenju zajedništvu crkvene zajednice. Prezbiterov se eklezijalni identitet očituje u promicanju svih kršteničkih službi u župnoj zajednici[1154] s posebnim senzibilitetom za prepoznavanje potreba župne zajednice i brige za njezin rast, pri čemu se nebriga za potonje pokazuje kao zanemarivanje bitne sastavnice prezbiterskog eklezijalnog identiteta[1155]. Pritom prezbiter treba biti svjestan da je po svome eklezijalnom identitetu promicatelj različitih karizmi i laičkih službi u zajednici Božjega naroda kao neophodno potrebnih za ostvarivanje njezina poslanja te svjedočenja i služenja u svijetu[1156]. Prezbiter se prema Hraniću mora moći prepoznati kao promicatelj proročkog, kraljevskog i svećeničkog služenja vjernika laika, kojemu je diakonia znakom zrelosti njegova identiteta, pri čemu ga služenje krsnom svećeništvu vjernika laika učvršćuje u njegovom vlastitom eklezijalnom identitetu[1157]. Kod jednog dijela prezbiterâ Hranić primjećuje tendenciju parcijalnog življenja eklezijalnog identiteta te demisiju katehetskog ministerija[1158].

[1152] *Prema liturgiji ređenja, identitet prezbitera i njegov duhovni profil uvijek su čitani iz matrice odnosa, ponajprije iz odnosa prema biskupskoj službi kojoj se povjeravaju kao suradnici te, potom, iz odnosa prema Božjem narodu kojemu su poslani*. Ante CRNČEVIĆ, *Liturgijske slike prezbiterske službe. Teološki naglasci iz liturgije ređenja*, 281.

[1153] *Takvi redukcionizmi doveli su do izvjesne sacerdotalizacije prezbiterata, pri čemu je nastala i vlastita prezbiterska duhovnost, pa se, umjesto prepoznavanja same svećeničke službe kao puta svetosti, pokušava provoditi nejasnu i nedorečenu spiritualizaciju svećeničkoga života*. Ante CRNČEVIĆ, *Liturgijske slike prezbiterske službe. Teološki naglasci iz liturgije ređenja*, 289.

[1154] *Njemu kao pastiru pripada briga za promicanje svih kršteničkih službi u njegovoj župnoj zajednici, u Crkvi i u služenju Crkve u svijetu*. Đuro HRANIĆ, Identitet prezbitera i promicanje ostalih službi u Crkvi, u: *Diacovensia*, VII (1999.) 1, 67.

[1155] *Ne čini li to, prezbiter se udaljava od svoga crkvenog identiteta suradnika biskupskoga reda, a njegovo služenje ne doprinosi istinskom i cjelovitom rastu kršćanske zajednice*. Đuro HRANIĆ, *Identitet prezbitera i promicanje ostalih službi u Crkvi*, 68.

[1156] Usp. *Isto*, 67.

[1157] *Karizma prezbitera u crkvenoj zajednici je karizma izgrađivanja crkvenog zajedništva, promicanja i usklađivanja različitih karizmi i službi vjernika laika i produbljivanja njihove svijesti o vlastitoj suodgovornosti za ostvarenje poslanja Crkve*. Đuro HRANIĆ, *Identitet prezbitera i promicanje ostalih službi u Crkvi*, 78.

[1158] *No, zabrinjavajuća je tendencija kod jednog dijela prezbitera da sve svoje pastoralno djelovanje ograniče isključivo na predsjedanje euharistijskim slavljima i na slavlje sakramenata, s tendencijom potpunog povlačenja iz različitih oblika katehizacije i naviještanja (osim nedjeljne homilije) te služenja*. Đuro HRANIĆ, *Identitet prezbitera i promicanje ostalih službi u Crkvi*, 74.

Krizu identiteta kod hrvatskih prezbitera je u *Svećeničkoj godini*-2010. pretresao i *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*[1159]. Tu se pitanje identiteta prezbitera pokazalo kao veoma složeno, budući da identitet koji je duboko intimna i osobna stvaranost, istodobno je i društvena, te dotiče svaki aspekt svećenikove osobnosti. Stoga postaje razvidnim kako nije dovoljno tek načelno biti svjestan krize identiteta prezbitera, nego su sami prezbiteri pozvani učiniti kvalitativni zaokret u smjeru obnove identiteta, ponajprije obnavljajući kvalitativno odnos i ophođenje prema vjernicima[1160]. To pak upućuje na zaključak da kriza prezbiterskog ministerija, a samim time i kriza prezbiterskog identiteta kod hrvatskih prezbitera još nije prevladana, te da joj se ne nazire kraj, nego da čak poprima i neke nove oblike, poput odustajanja od dijakonalne logike identiteta.

Dobro je na kraju ovog podnaslova navesti T. J. Šagi-Bunića, koji neposredno nakon Drugog vatikanskog koncila piše da je kristocentričnost prva karakteristika koncilske teologije prezbiterata, ali koji ujedno ističe da je ontološki odnos između biskupa i prezbitera ostao teološki nedorađen[1161], te koji ističe da su *prezbiteri po Božjoj volji nužni suradnici i savjetnici*[1162] biskupovi.

3.8.4. Teološko-pastoralni tjedan (TPT) 2010. promišlja o identitetu prezbitera danas

Nadbiskup zagrebački i kardinal Josip Bozanić je u pozdravnom govoru na svečanom otvaranju Tjedna definirao prezbitera kao sljedbenika svoga učitelja Isusa Krista, koji je *pozvan živim svjedočanstvom i naviještanjem evanđelja unositi optimizam među ljude i širiti Radosnu vijest spasenja*[1163]. Ovim je riječima kardinal Bozanić ukratko postulirao bitne komponente koje identitet suvremenih prezbitera mora sadržavati. Autori koji su izlagali na Tjednu polazili su od činjenice da prezbiter današnjice ne smije živjeti izvan svog vremena. Josip Baloban, posebno se fokusirao na prezbitera koji je i dalje zanimljiv teološkoj javnosti,

---

[1159] Vidi: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*, CXXXVIII, (2010.) 3 – 4, 161-214.

[1160] *To konkretno znači da bi svećenici, koji to još nisu učinili, trebali promijeniti pretkoncilski stav neupitnog autoriteta, koji je možda i nesvjesno zahtijevao (samo)obožavanje, u nov stav suradnje i uključivanja što više vjernika u život župne zajednice. Svećenik bi od klasičnog propovjednika koji „šiba“ po slušateljima trebao postati suvremeni mistagog koji uvodi vjernike sve dublje u tajne vjere. Od lika neovisnog poduzetnika trebao bi postati brižan suradnik*. Mladen PARLOV, Svećenički identitet, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*, CXXXVIII, (2010.) 3 – 4, 177.

[1161] *Ali ontološki odnos koji sakramentalnim zaređenjem nastaje između biskupa i prezbitera ostaje preslabo teološki razrađen. Ta problematika preostaje za buduće istraživanje*. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 60.

[1162] Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 61.

[1163] Josip kardinal BOZANIĆ, Govori i pozdravi na svečanom otvaranju 50. Teološko-pastoralnog tjedna 26. siječnja 2010., u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 685.

no unatoč tome teološka diskusija o identitetu prezbitera u Hrvatskoj, prema autoru, do danas ostaje nedovršenom[1164].

Vjeran koncilskome definiranju prezbiterovog identiteta u naviještanju Božje riječi, hrvatski teolog Alojzije Hoblaj prezbiterov identitet prepoznaje u njegovome katehetskom ministeriju, koji se ostvaruje unutar crkvene kateheze na razini župne zajednice. Identitet prezbitera prema Hoblaju određen je njegovim trostrukim ministerijem, odnosno trima službama (službom poučavanja, službom posvećivanja i službom vođenja), a otkriva se u dinamizmu vjere koja se gradi na jasnim stavovima. Teološkom argumentacijom autor pokazuje da se *prezbiterov identitet temelji i na službi poučavanja kao razlikovnoj i nerazdvojivoj sastavnici trostrukoga prezbiterova identiteta te da je kateheza jedan od bitnih oblika prezbiterove službe poučavanja*[1165]. Autor identitet kateheze drži neodvojivim od prezbiterova identiteta, budući da je prezbiter pozvan i poslan posluživati Božju riječ, odgajati vjeru pojedinca i zajednice i upravljati Crkvom[1166]. Prema tome prezbiter ostvarujući svoj katehetski ministerij, koji proizlazi iz njegovog identiteta, stvara osnovu za autentični duhovni život, čime napreduje u zrelosti vlastitoga identiteta[1167], sukladno *Presbyterorum ordinis* 13.

O izgradnji prezbiterskog identiteta, kao o dinamičnom procesu koji traje cijeli život i koji se odvija unutar pojedinih sebi vlastitih etapa, polazeći sa pastoralno-psihološkog motrišta govorio je Mihály Szentmártoni[1168]. Prvom etapom (etapom postavljanja temelja) izgradnje prezbiterskog identiteta autor smatra godine provedene u bogoslovskom sjemeništu. Szentmártoni upozorava na činjenicu da svi svećenički kandidati ne dolaze do zrelog identiteta za vrijeme sjemenišne formacije[1169], budući da im se na putu izgradnje prezbiterskog identiteta ispriječe određene *kočnice*[1170], dovodeći ih posljedično do tri tipa nezrelog prezbiterskog identiteta (*svećenik adolescent, svećenik stari momak, prezreli svećenik*)[1171]. Druga etapa izgradnje prezbiterskog identiteta odvija se u prvim prezbiterskim godinama kada se izgrađuje *pastoralni identitet*. Kriterij za izgradnju pastoralnog

---

[1164] *Završno se opravdano može zaključiti da u Hrvatskoj nije posve ostvaren, a samim tim i dovršen Drugi vatikanski koncil. Jednako tako u Hrvatskoj nije dovršena teorijska i praktična diskusija o identitetu svećenika. I u sadašnjem povijesnom trenutku iznimno je važno usredotočiti se na svećenikov identitet, koji, uz sve povijesne prilagodbe, u svojim bitnim odrednicama ostaje isusovski i crkveni*. Josip BALOBAN, *Teološko-pastoralni tjedan u (ne)dovršenoj perspektivi Drugoga vatikanskog koncila*, 721.
[1165] Alojzije HOBLAJ, Prezbiterov identitet i katehetski ministerij, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 736.
[1166] Usp. *Isto*, 741.
[1167] Usp. *Isto*, 742.
[1168] Mihály SZENTMÁRTONI, Putovi i stranputice izgradnje svećeničkog identiteta, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 909-926.
[1169] Usp. *Isto*, 913.
[1170] Kao *kočnice* koje ometaju redovitu izgradnju prezbiterskog identiteta u svojoj prvoj fazi autor spominje: društvene i ideološke promjene, nedostatak ideala i modela, kulturu provizornog, nedostatak vjerskog svjetonazora, te laicizirano zakonodavstvo. Usp. *Isto*, 913-914.
[1171] Usp. *Isto*, 915.

prezbiterskog identiteta je proegzistentno shvaćanje svećeništva kao karizme[1172]. Zreli oblici pastoralnog identiteta kod Szentmártonija[1173] uvelike se podudaraju s tipovima prezbitera iz studije *Priester 2000*[1174], a autor i ovdje navodi svojevrsne *kočnice*[1175] koje otežavaju razvijanje i sazrijevanje pastoralnog identiteta. Izgradnju pastoralnog identiteta kod prezbiterâ može otežati ili posvema spriječiti i *duhovni klerikalizam*, koji svećeništvo smatra privatnim vlasništvom kojim se slobodno raspolaže, te koji posljedično rađa različitim stilovima prezbiterskog djelovanja (ambiciozni svećenik, svećenik gentleman, svećenik romantik, svećenik bez inicijative, nametljivi svećenik, ogorčeni svećenik). Treća etapa oblikovanja prezbiterskog identiteta prema Szentmártoniju je formiranje *mističnog identiteta* sa svojim različitim izražajima[1176], koja se podudara sa zrelim životnim godinama[1177]. Izgradnja mističnog identiteta također može biti zakočena stresom, burnout-efektom *(izgorjelost)*, krizom srednje dobi ili profesionalnom deformacijom[1178]. Mihály Szentmártoni drži da se zrelost prezbiterskog identiteta mjeri poslušnošću Božjem poslanju, što predstavlja i sukus autorovog istraživanja i proučavanja prezbiterskog identiteta promatranog sa psihološko-pastoralnog motrišta. Teologinja Jadranka Garmaz prezbiterov identitet promatra kao služiteljski i pastirski, odnosno uglavnom kroz proegzistentnu prezbiterovu hodegetsku zadaću usmjerenu na vjernike laike[1179].

Izričito o identitetu prezbitera govore i sljedeći dokumenti crkvenog Učiteljstva. Dokument proizašao sa druge sinode biskupa u Rimu *Ministerijalno svećeništvo i pravda u svijetu* o svećeničkome identitetu progovara kao o stvarnosti koja se nalazi ukoliko se u punini živi poslanje Crkve[1180]. O specifičnome identitetu koji se rađa iz osobne prezbiterove blizine s Gospodinom progovara dokument Papinskog vijeća za laike – *Svećenik u laičkim*

[1172] *Ako svećenik vidi u svom svećeništvu privatno vlasništvo ili privilegij, onda će se pretvoriti u funkcionara, ako pak vidi u svećeništvu karizmu koja je dana njemu, ali zbog drugih, u njemu se rađa svijest i odgovornost i postaje pastoralno orijentiran, tj. čovjek za druge*. Mihály SZENTMÁRTONI, *Putovi i stranputice izgradnje svećeničkog identiteta*, 915.

[1173] 1. Svećenik – čuvar tradicija; 2. Svećenik – osjetljiv na izazove suvremenog svijeta; 3. Svećenik – blizak ljudima; 4. Svećenik – moderni vođa svoje zajednice. Usp. *Isto*, 916.

[1174] Usp. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi*, 31-51.

[1175] Prema Szentmártoniju zreli pastoralni identitet prezbitera mogu zakočiti: krivo percipirana teologija svećeništva, krivo percipirana teologija laikata te poljuljani društveni status prezbitera. Vidi: Mihály SZENTMÁRTONI, *Putovi i stranputice izgradnje svećeničkog identiteta*, 917-919.

[1176] Izražaji mističnog identiteta prezbitera su: svećenik nositelj nade i svećenik-čovjek mnogostrukih odnosa. Vidi: Mihály SZENTMÁRTONI, *Putovi i stranputice izgradnje svećeničkog identiteta*, 921-923.

[1177] Usp. *Isto*, 921.

[1178] Usp. *Isto*, 924-925.

[1179] Usp. Jadranka GARMAZ, Prezbiter – služitelj i voditelj župne zajednice, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 844.

[1180] *Zato prezbiteri nalaze svoj identitet ako u punini žive poslanje Crkve te ga na različite načine izvršavaju u zajedništvu s cijelim Božjim narodom kao pastiri i Gospodinovi službenici u Duhu te tako svojim radom ostvaruju naum spasenja u povijesti. II. Sinoda biskupa – Ministerijalno svećeništvo i pravda u svijetu*, 18.

udruženjima, bit i poslanje iz 1981. godine[1181]. Nakon Sinode biskupa u Rimu (1990.) koja je pretresala pitanje formacije prezbitera u aktualnim prilikama, papa Ivan Pavao II. Crkvi je uputio postsinodalnu pobudnicu *Dat ću vam pastire* (*Pastores dabo vobis*) kao čvrstu doktrinarnu i pastoralnu orijentaciju za život u sjemeništu na početku trećeg tisućljeća. U pobudnici papa ocrtava lik prezbitera koji svoje izvorište nalazi u Presvetome Trojstvu[1182]. Veoma snažno i opširno o prezbiterovu identitetu progovara dokument Kongregacije za kler *Direktorij za službu i život prezbitera – Tota Ecclesia*, koji je pod evidentnim utjecajem posinodalne pobudnice *Pastores dabo vobis* Ivana Pavla II. prema kojem prezbiterov identitet proizlazi iz osobnog sudjelovanja u Kristovu svećeništvu, te sav njegov život i služenje mora nastavljati život i djelovanje samoga Krista[1183]. Direktorij snažno teološki utemeljuje prezbiterov identitet na Kristovu misteriju spasenja[1184], što sam identitet prezbitera čini kristovskim, a onda i novim u odnosu na identitet svih kršćana koji po krštenju participiraju na jednom Kristovu svećeništvu[1185]. Dokument Kongregacije za kler, *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice* (2002.) dosta opširno progovara o svećeničkome identitetu u njegovim trima dimenzijama: pneumatološkoj, kristološkoj i ekleziološkoj, koje se izvode iz prezbiterovog temeljnog identiteta kojega *treba tražiti u biljegu koji mu je dao sakrament reda, na kojemu se razvija bogata pastoralna milost*[1186]. Pri tome Dokument ontološki suobličuje prezbitera Kristu[1187], neodvojivo povezujući svećenikovo biti i djelovati, odnosno njegov život sa služenjem, također pod utjecajem posinodalne pobudnice Ivana Pavla II., *Pastores dabo vobis*, br. 70.

[1181] Vidi: PAPINSKO VIJEĆE ZA LAIKE, *Svećenik u laičkim udruženjima – bit i poslanje*, str. 33.

[1182] *Svećenički identitet – napisali su sinodalni oci – kao i svaki kršćanski identitet ima svoje izvorište u Presvetom Trojstvu, koje se objavljuje i samopriopćuje ljudima u Kristu, uspostavljajući u njemu i po Duhu Svetomu Crkvu kao „klicu i početak Kraljevstva“*. IVAN PAVAO II, *Pastores dabo vobis*, br. 12.

[1183] Usp. IVAN PAVAO II, *Pastores dabo vobis*, br. 13-14.; 16; 18.

[1184] *Njegov identitet proizlazi iz otajstva riječi i sakramenata (Ministerium verbi et sacramentorum) koje je u bitnom odnosu s otajstvom spasotvorne ljubavi Očeve (usp. Iv 17, 6-9.24; 1 Kor 1, 1; 2 Kor 1, 1), sa svećeničkim bićem Kristovim koji osobno izabire i poziva svoga služitelja da bude s njime (usp. Mk 3, 15), i s darom Duha (usp. Iv 20, 21), koji priopćuje svećeniku potrebnu snagu za davanje života mnoštvu djece Božje, sazvanom u njegov jedini narod i upućenom prema Kraljevstvu Očevu*. KONGREGACIJA ZA KLER, *Direktorij za službu i život prezbitera, Tota Ecclesia*, IKA – Zagreb, 1994., br. 4.

[1185] Ovdje je zamjetna korelacija sa *Apostolicam Actuositatem*, br. 3 i *Christi fideles laici*, br 14.

[1186] KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice*, str. 28.

[1187] Usp. *Isto*, str. 7-18.

4. SADAŠNJE STANJE (NE)DOVRŠENOSTI KONCILSKOG LIKA PREZBITERA U HRVATSKOJ

Među prezbiterima danas osjeća se ozračje preopterećenosti, prezahtjevnosti, neuspješnosti i ravnodušnosti, pri čemu je relativno velik broj onih koji u prvim godinama svećeništva napuštaju vršenje svećeničke službe. Sekularizirani mentalitet u društvu ne pruža prezbiterima gotovo nikakvu podršku, što za lik prezbitera predstavlja veliku prijetnju osjećaju vlastite vrijednosti. U gotovo svim europskim zemljama (osobito u zemljama Zapadne Europe) u posljednjih nekoliko desetljeća zabilježen je već veoma zabrinjavajući trend opadanja broja svećeničkih zvanja, što za sobom vuče nesagledive posljedice na evangelizacijsko-katehetsko-pastoralnome području[1188]. Manjak prezbitera pokazuje se kao jedan od simptoma mnogo dublje i kompleksnije krize na koju nisu imuni niti kršćanski brak i obitelj kao takvi[1189]. Tako, primjerice zbog manjka prezbitera, te posljedično radi nemogućnosti ravnomjerne pastoralne raspodjele, jedan prezbiter biva dušobrižnikom i nekoliko zajednica, što ga neizbježno pretvara u pukog djelitelja sakramenata, pri čemu dolazi do zanemarivanja drugih vidova njegovog poslanja. Pri tome se kao ključno pitanje nameće upravo pitanje profila prezbitera, odnosno pitanje stvaranja određenog lika, ili bolje reći tipa prezbitera koji će biti kadar odgovoriti na sve veće i kompleksnije pastoralne izazove koje pred njega postavlja pastoral župnih zajednica unutar raskršćanjenog, sekulariziranog te individualiziranog ambijenta.

Prezbiteri su pozvani u krilu vjerničkih zajednica poticati i njegovati ljudsku, bratsko-sestrinsku te specifično kršćansku solidarnost i ljubav. Nadalje, pozvani su zajednice, odnosno pojedince u zajednicama, odgajati za zajedničku pastoralnu suodgovornost s obzirom na naviještanje i življenje Evanđelja, koje danas sukladno novoj evangelizaciji treba zaodjenuti u nove forme i naviještati ga novim žarom, novim jezikom s novim simbolima, koji će biti razumljivi postmodernome subjektu[1190].

U onim zapadnoeuropskim zemljama u kojima ljudi još uvijek od prezbitera očekuju obredno praćenje, barem putem obreda prijelaza, prezbiteri se još nekako i uspijevaju identificirati sa svojom obrednom zadaćom. Osim spomenutih obreda, odnosno obrednog

---

[1188] Više o problematici rapidnog smanjivanja broja prezbitera u Europi vidi u: Jan KERKHOFS – Paul M. ZULEHNER, (Hrsg.), *Europa ohne Priester*, Patmos Verlag, Düsseldorf, 1995., Jan KERKHOFS, Der Priestermangel in Europa, 11-60.

[1189] Usp. DEUTSCHE BISCHOFSKONFERENZ, *Katholisher Erwachsenkatechismus, Das Glaubensbekenntnis der Kirche*, Don Bosco Verlag, München, 1985., 385.

[1190] Usp. Jan KERKHOFS – Paul M. ZULEHNER, *Wohin geht die Entwicklung? Mögliche Lösungswege*, in: Jan KERKHOFS – Paul M. ZULEHNER, (Hrsg.), *Europa ohne Priester*, 266-267.

praćenja ljudi u prijelaznim životnim situacijama, prezbiteri danas u Zapadnoj Europi jedva da se još osjećaju kao pratitelji vjernikâ na njihovim životnim putovima. Radi toga se, osobito stariji prezbiteri osjećaju depresivno[1191].

Stalni đakonat se ponekad želi predstaviti kao pastoralna kompenzacija manjku prezbitera, premda mora biti jasno da prema svojoj inherentnoj teološkoj impostaciji i liturgijsko-pastoralnoj logici đakonat to ne može i ne smije biti. Kao svojevrsni pastoralni odgovor iz nužde na sveprisutni manjak prezbiterâ u zapadnoeuropskim zemljama se već duže vrijeme pokušava prevladati novim strukturiranjem vjerničkih zajednica[1192]. U tim novim pastoralno-eklezijalnim strukturama (Pfarrverbände) uočen je problem otežanog izgrađivanja vjerničkoga zajedništva[1193], koje predstavlja teološku pretpostavku euharistijskome zajedništvu. Nadalje, javljaju se i problemi u svećeničkome timskom radu, osobito s obzirom na službu „župnik in solidum", te s obzirom na misijsku otvorenost takvih struktura[1194].

Prema Gisbertu Greshakeu profil prezbiterskog poziva, a samim time i lik prezbitera kao takvog, učinili su nejasnim između ostalog i sljedeći čimbenici: okretanje Crkve svijetu, kriza dušobrižničke djelatnosti[1195], demokratizacija svih područja života, te laičko preuzimanje mnogih pastoralnih službi (osobito u Zapadnoj Europi)[1196]. Greshake zaključuje da je *današnja kriza svećeničke službe u biti kriza identiteta*[1197], budući da mnogim prezbiterima nije više razvidno što je zapravo bit i središte, specifično poslanje i zadaća prezbitera.

Danas se evidentnim pokazuje da je biti prezbiter veoma zahtjevno, te da se život prezbitera nerijetko odvija u mnogoobličnim poteškoćama, koje priznaje i Drugi vatikanski koncil[1198], te ponekad i u svojevrsnim proturječjima. U istraživanju i prikazivanju

---

[1191] Usp. Jan KERKHOFS – Paul M. ZULEHNER, *Wohin geht die Entwicklung? Mögliche Lösungswege*, u: *Isto*, 241.

[1192] Vidi: Paul M. ZULEHNER, Auswege aus dem Pfarrmangel, u: *Stimmen der Zeit*, 200 (1992.), Heft 6, 615-616.

[1193] O pastoralnim poteškoćama kod suvremenog prezbitera u kontekstu izgrađivanja vjerničkog zajedništva vidi: Michael HOFFMAN, *Der Priester in der Gemeinde*, in: Karl HILLENBRAND (Hrsg.) Priester heute – Anfragen, Aufgaben, Anregnungen, Echter Verlag, Würzburg, 1991., 134-154.

[1194] Usp. Jan KERKHOFS – Paul M. ZULEHNER, *Wohin geht die Entwicklung? Mögliche Lösungswege*, 246-253.

[1195] *Nikada prije u Crkvi nije postojalo takvo obilje pastoralno-teološke izobrazbe i daljnje formacije, pastoralnih pomagala i dušobrižničkih strategija, kao danas. No, istodobno ni rezultat nikada nije bio mršaviji i žalosniji. Izgleda da sve – ili barem vrlo mnogo od onoga što svećenik čini – doslovno ne koristi ničemu*. Gisbert GRESHAKE, *Biti svećenik u ovomu vremenu, teologija – pastoralna praksa – duhovnost*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010., 21.

[1196] Usp. *Isto*, 20-22.

[1197] Gisbert GRESHAKE, *Biti svećenik u ovomu vremenu*, 23.

[1198] *Kada ovaj Sveti sabor ima pred očima radosti svećeničkoga života, on ne može mimoići ni teškoće koje prezbiteri podnose u današnjim životnim prilikama. Poznato mu je također kako se jako mijenjaju gospodarske i društvene prilike, štoviše i običaji ljudi, i kako se jako u ljudskome mišljenju mijenja poredak vrednota. Zato se*

proturječnosti u prezbiterovu životu najpoznatiji je pokušaj Eugena Drewermanna, koji je polazeći od geneze i habitusa psihopatologije prezbitera kao crkvenih službenika, nastojao ih prikazati kao ambivalentno proturječne osobe koje neprestano u svome životu pokušavaju pomiriti dva nepomirljiva proturječja (mir u statusu crkvenog službenika s jedne sa izričito antigrađanskim stilom života s druge strane)[1199]. Prema autoru prezbiteri bi u svome liku i habitusu trebali biti psihološki adekvatno formirani, da se mogu nositi sa spomenutim proturječjima i deficitarnostima unutar svoga lika[1200]. Slijedom toga Drewermann određuje psiho-gram kleričke (prezbiterske) egzistencije u čije središte postulira strah od samoostvarivanja, što posljedično psihogram suvremenoga prezbitera, a samim time i njegov lik te karakter čini opterećenim strahovima i prisilama[1201]. Drewermannov se pokušaj pokazuje kao definitivno neprihvatljivo polazište, budući da polazi od alternative *služba* ili *osoba*, pritom ih radikalno suprotstavljajući. Drewermannovo djelo *Kleriker – Psychogramm eines Ideals* svojedobno je imalo velikog utjecaja na način na koji se poimao lik prezbitera u kontekstu pluralizma i sekulariziranog društveno-kulturalnog konteksta.

4.1. Poteškoće i izazovi koji utječu na lik prezbitera u Hrvatskoj

Prezbiteri u Hrvatskoj danas svjedoci su nekih procesa koji itekako utječu na njihov lik, te na njih kao na zaređene službenike Crkve koji djeluju *in persona Christi* kroz poslanje konkretnome čovjeku. Jedan od najsnažnijih procesa koji je pogodio vjernike u Hrvatskoj zasigurno je *proces religiozne diferencijacije i raslojavanja*[1202] kojemu se još uvijek ne nazire kraj. Još početkom osamdesetih godina dvadesetog stoljeća u hrvatskoj teološkoj javnosti počelo se promišljati i diskutirati o krnjoj ili nepotpunoj identifikaciji s Kristom i Crkvom[1203],

---

crkveni služitelji, štoviše čak i Kristovi vjernici, u ovome svijetu osjećaju kao stranci koji se tjeskobno pitaju kojim će prikladnim sredstvima i riječima moći s njime komunicirati. Presbyterorum ordinis, 22, 1.

[1199] *Onaj koji pristaje danas da bude zaređen za klerika (prezbitera), preuzima time životni oblik koji u sebi sjedinjuje dvije oznake unutar kojih se obično moraju zapaziti krajnja proturječja, koja kao da ovdje ulaze u svojevrsni neobični brak između udobnog mira u svojstvu crkvene službe s jedne i izraženog antigrađanskog oblika života takozvanih „evanđeoskih savjeta“.* Eugen DREWERMANN, *Kleriker – Psychogramm eines Ideals*, Walter – Verlag, Olten und Freiburg im Breisgau, 1989., 4. Auflage, 57

[1200] *Svatko tko danas želi postati klerikom, ili to već jest, mora biti psihološki formiran upravo u smjeru ovih proturječnosti, što dovodi do pitanja o specifičnome izboru koji je daleko pregnantniji od dosadašnjeg. Ono što ovdje moramo pitati jest: kako ljudi koji istodobno žele oboje, s jedne strane život jedne savršene iznimke, te ujedno siguran i zaštićen život crkvenih službenika podnose ove toliko suprotstavljene ciljeve?* Eugen DREWERMANN, *Kleriker – Psychogramm eines Ideals*, 57.

[1201] Vidi: *Isto*, 664-674.

[1202] Usp. Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR, Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 4, 558.

[1203] *Veoma je značajno za naše vrijeme da se vjera i nevjera više ne podudaraju s granicom službenog pripadanja Crkvi. Vjera i nevjera susreću se i križaju unutar Crkve, kao što i – uostalom u srcu svakoga čovjeka. Vrlo je velika skupina formalnih pripadnika Crkve koji se u važnim pitanjima vjere i morala razilaze sa službenim stavom Crkve*. Marijan VALKOVIĆ, Naviještanje – vjera – krštenje, u: *Bogoslovska smotra*, 48 (1978.) 1 – 2, 15.

te vjerničkom zajednicom[1204], što će u vidu stupnjevite i distancirane crkvenosti te parcijalne identifikacije s Crkvom postati veoma brizantna tema sredinom devedesetih godina prošloga stoljeća[1205]. Unutar višegodišnjeg procesa raslojavanja i diferencijacije unutar vjerničke populacije u Hrvatskoj, zamijećen je pomak ka nominalnim vjernicima[1206], te istodobno povećanje kategorije crkveno neopredijeljenih[1207]. Činjenica nad kojom bi se hrvatski prezbiteri i biskupi trebali zamisliti je opadanje vjerovanja u pojedine istine kršćanskog *Creda*[1208], što posljedično dovodi do opadanja crkvenosti kao takve.

Hrvatski prezbiteri bivaju suočeni sa činjenicom da u vjerničkim zajednicama unutar kojih djeluju uz četvrtinu praktičnih vjernika živi veliki udio diferencirano-distanciranih vjernika[1209] kod kojih je prihvaćanje vjerskih istina veoma heterogeno[1210], a njihov vjernički identitet daleko od vjernički izgrađenog i zrelog. Navedeni procesi itekako utječu na hrvatske prezbitere, a napose na dušobrižnike, budući da i nereligiozne osobe te uvjereni ateisti u veoma viskom postotku traže usluge Crkve, odnosno krštenje, vjenčanje i sprovod. Nadalje je uočeno da ritualna matrica sekulariziranog čovjeka nije više identična ritualnoj matrici službene Crkve (J. Baloban), budući da hrvatski građani koji su članovi Katoličke crkve, sve više ulaze u već spomenutu proturječnu ambivalentnost s obzirom na traženje, prihvaćanje i tumačenje obreda prijelaza, odnosno krštenja, vjenčanja i sprovoda. Prezbiteri se radi toga osjećaju veoma marginalizirano, budući da vjernici svojim selektivnim prihvaćanjem vjere trebaju prezbitere još tek kao davatelje religiozno-obrednih usluga. Nadalje, teško se nalazi zajednička platforma u župnim zajednicama koja bi smanjila distanciranost između vjernika laika s jedne, te prezbiterâ i biskupâ s druge strane.

[1204] Već je krajem sedamdesetih godina dvadesetoga vijeka opširno i temeljito temu distancirane crkvenosti pretresao Josip Baloban u svojoj disertaciji: *Kirche in einer sozialistischen Gesellschaft: Analyse der gegenwärtigen pastoralen Situation in der Erzdiözese Zagreb (Nordkroatien) unter besonderer Berücksichtigung der distanzierten Kirchlichkeit*, Zürich – Einsiedeln – Köln; Benzinger, cop., 1982., s. 309., dok ostali hrvatski teolozi tada nisu jednostavno prihvatili tu pastoralnu paradigmu.

[1205] O toj problematici vidi: Josip BALOBAN, Stupnjevita crkvenost današnjeg kršćanina: realnost i opasnost, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2 – 3, 403-422.; Stjepan KUŠAR, Djelomično prihvaćanje vjere, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2 – 3, 319-345.

[1206] *Temeljna teškoća za Crkvu u Hrvatskoj u budućnosti sastojat će se u tome da će velik dio ljudi i dalje htjeti nominalno biti članovima Crkve, ali će svoju crkvenost shvaćati i živjeti puno više po subjektivnim kriterijima i procjenama koje će im društvo nuditi, nego prema univerzalnim, stožernim i objektivnim kriterijima Evanđelja i crkvenog učiteljstva*. Josip BALOBAN, *Stupnjevita crkvenost današnjeg kršćanina: realnost i opasnost*, 417.

[1207] Usp. Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR, *Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj*, 556.

[1208] U Hrvatskoj tek dvije trećine katolika vjeruje u grijeh, a polovica ih vjeruje u postojanje pakla, dok ih u život poslije smrti vjeruje tek 60%. Vidi: Josip BALOBAN – Alojzije HOBLAJ – Danijel CRNIĆ, Određeni aspekti crkvenosti u Hrvatskoj – rezultati i prosudbe istraživanja, u *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 2, 534.

[1209] Već je papa Ivan Pavao II. u Apostolskoj pobudnici *Pastores dabo vobis* upozoravao na pojavu diferencirane distanciranosti od Crkve, koja negativno utječe na samo prezbitersko služenje i život. vidi: IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis*, br. 7

[1210] Usp. *Isto*, 558.

Osim što su suočeni s fenomenom religiozne diferencijacije, prezbiteri u svome dušobrižničkome poslanju i radu osjećaju trend opadanja povjerenja u Crkvu s jedne, te sve veće nesnalaženje i introvertiranost službene Crkve u novonastalim okolnostima s druge strane[1211], što posljedično rezultira introvertiranošću i nesnalaženjem samih prezbitera u svome pastoralno-eklezijalnom poslanju hrvatskome čovjeku vjerniku, pri čemu nedovoljno autentični vjernički identitet prezbitera-dušobrižnika često biva povodom za nastajanje stupnjevite i distancirane crkvenosti[1212].

Izazvana navedenim procesima i trendovima kao svojevrsnim znakovima vremena službena Crkva u Hrvatskoj do danas nije pronašla adekvatne teološko-pastoralne odgovore i modele, odnosno nije se uspjela uspješno pozicionirati u novim promjenama koje su zahvatile hrvatsko društvo u cjelini. Jednim dijelom to je, iz razloga što u Crkvi u Hrvatskoj do danas nisu dovoljno zaživjele crkvene i pastoralne strukture, o čemu je veoma podrobno pisao hrvatski pastoralni teolog Josip Baloban[1213]. Biskupi i prezbiteri u Hrvatskoj nalaze se pred velikim izazovima, naime, kako u duhu *nove evangelizacije* analizirati učinkovitost postojeće pastoralne paradigme u Hrvatskoj Crkvi, osobito učinkovitost pastoralno-katehetske inicijacijske paradigme. Ta se paradigma sve više pokazuje neučinkovitom, ponajprije radi činjenice što vjeronauk u školi ne prati posvuda u Hrvatskoj sustavna župna katehizacija. Postojeću pastoralnu paradigmu neučinkovitom čini i činjenica da katehetski proces ne prati evangelizacija unutar katekumenalne logike, a nakon slavlja sakramenata ne slijedi mistagoški proces. Sve to rezultira nedovršenim i nepotpunim inicijacijskim procesom, koji se fenomenološki nerijetko pokazuje kao rastanak sa obrednom i sakramentalnom crkvenošću. Tako proces ne ostavlja ravnodušnim prezbitera ni u njegovom svećeničkom identitetu, niti u cjelini njegove prezbiterske službe. Budući da u hrvatskoj postkoncilskoj Crkvi nije dovršena deklerikalizacija pastorala, niti su optimalno zaživjele pastoralne strukture na različitim

---

[1211] *Unutarcrkvene uzroke opadanja povjerenja u Crkvu moguće je prepoznati u činjenici sve veće introvertiranosti Crkve, koja se bavi odviše sama sobom, a premalo čovjekom u hrvatskom društvu. Službena Crkva odviše je koncentrirana na svoju strukturalnu poziciju u državi i društvu, a manje na realno repozicioniranje u društvu; Crkva u posljednjem desetljeću premalo afirmira svoju socijalnu i dijakonalnu dimenziju u društvu; odviše vremena i apela troši u moralno-etičkoj i odgojnoj dimenziji. Mnogi unutar i izvan Crkve dobivaju dojam da se Crkva više bavi sama sobom i svojim unutarcrkvenim problemima i zadaćama, nego problemima čovjeka i društva za koje je Crkva nadležna, kompetentna i odgovorna*. Josip BALOBAN – Alojzije HOBLAJ – Danijel CRNIĆ, *Određeni aspekti crkvenosti u Hrvatskoj – rezultati i prosudbe istraživanja*, 555.

[1212] Vidi: Josip BALOBAN, *Stupnjevita crkvenost današnjeg kršćanina: realnost i opasnost*, 419-420.

[1213] *Razlozi sporosti osnivanja, a jednako tako i slabog funkcioniranja postojećih pastoralnih struktura, najuže su povezani s višestoljetnim klerikalnim konceptom pastorala; s ostacima feudalno-klerikalne uloge biskupa i župnika (biskupija i župa je feud-svojina); s nepostojanjem iskustva demokracije u društvu i Crkvi; s prenošenjem neprenosive odgovornosti vjernika laika (osobito roditelja) na klerički dio Crkve; sa svjetlima i sjenama savjetodavnih struktura i s nepostojanjem određenih crkvenih kontrolnih mehanizama*. Josip BALOBAN, *Pogled na današnju crkvenu praksu, pastoralne strukture i modele*, u: Nediljko Ante ANČIĆ – Nikola BIŽACA, (ur.) Kršćanska nada na početku novoga stoljeća – Zbornik radova znanstvenog skupa, Split, 27. listopada 2000., Crkva u svijetu, Split, 2001., 132.

razinama, a istodobno dio prezbitera nije naviknut na suodgovornu suradnju s laicima, pitanje novoga lika suvremenog prezbitera pokazuje se tim više kao veoma aktualno, te istodobno kompleksno pitanje. U promišljanju i traženju novog lika prezbitera u Hrvatskoj neizbježno se mora poći od prementalizacije shvaćanja njegovog lika, osobito s obzirom na izazove nove evangelizacije te s obzirom na krizu prenošenja vjere koja pogađa Crkvu.

Stoga se danas više nego u prijašnjim povijesnim razdobljima i mijenama Crkve postavlja pitanje: Kako spasiti ugrožen prezbiterski lik kod suvremenih prezbitera, te kako doći do adekvatnog lika, odnosno profila prezbitera koji bi odgovarao zahtjevima Crkve, te suvremenog prezbitera oslobađao za pokretanje obnove i uvođenje vjernika u treće kršćansko tisućljeće[1214].

4.2. Novi lik prezbitera prema Milanu Šimunoviću – prezbiter sposoban za promjene

Hrvatski pastoralni teolog i katehetičar Milan Šimunović smatra dosadašnji lik prezbitera-dušobrižnika zastarjelim, ukazujući pritom na prisutni trend traženja uzora u pretkoncilskome svećeničkome liku[1215]. Suvremeni prezbiteri u Hrvatskoj osjećaju se sve izloženijima i zaposlenijima, a uslijed rastućih i sve brojnijih pastoralnih obaveza i sve napetijima, te nesposobnima da se nose sa pastoralnim neuspjesima. Potrebnu metamorfozu lika prezbitera autor promatra u čvrstoj korelaciji s koncilskim shvaćanjem Crkve unutar communio ekleziologije, gdje se unutar promjene iz pretkoncilske u koncilsku sliku Crkve uočava i svojevrsna dijalektika[1216], koja utječe i na stvaranje lika prezbitera koji bi trebao biti više obilježen kristocentričnošću, a ne toliko ekleziocentričnošću. Pišući o temeljnim karakteristikama prezbiterovog lika Šimunović na prvo mjesto stavlja dijaloško opredjeljenje koje mora na poseban način biti vidljivo i djelatno u njegovoj suradnji s drugim prezbiterima na razini mjesne Crkve, te u ekipnome pastoralnom radu, a tako i u odnosu prema laicima. Prema autoru velika opasnost za prezbiterov lik krije se u mentalitetu koji i danas podupire

---

[1214] Usp. Josip BALOBAN, *Pogled na današnju crkvenu praksu, pastoralne strukture i modele*, 123.

[1215] *S druge strane, ako ustvrdimo da je dojučerašnja slika dušobrižnika na neki način „zastarjela“, može se postaviti pitanje kako to da je nekadašnji dušobrižnik postizao velike rezultate i na osobnom duhovnom i na pastoralnom planu, što pokazuju brojni veliki i sveti ljudi, a danas uza sve veće mogućnosti rada ima puno toga čime se ne možemo pohvaliti, tim više što je raskršćanjenost velikih masa sve veća. Stoga i svojevrsna napast „povratka na staro“ i traženja uzora u prošlosti, kako na sadržajnom tako i na metodološkom planu*. Milan ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve – Teološka promišljanja o župnoj zajednici*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006., 369-370.

[1216] *Očito je da se često polazi od slike Crkve koja je utemeljena na Drugom vatikanskom saboru koji je, nasuprot ideji Crkve kao „savršenog društva“, stavio naglasak na „Crkvu zajedništvo“, Crkvu koja je sva „subjekt slušanja, navještaja i poslanja“. Ipak valja reći da se u okviru te promjene uočava i svojevrsna dijalektika između ideje o Crkvi kao posrednici spasenja, kao „sveopćeg sakramenta spasenja“, kao Crkvi koja smjera k sebi pozvati sve ljude da bi se spasili i Crkve kao „služiteljice“ Krista Gospodina, „znaka“ koji naviješta Krista kao „sakrament sveopćeg poslanja“*. Milan ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve*, 370.

individualistički tip prezbitera koji se zatvara u svoje okvire i biva nesposoban za korekciju svog mišljenja i djelovanja[1217]. Vjeran communio ekleziologiji Drugoga vatikanskog koncila, autor pod utjecajem Paula Michaela Zulehnera i njegove teorije o potrebi prevladavanja tzv. *pastoralne šizme* u Crkvi[1218], prezbitera promatra kao graditelja zajedništva. Kao graditelj zajedništva treba posjedovati i razvijati temeljni stav prihvaćanja i otvorenosti, te promicanja osobnosti drugih[1219]. Nadalje, autor u kontekstu društvenog pluralizma, koji pred Crkvu postavlja nove izazove sukladno kojima se dosadašnji prezbiter-dušobrižnik ne može i ne smije više samo iscrpljivati u zadovoljavanju religioznih i ritualnih potreba (odnosno u dijeljenju sakramenata) pretežno djeci i starijima, nego se mora usmjeravati prema odraslima kao svojim prvim adresatima naviještanja. Taj, pak, pastoral odraslih mora u sebi sadržavati snažno katekumenalno obilježje[1220]. Stoga ovdje prema Šimunoviću u prvi plan dolazi uloga prezbitera kao evangelizatora koji mora dati svoj doprinos metamorfozi župne zajednice iz *župe servisa* u *župu evangelizacijskog angažmana*[1221]. Šimunovićev prezbiter je koordinator te promicatelj novih crkvenih zvanja, što proizlazi iz logike communio ekleziologije. Prezbiter se mora moći prepoznati kao onaj koji gradi mostove povjerenja između klera i laika, odnosno kao onaj koji zdušno radi na prevladavanju klerikalnog koncepta Crkve, a u korist koncilskog koncepta – *Crkve Božjeg naroda*, oslobađajući se istodobno paternalističkog stila dušobrižništva[1222]. Bitna karakteristika obnovljenog lika prezbitera prema Šimunoviću je prezbiter – komunikator[1223], budući da je bez te karakteristike nemoguć zaokret prezbitera u smjeru nove pastoralne paradigme prožete katekumenalnom i mistagoškom logikom. O potrebi svjedočke dimenzije kršćana, a posebice prezbitera govorio je već papa Pavao VI. u *Evangelii nuntiandi*, napominjući da današnji čovjek treba više svjedoke nego učitelje.

[1217] Usp. Milan ŠIMUNOVIĆ, Mijenja li se slika dušobrižnika u Crkvi?, u: *Bogoslovska smotra,* 66 (1996.) 2 – 3, 390-391.; Milan ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve,* 371-372.

[1218] Paul Michael Zulehner smatra da je pastoralna šizma u Katoličkoj Crkvi upravo u tome što se još uvijek osjeća da su klerici (prezbiteri, a napose biskupi) iznad vjernika, a ne usred njih. Vidi: Paul M. ZULEHNER, *Pastoraltheologie, Gemeinde-Pastoral, Orte christlicher Praxis*, Band 2, Patmos Verlag, Düsseldorf, 1. Auflage, 1989., str. 127.

[1219] Usp. Milan ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve,* 373.; Milan ŠIMUNOVIĆ, *Mijenja li se slika dušobrižnika u Crkvi?,* 391-293.

[1220] Usp. Milan ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve,* 374.; Milan ŠIMUNOVIĆ, *Mijenja li se slika dušobrižnika u Crkvi?,* 393.

[1221] Usp. Milan ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve,* 375.

[1222] Usp. Milan ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve,* 378.; Milan ŠIMUNOVIĆ, *Mijenja li se slika dušobrižnika u Crkvi?,* 395-397.

[1223] *Dušobrižnik je, stoga, pozvan da u prvom redu bude komunikator. Ali to komuniciranje nije samo riječju, već ponajprije životom. On se više ne može „sakrivati“ iza jasnoće teoloških argumenata, često negdje jedini ili rijetki „učeni čovjek“, već mora nastupati uvjerljivošću prepoznatljive i osvjedočene vjere*. Milan ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve,* 379.

Od suvremenih se prezbitera očekuje da budu kadri čitati i prepoznavati znakove vremena, odnosno da budu ljudi vizija[1224], a ne da žive od *improviziranog pastorala*. Nadalje, suvremeni prezbiter mora biti izazovan za društvo i ambijent u kojemu živi i djeluje[1225]. Milan Šimunović, opisujući lik prezbitera poželjnog za Crkvu u Hrvatskoj snažno ističe važnost prezbiterskog zajedništva i trajne pastoralne formacije, napominjući pritom da se prezbiterima treba pružiti značajnija pomoć od strane biskupijske uprave. Može se ustvrditi da Šimunovićev lik prezbitera želi odgovarati zahtjevima Crkve i biti slobodan za pokretanje obnove za uvođenje vjernika u treće kršćansko tisućljeće[1226].

4.3. Kušarov lik prezbitera – prezbiter suočen sa polarizacijama i napetostima

Vjeran koncilskoj teologiji prezbiterata Stjepan Kušar skreće pozornost na polarizacije i napetosti unutar kojih prezbiteri žive i obnašaju svoju službu u Crkvi[1227] i društvu u sadašnjem razdoblju sekularizma i individualizma. Prezbitera se u takvom kulturološko-vrijednosnom ambijentu promatra, a onda i vrednuje, kao onoga koji sekulariziranom raskršćanjenom i diferencirano-distanciranom članu Crkve može i treba pružiti određene „religiozno-obredne usluge“[1228]. Autor se pita, mogu li i smiju li se suvremeni prezbiteri zadovoljiti time da budu svedeni na puke funkcionare u službi onih koji još na neki način računaju s religijom u smislu zadovoljavanja religioznih potreba koje im prezbiteri osiguravaju i pružaju? Ovakvo reduciranje prezbiterâ na „funkcionare religije“[1229] neizbježno

---

[1224] *Slijedeći logiku i postupke proroka dušobrižnik, posebno svećenik, u današnjoj je situaciji jednostavno prisiljen prihvatiti izazov demokracije i „ići naprijed“. Društvu i Crkvi potrebni su ljudi koji su hrabri i imaju viziju novog i boljeg svijeta, prema Božjem nacrtu*. Milan ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve*, 380.

[1225] *Zato će suvremeni dušobrižnik svojim govorom i životom zapravo „provocirati“ društvo i crkvenu zajednicu, izazivajući ih na novost života bilo u zalaganju za temeljne ljudske i kršćanske vrijednosti, za duhovno-etičnu dimenziju politike, za socijalnu pravdu i dr., bilo za nove oblike življenja i svjedočenja odnosa s Bogom Isusa Krista*. Milan ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve*, 381-382.

[1226] Vidi: Milan ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve*, 382-397.

[1227] *Crkva se u tome kontekstu sve više doživljava i promatra kao neka vrsta uslužnog poduzeća, a njezini svećenici kao funkcionari religije koji imaju služiti religioznim osjećajima i potrebama ljudi, biti na raspolaganju i davati usluge*. Stjepan KUŠAR, Što određuje duhovni lik zaređenog službenika? I. – polarizacije, napetosti, orijentacije, u: *Crkva u svijetu*, 28 (1993.), 3, 323.

[1228] *Svećenik postaje možda animator komuniciranja među ljudima, menedžer koji organizira hodočasnički turizam (bolje i jeftinije od drugih!), posreduje ponegdje u sklapanju brakova i na raspolaganju je da zadovolji urođenu čovjekovu potrebu da ritualizira neke momente života (ali bez susljednih obveza!): sklapanje braka, rođenje, sprovod, eventualno i prijelaz u mladenačku dob po sakramentu potvrde (koji se sve više pokazuje sakramentom otpada od vjerske prakse, a ne sakramentom uvođenja u zajednicu punopravnih i odgovornih vjernika!)*. Stjepan KUŠAR, *Što određuje duhovni lik zaređenog službenika? I*., 323.

[1229] *Svećenici nipošto nisu „funkcionari religije“, nego, po kršćanskom shvaćanju, nešto sasvim drugo: ljudi koji su, ne po svoji zaslugama i unatoč svojih slabosti, uzeti u svećeništvo Isusa Krista, koji je svojim životom, smrću i uskrsnućem pomirio čovjeka, ljudsku povijest i sve stvoreno sa Stvoriteljem. Svećenici su tu u ime Isusa Krista za druge, poslužitelji radosti Kristovih učenika i svih drugih ljudi, „pontifices – mostograditelji“ prema Njemu i Njegovi zastupnici, ukoliko im je dano da djeluju „u ime Isusa Krista, na mjesto Njega“ (agere in persona Christi) bez obzira na potrebe, očekivanja i zahtjeve ljudi, „oportune-imoportune“*. Stjepan KUŠAR, *Što određuje duhovni lik zaređenog službenika? I*., 324.

utječe na njihov lik koji time biva dodatno opterećen. Unatoč mnogobrojnih poteškoća s kojima bivaju suočeni, prezbiteri ne smiju se umoriti od životnog i svjedočkog pokazivanja i utjelovljivanja transcendentnog smisla ljudskog života[1230]. Ukoliko prezbiter dopusti da postane žrtvom hipotetičke funkcionalističke civilizacije[1231], tada mu lik postaje stranim i prepunim ugroženosti i nesigurnosti. Smisao prezbiterske službe prema Kušaru sastoji se u tome da prezbiteri istinu spasenja predaju dalje kroz svoje služiteljsko i svjedočko življenje, djelovanje i naviještanje, odnosno da u svome služenju braći i sestrama sjedinjuju *martyriu* s *leiturgiom, diakoniju* s *koinoniom*, pri čemu im mjera života s drugima i za druge mora biti sam Isus Krist, a nitko i ništa drugo[1232]. Upravo stoga će prezbiter, jer je čovjek tim više nebrojeno puta osjetiti nerazmjer između vlastitih mogućnosti i povjerenog mu poslanja; no upravo u tome se pokazuje „božanski paradoks" svećeničkog života[1233]. Osim vanjskih napetosti i polarizacija prezbiterima problem predstavljaju i one nutarnje koje su inherentne njegovu služenju, poput polarizacije između proročke karizme i crkvene službe, uslijed koje prezbiteri bivaju nekako gurnuti u puko servisiranje koje ih uvelike opterećuje u razvijanju njihove kršćanske osobnosti na način da se neki više-manje prepuštaju rutini službe[1234]. Mnogi na ovu polarizaciju reagiraju na način namjesto da svojom karizmom oživotvoruju nerijetko okoštale dimenzije službe, selektivno pristupaju vršenju prezbiterske službe sa *uhljebljenjem* kao svojim graničnim životnim stilom, sa odlučujućom ulogom subjektivne dinamike osobnog života, a ne objektivne zadanosti crkvenoga poslanja i služenja[1235]. Kao rezultat ovakvog shvaćanja ali i življenja prezbiterske službe javlja se selektivni pristup prezbiterskome djelovanju, razni bjegovi i kompenzacije, a na kraju možda čak i teška rezignacija povezana s depresijama, budući da takva klima veoma često ovisi o vertikalnim i horizontalnim odnosima u prezbiteriju, te odnosima biskup-prezbiter[1236]. Kao neželjena

---

[1230] *Da bi svoje svjedočenje i zastupništvo svećenik dolično ostvario, on ne treba biti čovjek od jučer, niti po načinu života niti po trajnom polemiziranju protiv prošlosti. On mora biti čovjek današnjice i dijeliti životni osjećaj današnjeg čovjeka, njegove radosti i nade, žalosti i tjeskobe; ali on isto tako mora biti odvažan i spreman kritizirati određene pojavnosti suvremenog života*. Stjepan KUŠAR, *Što određuje duhovni lik zaređenog službenika? I.*, 326.

[1231] Suvremenu kulturološku i vrijednosnu ambijentalnost impregniranu sekularizmom, individualizmom i fukcionalizmom, autor opisuje kao hipotetičku funkcionalističku civilizaciju koja svemu za što misli da ne funkcionira prema njezinim postavkama funkcioniranja ubrzo mijenja novim ekvivalentima, koji uglavnom nisu bolji. Vidi: Stjepan KUŠAR, *Što određuje duhovni lik zaređenog službenika? I.*, 319-323.

[1232] Usp. *Isto*, 326.

[1233] *No tu se pokazuje božanski paradoks svećeničkog života: u toj lekciji poniznosti on će osjetiti kako mu raste nada i odvažnost koje mu ne daju da potone u neplodnom samosažaljevanju, nego da Bogu daruje i u Njegove ruke stavi sve što jest i ima. Takvo predanje rađa novom radošću, opuštenošću i slobodom, koji su u stanju nositi se s izazovima hipotetičkog i funkcionalističkog mentaliteta*. Stjepan KUŠAR, *Što određuje duhovni lik zaređenog službenika? I.*, 327

[1234] Usp. *Isto*, 329.

[1235] Vidi: *Isto*.

[1236] Usp. *Isto*, 329-330.

posljedica neriješenih napetosti i polarizacija na razini karizma-crkvena služba javlja se u minimalističkome liku prezbitera[1237], što se odražava i na smanjenje duhovnih zvanja, jer minimalistički lik prezbitera ne oduševljava i ne potiče na kršćanski život. Rješenje je moguće samo u unošenju tako potrebne ravnoteže u život i djelovanje prezbiterâ, što se postiže osobnim nasljedovanjem Isusa Krista[1238] upravo unutar prostora služenja Crkvi, što naglašava i *Presbyterorum ordinis,* br. 14.

Daljnja napetost unutar prezbiterova lika je ona s obzirom na religiozni kult i evangelizacijsko poslanje. Neravnoteža unutar ova dva pola prezbiteru nameće probleme unutar procesa integracije svećeničke egzistencije, pri čemu prema autoru *razlomljenost i raspršenost snaga nerijetko vodi u rezignaciju ili sumnjivi aktivizam ili čak autoritarizam u postupanju prema suradnicima i vjernicima*[1239]. Kušar smatra da se polarizacija između religioznoga kulta i evangelizacijskog poslanja u Crkvi u Hrvatskoj zaoštrava upravo iz neprekidno rastuće svijesti prezbiterâ o dva središnja pastoralna prioriteta: izgradnje župnih zajednica, s jedne strane, te evangelizacijskog poslanja koje nadilazi granice župa[1240]. Prevladavanje te polarizacije autor vidi u prezbiterovome traženju i naporu da realizira životno jedinstvo kulta i evangelizacije upravo kroz posredovanje eklezijalnog profila vjere vjernicima, pri čemu je prezbiter poslužitelj vjere, a ne njezin gospodar.

U prezbiterovu životu još je vidljiva i napetost između evanđeoskog bratstva i pastoralnog autoriteta, drugim riječima, u krizi je odjelotvorenje pastoralnog autoriteta, gdje prezbiteri nerijetko upadaju u opasnost da autoritarno postupaju s vjernicima inzistirajući pritom na svome statusu. Iz te napetosti, sukladno autoru razvijaju se dva ekstremna lika prezbitera. Prvi je lik prezbitera koji je sveden na duhovnog animatora „spontane grupe“ prijatelja, dok je prema ostalima u zajednici na distanci[1241]. Drugi ekstrem je lik prezbitera funkcionara koji obavlja sve što propisuje Zakonik kanonskoga prava i ostali crkveni propisi. Prevladavanje ove polarizacije Kušar vidi u Pavlovoj proegzistentnoj logici „biti svima sve“, odnosno u optici služenja , pri čemu prezbiter podržava vjerničko služenje Gospodinu i jedni

---

[1237] *Iz svega toga nerijetko izraste u sebi bijedan i minimalistički lik svećenika, takva slika crkvene duhovne službe i službenika koja ne samo da nikoga ne oduševljava i ne izgleda vrijednom da bude nasljedovana, nego i nije uvjerljiva u onome što želi pružiti*. Stjepan KUŠAR, *Što određuje duhovni lik zaređenog službenika? I.*, 330.
[1238] *Zbiljsko svećenikovo nasljedovanje Isusa Krista s druge će strane pokazati i opravdati osobnu karizmu kao prikladnost za crkvenu pastoralnu službu, jer karizma je dar Duha Svetoga za izgradnju Crkve, a ne prilika za ekshibiciju. Time će barem načelno biti odstranjena opasnost da se crkvena služba ne utopi u pukom administriranju i funkcioniranju, niti da „pobjegne“ u nekakvi karizmatički spontanizam i ekshibicionizam*. Stjepan KUŠAR, *Što određuje duhovni lik zaređenog službenika? I.*, 331.
[1239] Stjepan KUŠAR, *Što određuje duhovni lik zaređenog službenika? II. – polarizacije, napetosti orijentacije*, u: *Crkva u svijetu*, 28 (1993.) 4, 437.
[1240] Usp. *Isto*, 438.
[1241] Usp. *Isto*, 441.

drugima, zatim ohrabruje njihovu odvažnost, te čuva svako dobro koje zajednica prima od Boga[1242]. Zaključno se može reći da se točka sinteze za Kušarov lik prezbitera nalazi upravo u vršenju službe zaređenog službenika, odnosno *u njegovoj predanosti i posvećenosti povijesnom identitetu konkretne Crkve kroz „pastoralnu ljubav"*[1243].

4.4. Nedovršenost koncilskog lika prezbitera – navjestitelja Božje Riječi

Naviještanje Božje Riječi, a eminentno naviještanje Evanđelja[1244] prvotna je zadaća i vlastitost[1245] prezbiterâ ucijepljena duboko u njihov identitet, i a istodobno i temelj, kako osobnog tako i zajedničkog života u vjeri[1246]. Prezbiter kao navjestitelj Riječi je jednostavno nenadomjestiv[1247]. Stoga je evidentno da je naviještanje Riječi u dušobrižništvu od nezamjenjivog značaja[1248], te bi njezino zanemarivanje u svećenikovu životu i djelovanju značilo demisiju njegova poslanja, te otklon od autentičnosti lika i identiteta katoličkoga prezbitera. Autori – hrvatski teolozi, koji progovaraju o liku hrvatskog prezbitera-navjestitelja, polaze od bitnih preduvjeta, odnosno od važnih čimbenika bez kojih bi naviještanje Riječi ostalo neautentično. Kao prvi preduvjet navode: svjedočenje životom[1249], pri čemu kvalitetni molitveni život prezbiteru pruža iznimnu potporu[1250] u njegovu navjestiteljsko-evangelizacijskome poslanju. Nadalje, za plodonosno naviještanje Riječi prezbiteri se usavršavaju kroz samostalni teološki studij, te napose unutar dinamike permanentnog obrazovanja[1251]. Identitet prezbitera-navjestitelja Riječi nezamisliv je bez

---

[1242] Usp. *Isto*, 442.
[1243] Stjepan KUŠAR, *Što određuje duhovni lik zaređenog službenika? II.*, 445.
[1244] Usp. *Lumen gentium*, br. 28, 1.; KATEKIZAM KATOLIČKE CRKVE, HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, Glas Koncila, Zagreb, 1994., br. 1564.
[1245] Usp. ZAKONIK KANONSKOG PRAVA, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., Glas Koncila, Zagreb, 1988., kan. 757.
[1246] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 4,1.
[1247] *Naviještati i razlagati Božju riječ konstitutivni je dio njegove službe, njegova poslanja, bez obzira što bi neki vještiji nezaređeni službenik mogao i skladnije govoriti*. Zvonko PAŽIN, Prezbiter, navjestitelj i slavitelj Kristova djela spasenja, u: *Diacovensia*, XVIII (2010.) 2, 347.
[1248] Vidi: Nikola VRANJEŠ, Propovjedništvo i današnji pastoral – mogućnosti i perspektive, u: *Diacovensia*, XVIII (2010.) 3, 552.
[1249] Usp. Nikola VRANJEŠ, *Propovjedništvo i današnji pastoral – mogućnosti i perspektive*, 553.; Ivica RAGUŽ, Sustavno-teološko promišljanje o propovijedi, u: *Diacovensia*, XVIII (2010.) 3, 511.; Stanislav ŠOTA, Poteškoće i mogućnosti navještaja Božje riječi u prigodnim propovijedima, u: *Diacovensia*, XVIII (2010.) 3, 571.
[1250] O važnosti molitvenog života kod prezbitera, a u svezi njihovog plodnog evangelizacijsko-navjestiteljskog poslanja vidi: KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter – navjestitelj riječi, služitelj sakramenata i voditelj zajednice kršćanskog trećeg tisućljeća*, str. 24-25.
[1251] Usp. Nikola VRANJEŠ, *Propovjedništvo i današnji pastoral – mogućnosti i perspektive*, 554.; Stanislav ŠOTA, *Poteškoće i mogućnosti navještaja Božje riječi u prigodnim propovijedima*, 569; Zvonko PAŽIN, Liturgijsko-teološko utemeljenje homilije, u: *Diacovensia*, XVIII (2010.) 3, 530-533.

dobrog poznavanja i dubljeg poniranja u Sveto pismo[1252] koje mora biti prezbiterovo uporište u cjelokupnome pastoralnom djelovanju[1253]. Temeljno polazište prezbiterovog navjestiteljskog djelovanja je Kristovo otajstvo, a cilj je ucjepljenje ljudi u to Otajstvo, što se upravo u današnjem postmodernom kontekstu pokazuje kao veliki izazov, kako za Crkvu kao takvu, tako napose za prezbitere-navjestitelje Riječi. Zato i autor Vranješ upozorava na krizu evangelizacijsko-katehetskog propovijedanja u Hrvatskoj, jer ono *danas dobrim dijelom očito ne uspijeva ostvariti životno urastanje katehizanata u Otajstvo Isusa Krista*[1254]. Sljedeći preduvjet plodnog navjestiteljskog djelovanja prezbitera je sustavnost i cjelovitost u prenošenju poruke Riječi Božje, pri čemu prezbiter kao čovjek Crkve[1255] treba propovijedati Krista, Krista u Crkvi, Krista u ime Crkve[1256] i Krista svima. Autori upozoravaju na opasnost instrumentalizacije[1257] koja u navjestiteljsku službu prezbitera unosi elemente koji nisu usmjereni na naviještanje Riječi[1258], osobito naglašavajući važnost aktualizacije poruke uz pokazivanje zanimanja za konkretnog čovjeka i njegovu situaciju[1259].

Današnji vjernici nerijetko se kritički osvrću na evangelizacijsko-homiletsko djelovanje svojih dušobrižnika, tako anketa o propovijedanju iz Osijeka i Đakova[1260] pokazuje da 31,2% ispitanika propovijedi smatraju sadržajnima i poučnima[1261], njih 35,7% ih doživljava kao poticajnima za vjeru[1262], a 47,6% ispitanika smatra homilije tumačenjem Božje riječi i uspijeva ih povezivati sa konkretnim životom[1263].

[1252] Hrvatski teolog Ivica Raguž primjećuje kod hrvatskih prezbitera svojevrsni *zaborav Staroga zavjeta*, što svakako predstavlja nedostatak i okrnjenje unutar navjestiteljskog procesa. Vidi: Ivica RAGUŽ, *Sustavno-teološko promišljanje o propovijedi*, 504.

[1253] *Biblija, a osobito Novi zavjet, osvjetljuje, prožima i nadahnjuje cjelokupnu pastoralnu aktivnost. Svećenik će je, stoga, moći prikladno ostvariti tek kada ona postane njegovim životnim uporištem, kada poruke Riječi u duhovnom smislu postanu njegova „krv i meso“, svakodnevno izvorište i osvjetljenje njegova života i djelovanja*. Nikola VRANJEŠ, *Propovjedništvo i današnji pastoral – mogućnosti i perspektive*, 554-555.

[1254] Nikola VRANJEŠ, *Propovjedništvo i današnji pastoral – mogućnosti i perspektive*, 557.

[1255] Vidi: Ivica RAGUŽ, *Sustavno-teološko promišljanje o propovijedi*, 505.

[1256] *Kad u nekom najudaljenijem kraju propovijeda evanđelje, okuplja svoju malu zajednicu ili podjeljuje neki sakrament, čak i osamljen, neznani propovjednik, kateheta ili pastir – on čini djelo Crkve i njegov rad se, preko institucionalnih odnosa, ali i po nevidljivoj vezi i po tajnim žilama milosnog reda, nadovezuje na evangelizacijsko djelovanje cijele Crkve. Jasno, uz uvjet da to djelo obavlja u jedinstvu s poslanjem Crkve i u njeno ime, a ne vlastitim poslanjem ili osobnim nadahnućem*. Marin SRAKIĆ, Prezbiter-navjestitelj evanđelja u demokratskom društvu, u: *Diacovensia*, X (2002.) 1, 97-98.

[1257] Usp. Nikola VRANJEŠ, *Propovjedništvo i današnji pastoral – mogućnosti i perspektive*, 560.

[1258] Usp. Marin SRAKIĆ, *Prezbiter-navjestitelj evanđelja u demokratskom društvu*, 97.

[1259] Vidi: *Isto*.

[1260] Anketu je godine 2002. proveo Grgo Grbešić na reprezentativnom uzorku od stotinu osječkih i đakovačkih obitelji. Anketa je sadržavala pitanja o sadržaju, istinitosti, realnosti propovijedi te pripremljenosti propovjednika, te da li propovjednik uistinu tumači riječ Božju, te na koji način one utječu na rast vjere kod vjernika. Rezultati ankete objavljeni su u: Grgo GRBEŠIĆ, Anketa o propovijedanju (Đakovo i Osijek, 2002.), u: *Diacovensia*, XI (2003.) 1, 125-137.

[1261] Usp. *Isto*, 130.

[1262] Usp. *Isto*, 134.

[1263] Usp. *Isto*, 135-136.

Prezbiterova služba naviještanja je u velikoj mjeri odraz lika suvremenog prezbitera, što nastoji potvrditi anketa koja obrađuje župnika kao navjestitelja Božje riječi u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji[1264]. Rezultati ankete upućuju na svojevrsnu *suvremenu nemoć navještaja* koja se manifestira u učestalim neodgovarajuće pripremljenim propovijedima[1265] s jedne, te u umoru i zasićenosti[1266] kojom su prezbiteri pogođeni, s druge strane. Kod suvremenih se prezbitera pokazuje nedovoljna pastoralna senzibilnost u svezi prigodnih propovjedi, koje su česta prigoda naviještanja Božje riječi diferencirano-distanciranima, te agnosticima i ateistima.

Hrvatski prezbiteri-navjestitelji Božje riječi, uslijed preopterećenosti s obzirom na nebrojene zahtjeve koje im postavlja cjelokupno njihovo djelovanje, uglavnom u župnim zajednicama, pokazuju nedovoljnu senzibilnost u smjeru unaprjeđivanja svoga evangelizacijsko-homiletskog služenja[1267]. Prezbiter mora moći riječi Božjoj osigurati specifično mjesto, kako u bogoslužju, tako i u svome životu, te u životu povjerenih mu vjernika. Ukoliko prezbiteri svoje evangelizacijsko-homiletsko poslanje ne shvaćaju kao bitni i neizostavni te nadasve sržni dio svoga identiteta i lika, u opasnosti su zapasti u činovnički mentalitet, čija logika više ateizira, negoli evangelizira.

4.5. Nedovršenost koncilskog lika prezbitera – slavitelja euharistije

Dok se u nekim dijelovima Europe u ime općeg svećeništva minimalizira uloga prezbitera[1268], smatrajući da je više-manje jednako vrijedno nedjeljom slaviti euharistiju ili službu riječi koju animira nezaređeni službenik – laik [1269], dotle suvremeni hrvatski teolozi promišljajući o prezbiterima-slaviteljima euharistije polaze od jasnog nauka Crkve izraženog

---

[1264] Anonimnom anketom je obuhvaćeno 10% župnika Đakovačko-osječke nadbiskupije, a cilj je bio istražiti koliko su suvremeni župnici u stanju kvalitetno pripremiti se za svoje evangelizacijsko-homiletsko poslanje, te na koje poteškoće pritom nailaze. Rezultati ankete objavljeni su u: Stanislav ŠOTA, Poteškoće i mogućnosti navještaja Božje riječi u prigodnim propovijedima, u: *Diacovensia,* XVIII (2010.) 3, 567-585.

[1265] Anketa pokazuje da se 78% župnika ne priprema za prigodne propovijedi (prigodom sprovoda, krštenja i vjenčanja izvan mise). Vidi: Stanislav ŠOTA, *Poteškoće i mogućnosti navještaja Božje riječi u prigodnim propovijedima,* 575.

[1266] Vidi: *Isto,* 583.

[1267] Pitajmo se: ako svećenik nije kadar slaviti otajstva, naviještati i tumačiti riječ, koji je onda uopće smisao njegove službe? Ako veli da se zbog drugih obveza nije mogao pripremiti za propovijed, onda – prema učiteljstvu Crkve – on je pobrkao prioritete. Zvonko PAŽIN, *Liturgijsko-teološko utemeljenje homilije,* 529.

[1268] Nakon niza godina minimaliziranja prezbiterove uloge, o ponovnom otkrivanju i vrednovanju prezbiterove egzistencije i službe u Njemačkoj, koja je bitno vezana uz euharistiju vidi: Kurt KOCH, Priesterlicher Dienst an der Eucharistie, in: George AUGUSTIN (Hg.) *Priester sein in Christus,* 17-45.

[1269] Ovdje je veoma važno naglasiti da sveopće i ministerijalno (hijerarhijsko) svećeništvo nipošto nisu jedno drugome suprotstavljeni, nego svako na svoj način ostvaruju Crkvu unutar logike i dinamike euharistijskoga slavlja.

na Drugome vatikanskom koncilu, te od središnjosti euharistije[1270] za prezbiterov život i djelovanje. Upravo u euharistiji sve sastavnice svećeničkog poslanja nalaze svoju sintezu, te svoj konačni temelj i smisao[1271]. Uloga prezbitera – slavitelja euharistije u zajednici i sa zajednicom vjernika je nenadomjestiva i jedinstvena, što svjedoči i naziv *misnik* kojim se često zna osloviti i označiti prezbitera[1272], budući da on slavi, ostvaruje i uprisutnjuje Kristovo djelo spasenja[1273]. Autori polaze i od biblijskog utemeljenja prezbiterove službe i njegovog odnosa prema euharistiji, odnosno od Isusova svećeništva kojeg obrađuje Poslanica Hebrejima, koja u diskursu o prezbiteru slavitelju euharistije postaje ključnom, budući da, kako krsno, tako i ministerijalno svećeništvo, svako na svoj način participiraju na Isusovu svećeništvu[1274]. Stoga je iznimno bitno za svakog prezbitera upoznati Krista kao svećenika, da bi mogao živjeti vlastito ministerijalno svećeništvo, njegujući autentičan odnos s Bogom i bliskost s ljudima.

Kod hrvatskih se prezbitera primjećuje određeno pomanjkanje svijesti o središnjosti euharistije u njihovu životu i svekolikome pastoralnome radu koji mora biti sav upućen na euharistiju i ka njoj voditi. Zamjetno je da sve veći broj prezbitera doživljava svoju ulogu liturga pomalo odvojenom od uloga naviještanja i vođenja[1275], što ukazuje na svojevrsnu nedovršenost lika prezbitera koji je slavitelj euharistije. Svećenička egzistencija, a tako i njegov lik su neodvojivi od euharistijskog otajstva.

Nedovršenost lika prezbitera kao slavitelja euharistije vidljiva je i u činjenici da određeni broj prezbitera ne poštuje propisani obred slavljenja euharistije, nego su skloni mijenjati ga po svome nahođenju[1276]. O nedovršenosti lika prezbitera svjedoči i njihova rutina

---

[1270] Usp. Ivan ŠAŠKO, Euharistija – vrhunac u pristupu, trajnost u življenju inicijacije, u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 3, 526.

[1271] Slaveći euharistiju prezbiter se uvijek iznova vraća svome izvoru, nanovo se iz nje rađa. Ministerijalno je svećeništvo s jedne strane u službi euharistijskog dara, u službi njegova uprisutnjenja i posluživanja, a s druge strane ono iz tog istog otajstva izvire i njime se neprestano hrani i napaja. Anton TAMARUT, Povezanost sakramenata ozdravljenja i služenja sa sakramentima kršćanske inicijacije, u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 3, 596.

[1272] Usp. *Isto*, 595.

[1273] Usp. Zvonko PAŽIN, Prezbiter, navjestitelj i slavitelj Kristova djela spasenja, u: *Diacovensia*, XVIII (2010.) 2, 348-349.

[1274] Usp. Božidar MRAKOVČIĆ, Novozavjetno svećeništvo i njegov odnos prema euharistiji, u: *Riječki teološki časopis*, 18 (2010.) 1, 32-33.

[1275] *Ukoliko se takvo nešto događa, slavlje sakramenata, a posebice euharistije, biva izdvojeno iz ukupne dinamike svećeničkog djelovanja kao svojevrsna zasebna točka čije se uporišno i izvorišno značenje te značenje vrhunca ne uviđa uvijek ni dovoljno ni jasno*. Nikola VRANJEŠ, Euharistija – središte svećenikova pastoralnog djelovanja, u: *Riječki teološki časopis*, 18 (2010.) 1, 52.

[1276] *Koji put se liturgija želi „osuvremeniti“, pa onda od bogoslužja izvodimo predstave koje se trebaju svidjeti vjernicima. Neslavni su primjer tzv. dječje mise i zornice koje su sve više nalik lošim dječjim predstavama. Nisu daleko od toga ni neka naša „veleslavlja“*. Zvonko PAŽIN, *Prezbiter, navjestitelj i slavitelj Kristova djela spasenja*, 351.

u liturgiji[1277]koju autor Zvonko Pažin smatra veoma opasnom. Kod hrvatskih prezbitera zamijećena je nedovoljna zauzetost oko euharistijske dimenzije života župne zajednice[1278], što posljedično znači da postoji određeni broj župnih zajednica u kojima se samo jednom godišnje održava euharistijsko klanjanje. S obzirom na aktivno i odgovorno sudjelovanje zajednice u euharistijskome slavlju hrvatski teolozi uočavaju mnoge nedostatke, pozivajući prezbitere da zdušno rade na podizanju euharistijske svijesti vjernika[1279].

U pastoralnoj se praksi u Hrvatskoj Crkvi javlja nekoliko problema s obzirom na prezbiterovo služenje otajstvu euharistije u širem smislu riječi. Jedan od njih je neopravdano umnažanje svetih misa[1280]. Zatim se kao pastoralni problem javlja i još uvijek prisutna tendencija (doduše u puno manjoj mjeri, nego devedesetih godina) obilježavanja različitih društveno-kulturalnih događanja, unutar kojih se nekim automatizmom i slavi euharistija[1281].

Upravo živeći tu središnjost euharistijskog otajstva u svome životu, prezbiteri otkrivaju i uviđaju zahtjevnost i izazovnost povjerene im pastoralne službe. Kroz odnos prema euharistiji prezbiteri bivaju sposobni prepoznavati znakove vremena i pronalaziti u pastoralnoj ljubavi i razboritosti prikladne načine pastoralnog služenja vjerničkoj zajednici s ciljem izgradnje i učvršćivanja euharistijskog identiteta čitave zajednice. Budući da se nalaze u neposrednom kontaktu s vjernicima, prezbiteri samim time su u najizravnijoj prilici oblikovati vjernika, bilo pojedinaca, bilo zajednice, s obzirom na euharistiju. Opravdano se stoga postavlja pitanje koliko su hrvatski prezbiteri uspjeli komunicirati i posredovati vjernicima, ne samo otajstvo kroz euharistiju, nego i koliko su uspjeli u isticanju središnjosti euharistije u kršćanskome životu, budući da rezultati EVS – 2008 potvrđuju svojevrsno raslojavanje na unutar-crkvenoj sceni s obzirom na pohađanje euharistije i molitvu[1282], što posljedično znači da se kod većeg dijela hrvatskih katolika radi o pomanjkanju euharistijske svijesti, na kojoj se gradi kršćanski identitet, odnosno o činjenici da oni svoj kršćanski identitet grade na nekim drugim temeljima.

[1277] *Kao prvo, nakon godina službe prezbiter i ne primjećujući lako „otklizne“ u rutinu, pa onda misu odčita, a homiliju ili pročita ili ispriča nešto „de communi“ ili, što je još gore, umjesto homilije ima prigodne govore i prepričava aktualnosti. U zajednici gdje je liturgija „mrtva“, ništa pravo ne može živjeti*. Zvonko PAŽIN, *Prezbiter, navjestitelj i slavitelj Kristova djela spasenja*, 351.

[1278] Usp. Marin ŠKARICA, Sveta pričest i štovanje euharistijskog otajstva izvan mise I., u: *Crkva u svijetu*, 37 (2002.), 3, 257-279.; Marin ŠKARICA, Sveta pričest i štovanje euharistijskog otajstva izvan mise II., u: *Crkva u svijetu*, 37 (2002.), 3, 410-420.

[1279] Usp. Nikola VRANJEŠ, *Euharistija – središte svećenikova pastoralnog djelovanja*, 63.

[1280] Vidi: HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Glas Koncila, Zagreb, 2008., br. 122.

[1281] Usp. Nikola VRANJEŠ, *Euharistija – središte svećenikova pastoralnog djelovanja*, 66.

[1282] Usp. Josip BALOBAN – Alojzije HOBLAJ – Danijel CRNIĆ, *Određeni aspekti crkvenosti u Hrvatskoj – rezultati i prosudbe istraživanja*, 539-545.

Ispravno i savjesno te odredbama Crkve vjerno ophođenje prezbitera s euharistijom s jedne strane, te dovoljno poučeni i za euharistijsko otajstvo senzibilizirani vjernici s druge strane, jamstvo su da Crkva vjerna svojoj dvo-tisućljetnoj bogatoj kršćanskoj tradiciji i danas uspješno izvršava svoje poslanje, te i dalje ostane Kristova djelotvorna prisutnost u suvremenom svijetu.

Pastoralni teolog Josip Baloban pretresao je važnu tematiku o kojoj se u hrvatskoj pokoncilskoj teološkoj literaturi do tada nije pisalo, a to je prezbiterov odnos prema pastoralu sakramenata. Autor navodi dvije frustrirajuće činjenice s kojima se dušobrižnici u pastoralu sakramenata susreću, a to su opadanje sudjelovanja vjernika u pojedinim sakramentima s jedne i pasivna, nerazumljiva participacija većeg broja kršćana u sakramentima s druge strane[1283], upozoravajući pritom da plodonosno prihvaćanje sakramenata u njihovom teološkom i egzistencijalnom totalitetu velikim dijelom ovisi o dušobrižniku[1284]. Autor provođenje pastorala sakramenata postulira kroz tri međusobno povezane dimenzije: kristološko-pneumatološku, antropološku, te ekleziološku koja se očituje u ekleziološkoj transparentnosti i aktualizaciju sakramenata u svijetu[1285]. Kroz ostvarivanje navedenih dimenzija prezbiteru je moguće u pastoralu sakramenata pomoći vjernicima rasti u njihovoj kršćanskoj egzistenciji[1286], a istodobno omogućiti da i sam bude slavitelj sakramenata koje duboko vjernički i ljudski proživljava[1287].

Liturgičar i pomoćni biskup zagrebački Ivan Šaško upozorava na poteškoće unutar pastoralno-liturgijske inicijacijske paradigme s obzirom na njezin redoslijed te teološko shvaćanje. Autor je stava da je upravo euharistija *sakrament kršćanske zrelosti*[1288], te da ju se nipošto ne smije reducirati na prvu pričest, jer je euharistija završetak procesa inicijacije te

---

[1283] Usp. Josip BALOBAN, Kako se osjeća i snalazi današnji dušobrižnik u pastoralu sakramenata, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Svećenička pastirska služba*, 53-54.

[1284] *Dok se ne umori u svom svećeničkom životu i u svom pastoralnom radu, svaki dušobrižnik ipak želi doživljavati i podjeljivati sakramente ne samo rutinski, nego izrazito osobno i eklezijalno vjernički. Osim toga, jednako želi da sudjelovatelji i primatelji sakramenata pristupaju i doživljavaju sakramentalno događanje kao spasenjski čin zajednice i pojedinca odnosno pojedinca unutar vjerničke zajednice*. Josip BALOBAN, *Kako se osjeća i snalazi današnji dušobrižnik u pastoralu sakramenata*, 54.

[1285] Usp. *Isto*, 65-68.

[1286] *Dušobrižnik je napose pozvan da upravo u pastoralu sakramenata pomogne kršćanima otkrivati znakovitost i simboliku unutar liturgije i života. Isto, tako da im pomogne rasti u kršćanskoj praksi u kojoj do punog izražaja dolazi najtješnja povezanost između sakramenata i svagdašnjeg života, te između sakramenata i svijeta*. Josip BALOBAN, *Kako se osjeća i snalazi današnji dušobrižnik u pastoralu sakramenata*, 69.

[1287] *Osim toga dušobrižnik je pozvan da sam svakodnevno kako u liturgiji tako i izvan liturgije otkriva i produbljuje osobnu i eklezijalnu sakramentalnu stvarnost. To će mu kontinuirano pomagati da u pojedinim sakramentalnim događanjima ne djeluje samo kao besprijekorni profesionalac, već i kao vjernik koji zajedno s drugima slavi stvarnost spasenja i predvodi braću i sestre u vjeri, nadi i ljubavi*. Josip BALOBAN, *Kako se osjeća i snalazi današnji dušobrižnik u pastoralu sakramenata*, 70.

[1288] *Koliko god se pastoralno činilo učinkovitim promicati ideju o kršćanskoj zrelosti kao sadržaju sakramenta potvrde, treba jasno reći – ako je uopće prikladno rabiti takvu terminologiju – da je euharistija 'sakrament kršćanske zrelosti'*. Ivan ŠAŠKO, *Euharistija – vrhunac u pristupu, trajnost u življenju inicijacije*, 526.

nosivi teološko-pastoralni temelj izgrađivanja zrelih kršćana[1289]. Šaško ističe da se neposredni cilj kršćanske inicijacije nalazi u omogućavanju slavljenja euharistije, samo što se u pastoralu ta ciljnost izgubila, budući da se sakramentima Crkve pristupa podosta fragmentirano[1290]. U smjeru rješavanja te pastoralno-teološke poteškoće Šaško u obliku teza doosi određene smjerokaze: 1) Euharistiju treba uzeti kao polazište za promišljanje svih pitanja o pastoralu kršćanske inicijacije; 2) Valja nastojati oko obnove redoslijeda sakramenata kršćanske inicijacije: krštenje – potvrda – euharistija; 3) Sakramente inicijacije treba promatrati kao ostvarenosti Božjega dara u životu vjernika[1291].

Mnogi prezbiteri u Hrvatskoj zasigurno se i danas bave istim pitanjem koje je postavljala Druga sinoda biskupa u Rimu (1971.): *Kakvim se sredstvima konkretno služiti da bi sakramentalno djelovanje bilo izraz vjere koja istinski prožima sav osobni i društveni život te se kršćansko bogoštovlje ne svede na puki izvanjski ritualizam?*[1292] Suvremena hrvatska teološka misao nije se odviše bavila pretresanjem prezbitera kao slavitelja sakramenata koji djelujući u osobi Isusa Krista Glave (in persona Christi Capitis) upravlja povjereni mu narod Božji u Kristovoj povijesnoj Crkvi prema svetosti, iz čega zatim proizlazi *nužnost da prezbiter svjedoči vjeru cijelim svojim životom, no prije svega načinom na koji vrednuje i slavi same sakramente*[1293].

4.6. Nedovršenost koncilskog lika prezbitera – voditelja zajednice Božjega naroda

Hrvatski teolozi progovarajući o liku prezbitera, voditelja zajednice Božjega naroda, uviđaju i određene nedovršenosti u toj dimenziji njegova lika. Hrvatski pastoralni teolog Bono Zvonimir Šagi napominje da su hrvatski prezbiteri pozvani biti vješti čitatelji znakova vremena te dobri poznavatelji društva i procesa u njemu[1294]. Nikola Vranješ primjećuje određena redukcionistička shvaćanja službe prezbitera[1295], koja su prisutna u širem crkvenom ambijentu, što posljedično rezultira činjenicom da prezbiteri sami sebe vrednuju uglavnom u odnosu na pojedinu dimenziju svoga služenja, ili tek s obzirom na određenu zadaću koju vrše

---

[1289] Usp. *Isto*, 530.
[1290] Vidi: *Isto*, 531., 533.
[1291] Usp. *Isto*, 534.
[1292] II. SINODA BISKUPA, *Ministerijalno svećeništvo – pravda u svijetu*, str. 7
[1293] IVAN PAVAO II., Kateheza na općoj audijenciji (05. svibnja 1993.), u: I*nsegnamenti*, XVI, 1 (1993.), str. 1061.
[1294] *Baš nositelj zaređenih crkvenih službi koji neposredno rade u pastoralu, moraju najbolje naučiti analizirati i uočavati zbivanja u društvu, procese i promjene, odjeke i utjecaj javnog mnijenja u sazrijevanju ili srozavanju etičke svijesti, moraju moći stvoriti teološki utemeljen sud o svemu tome*. Bono Zvonimir ŠAGI, Dušobrižnik u vrtlogu društvenih promjena, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2 – 3, 381.
[1295] *Danas su u širem crkvenom ambijentu sve prisutnija i utjecajnija redukcionistička shvaćanja svećeničke službe, prema kojima ona biva svedena tek na jednu svoju dimenziju*. Nikola VRANJEŠ, Živjeti svećeništvo danas – teološko-pastoralni prikaz aktualne situacije, u: *Crkva u svijetu*, 45 (2010.) 3, 289.

u Crkvi, bez dovoljno razvijene svijesti o cjelovitosti svoga poslanja sa svim dimenzijama. Uz redukcionizam, Vranješ upozorava na opasnost funkcionalizma[1296] i individualizma u shvaćanju i življenju prezbiterske službe[1297], te na još uvijek neprevladanu distanciranost i nepovjerenje prema novim formama laičkih okupljanja i udruživanja. Hrvatski pastoralni teolog Josip Ćorić upozorava na nedovršenost proročke dimenzije pastoralnog profila prezbitera[1298], a Anto Šarić na nedovoljan prezbiterov angažman na području proučavanja kulture i promicanja dijaloga sa suvremenim svijetom, jer je prezbiter pozvan biti *brat među braćom* u službi promicanja kršćanskoga humanizma[1299].

S obzirom na odnos hrvatskih prezbitera prema svijetu i na njihovo razumijevanje Crkve, Ivan Šarčević upozorava na nedovršenost lika prezbitera, govoreći o dva tipa prezbitera. Prvi tip je *prezbiter – konkurent svijetu*[1300], koji se razvio uslijed oprečnog shvaćanja ekleziologije, prema kojem se ona fundira na temelju dviju moći, duhovne i vremenite, pa se posljedično tome Crkva i prezbiter u njoj doživljavaju kao konkurenti svijetu. U shvaćanju svoje uloge kod prezbitera službeništvo ima prednost pred poslanjem, birokracija pred karizmom, te funkcija pred osobom[1301], što svećenika duhovno osiromašuje, emotivno umara, te svodi na funkcionara crkvene institucije. Drugi tip je *prezbiter – neprijatelj svijetu*, koji nastoji svojim povlačenjem i udaljavanjem od svijeta u obrambenu samodovoljnost, remistificirati sebe i svoju ulogu[1302].

Nedovršenost lika hrvatskog prezbitera vidljiva je i na razini odnosa biskup-prezbiter. Odnose između biskupa i prezbitera u Hrvatskoj uglavnom ugrožavaju pogrešni stavovi kako sa strane prezbiterâ, tako i sa strane biskupâ. Biskup je u opasnosti da u odnosu prema prezbiterima upadne u autoritarizam, paternalizam te protagonizam, dok je prezbiter u odnosu prema biskupu u opasnosti od servilizma, karijerizma te infantilizma. Veoma je važna

---

[1296] *Takav pristup producira udaljavanje svećenika od zajednice kojoj je poslan, s vremenom ga pretvarajući u osamljenika koji „dobro izvršava svoje dužnosti“, ali koji je daleko od onoga pastoralnog bogatstva koje podrazumijeva i u sebi nosi svećenička pastirska služba*. Nikola VRANJEŠ, *Živjeti svećeništvo danas – teološko-pastoralni prikaz aktualne situacije*, 302.

[1297] Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Direktorij za službu i život prezbitera*, br. 44.

[1298] *Svećeničko djelovanje bez proročke dimenzije gubi svoju aktualnost i egzistencijalnost te vjeru vrlo često pretvara u ideologiju. A vjera nije ideja i ideologija, nego konkretni život življen pod Božjim patronatom, život koji računa s Bogom i u povijesti i u nadpovijesti. Takav je život zanimljiv i prihvatljiv i suvremenom čovjeku i on se može ostvariti jedino ispravnim vodstvom, a nikada zavođenjem ljudi*. Josip ČORIĆ, Umjesto da vode oni zavode moj narod, u: *Crkva u svijetu*, 39 (2004.) 4, 506.

[1299] Usp. Anto ŠARIĆ, Svećenik i kultura, u: *Crkva u svijetu*, 39 (2004.) 4, 516-520.

[1300] *Može se kazati da se u takvom modelu svećenik posvjetovnjuje („biti od svijeta“), slijedi logiku svijeta, političke moći i društvenih povlastica. Za takvog tipa svećenika danas se voli reći da je „snalažljiv“, „poduzetan“, dobar graditelj, menadžer, humanitarni radnik ili vrsni organizator liturgijskih slavlja.* Ivan ŠARČEVIĆ, Svećenik: u svijetu kod kuće bez kuće, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 878.

[1301] Usp. Ivan ŠARČEVIĆ, *Svećenik u svijetu kod kuće bez kuće*, 877.

[1302] Usp. *Isto*, 880-883.

izgradnja zdravog odnosa, za koju hrvatski Mladen Parlov predlaže i model[1303] prema kojem zdrav međusobni odnos *pretpostavlja ispravno shvaćenu i življenu kolegijalnost, na temelju koje treba organizirati crkveni život jedne biskupije*[1304], pri čemu autor osobito ističe da je ispravan odnos između biskupa i prezbiterâ od temeljne i životne važnosti za život mjesne Crkve. Autor je uvjerenja da bi snažnija posvećenost i predanost prezbitera poslanju zajednici uvelike umanjila nezadovoljstva koja se u prezbiterskom životu javljaju, kao plod nezadovoljstva vlastitim biskupom[1305].

O nedovršenosti lika hrvatskog prezbitera progovara i pastoralni teolog Pero Aračić, upozoravajući na činjenicu prema kojoj postojeća pastoralna praksa u Hrvatskoj i stanje unutar župnih zajednica prezbitera dodatno frustrira[1306]. Nadalje, kriza postojeće pastoralne paradigme kršćanske inicijacije također predstavlja veliki izvor frustracija za suvremenog prezbitera[1307]. Autor smatra da se suvremeni prezbiter u Hrvatskoj nalazi u neprestanom dinamičkom previranju s obzirom na zahtjevnosti svećeničkog poslanja i vlastitih mogućnosti s jedne, te s obzirom na dinamičko sučeljavanje s procesima unutar crkvene zajednice, s druge strane[1308], što ga čini prilično ranjivim[1309].

Nedovršenost lika prezbitera kao voditelja i upravitelja, vidljiva je i u njegovu odnosu prema novcu općenito[1310], te posebice u upravljanju materijalnim dobrima. Teolog Miljenko Aničić upozorava na rascjep u svećenikovu pozivu koji se nerijetko događa uslijed neadekvatnog prezbiterovog odnosa prema novcu[1311], pri čemu, novac *kod određenog broja*

[1303] *Zdrav odnos između biskupa i kolegija svećenika zahtijeva da biskup i svećenik/ci: a) vjeruju u dobre, tj. ispravne motive djelovanja onog drugog; b) čuvaju jedan drugomu dobar glas; c) pristupe mogućim pritužbama iskreno i s ljubavlju; d) budu spremni iskreno se ispričati za bilo kakvu povrjedu drugoga*. Mladen PARLOV, Odnos svećenika i biskupa, u: *Diacovensia*, XVIII, (2010.) 2, 310.

[1304] Mladen PARLOV, *Odnos svećenika i biskupa*, 310.

[1305] *Ondje gdje postoji istinska ljubav prema Isusu Kristu i Crkvi, poteškoće u odnosu između biskupa i svećenika nestaju same od sebe. Istinska ljubav želi služiti, a ne vladati, a najveće poteškoće nastaju iz želje za vlašću, za potvrdom samih sebe, za upravljanjem, makar se sve to prikazivalo kao služenje ili kakvim drugim eufemizmom*. Mladen PARLOV, *Odnos svećenika i biskupa*, 311.

[1306] Usp. Pero ARAČIĆ, Prezbiter i župna zajednica: poteškoće i perspektive, u: *Diacovensia*, XVIII (2010.) 2, 390.

[1307] Usp. *Isto*, 393-394.

[1308] Usp. *Isto*, 395.

[1309] *Prezbiter nije s neba pao, nije crkveni dostojanstvenik s odlikovanjima i ukrasnim odorama ili tek akademski naobražen teolog, već on mora biti među siromašnima u sveobuhvatnom smislu te riječi, na rubovima društva, sa svim izranjenima i bolesnima. Ali i on je istodobno osobno izranjen. Mora voditi brigu i o svojim ranama*. Pero ARAČIĆ, *Prezbiter i župna zajednica: poteškoće i perspektive*, 394.

[1310] *Svećenik se ne može dati u potjeru za novcem, niti se u potpunosti može od njega distancirati. On je u svijetu u kojem novac dominira svim područjima života, određuje sudbinu pojedinca i naroda. U većoj ili manjoj mjeri i on sam podliježe zakonitostima moći i novca. Ako se potiskuje ili prešućuje, ta moć izgleda još veća. Posvješćivanjem te stvarnosti stvaraju se bitni preduvjeti da od nesvjesnih lomova u posjedovanju i radu s novcem i vremenitim dobrima, postane svjesni dio osobnosti i omogući ona ljudska sloboda koja svoj sadržaj ne vidi u novcu i posjedu, nego u Bogu*. Miljenko ANIČIĆ, Svećenik i novac s moralnog gledišta, u: *Diacovensia*, XIII (2005.) 1, 30.

[1311] Usp. *Isto*.

prezbitera stupa na mjesto Boga, postajući idolom, a tako se prezbiter reducira na pohlepnog i nikad dovoljno plaćenog činovnika. Neadekvatan odnos prema novcu prezbitera ugrožava, dovodeći ga u mnoga proturječja s obzirom na njegovu teološku egzistenciju. Jedno od njih vidljivo je u činjenici da prezbiter u pravilu pripada situiranijim građanima, a istodobno propovijeda Evanđelje siromaha, potvrđujući na taj način socijalno-etički rascjep u svojoj prezbiterskoj egzistenciji. Autor napominje da svako postupanje s novcem i materijalnim dobrima nužno podrazumijeva i svoju moralnu kvalifikaciju, odnosno dotiče pitanje pravednosti i ljubavi prema bližnjemu[1312]. Svećeničko siromaštvo koje Drugi vatikanski koncil unutar svoje teologije prezbiterata pozdravlja i potiče, prema autoru, ne sastoji se u tome da prezbiter ne posjeduje ništa, nego da postupa s novcem i materijalnim dobrima koji odgovara duhu Evanđelja, prema kojemu se siromaštvo živi u službi ljubavi, slobode i raspoloživosti[1313].

4.7. Nedovršenost duhovnog lika koncilskog prezbitera

Sukladno koncilskoj teologiji prezbiterata svećeništvo se temelji na osobi prezbitera kao služitelja, kojemu Krist posredstvom Crkve (biskupa zareditelja) daje svećenički red u sakramentu svetog Reda. Time se svaki prezbiter suobličuje Kristu, te djeluje *in persona Christi*. Drugim riječima, svećeništvo se nalazi u službi Kristova poslanja. Prezbiterov odnos s Isusom Kristom indikator je njegove ispravne duhovnosti[1314], a istodobno i temelj njegovog odnosa, kako sa povjerenom mu zajednicom vjernika, tako i sa pojedincima u njoj i izvan nje[1315]. Upravo ta temeljna, kristološka dimenzija ima odlučujući utjecaj na prezbiterovu osobnu duhovnost. Uz kristološku dimenziju duhovnog lika prezbitera, nezaobilazna je i antropološka[1316]. Prezbiter je ponajprije čovjek[1317], stoga je iznimno važno da uvijek i u svemu ostane čovjekom, odnosno da svoju antropološku te duboko ljudsku ili bolje reći,

---

[1312] Usp. *Isto*, 33.
[1313] Usp. *Isto*.
[1314] *Svećenička duhovnost – shvaćena kao otvorenost vlastitog srca, dakle onoga što čovjek najviše jest, prema Apsolutnoj istini i ljubavi – ima svoj izvor i uvir u Bogu Ocu, izvoru svakog dobra. Nadalje, ona treba biti osobno doživljena kao potpuno opredjeljenje za Isusa Krista i predanje svega sebe Kristu u naviještanju njegova evanđelja i u radu za njegovo kraljevstvo. Konačno, svećenička duhovnost je radikalno posvećenje sebe Duhu Svetome koji ostvaruje volju Božju u poniznom srcu koje je otvoreno Bogu*. Mijo NIKIĆ, *Svećenička duhovnost – integrativni čimbenik svećeničkog identiteta*, 849.
[1315] Usp. Mladen PARLOV, *Čovjek Božji: razmišljanja o svećeništvu*, Verbum, Split, 2002.,145.
[1316] *Ljudsko se u svećeniku ne može, odnosno ne smije odvojiti od njegova zvanja i svega djelovanja u tome zvanju niti se smije zapustiti. Emocije (i dobre i loše, kako radost zbog uspjeha tako i žalost zbog neuspjeha) ne smiju od svećenika biti odcijepljene*. Milan ŠPEHAR, „Brineš se i uznemiruješ za mnogo, a jedno je potrebno“ – Svećenička duhovnost u duhu Isusovih riječi, u: *Riječki teološki časopis*, 17 (2009.) 1, 57.
[1317] Vidi: Ivan GOLUB, *Najprije čovjek*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1975.

čovječnu dimenziju nikada ne ugrozi[1318], jer bi u protivnom mogao odlutati u klerikalnu duhovnost, te u neprevladanu egocentričnost koja ga usred zajednice vjernika čini strancem[1319]. Hrvatski teolog i filozof Vjekoslav Bajsić u prvim je postkoncilskim godinama upozoravao na krizu kod hrvatskih prezbitera[1320]. Prezbiter je pozvan oblikovati se u duhovnosti koja mu ontološki proistječe iz logike i milosnog dara krštenja, odnosno iz misijskoga poslanja Crkve[1321].

O nedovršenosti duhovnog lika prezbitera s obzirom na njegovu psiho-emotivnu dimenziju progovara teolog i psiholog Ivan Štengl, osobito ističući okolnosti života i djelovanja prezbitera koje uvelike utječu na njegovo psihofizičko zdravlje[1322], napominjući pritom da se od prezbitera danas očekuje nerealno savršeni lik, što ga frustrira kočeći njegov entuzijazam. Prezbiteri, živeći i djelujući unutar postojećeg društveno-kulturalnog ambijenta, nerijetko podliježu rizicima stresa[1323]. Autor, obrađujući čimbenike osjetljivosti ističe opasnost zanemarivanja vlastitog fizičkog zdravlja kod prezbitera što se veoma često reflektira i na njegovo psihičko zdravlje, te na radnu sposobnost[1324], ugrožavajući pritom i samu zdravu prezbiterovu duhovnost. Za suvremeni lik prezbitera Štengl veoma važnim smatra prihvaćanje polarnosti potreba i životnih ciljeva, što prezbiteru pomaže u integraciji osobnosti, te osobito u integraciji seksualnosti u svoju osobnost[1325], te pogoduje življenju zdrave duhovnosti koja ničim ne pokušava prikriti ili nadomjestiti zakone upisane u ljudsku narav. Teolog i psiholog Mijo Nikić u svome promišljanju polazi od teze da prezbiterska zdrava duhovnost predstavlja integralni čimbenik za izgradnju njegovog identiteta, odnosno

---

[1318] *Svećenik je ponajprije čovjek. Postoji rečenica jednoga francuskog pjesnika koja glasi: „Budući da ne ljube čovjeka, svećenici misle da zato ljube Boga“. To je velika napast za svećenika, napast da se učini službenim predstavnikom božanskoga, a pritom izgubi „humanitas“*. Elmar SALMANN, Svećenik između zvanja i mistike, u: *Diacovensia*, XVIII (2010.) 2, 272.

[1319] Usp. Mladen PARLOV, *Čovjek Božji: razmišljanja o svećeništvu*, 146.

[1320] Vidi podnaslov: 3.2.5.2. Vjekoslav Bajsić u promišljanju krize prezbiterata u Hrvatskoj.

[1321] Usp. *Isto*, 140-141.

[1322] Usp. Ivan ŠTENGL, Odgovornost i briga svećenika za vlastito psihičko zdravlje, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 753-766.

[1323] *Za razliku od pretkoncilskog, koji je zbog svog statusa bio izoliran, svećenik je postao involviran u društvena događanja, a njegovo djelovanje na društvenoj sceni postaje uslužna djelatnost, kao posljedica sekularizacije i pojave alternative religioznih ponuda nekoć dominantnim vjerskim institucijama. Sukladno tome, i svećenik podliježe rizicima stresa koje ovako delikatne službe sa sobom nose, osim što bi, s psihološkog i sociološkog stajališta, možda beženstvo moglo generirati koje specifične okolnosti, kao na primjer: nemogućnost živjeti emocionalnost na adekvatan, osnovati brak i biti roditelj, ne znati nositi se sa samoćom*. Ivan ŠTENGL, *Odgovornost i briga svećenika za vlastito psihičko zdravlje*, 767.

[1324] Usp. *Isto*, 769.

[1325] *Ophođenje sa seksualnošću dobar je pokazatelj stupnja integrirane osobnosti. Svećenika s visokim pragom tolerancije na frustraciju obilježit će spremnost ne zatvarati oči pred ljudskom potrebom za intimnošću (uključujući i onu seksualne prirode), za brakom, za očinstvom, jer ga ni sveti sakrament ne lišava osjećaja ni potreba upisanih u njegovu prirodu*. Ivan ŠTENGL, *Odgovornost i briga svećenika za vlastito psihičko zdravlje*, 777.

da najsnažnije izgrađuje prezbiterov lik[1326], pomažući mu u integraciji svih vidova života i služenja. Prema autoru prezbiterova duhovnost živi od sakramentalne milosti[1327], a hrani se riječju Božjom i molitvom[1328], čuvajući pritom prezbitera od aktivizma i ritualizma.

Nedovršenost duhovnog lika prezbitera u Hrvatskoj kroz problematično i krizama obilježeno življenje celibata pretresa Ivica Raguž, upozoravajući na ugroženost autentičnog celibatarnog života prezbitera percepcijom moći i duhom oholosti, što ga pretvara u nevjerodostojni znak za kraljevstvo Božje, jer je obavijen licemjerjem[1329]. Kao jednu od velikih poteškoća današnjeg celibata, autor drži i činjenicu da je celibatarni stil života nerijetko postao utočištem pojedinim homoseksualnim osobama, koje zaređene za prezbitere neometano žive svoju homoseksualnost[1330]. Autor vjeruje da celibatsko svećeništvo unatoč krizama koje ga pogađaju i dalje predstavlja *jasni znak* za ostvarenje svećeničkog poslanja, budući da se celibat jedino može živjeti kao *raspeti život*, motiviran ljubavlju prema Bogu, Crkvi i svijetu[1331]. Mijo Nikić također smatra da ispravno življena prezbiterska duhovnost pruža pomoć i daje poticaj za vjerno življenje celibata[1332]. Teolog Mladen Parlov ističe da su problemi osamljenosti i izoliranosti kod prezbitera posljedica monaškog življenja celibata, pri čemu monahu ne izostaje potpora vlastite zajednice, a prezbiter danas živi nepodupirani celibat[1333], ukoliko ne uviđa da svoj život i služenje mora uroniti u život zajednice[1334].

4.8. Komparacija koncilskog sa suvremenim likom prezbitera u Hrvatskoj

Crkva se u dinamičnom procesu svoga služenja neprestano nalazi u potrazi za likom prezbitera koji će biti kadar u svome vremenu odgovoriti sve većim i zahtjevnijim pastoralno-teološkim izazovima ambijenta u kojem prevladavaju raskršćanjenost, sekularizacija i individualizam. Egzistencija prezbiterâ u Hrvatskoj danas obilježena je mnogim poteškoćama i proturječnostima, pri čemu se mnogi prezbiteri osjećaju previše poput religijskih činovnika

---

[1326] Vidi: Mijo NIKIĆ, *Svećenička duhovnost – integrativni čimbenik svećeničkog identiteta*, 848.
[1327] Usp. *Isto*, 853-854.
[1328] Usp. *Isto*, 857-858.
[1329] *Umjesto da bude jasnijim i savršenijim znakom pripadnosti Kristu i sakramentalnom predstavljanju Isusa Krista, da bude izazov i kritika ovoga svijeta, celibat postaje „savršenijim načinom“ suobličavanja ovomu svijetu, lakšim načinom ostvarenja potrebe za moći*. Ivica RAGUŽ, O svećeničkom celibatu u krizama današnje Crkve, u: *Diacovensia*, XVIII (2010.) 2, 322.
[1330] Usp. *Isto*, 325.
[1331] *Ali upravo takva celibatska egzistencija ostaje „jasniji znak“ Božjega kraljevstva. I kao takav, kao „raspeti život“, celibat izriče i bit svećeničkog poslanja: sakramentalno predstavljati uvijek veću ljubav Isusa Krista prema Crkvi i prema svijetu. Svojim celibatskim životom svećenik, na taj način u svojem životu, na svojemu tijelu ostvaruje ono što sakramentalno i objektivno predstavlja u svojoj službu*. Ivica RAGUŽ, *O svećeničkom celibatu u krizama današnje Crkve*, 327.
[1332] Usp. Mijo NIKIĆ, *Svećenička duhovnost – integrativni čimbenik svećeničkog identiteta*, 860-863.
[1333] O problemu nepodupiranog celibata vidi: Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) – Svećenici u današnjoj kulturi*, 94-99.
[1334] Usp. Mladen PARLOV, *Čovjek Božji: razmišljanja o svećeništvu*, 142-143.

koji su gurnuti u puko servisiranje, te su u opasnosti uhljebljenja ili zapadanja u prezbiterski minimalistički lik[1335]. Središnje obilježje lika koncilskog prezbitera je njegova kristocentričnost i misionarsko opredjeljenje, te njegova evangelizatorska usmjerenost, odnosno njegovo poslanje biti navjestiteljem Božje riječi. Kod hrvatskih prezbitera to je obilježje razvijeno i naglašeno, no istodobno opterećeno nedovoljnim svjedočanstvom života, krizom evangelizacijsko-katehetskog propovijedanja, te opasnošću od instrumentalizacije navjestiteljskog poslanja. Drugim riječima, hrvatski prezbiteri pokazuju nedovoljnu osjetljivost u smislu neprestanog unaprjeđivanja evangelizacijsko-homiletsko-katehetskog služenja, što prijeti opasnošću da iz proročkog mentaliteta zapadnu u činovnički mentalitet[1336].

Euharistijsku celebraciju, odnosno euharistijski prezbiterov habitus teologija prezbiterata Drugoga vatikanskog koncila promatra kao mjesto sinteze teocentričnosti prezbiterove uloge liturga, slavitelja euharistije i sakramenata sa antropocentričnošću koja senzibilizira vjerničku zajednicu za teocentričnost, teoafirmativnost, te antropocentričnost ne samo s obzirom na euharistiju i slavljenje sakramenata, nego i s obzirom na svekoliku vjerničku egzistenciju[1337]. Tu je kod hrvatskih prezbitera zamjetno određeno pomanjkanje svijesti o središnjosti euharistije u njihovu životu i služenju, a samim time i nedovoljna zauzetost za senzibiliziranje euharistijske dimenzije života župne zajednice, odnosno za koncilsku sintezu teocentričnosti i antropocentričnosti unutar euharistijskog habitusa prezbitera u Hrvatskoj.

Kod hrvatskih se prezbitera još uvijek uočava nedovoljno izražena ontološka povezanost, kao i neodijeljena životna povezanost prezbitera s laicima, koja proizlazi iz same naravi prezbiterove službe, a koju Drugi vatikanum snažno ističe[1338]. To potvrđuje da kod hrvatskih prezbitera još nije dovršena prementalizacija iz pretkoncilske statičnosti u koncilsku dinamičnost u odnosu prezbitera prema vjernicima kao braćom i sestrama, pri čemu se hrvatski prezbiteri još do kraja nisu oslobodili paternalističkog stila dušobrižništva. Ta dinamična suradnja i određena blizina prezbitera s vjernicima ne polazi tek od ontološke milosti i dioništva na Božjem sinovstvu, niti samo od općeg krsnog svećeništva, nego i od duboko ljudskog prihvaćanja njihove naravne uvjetovanosti ukorijenjene u konkretnu povijesnu ambijentalnost.

[1335] Usp. Stjepan KUŠAR, *Što određuje duhovni lik zaređenog službenika? I.*, 324-330.
[1336] Vidi podnaslov u disertaciji: *4.4. Nedovršenost lika prezbitera – navjestitelja Božje Riječi*
[1337] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 2, 4.
[1338] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 3, 1. i br. 18.

Duhovnost koncilskog prezbitera usmjeruje ga na svojevrsnu dinamičku evangelizacijsku i svjedočiteljsku svetost, koja svoj najbolji indikator ima upravo u osobnom odnosu prezbitera s Isusom Kristom. Taj odnos se kod hrvatskih prezbitera pokazuje veoma bitnim. Cilj svećeničke duhovnosti nije tek u pomoći pri postizanju moralno-duhovno-emotivnog ravnovjesja unutar prezbiterove osobe, nego i u integraciji duhovnosti s dušobrižničkim služenjem u pastoralnu ljubav[1339]. Upravo na tu sintezu upozoravaju hrvatski teolozi koji pretresaju duhovnost suvremenog hrvatskog prezbitera, posebno se osvrćući na prisutnu tendenciju zanemarivanja fizičkog zdravlja kod prezbitera s jedne, te na nedovoljno prihvaćanje potreba i polarnosti životnih ciljeva[1340], što sveobuhvatno može pomoći u zdravom i radosnom življenju svećeničke duhovnosti, koja je *ad extra* vidljiva i opipljiva upravo kroz pastoralnu ljubav.

Svećenički celibat na Drugome vatikanskom koncilu shvaćen je kao opredjeljenje za ljubav prije svega radi kraljevstva Božjeg[1341], a nikako ne kao odreknuće od nje[1342]. Svećenici po celibatu postaju *živim znakom onoga budućega svijeta, koji je po vjeri i ljubavi već prisutan, u kojem se djeca uskrsnuća neće ni udavati ni ženiti*[1343]. Koncil snažno ističe kristocentričnost življenja u celibatu, ali ne jednostrano shvaćenu, nego na tragu velikodušnog i spremnog prihvaćanja ovakvog stila života poradi kraljevstva nebeskog. Svećenički celibat je za Koncil predanje u služenju zajednici jer se on i živi u zajednici, kao dar ne samo prezbiterima, nego čitavoj Crkvi. Apostolska postsinodalna pobudnica pape Ivana Pavla II. *Pastores dabo vobis* posebnu pozornost celibatu kao vrednoti duboko povezanom s ređenjem koju prezbiter treba živjeti u svojoj potpunoj i radosnoj raspoloživosti srca za svećeničko služenje[1344]. Unatoč jasno postavljenom koncilskome nauku o svećeničkom celibatu, kod jednog dijela hrvatskih prezbitera se uočava ugroženost autentičnog celibatarnog života percepcijom moći i duhom oholosti[1345].

Tekst Koncilskoga dekreta *Presbyterorum ordinis* u sedmoj glavi polazi od dioništva koje prezbiteri imaju s biskupima, a to je dioništvo na istom Kristovu svećeništvu i služenju. Na taj način vidljivo je da se prezbiterov lik ne može ispravno razumjeti ukoliko se promatra

---

[1339] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 14, 3.
[1340] Vidi podnaslov u disertaciji: *4.6 Nedovršenost duhovnog lika prezbitera*
[1341] Usp. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 93.
[1342] *A po djevičanstvu, odnosno po obdržavanju beženstva radi kraljevstva nebeskog prezbiteri se Kristu posvećuju na novi izvanredan način, uza nj. lakše prianjaju nepodijeljena srca, u njemu se i po njemu se slobodnije predaju služenju Bogu i ljudima, slobodnije služe njegovu kraljevstvu i djelu višnjega preporoda te tako postanu sposobniji da u većoj mjeri prime očinstvo u Kristu*. *Presbyterorum ordinis*, br. 16, 2.
[1343] *Presbyterorum ordinis*, br. 16, 2.
[1344] Usp. IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis*, br. 50.
[1345] Usp. Ivica RAGUŽ, *O svećeničkom celibatu u krizama današnje Crkve*, 327.

individualistički i isključivo posrednički. Prezbiterov lik treba promatrati ministerijalno, pri čemu je jedino posredništvo u Crkvi Kristovo. Na tom, pak, Kristovome posredništvu vidljivo participiraju biskupi i svećenici, kao braća i prijatelji te suradnici[1346]. Među njima se treba njegovati zajedništvo koje u svome izvanjskom očitovanju i ostvarivanju u služenju izvire iz unutarnjeg zajedništva u Kristovom svećeničkom djelovanju. Biskupi u prezbiterima trebaju prepoznavati svoje *pomoćnike* i *savjetnike* u zadaći poučavanja, posvećivanja i pastirskog vođenja naroda Božjega po daru Duha Svetoga koji im je podijeljen na ređenju. Prezbiterska se služba smije nazvati pomoćničkom s obzirom na biskupsku, ali treba istaknuti da ona nikako nije i ne smije biti omeđena samo na provođenje biskupovih odredbi, već svoju protežnost mora nalaziti i u davanju savjeta biskupu[1347]. U iščitavanju ovakvoga suradničkog odnosa prezbitera prema biskupu dolazi se do ključne teološke novosti o samoj koncilskoj naravi prezbiterata i episkopata u kontekstu njihovog suodnosa koji treba isključivati svaki oblik despotizma i paternalizma biskupa prema svećeniku, te svaki oblik servilizma, karijerizma i infantilizma, prezbitera prema biskupu, na što osobito upozorava Mladen Parlov[1348].

Koncilska teologija prezbiterata veoma važnim smatra prezbiterov odnos prema svijetu, prema kojoj je koncilski svećenik pozvan biti poučljiv za slušanje božanskoga glasa u svakidašnjem životu, odnosno za ponizno i pozorno iščitavanje znakova vremena, da bi u slobodi i poučljivosti gradio ispravan stav prema svijetu i zemaljskim dobrima[1349]. Kod hrvatskih prezbitera teolozi Anto Šarić i Ivan Šarčević upozoravaju na nedovoljan angažman na području promicanja dijaloga sa suvremenim svijetom[1350], što posljedično prezbitere dovodi u konkurentski, pa čak i neprijateljski odnos prema svijetu[1351]. Unutar lika hrvatskog prezbitera-voditelja zajednice Božjeg naroda opaža se redukcionizam[1352], funkcionalizam i individualizam u shvaćanju i življenju prezbiterske službe[1353], što nije u skladu sa koncilskim shvaćanjem zajedništva i sakramentalnog bratstva unutar prezbiterija[1354].

Drugi vatikanski koncil ističe i potrebu prezbiterovog zdravog, zrelog i uravnoteženog odnosa prema materijalnim dobrima i njihovu korištenju[1355]. Kod hrvatskih prezbitera teolog

---

[1346] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 7, 1.
[1347] Usp. Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, 61.
[1348] Usp. Mladen PARLOV, *Odnos svećenika i biskupa*, 308-313.
[1349] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 17, 1.
[1350] Usp. Anto ŠARIĆ, *Svećenik i kultura*, 516-520.
[1351] Usp. Ivan ŠARČEVIĆ, *Svećenik: u svijetu kod kuće bez kuće*, 878.
[1352] Usp. Nikola VRANJEŠ, *Živjeti svećeništvo danas – teološko-pastoralni prikaz aktualne situacije*, 289.
[1353] Vidi: *Isto*, 302.
[1354] Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 8, 1.
[1355] *Neka im tako crkvena služba ne bude sredstvom obogaćivanja, a prihode koje im ona donosi neka ne upotrebljavaju za uvećavanje svojega imetka*. *Presbyterorum ordinis*, br. 17, 3.

Miljenko Aničić upozorava na rascjep u svećenikovu pozivu koji se nerijetko događa uslijed neadekvatnog prezbiterovog odnosa prema novcu[1356], dovodeći ga u mnoga proturječja s obzirom na njegovu teološku egzistenciju.

[1356] Usp. Miljenko ANIČIĆ, *Svećenik i novac s moralnog gledišta*, 30-33.

ZAKLJUČAK

Koncilski dekret o službi i životu prezbitera *Presbyterorum ordinis* predstavlja bogati nacrt koncilske teologije prezbiterata, oslanjajući se u ključnim doktrinarnim elementima na Dogmatsku konstituciju o Crkvi *Lumen gentium*, osobito br. 28. Teologija prezbiterata u Dekretu eminentno je kristocentrična, a polazi od poslanja Crkve, smještajući ministerijalno svećeništvo unutar zajedničkog okvira općeg svećeništva, što predstavlja veliki novum i odmak od dotadašnje pretkoncilske teologije prezbiterata. Dekret želi potaknuti prementalizaciju prezbiterâ iz pretkoncilske statičnosti u koncilsku dinamičnost, dajući se u potragu za novim likom i identitetom prezbiterâ koje definira kao nužne savjetnike, suradnike i pomoćnike u biskupskoj službi, koji su pozvani i poslani poučavati, posvećivati, sabirati i izgrađivati pravu kršćansku zajednicu, te voditi Božji narod. Koncilska teologija prezbiterata, promišljajući o svećeničkoj svetosti čini značajni odmak od pretkoncilskog modela, pozivajući prezbitere na dinamičku, evangelizacijsku i svjedočiteljsku svetost. Duhovni život prezbitera *Presbyterorum ordinis* oblikuje kroz njegovo služenje, a zauzima se i za podupirani celibat, potičući prezbitere da uz celibat pristaju kao uz dar, ne samo njima, nego i čitavoj Crkvi. Velika briga za permanentnu izobrazbu prezbitera te naglasak na nadžupnome pastoralnom angažmanu, zatim iskazana briga koncilskih otaca za uzdržavanje svećenika, te za njihovo zbrinjavanje u starosti, a napose briga Crkve za one svećenike koji su napustili službu, velika su novost u Dekretu. *Presbyterorum ordinis* ne pretendira pružiti dovršenu i zaokruženu koncilsku teologiju prezbiterata, ali zato svakako novoj teologiji prezbiterata postavlja snažne temelje, zacrtavajući smjer njezinog budućeg razvoja. Može se reći da je ovaj Dokument u svakom slučaju potaknuo postkoncilsko pretresanje svećenikovog identiteta, njegove samorazumljivosti, u kontekstu prezbiterovog služenja i života kao takvog. *Presbyterorum ordinis* zasigurno predstavlja znakoviti primjer raznolikosti i napretka kojeg je koncilski rad iznjedrio i iznio na dobrobit Crkve.

Dekret o odgoju i izobrazbi svećenika *Optatam totius* predstavlja obogaćenje teologije prezbiterata, upravo svojim snažnim isticanjem pastoralne dimenzije odgoja, te osobito isticanjem kristocentričnosti prezbiterata, tražeći biblijsko, liturgijsko i eklezijalno zasnovan odgoj budućih prezbitera. Ovim se Dekretom htjelo doći do obnove odgoja budućih katoličkih svećenika u kontinuitetu. Dekret predlaže i postavlja opća načela reforme, a konkretnu izvedbu prepušta pojedinim biskupskim konferencijama, pretpostavljajući i uvažavajući različite krajevne, pa i kontinentalne posebnosti. Stoga najveća novost koju je Dekret donio, zasigurno je decentralizacija svećeničkog odgoja, te isticanje potrebe integracije kandidatove osobnosti, na način postupnog dozrijevanja svih njezinih komponenti. Dekretom *Optatam*

totius koncilski oci su na poseban način koncilski *aggiornamento* uveli i u sam odgoj i obrazovanje budućih prezbitera.

Doktorski rad, osim što polazi od temeljnih i ključnih koncilskih dekreta, istodobno istražuje na koji način su sinodalni oci na općim Sinodama biskupâ rezonirali o prezbiteru, te koje su naglaske i probleme uočavali. Tako je na Prvoj općoj Sinodi biskupâ (1967.) u fokusu bila kriza identiteta kod određenog broja prezbitera. Druga opća Sinoda biskupâ (1971.) sa svojim završnim dokumentom *Ministerijalno svećeništvo-pravda u svijetu* snažno je istakla jedinstvo evangelizacije i sakramentalnog života kao posebnu vlastitost ministerijalnog svećeništva. Treća opća Sinoda biskupâ (1974.) od prezbiterâ je očekivala da budu vjerodostojni blagovjesnici te graditelji jedinstva u služenju Božjemu narodu i vjernosti Bogu. Četvrta Sinoda biskupâ (1977.) prezbitere je apostrofirala kao neposredne suradnike biskupa, koji su prvi odgovorni za katehetski ministerij. Peta opća Sinoda biskupâ (1980.) zatražila je od prezbiterâ da što više postanu svjesni svoje odgovornosti za pastoral obitelji. Šesta opća Sinoda biskupâ (1983.) progovarala je o prezbiteru kao o ispovjedniku koji kao služitelj pomirenja uprisutnjuje Krista Dobrog pastira, liječnika, učitelja i milosrdnog suca, te od kojeg se zahtijeva i očekuje svjedočanstvo života. Sedma opća Sinoda biskupâ (1987.) poticala je prezbitere da se uključe u proces katehetske, teološke i duhovne formacije vjernika laika. Osma opća Sinoda biskupâ (1990.), govoreći o odgoju i obrazovanju prezbiterâ, ponovno je pretresala pitanje prezbiterovog identiteta koji je u krizi. Prezbiter za treće tisućljeće prema Sinodi mora biti služitelj, a ne gospodar, koji u svome služenju ujedinjuje svjedočanstvo života i dijalog sa svima. Deseta opća sinoda biskupa (2001.) bavila se biskupskom službom, a između ostalog se osobito isticala potreba biskupove blizine i privrženosti prema svojim prezbiterima. Jedanaesta opća sinoda biskupa o Euharistiji (2005.) posvetila je puno pozornosti povezanosti euharistije i sakramenta svetog reda. Dvanaesta opća sinoda biskupa o Riječi Božjoj (2008.) htjela je pokazati neodjeljivu povezanost euharistije i Božje riječi u životu i poslanju Crkve.

Učenje o prezbiteru u postkoncilskim dokumentima crkvenoga Učiteljstva doktorski rad obrađuje kronološki, iznoseći problematiku prezbitera u poveznici sa koncilskim nacrtom teologije prezbiterata. U svjetlu dekreta *Optatam totius* te ostalih koncilskih dokumenata nastao je i dokument *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (1970.), koji predstavlja okvirnu normu za sastavljanje svih nacionalnih i krajevnih dokumenata o odgoju i obrazovanju prezbitera u duhu Koncila. Veliki novum koji donosi je omogućavanje odgovarajućeg seksualnog odgoja u bogoslovijama unutar formacije budućih prezbitera.

Nadalje, dokument Kongregacije za katolički odgoj *Teološka formacija budućih svećenika* (1976.) po prvi puta progovara o službi prezbitera kao o teološkoj službi, a pastoralnoj teologiji pridaje autentičnu vrijednost unutar svećeničke formacije. Apostolska pobudnica pape Ivana Pavla II., *Pastores dabo vobis-Dat ću vam pastire* (1992.) potiče prisni nutarnji odnos između duhovnog života prezbitera i vršenja njegove trostruke službe: evangelizacije, sakramentalizacije i življenja pastoralne ljubavi. Dokument Kongregacije za kler *Direktorij za službu i život prezbitera* (1994.) na doktrinarnoj, disciplinskoj i pastoralnoj razini odgovara na pitanja koja prezbiterima nameće zadaća nove evangelizacije. Veoma signifikativnim pokazuje se izlaganje o prezbiteriju kao povlaštenoj sredini za pronalaženje posebnih sredstava posvećenja i evangelizacije, te pomoći u slabostima vlastitima svojoj naravi. Idući dokument Kongregacije za kler *Prezbiter-navjestitelj riječi, služitelj sakramenata i voditelj zajednice kršćanskoga trećeg tisućljeća* (2003.) prezbitere smatra nezamjenjivima u evangelizacijskome poslanju, dajući zaokruženo promišljanje o prezbiterovu identitetu i poslanju u Crkvi. Naredni dokument Kongregacije za kler *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice* (2004.) između ostalog obrađuje odnos između eklezijalno-pneumatološke dimenzije, te eklezиološko-pastoralne dimenzije svećeničke službe. Prezbiter današnjice pozvan je suočavati se sa izazovima koje pred njega stavlja ovo vrijeme, te živjeti svoj vlastiti identitet u velikodušnoj pastoralnoj zauzetosti, svjestan da neće biti pošteđen kriza. Crkveno učiteljstvo u postkoncilskome razdoblju snažno i višekratno teološki utemeljuje prezbiterov identitet na Kristovu misteriju spasenja, što sam identitet prezbitera čini kristovskim.

Postkoncilsko učenje o prezbiteru u dokumentima Učiteljstva u Hrvatskoj doktorski rad obrađuje prema dokumentima *Odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata* (1986.), te prema dokumentu Hrvatske biskupske konferencije *Na svetost pozvani*. Hrvatski biskupi naglasak stavljaju na promišljanje o liku hrvatskog prezbitera za treće tisućljeće u kontekstu njegovog pastoralnog služenja, pri čemu je nova evangelizacija sa svojim zahtjevom izgradnje autentične kršćanske zajednice neodgodivi i nedokidljivi zadatak svih hrvatskih prezbitera. Hrvatska biskupska konferencija na svome 44. redovitom plenarnom zasjedanju, održanom 18. travnja 2012. godine jednoglasno odobrila dokument *Formacija svećeničkih kandidata – načela i smjernice* (*Ratio fundamentalis nacionalis Croatiae*). U dokumentu hrvatski biskupi analiziraju situaciju svećeničkih zvanja u Hrvatskoj, posvećujući osobitu pozornost u ocrtavanju identiteta prezbitera.

U prvim postkoncilskim godinama na hrvatskoj teološkoj sceni vladalo je razdoblje entuzijastičkog raspravljanja i pisanja o prezbiteru. Tome je izniman doprinos dao i kardinal Franjo Šeper, smatrajući koncilskog prezbitera čovjekom koji je neumoran slušatelj Božje

riječi, te zrela i samostalna osoba na koju se njegov biskup uvijek može osloniti. Veoma brizantni tekstovi koji su utjecali na oblikovanje koncilskog lika prezbitera u Hrvatskoj objavljivani su u *Svescima* i u *Bogoslovskoj smotri*. Svećenikova služba se u prvim postkoncilskim godinama nastojala prikazati lociranom u suvremeni društveni ambijent. Smije se s Tomislavom Jankom Šagi-Bunićem zaključiti da u prvim postkoncilskim godinama u Hrvatskoj lik prezbitera u kontekstu koncilske obnove Crkve, nije jasan i do kraja određen.

Pokretanjem Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike, kardinal Šeper i tadašnji Rimokatolički bogoslovni fakultet, započeli su jedno novo razdoblje u povijesti Crkve u Hrvatskoj upravo tom svojom pastoralno-teološkom inicijativom, koja je sada već više od pedeset godina značajni čimbenik u hrvatskom crkvenome životu. Tijekom svojih pola stoljeća postojanja Teološko – pastoralni tjedan u Zagrebu je posredstvom svojih predavanja, diskusija, plenarnih rasprava, okruglih stolova, te radom u radnim i dinamičkim skupinama, a posebice, temeljem svojih rezolucija pridonio kristalizaciji koncilske misli u Hrvatskoj. *Tjedan* je osim svoje primarne uloge da iz godine u godinu bude eminentno mjesto permanentne edukacije prezbitera, postao i ostao omiljenim mjestom osobnih i prijateljskih susretanja i druženja prezbitera hrvatskog govornog područja, neovisno djeluju li ti prezbiteri u tuzemstvu ili inozemstvu.

Teološki časopis *Bogoslovska smotra* u svojih je više od stotinu godina postojanja dala izniman doprinos postkoncilskome liku prezbitera u Hrvatskoj, postavši jedna od najvećih promicateljica koncilske teologije u Hrvatskoj, koja neumorno tumači i posadašnjuje nauk Drugoga vatikanskog koncila, te koja je usmjerena na permanentno obrazovanje i formaciju prezbitera.

Da bi ispunio očekivanja Drugog vatikanuma prezbiter je trebao izvršiti određenu reformu svoga lika i identiteta, čemu je uvelike doprinijela i ostala hrvatska postkoncilska teološka periodika, te službena glasila pojedinih nadbiskupija i biskupija. Osobito značajan doprinos formiranju hrvatskog koncilskog prezbitera dao je *Glas Koncila*, kao prvi vjerodostojni i neumorni *glas* o događanjima na Drugome vatikanskome koncilu, te kao jedini katolički tjednik u Hrvatskoj. *Glas Koncila* odigrao je veoma važnu ulogu u informiranju i formiranju crkvene javnosti, a napose prezbiterâ, osobito unutar svojih *Okruglih stolova*. *Okrugli stolovi Glasa Koncila* održavani su povremeno, a pretresali su tadašnje brizantne teme Crkve u Hrvatskoj s namjerom da se što slobodnije i razboritije istražuje hrvatska crkvena situacija, osvjetljavajući pritom crkvene probleme.

Kao izrazito postkoncilska, hrvatska, katolička i narodna ustanova *Kršćanska sadašnjost* je upravo preko svojih veoma brojnih publikacija odigrala veoma značajnu ulogu u koncilskoj obnovi Crkve u Hrvatskoj, a i šire, te istodobno umnogome pridonijela traženju i stvaranju koncilskog lika prezbitera. Mnogi hrvatski teolozi, poput Živana Bezića te Tomislava Janka Šagi-Bunića, u svojim su knjigama pretresali koncilsku teologiju prezbiterata, uvelike utječući na stvaranje lika hrvatskog koncilskog prezbitera.

Novi koncilski duh pokrenuo je veliki entuzijazam među katolicima i nekatolicima, s jedne strane, no koncilske su promjene bile toliko snažne da su kao neizravnu posljedicu prouzročile krizu unutar same Crkve, koja se uglavnom manifestirala u obliku teškog snalaženja u novonastalim okolnostima, s druge strane. U postkoncilskoj Crkvi veoma se brzo opažala kriza ponovnog pronalaženja vlastitog identiteta i poslanja u uvjetima koji se neprestano mijenjaju. Drugi vatikanski koncil nipošto nije stvorio krizu, jer je ona postojala i prije Koncila, ali ju je zato učinio svima vidljivom. Može se reći da je kriza nastupila kao logična posljedica svega onog što je Koncilu prethodilo. S jedne strane našli su se prezbiteri koji su osjećali da su izgubili dotadašnji status i ulogu u društvu, dok se s druge strane nalazio društveni kontekst kojemu je Crkva Drugog vatikanuma otvorila vrata, te koji nije više monolitan, sakralan i kršćanski, i koji prezbiterima više ne pruža prirodnu podršku. Uzajaman utjecaj ovih fenomena samo je pospješivao krizu prezbiterskog identiteta. Prezbiter se tako našao usred društva koje se veoma izmijenilo i koje se veoma brzo nastavlja mijenjati, što ga je učinilo nesigurnim s obzirom na njegov dotadašnji status i ulogu koju je u društvu uživao. Koncilska obnova prouzročila je neizbježne napetosti i konflikte u samoj Crkvi, stoga je veoma znakovito da se kriza svećeničkog ministerija i identiteta zahuktala upravo u koncilskim godinama i u vremenu neposredno nakon Koncila. Drugi vatikanski koncil zatekao je svećenike formirane u pretkoncilskoj teologiji prezbiterata, stoga je od njih zahtijevao svojevrsnu prementalizaciju, odnosno da u pitanje postave svoj dotadašnji način promišljanja, stil života te duhovnost, s time da istodobno prihvate mnoge nesigurnosti i nedorečenosti u kojima su se uslijed transformacije zatekli. U hrvatskoj postkoncilskoj teološkoj literaturi o krizi ministerijalnog svećeništva pisali su Vjekoslav Bajsić; koji je pomno analizirajući situaciju prezbitera tada u Hrvatskoj, dao načelna rješenja za njezino ublažavanje, te Tomislav Janko Šagi-Bunić; koji je između ostalog pisao o teološkim aspektima suvremene krize prezbiterata. Hrvatski su se prezbiteri u postkoncilskom razdoblju osjećali prekomjerno opterećeni izazovima i zahtjevima te pastoralnim zadaćama koje je pred njih postavila svekolika koncilska obnova. Kao najvažniji koncilski i pastoralni zahtjev pred kojim se hrvatski prezbiter tada osjećao pomalo nemoćnim bila je evangelizacija, koja je radi

svoje uspješnosti zahtijevala koncilski i obnovljeni lik prezbitera. Kriza prezbiterata se pokazivala kao kriza prezbiterskog identiteta u korelaciji sa krizom kršćanske zajednice. U krizu je dospjelo sâmo shvaćanje naravi prezbiterata, prezbiterova ljudska i eklezijalna formacija, njegova religiozna i apostolska funkcija, njegova hijerarhijska i sociološka pozicioniranost, te njegovo poslanje u suvremenom svijetu kao takvo. Hrvatski prezbiter pogođen općom krizom prezbiterata, a sa svojim hrvatskim specifičnostima dodatno je osjećao nesigurnost svoje pozicije u suvremenom svijetu, tražeći svoj *Sitz im Leben*, kako u krilu crkvene zajednice, tako i u kontekstu društva unutar kojega je djelovao.

Postkoncilske godine ujedno su bile i godine svojevrsnih napetosti i određenih konflikata u katoličkoj Crkvi u Hrvatskoj. Tada su se kao i posvuda u svijetu, u Hrvatskoj javljali „slučajevi“ unutar Crkve. Mora se priznati da u Hrvatskoj, zapravo nije bilo tolikih i takvih slučajeva kakvih je bilo u Crkvama zapadne Europe. Najveće napetosti i konflikti događali su se s obzirom na shvaćanje i ostvarivanje koncilske obnove i evangelizacije suvremenog svijeta. Te napetosti bile su znak vremena, ali istodobno i svojevrsna katarza, kroz koju je Crkva u Hrvatskoj prolazila, s nadom da je unatoč tome moguće doći do dobrog rješenja za budućnost. Crkveno vodstvo u Hrvatskoj je godine 1971., po uzoru na slična istraživanja u pojedinim Crkvama zapadne Europe i Sjeverne Amerike, provelo opsežno ispitivanje među prezbiterima s ciljem prikupiti što više podataka o realnom stanju prezbitera. *Anketa* je obrađivala područja crkvene strukture, osobnih odnosa, celibata, pastoralne djelatnosti, duhovnog života, te materijalno stanje svećenika. *Anketa* je između ostalog pokazala da su mlađi prezbiteri skloniji međusobnom povezivanju u životu i zajedničkome timskom pastoralnom djelovanju, te da u veoma velikoj većini prihvaćaju permanentno usavršavanje. Oni su također više nego stariji nezadovljni dotadašnjim načinom evangelizacije.

Gotovo trideset godina poslije, naime 2000. među prezbiterima u Zagrebačkoj nadbiskupiji i u Đakovačko-srijemskoj biskupiji provedeno je istraživanje međunarodnog karaktera, s naslovom *Priester 2000*© u kojem se između ostalog ispitivao i identitet prezbitera suočenih sa modernizacijskim stresom. Istraživanjem se htjelo što efikasnije pomoći prezbiterima u snalaženju u izmijenjenom crkveno-povijesnom i kulturno-civilizacijskome kontekstu. Studija proizašla iz istraživanja pokazala je da se tipovi prezbitera: *Izvanvremenski klerici*, *Božji ljudi otvoreni suvremenosti*, *ljudi Crkve bliski suvremenosti* i *suvremeni voditelji zajednica* moraju učiti živjeti s opterećenjima koja su neizbježna u susretu Evanđelja sa suvremenom kulturom. Svaki od ova četiri tipa na svoj način dočarava pastoralni identitet svojstven svome tipu, ali im je svima zajednička svijest o

poslanju, te svijest o odgovornosti za ljude koji su im povjereni. No u svakome današnjem prezbiteru nalaze se elementi svih tipova, premda jedan je prevladavajući.

U sklopu prvog teološkog znanstvenoistraživačkog projekta u slobodnoj i neovisnoj Republici Hrvatskoj s naslovom *Vjera i moral u Hrvatskoj*, između ostalog, istraženi su aspekti viđenja katoličkih svećenika iz perspektive Hrvata i hrvatskih građana. Istraživanje je pokazalo iznimnu važnost autentičnosti i vjerodostojnosti prezbiterovog života i rada, koji sav mora biti svjedočiteljski, budući da hrvatski katolici od svojih prezbitera očekuju više transparentnosti, zatim sve veću uronjenost prezbitera u svekoliki život zajednicâ vjernika. Pitanje prezbiterskog identiteta kod hrvatskih se prezbitera pokazuje kao veoma kompleksno, kojemu su, istražujući ga, pristupali brojni autori. Pomna analiza upućuje na zaključak da kriza identiteta kod hrvatskih prezbitera nije još do kraja prevladana.

Među prezbiterima danas se osjeća ozračje preopterećenosti, duhovne prezahtjevnosti, neuspješnosti i ravnodušnosti, pri čemu je razmjerno priličan broj onih koji u prvim godinama svećeništva napuštaju vršenje prezbiterske službe. Pri tome se kao ključno pitanje nameće upravo problem profila prezbitera, odnosno zadaća stvaranja određenog lika, ili bolje reći tipa prezbitera koji će biti kadar odgovoriti na sve veće i kompleksnije izazove koje pred njega postavlja sadašnji pastoral župnih zajednica unutar raskršćanjenog, sekulariziranog te individualiziranog ambijenta. Danas je posebno očigledno da je biti prezbiter veoma zahtjevno, te da se život prezbitera nerijetko odvija u mnogoobličnim poteškoćama, koje priznaje i Drugi vatikanski koncil, te ponekad i u svojevrsnim proturječjima. Prezbiteri u Hrvatskoj danas, svjedoci su nekih procesa koji itekako utječu na njihov lik, njegovu službu i život, te na njih kao zaređene službenike Crkve koji djeluju *in persona Christi* poslanjem konkretnome čovjeku. Prezbiteri se radi toga osjećaju veoma marginalizirano, budući da ih mnogi vjernici svojim selektivnim prihvaćanjem vjere trebaju još tek kao davatelje religiozno-obrednih usluga. Nadalje, teško se nalazi zajednička platforma u župnim zajednicama koja bi smanjila distanciranost između vjernika laika s jedne, te prezbiterâ i biskupâ s druge strane. Prezbiteri u svome dušobrižničkome poslanju i radu osjećaju trend opadanja povjerenja u Crkvu s jedne, te sve veće nesnalaženje i introvertiranost službene Crkve u novonastalim okolnostima s druge strane. To pak posljedično rezultira introvertiranošću i nesnalaženjem određenog dijela prezbitera u svome eklezijalno-pastoralnom poslanju hrvatskome čovjeku vjerniku. Uistinu, može se govoriti o određenim propuštenim i proigranim pastoralnim šansama

Obnovljeni lik prezbitera donio je teolog Milan Šimunović, postulirajući za prezbitera dijaloško opredjeljenje, pastoralno usmjerenje prema odraslima, stav prihvaćanja te

promicanje osobnosti drugih. Šimunovićev prezbiter trebao bi biti sposoban prevladati klerikalni koncept (samoga) sebe i klerikalni koncept Crkve u koncilski koncept Crkve – Božjeg naroda, a sebe u prezbitera komunikatora i vještog čitatelja znakova vremena koji zna odgovoriti na izazove nove evangelizacije s jedne, te izazove s obzirom na krizu prenošenja vjere s druge strane. U hrvatskoj teološkoj literaturi progovaralo se i o liku hrvatskog prezbitera koji je suočen sa polarizacijama i napetostima, koje bi trebao moći prevladati upravo u predanom vršenju svoje službe u pastoralnoj ljubavi. Kod suvremenog se hrvatskog prezbitera primjećuje nedovršenost njegovog lika s obzirom na njegovu službu navjestitelja Božje riječi, zatim s obzirom na njegovo poslanje biti slavitelj euharistije. Suvremeni hrvatski prezbiter svoju nedovršenost živi i osjeća i na području svoje duhovnosti, te s obzirom na svoje poslanje biti voditeljem zajednice Božjega naroda.

Komparacija koncilskoga sa suvremenim likom prezbitera u Hrvatskoj pokazuje nedovoljno razvijeno koncilsko evangelizacijsko poslanje kod hrvatskih prezbitera, koje je istodobno opterećeno nedovoljnim svjedočanstvom života. Dok koncilska teologija prezbiterata euharistijski prezbiterov habitus drži mjestom sinteze njegova lika, dotle je kod hrvatskih prezbitera zamjetno pomanjkanje svijesti o središnjosti euharistije u njihovu životu i služenju, te u životu crkvenih zajednica. Dok se koncilska teologija prezbiterata zalaže za dinamizam odnosa između klerika i laika na zajedničkoj bazi krsnog svećeništva, dotle je kod hrvatskih prezbitera vidljiva još do kraja neprevladana pretkoncilska statičnost u spomenutom odnosu. Dok teologija prezbiterata Drugoga vatikanskog koncila prezbitere poziva na dinamičku evangelizacijsku i svjedočiteljsku svetost, dotle se duhovni lik hrvatskih prezbitera jednim dijelom pokazuje nedovršenim u nedovoljnom prihvaćanju potreba i polarnosti životnih ciljeva. Dok Drugi vatikanum progovara o kristocentričnosti življenja u celibatu s radosnim prihvaćanjem celibata kao dara, dotle jedan dio hrvatskih prezbitera autentičnost celibatarnog života ugrožava percepcijom moći i duhom oholosti. Dok Koncil odnos između biskupa i prezbitera promatra u optici suradništva i dioništva na istome Kristovu svećeništvu, dotle se u hrvatskoj teološkoj literaturi prepoznaje i upozorava da je odnos biskup –prezbiter nerijetko opterećen despotizmom, paternalizmom sa strane biskupa, te karijerizmom i servilizmom sa strane jednog dijela prezbitera. Dok koncilska teologija prezbiterata bitnim drži prezbiterov odnos prema svijetu, dotle se kod jednog dijela hrvatskih prezbitera primjećuje konkurentski, pa čak i neprijateljski odnos prema svijetu, a što sve više i sve izrazitije korespondira sa rastućom introvertiranošću Crkve od biskupa, preko prezbitera, do vjernika laika.

Iz svega navedenog se zaključuje da će se u budućim traženjima novog lika prezbitera u Hrvatskoj morati polaziti od potrebne, a istodobno, do sada nedovršene povijesne prementalizacije lika prezbitera, osobito s obzirom na izazove koje pred njega postavlja nova evangelizacija s jedne, te istodobno prisutna kriza prenošenja vjere, a osobito izazov čovjeka, društva, svijeta i znanosti 21. vijeka, s druge strane. Prezbiter je uvijek u službi neprolaznog Krista Spasitelja čovjeka i svijeta, ali prezbiter je i trajna poveznica – služitelj između Boga i čovjeka, nebeskog i zemaljskog, vječnog i prolaznog. Prezbiter je čovjek ukorijenjen u svojem povijesnom trenutku, ali je istodobno trajno uprta pogleda u apsolutnu budućnost radi ovozemne dobrobiti sestre i brata čovjeka, ali i radi onostrane spašenosti svakog čovjeka.

POPIS LITERATURE:

1. Dokumenti

1.1. Rimski dokumenti (Papa, Svete Stolice i Kongregacija)

BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis – Sakrament ljubavi*, Postsinodalna apostolska pobudnica svetoga Oca Benedikta XVI. o euharistiji izvoru i vrhuncu života i poslanja Crkve, upućena biskupima, kleru, osobama posvećena života i vjernicima laicima, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007.

BENEDIKT XVI., *Verbum Domini – Riječ Gospodnja*, Postsinodalna apostolska pobudnica Svetoga Oca Benedikta XVI. biskupima, svećenicima, posvećenim osobama i vjernicima laicima o Riječi Božjoj u životu i poslanju Crkve, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011.

IVAN PAVAO II, *Catechesi tradendae*, apostolska pobudnica Njegove Svetosti pape Ivana Pavla II. biskupima, svećenicima i vjernicima cijele Crkve o vjerskoj pouci u naše vrijeme, pretisak iz glasa Koncila, br. 24/1979., Glas Koncila, Zagreb, 1994.

IVAN PAVAO II, *Christifideles laici – Vjernici laici, O pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 93, Zagreb, 1990.

IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio – Obiteljska zajednica*, Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 64, Zagreb, 1981.

IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis – Dat ću vam pastire*, Apostolska postsinodalna pobudnica kleru i vjernicima o svećeničkoj izgradnji (formaciji) u sadašnjim prilikama, Nadbiskupski duhovni stol – Glas Koncila, Zagreb, 1992.

IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis – Dat ću vam pastire*, Apostolska postsinodalna pobudnica kleru i vjernicima o svećeničkoj izgradnji (formaciji) u sadašnjim prilikama, Nadbiskupski duhovni stol – Glas Koncila, Zagreb, 1992.

PAVAO VI., *Caelibatus sacerdotalis – Svećenički celibat, Enciklika o svećeničkom celibatu*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 4, Zagreb, 1967.

IVAN PAVAO II, *Reconciliatio et paenitentia – Pomirenje i pokora*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 74, Zagreb, 1985.

PAVAO VI, *Evangelii nuntiandi – Naviještanje evanđelja*, Apostolski nagovor o Evangelizaciji u suvremenom svijetu, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 50, Zagreb, 1975.

ACTA ET DOCUMENTA CONCILIO OECUMENICO VATICANO II apparando, Series II (praeparatoria),, vol. II/4, (1968.).

ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, Typis poliglotis vaticanis, vol. III/4., (1974.).

ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, vol. III/7, (1975.).

ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, vol. III/8, (1976.).

ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, (1974.), vol. IV/4.

ACTA SYNODALIA SACROSANCTI CONCILII OECUMENICI VATICANI SECUNDI, (1978.), vol. IV/5.

COMMISIONE TEOLOGICA INTERNAZIONALE, *Il sacerdozio ministeriale, ricerca storica e riflessione teologica*, Dehonianae, Bologna, 1972.

CONGREGAZIONE PER LA EDUCATIONE CATHOLICA, Orientammenti educativi per la formazione al celibato sacerdotale, Roma, 1974.

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dokumenti, *Decretum de presbyterorum ministerio et vita – Dekret o službi i životu prezbitera Presbyterorum ordinis*, VII. izdanje popravljeno i dopunjeno, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, veljača 2008.

KATEKIZAM KATOLIČKE CRKVE, HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, Glas Koncila, Zagreb, 1994.

KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* – Temeljne odredbe o svećeničkom odgoju i obrazovanju, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 28, Zagreb, 1970.

KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Teološka formacija budućih svećenika*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 51, Zagreb, 1976.

KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Smjernice za korištenje psihološke struke u primanju i odgoju svećeničkih kandidata*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 156, Zagreb, 2009.

KONGREGACIJA ZA KLER, *Direktorij za službu i život prezbitera – Tota Ecclesia*, IKA, Zagreb, 1994.

KONGREGACIJA ZA KLER, *Litterae circulares de consiliis presbyteralibus – Okružnica o svećeničkim vijećima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970.

KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter – navjestitelj Riječi, služitelj sakramenata i voditelj zajednice kršćanskoga trećeg tisućljeća*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 122, Zagreb, 2003.

KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 131, Zagreb, 2004.

KONGREGACIJA ZA KLER, PAPINSKO VIJEĆE ZA LAIKE, KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, KONGREGACIJA ZA BOGOŠTOVLJE I DISCIPLINU

SAKRAMENATA, KONGREGACIJA ZA BISKUPE, KONGREGACIJA ZA EVANGELIZACIJU NARODA, KONGREGACIJA ZA INSTITUTE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŠTVA APOSTOLSKOG ŽIVOTA, PAPINSKO VIJEĆE ZA TUMAČENJE ZAKONSKIH TEKSTOVA, *Naputak o nekim pitanjima suradnje vjernikâ laikâ u svećeničkoj službi - Ecclesiae de mysterio*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 110, Zagreb, 1998.

PAPINSKO VIJEĆE ZA LAIKE, *Svećenik u laičkim udruženjima, bit i poslanje*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 95, Zagreb, 1990.

ZAKONIK KANONSKOG PRAVA – CODEX IURIS CANONICI, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., Glas Koncila, Zagreb, 1988.
II. SINODA BISKUPA, *Ministerijalno svećeništvo – pravda u svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 35, Zagreb, 1972.

1.2. Dokumenti Biskupske konferencije Jugoslavije i Biskupske konferencije Hrvatske

BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata i drugi dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 79, Zagreb, 1986.

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Glas Koncila, Zagreb, 2008.

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani – pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća*, Glas Koncila, Zagreb, 2002.

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, (izradili Milan Šimunović i Bernardin Škunca), NKU, HBK, HILP, Zagreb-Zadar, 2000.

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Formacija svećeničkih kandidata – načela i smjernice* (Ratio fundamentalis nationalis Croatiae), *Glas Koncila*, Zagreb, 2012.

PRVA SINODA NADBISKUPIJE ZAGREBAČKE. Što ju je održao sa svojim svećenstvom u prvostolnoj crkvi u Zagrebu od 24. do 28. kolovoza 1925. dr. ANTUN BAUER nadbiskup zagrebački i t. d. i t. d., u Zagrebu 1925., tisak nadbiskupske tiskare., Zagreb, 1925.

1.3. Dokumenti drugih biskupskih konferencija

DEUTSCHE BISHOFSKONFERENZ, *Katholisher Erwachsenkatechismus, Das Glaubensbekenntnis der Kirche*, Don Bosco Verlag, München, 1985.

2. Knjige

Jerolim ANDRIĆ, *Bogoslovje pastirsko po Jerolimu Andriću kamenotiskom Julija Hühna tiskano u Zagrebu godine 1862*., pretisak Teologija u Đakovu, Đakovo 2004.

Giuseppe BALDANZA – Pietro BROCARDO – Giovenale DHO – Agostino FAVALE – Agostino MAYER, *Il Decerto sulla formazione sacerdotale, Genesi storica, testo latino e traduzione italiana, Esposizione e commento*, Elle di CI, Torino-Leumann, 1967.

Vjekoslav BAJSIĆ, *Na rubovima Crkve i civilizacije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972.

Josip BALOBAN, *Kirche in einer sozialistischen Gesellschaft: Analyse der gegenwartigen pastoralen Situation in der Erzdiözese Zagreb (Nordkroatien) unter besonderer Berücksichtigung der distanzierten Kirchlichkeit*, Zürich – Einsiedeln – Köln; Benzinger, cop., 1982.

Živan BEZIĆ, *Pastoralni radnik – katolička pastoralka*, sv. I., Centralna Visoka Bogoslovska Škola, Split, 1969.

Živan BEZIĆ, *Pastoralni rad – katolička pastoralka*, sv. II., Centralna Visoka Bogoslovska Škola, Split, 1970.

Živan BEZIĆ, *Pastoralna služba – katolička pastoralka*, sv. III., II. prerađeno izdanje, HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1985.

Silvano BURGALASSI, *Preti in crisi?*, Editrice Esperienze, Fossano (Cuneo), 1970.

Giovanni CAPRILE, Il *Concilio Vaticano II. Cronache del Vaticano II, Terzo periodo (1964-1965)*, vol. IV, Edizione La Civiltà cattolica, Roma 1965.

Giovanni CAPRILE, Il *Sinodo dei vescovi*, Prima assemblea generale (29 settembre – 29 ottobre 1967.), Edizioni La civiltà cattolica, Roma, 1968.

Giovanni CAPRILE, Il *Sinodo dei vescovi*, Seconda assemblea generale (30 settembre – 6 novembre 1971.), Parte prima, Edizioni La civiltà cattolica, Roma, 1972.

Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Terza assemblea generale (27 settembre – 26 ottobre 1974.), Edizioni La civiltà cattolica, Roma, 1975.

Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Quarta assemblea generale (30. settembre – 29. ottobre 1977.), Edizioni La civiltà cattolica, Roma, 1978.

Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi*, Quinta assemblea generale (26. settembre – 25. ottobre 1980.), Edizioni La civiltà cattolica, Roma, 1981.

Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1983*., sesta assemblea generale (29. settembre – 29. ottobre 1983.), Edizioni *La civiltà cattolica*, Roma 1984.

Giovanni CAPRILE, *Il sinodo dei vescovi 1987*, Settima assemblea generale ordinaria (1-30 ottobre 1987), Edizioni *La civiltà cattolica*, Roma, 1989.

Giovanni CAPRILE, *Il Sinodo dei vescovi 1990*. – Ottava assemblea generale ordinaria (30 settembre – 27 ottobre 1990), Edizioni *La civiltà cattolica*, Roma, 1991.

Gabriele DE ROSA, *Preti per oggi*, Roma, La civiltà cattolica, 1972.

Eugen DREWERMANN, *Kleriker – Psychogramm eines Ideals*, Walter – Verlag, 4. Auflage, Olten und Freiburg im Breisgau, 1989.

Ivan GOLUB, *Najprije čovjek*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1975.

Norbert GREINACHER, *Crkvene strukture pred sutrašnjicom*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970.

Gisbert GRESHAKE, *Biti svećenik u ovomu vremenu, teologija – pastoralna praksa – duhovnost*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010.

François HOUTART, *Eksplozija Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1971.

Ferdinand KLOSTERMANN, *Priester für morgen*, Wien, Tyrolia Verlag, Innsbruck, 1970.

Dragutin KNIEWALD, *Pastirsko bogoslovlje, Dušobrižnik*, svezak I., tisak „Tipografije“ d. d. Zagreb, 1943.

Hans KÜNG, *Christ sein*, 4. Auflage, R. Piper & Co. Verlag, München-Zürich, 1974.

Joseph LALOUX, *Uvod u sociologiju religije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970.

René LAURENTIN, *L' Enjeu du Concile – Bilan de la Troisième session*, Éditions du Seuil, Paris, 1965.

Željko MARDEŠIĆ, *Rascjep u svetome*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007.

Tonči MATULIĆ, *Metamorfoze kulture – Teološko prepoznavanje znakova vremenâ u ozračju znanstveno-tehničke civilizacije*, Glas Koncila, Zagreb, 2008.

NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL, ZAGREB, *ŠEPER – građa za životopis*, Zagreb, 1982.

Marc ORAISON, *Vocazione: fenomeno umano*, Edizione Dehoniane, Bologna, 1971.

Mladen PARLOV, *Čovjek Božji: razmišljanja o svećeništvu*, Verbum, Split, 2002.

Karl RAHNER, *Einübung priesterlicher Existenz*, Herder, Freiburg – Basel – Wien, zweite Auflage, 1971.

Karl RAHNER – Herbert VORGRIMLER, *Kleines Konzils-Kompendium, alle Konstitutionen, Dekrete und Erklärungen des Zweiten Vaticanums in der bischöflich genehmigten Übersetzung*, Herder, 1968., 553.

Lexikon für Theologie und Kirche., Herder, Freiburg-Basel-Wien, 2006., achter Band, 543., a tako i: Vatican council II, Decree on the Ministry and Life of priests, u: *New Catholic Encyclopedia*, Volume XIV, Zha to Zwi, 570.

Otto Hermann PESCH, *Das Zweite Vatikanische Konzil (1962 – 1965), Vorgeschichte Verlauf – Egrebnisse der Nachgeschichte*, Echter Verlag, 3. Auflage, Würzburg, 1994.

Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Ali drugog puta nema* – Uvod u misao Drugog vatikanskog koncila, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969.

Tomislav ŠAGI BUNIĆ, *Svećenik kome da služi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1971.

Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, knjiga prva, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981.

Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, druga knjiga, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1982.

Mirko ŠIKIĆ, *Crisi del ministero sacerdotale nella Chiesa cattolica in Jugoslavia nel periodo 1965-1975*., disert., vlastita naklada, Pontifica universita S Tommaso d' Aqvino a Roma. Facolta di scienze sociale, Roma 1981.

Milan ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve – Teološka promišljanja o župnoj zajednici*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.

Ivan ŠKREBLIN, *Dušobrižnikova orijentacija*, (skripta), Zagreb, 1956.

Martin ŠTIGLIĆ, *Katoličko pastirsko bogoslovje*, svezak prvi, Tiskara Scholz i Kralj, Zagreb, 1886.

Martin ŠTIGLIĆ, *Katoličko pastirsko bogoslovje*, svezak drugi, Knjigotiskara Scholza i Kralja, Zagreb, 1887.

Werner SCHÜCH – Amand POLZ, *Pastirsko bogoslovlje*, Zagreb, tisak Kralj. zemaljske tiskare, 1917.

Janko TORBAR, *Slučajevi studenata vjernika u Crkvi u Hrvatskoj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1971.

France UŠENIČNIK, *Pastoralno bogoslovje*, drugi zvezek, Založila Jugoslovanska knjigarna, tiskala Jugoslovanska tiskarna, Ljubljana, 1920.

Paul M. ZULEHNER, *Pastoraltheologie, Gemeinde-Pastoral, Orte christlicher Praxis*, Band 2, Patmos Verlag, Düsseldorf, 1. Auflage, 1989.

Paul M. ZULEHNER, *Priester im Modernisierungs-Stress, Forschungsbericht der Studie Priester 2000©*, Schwabenverlag AG, Ostfildern, 2001.

Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Hode i ne more se“ (Iz 40, 31) Svećenici u današnjoj kulturi* –Rezultati studije Svećenici 2000., (Priester 2000©), Zagreb/Đakovo, 2001.

Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, *„Sie gehen und werden nicht matt“ (Jes 40, 31), Priester in heutiger Kultur. Ergebnisse der Studie Priester 2000*, Ostfildern 2001.

Antoine WENGER, *Vatican II Première session* , Éditions du Centurion, Paris, 1963.

3. Zbornici:

Nediljko A. ANČIĆ, (ur.): *Koncil u Hrvatskoj. Zbornik radova teološkog simpozija u povodu 30. obljetnice Drugog vatikanskog sabora*, Crkva u svijetu, Split, 1996.

Nediljko Ante ANČIĆ – Nikola BIŽACA, (ur.) Kršćanska nada na početku novoga stoljeća – Zbornik radova znanstvenog skupa, Split, 27. listopada 2000., Crkva u svijetu, Split, 2001.

George AUGUSTIN (Hg.) *Priester sein in Christus*, Bonifatius Verlag, Paderborn, 2010.

Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Prezbiteri služitelji Božje riječi*, Vrhbosanska visoka teološka škola Sarajevo, Sarajevo 1987.

Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Uloga svećenika u liturgiji*, Vrhbosanska visoka teološka škola Sarajevo, Sarajevo 1988.

Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Svećenička pastirska služba*, Vrhbosanska visoka teološka škola Sarajevo, Sarajevo 1988.

Ana BENC – Drago BOSNAR – Antun ČUK – Vilim HORVAT – Franjo KIŠ – Lajoš SOLYMOSY (ur.) *Bogoslovska tribina – Mi Crkva i drugo*, sabrani radovi od 1966-1971., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1971.

Philippe CHENAUX – Emilio MARIN – Franjo ŠANJEK (edd.), *La Chiesa croata e il Concilio Vaticano II*, Lateran University Press, Città del Vaticano, 2011.

Karl HILLENBRAND (Hrsg.) Priester heute – Anfragen, Aufgaben, Anregnungen, Echter Verlag, Würzburg, 1991.

INTERDIJECEZANSKI LITURGIJSKI ODBOR, *Božja riječ u zajednici. Zbornik liturgijskog tečaja, II*., Zagreb 1963.

DIJECEZANSKI LITURGIJSKI ODBOR (DLO), *Liturgijska obnova zajednice. Zbornik liturgijskog tečaja*, III., Zagreb 1964.

Jan KERKHOFS – Paul M. ZULEHNER, (Hrsg.), *Europa ohne Priester*, Patmos Verlag, Düsseldorf, 1995.

Vlado KOŠIĆ – Anton PERANIĆ (ur.), *Jeke jednog Koncila, Radovi bogoslovske tribine o dvadesetoj godišnjici Drugog vatikanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984.

Željko MAJIĆ – Božo GOLUŽA (Ed.), *Ex popolo pro popolo – Iz naroda za narod*. Zbornik radova svećenika studenata Papinskoga hrvatskog zavoda svetoga Jeronima u Rimu u svećeničkoj godini, Papinski hrvatski zavod svetoga Jeronima, Roma, 2010.

Arnoldo MONDADORI, editore, *C'e un domani per il prete?*, IDOC Documenti nuovi i grandi temi del cristianesimo moderno, 1968.

Arnoldo MONDADORI (Ed.), La fine della Chiesa come società perfetta, Verona, IDOC, 1969.

Bono Zvonimir ŠAGI (ur.), *Kršćanska sadašnjost u misli svojih utemeljitelja tijekom razvitka i djelovanja u vremenu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

Zajednička žrtva. Zbornik pastoralno – liturgijskog tečaja u Zagrebu 1962., I. izdanje, Makarska 1963.

Zbornik radova s teološkog tečaja za svećenike – Zagreb 15-18. II. 1966. u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1966.) 2.

Paul Michael ZULEHNER – Hans Jörg auf der MAUR – Josef WEISMAYER (Hrsg.), *Zeichen des Lebens, Sakramente im Leben der Kirchen – Rituale im Leben der Menschen*, Schwabenverlag, AG, Ostfilden, 2000.

4. Članci

Miljenko ANIČIĆ, Svećenik i novac s moralnog gledišta, u: *Diacovensia*, 15 (2005.) 1, 9-38.

Pero ARAČIĆ, Duhovna zvanja i službe u našoj Crkvi, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1997.) 2 – 3, 327-357.

Pero ARAČIĆ, Prezbiter i župna zajednica: poteškoće i perspektive, u: *Diacovensia*, 26 (2010.) 2, 387-396.

Pero ARAČIĆ, Svećenik u Božjem narodu, u: *Bogoslovska smotra*, 58 (1989.) 4, 132-142.

Marko BABIĆ, Prezbiter u službi oltara, u: *Služba Božja*, 23 (1983.) 3, 237-242.

Vjekoslav BAJSIĆ, Metanoja kršćanskog djelovanja, u*: Svesci*, 9 (1968.) 1, 28-33.

Vjekoslav BAJSIĆ, Ministerijalno svećeništvo: geneza krize i znakovi obnove, u: *Svesci*, br. 19-20, (1970-1971.), str. 101-106.

Vjekoslav BAJSIĆ, Poruka Koncila i kulturne vrednote današnjice, u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1966.) 1, 220-229.

Vjekoslav BAJSIĆ, Značaj i dimenzije današnje svećeničke krize u Crkvi, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 15-24.

Stjepan BALOBAN, Primjena supsidijarnosti u crkvenom životu vjernika laika u Hrvatskoj prema empirijskom istraživanju o supsidijarnosti, u: *Bogoslovska smotra*, 81 (2011.) 4, 839-874.

Josip BALOBAN, Pastoralni model na snazi u našoj Crkvi, u: *Bogoslovska smotra*, 56 (1986.) 1 – 2, 43-54.

Josip BALOBAN, Pokoncilski pastoralno-teološki pomaci, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 3 – 4, 559-583.

Josip BALOBAN, Stupnjevita crkvenost današnjeg kršćanina: realnost i opasnost, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2 – 3, 403-422.

Josip BALOBAN, Teološko-pastoralni tjedan u (ne)dovršenoj perspektivi Drugoga vatikanskog koncila, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 703-723.

Josip BALOBAN, Isus mjerodavni kriterij svake dušobrižničke prakse, u: *Bogoslovska smotra*, 61 (1991.) 1 – 2, 61-75.

Josip BALOBAN, Pokoncilski pastoralno-teološki pomaci, u: *Bogoslovska smotra* 70 (2001.) 3 – 4, 559-583.

Josip BALOBAN, Pozicija i uloga Crkve u srednjoj i istočnoj Europi 20 godina nakon urušavanja komunističkog sustava, u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 4, 739-754.

Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, Određeni aspekti crkvenosti, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, 257-290.

Josip BALOBAN – Alojzije HOBLAJ – Danijel CRNIĆ, Određeni aspekti crkvenosti u Hrvatskoj – rezultati i prosudbe istraživanja, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 2, 527-561.

Stjepan BALOBAN, Mogućnosti supsidijarnosti u crkvenom životu, u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 1, 147-163.

Fran BARAC, U dvadeset i peto godište…, u: *Bogoslovska smotra*, 25 (1937.) 1, 1-12.

Antun BENVIN, Naš euharistijski govor, u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.) 2 – 3, 281-307.

Anton BENVIN – Ivan FUČEK – Franc PERKO, Panorama Crkve u našoj zemlji, referat za raspravu na jesenskoj sjednici VNV BKJ 1977., u: *Bogoslovska smotra*, 47 (1978.) 4, 468-482.

Živan BEZIĆ, Nema župe bez župljana, u: *Bogoslovska smotra*, 57 (1987.) 1 – 2, 41-49.

Živan BEZIĆ, Suvremena teološka kretanja i njihova prisutnost u našoj Crkvi, u: *Crkva u svijetu*, 21 (1986.) 2, 154-176.

Hadrijan BORAK, Komponente svećeničke duhovnosti, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 67-75.

Rudolf BRAJČIĆ, Čvorišta svećeničke krize, u: *Obnovljeni život*, 26 (1971.) 4, 339-348.

Rudolf BRAJČIĆ, Što je zapravo bio Koncil?, u: *Obnovljeni život*, 28 (1973.) 1, 1-11.

Ivan CIFRIĆ, Svećenici, Crkva i društvo: moguće promjene. Javna uloga svećenika i odnosi između vjerskih zajednica, u: *Sociologija sela*, 43 (2005.) 168 (2), 439-470.

Yves CONGAR, Mojoj braći svećenicima – svjedocima evanđelja u samoći, u: *Služba Božja*, 6 (1966.) 1, 4-14.

Josip ČORIĆ, Umjesto da vode oni zavode moj narod, u: *Crkva u svijetu*, 39 (2004.) 4, 477-506.

Ante CRNČEVIĆ, Liturgijske slike prezbiterske službe. Teološki naglasci iz liturgije ređenja, u: *Diacovensia*, XVIII (2010.) 2, 279-289.

Stjepan ČOVO, Trajno svećeničko obrazovanje i svećenička služba prema pobudnici pape Ivana Pavla II. *Pastores dabo vobis*, u: *Služba Božja*, 36 (1996.) 1, 21-37.

Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR, Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 4, 513-563.

Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR – Nikola KUZMIČIĆ, Aspekti viđenja katoličkih svećenika iz perspektive građana Hrvatske, u: *Bogoslovska smotra*, 69 (1999.) 4, 493-664.

Die Einheit der Kirche in der Dynamik des II. Vatikanischen Konzils, ein Intervju mit Kardinal Suenens, u: *Orientierung*, od 15. svibnja 1969., str. 99-110.

Bonaventura DUDA, Euharistija – čin Božjega naroda I., u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.) 1, 18-30.

Bonaventura DUDA, Euharistija – čin Božjega naroda II., u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.) 2 – 3, 167-183.

Bonaventura DUDA, Koncilska vizija Crkve, u: *Crkva u svijetu*, 21 (1986.) 2, 105-123.

Bonaventura DUDA, Udio svih kršćana u trostrukoj Kristovoj zadaći – svećeničkoj, proročkoj, kraljevskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 57 (1988.) 3 – 4, 179-202.

Ivan DUGANDŽIĆ, Svećenik kao liturg i predvoditelj vjerničke zajednice prema Novom zavjetu, u: *Nova et vetera*, 30, (1980.) 2, 43-54.

Jacques DUQUESNE, Il fault „déclergifier“ le sacerdoce, u: *Informations Catholiques internationales*, br. 311, od 01. svibnja 1968., str. 22-24.

Michael N. EBERZ, Riten des Übergangs und der Initiation: anthropologisch und soziologische gesehen, in: *Diakonia*, 24 (1993.) 4, 255-256.

Frane FRANIĆ, Dvadeset godina nakon Koncila, u: *Crkva u svijetu*, 21 (1986.) 2, 97-100.

Frane FRANIĆ, Komunitarni život svećenika u svjetlu nauke II vatikanskog koncila, u: *Bogoslovska smotra,* 38 (1968.) 1, 63-82.

Ivan FUČEK, Ljudska, kršćanska i svećenička zrelost, u: *Obnovljeni život,* 46 (1991.) 1, 60-68.

Jadranka GARMAZ, Prezbiter – služitelj i voditelj župne zajednice, u: *Bogoslovska smotra,* 80 (2010.) 3, 829-846.

Grgo GRBEŠIĆ, Anketa o propovijedanju (Đakovo i Osijek, 2002.), u: *Diacovensia,* XI (2003.) 1, 125-137.

Franjo Emanuel HOŠKO, Prilike i mogućnosti pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja svećenika u nas danas, u: *Služba Božja,* 16 (1976.) 3, 205-218.

Đuro HRANIĆ, Identitet prezbitera i promicanje ostalih službi u Crkvi, u: *Diacovensia,* VII (1999.) 1, 63-79.

Đuro HRANIĆ, Lik svećenika u Glasniku/Vjesniku Đakovačke i Srijemske biskupije, u: *Diacovensia,* 6 (1998.) 1, 227-256.

Tomislav IVANČIĆ, Zajednica kao evangelizator i cilj evangelizacije, u: *Bogoslovska smotra,* 45 (1975.) 2 – 3, 249-258.

Benjamin IVANČIN, Imamo li saborski lik svećenika?, u: *Obnovljeni život,* 34 (1979.) 1, 1-4.

Mato JOVIĆ, Novi lik svećenika, u: *Služba Božja,* 11 (1971.) 3, 145-179.

Jakov JUKIĆ, Vjernik u svijetu različitih ideologija i mentaliteta, u: *Bogoslovska smotra,* 57 (1988.) 3– 4, 264-276.

Walter KASPER, Accents noveaux dans la compréhension dogmatique du service sacerdotal, u: *Concilium,* 43 (1969.) 1, 31-34.

Ferdinand KLOSTERMANN, Demitizacija svećeničkog zvanja i poziva, u: *Svesci,* 2 (1967.) 55-60.

Josip KOLANOVIĆ, Sakramentalnost Crkve, u: *Bogoslovska smotra,* 36 (1967.) 2, 324-332.

Franjo KUHARIĆ, Svrhunaravna dimenzija auktoriteta u Crkvi, u: *Bogoslovska smotra,* 39 (1969.) 1, 22-31.

Ante KUSIĆ, Svećenik u kršćanskom „susretu“ s egzistencijalno doživljenim tendencijama našega doba, u: *Bogoslovska smotra,* 36 (1967.) 2, 463-472.

Stjepan KUŠAR, Diktat faktičnoga i ustuk normativnoga, u: *Bogoslovska smotra,* 69 (1999.) 2 – 3, 285-294.

Stjepan KUŠAR, Djelomično prihvaćanje vjere, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2 – 3, 319-345.

Stjepan KUŠAR, Teologija solidarna sa svojim vremenom, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 675-679.

Stjepan KUŠAR, Što određuje duhovni lik zaređenog službenika? I. – polarizacije, napetosti, orijentacije, u: *Crkva u svijetu*, 28 (1993.) 3, 319-331.

Stjepan KUŠAR, *Što određuje duhovni lik zaređenog službenika? II. – polarizacije, napetosti orijentacije*, u: *Crkva u svijetu*, 28 (1993.) 4, 437-449.

Valerija MACAN, Povijesni pogled na prijelomna razdoblja Bogoslovske smotre, u: *Bogoslovska smotra*, 81 (2011.) 1, 29-50.

Špiro MARASOVIĆ, Supsidijarnost kao teološki problem, u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 1, 63-90.

Josip MARCELIĆ, Misa u životu svećenika, u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.) 2 – 3, 229-238.

Andreas G. M. VAN MELSEN, Pluralismo e polarizzazione nella Chiesa, u: *Presbyteri*, 10 (1976.) 2, 85-97.

Vladimir MERĆEP, Svećeniče, što si?, u: *Crkva u svijetu*, 5 (1970.) 3, 273-283.

Vladimir MERĆEP, Zrela svećenička ličnost, u: *Obnovljeni život*, 30 (1975.) 3, 235-242.

Božidar MRAKOVČIĆ, Novozavjetno svećeništvo i njegov odnos prema euharistiji, u: *Riječki teološki časopis*, 18 (2010.) 1, 32-33.

Janice NEWSON, Preti emarginati in Canada, u: *Concilium*, XIV (1978.) 1, 112-123.

Mijo NIKIĆ, Svećenička duhovnost – integrativni čimbenik svećeničkog identiteta, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 847-868.

Ivan NIMAC, Svećenik u službi riječi, u: *Služba Božja*, 24 (1984.) 1, 2-10.

Mladen PARLOV, Odnos svećenika i biskupa, u: *Diacovensia*, 26, (2010.) 2, 291-312.

Zvonko PAŽIN, Liturgijsko-teološko utemeljenje homilije, u: *Diacovensia*, 26, (2010.) 3, 517-535.

Zvonko PAŽIN, Prezbiter, navjestitelj i slavitelj Kristova djela spasenja, u: *Diacovensia*, 26, (2010.) 2, 329-362.

Ratko PERIĆ, Naša situacija kao mjesto evangelizacije, u: *Bogoslovska smotra*, 45 (1975.) 2 – 3, 184-198.

Ratko PERIĆ, Svećenik – propovjednik Božje riječi, u: *Služba Božja*, 16 (1976.) 1, 8-17.

Miroljub PERVAN, Svećenik među ljudima, u: *Dobri pastir,* 13 – 15 (1964.) 1 – 4, 59-72.

Miroljub PERVAN, Svećenik u svjetlu Drugog vatikanskog koncila, u: *Dobri pastir,* 17 – 18 (1968.) 1 – 4, 31-51.

Ljudevit PLAČKO, Svećenička anketa vijeća za kler BKJ – 1971., u: *Svesci,* 21-24 (1972.-1973.) 39-202.

Ivica RAGUŽ, Sustavno-teološko promišljanje o propovijedi, u: *Diacovensia,* 26 (2010.) 3, 501-516.

Ivica RAGUŽ, O svećeničkom celibatu u krizama današnje Crkve, u: *Diacovensia,* 26 (2010.) 2, 313-328.

Karl RAHNER, Le premier point de départ théologique d' une recherche pour déterminer l' essence du sacerdoce ministériel, u: *Concilium,* 43 (1969.) 1, 77-82.

Karl RAHNER, U čemu je trajno značenje Drugog vatikanskog koncila, u: *Obnovljeni život,* 40 (1985.) 3, 318-328.

Karl RAHNER, Vjera današnjeg svećenika, u: *Bogoslovska smotra,* 35 (1965.) 1, 6 – 29.

Joseph RATZINGER, Prilog pitanju o smislu svećeničke službe, u: *Svesci,* 14 (1969.) 1, 17-22.

Joseph RATZINGER, Prilog pitanju o smislu svećeničke službe 2. u: *Svesci,* 15 (1969.) 1, 23-27.

Jure RADIĆ, Dušobrižnik i liturgijski život vjernika, u: *Bogoslovska smotra* 36 (1967.) 2, 199-205.

Adalbert REBIĆ, Teološko – pastoralni tjedni u službi permanentnoga obrazovanja prezbitera, u: *Bogoslovska smotra,* 80 (2010.) 3, 803-828.

Emile PIN, Svećenik u suvremenom društvu, u: *Svjedočenje,* 54 (1971.), 1, 2-8.

Nikola Mate ROŠČIĆ, Svećenik danas, u: *Crkva u svijetu,* 6 (1971.) 3, 208-221.

Ljudevit RUPČIĆ, Prezbiter – službenik riječi, u: *Crkva u svijetu,* 13 (1978.) 1, 30-41.

Ljudevit RUPČIĆ, Sadašnji kairos Crkve, u: *Crkva u svijetu,* 9 (1974.) 3, 201-208.

France ROZMAN, Duhovnik, služabnik Božje besede, u: *Služba Božja,* 9 (1969.) 1, 3-9.

Josip SABOL, Kolegijalna i komunitarna narav novozavjetnog svećeništva, u: *Bogoslovska smotra,* 41 (1971.) 1, 54-63.

Elmar SALMANN, Svećenik između zvanja i mistike, u: *Diacovensia,* 26 (2010.) 2, 271-278.

Eugène J. SCHALLERT – Jacqueline M. KELLEY, L'abandon du sacerdoce – Analyse de quelques facteurs associés à ce phénomène, u: *Lumen vitae, revue internationale de la formation religieuse,* XXV., (1970.) 2, 257-290.

Robert SPAEMAN, Svećenička egzistencija – izazov modernom svijetu, u *Nova et vetera,* 31 (1981.) 1 – 2, 317-332.

Raimondo SPIAZZI, Služba svećenika u suvremenom društvenom životu, u: *Bogoslovska smotra,* 37 (1967.) 1 – 2, 61-71.

Marin SRAKIĆ, Euharistija i oproštenje grijeha, u: *Bogoslovska smotra,* 51 (1981.) 2 – 3, 352-372.

Marin SRAKIĆ, Prezbiter-navjestitelj evanđelja u demokratskom društvu, u: *Diacovensia,* X (2002.) 1, 91-103.

Aldo STARIĆ, Teološko tumačenje euharistijske Kristove prisutnosti, u: *Bogoslovska smotra,* 51 (1981.), 2 – 3, 239-255.

Mihály SZENTMÁRTONI, Putovi i stranputice izgradnje svećeničkog identiteta, u: *Bogoslovska smotra,* 80 (2010.) 3, 909-926.

Bono Zvonimir ŠAGI, Dušobrižnik u vrtlogu društvenih promjena, u: *Bogoslovska smotra,* 66 (1997.) 2 – 3, 373-385.

Bono Zvonimir ŠAGI, Preduvjeti i mogućnosti slavljenja euharistije, u: *Bogoslovska smotra,* 51 (1981.) 2 – 3, 325-338.

Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, Crkva u suvremenosti po Konstituciji „Lumen gentium“ Drugog vatikanskog koncila, u: *Bogoslovska smotra,* 36 (1967.) 2, 181-191.

Tomislav Janko ŠAGI – BUNIĆ, Euharistija u životu Crkve u doba crkvenih otaca, u: *Bogoslovska smotra,* 51 (1981.) 2 – 3, 184-212.

Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Poziv svih kršćana na svetost po konstituciji „Lumen gentium“ II. vatikanskog koncila, u: *Bogoslovska smotra,* 35 (1965.) 2, 187-200.

Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Teološki aspekti suvremene krize svećeništva, Kratka informacija iznesena na zajedničkom sastanku Biskupske konferencije Jugoslavije s predstavnicima svećenstva, u Zagrebu dne 22. lipnja 1971., u: *Svjedočenje,* 70 (1971.), str. 3-18.

Ivan ŠARČEVIĆ, Svećenik: u svijetu kod kuće bez kuće, u: *Bogoslovska smotra,* 80 (2010.) 3, 869-893.

Anto ŠARIĆ, Svećenik i kultura, u: *Crkva u svijetu,* 39 (2004.) 4, 508-520.

Ivan ŠAŠKO, Euharistija – vrhunac u pristupu, trajnost u življenju inicijacije, u: *Bogoslovska smotra,* 79 (2009.) 3, 523-536.

Franjo kardinal ŠEPER, Teološka izobrazba svećenika prema II. vatikanskom koncilu, u: *Bogoslovska smotra* 36 (1966.) 2, 157-169.

Drago ŠIMUNDŽA, Euharistija i kršćanska zajednica, u: *Bogoslovska smotra,* 51 (1981.) 4, 481-490.

Drago ŠIMUNDŽA, Perspektive i zadaci naše Crkve, u: *Crkva u svijetu,* 21 (1986.) 2, 237-247.

Drago ŠIMUNDŽA, Kako smo i koliko smo ostvarili duh Koncila?, u: *Crkva u svijetu,* 14 (1979.) 2, 97-103.

Milan ŠIMUNOVIĆ, Mijenja li se slika dušobrižnika u Crkvi, u: *Bogoslovska smotra,* 66 (1997.) 2 – 3, 387-402.

Šimun ŠIPIĆ, Milosna specifičnost svećeničkog zvanja i poziva, u: *Bogoslovska smotra,* 37 (1968.) 3 – 4, 425-432.

Marin ŠKARICA, Sveta pričest i štovanje euharistijskog otajstva izvan mise I., u: *Crkva u svijetu,* 37 (2002.) 3, 257-279.

Marin ŠKARICA, Sveta pričest i štovanje euharistijskog otajstva izvan mise II., u: *Crkva u svijetu,* 37 (2002.) 3, 410-420.

Ivan ŠKREBLIN, Dva svećenička tečaja, u: *Bogoslovska smotra,* 34 (1964.) 1, 163-164.

Albin ŠKRINJAR, Katoličko svećeništvo, u: *Obnovljeni život,* 39 (1984.) 2, 113-128.

Milan ŠPEHAR, „Brineš se i uznemiruješ za mnogo, a jedno je potrebno“ – Svećenička duhovnost u duhu Isusovih riječi, u: *Riječki teološki časopis,* 17 (2009.) 1, 55-94.

Milan ŠPEHAR, Svećenik između evanđelja i izazova suvremenosti – od apologetike prema antropologiji, u: *Bogoslovska smotra,* 67 (1998.) 2 – 3, 269-291.

Ivan ŠTENGL, Odgovornost i briga svećenika za vlastito psihičko zdravlje, u: *Bogoslovska smotra,* 80 (2010.) 3, 753-766.

Anton TAMARUT, Povezanost sakramenata ozdravljenja i služenja sa sakramentima kršćanske inicijacije, u: *Bogoslovska smotra,* 79 (2009.) 3, 583-602.

Nikola VRANJEŠ, Živjeti svećeništvo danas – teološko-pastoralni prikaz aktualne situacije, u: *Crkva u svijetu,* 45 (2010.) 3, 287-309.

Marijan VALKOVIĆ, Naviještanje – vjera – krštenje, u: *Bogoslovska smotra,* 48 (1978.) 1 – 2, 10-25.

Marijan VALKOVIĆ, Permanentno obrazovanje i Crkva, u: *Bogoslovska smotra,* 46 (1976.) 4, 351-369.

Marijan VALKOVIĆ, Vlast u Crkvi kao služenje (diakonia), u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1967.) 2, 353-361.

Marijan VALKOVIĆ, Za život svijeta euharistija i društveni angažman, u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.) 2 – 3, 308-324.

Sandro VITALINI, Svećenik sutrašnjice, u: *Svesci*, 17/18 (1970.) 1, 39-42.

Nikola VRANJEŠ, Euharistija – središte svećenikova pastoralnog djelovanja, u: *Riječki teološki časopis*, 18 (2010.) 1, 51-76.

Nikola VRANJEŠ, Propovjedništvo i današnji pastoral – mogućnosti i perspektive, u: *Diacovensia*, XXVI (2010.) 3, 551-565.

Stanislav ŠOTA, Poteškoće i mogućnosti navještaja Božje riječi u prigodnim propovijedima, u: *Diacovensia*, 27 (2010.) 3, 567-586.

Stanko WEISSGERBER, Svećenik kao odgojitelj zajednice, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 74-82.

Vladimir ZAGORAC, Novi naglasci u obnovljenom Rimskom misalu, u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.) 2 – 3, 272-280.

Mato ZOVKIĆ, Obraćenje i obnova Crkve kao uvjet i pratnja evangelizaciji, u: *Bogoslovska smotra*, 45 (1975.) 2 – 3, 233.

Mato ZOVKIĆ, Recepcija Drugoga vatikanskog sabora u Crkvi u Hrvata, u: *Bogoslovska smotra*, 75 (2005.) 3, 687-712.

Paul M. ZULEHNER, Auswege aus dem Pfarrmangel, u: *Stimmen der Zeit*, 200 (1992.) 1, 602-616.

Paul Michael ZULEHNER, Zu einer verantworteten Ritenkultur, in: Beirat der Konferenz der deutschprachigen Pastoraltheologen. Fachgruppe praktische Theologie der Wisenschaftlichen Gesellschaft für Theologie (Hrsg.), in: *Pastoraltheologische Informationen*, 17 (1997.), Heft 1 – 2, Bochum, 193-208.

4.1. Članci u zbornicima

Stipe BAGARIĆ, Popovi i fratri, u: Ana BENC – Drago BOSNAR – Antun ČUK – Vilim HORVAT – Franjo KIŠ – Lajoš SOLYMOSY (ur.) *Bogoslovska tribina – Mi Crkva i drugo*, sabrani radovi od 1966-1971., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1971., (424-448.).

Josip BALOBAN, Kako se osjeća i snalazi današnji dušobrižnik u pastoralu sakramenata, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Svećenikova pastirska služba*, Vrhbosanska visoka teološka škola Sarajevo, Sarajevo 1988., (53-70.).

Josip BALOBAN – Nikola DOGAN – Đuro HRANIĆ, Svećenici i biskupi – vodstvo i komunikacija u Crkvi, u: Pero ARAČIĆ, (ur.) *Jeremija, što vidiš? Crkva u hrvatskom tranzicijskom društvu*, Teologija u Đakovu, Đakovo, 2001., (9-26.).

Lush GJERGJI, Apostolski rad „prema van“ svećenik i današnji svijet, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Svećenikova pastirska služba*, Vrhbosanska visoka teološka škola Sarajevo, Sarajevo 1988., (79-90.).

Vekoslav GRMIČ, Bogoslov današnjice, u: Ana BENC – Drago BOSNAR – Antun ČUK – Vilim HORVAT – Franjo KIŠ – Lajoš SOLYMOSY (ur.) *Bogoslovska tribina – Mi Crkva i drugo*, sabrani radovi od 1966-1971., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1971., (462-497.).

Ante KOMADINA, Svećenikova služba pomirenja, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Svećenikova pastirska služba*, Vrhbosanska visoka teološka škola Sarajevo, Sarajevo 1988., (39-53.).

Franjo KOMARICA, Prezbiterova liturgijska funkcija, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Uloga svećenika u liturgiji*,Vrhbosanska visoka teološka škola Sarajevo, Sarajevo 1988., (39-54.).

Stjepan KUŠAR, Važnost nedjelje u životu Crkve, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Uloga svećenika u liturgiji*, Vrhbosanska visoka teološka škola Sarajevo, Sarajevo 1988., (55-68.).

Ante PAVLOVIĆ, Svećenikova posebna briga za siromašne i ugrožene, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Svećenikova pastirska služba*, (91-123.).

Josip SREMIĆ, Komunikacija u liturgiji, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Uloga svećenika u liturgiji*, Vrhbosanska visoka teološka škola Sarajevo, Sarajevo 1988., (69-89.).

Tomislav J. ŠAGI-BUNIĆ, Svećenička služba u Crkvi, u: Ana BENC – Drago BOSNAR – Antun ČUK – Vilim HORVAT – Franjo KIŠ – Lajoš SOLYMOSY (ur.) *Bogoslovska tribina – Mi Crkva i drugo*, (399-423.).

Anto ŠARIĆ, Prezbiter – služitelj Božje riječi, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Prezbiteri služitelji Božje riječi*, Vrhbosanska visoka teološka škola Sarajevo, Sarajevo 1987., (87-110.).

Franjo ŠEPER, Pastoralna važnost liturgije, u: *Zajednička žrtva. Zbornik pastoralno – liturgijskog tečaja u Zagrebu 1962*., I. izdanje, Makarska, 1963., 140-144.

Franjo TOPIĆ, Prezbiter u poslanju Crkve, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Prezbiteri služitelji Božje riječi*, (123-126.).

Tomo VUKŠIĆ, Liturg i sudjelovanje mladih u liturgiji, u: Ivo BALUKČIĆ – Pero SUDAR – Anto ŠARIĆ (ur.), *Uloga svećenika u liturgiji*, (121-129.).

4.2. Članci u službenim vjesnicima pojedinih nadbiskupija i biskupija

Srećko BEZIĆ, Sociologija svećeništva u suvremenom društvu, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije,* (1969.) 4, 21-32.

Mato BOGIŠIĆ, Stazom dijaloga, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije,* 94 (1966.), 10, 183-185.

Ljubomir BUĆAN, Za našu izgradnju – Svećenički celibat (duhovni nagovor), u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije* (1968.) 6, 23-32.

Frane FRANIĆ, Ljudska, kršćanska i svećenička zrelost, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije,* (1975.) 3, 43-52.

Frane FRANIĆ, O ministerijalnom svećeništvu, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije,* (1972.), 3, 15-21.

Frane FRANIĆ, Svećenici siromašni – ali ne siromašni svećenici, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije,* (1985.) 1, 5-8.

Josip KRIBL, Dušobrižnik, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije,* 110 (1982.) 5, 87-88.; 6, 113-115.; 7 – 8, 140-141.

Franjo KUHARIĆ, Ad meditandum – Kako jedan „savjet“ može postati zakon?, u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke,* (1970.) 4, 63-66.

Franjo KUHARIĆ, Ad meditandum, u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke,* 58 (1971.) 6, 117-118.

Franjo KUHARIĆ, Apostoli postkoncilskog doba, u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 53 (1966.) 3, prilog Službenom vjesniku, Zagreb 1966., 1-14.

Franjo KUHARIĆ, Braći svećenicima, redovnicima i redovnicama zagrebačke nadbiskupije, u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke,* (1970.) 7, 136-138.

Franjo KUHARIĆ, Dopis br. 2817-1970, od 18. rujna 1970., u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke,* 57 (1970.) 8, 156.

Franjo KUHARIĆ, Harmonija svećeničke ličnosti u životu i djelovanju, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije,* 95 (1968.) 7-8, 125; 9, 154-155; 10, 174-176.

Franjo KUHARIĆ, Homilija na Teološko-pastoralnome tjednu 1973., u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke,* 60 (1973.) 8, 215-219.

Franjo KUHARIĆ, Homilija za svećeničko ređenje, Zagrebačka katedrala, 24. 6. 1990., u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke,* 77 (1990.) 3, 79-80.

Franjo KUHARIĆ, Homilije uzoritog Nadbiskupa – svećeničko ređenje, Zagrebačka katedrala, 27. 6. 1993., u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke,* 80 (1993.), 3, 117-119.

Franjo KUHARIĆ, Nagovor nadbiskupa zagrebačkog – Godišnje svećeničko pokorničko slavlje prezbiterija zagrebačke nadbiskupije, katedrala, 3. prosinca 1974., u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 61 (1974.) 9, 258-261.

Franjo KUHARIĆ, Nagovor zagrebačkog nadbiskupa o blagdanu svetih apostola Petra i Pavla povodom dijeljenja svetog reda prezbiterata – Katedrala, 29. lipnja 1975., u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 62 (1975.) 7, 199-202.

Franjo KUHARIĆ, Svećeničko ređenje, u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 69 (1982.) 7, 260-263.

Franjo KUHARIĆ, Svećeničko i đakonsko ređenje – homilija, Katedrala 24. 6. 1984., u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 71 (1984.) 6, 178-182.

Franjo KUHARIĆ, Župnik – kapelan, u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 58 (1971.) 10, 230.

Luka MARIJANOVIĆ, Permanentno obrazovanje svećenika, u: *Vjesnik đakovačke i srijemske biskupije*, 117 (1989.) 9, 147-151.

Vladimir MERĆEP, Celibat i personalnost, u *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1972.) 2, 22-27.

Vladimir MERĆEP, Euharistija u životu pokoncilskog svećenika, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1973.) 2, 39-44.

Vladimir MERĆEP, Euharistija u životu pokoncilskog svećenika II., u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1973.) 3, 19-26.

Vladimir MERĆEP, Svećenička egzistencija u doba previranja, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1971.) 3, 5-16.

Vladimir MERĆEP, Svećenik u sekulariziranome društvu, u: *Vjesnik Đakovačke biskupije*, 99 (1972.) br. 2, 34-36; i br. 3, 46-48.

N. N. Svećenik između molitve i djelatnosti, u:*Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1989.) 3 – 4, 15-21.

Mladen PARLOV, Svećenički identitet, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*, CXXXVIII, (2010.) 3 – 4, 173-177.

Nikola PAVIČIĆ, Svećenik u dimenziji drugog vatikanskog koncila, u: *Vjesnik Đakovačke i srijemske biskupije*, 112 (1984.), 2, 26-28. 31; 112 (1984.), 3, 47-49; 112 (1984.), 5, 97-99; 112 (1984.), 6, 109-111; 112 (1984.), 7 – 8, 142-144; 112 (1984.), 9, 155-156. 159; 112 (1984.), 10, 178. 181.

Pero SABOLIĆ, Svećenik u očima današnjeg vjernika, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 116 (1988.) 5, 87-88.

Ante SEKELEZ, Teologija svećeništva u suvremenom svijetu, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1969.) 4, 15-20.

Marin SRAKIĆ, Svećenik – promicatelj duhovnih zvanja, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 113 (1985.) 4, 50-53.

Bono Zvonimir ŠAGI, Lik pastoralnog radnika, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 115 (1987.) 1, 16-18.

Drago ŠIMUNDŽA, Svećenik ovdje i danas, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1982.) 4, 22-25.

Josip ŠOLIĆ, Kršćanska i svećenička krepost poslušnosti, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1978.) 3, 8-14.

Petar ŠOLIĆ, Euharistija – korijen svećeničkog života, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1984.) 3, 29-30.

Petar ŠOLIĆ, Svećenik – čovjek molitve, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1989.) 1, 26-30.

Petar ŠOLIĆ, Svećenička pastoralna djelatnost, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1988.) 6, 27-30.

Petar ŠOLIĆ, Svećenička solidarnost u vremenitim dobrima unutar prezbiterija, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije*, (1982.) 5, 16-21.

Mijo ŠKVORC, Svećenik kao evangelizator u duhu Sinode, u: *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke*, 62 (1975.) 1, 18-25.

Stanko WEISSGERBER, U školi svećeničkog bratstva, u: *Vjesnik đakovačke biskupije*, 96 (1967.) 2, 29-30.

Pavao ŽANIĆ, Svećenički celibat, u: *Vjesnik splitsko-makarske nadbiskupije* (1969.) 2, 5-11.

Antun WEISSGERBER, Temelji duhovnog očinstva, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 98 (1970.) 10, 185-186.

Stanko WEISSGERBER, Burni svećenički tjedan, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 99 (1971.) 2, 27-29.

Stanko WEISSGERBER, Da li nas s pravom zovu „oče“?, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 96 (1968.) 7 – 8, 123-126.

Stanko WEISSGERBER, Naša pastoralna dimenzija, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 94 (1966.) 7 – 8, 134-136.

Stanko WEISSGERBER, U školi svećeničkog bratstva, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 94 (1967.) 2, 29-30.

5. Arhivski dokumenti

NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL ZAGREB, Dekret o ustanovljenju centra za koncilska istraživanja, dokumentaciju i informacije *Kršćanska sadašnjost*, br., 22-Pr/1968. od 22. veljače 1968.

NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL ZAGREB, B5-17/K, Dr. Franjo Šeper, nadbiskup koadjutor i veliki kancelar, Dekanatu Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, 5. studenoga 1959.

6. Napisi u listovima i biltenima:

Glas s Koncila, Tjednik. Izdaje: Nadbiskupski duhovni stol, Zagreb. Odgovara Dragutin Hren, Zagreb, 1962. – NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL – GLAS KONCILA (izdavač), Bibliografija Glasa Koncila, 1962.-1973., Zagreb, 1973., VI.

Slavko GABUD, Narod ne podnosi svećenika diktatora, a prihvaća svećenika suradnika – Naši svećenici za okruglim stolom Glasa Koncila, u: *Glas Koncila*, br. 11, od 30. svibnja. 1971., str. 8-9.

Nikola HOHNJEC, Mlađi teolozi za okruglim stolom Glasa Koncila – na čemu smo nakon 20 godina?, u: *Glas Koncila*, br. 5. od 27. veljače 1983., str. 10-11.; 13.

Izjava katoličkih biskupa Jugoslavije o đakovačkom slučaju i Hercegovini, u: *AKSA*, od 11. 04. 1970., prilog II., str. 1-2.

Izjava mladih katolika Rijeke o opozivu kanonske misije Tihomiru Iliji Zovku, u: *AKSA*, od 27. II. 1971., prilog 2, str. 1.

Izjava za tisak Nadbiskupskog ordinarijata u Rijeci i povodom oduzimanja kanonske misije Tihomiru Iliji Zovku, u *AKSA*, od 06. III. 1971., prilog III., str. 1.

Franjo KUHARIĆ, Istina o teološkom društvu „Kršćanska sadašnjost“ – razgovor Živka Kustića s kard. Franjom Kuharićem, umirovljenim nadbiskupom zagrebačkim, u: *Glas Koncila*, 29. listopada 2000., str. 6-7.

Danijel LABAŠ, Petorica gradskih župnika za Okruglim stolom Glasa Koncila – Naviješta li se evanđelje u Zagrebu?, u: *Glas Koncila*, br. 10. od 16. svibnja 1971., str. 4-5.

Ljudevit MARAČIĆ – Nikola ROŠČIĆ, Tribina mladih vjernika, u: *Veritas*, 10 (1971.) 12, str. 319.

Špiro MARASOVIĆ, Mlađi teolozi za okruglim stolom Glasa Koncila – Jučer – danas – sutra Drugoga vatikanskog, u: *Glas Koncila*, br. 7, Uskrs 1983., str. 8-9.

Odgovor na otvoreno pismo šesnaestorice svećenika zadarskome nadbiskupu, u: *AKSA*, od 18. 09. 1971., Prilog 1., str. 1-6.

Otvoreno pismo preuzvišenom g. Stjepanu Bäuerleinu, biskupu djakovačkom, od 20. rujna 1970. godine, u: *Svjedočenje*, 50 (1970.), str. 1-2.

Otvoreno pismo gospodinu Marijanu Oblaku, zadarskom nadbiskupu, u: *Svjedočenje*, 49 (1970.), str. 1-4.

Otvoreno pismo šesnaestorice svećenika zadarske nadbiskupije svome nadbiskupu, u: *AKSA*, od. 04. rujna 1971., Prilog 1, str. 1-4.
Otvoreno pismo zadarskih vjernika Biskupskoj konferenciji Jugoslavije, u: *Svjedočenje*, 47 (1970.) str. 2-4.

Ivan PLENKOVIĆ, Petorica gradskih župnika za Okruglim stolom Glasa Koncila – Naviješta li se evanđelje u Zagrebu?, u: *Glas Koncila*, br. 10. od 16. svibnja 1971., str. 4-5.

Matija STEPINAC, Petorica gradskih župnika za Okruglim stolom Glasa Koncila – Naviješta li se evanđelje u Zagrebu?, u: *Glas Koncila*, br. 10. Od 16. svibnja 1971., str. 4-5.

Stjepan SIROVEC, Mlađi teolozi za okruglim stolom Glasa Koncila – na čemu smo nakon 20 godina?, u: *Glas Koncila*, br. 5. od 27. veljače 1983., str. 10-11.; 13.

Alfred SCHNEIDER, Mlađi teolozi za okruglim stolom Glasa Koncila – Jučer – danas – sutra Drugoga vatikanskog, u: *Glas Koncila*, br. 7, Uskrs 1983., str. 8-9.

Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije, Tajništvo Hrvatske biskupske konferencije, br. 1(1996.) 4, str. 14.

Susret nadbiskupa metropolite dra Viktora Burića i riječkog svećenstva sa 65 članova mladih vjernika *Synaxis* u nadbiskupskom domu u Rijeci 24. veljače 1971., u povodu opoziva kanonske misije riječkom dominikanskom prioru Tihomiru Iliji Zovku, u: *Svjedočenje*, 61 (1971.), str. 1-6.

Zvonimir Bono ŠAGI, Konkretna ostvarljivost ili futurizam u rezolucijama svećeničkog tjedna u Zagrebu 1971., u: *Svjedočenje*, 66 (1971.) str. 3-4.

Bono Zvonimir ŠAGI, Narod ne podnosi svećenika diktatora, a prihvaća svećenika suradnika – Naši svećenici za okruglim stolom Glasa Koncila, u: *Glas Koncila*, br. 11, od 30. svibnja. 1971., str. 8-9.

Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Naš okrugli stol – U čemu je novost i u čemu je opasnost „nove teologije“?, u: *Glas Koncila*, br. 9., od 4. svibnja 1969., str. 3-4.

Tekst dekreta kojim je riječki nadbiskup oduzeo kanonsku misiju Tihomiru Iliji Zovku, objavljen je u: *AKSA*, od. 06. III. 1971., prilog IV. str. 1.

Josip TURČINOVIĆ, Naš okrugli stol – U čemu je novost i u čemu je opasnost „nove teologije“?, u: *Glas Koncila*, br. 9., od 4. svibnja 1969., str. 3.

Nikola VUKOJA, Mlađi teolozi za okruglim stolom Glasa Koncila – na čemu smo nakon 20 godina?, u: *Glas Koncila*, br. 5. od 27. veljače 1983., str. 10-11.; 13.

Živa zajednica (Lebendige Gemeinde), List hrvatskih katoličkih zajednica u Njemačkoj – izdaje Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt am Main, travanj (2010.), br. 4 (203), str. 6-7.

7. Govori:

Josip BALOBAN, Pozdravni govor dekana KBF-a Sveučilišta u Zagrebu na otvaranju Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike u Zagrebu (2002.), u: *Bogoslovska smotra*, 72 (2002.) 2 – 3, 257-259.

Josip BALOBAN, Govor na zatvaranju Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike u Zagrebu, 24. siječnja 2002., u: *Bogoslovska smotra* 72 (2002.), br. 2 – 3, 469-471.

Josip BALOBAN, Govori i pozdravi na svečanom otvaranju XLVIII. Teološko-pastoralnog tjedna 22. siječnja 2008., Josip Baloban, v.d. dekana Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.) 2, 236-238.

Josip BALOBAN, *Ugroženost svećenikovog identiteta u Crkvi u Hrvata*, predavanje održano na Desetoj plenarnoj sjednici Hrvatske biskupske konferencije (18.-20. lipnja 1996.) u prostorijama nadbiskupskog dvora u Zagrebu, na Kaptolu 31.; str. 1-14.

Josip BOZANIĆ, Pozdravni govori na otvaranju XL. Teološko-pastoralnog tjedna, Zagreb-Šalata, 25. siječnja, mons. Josip Bozanić, nadbiskup zagrebački, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 3 – 4, 530-531.

Josip BOZANIĆ, Pozdravi na otvaranju XLI. Teološko –pastoralnoga tjedna, mons. Josip Bozanić, nadbiskup zagrebački i predsjednik HBK, u: *Bogoslovska smotra*, 71 (2001.) 2 – 3, 225-226.

Josip BOZANIĆ, Govori na zatvaranju XLI. Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike – završna riječ, mons. Josip Bozanić, nadbiskup zagrebački i predsjednik HBK, u: *Bogoslovska smotra*, 71 (2001.) 2 – 3, 441.

Josip BOZANIĆ, Pozdravi na otvaranju XLIII. Teološko-pastoralnog tjedna (21. siječnja 2003. godine), mons. Josip Bozanić, Nadbiskup zagrebački, predsjednik HBK i Veliki kancelar KBF-a, u: *Bogoslovska smotra*, 73 (2003.) 2 – 3, 259-260.

Josip BOZANIĆ, Pozdravi na otvaranju XLV. Teološko-pastoralnog tjedna (25. siječnja 2005. godine), Josip Kardinal Bozanić, Nadbiskup i metropolit zagrebački, predsjednik HBK-e i Veliki kancelar KBF-a, u: *Bogoslovska smotra*, 75 (2005.) 3, 650-651.

Josip kardinal BOZANIĆ, Govori i pozdravi na svečanom otvaranju 50. Teološko-pastoralnog tjedna 26. siječnja 2010., u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 685-687.

Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Govor na otvorenju Teološko-pastoralnog tjedna, u: *Bogoslovska smotra*, 47 (1977.) 2 – 3, 147-148.

Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Zaključna riječ – Svećeničko služenje je misterij, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 147-149.

8. Uvodnici i kronike sa Teološko-pastoralnih tjedana:

Josip BALOBAN, Kronika – Teološko-pastoralni tjedan 1995. *Uloga i mjesto Crkve u novim društvenim okolnostima*, u: *Bogoslovska smotra*, 65 (1995.) 2 – 4, 627-629.

Josip BALOBAN, Kronika – XXXVI. Teološko-pastoralni tjedan za svećenike Zagreb 16.-18. siječnja 1996., u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2 – 3, 505-507.

Josip BALOBAN, Kronika – XL. Teološko-pastoralni tjedan za svećenike Zagreb 25.-27. siječnja 2000., u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 3 – 4, 877-878.

Ante CRNČEVIČ, Uvodnik, Novi crkveni pokreti u poslanju Crkve, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.) 2, 227-229.

Ivan DUGANDŽIĆ, XLI. Teološko-pastoralni tjedan za svećenike Zagreb, 23.-25. siječnja 2001. „Kriza vrednota u hrvatskom društvu“, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 3 – 4, 442-445.

Antun IVANDIJA, Kronika, u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1966.) 2, 518-524.

Adalbert REBIĆ, Kronika XI. Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike, u: *Bogoslovska smotra* 41 (1971.) 1, 151-154.

Nenad MALOVIĆ, Izvješće o 50. Teološko-pastoralnom tjednu u Zagrebu, 26.-28. siječnja 2010., u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 3, 697-701.

Adalbert REBIĆ, Crtice, zaključci – rezolucije, u: *Bogoslovska smotra*, 41 (1971.) 1, 135-146.

Adalbert REBIĆ, Kronika tjedna, u: *Bogoslovska smotra*, 48 (1978.) 1 – 2, 153-171.

Adalbert REBIĆ, Kronika tjedna, u: *Bogoslovska smotra*, 54 (1984.) 2 – 3, 458-460.

Adalbert REBIĆ, Kronika tjedna, u: *Bogoslovska smotra*, 55 (1985.) 3 – 4, 476-478.

Adalbert REBIĆ, Sedamdeset godina i pedeset godišta Bogoslovske smotre, u: *Bogoslovska smotra*, 50 (1980.) 1, 2-9.

Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, Apel čitateljima „Bogoslovske smotre“, u: *Bogoslovska smotra*, 47 (1977.) 4, 353-376.

Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Zaključci – rezolucije, u: *Bogoslovska smotra* 40 (1970.), 1, 113-125.

Ivan ŠAŠKO, Izviješće o XLII. Teološko-pastoralnome tjednu za svećenike u Zgrebu, 22.-24. siječnja 2002., u: *Bogoslovska smotra*, 72 (2002.) 2 – 3, 475-478.

Ivan ŠAŠKO, Izviješće o XLV. Teološko-pastoralnome tjednu za svećenike u Zagrebu (25. – 27. siječnja 2005.) u: *Bogoslovska smotra*, 75 (2005.) 3, 941-951.

Ivan ŠAŠKO, Izviješće o XLVI. Teološko-pastoralnome tjednu u Zagrebu (24.-26. siječnja 2006.), u: *Bogoslovska smotra*, 76 (2006.) 2, 477-492.

UPRAVA I UREDNIŠTVO, Pretplatnicima i čitaocima „Bogoslovske smotre“, u: *Bogoslovska smotra*, 6 (1915.) 2, 99-100.

9. Internetski izvori:

SINODO DEI VESCOVI – X. ASSEMBLEA GENERALE ORDINARIA – Il vescovo servitore del Vangelo del Gesù Cristo per la speranza del mondo, Instrumentum laboris, Città del Vaticano, 2001., num. 88.in:http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20010601_instrumentum-laboris_it.html. Zadnje pretraživanje 20. 12. 2012.

SINODO DEI VESCOVI – X. ASSEMBLEA GENERALE ORDINARIA – Il vescovo servitore del Vangelo del Gesù Cristo per la speranza del mondo, Lineamenta, Città del Vaticano, 1998., num. 31.,in:http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_07071998_x-ass-ord-lineamenta_it.html. Zadnje pretraživanje 20. 12. 2012.

SINODO DEI VESCOVI – XI. ASSEMBLEA GENERALE ORDINARIA – L' Eucaristia: Fonte e culmine della vita e della missione della Chiesa, Instrumentum laboris, Città del Vaticano 2005., num. 15-18. in: http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20050707_instrlabor-xi-assembly_it.html
Zadnje pretraživanje 20. 12. 2012.

SINODO DEI VESCOVI, XII. ASSEMBLEA GENERALE ORDINARIA – La Parolla di Dio nella vita e nella missione della Chiesa, Instrumentum laboris, Città del Vaticano, 2008., num. 49., u:http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20080511_instrlabor-xii-assembly_it.html. Zadnje pretraživanje 21. 12. 2012.

PRILOZI (NEOBVEZATNO)

ŽIVOTOPIS AUTORA S POPISOM OBJAVLJENIH DJELA

Danijel Crnić, rođen je 30. travnja 1978. godine u Zagrebu. Nakon završene osnovne škole u Desiniću, (Hrvatsko Zagorje) pohađao je Nadbiskupsku klasičnu gimnaziju u Zagrebu. Akademske godine 1996./97., upisao je filozofsko teološki studij na Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, na kojem je i diplomirao 2002. godine. Kao prezbiter Zagrebačke nadbiskupije djelovao je do sada u svojstvu župnog vikara u župi sv. Vida u Vrbovcu (2002. – 2005.), te župi Svih Svetih u Sesvetama (2005. – 2007.), a trenutno djeluje u istom svojstvu u župi Tijela Kristova u novozagrebačkom Sopotu. Godine 2006. upisao je poslijediplomski znanstveni studij, specijalizaciju u pastoralnoj teologiji, na Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Akademske godine 2007./08., izabran je na Katedri pastoralne teologije na Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu za znanstvenoga novaka - asistenta. Dana 18. svibnja 2010. obranio je licencijatski rad s naslovom *Lik svećenika u hrvatskim pastoralnim udžbenicima do Drugog vatikanskog sabora,* pod mentorskim vodstvom prof. dr. sc. Josipa Balobana. Suradnik je na međunarodnom znanstvenoistraživačkom projektu "European Values Study" EVS-2008. Od jeseni 2009. član je PosT Netzwerk der mittel-und osteuropäischen Pastoraltheologinnen und Pastoraltheologen. Od akademske godine 2010./2011. predaje izborni kolegij *Pastoral braka i obitelji* na Katehetskom institutu Katoličkoga bogoslovnog fakulteta sveučilišta u Zagrebu, te vodi seminare. Do sada je objavio sljedeće radove:

1. Josip BALOBAN – Alojzije HOBLAJ – Danijel CRNIĆ, Određeni aspekti crkvenosti u Hrvatskoj – rezultati i prosudbe istraživanja, u: *Bogoslovska smotra,* 80 (2010.) 2, 527-561.
2. Danijel CRNIĆ, Slavlje blagoslova obitelji kao pastoralno-liturgijski izazov današnjice, u: *Riječki teološki časopis,* 18 (2010.) 2, 547-570.
3. Danijel CRNIĆ, katehetsko djelovanje svećenika u Hrvatskoj na temelju udžbenika pastoralne teologije od polovice 19. stoljeća do Drugoga vatikanskog sabora, u: *Diacovensia,* XVIII (2010.) 3, 617-642.
4. Danijel CRNIĆ, Pozicioniranost mladih u Crkvi i društvu u Hrvatskoj kao pastoralni izazov, u: *Crkva u svijetu,* 46 (2011.) 2, 189-208.
5. Danijel CRNIĆ, Misijonarska razsežnost župnijske skupnosti v slovenski in hrvaški pastoralno-teološki resničnosti, u: *Cerkev v sedanjem svetu,* 45 (2011.) 6, 213-215.
6. Danijel CRNIĆ, Ritualna dimenzija crkvenosti u Hrvatskoj – komparativni prikaz dosadašnjih socioreligijskih istraživanja, u: *Riječki teološki časopis,* 20 (2012.) 1, 87-102.